VVITICHINDI SAXONIS RERVM AB HENRICO ET OTTONE I IMPP. GESTARUM LIBRI III,

unà cum aliis quibusdam raris & antehac non lectis diversorum autorum historiis, ab Anno salutis D. CCC. usque ad præsentem ætatem: quorum catalogus proxima patebit pagina

Huc accessit rerum scitu dignarum copiosus index.

ἐν θιάσῳ εἰμί

Fata uiam inuenient.

BASILEAE APVD IO. HERVAGIVM, MENSE MARTIO, ANNO M. D. XXXII.

CATALOGVS EORVM QVAE VOLVMINE isto complectuntur.

CLARISS. VIRO D. BEATO ARNOALDI INVICTISS. CAROLI IMP. AVGVSTI SECRE- tario, patrono suo colendiss. Io. Heruagius S.

T nullum est literarum genus, quod non magnam mortalibus commoditatem adferat Beate ornatiss. ita præ cæteris ad ciuiles istas dignitates aspiranti, historiarum lectione nihil conducibilius esse constat. Nam quũ hinc quicquid usquam est uirtutum ac uitiorũ, manifestò eluceat, suis singula locis annotanda sunt, ut tum ad præclaras res gerendas honesta nos exempla alliciant, tum à perpetrandis flagitijs inhonesta deterreãt, sicque perpetuò in rebus omnibus quid uel amplectendum uel uitandum sit, oculis ac animo obuersetur: ita fiet, ut temere nihil instituamus, ac moderationis tenorem ubique tueri possimus. Alioquin nisi rerum agendarum iudicium aliquod intercedat, fieri non potest, quin passim impingamus, ac sæpe aberremus etiam inuiti: tam tenuibus est impressa uestigijs, totque auijs fallax uirtutis uia, in qua ut minimo erroris periculo pergere nobis liceat, historia ceu index quidam ac ὁδηγός adhibenda est, quæ, perspectis uariarum gentiũ moribus, cognitisque rerum diuersarum causis, facilem nobis delectum suppeditare potest, quo rectum ubique uitæ cursum obtineamus. Atqui quum in immensum pateat historiæ usus, eiusque laudem non pauci ac celebres uiri iam antea luculenter sint prosequuti, in ea, quam recte eruditorum cõsensus citra controuersiam olim approbauit, prædicanda diutius immorari non libet, præsertim apud te, cui istam non mediocrem, quæ ex rerum gestarum monumentis petitur, utilitatem esse compertam, singularis prudentia tua declarat: qua tu principis tui, cui es ob egregias ingenij dotes charissimus, negocia non alio quàm literarum beneficio tam solerter exequeris: quarum peritia laute instructũ te nihil imitatione dignum latere potest. Quæ res haud dubie efficit, ut tibi & tuis ornamẽto, cæterisque te intuentibus admirationi non esse nequeas, idque eo magis, si cum aliquo quamlibet uel nobili uel opulento, imperito tamen, ac à Musis alieno conferâre. Siquidem ex ea collatione perspicuum fit, quantum indocto doctus præstet. Quando igitur præter alias studiorum portiones, hæc historiæ cognitio tam est necessaria, ut citra hanc recte administrari nihil queat, aliquot iam annis id unum dedi operã, quo ex mea officina omnis generis historiographi quàm emendatissime prodirent. Eius conatus exempla esse possunt Liuius, Seneca, Florus, quos uel sola nomenclatura studiosis cõmendat. Sed quum illi res tantum uetustiss. persequantur, quo demũ & quæ medijs temporibus acciderunt, hactenus ignorata nostris hominibus innotescerent, Volaterranum, Blondum, qui uetera nouis permiscent, Procopium ac alios Gothicarum in cunctas ferè Europæ prouincias irruptionum scriptores iampridem edidimus: nunc Nouum quo

dāmodo proferētes orbē regionū ac insularū,quę ueteribus incognitę fuerūt, opus nō tam delectabile ꝙ utile studiosis futurū affirmamus. Complectit̄ enim diuitē rerū uarietatē, unde dubites plus ne delectationis an fructus referri queat. Atq; hæc uera esse statim inspecto libro quisq; uel opinione maiora experietur. Cæterum quid iam de præsenti historiarū uolumine multa polliceri opus est? quum unumquemq; mox ipsa rerum patriarū quas continet,pollicitatio sit mirifice in spem erectura, aliquid hic expectandū,quo carere nemo & debeat & possit.Cui enim nō turpe uideatur,exterarū gentium ac imperiorum uicissitudines cognitas habere, suæ patriæ statū qui olim fuerit,quæ Rerump.mutationes nescire? Quod,si ullis unquam,Germanis iure obijci potest,qui hactenus aliena anxie inquirentes, sua neglexerūt: quū tamen maioribus nostris nihil uel ad summā sapientiā, uel animi fortitudinē, uel imperij splendorem defuisse omnes, qui extant, annales testentur. Quin igitur euoluendis considerandisq; priscorum Germanorum rebus gestis incumbimus potius, quàm ut peregrina subinde sectātes,auitā nominis nostri gloriam obsolescere patiamur? Rerum enim nostratū neglectus in causa est, quur sese exteri,quorū facta passim celebrantur, nobis præponant, perinde ac apud nos nihil unquam fuisset gestum memoria dignum. Cui malo succurrere uolens, quo Germanorum sæpe ostensa uirtus e tenebris tandem in lucem eruatur, Vuitichindum Henrici I. ac Othonum fortia facta describentem excudere uisum est,additis huc quibusdā alijs,qui de Germanorū gestis non ineleganter,fideq; bona scripserunt. In quibus concinnandis tametsi ordinem confuderimus, id quod caueri hic minime potuit: leui tamen huic incōmodo facile medebit̄ catalogus Impp. rite inter se succedentiū præmissus unà cum copioso indice, in quē quicquid est memorabile, diligenter congessimus. Et quanq; plura eiusdē argumenti,nisi temporis nos destituisset angustia,adiungere poteramus: tamen nō uidebar inepte facturus,si hoc præbito gustu obseruarē huius instituti geniū,ut eo alacrius deinceps ad consimilium æditionem accingar,si hæc aliquo studiosorū fauore excipi conspicerē. Nam alioquin, nisi emptorum nō respondeat dexteritas, id unū adnitar pro uirili, ut historiarū amatores,noua semper fœtura adiutem, paratus Græca simul & Mathematica studia impendio ac laboribus immensis prouehere, cuius mox testes erunt Demosthenes & Euclides Græcus, autores summi, quod utrūq; opus à me propediē studiosis cōmunicabitur. Porrò quū diu multūq; dispicerē,cui hasce historias,in quibus conquirendis multū sudoris impendi, rectis s.dedicarē,tu unus occurristi,cui hoc meū qualecūq; in te studiū non ingratū fore sperabā,quiq; quū ob multijugā, quā supra attigi,eruditionē,tum insignem qua polles, autoritatē patronū libro huic præstare cōmode potes. Quibus enim in procliui est omnia ne intellecta quidē calūniari,nominis tui prærogatiua deterriti à calūnijs temperabūt: Quæ una abunde magna causa est,quur

eſt, quur eruditorum lucubrationes claris hominibus nuncupentur. Quorũ in numero quia tu non es poſtremus, nõ dubia ſpe ducor, humanitatẽ tuam, quæ cæteras uirtutes omnes exornat, boni conſulturam, quod tuo hic patrocinio uti uolui, teſtaturus eadem opera propenſam animi in te mei uoluntatem, qua longe maiori officio demereri te cupiam, ſi ſeſe offerat occaſio. Vale uir celeberrime ex officina noſtra, & me tibi addictiſſimum tua uiciſſim gratia dignare. Kalend. Martij. Anno M. D. XXXII.

IMPERATORVM EX GERMANIS ORDINE SVCCEDENTIUM ſeries ex Vuympfelingij epitome collecta.

INDEX NOMINVM AC RERVM MEMORABILIVM ex Vuitichindo, & alijs subsequentibus historicis collectus.

A

Arnolphus

C

D

E

F

Henrici

I

B Insubrium

Liutgarda

Ottoni

Venceslaus

FINIS.

CLARISSIMO I. V. DOCTORI LVDOVICO HIERTERO CAESAREI IVDICII CAMERÆ Aduocato & causidico, Martinus Frechtus S.D.

INTER alia quæ à magno illo philosopho Aristotele sanctissime simul & grauissime sunt tradita, mihi nō infimum locum clariss. domine doctor habere uidetur, quod nimis antiquam historiam, quia dubia est & incerta: nec nimis nouam, quia ab omnibus uisa fuit: sed mediā delectare, utpote quæ ab his extremis longe distet, senserit. Eius generis esse Saxonum historiam, quam Vuitikindus graui tersoq; stilo, & quod ad hoc scribendi genus proprie spectat, summa fide, quantum ex ueterum monumentis licet deprehendere, descripsit, quum cognouissem: operæprecium me facturum arbitrabar, si in lucem quod in tenebris Eberbaci ad Rhenū inueneram, proferrem. Si enim alij libri, ad qualescunq; humanarum rerum commoditates elucubrati non paruo studio in lucem restituuntur, leguntur, amplectuntur: quanto magis historiarum cognitionem non esse incognitā conuenit, quandoquidem in hac non aliter atque in speculo, qualiter sit administranda respublica, obeunda officia, gerendi magistratus, regendæ prouinciæ, relucet. Ad hæc si eam laudamus prudentiam, quæ ex sola senectute prouenit: nónne & historiam quod ueterum rerum prudenter gestarū in se contineat ueritatem, laudabimus? Iam si quis Saxoniæ nationis fines & situm, ut ita loquar (eius enim gentis fortitudo nobilissima & fortissima nobilitas hac in historia potissimum celebratur) cognoscere desiderat: quę ex ueterum diligenti perscrutatione in uetustis monumentis reperimus annotata, huic albo haudquaquā grauabimur apponere. Saxones itaq; ditionis suæ principium ab Holsatia Albi fluuio transiecto, eo loco quem nunc archiepiscopatui Bremensi adscribunt, in Vestphaliam ad Rhenum usq; ferè deducūt: inde uero Hassiam, & Herciniam Germaniæ non incelebrem syluam attingentes, ad Thuringiorum confinia, in quibus non contemnendam partem à Francis, quorum stipendio olim militauerunt, suscipientes perueniunt. Duos principatus superiorem atque inferiorem Saxoniam hęc regio sibi uendicat. Meditullium autem huius prouinciæ totum ex Vandalico solo in linguam moresq;

moresq; Saxonũm redactum est: eius generis est terra Brunsuuickensis, Lunenburgensis, Parthenopolis, quam Magdeburgum appellant, Halberstadensis. Ad eandem quoq; nationem Marchia Brandenburgensis tota pertinet, ex eodem Vandalico solo capta, ac in Saxonicam linguã uersa. Porrò quanta olim Saxonum fortitudo fuerit, uel hinc liquet, quod Otho cognomine Magnus, imperium in Germaniam uirtute & armis inuexit, hoc domesticum Anglorum regnũ fundauit, contra turpissimum Attilam in aciem progressus est, Vandalos fudit. Hæc externa. Quod uero ad id, quod nostro seculo, quo pater misericordiarum & deus totius consolationis uerbi sui manifestationem opulenter exhibuit, pertinet, satius esse prorsus tacere, quàm pauca, ut ille de Carthagine, dicere ducimus. Tuum fuerit clarissime domine doctor nostram in te quam hoc uetusto libro declaramus beneuolentiam ex syncero animo, ob ueterem illam nostram, & absque ulla amara dissensioñe uiuendi consuetudinem benigne suscipere, & qua es tum historiarum cognitione, tum erga res fortiter gestas celebrandas magnanimitate, tueri defendereq; feliciter, Vale

Heydelbergæ pridie Non. Iulij,
Anno Christi,
M. D. XXXI.

ADNOTATIONES MARTINI FRECHTI

IN VVITIKINDVM, QVIBVS LOCI VEL OBSCVri ex historiarum collatione explicantur, uel corrupti corriguntur.

IN LIBRVM PRIMVM.

Fol.1.uers. 15. A Danis aut Nortmannis non prodijsse Saxones, ab annis ante Christum mille, implacabile mutuum gentis odium prodit, De quo uide Albertum Krantz ab initio Saxoniæ hist.

Fol.1.uers.29. Hadolaun. Sunt qui constanter adfirment, nunquam Thuringos possedisse agros ad Hadeleriam, quanquam inuitati Saxones à Francis in Thuringos partem Thuringiæ precium militiæ acceperunt.

Fol.2.uers.ab imo 5. Copiose de his Krantz lib.1.c.18.& 19.

Fol.3. uers. 17. Pehiti, legendum forte Picti iuxta Bedam in Anglica historia: gens putatur esse Scythica.

Fol.3.uers.23. Gregorius Augustinum Mellitum, & Ioannem in Britanniam misit, eorumq; prædicatione Anglos conuertit ad fidem Christi D. XVII.

Fol.3 uers.24. Huga perpetuo habet exemplar, quum legendum forte sit Hugo.

Fol.3 uers.ab imo 7. Thiadericum, legendum forte Theodericum: atqui hanc propriorum uarietatatem mutare noluimus ob exemplaris uetusti fidem, quod correctiss. alioquin fuit.

Fol.5.uers.7. Tempus enim respirandi permittere hosti est illum in nos armare.

Fol.7.uers.ab imo 4. Carolus Magnus in monte Martis idolum gentis quod Irmensul appellarunt subuertit. Eresburg dictus est mons, in quo Mersberg. Nam & in eodem Irmensul colebatur à Saxonibus. Irmensul quasi Mercurij statuā interpretantur. Is enim Græce Ἑρμῆς dicitur. Et Eresburg Martis mons. ἄρης enim Græcis Mars est. Vide Krantz lib.2. Saxoniæ c. 9. Alioquin hic locus in exemplarī corruptus est, quem ex hac adnotatiuncula quisq; pro suo arbitratu emendet.

Fol.8.uers.19. Hic est ager ille quem à Thuringis non auro, sed sanguine mercatū Saxo accepit.

Fol.8.uers.24. Partim hæc desumpta è Bedæ historia Britannica, cuius uerba recenset Krantz lib.1 Saxoniæ c.20.& 21.

Fol.8.uersu 30. Sueui, Ptolemæo & Strabone testibus, olim ad utrāq; Albis ripā positi, uide krantz lib.1. Saxon cap.28.& seq.

Fol.8.uers.ab imo 2. Carolus Magnus à Leone papa Imp. coronam accepit, D. CCCI.

Fol.9.uers.2. Francia Orientalis, quæ nunc Franconia, omnibus Francis origo fuit.

Fol.9.uers.9. Ludouicus IIII. filius Arnulphi, qui Arnulfus Caroli III. cognomento Crassi, nepos fuit ex fratre Carlomanno. Is cum Berengario I. ad Veronam cōgressus capitur cæcaturq;, quum imperasset annis decem.

Fol.9.uers.6. Ludolphus ex Vuedekindi stirpe natus, tres filios, & quatuor filias ex Oda habet.

Fol.9. uers. 7. Bruno, ex quo dictus est Brunonis uicus, iam diu Brunsuicum cum ingēti nobilitate cum Nortmannis & Dacis confligens perit in Ebbeckestorp loco nunc monialibus consecrato.

Fol. 9.uers.12. Otho dux Saxoniæ senium causatus regni diadema recusat, quod peruenit ad Chunradum Chunradi, qui frater erat Ludouici IIII. filium ducem Austrasiorum, id est, Metensium & Francorum Orientalium.

Fol.9.uers.15. Otho magnus ex filia Arnulphi Imp. Lucarda suscipit Henricum I. qui materno sanguine Caroli magni lineam attingit.

Fol.9.uers ab imo 17. Gothi ex Suetiæ regno, in quo etiam hodie stirps gentis cum nomine perseuerat. Huni patre nati Huno, Tuistonis filij inter Europeos citra Tanaim etiam cum Germanis annumerantur.

Fol.9 uers. ab imo 2. Quo non deformius ullū Arctos alit tristes habitus obscœnaq; nisu Corpora.

Fol.10. uers. 6. Bellum Auaricum Hunis à Carolo illatum D. CCXCI. octennio absolutū fuit, Eginhardo ac Reginone testibus.

Fol. 10. uers.7. forte respexit ad hoc bellū quod Arnulphus D. CCCXC. gessit contra Ruentebaldum regē Moraviæ, Bohemiæ, Poloniæ, Slesiæ, quando luxatis Vngaris fortiss. obiectis claustris.

Arnulphus

Arnulphus Vngarorum opera in hoc bello usus fuit, sed magno Christianorum malo. Vngari enim posthac grauissime incubuerũt Christianis, Sueuis, Bauaris, Francisq; sepe prostratis, et penetrauerũt in ultima Saxoniæ, Biennam urbem cum ecclesijs incenderunt.

Fol.10.uers.54. Slaui, quos infra Heuellos, Vehros, Licieauikos, Lusikos, Vulanos uocat, Vuandali fuerunt.

Fol.12.uers.ab imo 17. De qua fraudulenta proditione uide Krantz li.3. Saxon. mox ab initio.

Fol.10.uers.7. Hatdo abbas Augiensis consecratur episcopus Maguntinẽ. An. Domini DCCCXCI.

Fol.10.uers.ab imo 4. Adelbertus cũ fratribus Adalharto & Henrico contra Eberhardũ & Gebelhardũ bellũ mouet, in quo Henricus cadit, et Adalhardus iussu Gebelharti capite plectitur, DCCCCII

Fol.10.uers.ab imo 3. Chunradus senior in Hassia ad Frislariam Adelberto congreditur, caditq; iij. kalend. Martij DCCCCV. sepultus in Vuiluburg Hassiæ.

Fol.12. uers.15. Septimo anno regni sui rex Chunradus ægrotat & moritur, antea Henricum successorem sibi deligens, qui postea in Frislaria regno præficitur DCCCCXX.

Fol.12. uers.ab imo 11. Sunt qui Chunradum in Fulda monasterio sepultum esse contendant.

Fol.12.uers.ab.imo 4. Herigerus Hattoni in archiepiscopatum Maguntinum successerat.

Fol.12.uers.ab imo 3. Henricus non contemptim, sed humiliter à Ioanne papa X. huius nominis oblatum cum consecratione papali diadema recusat accipere. Ob id hunc Italici scriptores nõ dignantur Imperatoris nomine.

Fol. 13. uers.3. Prima Henrici expeditio in Burckhardum Sueuiæ ducem, cuius belli causam apud Krantz lib 3. Saxon. c. 2. recenset.

Fol. 13. uers.8. Arnoldus Bauarorum dux qui à facie Chunradi concesserat cum omnibus fortunis in Vngariam, rebellionem parat in Henricum, ab eoq; in Ratispona obsidetur.

Fol.13.uers.11. Giselbertus dux Lotharingiæ ex genere Karolino gener Henrici regis Rom. socerũ stimulat, ut regnum Franciæ occupet.

Fol.13.uers.14. Lotharius Ludouici Pij filius natu maior, medius inter utrosq; fratres suos incedens regnum inter Rhenum & Scaldim, quod ex eo Lotharingiæ dicitur, sortitus est.

Fol.13.uers.16. Vuascones ultra Garumnam sunt circa Pyrenæos.

Fol.13.uers.20. Dani, qui & Nortmanni dicuntur, ib. Carolus Caluus uictor apud Fontanetũ uicũ agri Antissiodorensis.

Fol.13.uers.22. Per legatos Sergij Pont. IIII. hæc compositio facta est.

Fol.13.uers.23. Ad Carolum III. cognomento Crassum, hæc regna omnia peruenerunt.

Fol. 13. uers. 24. Forte intelligit Eudonem seu Vdonem comitem Andegauensem, qui legitime tutor erat Caroli pueri cognomento Simplicis.

Fol.13.uers.ab imo 7. Meminit Regino Odonis filij Ruodberti comitis Parisiorum.

Fol.13 uers.ab imo 4. Carolus ille Simplex Alsatiam ac partes illas Franciæ iuxta Rhenũ usq; Moguntiam sibi usurpaturus usq; Padersheim uillam prope Vormatiam hostiliter peruenit. In fugã actus à fidelibus Henrici Vormatiæ coadunatis DCCCCXXIII.

Fol. 13. uers. ultimo. Suessionis inter Robertum & Carolum pugna commissa fuit, in qua à Carolo transfixus lancea Robertus cecidit. Redeunti uictori Carolo Hebertus Viromandorũ comes, Roberti occisi sororem coniugem habens fit obuiam, per speciem gratulandi orat regem ad se diuertat Peronam: intrantem in carcerem protraxerunt.

Fol. 14. uers. 14. Genuit Henrico ante regnum Mathildis filia Theoderici comitis de Ringelheim Gerbergam.

Fol.14.uers.18. Bruno archiepiscopus Coloniensis, & dux Lotharingiæ.

Fol.14.uers.ab imo 10. Bremensis ciuitas concrematur.

Fol.15.uers.5. D. Vitus translatus à Ludouico Pio Corbeiam.

Fol.15.uers.9. Anno DCCCCXL. circa obitum Ludouici Pij grauis hæc Normandorũ & Danorum incursatio grassatur.

Fol. 16. uers.ab imo 6. Habitabant Vuagrij, Vuinuli, Obotriti, Polabi per littora maris Germanici omnes uno nomine & unã lingua Vandali.

Fol 16.uersu ab imo 4. Vallersleue, ubi episcopatum constituit rex, & Otho filius postea transtulit hunc in Magdenburgensem archiepiscopatum.

Fol.18.uers.15. Auares qui & Sclaui: Vucrani, hoc est, Vngari

Fol.18.uers.ab imo 12. Ignominiosum fuit antiquitus canem donare.

Fol.19.uers.15, Vbi e sub mutuum conspectum uenere exercitus, à Christianis quidē exoritur clamor κύριε ἐλέησον: ab Vngaris Tartaricus stridor insonuit, Hui hui, hui, uox ad fugam incitans.

Fol.19.uers.ab imo 5. Vrbem Slesuuicum tum fecit Coloniam Saxonum constituto ibi marchione.

Fol.19.uers.ab imo 4. Rex Abotritorum & Danorum baptizatur DCCCCXXXI.

Fol 19.uers.ultimo, Henricus rex paralysi percussus, DCCCCXXXV. exemplo prædecessoris sui Conradi, & ex more Carolinorum, pater quem uult ex filijs sibi in imperio surrogat.

IN LIBRVM SECVNDVM.

Fol.20.uers.20. Otho Magnus succedit in locū Augustorū, 81. ab Octauio Cæs. regnans annis 38.

Fol.21.uers.ab imo 2. Bolislaus dux Bohemiæ Vuentzeslaum fratrē occidit, Vide Syluium.

Fol.22.uers.14. Danemarus regis frater ex solo patre non matre quæ monialis erat.

Fol.23.uers.13. Canes deducere probri genus illa ætate habebatur.

Fol.23.uers.19. Arnoldus postquam obijsset, filij eius Gallico sanguine nati, Othonem non agnoscūt regem, neq; in cœtum regnē parent euocationi.

Fol.24.uers.4. Iunctis armis oppugnant Barduuick, in quo Otho iuniorem fratrem Henricū educari fecerat.

Fol.25.uers.7. Salaueldiæ in media Thuringia Hēricus cōuentū procerū, nesciēte Othone, instituit.

Fol.26.uersu ab imo 2. Otho equo desiliens, sanctam lanceam, quam pater illius acceperat ex Burgundo, uenerabundus flexis genibus adorabat, de cœlo suis poscens auxilium.

Fol.29.uers.5. Brisacum in confinio Alsatiæ oppidū quod nobilium Harelongorū aliquando erat.

Fol 29.uers.ab imo 17. Sacerdos à Giselberti militibus spoliatus, Henrico hæc nota fecit.

Fol.29.uers.ab imo 14. Giselbertus equi robore fisus, in Rhenum se mittit, ibi raptus undæ uortice, perit.

Fol.29.uers.ab imo 8. Ludouicus Franciæ rex relictam Giselberti coniugem, Othonis germanam poscit uxorem & accipit.

Fol. 33. uers. ab imo 5. Otgid seu Edid filia fratris Adelsani regis Anglorum, Othonis uxor moritur DCCCCXLVII. VII. Kal. Febr.

IN LIBRVM TERTIVM.

Fol.34.uers.ab imo 12. Hugo cognomento Capelus, Ruberti uel Heriberti filius Othoni rebellis.

Fol.35.uers. 11. Hugo filius Heriberti Artaldū archiepiscopum Remensem expellit, & nepotem suum substituit, quæ causa postea tractata fuit in synodo apud Ingelheim à XXXIIII. episcopis celebrata, præsidente Martino apostolico legato, DCCCCXLVIII.

Fol.35. uers. 21. Othoni è Francia redeunti Herimannus dux Sueuiæ occurrit, & Liudulfo filiam despondet.

Fol.36.uers.1. Alheida Lotharij relicta, filia Rodulphi Burgundionū regis & Bertæ filiæ Arnoldi Bauarorum ducis, Othoni nubit Papiæ.

Fol.3o.uers.10. Augustam intelligit.

Fol.36.uers.penultimo. Otho Coloniam attingens, matrem suam Mathildam sororem suam Gerbergam, filiumq; eius regem Lothariū sibi obuios condigno illic amore & honore tractauit.

Fol.38.uers.17. Boiarij comites Henrici ducis Baioariæ instinctu Arnulphi & fratrum filiorum Arnoldi olim ducis, quod suum esse ducatum dicerent, ab Henrico deficiunt, & Liudulfum sequentes Ratisbonam occupant.

Fol. 39. uers. 20. Hungari ducentibus inimicis regis in Quadragesima, transito Rheno inuadunt Franciam, & per Italiam redeunt, An. DCCCCLIIII.

Fol.44.uer.15. Hermannnus ab Othone præfectus fuerat inferiori Saxoniæ, quæ Vādalis tum subiacebat, & Albi flu. penè oīa poßidebat, quæ nūc tenet dux Luneburgensis & dux inferioris Saxoniæ.

Fol.46.

Fol. 46. uerſ. ab imo 15. Ea tempeſtate D CCCCLVI. *per omnes regni partes grauis peſtilentia graſſabatur.*

Fol. 46. uerſ. ab imo 6. Berengarius biennio in mõte S. Leonis à rege obſeſſus, cum Alberto & Guidone filijs capitur, & pater Bambergæ exulat, ubi moritur & ſepelitur.

Fol. 46. uerſu ab imo 4. Otho Romam contra Benedictũ V. pſeudopapam obſidet & expugnat.

Fol. 46. uerſ. ab imo 3. Græci deſponſatam Othonis filio Nicephori Conſtantinopolitani Imp. filiã tradi à patre prohibent: ob id eos omni penè Calabria & Apulia expulit.

Fol. 47. uerſ. 17. Poppo epiſcopus Vuirtzburgenſis regi percharus XIII. *kal. Martij,* DCCCCLI. *moritur, cui propinquus ſuus alter Poppo in epiſcopatu ſucceßit.*

Fol. 49. uerſ. 14. legati Nicephori Rauennæ regem cum muneribus ſalutant DCCCCLXVII.

Fol. 49. uerſ. 17. Saraceni tum in Calabria & Salentinis erant, ſoti à Græcis, ut in Othonem arma pro obtinenda Italia mouerent.

Fol. 49. uerſ. 29. Otho pater filium Othonem, re in Saracenos Græcosq́; bene geſta reuerſum, uoluit Imperatorem à Romano populo acclamari, quem Ioannes XIII. *papa unxit & coronauit, unà cum Theophania Ioannis Imp. Conſtantinopolitani ſorore ipſius coniuge.*

Fol. 50. uerſ. 8. Populus Conſtantinopolitanus amißarum de Italia prouinciarum iacturam, in Nicephorum referens, qui ſponſam filiam marito tradere noluerit, arreptis armis, illum interficit, & filio Ioanni imperium demandat.

VITA AVTORIS EX ABBATE SPANHIEMENSI.

VIndichinus monachus Corbeienſis cœnobij in Saxonia ordinis ſancti Benedicti, natione Theutonicus, uir in diuinis ſcripturis doctus, & in ſecularibus literis eruditiſſimus, ingenio promptus, & clarus eloquio, metro excellens, & proſa. Scripſit alterno ſtilo multa præclara opuſcula, de quibus ego tantum adhuc reperi ſubiecta,

Ab exordio Saxonum uſq; ad mortem Othonis Imperatoris primi.

Scripſit ad Mathildam eius filiam hiſtoriam Saxonum lib. III. Flore uirginali cum maieſtate &c.

Geſta Othonis primi lib. I.

Paſſionem Teclæ uirginis metrice lib. I.

Vitam Pauli primi eremitæ lib. I.

Claruit ſub Othone Imperatore primo, Anno domini D. CCCCL.

AD MATHILDAM REGINAM

VVITICHINDI PRAEFATIO.

LORE uirginali cum maieſtate imperiali ac ſapientia ſingulari fulgenti dominæ Mathildæ, ultimus ſeruulorum Chriſti martyrum Stephani atq; Viti Chorbeius V. totius ſeruitutis deuotiſſimum famulatum, ueramq; in ſaluatore ſalutem. Quamuis te paternæ potentiæ gloria ſingularis magnificet, ac clariſſima decoret ſapientia: noſtra tamen humilitas præſumit de proxima ſceptris ſemper clementia, quia noſtra deuotio à tua pietate ſuſcipiatur, etiam ſi non mereatur. Nam quū noſtro labore patris potentiſſimi, auiq; tui glorioſiſſimi res geſtas memoriæ traditas legeris, habes unde ex optima & glorioſiſſima melior glorioſiorq; efficiaris. Nec tamen omnia eorum geſta nos poſſe comprehendere fatemur: ſed ſtrictim & per partes ſcribimus, ut ſermo ſit legentibus planus, nō faſtidioſus. Sed & de origine ſtatuq; gentis, in qua ipſe rerū dominus Henricus primus regnauit, pauca ſcribere curaui, ut ea legendo animum oblectes, curas releues, pulchro ocio uaces. Legat igitur tua claritas iſtum libellum, ea pietate noſtri memor, qua eſt conſcriptus deuotione, Vale.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONUM, AC OTTONIS aliorumque succedentium Imperatorum, liber primus.

POST OPERVM nostrorum primordia, quibus summi imperatoris militum triumphos declaraui, nemo me miretur principum nostrorum res gestas literis uelle cõmendare: quia in illo opere professioni meæ ut potui, quod debui exolui, modò generis gẽtisque meę deuotioni ut queo, elaborare non effugio. Et primũ quidem de origine statuque gentis pauca expediã, solam penè famã sequẽs in hac parte, nimia uetustate omnem ferè certitudinem obscurante. Nam super hac re uaria opinio est, alijs arbitrantibus de Danis Nortmannisque originẽ duxisse Saxones: alijs autẽ æstimantibus, ut ipse adolescentulus audiui quendam prædicantem de Græcis, quia ipsi dicerent Saxones reliquias fuisse Macedonici exercitus, qui sequutus magnum Alexandrum immatura morte ipsius per totum orbem sit dispersus. Cæterum gentem antiquam & nobilem fuisse non ambigitur: de quibus & in concione Agrippæ ad Iudæos in Iosepho oratio cõtexitur, & Lucani poëtæ sententia probatur. Pro certo autem nouimus, Saxones his regionibus nauibus aduectos, & loco primum applicuisse qui usque hodie nuncupatur Hadolaun. Incolis uero aduentum eorum grauiter ferentibus, qui Thuringi traduntur fuisse, arma contra eos mouent: Saxonibus uero acriter resistentibus, portum obtinent: diu deinde inter se dimicãtibus, & multis hinc inde cadentibus, placuit utrisque de pace tractare, fœdus inire: ictumque est fœdus eo pacto, quo haberent Saxones uendendi emendique copiam, cæterũ ab agris, à cæde hominum atque rapina abstinerent: stetitque illud fœdus inuiolabiliter multis diebus. Quumque Saxonibus defecisset pecunia, quid uenderent aut emerent non habentibus, inutilem sibi pacem esse arbitrantur. Ea igitur tempestate contigit adolescentem quendam egredi de nauibus oneratum multo auro, torque aurea, simulque armillis aureis: cui obuius quidam Thuringorũ, Quid sibi uult, inquit, tam ingens aurũ circa tuum famelicũ collum? Emptorem, inquit, quęro: ad nihil aliud istud aurum gero: qui enim fame periclitor, quo auro delecter? At ille qualitatem quantitatemque precij rogat, Nullum, inquit mihi est Saxo discrimen in precio: quicquid dabis gratum teneo. Ille uero subridens adolescentem, Quid si, inquit, de isto puluere sinum tibi impleo? erat enim in præsenti loco egesta humus plurima. Saxo nihil cunctatus aperit sinum, & accepit humum, ilicoque Thuringo tradidit aurum: lætus

uterq; ad suos repedat. Thuringi Thuringũ laudibus ad cælum tollunt, qui nobili fraude Saxonem deceperit, fortunatumq; eum inter omnes mortales fuisse, qui uili precio tam ingens aurũ possederit. Cæterum certi de uictoria, de Saxonibus iam quasi triumphabant. Interea Saxo priuatus auro, oneratus uero multa humo, appropiat nauibus. Socijs igitur ei occurrentibus, & quid ageret admirantibus, alij eum irridere cœperũt, amicorum alij arguere, omnes pariter amentem eum crediderunt. At ille postulato silentio, Sequimini, inquit, me optimi Saxones, & meam uobis amentiã probabitis utilem. At illi licet dubij, sequuntur tamen ducem. Ille autem sumpta humo, per uicinos agros quàm potuit subtiliter sparsit, & castrorũ loca occupauit. Vt autem uidere Thuringi castra Saxonũ, intolerabilis res eis uisa est. Et missis legatis conquesti sunt de rupto fœdere, ac uiolato pacto ex parte Saxonũ. Saxones respondent, se hactenus fœdus inuiolabiliter seruasse: terram proprio auro cõparatam cum pace uelle obtinere, aut certe armis defendere. His auditis incolæ iam maledicebant aurum Saxonicum, & quem paulo ante felicẽ esse prædicabant, autorem perditionis suæq; regionis fatentur. Ita deinde accensi cæco marte sine ordine & sine consilio irruũt in castra. Saxones uero parati hostes excipiunt sternuntq;: & rebus prospere gestis proxima circum circa loca iure belli obtinent. Diu itaq; crebroq; quum ab alterutris pugnatum foret, & Thuringi Saxones sibi superiores fore pensarẽt, per internuncios postulant utrosq; inermes conuenire, & de pace iterum tractare, condicto loco dieq;. Saxones postulatis se obedire respondent. Erat illis diebus Saxonibus magnorũ cultellorũ usus, quibus usque hodie Angli utuntur, morẽ gentis antiquæ sectantes. Quibus armari Saxones sub sagis suis procedunt castris, occurruntq; Thuringis condicto loco. Quũq; uiderent hostes inermes & omnes principes Thuringorum adesse, tempus rati totius regionis obtinendæ, cultellis abstractis super inermes & improuisos irruunt, & omnes fundunt, ita ut ne unus quidẽ ex eis superfuerit. Saxones clari existere, & nimiũ terrorem uicinis gentibus incutere cœperunt. Fuerunt autem & qui hoc facinore nomen illis inditum tradant: cultelli enim nostra lingua sahs dicuntur: ideoq; Saxones nuncupatos, quia cultellis tantam multitudinem fudissent.

Ingeniosa calliditas

Sahs

Dum ea geruntur apud Saxoniam, quæ ita modò uocitatur, regionem, Britannia à Vespasiano principe iam olim inter prouincias redacta, & sub clientela Romanorum multo tempore utiliter degens, à uicinis nationibus impugnatur, eo q; auxilio Romanorũ destituta uideretur. Populus nanq; Romanus Martiali imperatore à militibus interfecto, externis bellis grauiter fatigatus, non sufficiebat solita auxilia administrare amicis: extructo tamen ingenti opere ad munimen regionis, inter confinia à mari usq; ad mare, ubi impetus hostium uidebatur fore, relinquebant regionem Romani. Sed hosti acriori & ad bellandum prompto, ubi gens mollis & pigra belli resistit, nulla

Martialis imperator

difficultas

difficultas in destruendo opere fuit. Igitur fama prodēte de rebus à Saxonibus prospere gestis, supplicem mittunt legationē ad eorum postulanda auxilia. Et procedentes legati. Optimi, inquiūt, Saxones, miseri Bracti crebris hostium incursionibus fatigati, & admodum contriti, auditis uictorijs à uobis magnifice patratis, miserunt nos ad uos supplicantes, ut ab eis uestra auxilia non subtrahatis. Terram latā & spatiosam, & omniū rerum copia refertā, uestræ mandant ditioni parēre: sub Romanorū hactenus clientela ac tutela liberaliter uiximus: post Romanos uobis meliores ignoramus: ideo sub uestræ uirtutis alas fugere quærimus: uestra uirtute, uestris armis hostibus tantum supiores inueniamur, & quicquid imponitis seruitij libēter sustinemus. Patres ad hæc pauca respondent, Certos amicos Bractis Saxones sciatis, & eorum necessitatibus atq; commodis æque semper affuturos. Legati læti redierunt in patriam, exoptato nuncio socios lætiores reddentes. Deinde promissus in Britanniam mittitur exercitus: & gratanter ab amicis susceptus, in breui liberat regionem à latronibus, restituēs patriam incolis. Neq; enim in id agendo multum laboris fuit: quippe qui iam olim audita fama Saxonū perculsi terrebātur, dummodo præsentia eorū procul pellunt: erant enim hę gentes Bractis aduersæ, Scoti, Pehiti: aduersus quos militantes Saxones accipiebant à Bractis omnia ad usum necessaria. Manserunt itaq; in illa regione aliquāto tempore, uicaria Bractorū bene usi amicitia. Vt aūt uiderūt principes exercitus terrā latam ac fertilē, & incolarū manus ad bellandū pigras, se uero ac maximā partem Saxonum sine certis sedibus, mittunt ad reuocandum maiorē exercitū, & pace cum Scotis & Pehitis firmata, in cōmune cōtra Bractos consurgunt, eosq; regione propellunt, suæ ditioni regionem distribuunt. Et quia illa insula in angulo quodam maris sita est, Anglisaxones usque hodie uocitātur. De quibus omnibus si quis plenius scire uoluerit, historiā gentis eiusdem legat, & inueniet quomodo, aut sub quibus ducibus hæc omnia acta sint, uel qualiter ad Christianitatis nomen per uirum suis temporibus sanctissimū, papam uidelicet Gregoriū peruenerint. Nos uero cœptā historiæ uiam recurramus. Post hæc moritur Huga rex Francorū, nullumq; alium hæredem regni relinquens, præter unicā filiam nomine Amalbergā, quæ nupserat Erminfrido regi Thuringorū. Populus autem Francorū à seniore suo humane clementerq; tractatus, pro gratiarū actione rependenda filium quem ex concubina genuit, nomine Thiadericū, ungent sibi in regem. Thiadericus autem designatus rex mittere curauit legationē ad Erminfridū pro pace atq; concordia. Et ingressus legatus ad Erminfridum, Mortaliū, inquit, optimus maximus dominus meus Thiadericus misit me ad te, exoptās te bene ualere, & lato magnoq; diu imperio uigere, seq; tibi non dominum sed amicum, non imperatorē sed propinquum, propinquitatisq; iura inuiolabiliter tibi finetenus uelle seruare demandat: tantū ut à populi Francorum

Britannorum pro auxilio ad Saxones legatio

Anglisaxones

Theodericus Motensiū rex nothus

a 2 concordia

concordia non discordes,rogat:ipsum namq; sibi regem sequunt̃ constituti. Ad hæc Erminfridus iuxta quod regalem decuit dignitatem,clementer legato respondit: placita sibi placere populi Francorũ, ab eorum concordia non discordare:pace omnimodis indigere: super negocio uero regni responsionẽ suam in amicorũ præsentiã uelle differre: uirumq; honorifice tractans fecit eum secum aliquandiu manere. Audiens autem regina legatum fratris super uenisse,& locutũ cum rege super negocio regni,suasit Hiringo,ut pariter persuaderent uiro,quia sibi regnum cessisset iure hæreditario,utpote quæ filia regis erat & filia reginæ: Thiadericũ uero seruum tanq; ex concubina natum: & ideo indecens fore,proprio seruo unq; manus dare. Erat autem Hiringus uir audax,fortis manu,acer ingenio,acutus cõsilio, pertinax in agẽdis rebus, facilis ad suadendum quæ uellet: hisq; rebus animum sibi Erminfridi cõnexuerat. Conuocatis principibus & necessarijs amicis Erminfridus uerba legati in præsentiã eorum contulit. At illi unanimiter suadebant, quæ pacis atq; concordiæ sunt eum sentire,quia impetus Francorum ferre non posset,maxime qui actioribus hostium armis ex alia parte premeret. Hiringus uero uotis lasciuæ mulieris satisfaciens,suasit Erminfrido Francis cedere non debere: super negocio regni iustiorem causam se habere: latum præterea imperium, militum manus, & arma,cæterasq; belli copias sibi ac Thiaderico parũ procedere. Secundum hæc uerba Erminfridus respondit legato: amicitiã quidẽ sui ac propinquitatem Thiaderico non negare:mirari tamen non posse,quo modo usurpare uellet prius imperium quàm libertatẽ:seruum natum,& quo modo sui quæreret dominium: proprio seruo non posse manus dare. Legatus contra hæc satis cõmotus, Mallem,inquit, hoc caput meum tibi tradere, quàm huiuscemodi uerba à te audire: sciens ea multo sanguine Francorum atq; Thuringorũ diluenda. Et hæc dicens reuersus est ad Thiadericum:quæ audiuit nõ celat. Thiadericus autẽ nimiam iram uultu cælans sereno, Oportet nos,inquit,ad seruitiũ Erminfridi festinare,quatenus qui libertate priuamur, inani saltem uita fruamur. Et cum graui exercitu appropians terminis Thuringorum,inuenit cum ualida quoq; manu generum suum se expectantem in loco qui dicitur Rumbergum. Et cõmisso certamine pugnatum est ancipiti bello una die & secunda: tertia uero die uictus Erminfridus cessit Thiaderico,& fugiens tandem se recepit cum reliquo comitatu in urbem quæ dicitur † Scithinge,sita super fluuiũ qui dicit̃ Vnstruod. Thiadericus autẽ cõgregatis ducibus,ac militum principibus exercitus sui,rogat sententiã,utrumnã censerent Erminfridum psequendum,an patriã remeandũ. Inter quos Vualdericus consultus,Censeo,inquit,causa cæsos sepeliendi, uulneratos curandi, maiorem exercitum cõgregandi,patriã remeandum:neq; enim arbitror multis milibus tuorum amissis sufficere nos posse ad peragendum præsens bellum. Si enim barbaræ nationes innumeræ in nos consurgant,multis nostrorum

Semina futuri belli

Hiringi laus

Salse

Ironia

al's Chidinga

Consultatio bellica

rum

rum debilitatis,per quos uinces? Erat autem Thiaderico seruus satis ingenio suus,cuius consilium expertus est sæpius probũ, eiq; ppterea quadam familiaritate cõiunctus:hic rogatus sententiã dare,In rebus,inquit,honestis pulcherrimam semper esse arbitror perseuerantiã,quam ita coluerũt maiores nostri, ut acceptis negocijs raro uel nunq; deficerent: nec tamen labores nostros eorum æquandos putauerim, qui paruis coprjs ingentes gentiũ copias superauere. Nunc terra in nostra est potestate, & discessione nostra uictis occasionem uincẽdi præstabimus? Amplecterer & ipse patriã redire,familiarẽ necessitudinẽ uidere, si hostem nostrũ eo spatio scirem ocio uacare. Sed uulnerati nostri forsitan hac re indigẽt.Castrorũ esto labor, impigris animis reor pro maxima uoluptate est. Ergo cæsa multitudine exercitus est uehementer attenuatus. Hostes'ne omnes euasere? certe rarissimus: ipse nanq; dux ut quadã bestiola suo munitur latibulo,urbis circundatut claustro,nec ipsum cœlum secure audet inspicere,nostro cogente timore. Sed non desunt ei pecuniæ quibus conducantur nationes barbaræ,non deest militũ manus, licet lassa, quæ tamen omnia nostra absentia redintegrant. Indecorum est uictoribus uictis uincendi locum dare.Num singulis urbibus administranda sufficimus præsidia? & eas omnes pdimus,dum imus & redimus. Hæc eo prosequẽte placuit Thiaderico omnibusq; gloriæ uictoriæ auidis manere in castris, & mittere ad Saxones, qui iã olim erant Thuringis acerrimi hostes, quatenus ei essent auxilio : si quidem uincerẽt Erminfridum,urbemq; caperent, terrã eis in possessionẽ æternam traderet.Saxones nihil cunctati nouem duces cum singulis milibus militũ destinare nõ dubitant. Et ingressi duces in castra singuli cum centenis militibus,reliqua multitudine extra castra dimissa, salutant Thiadericum uerbis pacificis. Quod quum Thiadericus hilarior suscepisset, dextris datis & acceptis, copiam uiris fandi concessit. At illi, Populus, aiunt, Saxonum tibi deuotus, & tuis parens imperijs,misit nos ad te:& ecce assumus parati, ad omne quodcunque uoluntas tibi suggesserit,parati ut aut hostes tuos uincamus, aut si fortuna aliud iusserit, pro te moriamur : aliam enim causam nullam Saxonibus esse scias,nisi uincere uelle, aut certe uiuere nolle: neque enim gratiam maiorẽ amicis exhibere possumus, quàm ut pro eis mortem contemnamus: & ut hoc experimento discas, omnino desideramus. Illis hæc loquentibus mirati sunt Franci præstantes corpore & animo uiros,& nouum habitũ,arma quoq;, & diffusos scapulas cæsarie, & supra omnia ingentem animi constantiam:nam uestiti erant sagis, & armati longis lanceis, & subnixi stabant paruis scutis, habentes ad renes cultellos magnos. Erant etiã qui dicerent tantis ac talibus amicis Francos non indigere:indomitũ genus hominũ fore:& si præsentem terrã inhabitarẽt, eos proculdubio esse qui Francorũ imperium quandoq; destruerent. Thiadericus uero pprijs utilitatibus cõsulens, suscepit in fide uiros,demandans ut ad oppugnandã urbẽ præparent. Illi à rege regressi castra metati sunt ad meridianã urbis, in pratis

More periculi

Saxonum magnis promissis auxilium expetitur

Fortiter

Saxonum forma & armatura

fluuio cõtiguis: & postera die prima luce surgentes sumptis armis oppugnãt
oppidũ incenduntq́;. Capto oppido & incenso aciẽ ordinant ex aduerso por
tæ oriẽtalis. Clausi muris dum acies uident ordinatas, ac se in ultimis necessi-
tatibus cõstitutos, audacter erũpunt portis, cæcoq́; furore irruunt in aduersa
rios, & telis emissis, gladijs, pinde res agit᷑. Quumq́; graue bellũ oriret᷑, plures
hinc, plures inde sternuntur: istis pro patria, pro uxoribus ac natis, postremo
pro ipsa uita pugnãtibus: Saxonibus uero pro gloria, & pro terra acquirẽda
certantibus. Attollitur uirorũ inuicem exhortantiũ fragor, armorũ, & gemi-
tus morientiũ: taliq́; spectaculo tota dies illa trahit᷑. Quumq́; ubiq; fierent cę
des, ubiq; ululatus, & neutrum agmen loco cessisset, iam tardior hora prœliũ
diremit. Eo die ex Thuringis multi interfecti, multi sauciati: de Saxonibus
Pacis tractatus uero numerata sunt sex milia cæsa. Mittit᷑ igitur Hiringus ab Erminfrido cũ
supplici legatiõe, & oĩbus suis thesauris ad Thiadericũ pro pace ac spõtanea
deditione. Et accedens Hiringus hæc ait, Misit tibi quondã tuus ꝓpinquus
modò seruus, ut si non sui miserearis, miseræ saltem tuæ sororis miserearis, ne
potũ quoq; tuorũ in ultima necessitate constitutorũ. Dum hæc lacrymans di
xisset, interpellatio principum auro corruptorũ adiecit, quia decens foret cle-
mentiæ regali, quo talem supplicationẽ non sperneret, cõmunium quoq; na-
turæ rerũ nõ obliuisceret᷑, utiliusq́; esse eum in fide suscipe, quem iam supera
tum haberet, tamq́; contritũ, ut nunq́; se cõtra eum possit leuare, quàm illud
genus hominũ indomabile, & ad omnẽ laborem ꝑdurabile, à quo nihil expe
ctaret Francorũ imperium, nisi solum periculum. In peracto quoq; bello cõ-
siderare posset, quamdiu & insuperabiles existerent Saxones, ideoq́; melius
esse, ut susceptis Thuringis, pariter eos ejcerent de finibus suis. His dictis li-
cet inuitus, flectitur tamen Thiedericus, ꝓmisitq́; postera die generũ suum se
suscepturũ, Saxonesq́; abiecturũ. His auditis Hiringus uestigijs ꝓsternit᷑ re
gis, laudauitq́; sententiã clementiæ impialis, & misso ad dominũ optato nun
cio, lætum eum, omnemq́; urbem securiorẽ reddidit: mansitq́; in castris ipse,
ne quid aduersi nox ipsa moliret᷑. Interea urbe ex pace ꝓmissa securiore red-
dita, egressus est quidam cũ accipitre uictũ quæritans supra litus fluuij supra
Ancipitis perniciosa proditio dicti. Emissa uero uolucre, quidam ex Saxonibus in ulteriore ripa ilico eã su-
scepit. Quo rogante ut remitteret᷑, Saxo date negauit. Ille autem, Da, inquit,
& secretũ tibi socijsq́; utile prodam. Saxo econtra, dic ut accipias quod quæ-
ris. Reges, inquit, inter se pace facta decretũ tenent, si cras inueniamini in ca-
stris, capiamini, aut certe occidamini. Ad hæc ille, Serio'ne hæc, an ludo ais?
Secunda hora, ait, sequentis diei ꝓbabit, quia uos oporteat sine ludis agere.
Quapropter cõsulite uobis ipsis, & fuga salutẽ quærite. Saxo statim emittẽs
accipitrẽ, socijs retulit quę audiuit. Illi satis cõmoti in promptu nõ inueniebãt
quid sup hoc agere debuissent. Erat aũt tunc in castris quidã de ueteranis mi
Hathagat laus litibus iam senior, sed uiridi senectute adhuc uigens, qui merito bonarũ uirtu
tũ pater patrũ dicebat᷑, nomine Hathagat. Hic arripiẽs signũ quod apud eos
habebatur

habebat̃ sacrũ, leonis atq; draconis, & desuper aquilæ uolantis insignitũ effigie, quo ostentaret fortitudinis atq; prudentiæ, & carũ rerum efficaciã, & motu corporis animi constantiã declarans ait, Hucusq; inter optimos Saxones uixi, & ad hanc ferè ultimam senectutẽ ætas me perduxit, & nunq; Saxones meos fugere uidi: & quomodo nunc cogor agere quod nunq; didici: certare scio, fugere ignoro, nec ualeo: si fata non sinunt ultra uiuere, liceat saltẽ quod mihi dulcissimũ est, cum amicis occũbere. Exẽplo mihi paternæ uirtutes sunt, amicorũ corpora circa nos prostrata, qui maluere mori q̃ uinci, impigras animas amittere, quàm corã inimicis loco cedere. Sed quid necesse habeo exhortationẽ protrahere tantisper de contẽptu mortis? Ecce ad securos ibimus, ad cædem tantũ, nõ ad pugnã: nam de promissa pace ac nostro graui uulnere nihil suspicant̃ aduersi, hodierno quoq; prælio fatigati, quemadmodũ sunt sine metu, sine uigilijs, & solita custodia manent. Irruere igit̃ super improuisos & somno sepultos, parũ laboris est: sequimini me ducẽ, & hoc canum caput meũ uobis trado, si nõ euenerit quod dico. Illius igitur optimis uerbis erecti, quod supererat diei in reficiendis suis corporibus expendebãt: deinde prima uigilia noctis dato signo, qua solet sopor grauior occupare mortales, sumptis armis præcedente duce ituunt super muros, inuenientesq; sine uigilijs ac custodijs, ingressi sunt urbẽ cum clamore ualido. Quo excitati aduersarij, alij fuga salutẽ quæsiere, alij per plateas & muros urbis ut ebrij errauere, alij in Saxones, ciues suos putantes, incidere. Illi uero omnes perfectæ ætatis morti tradidere, impuberes prædæ seruauere: eratq; nox illa plena clamoribus, cæde atq; rapina, nullusq; locus in omni urbe quietus, donec aurora rutilãs surgit & incruentã declarat uictoriã. Quũq; penes regẽ, uidelicet Erminfridũ summa uictorię esset, requisitus, cũ uxore ac filijs, ac raro comitatu euasisse repertus est. Mane aũt facto, ad orientalem portã ponunt aquilam, arãq; uictoriæ cõstruẽtes secundũ errorẽ paternũ, sacra sua propria ueneratione uenerati sunt; nomine Martẽ effigie columnarũ imitantes, Herculem loco solis, quẽ Græci appellant Apollinẽ. Ex hoc æstimationẽ illorũ apparet utcũq; probabilem, qui Saxones originẽ duxisse putãt de Græcis, qa Hirmin uel Chermis Græce Mars dicit̃, quo uocabulo ad laudem, uel ad uituperationẽ usq; hodie etiã ignorãtes utimur. Per triduum igit̃ dies uictoriæ agẽtes, & spolia hostiũ diuidentes, exequiasq; cæsorũ celebrantes, laudibus ducẽ in cœlũ attollunt, diuinũ ei animũ inesse, cœlestẽq; uirtutẽ acclamãtes, qui sua cõstantia tantã eos egerit perficere uictoriã. Acta sunt aũt hæc omnia, ut maiorũ memoria prodit, Cal. Octob. qui dies erroris religiosorũ sanctione uirorũ mutati sunt in ieiunia & orationes, oblationes quoq; omniũ nos præcedentium Christianorũ. His itaq; omnibus peractis reuersi sunt ad Thiadericũ in castra, & ab eo suscepti, satisq; laudati, & in terra præsenti in æternã possessionẽ donati sunt. Socij quoq; Francorũ & amici appellati, urbẽ cui ab igne ut proprijs mœnijs pepercere, primũ incoluerũt. Qui aũt finis reges sequutus sit, quia memorabilis fama

Saxonum signum

Concio ad Saxones grauissima

Fortiter

Aquilæ araq; trophæum

lis fama est, prodere non negligo. Missus denique Hiringus ad Thiadericum eo die quo capta est ciuitas, proxima nocte susceptus ab eo permansit in castris. Audito autem quia elapsus esset Erminfridus, egit ut dolo reuocaretur, & Hiringus eum interficeret, tanquam claris muneribus ab ipso donandus, ac magna potestate in regno honorandus: ipse uero Thiadericus cædis illius quasi alienus existeret. Quod quum Hiringus ægre suscepisset, falsis promissionibus corruptus cessit, seque parere uoluntati illius confessus est. Reuocatus itaque Erminfridus prosternitur uestigijs Thiaderici. Hiringus uero tanquam armiger regalis stans secus euaginato gladio, prostratum dominum trucidauit: statimque ad eum ait rex, Tali facinore omnibus mortalibus odiosus factus dominum tuum interficiendo, uiam habeto apertam à nobis discedendi, sortem uel partem tuæ nequitiæ nolumus habere. Merito, inquit Hiringus, odiosus omnibus mortalibus factus sum, quia tuis parui dolis: antequam tamen exeam, purgabo hoc scelus meum, uindicabo dominum meum: & ut euaginato gladio stetit, ipsum quoque Thiadericum obtruncauit: sumensque corpus domini, super cadauer Thiaderici, ut uinceret saltem mortuus, qui uincebatur uiuus: uiamque ferro faciens discessit. Si qua fides his dictis adhibeatur, penes lectorem est. Mirari tamen nõ possumus, in tantum famam præualuisse, ut Hiringi nomine, quem ita uocitant, lacteus cœli circulus usque in præsens sit notatus. Saxones igitur possessa terra summa pace quieuerunt, societate Francorum atque amicitia uti. Parte quoque agrorum cum amicis auxiliarijs uel manumissis distributa, reliquias pulsæ gẽtis tributis condemnauere: unde usque hodie gens Saxonia triformi genere ac lege præter conditionem seruilem diuiditur. A tribus etiam principibus totius gẽtis ducatus administrabatur, certis terminis exercitus cõgregandi potestate cõtenti, quos suis locis ac uocabulis nouimus signatos, in orientales scilicet populos, Angarios atque Vuestualos. Si autem uniuersale bellum ingrueret, sorte eligitur cui omnes obedire oportuit, ad administrandum imminẽs bellum. Quo peracto, æquo iure ac lege, propria cõtentus potestate unusquisque uiuebat. De legum uero uarietate nostrum non est in hoc libello disserere, quum apud plures inueniatur lex Saxonica diligenter descripta. Sueui uero transalbini, illam quam incolunt regionem eo tẽpore inuaserunt, quo Saxones cum Longobardis Italiam adiere, ut eorum narrat historia, & ideo alijs legibus quàm Saxones utuntur. Igitur Saxones uariam fidem Francorum experti, de quibus nobis non est dicendum, quum in eorum gestis inueniatur scriptum, paterno errore obligati usque ad tempora Caroli magni perdurabant. Magnus uero Carolus quum esset regum fortissimus, nõ minori sapiẽtia uigilabat. Enimuero cõsiderabat, qa suis tpibus omni mortali prudentior erat, finitimam gentẽ nobilemque uano errore retineri nõ oportere, modis omnibus satagebat, quatenus ad ueram uiam duceretur. & nunc blanda suasione, nunc bellorum impetu ad id cogebat, tandemque trigesimo imperij sui anno obtinuit: imperator quippe ex rege creatus est, quod multis tẽporibus elaborando non defecit. Ob id qui olim socij & amici erant

Francorum

Saxonia triplex

Caroli laus

Francorũ,iam fratres,& quasi una gens ex Christiana fide,ueluti modò uidemus,facta est. Vltimus uero Carolorũ apud orientales Francos imperantiũ Lothouuicus ex Arnulpho fratruele Caroli, huius Lotharij regis proaui,natus erat. Qui quum accepisset uxorẽ nomine Liudgardã, sororem Brunonis ac magni ducis Ottonis,non multis post hæc uixerat annis. Horũ pater erat Luidolphus,qui Romã profectus transtulit reliquias beati Innocentij papæ. Ex quibus Bruno quum ducatũ administraret totius Saxoniæ,duxit exercitũ contra Danos,& inundatione repentina circumfusus,non habens locũ pugnandi,perijt cum omni exercitu,fratri natu quidem minori,sed omni uirtute multo potiori relinquens ducatũ. Regi autem Lothouuico non erat filius, omnisq; populus Francorũ atq; Saxonũ quærebat Ottoni diadema imponere regni. Ipse uero quasi iam grauior recusabat impij onus: eius tamen cõsultu Cunradus quondã dux Francorũ ungit̃ in regẽ: penes Ottonẽ tamen summũ semper & ubiq; uigebat imperiũ. Natus est aũt ei filius toti mundo necessarius,regũ maximus optimus Henricus,qui primus libera potestate regnauit in Saxonia:qui quum primæua ætate omni genere uirtutũ uitam suã ornaret,de die in diem proficiebat præcellenti prudentia,& omniũ bonorum actuum gloria: nam maximũ ei ab adolescẽtia studium erat in glorificãdo gentem suã,& pacem confirmando in omni potestate sua. Pater aũt uidens prudentiam adolescentis,& consilij magnitudinẽ: reliquit ei exercitũ & militiam aduersus Dalmatiã,cõtra quos diu ipse militauit. Dalmatæ uero impetum illius ferre nõ ualentes,conduxerunt aduersus eum Auares, quos modò Vngaros uocamus,gentem belli asperrimã. Auares aũt,ut quidam putant, reliquiæ erant Hunorũ: Huni egressi sunt de Gothis: Gothi aũt de insula,ut Iordanus narrat,nomine †Sulza,egressi sunt. A ꝓprio aũt duce,nomine Gotho Gothi appellati sunt. Coram quo quum quædam mulieres in exercitu suo rerum ueneficarũ arguerent̃,requisitæ sunt,& inuentæ culpabiles. Quarũ quum esset multitudo, à merita quidem pœna abstinuit, ab exercitu tamen omnes eiecit. Eiectæ autem syluam proximã petierunt: quæ quum mari cingerent̃,& Mæoticis paludibus,inde exeundi aditus non patebat. Prægnãtes aũt iam quædam ex illis,ibidem partum ediderunt: à quibus quum alij atq; alij nascerentur,facta est gens ualida: ferarumq; more uiuentes,inculti & indomiti,facti sunt uenatores acerrimi. Post multa uero secula,quũ aliã mundi partẽ illic cõmorantes penitus ignorarent,cõtigit ceruã uenatu inueniri,eãq; persequi, donec ipsa præcedente omnibus retro mortalibus intransmeabilẽ hactenus uiã ꝑ Mæoticas paludes transmearent,ibiq; urbes & oppida,& inuisum antea genus hoim uidentes,eadẽ uia reuersi sunt, socijs talia referẽtes. Illi aũt curiositatis causa cũ multitudine prexerũt audita ꝓbare. Finitimæ aũt urbes & oppida quũ ignorã multitudinẽ, & corpora cultu habituq; horrenda uidissent,dæmonia esse credentes fugiebant. Illi uero ad nouas rerum facies

forte Ludouici

Henrici I. laus

Auares

al's Scandia

Gens è Sagis orta

cies stupentes, admirati, primū quidem à cæde atq; rapina abstinuerunt, sed nemine resistente humana tacti cupidine, multa cæde hominum facta nulli rei proinde parcebant: & capta præda magna ad sedes suas reuersi sunt. Videntes autem quia res eis secus cederent, cum uxoribus ac filijs, & omni agresti supellectili iterū uenientes & finitimas gentes circūquaq; uastantes, Pannoniā postremo inhabitare cœperunt. Victi autē à magno Carolo, & trans Danubium pulsi, ac ingenti uallo circumfusi, prohibiti sunt à consueta gentiū depopulatione. Imperante autē Arnulpho destructū est opus, & uia eis nocendi patefacta, eo q; iratus esset imperator Centupulchro Morauorū: dein de quantā stragem quantamq; iniuriā imperio Francorum fecerint, urbes ac regiones adhuc desolatæ testant. Hæc ideo de hac gente dicere arbitrati sumus, ut possit tua claritas agnoscere cum qualibus auo tuo patriq; certandū fuerit, uel à quibus hostibus per eorū prouidentiæ uirtutē, & armorū insignia tota iam ferè Europa liberata sit. Prædictus igit exercitus Vngarorū à Sclauis cōductus multa strage in Saxonia facta, & infinita capta præda, in Dalmatiā reuersi, obuium inuenerunt alium exercitū Vngarorum, qui cōminati sunt bellum inferre amicis eorū, eo q; auxilia eorū spreuissent, dum illos ad tantam prædam duxissent. Vnde factum est ut secundò uastaret Saxonia ab Vngaris, & priori exercitu in Dalmatia secundū expectante, ipsa quoque in tantā penuriæ miseriā ducta sit, ut alijs nationibus eo anno relicto, ꝓprio solo pro annona seruirent. Igitur patre patriæ & magno duce Ottone defuncto, illustri & magnifico filio Henrico totius Saxoniæ ipse reliquit ducatum. Quum aūt ei essent & alij filij, Thancmarus & Luitolfus, ante patrē suū obierunt. Rex autē Cunradus quum sæpe expertus esset uirtutē noui ducis, ueritus est ei tradere omnē potestatē patris. Quo factū est ut indignationē incurreret totius exercitus Saxonici: ficte tamen pro laude & gloria optimi ducis plura locutus, ꝓmisit se maiora sibi daturū, & honore magno glorificaturū. Saxones uero huiuscemodi simulationibus non attendebant, sed suadebant duci suo, ut si honore paterno eū nollet sponte honorare, rege inuito quæ uellet obtinere posset. Rex autem uidens uultū Saxonū erga se solito austeriorem, nec posse publico bello eorū ducem conterere, suppetēte illi fortium militū manu, exercitus quoq; innumera multitudine, egit ut quoquo modo interficeret dolo. Ad hocq; negociū habens, ut fertur, maxime idoneū Mogōciacæ sedis episcopū, nomine Hattonē. Hic obscuro genere natus, ingenioq; acutus, & qui difficile discerneret, melior cōsilio foret an peior. Quod ex uno eius actu colligi potest. Nam quū bellū esset Cunrado, regis Cunradi patri & Adelberto Hērici ex sorore nepoti, primū interfectus est frater Adelberti: postea in ultionē fratris Cunradus quoq; occisus est ab Adelberto, nec ullus regū tam ingēs bellum inter eminentes uiros potuit sedare. Summus postremo pontifex mittitur ad sedandam tam ingentē discordiam: & ingressus ciuitatem

Cunradi erga Henricum malevolentia

tatem Adelberti, sub iureiurando spopondit, aut ei pacem cum rege facturũ, aut incolumem loco suo constituturũ. His pactis consentiens Adelbertus, si dei gratia & amicitiæ, quod dignaretur aliquid gustare rogauit. Quo negante, ilico egressus est urbem. Quumq́ pertransisset oppidum cum omni comitatu, fertur proclamasse, Proh, inquit, sæpius petit, qui oblata spernit: tædet me longioris uiæ, tardiorisq́ horæ: nam ieiuni tota die nõ possumus ambulare. Lætus Adelbertus inclinauit se ad genua pontificis, & ut gustandi gratia in urbem reuerteretur deposcit. Pontifex in urbem reuersus cum Adelberto, liberatur à lege iuramenti, ut sibi uidebatur, eo quod incolumẽ eum loco suo cõstituisset. Post hæc regi à pontifice præsentatus Lothouico, & damnatus capitalem accepit sententiã. Hac igitur perfidia quid nequius? Attamen uno capite cæso, multorum capita populorũ saluant. Et quid melius eo consilio, quo discordia dissolueretur, & pax redderetur? Ea itaq́ uarietate uirũ nobis proprie à summa clementia cõcessum aggressus est, fecitq́ ei torquem aureã fabricari, & inuitauit ad conuiuiũ, quo magnis ab eo muneribus honoraretur. Interea pontifex opus cõsiderandi gratia ingreditur ad aurificẽ: & uisa torque ingemuisse fertur. Gemitus causam aurifex interrogat. Cui respõdit: qa optimi uiri, & sibi charissimi, scilicet Henrici sanguine illa torques deberet intingui. Aurifex audita silentio texit, & opere perfecto traditoq́, missionem petit & accipit: & obuians duci eunti ad ea negocia, indicauit ei quæ audiuit. Ipse autem uehementer iratus, uocat legatum pontificis, qui iampridem aderat inuitandi eum gratia: Vade, inquit, dic Hattoni, quia durius collum non gerit Henricus quàm Adelbertus: & quia melius rati sumus domi sedere, & de eius seruitio tractare, quàm comitatus nostri multitudine modò eum grauare: & statim omnia quæ iuris ipsius erãt in omni Saxonia uel Thuringorum terra occupauit. Burghardum quoq́ & Bardonem, quorum alter gener regis erat, in tantum afflixit, & bellis frequentibus contriuit, ut terra cederent, eorumq́ omnem possessionẽ suis militibus diuideret. Hatto autem uidens suis calliditatibus finem impositum, nimia tristitia ac morbo pariter non post multos dies confectus interijt. Fuere etiam qui dicerent quia fulmine cœli tactus, eoq́ ictu dissolutus post tertiũ diem defecisset. Rex autem misit fratrẽ cũ exercitu in Saxoniã, eam deuastandã. Qui appropians urbi quæ dicit Heresburg, superbe loquutũ tradunt: qa nihil ei maiori curæ esset, quàm q̃ Saxones pro muris se ostendere nõ auderẽt, quo cũ eis dimicare potuisset. Adhuc sermo in ore eius erat, & ecce Saxones ei occurrerũt miliario uno ab urbe, & inito certamine tãta cæde Francos mulctati sunt, ut à mimis declamaret, ubi tantus ille infernus esset, qui tantã multitudinẽ cæsorũ capere posset. Frater aũt regis Euerhardus liberatus à timore absentiæ Saxonũ, nã eos præsentes uidit, & ab ipsis turpiter fugatus discessit. Audiens autẽ rex male pugnatũ à fratre, congregata omni uirtute Francorum, perrexit ad requiem

Hattõis mors DCCCCXII

Clades Francorum

Hêricus in urbe Gruona obsidetur

Dietmari calliditas

requirendum Henricũ. Quem compertũ in præsidio urbis quæ dicitur Grona, tentauit illud oppugnare præsidiũ. Et missa legatione pro spontanea deditione, spondet se per hoc sibi amicum affuturum, nõ hostem experturum. Huic legationi interuenit Thiatmarus ab oriẽte, uir disciplinæ militaris peritissimus, uarius cõsilioq́ magnus, & qui calliditate ingenij multos mortales superaret. Hic supueniens legatis regis pręsentibus interrogat, ubi uellet exercitum castrametari. At ille iam suasus cedere Francis, accepit fiduciã, audiens de exercitu, credens ita esse. Thiatmarus uero ficte loquebatur: cum quinq́ enim tantũmodo uiris uenerat. De numero aũt legionũ sciscitãte duce, ad triginta ferè legiones se pducere posse respondit: & ita delusi legati regressi sunt ad regẽ. Vicit uero eos calliditate sua Thiatmarus, quos ipse dux ferro uincere nõ potuit Henricus. Nam ante lucanũ relictis castris Franci unusquisq́ redijt in sua. Rex autẽ profectus in Baioariã dimicauit cum Arnulpho, & ibi ut quidam tradunt, uulneratus reuertitur in patriã suam. Quumq́ se morbo sensisset laborare, pariter cum defectione primæ fortunæ uocat fratrẽ, qui eũ uisitandi gratia adierat: quem ita alloquitur, Sentio, inquit, frater, diutius me istam uitã tenere nõ posse, deo qui ordinauit ita imperante, grauiq́ morbo id cogente: quaptopter consideratione tui habeto, & quod ad te maxime respicit, Francorũ toti regno consulito, attendendo fratris tui consilio. Sunt nobis frater copiæ exercitus congregandi atque ducendi: sunt urbes & arma cum regalibus insignijs, & omne quod decus regium deposcit, præter fortunam atq́ mores. Fortuna frater cum nobilissimis moribus Henrico cedit, rerum publicarum secus Saxones summa est. Sumptis igitur his insignijs, lancea sacra, armillis aureis cum chlamyde, & ueterum gladio regum, ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut eum fœderatum possis habere in perpetuum. Quid enim necesse est ut cadat populus Francorum tecum coram eo? ipse enim uere rex erit & imperator multorum populorũ. His dictis frater lacrymans se consentire respondit. Post hæc autem ipse rex moritur, uir fortis & potẽs, domi militiæq́ optimus, largitate serenus, & omnium uirtutum insignijs clarus: sepeliturq́ in ciuitate sua Quidelingaburg, cũ mœrore ac lacrymis omniũ Francorũ. Vt ergo rex imperarat Euerhardus adijt Henricum, seq́ cum omnibus thesauris illi tradidit, pacem fecit, amicitiã promeruit, quam fideliter familiariterq́ usque in finem obtinuit. Deinde cõgregatis principibus & natu maioribus exercitus Francorum in loco qui dicitur Fridisleri, designauit eum regem corã omni populo Francorũ atq́ Saxonũ. Quumq́ ei offerretur unctio cum diademate à summo pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non spreuit, nec tamen suscepit: Satis, inquiens, mihi est, ut præ maioribus meis rex dicar & designer, diuina annuẽte gratia ac uestra pietate: penes meliores uero nobis unctio & diadema sit: tanto honore nos indignos arbitramur. Placuit itaque sermo iste coram uniuersa multitudine, & dextris

Arnolphus Bauarorum dux Cunrado rebellis DCCCCXVII

& dextris in cœlum leuatis, nomen noui regis cum clamore ualido salutātes frequentabant. Eo ordine rex factus Henricus, perrexit cum omni comitatu suo ad pugnandum contra Burckhardum Alamanniæ ducem. Hic quū esset bellator intolerabilis, sentiebat tamen, quia ualde prudens erat, congressionē regis sustinere non posse, tradidit semetipsum ei cum uniuersis urbibus & populo suo. Et rebus prospere gestis, transijt inde in Baioariam, cui præsidebat Arnulfus dux. Quo comperto, in præsidio urbis quæ dicitur Reginesburg, obsedit eum. Videns autem Arnulfus, quia resistere regi non sufficeret, apertis portis egressus est ad regem, tradito semetipso cum omni regno suo. Qui honorifice ab eo susceptus, amicus regis appellatus est. Rex autem de die in diem proficiens & crescens, robustior, maiorq; ac clarior pollebat. Quumq; regnum sub antecessoribus suis ex omni parte confusum ciuilibus atq; externis bellis colligeret, & pacificaret, & adunaret, signa mouit contra Galliam & Lotharij regnū. Lotharius enim erat filius Ludouici Imperatoris à magno Carolo nati: huic erant fratres Carolus & Ludouicus. Carolo Aquitaniæ & Vuascanotum cessēre regiones, terminum habens ab occidente Barcinonam Hispaniæ urbem: ab aquilone Britannicum mare: & ad meridiē iuga alpiū: ad orientem uero Mosam fluuium. Inter Mosam uero fluuiū & Rhenū Lothario regnū cessit. Ludouico autem à Rheno usq; ad fines Illyrici & Panno niæ. Ad Oram quoq; fluuiū & terminū, Danorum imperium erat. Sub his fratribus bellū famosum actum est in Fontinith, antequam hæc diuisio regni fieret. Postea uero facta inuiolabiliter mansit, quousq; iure hæreditario hæc regna omnia cederēt Carolo huius Ludouici proauo, de quo supra mentionem fecimus. Hunc quidā ex orientalibus Francis adiens nomine Oda, uir fortis & prudens, egitq; consilio suo, ut cum Danis bene pugnaretur, qui iam multis annis Caroli regnū uexabāt, unaq; die ex eis ad centū milia cæderentur. Ex hoc ille Oda clarus & insignis habitus, & à rege secūdus significatus, quū ad eum uenerit uno tantū seruulo comite contētus. Moriens autē Carolus, iussit Odonem memorē beneficij sui fore, & misericordiā sibi præstitam, filio si nasceref nō negaret. Nam filius ei tunc non erat, sed regina prægnans fuit. Quumq; post mortē patris filius nascereť, Oda eum & regno pariter & nomine paterno declarauit. Sed Arnulfus Imperator, qui seniorē Carolum Germania expulit, post mortē eius omne regnū ipsius sibi uendicauit. Huic Oda diadema & sceptrum & cętera regalia ornamenta obtulit, imperiumq; domini sui gratia Imperatoris Arnulfi obtinuit. Vnde usq; hodie certamen est de regno Carolorum stirpi & posteris Odonis, concertatio quoq; regibus Carolorum & Orientalium Francorū super regno Lotharij. Ob quod Henricus rex mouit castra cōtra Carolū, eiusq; sæpius fudit exercitū, iuuitq; uirum fortem fortuna. Nam Huga, cuius pater Rodbertus filius Odonis ab exercitu Caroli occisus est, misit & dolo eum cepit, posuitq; in custodia publica,

Barcinona limes Hispaniæ ac Galliæ

Ora flu.

lica, donec uitam finiret. Henricus autē rex audiens casum Caroli, dolebat, humanæq; mutabilitatis cōmunem admiratus est fortunā, quia nō minori claruit religiositate quàm armorū uirtute. Iudicauitq; abstinere quidem ab armis, uerū potius arte superaturos sperauit Lotharios, quia gens uaria erat, & artibus assuera, bellis prompta, mobilisq; ad rerum nouitates. Eo tempore erat quidam de Lotharijs nomine Christianus, qui uidens regi cuncta prospere procedere, quæsiuit quomodo maiori gratia apud regē honoraret: & simulata infirmitate, uocauit ad se Giselbertū, cui principatus regionis paterna successione cessit, cepitq; cum arte, & sub custodia regi Henrico transmisit. Erat autē Giselbertus nobili genere, ac familia antiqua natus. Quē rex satis lætus suscepit, quia per ipsum solū totū Lotharij regnū se habiturū arbitratus est. Deinde uidens adolescentē ualde industrium genere ac potestate, diuitijs quoq; clarum, liberaliter eum cœpit habere: & postremo desponsata sibi filia nomine Gerberga affinitate pariter cum amicitia iunxit sibi, sublegato omni ei Lotharij regno. Genuit quoq; ei & alios filios clara & nobilissima ac singularis prudentiæ regina nomine Mathilda, primogenitū mundi amorē nomine Oddonem, secundū patris nomine insignitū, uirum fortem & industriū Henricū, tertium quoq; nomine Brunonē, quē pontificis summi ac ducis magni uidimus officiū gerentē: ac ne quis eum culpabilē super hoc dixerit, quū Samuelē sanctū & alios plures, sacerdotes pariter legamus & iudices. Aliā quoq; filiā genuit, quæ nupserat Hugoni duci. Erat nanq; ipsa domina regina filia Thiaderici, cuius fratres erant Vuidekind, Immet, Reginbern. Reginbern autē ipse erat qui pugnauit contra Danos multo tempore Saxoniā uastantes, uicitq; eos, liberans patriam ab illorū incursionibus usq; in hodiernum. Et hi erant stirpis magni ducis Vuidekindi, qui bellum potens gessit contra magnū Carolum per triginta fermè annos. Quumq; iam ciuilia bella cessarent, iterum Vngari totam Saxoniam percurrentes, urbes & oppida incendio tradiderunt, & tantā cædem ubiq; egere, ut ultimā depopulationē cōminarent. Rex autē erat in præsidio urbis quæ dicit Vuerlaon. Nam rudi adhuc militi & bello publico insueto, contra tam sæuam gentem non credebat. Quantā autē stragem fecerint illis diebus, aut quanta monasteria succenderint, melius iudicauimus silere, q̄ calamitates nostras uerbis quoq; iterare. Contigit autē quendam ex principibus Vngarorū capi, uinctumq; ad regem duci. Vngari uero ipsum intantū dilexere, ut pro redemptione illius innumera auri & argenti pondera offerrent. Rex autē spernens aurū, expostulat pacem: tandemq; obtinuit, ut reddito captiuo cum alijs muneribus, ad nouē annos pax confirmaret. Quando uero rex Rhenū transierat, ad dilatandū super Lotharios imperiū suum, occurrit ei legatus Caroli, & salutato eo uerbis humillimis, Dominus meus, inquit, Carolus, regia quōdam potestate præditus, modo priuatus misit me ad te demandans, quia nihil ei

Lotharingus Christianus

Henrici liberi

Vngarorū in Saxoniam eruptio

hil ei ab inimicis circumuento iocundius,nihil dulcius esse possit,q̃ de tui ma gnifici profectus gloria aliqd audire, fama uirtutũ tuarũ cõsolari.Et hoc tibi signũ fidei & ueritatis transmisit:ꝑtulitq́ꝫ de sinu manũ pciosi martyris Dio nysij auro gẽmisq́ꝫ inclusam: hoc inquit, habeto pignus fœderis perpetui & amoris uicarij. Hãc partẽ unici solatij Francorũ Galliã inhabitantiũ, postq̃ꝫ nos deseruit insignis martyr Vitus ad nostrã perniciẽ, uestramq́ꝫ perpetuã pacẽ Saxoniã uisitauit,cõmunicare tecũ maluit.Neq́ꝫ enim postq̃ꝫ translatũ est corpus à nobis,ciuilia uel externa cessauere bella: eodẽ quippe anno Dani & Normandi regionẽ nostrã inuaserunt.Rex aũt munus diuinũ cũ omni gratiarũactione suscipiens, prosternitur reliquijs sanctis, & deosculans eas, summa ueneratione ueneratus est.Inclytus uero martyr,de quo legatus Caroli disseruit,erat in Lycia ꝓuincia,nobili natus familia,sed pagana.Quem pater præsidi prouinciæ Valeriano præsentauit,eumq́ꝫ præses ipse ad immolandũ simulachris coẽgit: sed interea manũ perdidit, & oratione ipsius iterũ sanã recepit.Brachia tortoribus aruerunt, sed meritis martyris restituta sunt eis. Videns aũt pater quia tormenta irrisit,domũ reduxit,cubiculo oĩbus delicijs affluenti reclusit.Ibi quũ arcana quædã Hilas,sic enim uocabatur pater eius,cõspiceret,cęcus efficit̃.Et coactus idolis abrenunciauit,Christũ cõfessus est.Illuminatus aũt ꝑ merita filij sui Viti, Christũ negauit,& filiũ interficere quæsiuit. Monitu angelico atq́ꝫ ductu Modestus iam grauior pædagogus, puerũ sumit,mare nauigat,ad Siler fluuiũ peruenit.Ibi sub arbore quadã requiescentes,uacant orationibus,aquilis uictũ cotidianũ ministrãtibus. Populis eũ uisitantibus puer prædicat Christũ,plures cõuertit, plures baptismũ suscipere fecit.Post hæc à Diocletiano Cæsare uocatus,Romã proficiscit̃, & filio Imperatoris per orationẽ Viti à dæmonio purgato,thura dijs offerre cogit̃.Illo uero durius Imꝑatori respondẽte,bestijs proijcit̃,nec lædit̃. Deinde in mediũ clibani ardentis iactat̃,& angelo flãmas sedante,illæsus egreditur. Vinculorũ ingenti ferro oneratus carceri tradit̃, sed ibi à dño & multitudine angelorũ uisitatur.Postremo tormento quod catasta dicit̃,cum Modesto,& quadã nobili fœmina Crescentia figit̃, & fractis omnibus membrorũ motibus,à Christo consolat̃.Nã fulmine cœli tortores tacti,& tonitru ingẽti perterriti ab eo fugant̃.Subitoq́ꝫ repertus est in loco ubi prius orationi uacabat, angelo dñi ibi eũ restituente:& ultima oratione celebrata,animas cœlo tradiderũt.Corpora uero Florentia quędã illustris fœmina terræ tradidit in eodẽ loco qui dicit̃ Marianus. Eius ultimã orationẽ tuæ gloriæ significare curaui, ut inde sumas quo eius amore ardeas,& ardore ipsius amoris perpetuũ eius patrociniũ merearis.Dñe Iesu Christe,inquit,fili dei uiui, perfice desiderium cordis eorũ, & libera eos ab omnibus impedimentis huius seculi, & perduc eos ad gloriã tuam,qui pro me glorificãt te,& uolũt gloriari de mei martyrij passione.Hãc uocẽ subsequuta est sponsio diuinæ promissionis,rata & firma

D. Dionysius · *D. Viti uita* · *Modestus* · *Catasta* · *Viti iã morituri oratio*

esse omnia quæ rogasset. Post multa uero tempora Romā ueniens quidam Fulradus nomine,& ibi gesta legēs preciosi martyris,notauit locū sepulchri: ueniensq́; leuauit reliquias sacras, collocauitq́; eas in pago Parisiaco. Inde regnante Luthouuico Imperatore,translatæ sunt in Saxoniā:& ut legatus Caroli confessus est,ex hoc res Francorū cœperūt minui, Saxonū uero crescere: donec dilatatæ ipsa sua iā magnitudine laborāt. ut uidemus in amore mundi,& totius orbis capite patre tuo:cuius potentiæ maiestatē,nō solū Germania,Italia atq; Gallia,sed tota ferè Europa nō sustinet. Colito itaq; tantum patronū,quo adueniente, Saxonia ex serua facta est libera, & ex tributaria multarū gentiū domina. Neq; enim talis ac tantus summi dei amicus tui gratia indiget,nos uero famuli ipsius indigemus. Vnde ut eū possis habere intercessorē apud cœlestē Imperatorē, habeamus te aduocatā apud terrenū regē tuū,scilicet patrē atq; fratrē. Igitur Henricus rex accepta pace ab Vngaris ad nouem annos,quanta prudentia uigilauerit in munienda patria, & in expugnando barbaras nationes,supra nostrā est uirtutē edicere,licet omnimodis non oporteat taceri. Et primū quidē ex agrarijs militibus nonū quemq; eligens in urbibus habitare fecit,ut cæteris cōfamiliaribus suis octo habitacula extrueret,frugū omniū tertiā partē exciperet,seruaretq́;. Cęteri uero octo seminarent & meterent, frugesq́; colligerent nono,& suis eas locis reconderēt. Concilia & omnes cōuentus atq; conuiuia in urbibus uoluit celebrari,in quibus extruendis die noctuq́; operā dabant,quatenus in pace discerent, quid cōtra hostes in necessitate facere debuissent. Vilia aut nulla extra urbes fuere mœnia. Tali lege ac disciplina quū ciues assuefaceret, repēte irruit super Sclauos,qui dicuntur Heuelli,& multis eos prælijs fatigās,demū hyeme asperrima castris super glaciē positis,cepit urbem quæ dicit̃ Brennaburg,fame,ferro,frigore. Quūq; illa urbe potitus, & omni regione:signa uertit contra Dalmatiam, aduersus quā iam olim reliquit ei pater militiā: & obsidens urbem quæ dicit̃ Grona,uigesima tandem die cepit eam. Præda urbis militibus tradita,puberes omnes interfecti,pueri ac puellæ captiuitati seruatæ. Post hæc Pragā adito cum omni exercitu, Bohemorū urbē regemq́; eius in deditionē accepit:de quo quædā mirabilia prædicant̃,quæ quia nō probamus,silentio tegi iudicamus. Frater tamen erat Bolizlaui,qui quandiu uixit,Imperatori fidelis & utilis mansit. Igitur rex Bohemias tributarias faciens, reuersus est in Saxoniam. Quumq́; uicinæ gentes à rege Henrico factæ essent tributariæ, Abotriti, Vulzi, Heuelli, Dalmatæ, Bohemi,†Redarij,& pax esset: Redarij defecerunt à fide,& congregata multitudine, impetū fecerunt in urbem quæ dicit̃ Vuallisleuui,ceperuntq́; eam,captis & interfectis omnibus habitatoribus eius,innumerabili uidelicet multitudine. Quo facto,omnes barbaræ nationes erectæ iterū rebellare ausæ sunt. Ad quarū ferocitatē reprimendā traditur exercitus cum præsidio militari Bernhardo,cui ipsa Redariorū prouincia erat

Fulradus · *Ottonis potentia* · *Militum delectus* · *Sclaui* · *forte, Brandenburg* · *Praga tributaria regi Romano* · *al. Ribuarij*

cia erat sublegata,additurq; legato collega Thiatmarus,& iubent urbē obsi dere,quæ dicit Lunkini.Quinto obsidionis die uenēre custodes exercitū bar barorū nō longe esse adnunciantes,& quia nocte contigua impetū in castra facere decreuissent.Quūq; plures eadē confirmarent,populus fidem patibus dabat dictis:& quū conuentus esset populi circa tentoria,legatus eadē hora collega dictante præcepit,ut per totā noctem parati essent,nequa forte irru ptio barbarorū in castra fieret.Quū aūt dimissa esset multitudo in castris,ua riauēre mœsticia pariter atq; lætitia,alijs bellū formidantibus,alijs aūt desi derantibus,& pro qualitate morū inter spem metūq; uersabant bellatores. Interea dies transit,& nox solito tenebrosior cum ingenti pluuia adest nutu diuino,quatenus consiliū pessimū impediret barbarorū.Vt ergo iussum est, tota nocte illa armati erāt Saxones,& primo diluculo dato signo,sacramen toq; accepto,primum ducibus,deinde unusquisq; alteri operā suā sub iura mento promittebat ad præsens bellum.Orto aūt sole,nam post pluuiā clara redijt serenitas,erectis signis procedebant.In prima quidē fronte legatus in barbaros impetū faciens:sed quū pauci nō præualerent aduersus innumera biles,reuersus est ad exercitum,referens quia barbari non plures haberent equites,peditū uero innumerabilē multitudinē,& nocturna pluuia intantū impeditā,ut ab equitibus coacti,ad pugnā procederent.Igitur sole cadente, in humida uestimenta barbarorū fumum ascendere fecit usq; in cœlū,spem fiduciamq; præstans dei populo,cuius faciei claritas atq; serenitas circumful sit illos.Igitur dato signo,& exhortante legiones legato,cum clamore ualido irruunt in hostes.Quumq; nimia densitate iter pertranseundi hostes nō pa teret,dextra læuaq; ferro erumpentes,quoscunq; à socijs se sternebant,neci dabāt.Quumq; iam bellū[†] grauaret,& multi hinc atq; inde caderent,& ad huc barbari ordines tenerēt,legatus collegā ut legionibus auxilio esset expo stulat.Ille uero præfectū cum quinquaginta armatis lateri hostili immisit,& ordines cōturbauit:ex hoc cædi fugæq; tota die hostes patebant.Quū ergo per omnes agros cæderent,ad urbē uicinā fugere tentabant. Collega autem hoc eis præcauente,proximū mare ingressi sunt,& ita factū est,ut omnis illa nimia multitudo,aut gladio consumeret,aut in mari mergeret.Nec peditū ullus superfuit,equitū rarissimus,deponiturq; bellū cum casu omniū aduer sariorū.Ingens interea oritur lætitia ex recenti uictoria,dum omnes laudant duces,unusquisq; uero militū prædicat[†]euangeliū alium ignauū quoq;,ut in tali fortuna solet fieri.Postera autē luce mouent signa urbi præfatæ,urbani uero arma deponūt,salutē tantūmodo deposcūt ac merent.Inermes igit ur be egredi iussi,seruilis aūt conditio,& omnis pecunia cū uxoribus & filijs,& omni supellectili barbarorū regis captiuitatē subibant.Ceciderūt etiā ex no stris in illo prælio duo Liutharij,& alij nobiles uiri nonnulli.Igit legatus cū collega & alijs principibus Saxoniam uictores reuersi,honorifice à rege sunt suscepti,satisq; laudati,qui paruis copijs diuina fauente clemētia,magnificā

forte,ingrā uesceret

forte,Euange lum uexillife rum,aut hunc gnauum

perpetrauerint uictoriã. Nam fuere qui dicerent barbarorum cc. milia cæsa: captiui omnes postera die ut promissum habebant obtruncati. Itaq; recentis uictoriæ læticiam augebant nuptiæ regales, quæ eo tempore magnifica largitate celebrantur. Nam rex dedit filio suo Oddoni cõiugem filiã Ethmũdi regis Anglorum sororẽ Adalstani, quæ genuit ei filium nomine Liudulfum uirum magnũ, meritoq; omnibus populis carum: filiã quoq; nomine Liudgardã, quæ nupserat Conrado Francorũ duci. Rex autẽ quum iam militem haberet equestri prælio probatũ, contra antiquos hostes uidelicet Vngaros præsumpsit inire certamen. Et conuocato omni populo tali ratione eos est affatus. Olim ex omni parte confusum, à quantis periculis imperiũ uestrũ modo sit liberũ, uosipsi melius nostis, qui ciuilibus discordijs & externis bellis toties attriti laborabatis. At nunc propicia nobis summa diuinitate, nostro labore, uestraq; uirtute pacatũ collectumq; cernitis, barbaros superatos & seruituti subiectos. Quod superest necesse habemus, ut contra cõmunes hostes Auares pariter simul consurgamus. Vos hucusq; filios filiasq; uestras expoliaui, & ærariũ eorũ repleui: nunc templa templorũq; ministros ut expoliẽ cogor, absq; nudis corporibus nulla nobis alia remanẽte pecunia. Consulite igitur uobisipsis, & quid super hac re nobis sit faciendũ eligite, thesaurum diuinis officijs sanctificatũ tollãmne, & dabo pro nostra redemptione dei inimicis? an certe addã cultui diuino pecunia honorẽ, ut ab ipso potius redimamur, qui uere noster extat creator pariter & redemptor? Ad hæc populus leuauit uoces in cœlũ, inquiens se à deo uiuo & uero redimi omnimodis desiderare, quia fidelis & iustus sit in omnibus uijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Operã suã deinde promittẽs regi cõtra gentẽ acerrimã, dextris in cœlũ eleuatis, pactũ firmauit. Tali itaq; pacto cum populo peracto, dimisit rex multitudinẽ. Post hæc legati Vngarorũ adierũt regẽ pro solitis muneribus: sed ab eo spreti, in terrã suã uacui sunt reuersi. Hæc audientes Auares, nihil morati, cum graui hostilicq; manu festinant intrare Saxoniã. Et iter agentes per Dalmatiã, ab antiquis opem petunt amicis. Illi uero scientes eos festinare ad Saxoniã, Saxonesq; ad pugnandũ cum eis paratos, pinguissimum pro munere eis projciunt canẽ. Et quũ non esset iniuriã uindicandi locus, ad aliã pugnam festinantibus, cum ridiculosa satis uociferatione longius prosequuntur amicos. Igit' q; potuerunt repentino impetu intrant fines Thuringorũ, illã totam terram hostiliter peruagantes. Ibiq; diuisis socijs, alij ad occidentẽ pergebant, ab occidente & meridie Saxoniam quærentes intrare. Sed Saxones pariter cum Thuringis cõgregati, inito cum eis certamine, cæsis ducibus, cæteros illius exercitus occidentalis per totã illã regionẽ errare fecerũt. Quorũ alij fame cõsumpti, alij frigore dissoluti, alij aũt cæsi uel capti, ut digni erant miserabiliter perierũt. Qui autẽ in oriente remãsit exercitus, audiuit de sorore regis quæ nupserat Vuidoni Thuringo (erat nanq; illa ex concubina nata) quia uicinã urbẽ inhabitaret, & multa pecunia ei esset auri & argenti,

unde

Ottonis nuptiæ, DCCCCXXX

Bellum cũ Vngaris, DCCCCXXXIIII

Soror regis

ũnde tanta ui urbẽ expugnare cœperãt, ut nisi nox uisum pugnãtibus impe diret,urbẽ caperẽt.Ea uero nocte audiẽtes de casu sociorũ, regisq́ꝫ super eos aduẽtu cũ ualido exercitu:nã castra metatus est rex iuxta locũ qui dicit̃ Riaede,timore perculsi,relictis castris,more suo igne fumoq́ꝫ ingẽti agmina dissusa collegerũt.Rex uero postera die producẽs exercitũ,exhortatus est,ut spẽ suã diuinæ clementiæ cõmitterent, diuinũ sibi auxiliũ quemadmodũ in aliis prælijs adesse nõ dubitarent.Cõmunes omniũ hostes esse Vngaros, ad uindictã patriæ parentumq́ꝫ solummodo cogitarẽt.Hostes cito terga uertere uidissent,si uiriliter certando persisterent.His optimis uerbis erecti milites,Imperatoremq́ꝫ in primis,medijs,& ultimis uersantẽ uidentes,coramq́ꝫ eo Angelũ, hoc enim uocabulo effigieq́ꝫ signũ maximũ erat insignitũ, acceperunt fiduciã magnamq́ꝫ cõstantiã. Rex uero ueritus est, quemadmodũ euenit,ut hostes uiso milite armato,fugæ statim indulsissẽt,misit legionẽ Thuringorũ cum raro milite armato,ut inermes prosequerent̃,& usq́ꝫ ad exercitũ protraherentur.Actumq́ꝫ est ita, sed nihilominus uidentes exercitũ armatũ fugerunt,ut peracto miliario uix pauci cæderent̃ uel caperent̃.Castra uero inuasa & oĩs captiuitas liberata est. Rex uero uictor reuersus,modis oĩbus gratiarũactiones diuino honori,ut dignũ erat, soluebat ꝓ uictoria de hostibus sibi diuinitus cõcessa.Tributũq́ꝫ qđ hostibus date cõsueuit,diuino cultui mãcipauit,& largitionibus pauperũ deseruire constituit. Deinde pater patriæ, rerũ dñs,Imperatorq́ꝫ ab exercitu appellatus,famã potẽtiæ uirtutisq́ꝫ cũctis gẽtibus & regibus lõge lateq́ꝫ diffudir. Vnde & aliorũ regnorũ proceres eũ adierũt,gratiãq́ꝫ in conspectu eius inuenire quærentes, fidẽ talis ac tanti uiri probatã habentes dilexerũt.Inter quos Hiriberthus gener Hugonis, quũ ei aduersaret̃ Ruodolfus contra ius fasq́ꝫ omne rex cõstitutus,ut ei apud dñm suũ præsidio esset supplicauit.Ipse enim rex talis erat, qui nihil negaret amicis.Perrexit igit̃ in Galliã rex, regẽ alloquit̃, & perfecto negotio reuersus est in Saxoniã. Quũq́ꝫ esset in exaltando gentẽ suã,ratus fuit aut nullus nominatorũ uirorũ in oĩ Saxonia,quẽ præclaro munere aut officio,uel aliq̃ quęstura nõ† ꝓmoueret.Et quũ ingẽti polleret prudẽtia sapiẽtiaq́ꝫ,accessit & mores corporis regiæ dignitati,omnem addens decorẽ. In exercitijs quoq́ꝫ ludi tanta eminẽtia superabat oẽs,ut terrorẽ cæteris ostentaret.In uenatione tam acerrimus erat,ut una uice quadraginta, aut eo amplius feras caperet:& licet in conuiuijs satis iocundus esset,tamen nihil regalis disciplinæ minuebat:tantum enim feruorem pariter & timorẽ militibus infundebat, ut etiam ludenti non crederẽt ad aliquã lasciuiã se dissoluendos. Quũ autẽ omnes in circuitu nationes subiecisset, Danos qui nauali latrocinio Fresones incursabant,cum exercitu adijt,uicitq́ꝫ, & tributarios faciens, regem eorum nomine Nubam, baptismum percipere fecit. Perdomitis itaque cunctis circumquaque gentibus,postremo Romam proficisci statuit,sed infirmitate correptus,iter intermisit. Quum que se iam grauari morbo sensisset, conuocato omni populo,

Castra ad Mersburg & Riaede

Angelus uexillum

Henrici magestas

Heribertus ꝓ auxilio ad Hẽricum

al's. donaret

designauit filium suũ Oddonẽ regem, cæteris quoq; filijs prædia cum thesau ris distribuens: ipsum uero Oddonẽ qui maximus & optimus fuit, fratribus & omni Francorũ impio præfecit. Testamẽto itaq; legitime facto, & rebus omnibus rite cõpositis, defunctus est ipse rerũ dñs, & regũ maximus Europæ, omni uirtute animi corporisq; nulli secundus, relinquens sibijpsi maiori filioq; magnũ latũq; imperiũ, non à patribus sibi relictũ, sed per semetipsum acquisitũ, & à solo deo concessum. Erant aũt dies quibus regnauit xvi. Anni uitæ aũt ferè lx. Translatũ est aũt corpus eius à filijs suis in ciuitatem quæ di citur Quidelingeburg, & sepultum in basilica sancti Petri ante altare cum planctu & lachrymis plurimarum gentium.

ætis XVII. Henrici mors VI. Non. Iulij Dcccxxxvi.

EPISTOLA AD REGINAM.

INgens opus cœpturus, uel certe iteraturus: nam magna ex parte peractũ est: tua gratia fulciat, quæ domina esse dinosceris iure totius Europę: quãq; in Africã Asiamq; patris tui iam potestas protendat. Spero enim quicquid in eo inuenitur minus idoneum, gloriosa tuæ clementiæ lenitate subleuetur, permaneatq; ea deuotione dedicatum qua est inceptum.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumq; succedentium Imperatorum, liber secundus.

DEFVNCTO itaq; patre patriæ, & regum optimo maximo Henrico, omnis populus francorũ atq; Saxonum iam olim designatũ regẽ à patre filiũ eius Oddonẽ elegit sibi in principem. Vniuersalisq; electionis notantes locũ, iusserunt ad Aquasgrani palatij. Est autẽ locus ille proximus Iulo à conditore Iulio Cæsare cognominato. Quũq; illò uentũ esset, duces ac præfectorũ principes, cum cætera principũ militũ manu cõgregati, in sistorio basilicæ magni Caroli cohærenti collocarunt nouũ ducem, in solio ibidẽ constructo, manus ei dantes, ac fidem pollicentes, operamq; suã cõtra oẽs inimicos spondentes, more suo fecerunt eum regẽ. Dum ea geruntẽ à ducibus ac cætero magistratu, põtifex maximus cum uniuerso sacerdotali ordine & omni plebe infra in basilica præstolabatur processionem noui regis. Quo procedente, pontifex obuius læua sua dexterã tangit regis, suaq; dextera lituum gestans, linea indutus stola plantaq; infulatus, progressusq; in mediũ usque phani subsistit: & reuersus ad populũ qui circunstabat: nam erant de ambulatoria infra suprâque in illa basilica in rotundum facta, quo ab omni populo cerni posset, En, inquit, adduco uobis à deo electum, & à domino rerum Henrico olim designatum, nunc uero à cunctis principibus regem factum Oddonem, si uobis ista electio placeat, dextris in cœlum leuatis, significate. Ad hæc omnis populus dextras in excelsum leuans, cum clamore ualido,

Iulus locus Aquisgrani

Hildebertbus Mogũt. archiepiscopus

ualido,imprecati sunt prospera nouo duci. Proinde procedit pontifex cũ rege,tunica stricta,more Francorũ induto ponè altare: super quod insignia regalia posita erant,gladius cum balteo,chlamys cũ armillis,baculus cũ sceptro ac diademate. Eo quippe tẽpore erat summus põtifex nomine Hildibertus, Franco genere, monachus professione,nutritus uel doctus in Vuldo monasterio,& ad id honoris merito progrediens,ut pater eiusdẽ loci constitueret̃, deinde summi pontificatus Mogonciacę sedis fastigiũ promeruisset.Hic erat uir miræ sanctitatis, & præter naturalẽ animi sapientiã, literarũ studijs satis clarus.Qui inter cætera gratiarũ dona spiritũ prophetiæ accepisse prædicat̃. Et quũ quęstio esset pontificũ in cõsecrando rege, Treuerẽsis uidelicet & Coloniæ Agrippinæ:illius,qa antiquior sedes esset,& tanq̃ à B.Petro apostolo fundata:istius uero,quia eius ad diœcesim pertineret locus: & ob id sibi conuenire arbitrati sunt huius cõsecrationis honorẽ. Cessit tamen uterq; eorum Hildiberti cunctis notæ almitati.Ipse aũt accedens ad altare,& sumpto inde gladio,cum balteo,conuersus ad regẽ ait,Accipe,inquit,hunc gladiũ,quo eijcias oẽs Christi aduersarios,barbaros,& malos Christianos,autoritate diuina tibi tradita,omni potestate totius impij Francorũ,ad firmissimã pacẽ omniũ Christianorũ.Deinde sumptis armillis,ac chlamyde induit eũ.His cornibus humetenus dimissis, inquit, monearis quo zelo fidei ferueas, & in pace tuenda perducere usq; in finẽ debere. Exinde sumpto sceptro baculoq;. His signis,inquit,monitus,paterna castigatione subiectos corripias, primũq; dei ministris,uiduis ac pupillis manũ misericordię porrigas,nunquãq; de capite tuo oleũ miserationis deficiat,ut in præsenti & in futuro sempiterno præmio coroneris.Perfusus itaq; oleo sancto,& coronatus diademate aureo,ab ipsis põtificibus Hildiberto & Vuichfrido,ac omni legitima cõsecratione cõpleta, ab eisdẽ pontificibus ducit̃ ad soliũ,ad quod per cocleas ascendebat̃, & erat inter duas marmoreas miræ pulchritudinis columnas constructũ, unde ipse omnes uidere,& ab oĩbus ipse uideri posset. Diuina deinde laude dicta,sacrificioq; solẽniter celebrato,descendebat rex ad palatiũ,& accedens ad mẽsam marmoreã regio apparatu ornatã,resedit cum pontificibus & omni populo: duces uero ministrabant. Lothariorũ dux Giselbertus, ad cuius potestatẽ locus ille pertinebat, oĩa procurabat: Euerhardus mensæ præerat:Herimãnus Frãco pincernis: Arnulfus equestri ordini,& eligẽdis locãdisq; castris p̃erat. Sifridus uero Saxonũ optimus, & à rege secũdus,gener q̃ndã regis, tũc uero affinitate cõiunctus,eo tẽpore p̃curabat Saxoniã,ne q̃ hostiũ interim irruptio accidisset,nutriẽsq; iuniorẽ Henricũ secum tenuit.Rex aũt post hæc unũquẽq; principũ iuxta munificentiã regalẽ cõgruẽti sibi munere honorans, cũ omni hilaritate dimisit multitudinẽ.Interea barbari ad nouas res moliendas desæuiunt,percussitq; Bolizlaf fratrem suum uirum Christianũ, & ut ferunt, dei cultura religiosissimũ, timensq; sibi uicinũ subregulũ,eo quod paruisset imperijs

Fulda

Hildiberti laus

Forma ungendi regem Ro. Aquis,& insignorum explicatio

Regis familiares

imperijs Saxonũ,indixit ei bellũ. Qui misit in Saxoniã ad expostulãda sibi auxilia. Mittit̃ autẽ ei Æsic cum legione Mersaburiorũ, & ualida manu Hasiganorũ,additurq́; ei exercitus Thuringorũ. Erat nanq; illa legio collecta ex latronibus. Rex quippe Henricus quũ esset satis seuerus extraneis,in omnibus causis erat clemens ciuibus: unde quemcũq; uidebat furẽ aut latronẽ manu fortẽ,& bellis aptum,à debita pœna ei parcebat, collocans in suburbano Mersaburiorũ,datis agris atq; armis:iussit ciuibus quidẽ parcere,in barbaros autẽ inquantũ auderent,latrocinia exercerent. Huiuscemodi ergo hominum collecta multitudo,plenã in expeditionẽ produxit legionẽ. Bolizlas autẽ audiens de exercitu Saxonico:& quia Saxones seorsum, & seorsum Thuringi irent contra se:diuisis & ipse socijs sicuti erant, acerrimus consilio utriq; exercitui occurrere disposuit. At Thuringi ut hostes improuise sibi occursitare uidetunt,fuga periculũ deuitauerũt. Æsic autẽ cum Saxonibus & cæteris auxiliarijs nihil cunctatus,in hostes ruit,maximãq; partẽ ex eis armis fudit,cæteros fugere cõpulit,uictorq; ad castra reuersus est. Et quũ ignorasset de exercitu qui insequutus fuerat Thuringos, minus caute usus est uictoria perpetrata. Bolizlas aũt uidens exercitũ nostrum dispersum, & alios in extrahẽdis spolijs cæsorũ,alios in suis corporibus reficiendis, alios in paleis equorũ congregandis occupatos,fugatũ reuersumq; coadunans exercitũ,super improuisos ac recẽti uictoria securos subito irruit, & ducẽ cum omni nostro exercitu deleuit. Pergensq; inde ad urbẽ Subreguli,primo eam impetu cepit, & usq; in hodiernũ diẽ solitudinẽ fecit. Perdurauitq; illud bellũ usq; ad quartumdecimũ regis imperij annũ,ex eo regi fidelis seruus & utilis permansit. Rex aũt audito huiuscemodi nũcio, minime turbat̃, sed diuina uirtute corroboratus, cum omni exercitu intrat terminos barbarorũ, ad refrenandã illorũ sæuitiã. Datũ quippe erat illis & antea à patre suo bellũ, eo quod uiolassent legatos Thancmari filij sui,de quo in sequentibus plenius dicturos arbitramur. Placuit igit̃ nouo regi nouũ principẽ militiæ constituere. Elegitq; ad hoc officiũ uirum nobilẽ & industriũ,satisq; prudentẽ,nomine Herimannũ. Quo honore nõ solũ cæterorũ principũ,sed & fratris sui Vuichmanni offendit inuidiã. Quapropter & simulata infirmitate,amouit se ab exercitu. Erat nanq; Vuichmannus uir potens, & fortis,magnanimus,belli gnarus,& tãtæ scientiæ,ut à subiectis supra hominẽ plura nosse prędicaret̃. Herimãnus aũt quum esset in prima acie,in introitu regionis in hostiũ pugnã incidit,eosq; fortiter uicit: & ob hoc maiori inuidia inimicos accendit, inter q̃s Ekkehardus filius Liudulfi,q intantũ ægre passus est fortunã Herimanni,ut sese ꝑmitteret maiora facturũ,aut uiuere nolle. Vnde collectis ex om̃i exercitu fortissimis uiris,itert dictũ regis rupit,& paludẽ quę erat inter urbẽ hostiũ & castra regis,cũ socijs transijt,statimq; hostes offendit,& ab his circũfusus, cũ omnibus suis perijt. Erant aũt qui cum eo occiderãt,electorũ ex omni exercitu uirorum decem & octo.

Aesic dux belli in Bohemiã

Legio latronũ

Saxonũ ingens clades

Herimannus

Vuichmanni laus

ocTo. Rex autē cæsa hostiū multitudine, & cæteris tributarijs factis, reuersus est in Saxoniā. Acta sunt autē hæc vij. Kalen. Octob. Post hæc antiqui hostes Vngari uenere uirtutē probare noui regis. Intrantes aūt Franciā, statuerūt si possent, ab occidentali plaga inuadere Saxoniā. Rex aūt audiēs, nihil moratus, cū exercitu ualido occurrit illis, fugauitq; & à terminis suis abegit. Cessantibus aūt bellis externis, ciuilia oriri cœperūt. Nā Saxones imperio regis facti gloriosi, dedignabant̄ alijs seruire nationibus, quęsturasq; quas habuere ullius alius nisi solius regis gratia habere cōtēpserūt. Vnde iratus Euerhardus contra Bruningū, collecta manu succendio tradidit ciuitatē illius uocabulo Elueri, interfectis omnibus eiusdem ciuitatis habitatoribus. Qua præsumptione rex audita, condemnauit Euerhardū centū talentis æstimatione equorū, omnesq; principes militū qui eum ad hoc facinus adiuuabant, dedecore canū, quos portabāt usq; ad urbē regiā quā uocitamus Magadaburg. Eodē tempore transtulit rex reliquias Innocentij martyris in eandē urbem. Ipse autē rex ut erat clementissimus, dū turbatores pacis merita castigatione afflixit, ilico cum pietate suscepit, & unumquēq; eorū regio munere honorās, dimisit in pace. At illi nihilominus duci suo hærebant ad omne nephas: quia ille quidē erat iocundus animo, affabilis, mediocris in rebus, largus in dādo. Et his rebus multos Saxonū sibi associauit. Ea tempestate defunctus est Arnulfus Baioariorū dux, & filij eius in superbiā elati, regis iussu contēpserūt ire in comitatū. Illo quoq; tempore defunctus est Sisfridus comes, cuius ditionē quū sibi uindicasset Thancmarus, eo quod ꝓpinquus ei esset: nā mater eius filia materteræ erat Sisfridi, de qua genuit rex Henricus Thancmarū: & regali dono cessisset Geroni comiti, afflictus est Thancmarus tristicia magna. Rex aūt transiuit in Baioariā, & rebus ibi rite cōpositis, reuersus est in Saxoniā. Dissensio aūt quæ facta est inter Euerhardū & Bruningū, ad hoc peruenit, ut cædes publicæ fierēt, depopulationesq; agrorū agerent̄, & ab incēdijs nusq; abstinerent. De legum quoq; uarietate facta est & contentio, fueretq; qui dicerēt quia filij filiorū nō deberent cōputari inter filios, hæreditatēq; legitime cum filijs sortiri, si forte patres eorū obissent auis superstitibus. Vnde exijt edictū à rege, ut uniuersalis populi conuētio fieret apud uillā quæ dicit̄ Stela, factumq; est ut causa inter arbitros iudicaret̄ debere examinari. Rex aūt meliori consilio usus, noluit uiros nobiles ac senes populi inhoneste tractari, sed magis rem inter gladiatores discerni iussit. Vicit igit̄ pars qui filios filiorū cōputabant inter filios: & firmatū est ut æqualiter cū patruis hæreditatem diuiderēt pacto sempiterno. Ibi quoq; pacis turbatores facti sunt manifesti, qui hactenus se negabāt contra regiā potestatē aliquid fecisse, sed iniuriā tantūmodo in socios uindicassent. Rex aūt se contemptū ab eis animaduertēs: neq; enim ad placitū iuxta iussū uenire dignati sunt: arma distulit, ueniæ locū dedit, proxima sibi semꝑ solitus clemētia. Sed hęc dilatio ad maiorē perniciem

Intestina Saxonum bella

Nepotū hæreditariū ius

perniciem multos pertraxit. Fiebant pręterea multa nepharia à seditiosis, homicidia, periuria, depopulationes, incendia: æquũ prauũq;, sanctũ periuriũq; illis diebus parum procedebant. Iunctus est autem & Thancmarus Euerhardo, collectaq; ualida manu, oppugnat præsidium quod dicit' Badilici, in quo erat Henricus iunior, dataq; præda urbis suis cõmilitonibus abijt, secũ abducens Henricum quasi uile quoddã mancipium. Interfectus est autem ibi Geuehardus Vdunis filius fratris Herimanni ducis: ob cuius necem deo omnia ordinãte, duces Francorũ inter se sunt diuisi. Tãtis igit' spolijs Thancmari milites ditati, iam ad oĩa parabant'. Post hæc cepit urbẽ quæ dicitur Heresburg, & collecta ualida multitudine, sedet in ea, multa inde exercens latrocinia. Euerhardus aũt secum tenuit Henricũ. Eo quoq; tempore occisus est Dendi ante portas urbis quæ dicitur Larun, in qua erant milites Euerhardi. Vuichmannus aũt, qui se primũ alienauit à rege, audiẽs tantũ facinus seditiosorũ, conuersus pacẽ fecit cũ rege, quia prudentissimus erat, & utilis ac fidelis in finẽ permansit. Thancmarus autẽ filius Henrici regis natus erat ex matre nobili, manu promptus, acer ingenio, bellandi peritus: sed inter arma honesta minus pudicitia usus. Erat aũt mater eius multã habens possessionẽ, qui licet à patre alijs pluribus sit ditatus, materna tamen se hæreditate priuatum ægre ualde tulit: & ob hanc causam arma sumpsit, ad perniciẽ sui suorumq; contra dominũ suũ regem. Rex autẽ licet inuitus, uidens rem ad tam ingens periculũ procedere, ad edomandã Thancmari insolentiã, cum multo comitatu perrexit ad Heresburg. Ciues aũt urbis illius cognoscentes de rege, quia super se cũ ualida manu appropinquasset, apertis portis introduxerunt exercitũ qui obsederat urbẽ. Thancmarus autem fugit in ecclesiã, à Leone papa beato Petro apostolo dedicatam. Exercitus aũt persequutus est eum usq; in templũ, & maxime satellites Henrici, dolentes ac uindicare contendẽtes iniuriam domini sui. Nec ueriti ianuas ferro incidere, cũ armis ingressi sunt sacrã ædem. Thancmarus aũt stabat iuxta altare, depositis desuper armis cum torque aurea. Quũq; ex aduerso telis urgeret', Thiaiboldus quidã notus Cobbonis cum conuicijs uulnus ei inflixit, ilicoq; ab eo recepit quo uita cum terribili insania in breui caruisset. Quidã autẽ militũ Maincia uocabulo per fenestrã altari contiguã lancea à tergo perfossum, ibi secus arã extinxit Thancmarum. Ipse autẽ fraternæ fautor discordię, in Biertanico postea bello uitam cum auro ab altari nequiter rapto miserabiliter perdidit. Earũ rerũ rex ignarus, & absens quũ audisset, super temeritate militum indignatus est: sed feruente adhuc bello ciuili nõ potuit eos contristari. Miseratus autẽ fratris fortunam, suiq; ingenij ostendens clementiã, pro laude eius ac industria pauca loquutus, Thiadericũ & tres amitæ illius filios, qui Thancmaro manus uinxerant, lege Francorũ damnatos strangula fecit deficere. Inde uertit militem auidũ pugnæ, & præda urbis ditatũ in lares. Illi autẽ urbis præfecto autore,

acriter

acriter resistentes, lapides lapidibus, tela telis obijcere nō cessabant. Aggrauatiq; bello super consulto ducis inducias deposcunt. Quibus concessit: ducis eis præsidium non negatur. Vnde urbe egressi potestati se regiæ tradidere. Ea pugna Dammo pincerna, multis alijs rebus bene gestis olim famosus, factus est clarus. Euerhardus autē audiens de nece Thancmari, & defectione suorū militum, fractus animo prosternitur captiuo suo, ueniam petit, ac nequiter promeretur. Henricus aūt erat eo tempore nimis adolescens animo, & nimia regnandi cupiditate illectus: eo pacto crimine soluit eum, quo coniuratione secum facta, contra regem dominū suum & fratrem, sibi regni diadema si possibile foret imponeret. Fœdus itaq; inuicem percussum. Inde liberaliter Henricus ad regem reuersus puriori fide ac caritate ab eo est susceptus quàm ingressus. Suasione quoq; optimi imprimis uiri, & omni religione probatissimi Frithutici successoris Hildiberti archiepiscopi, Euerhardus adijt regem, supplex deposcit, se suaq; omnia ipsius arbitrio tradens. Ne igit̃ ingēs scelus inemendatū maneret, quasi in exiliū in Hildenensem urbē à rege dirigitur. Sed nō post multum temporis in gratiā clementer recipitur, & honori pristino redditur. Dum ea interea loci geruntur, antiqui hostes nostri Vngari subitò irruunt in Saxones, & castris super littus Badæ fluminis collocatis, inde in omnem regionē diffundūtur. Dux aūt missus à castris cum parte exercitus, eo die ad uesperam signa mouit circa urbem quæ dicitur Stedierburg. Vrbani autē uidentes hostes, & ex itinere & ex pluuia quæ ingēs erat, seniores audacter erumpunt portas, & clamore primū territantes: demū repente in aduersarios irruentes, plurimis ex eis cæsis, & copiosa equorū multitudine cum aliquibus signis capta, cæteros fugere compulere. Vrbes quas obsidias habuere, illorum fugā animaduertentes, armis eos omnibus locis urgebant, & maxima ex eis parte prostrata, ducem ipsum in quendam luti puteū rogentes oppresserūt. Alteræ autem partis exercitus ad Aquilonem uersus, & arte cuiusdam Slaui in locum qui dicitur Thrimining deductus, difficultate locorum ac manu circumfusus armatorū perijt, timoremq; nimium cęteris incussit. Dux aūt illius exercitus cum paucis elapsus comprehēditur, & ad regem deductus precio magno redimitur. His auditis castra hostiū omnia turbata, fuga salutem quæsiere, nec ultra per triginta annos in Saxonia apparuere. Post hęc Henricus ardens cupiditate regnandi, celebre parat conuiuiū in loco qui dicitur Salaueldum. Quumq; esset magnus ac potens maiestate & potestate regali, plurimis plurima donat, & factionis huiuscemodi plurimos ob id sibi associat. Fuere tamen multi qui rem cælare potius arbitrati sunt, ad hoc tantum, ne tegi fraternæ discordiæ inuenirentur. Dabant tamen consilium quo facilius bellum solueretur, ut uidelicet ipse relinqueret Saxoniam sub præsidio militari, ut sese inferret Lotharius generi hominum imbelli: & ita factū est, ut primo impetu eos rex deuinceret, & uno certamine fatigaret.

Euerhardus Henrico supplex

Henricus fil. Uh... Dani...

Friderichus malo in Ottonē animo

c

fatigaret. Commilitonum itaque consultu Saxoniæ uel in Thuringorum terra præsidio militari tradito, ipse cum amicis Lotharios adit. Cuius rei fama undique omnes perculsi, quia tam subitaneæ recessionis à rege, ac repentini belli causam penitus ignorabant. Rex autem audita huiuscemodi fama, primum non credidit: postremo certum de belli negocio probans, nihil moratus, cum exercitu prosequutus est fratrem. Et ut appropiat urbi præsidijs

Tretmont, quæ nunc Tremonia

fratris munitæ, quæ dicitur Throtmanni, milites qui erant in ea non immemores fortunæ Thancmari, nequaquam sunt ausi inibi regem expectare: sed egressi urbe, tradiderunt se ipsos regi. Erat autē Agina, qui illam urbem ad manum Henrici procurare deberet. Hic à rege uehementi iuramento constrictus, quatenus si posset, dominum suum à bello ad pacem & concordiam reuocaret, uel certe ipse ad regem reuerteretur. Ita dimissus adijt dominum suum. Ductus autem exercitus à rege, peruenit usque ad littora Rheni fluminis. Eo tempore quo erat bellum Euerhardi cum rege, missus Hadaldus, qui

Giselbertus Lotharingiæ dux, regis sororius

erat super cubiculum regis, ad Giselberthū pro concordia & pace: quum necdum ad neutram partem palàm declinaret, indigne suscipitur, & responsio de die in diem differtur. Ipse autem simultates ducis sentiens, nec ultra talibus uersutijs contentus, Imperium tibi, inquit, regale facio, præsente populo, tribunali regis condicto die præsentari, aut certe hostem te scias iudicari. Si-

Bernardus episcopus

mili modo & pontificem Bernhardum à rege missum inhonoratum, & responsi incertum à se dimisit. Fertur etiam & regalium literarum sæpius sigilla corrupisse. Post hæc uero uerba legatum melius cœpit habere, & cum honore transduci fecit. Igit copias belli parantes Henricus & Giselberthus, decreuerunt ad Rhenum occurrere regi. Agina quoque memor iurisiurandi, præcedens exercitum, transito Rheno regi sese præsentauit. Et salutato eo uerbis humillimis, ait, Frater tuus dominus meus saluum te & incolumem magno latoq; imperio diu regnare exoptat, tuumq; ad seruitium demandat se quantocyus festinare. Rege autē interrogante de eo, pacem bellum'ne cogitasset, prospiciens, uidit multitudinem nimiam, erectis signis tractim procedere, & ad sui partem exercitus qui iam Rhenum transierat tendentē. Et conuersus ad Aginam, Quid nam uult, inquit, illa multitudo, aut quæ est? At ille satis ociose, Dominus meus, inquit, est frater tuus. Si meæ suasioni dignaretur animū inclinare, aliter uenisset. Modo ut ipse iuraui ueni. Rex autē his auditis, dolorem animi motu corporis non celabat, eo quod non adessent naues, per quas Rhenum transcendere posset, & ingens flumen aliud iter non præbebat, nec tempus subitanei certaminis in ulteriori ripa constitutos aliud sinebat cogitare, nisi aut coram hostibus cadere deberet, aut certe armis uitam defenderet. Vnde ad deum supplices expandens manus,

Ottonis ad deum oratio

rex ait, Dominus, inquit, omnium rerum autor & rector, respice populum tuum, cui me præesse uoluisti, ut ereptus ab inimicis, sciant omnes gentes ullum

ullum mortalium tuæ dispositioni contraire non posse, qui omnia potes, & uiuis & regnas in æternum. Qui autem erant in ulteriori ripa, sarcinas & impedimenta quæque transmittunt in locum qui dicitur Sanctum. Ipsi uero parati hostes expectant. Quumque esset piscina inter nostrates & hostes, Saxones diuisis socijs, pars una ex aduerso ruit in hostes, altera pars à tergo insequit, in medijs hostes opprimens, pauci plures uehementer urgebant. Neque enim nostratium supra centum armatos fuisse perhibetur, aduersariorũ uero magnus satis exercitus. Sed quum à fronte pariter & à tergo urgerentur, qua parte potissimum cauere debuissent, in promptu non erat. Ex nostris etiam fuere, qui Gallica lingua ex parte loqui sciebant, qui clamore in altũ Gallice leuato, exhortari sunt aduersarios ad fugã. Illi socios huiuscemodi clamasse arbitrati, fugam ut clamatum est inierunt. Eo die ex nostris multi uulnerati, aliqui etiam cæsi, inter quos Albertus qui cognominatus est Candidus, telo ducis Henrici uulneratus, non multis interiacentibus diebus defunctus est. Hostes autẽ omnes aut cæsi, uel capti, uel certe fugati, sarcinæ omnes, & omnis hostium supellex inter uictores diuisa. Ex parte Lothariorum bene pugnasse prædicabatur illo certamine Godofridus Niger cognominatus. Sed & Maincia, cuius supra mentionẽ fecimus, eo die cecidit. Dadi autem Thuring mandauit ad præfectos urbium qui erant in oriente partis ducis Henrici, de uictoria regis, & quia ipse dux in bello cecidisset: egitque callide, ut omnes se traderent regiæ potestati. Henricus autem hoc factum, nequaquam reliquit inultum. Ipsi autem duæ tantummodo ex omnibus remanserant urbes, Mersburg &[†]Scithingi. Regiam autem post uictoriam iussum est persequi fratrem suum generumque. Audiens uero de defectione urbium suarũ, fractusque recenti regis uictoria, cum nouis tantũ armaris iter arripuit, Saxoniamque iam tardius adiens urbem Mersburg ingressus est. Quo rex comperto, & ipse reuersus est Saxoniam, urbemque in qua frater erat, cum exercitu obsedit. Sed quum non posset fortiori ac maiori resistere, post duos fermè menses tradita urbe egressus est Henricus ad regem. Datæ sunt autem ei induciæ triginta dierum, quatenus cum militibus sibi cohærentibus secederet à Saxonia: Si cui uero illorum regem adire placuisset, locum ueniæ haberet. Quieuitque Saxonia post hæc ab intestinis bellis paucis diebus. Barbari autem labore nostro elati, nusquam ab incendio, cæde, ac depopulatione uacabant: Geronemque quem sibi rex præfecerat, cum dolo perimere cogitant. Ipse dolum dolo præoccupans, conuiuio claro delibutos ac uino sepultos, ad triginta ferè principum barbarorum una nocte extinxit. Sed quum non sufficeret contra omnes nationes barbarorum: eo quippe tempore Abotriti rebellauerant, & cæso exercitu nostro, ducem ipsum nomine Haicam extinxerunt: ab ipso reg[e] sæpius ductus exercitus, eos læsit & in multis afflixit, & ad ultimam penè calamitatem perduxit. Illi uero nihilominus bellum quàm

Sanctum

Alberti Candidi interitus

Godofridi Nigri laus

als. Schidingẽ

forte, sororiũ

Gero

Haico

pacem elegerunt, omnem miseriam caræ libertati postponentes. Est nanque huiuscemodi genus hominum durum, & laboris patiens, uictu leuissimo assuetum, & quod nostris graui oneri esse solet, Sclaui pro quadam uoluptate ducunt. Transeunt sanè dies plurimi, his pro gloria & pro magno latóque imperio, illis pro libertate ac ultima seruitute uarie certantibus. Multos quippe illis diebus Saxones patiebantur hostes, Sclauos ab oriente, Francos à meridie, Lotharios ab occidente, ab Aquilone Danos, item que Sclauos: proptereáque barbari longum trahebant certamen. Fuit quidam autem Sclauus à rege Henrico relictus, qui iure gentis paterna successione dominus esset eorum, qui dicuntur Heueldi, dictus Tugumir. Hic pecunia multa captus, & maiori promissione persuasus, professus est se prodere regionem. Vnde quasi occulte elapsus, uenit in urbem quæ dicitur Brandenburg, à populóque agnitus, & ut dominus susceptus, in breui quæ promisit impleuit. Nam nepotem suum, qui ex omnibus principibus gentis supererat, ad se inuitans, dolo captum interfecit, urbem que cum regione ditioni regiæ tradidit. Quo facto omnes barbaræ nationes usque in Odoram fluuium simili modo tributis regalibus se subiugarunt. Henricus igitur discedens à Saxonia, Lotharios iterum adijt, & cum [†]genero suo, duce scilicet Isilbertho, cum suis militibus aliquandiu moratus est. Iterum ducitur exercitus à rege contra Isilberthum, & omnis regio Lothariorum illius imperio subiacens igni traditur. Obsessus que in urbe quæ dicitur Kieuermont, elapsus inde proficiscitur. Et quum obsidio difficultate locorum parum procederet, uastata undique regione, rex in Saxoniam reuertitur. Sciens autem comitem Giselberthum uersutum & callidum nimis, nomine Immonem, artibus illius melius arbitratus est pugnare quàm armis. Ille uero ut erat astutissimus, meliori ac maiori se subdens, arma sumit contra ducem: quod ipse dux omnium laborum grauissime tulit, quia eum sibi aduersum sustinere debuisset, cuius consilio ac fidei hactenus se maxime credebat. Augebat quoque indignationem duci grex porcorum, ab Immone callide captus. Nam subulci ducis quum cótra porcos urbis transirent, Immo porcellum pro porta agitari fecit, & omnem gregem porcorum apertis portis intra urbem recepit. Quam iniuriam dux ferre non ualens, coacto exercitu, obsedit Immonem. Ille autem plurima apum examina habuisse fertur, quæ frangens proiecit contra equites. Apes autem aculeis equos stimulantes in insaniam uertebant, ita ut equites periclitari cœpissent. Quo uiso Immo, prospiciens de muro, eruptionem cum socijs minitatus est. Huiuscemodi igitur artibus sæpius dux ab Immone delusus, soluit obsidionem. Discedens uero, fertur dixisse, Immone mecum sentiente, omnes Lotharios facile captos tenui, modo ipsum solum cum omnibus Lotharijs capere nequeo. Tractum tamdiu bellum Euerhardus considerans, ultra non quiescit. Quin contempto

Sclauorum mores

Tugumir perfidia

Odora flu.

forte, sororio

Kiuermont, id est, mons capræ

Immonis calliditas

rege, & iure spreto iuramentorum, ut initio, conserta manu, cum Iselbertho ad incentiua bellorum pariter conspirant. Nec contenti regno occidentali solummodo, in Rheni orientalem agrum depopulandum cum exercitu demerguntur. Hęc quum audiuntur in castris regis: nam ea potestate rex erat pugnans contra Briseg. & alias urbes, quæ erant Euerhardi ditionis: multi se castris eruebāt, nec ultra spes erat regnandi Saxones. Rex uero in ea turbatione tanta constantia ac imperio usus est, licet coram milite constiparetur, ac si nihil ei difficultatis obuiasset. Nam summi pontifices relictis tentorijs, & alia qualibet supellectili, ipsi etiam defecerunt à fide. Defectionis causam edicere, & regalia mysteria pandere super nos est. Verum historiæ satisfaciendum, arbitramur quicquid in hac parte peccemus, ueniabile sit. Summus pontifex missus ad Euerhardum, pro concordia & pace, quum esset earum rerum desideratissimus, pacto mutuo suum interposuit iuramentum, & ideo ab eo non posse deficere fertur narrasse. Rex autem per pontificem officio suo congruentia dirigens responsa, nil ad se pertinere uoluit quicquid episcopus egisset, sine suo imperio. Quare, quia contra autoritatem regi quasi præcellenti noluit subijci, sed recessit ab eo in Hommaburgnensem urbem, quasi in exilium destinauit, Ruodhardū episcopum uero nouam Corbeiā direxit. In breui uero utrisq; clementer ignoscit, in sui gratiam suscepit, & honori pristino reddidit. Ad coërcendā igitur ducum præsumptionē, missus Herimannus cum exercitu, inuenit eos super littus Rheni, magnamq; partem exercitus abesse, eo quod iam Rhenum cum præda transissent. Circumfusus itaque dux ipse Euerhardus militum armis, multis uulneribus acceptis, ac uiriliter redditis, perfossus tandem telis corruit. Giselbertus autem fugiens, nauem cum pluribus ascendit, quæ onere prægrauata, succumbens mergitur: ipséque dux cum cæteris mersus, nunquam est inuentus. Rex autem audita uictoria suorum militum, ac morte ducum, gratias egit omnipotenti deo, cuius sæpius auxilium expertus est opportunū. Præficiensq; regioni Lothariorū Oddonem, Ricuinis filium: & ut nutriret nepotē suum, filium Giselberti optimæ spei puerulum nomine Henricum, reuersus est in Saxoniam. Mater autem pueri copulata est coniugio Luthouuico regi, & Henricus frater regis discedens à Lotharijs, secessit in regionem Caroli. Necem ducum asperrima hyems, hyememq; sequuta est fames ualidissima. Post hæc Immo uera nescio an falso arma sumit contra regem, & media hyeme circundatus exercitu, se pariter cum urbe tradidit, ac deinceps fidelis & utilis permansit. Nepotes quoque Giselberthi, seruituti regiæ se subijciebāt, urbibus quas tenebant nihilominus retentis, Kieuermont etiam ab Ansfredo & Arnoldo adhuc tenebatur, ad quos Immo mandatum huiuscemodi dirigens ait, De me non sentio

Brisa cum

Ruodhardus episcopus Argentinensis

Ducis Sueuorum castra ad Aldernacum

Immo

nisi quod uos sentitis: de uobis autem notum est, quia huius gentis principes estis. Nulli ergo dubium, quin duabus manibus quisque magis ualeat quàm una. Certum est itaque tres unum fortitudine præcedere. Et nunc quæ necessitas cogit, ut seruiamus Saxonibus, nisi nostra discordia? Quando uos armis circundederunt, num uictoria lætati sunt? Victoribus certe turpe est seruire. Optimum omniũ mortalium qui me à puero nutriuit, & inter amicos semper habuit, & magna potestate clarificauit, nostrum communem dominum deserui, & Saxoniæ periculo capitis mei sociaui; modò, ut scitis, pro merito honore contumelia ab eo affectus, armis circundatus, penè ex libero seruus factus sum. Vt ergo noueritis me ex fide communi utilitati uelle cõsulere, tibi Ansfrid unicam filiam meam despon sabo, quo nullo apud uos infidelitatis scrupulo notari queam. Date igitur locum mutui colloquij, & ex meipso fidem probabitis, quam per nuncium necdum potestis. Ipsi ad hæc, quamuis ferrei pectoris essent, & illum iam olim suspectum haberent, tantæ tamen calliditati cedentes, suasibilibus emolliti uerbis, mutuo dabant locum conspectui. At ille armatos habens locis opportunis absconditos, dolo ambos cepit, & sub custodia regi destinauit, mandato in hæc uerba pariter directo. Elatior, inquit, est mollior, uinculis aut uerberibus non indiget, minis pandit uniuersa quæ scit. Ansfrid uero durior ferro est, hunc si tormenta acerrima rimentur, magnum est. Quos quum rex suscepisset, aliquanto tempore custodiæ mancipatione castigauit. Postea suæ gratiæ lenitate sibi associans, in pace dimisit.

Immonis callida insinuatio

Excusatio ordinis rerũ permixti

Quum ergo causæ causis, ac rebus res ita copulatæ sint, ut sententiarum ordine discerni adeo non debeant, nemo me temporum uicissitudine accuset, dum posteriora anterioribus præposuerim gesta. Rex igitur uicina semper sibi clementia graues fratris miseratus labores, aliquantis urbibus suis usibus concessis, permissus est in terra regionem Lothariorum habitare. Eo tempore bellum barbarorum feruebat. Et quum milites ad manum Geronis præsidis conscripti crebra expeditione attenuarentur, & donatiuis uel tributarijs premijs minus adiuuari possent, eo quod tributa passim negarentur, seditioso odio in Geronem exacuuntur. Rex uero ad communes utilitates reipublicæ Geroni semper iuxtà erat. Vnde factum est, ut nimis exacerbati, odia sua in ipsum quoque regem uertissent. Quæ causa Henricum minime latuit; & ut solet, amaris animis dum dulce aliquid offertur, persuadebat facile huiuscemodi homines sibi concordare, spem habens iterum regnandi, dum nosset exercitum regi offensum. Denique multis intercurrentibus legatis, & munusculis inuicem missis, omnes penè orientalium partium milites sibi colligauit. Quæ res ad tantum nephas processit.

Henrici uafricies

processit,ut coniuratione ualida facta,in paschali festiuitate quę erat proxima, quum ipse Henricus ad palatium adijsset, regem occidere cogitassent: ipsi uero regni diadema imponerent. Earum rerum dum non esset publicus proditor,semper se protegente summa diuinitate, notæ factæ sunt regi insidiæ modicum ante pascha. Qui fidelium militum uallatus manu die ac nocte, nihil'que decoris uel maiestatis regiæ cotam populo ea solennitate minuens,nimium hostibus intulit timorem.Post diem uero solennem consilio maxime Francorum,qui eo tempore maxime sibi astabant,Herimanni scilicet, Vdonis, atque Chuonradi, qui dictus est Rufus, secrete proditos iubet comprehendi, uel certe occidi. Inter quos erat primus,in cæteris omnium bonarum uirtutum rebus absq; hac noxa fortissimus optimusq; Erik. Hic quum armatos ad se properasse intellexisset, conscius causarum, equum ascendit,arma sumit, circumfususq; hostium turmis, memor pristinæ uirtutis ac nobilitatis elegit mori, quàm inimicorum dominationi subijci.Nam lancea perfossus occubuit, uir omni uirtute ac industria ciuibus carus atq; clarus. Cæteri autem insidiarum conscij,in alteram hebdomadam differuntur, & secundum leges sceleribus suis meritas pœnas soluentes, capite cæduntur. Henricus autem fugiens regno cessit. Eo anno, & portenta quædam apparuere,scilicet cometæ. Nam à quintadecima kalendas Nouembres, usque in ipsas kalendas uisæ sunt. Quibus uisis,multi mortales territi,aut nimiam pestilentiam, uel certe regni mutationem metuebant. Quomodo quidem ante regis Henrici excessum, multa prodigia monstrata sunt, ita ut solis splendor forinsecus aëre absque nubilo penè nullus appareret, intrinsecus autem per fenestras domorum rubeus, tanquam sanguis infunderetur. Mons quoque ubi ipse rerum dominus sepultus est, fama prodidit, quia multis in locis flammas euomeret. Hominis etiam cuiusdam manus sinistra ferro amputata, post annum ferè integrum restituta est ei dormienti, qui pro signo miraculi sanguinea linea loco coniunctionis notabatur. Sed cometas inundatio nimia, inundationem'que boum pestilentia subsequuta est. Defuncto autem †Vdone Lothariorum preside,ac regis nepote Henrico,ducatus regionis conceditur Chuonrado, cui & unicam filiam suam rex desponsauit,qui erat adolescens acer & fortis, domi militiæq; optimus, commilitonibus suis carus. Illis diebus Bertholdus frater Arnulfi procurabat Baioariam, pugnansq; contra Vngaros, uictorq; existens,triumpho celebri factus est clarus. Rex autem de die in diem proficiens,paterno regno nequaquam est contentus, sed abijt Burgundiam, regem cum regno in suam accepit potestatem. Hugonem alterum armis edomuit, ac sibi subiectum fecit. Cuius fibulam auream regni dono concessam,

Erik

Prodigia ante Henrici mortem

for. Oddone

Aurea fibula Corbeiæ

concessam, gemmarum uarietate mirabilem uidemus in altari protomartyris Stephani rutilantem. Igitur quum omnia regna coram eo silerent, & potestati ipsius omnes hostes cederent, monitu & intercessione sanctæ matris eius, recordatus est multis laboribus fatigati fratris, præfecit que eum regno Baioariorum. Bertholdo iam defuncto, pacem & concordiam cum eo faciens, qua usque in finem fideliter permansit. Erat autem ipse dominus Henricus copulatus matrimonio filiæ ducis Arnulfi, fœminæ egregiæ formæ, mirabilisque prudentiæ. Fratrum uero pax atque concordia deo acceptabilis, hominibusq; amabilis, toto orbe fit iam celebris, dum unanimes respublicas augent, hostes debellant: ciuibus paterna potestate præsumit. Ducatu igitur Baioariorum accepto, nequaquam desidia torpuit: sed abiens, Aquilegiam cepit, Vngaros duabus uicibus armis superauit, Ticinum transnatauit, & præda magna intra regionem hostium capta, exercitum incolumem in patriam reduxit. Talium igitur & tantorum mores, habitum formamq;, quos summa clementia mundo ad delicias, omnémque decorem destinauit, nostrum non est omnimodis exponere. Verum deuotionem quam erga eos habemus, penitus cælare nequimus. Ipse denique dominus rerum fratrum natu maximus, optimus in primis, pietate erat clarus, opere omnium mortalium constantissimus: præter regiæ disciplinæ terrorem semper iocundus, dandi largus, dormiendi parcus, & inter dormiendum semper aliquid loquens, quo eum semper uigilare æstimes: amicis nihil negans, & supra hominem fidelis. Nam quosdam audiuimus accusatos, & peccati manifestos, ipsum eorum aduocatum & intercessorem, & criminis nullo modo credulum ab eo posthabitos, tanquam nihil unquam in eum peccassent. Ingenium ei admodum mirandum: nam post mortem Edidis reginæ, quum antea nescierit literas, intantum didicit, ut pleniter libros legere & intelligere nouerit. Præterea Romana lingua Sclauonicáque loqui sciebat: sed rarum est quod earum uti dignaretur. In uenationibus creber: tabularum ludos amat, equiratus gratiam regia grauitate interdum exercens. Accessit ad hæc & moles corporis, omnem regiam ostendens dignitatem, capite cano, sparsus capillo, oculi rutilantes, & in modum fulguris cita repercussione splendorem quendam emittentes: facies rubicunda, & prolixior barba: & hæc contra morem antiquum: pectus leoninum, quibusdam sparsum iubis: uenter commodus: incessus quondam citus, modo grauior: habitus patrius, ut qui nunquam sit peregrino usus. Quotiescunque autem sit opus corona portanda, ieiunium semper præcedere pro uero traditur. Henricus uero morum grauitate pollebat, & ob id ab ignotis minus clemens iocundusq; prædicabatur, cōstanti admodū animo: fidelis & ipse amicis, ita ut mediocris substantiæ militem

Henrici fortia facta

Ottonis mores

Ottonis imago

Henrici mores

coniugis

coniugis suæ sororis matrimonio honoraret, socium sibi amicumq́; faceret. Erat corpore præstanti, & qui in adolescentia omnem hominem egregia forma ad se inclinaret. Iunior uero fratrũ dominus Bruno, magnus erat ingenio, magnus scientia, & omni uirtute ac industria. Quem quum rex præfecisset genti indomitæ Lothariorum, regionem à latronibus ita purgauit, & intantum disciplina legali instruxit, ut summa ratio, summaq́; pax illis in partibus locum teneret. Igitur quum bella intestina externaq́; cessarent, leges diuinæ atque humanæ autorali uigore pollent. Grauisq́; persequutio monachis oritur in diebus illis, affirmantibus quibusdã pontificibus melius arbitrari paucos uita claros, q̃ plures negligentes inesse monasterijs oportere: obliti, nisi fallor, sententiæ patrisfamiliæ prohibentis seruos zizania colligere, sed utraque crescere oportere, zizania & triticum usque ad messem. Quo factum est, ut plures propriæ infirmitatis conscij, deposito habitu, & relictis monasterijs, graue onus sacerdotum deuitarent. Fuerunt autem quidam, qui summum pontificem Fridericum hoc non pure sed ficte fecisse arbitrati sunt, quatenus uenerabilem uirum, regiq́; fidelissimum abbatem Hadumarum quoquo modo posset dehonestaret. Ipse enim erat uir magnæ prudentiæ ac industriæ. Sub eius temporibus templum famosum Vuldense igne consumptum est, & ab eo restauratum, & multo maiori decore perfectum est. Hic pontificem sub custodia tenuit, secunda coniuratione culpabilem: primum honorifice, sed quum literas ab eo scriptas reprehendisset satis seuere. Pontifex uero dimissus, dum ultionem quærit contra tantum uirum, leges non præualent, humillima monasteria autoritate tentauit, ut ad excellentissima æqualiter procederet. Sed huiuscemodi simulationes incassum profusæ. Nam abbas in gratia & amicitia regis permansit, & causis intercurrentibus pontifex quod cogitauit non impleuit. Soror autem regis Lothouuico regi genuit tres filios, Carolum, Lotharium, & Carlomannum. Ipse autem Lothouuicus rex à ducibus suis circumuentus, & à Nortmannis captus, consilio Hugonis Lugdunum missus custodiæ publicæ traditur. Filium autem eius natu maiorem Carolum Nortmanni secum duxerunt †Rothum, ibi & mortuus est. Audiens autem rex, super fortuna amici satis doluit, imperauitq́; expeditionem in Galliam contra Hugonem in annum secundum. Eo tempore quum moraretur in campis syluestribus uenationem agens, obsides Bolizlaui uidimus, quos populo rex præsentari iussit satis super eis lætatus. Ille annus notabilis casu calamitoso totius populi, de morte scilicet beatæ memoriæ Edidis reginæ, cuius dies extrema septimo kalendas Februarij celebrata est cum gemitu & lachrymis omniũ Saxonum. Hæc nata ex gente Anglorum, non minus sancta religione quàm regali potentia pollentium stirpe claruit. Decem annorum regni consortia tenuit, undecimo obijt, Saxoniam uero decem & nouem annis inhabitauit.

Bruno archiepiscopus Coloniensis

Monachorum persequutio

Hadumarus abbas Fuldensis

al's. Rothomagum

Edidis mors

Reliquit

Reliquit filium nomine Liudulfum, omni uirtute animi & corporis, ea ætate nullo mortali secundum. Filiam quoque Liutgardam nomine, quæ nupserat Chuonrado duci. Sepulta est autem in ciuitate Magatbaburg, in basilica noua latere Aquiloni ad orientem.

EPISTOLA VVITICHINDI AD REGINAM MAthildim Ottonis Imperatoris filiam.

Vemadmodũ cœli terræq́ꝫ facies, hominum uoces, uultus ac mores mille modis concordi discordia uariantur, sed ad unius luminis sensusq́ꝫ ducatum, dei cuncta regentis prouidẽtia coguntur: ita publicis ac priuatis rebus intentis imperiale decus, quod te ut serenissimum splendorem, gemmamq́ꝫ lucidissimam mundo effudit, unum iusticiæ moderamen est normáque rectitudinis. Vnde laboris nostri opus quod à diuersis moribus diuerse accipitur, eo quod ingenij sermonisq́ꝫ claritate egeat, sinu gloriosæ clementiæ tuæ suscipiatur, nec in ea nostra insipiẽtia, sed maior consideretur deuotio, humiliter deposco.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumq́ꝫ succedentium Imperatorum, liber tertius.

OST EXCESSVM EDIDIS reginæ, omnem amorem maternum transfudit rex in unicum suum Liudulfum. Factoq́ꝫ testamento, creauit eum regem post se. Ipse autem tener adhuc erat adolescens, ætatis nõ habens amplius quàm sedecim annos. Rex uero in Gallicã proficiscens expeditionem, coacto apud Camaracam urbem exercitu, festinat intrare regnum Caroli, uindicandæ causa iniuriæ generi sui Lothouuici. Quo audito Hugo missa legatione, iurat per patris sui animam, qui iam olim perijt, deo regiq́ꝫ proprio repugnando, quia tanta sibi esset copia armatorum, quantam hactenus rex nunquam uidisset, addiditq́ꝫ contemptum, uane tumideq́ꝫ super Saxones loquendo, quia imbelles essent, & quia facile posset una potione telorum Saxonicorum septem absorbere. Ad quod rex famosum satis reddit responsum: sibi uero esse tantam multitudinem pileorum fœninorum, quos ei præsentari oporteret, quantam nec ipse nec pater suus unquam uideret. Et reuera quum esset magnus ualde exercitus, triginta scilicet duarum legionum, non est inuentus qui fœnino non uteretur pileo, nisi †Corbeius abbas nomine Bouo cum tribus suis sequacibus. Hic erat uir sapiens ac clarus, à deo nobis ostensus, non concessus. Huius patris auus Bouo Græcas literas coram Chuonrado rege legendo factus est clarus: & huic

Hugonis contumax fastus

Pilei fœnini Saxonum in æstate

alij, Fuldensis

eiusdem

eiusdem nominis auus erat, ut natu maior omni uirtute ac sapientia potior. Sed & ipse nepos erat Vuarini, qui ex milite factus est monachus, & primus omnium apud nouam Chorbeiam regulariter electus est in patrem. Qui quum esset admirandæ sanctitatis, ad augmentum uirtutum suarũ, beatæq; memoriæ Saxoniæ preciosum attulit thesaurum, reliquias uidelicet preciosi martyris Viti. Dimissus igitur Lothouuicus regi occurrit, iungitq; cum socijs exercitui illius. Rex autẽ cum exercitu Lugdunum adijt, eamq; armis tentauit, inde Parisiũ perrexit, Hugonemq; ibi obsedit, memoriam quoque Dionysij martyris digne honorans ueneratus est. Ductus inde exercitus contra urbem Remensem, ubi erat nepos Hugonis contra ius fasq; omne subrogatus episcopus, legitimo pontifice adhuc superstite. Armis autem urbem capiens, iniuste constitutum expulit sacerdotem, legitimum ecclesiæ sediq; propriæ restituens. Exinde collecta ex omni exercitu electorum militum manu, Rothun Danorum urbem adijt, sed difficultate locorum, asperiorīq; hyeme ingruente, plaga eos quidem magna percussit: incolumi exercitu, infecto negocio post tres menses Saxoniam regressus est, urbibus Remense atque Lugduno cum cæteris armis captis Lothouuico regi concessis. Hugo autem expertus potentiam regis, uirtutemq; Saxonum, non passus est ultra terminos suos hostiliter intrare, sed pergenti in eandem expeditionem anno sequenti, occurrit iuxta fluuium qui dicitur Car, manus dedit, iuxtaq; imperium regis pactum inijt, utilisq; proinde permansit. Vidẽs autem rex filium suum Liudulfum uirum factum, dedit ei coniugem diuitijs ac nobilitate claram, ducis Herimanni filiam nomine Idam. Quam quum accepisset, in breui post hæc socer moritur, cum ducatu omni ei possessione relicta. Accepta autem potestate, animũ tranquillum quem in puero gessit, exuit, armatũq; militem in Italiam ducens, aliquantis ibi urbibus captis, & sub custodia traditis, ipse reuertitur in Franciam. Eo tempore usurpato imperio, regnauit in Longobardia homo fortis & auarus, & qui omnem iusticiam pecunia uenderet Berngarius. Veritus autem singularis prudentiæ reginæ uirtutem, à Lothouuico rege relictæ, in multis eam afflixit, quo tanti decus splendoris extingueret, uel certe obscuraret. Illo tempore rex proficiscitur in militiã contra Bolizlauum regem Bohemorum: & quum capienda esset urbs quæ nuncupabatur Noua, in qua clausus obsidebat̃ Bolizlaui filius, prudẽti rex consilio diremit prælium, ne miles in rapiendis hostium spolijs aliquod periculũ incideret. Cõsiderata itaq; uirtute regis, ac innumera multitudine exercitus, Bolizaf urbe egressus, maluit tantæ maiestati subijci, q̃ ultimã perniciẽ pati. Subsignisq; stans, & regẽ audiẽs, respõsaq; reddẽs, ueniã tandẽ promeruit. Inde plena uictoria gloriosus factus rex Saxoniã regressus est. Quũq; eum uirtus præfatæ reginæ nõ lateret, simulato itinere Romam proficisci statuit. Quũq; in Longobardiã uentũ esset, aureis muneribus amorẽ reginæ super se

probare

als. Rothomagum

Car. flu.

Berngarij in Italia tyrannis

Boleslai rebellio

probare tentauit. Quo fideliter expetto, in coniugiũ sibi eam sociauit, cuḿq; ea urbem Papiam quæ est sedes regia, obtinuit. Quod quum uidisset filius eius Luidulfus, tristis à rege discessit, profectusq; in Saxoniã, aliquandiu mo-

Salaueldia cõiurationibus nefasta

ratus est in loco consilijs funesto Salaueldun. Rex uero in Italia celebratis iuxta magnificentiã regalem nuptijs, proficiscit̃ inde cum noui matrimonij claritate, acturusq; proximũ pascha in Saxonia, lætitiam patriæ magnamq; gratiã conferens. Persuasus quoq; rex Berngarius à Chunrado duce cui Papia cum præsidio militari relicta erat custodienda, regem subsequutus est in Germaniam, pacem cum eo facturus, & omnibus quæ imperauisset obtemperaturus. Cui regiæ urbi appropinquanti, occurritur miliario ab urbe à ducibus & præfectis, Palatinorumq; primoribus, & regaliter susceptus, ductus in urbem, iussus est in hospitio sibi præparato manere. Neq; enim faciem regis intra tres dies uidere promeruit. Quod ægre ferẽs Chuonradus qui eum adduxerat, unumq; cum eo sentiens filius regis Luidulfus, suspectum super hac causa Henricum fratrem regis habentes, quasi antiqua stimulatum inuidia deuitauerunt eum. Henricus autẽ sciens adolescentẽ maternis destitutũ suffragijs, contemptui eum cœpit habere, in tantum, ut à conuicijs ei quoque non parceret. Interea rex regem alloquitur, in gratiamq; regis ac reginæ susceptus, deditionis sponsionẽ dat, fœderis spontanei diem apud urbem Augustam designans. Vbi quum conuentus fieret, Berngarius manus filij sui Adelberti suis manibus implicans: licet olim Hugonem fugiens, regi subderetur: tunc tamen renouata fide cotam omni exercitu famulatui regis se cum filio subiugauit. Et ita dimissus in Italiam remeauit cum gratia & pace. Ibi

Lapis cœlitus delapsus

miræ magnitudinis lapis grandinis tonitrui ac tempestate turbulenta de cœlo iactus, ingens miraculum multis uisentibus præbuit. Nati sunt autem regi filij ex serenissima regina, primogenitus Heinricus, secundus Bruno, tertius Otto, paterni nominis maiestate designat̃, quem iam post patrem dominũ ac Imperatorem uniuersus sperat orbis. Filiam quoq; sanctæ matris eius uocabulo insignitam, de qua non præsumimus aliquid dicere, quũ eius claritas præcellat omne quod dicere aut scribere ualeamus. Enimuero rex quũ regiones Francorum urbesq; circuitet, audiuit quia ei insidiæ pararentur à filio generoq;, quapropter summus pontifex reuocatus, ubi austeriorem uitã more solito cum eremitis & solitarijs ante pascha agebat, suscepit regem Mogontiæ, ibi ei aliquandiu ministrans. Nephanda cõsilia prodita, à filio generoq; animaduersa, purgandi locum criminis cum consilio pontificis petierunt, & impetrant. Qui licet sceleris manifeste arguerentur, paruit tamen rex eorum sententijs in omnibus, locorum temporumq; angustia. Et quum apparatus paschalis apud aquas fieri oporteret, comperit quia nihil sibi dignum ibi paratum esset. maternis gaudijs & officijs decenter curatur, regemq; quem in Francia penè perdidit, in patria magnifice recepit. Nam cõfortatus amicorũ

gentisq;

gentisq́ propriæ præsentia irritum fecit pactũ,quod coactus inire confessus est:edictumq́ est filio generoq́,autores sceleris puniendos tradere,aut certe se publicos hostes nosse. Pactis pristinis pontifex intercessit,tanq̃ paci & cõcordiæ cõsulturus: ob id regi fit suspectus,amicis regalibus, consiliarijsq́ omnimodis spernẽdus. De eo necessariũ arbitramur nequaq̃ aliquid temere iudicare: sed quod de eo probamus, qa magnus erat oratione die noctuq́, magnus eleemosynarũ largitate, præcipuus uerbo prædicationis,nõ silere dignum duximus: cæterum de accusatis causis qui iudicat dominus est. Earum retũ dum ibi finis non fieret,uniuersalis populi conuentus esse iubetur apud uillam quæ dicitur Fridesleri, super his causis discutiendis. Vbi quũ frater regis Henricus adesset, multas ac graues causas summo pontifici obijciebat: proptereaq́ regis totiusq́ penè exercitus offensam incurrit,dum eum penitus culpabilem ex illis dictis censerent. Propterea rex sæuiorem animum gerens ex recenti iniuria,eminentissimos uiros,ac sibi quondã charos,& in Britannico bello fideles,traditos exilio damnauit, dum accusati rationem reddere nt,& se purgare non sufficerent. Hi erant Thuringi genere,potestatis præfectoriæ,Dadanus & Vuilhelmus nomine. Hoc facto,multi scelerum conscij perterriti. Soluta concione,multitudine dimissa, sese rex in orientales partes contulit. Lotharij autem quum regem duci Cunrado sensissent offensum, quum iam olim ei infesti essent, eo q̃ ducatum super eos administraret ipsis inuitis,arma contra eum sumunt. Ille uero imperterritus leoninum exercens animum, signa signis contraria inuexit, & incredibilem multitudinem ex eis propria manu fudit,dum sanguine amici quem in prælio amisit, Cunradi scilicet Euerhardi filij,ut fera sæuissima acueretẽ. Itaq; illi fortissimo suppetente fortium militum manu,aduerso exercitui dum nouus semper additur, à meridie usq; in uesperum protrahitur bellum:nocte prælium dissoluitur: nullus uictoria lætatur. Rex autem circa Calendas Iulias moto exercitu armis filiũ generumq́ quærere tentauit: obuias urbes partis aduersæ aut armis cepit, aut in deditionem accepit,quousq; Mogonciam perueniret,quam filius cum exercitu intrauit,patremq́ miserabilius armatus expectauit. Ibi plus quàm ciuile, & omni calamitate acerbius bellum cœptum: multæ machinæ muris admotę,sed ab urbanis destructæ uel incensæ: crebræ ante portas pugnæ,ra ro forinsecus stationes fusæ:cunctando enim res uniuersæ uariauere,dum dominatorẽ regni foris,intus successorem metuebant. Obsidio itaq; dum sexaginta dies fermè excederet,sermo fit dè pace: unde datus est obses in urbem consobrinus regis Ecbertus, quo libera uia cuilibet pateret in castra crimen purgandi,de pace atq; concordia tractandi. Filius cum genero castra ingressi,regalibus uestigijs prosternunt, pro scelere omnia sustinere paratos fore, talẽ ut amici auxiliatores in fide suscepti, nihil aduersi paterentur. Rex autẽ non inueniens quomodo meritas pœnas filio inferret,fautores insidiarũ ex-

d postulat.

Fridenrichus regi suspectus

Exules

Lotharij rebelles

Ecbertus obses

postulat. Illi autem iuramentis uicarijs obligati, & quodammodo arte antiqui hostis cōstricti, hoc omnino negabant. Ingens interea oritur lætitia in castris, & à castris circūquaque fama diffusa, nunquam urbe egressuros, nisi omnibus essent à rege imperatis obtemperaturi. Ex spes incassum cōceptæ: nam quū obedirent edictis regis, motus Henricus aduersus adolescentem, Nihil te, inquit, iactitas contra dominum meum regem fecisse, & ecce omnis exercitus usurpatorem te regni inuasoremque nouit. Ipse ergo si accusor reus criminis, si culpabilis existo, quare non contra me legiones ducis? Signa aduersum me moue: & festucā de terra sumens, Huius, inquit, preciū à me meaque potestate rapere nō poteris. Quid tibi uisum est sollicitare huiuscemodi rebus patrem tuum? contra summam diuinitatē agis, dum domino patrique tuo repugnas. Si aliquid scis uel uales, in me furorem tuum euome, ipse enim tuam non timeo iram. Ad hæc adolescens nihil respondit, sed audito rege cum suis urbē ingressus est. Consobrinus autem regis Ecbertus, quum obses datus esset in urbem, suasibilibus corruptus uerbis, regi fit auctus, quum & antea ei iratus esset, eo quod argueret incepti certaminis, ubi oculum perdidisset. Dum hæc agerētur, proxima nocte Boidatij comites fratris regis, relicto eo iuncti sunt Liudulpho: qui pergens cum eis cepit urbem regiā, quæ dicitur Reinesburg cum cæteris in ea regione munitissimis, omnemque pecuniam ducis suis militibus diuisit: coniugem cum filijs patrui & amicis non solum urbe, sed & regione excedere cogit. Hæc omnia à deo credimus acta, ut qui serenissimū regem plurimis populis ac gentibus præficere uoluit, disceret patū in se, in deo uero omnia posse. Erat autem iunior Arnulphus cum fratribus, qui tale consilium machinatus est contra Henricum, eo quod paterno regno subrogaretur, ipse autem honore patrio priuatus esset. Porrò exercitus diutino labore fatigatus, missionem petit & accipit, rege cum paucis admodum filium in Baioariam subsequente: ipse nanque erat patiens laborum supra quàm quod credi possit de homine ab adolescentia delicate nutrito. Multitudine denique deficiente à fide, rari admodum erant qui partes regis adiuuarēt: inter quos erat quidam Adelbertus, & alij cum eo admodum pauci. Militāte aduersus Moguntiam rege, Herimannus dux Saxoniam procurabat. Quum nouus exercitus à Saxonia ad supplementum ueteris mitti debuisset, Thiedericus iuniorque Vuicmannus ei præfuere. Attingentes terminos Francorum à Liudulpho duceque Cunrado subito circumfusi, in desertum quoddam coguntur castellum. Quod quum oppugnare nituntur, iactu rotę signifer ante portā brachium perdidit: quo facto bellum est sedatum, induciæque concessæ trium dierum in Saxoniam reuertendi. Thiedericus à Liudulpho magnis promissionibus est tentatus, Vuicmannus autem admodum corruptus, patruum exin arguere, paternæ hæreditatis raptorem dicere, & suorū thesaurorū prædonē uocare cœpit. Ipse autē consilij nequaquam ignarus, quanta sapientia, quantaque prudentia

Henrici cum Liutholfo expostulatio

Ecbertus rebellionis particeps

Herimannus Saxoniæ præses

prudentia contra propinquos & hostes manifestos uigilauerit, difficile est omnimodis edicere. Iungitur quippe Ecbertus Vuigmanno, eademq́ꝫ sententia consurgunt in ducem, nullumq́ꝫ ei dant quietis ocium. Ille autē nobili patientia iuuenum furorem frangens, cauet tumultum aliquē rege absente illis in partibus accrescere. Baioarij repētino regis aduentu nec ad pacē uertunt, nec bellum publicum præsumunt, sed clausi muris grandem exercitui laborē suæq́ꝫ regionis solitudinem parant: unde minus procedente negocio, à manibus exercitus à nulla re abstinebat, sed omnia uastabat. Summus pontifex interea, ut ipse aiebat, timore regis officio pontificali amisso, eremiticā cū solitarijs ducebat uitā. Non minima quoq; cæteris pontificibus cūctatio erat in Baioaria, dum fauēt partibus nunc regi assistendo, nūc alias partes adiuuando: qa nec sine periculo alienabant à rege, nec sine detrimento ei adhærebāt. Agēs tres menses integros, à Mogoncia recedēs rex in illis regionibus: demū circa Cal. Ian. infecto negocio, amissis duobus principalibus uiris, ac potestate claris, Immede & Mainuuerco, quorū uterq; ictu sagittarū perijt, alter Mogonciæ, alter in itinere, Baioariā pgentibus, reuertitur in Saxoniā. Causas dicentibus corā rege Herimanno suisq́ꝫ nepotibus, omnes iusti tenaces sententiam ducis laudauere, adolescentes castigandos iudicantes. Rex autem amās parcebat illis sub custodia militari, tantum intra palatium tradens Vuigmannum. Interea audit quia Auares intrantes Baioariā, iungerent aduersarijs, disponerentq́ꝫ publico bello eum tentare. At ille satis imperterritus tali necessitate, nunq́ꝫ se gratia dei dominū ac regem oblitus est: sed collecta ualida manu obuiam procedit acerrimis hostibus. Illi aūt diuerterūt ab eo, acceptisq́ꝫ ducibus à Liudulfo omnem Franciam pagati sunt, & tantā stragem dederunt primū amicis, ut cuidam Ernesto uocabulo, qui erat partis aduersæ, sui iuris familias supra millesimū numerū captiuassent, deinde cæteris omnibus, ut dictu fidē excedat. Dominica ante pascha Vormaciæ eis est publice ministratū, & muneribus auri & argenti plurimū donatū. Inde in Galliā profecti, per aliam uiam in patriā reuertunt. Baioarij ciuili exercitu externoq́ꝫ fatigati: nā Vngaris egressis exercitu regali premuntur, coacti sunt de pace tractare: factumq́ꝫ est ut pax daretur usq; in XVII Cal. Iul. & locus esset apud Cinnā rationis dandæ, & responsionis reddendæ. Ad condictū locum dum uniuersalis populi conuentus fieret, talem rex orationē exorsus est. Paterer, inquit, si indignatio filij mei, cæterorumq́ꝫ insidias tendentiū me solum torqueret, & non totum Christiani nominis populum pturbaret: parū esset urbes meas more latronum inuasisse, regiones à mea potestate rapuisse, ni propinquorū meorum ac charissimorū comitum sanguine satiarent. Ecce sine filijs sedeo orbatus, dum filium grauissimū hostem patior: quem plurimū amaui, & à me diocri loco ad summum gradum summumq́ꝫ honorē prouexi, unicum filiū meum habeo aduersum me. Tolerabile hoc totum foret, si nō dei hominūq́ꝫ inimici his causis introducerent. Modò regnum meum habent desolatum,

Friderichus eremita

Ernestus periclitatur

Cinna

Ottonis oratio

populum captū uel interfectum, urbes destructas, tēpla succensa, sacerdotes extinctos: adhuc madent sanguine plateæ: auro meo & argento, quibus filiū generumq; ditaui, hostes Christi sedes suas remeant referti. Quid ergo superfit sceleris, quid perfidiæ, excogitare nequeā. His dictis tacuit rex. Henricus laudans sententiā regis, subiūxit quia hostes secundo uicti publico certamine maligne ac pessime conducerent, quo uia eis iterum lædendi aperiret, omnem calamitatē, omnemq; laborem consultius uelle pati, quàm cōmunē hostem unq; in fidem susciperet. His dictis Liudulfus procedens ait, Conductos aduersum me pecunia fateor: obtinui, ne me mihiq; subiectos læderēt: si in hac parte culpabilis prædicor, sciat me omnis populus hoc nō uoluntarie, sed ultima necessitate coactum fecisse. Postremū pont. summus rationē redditurus intrauit, pmittens se quocunq; rex imperauisset iudicio significaturū, nunq; cōtra regem sensisse, uel uelle, uel fecisse, timore coactū à rege discessisse: offensum sibi eum, quia intellexisset innocentē grauissimis accusationibus obrutū: de cætero iuramentorū omnibus iuramentis fidem seruaturū. Ad hæc rex, A uobis non exigo iuramentum, nisi pacis & cōcordiæ: consiliū in quantū possitis adiuuetis. Et hoc dato, in fide ac pace eum dimisit. Pontifex cum duce Cunrado quū adolescentē nō possent inclinare, quatenus patri subderetur, eiusq; sententiā sequutus sustineret, discesserūt ab eo, deo regiq; se iungētes. Proxima nocte Liudulfus cum suis à rege discedens, urbem Reinesburg cum exercitu intrauit. Rex aūt sequens filium, urbē offendens quæ dicitur Horsedal, obsedit eam. Facta autem pugna, durius certamen circa murum nemo unq; uiderat mortalium. Multi ibi ex utraq; parte cęsi, plures sauciati: noctis tenebræ præliū diremere. Saucius ancipiti bello postera luce ducitur exercitus inde: diutius ibi non morari uisum ad grauiora tendentibus. Trium dierum itur proinde ad Reinesburg. Castrorū loca occupata, munitionibusq; circumsepta, obsidio urbis diligenter est incepta. Sed quum multitudo machinas muris applicari non sineret, satis dure interdum ab utrisque pugnatū pro muris: diu tracta obsidio cogit clausis belli negocijs aliquid actitare. Arbitrati sunt enim fame peius torqueri, si ad id cogerentur, quàm in acie fortiter mori. Iussum itaq; occidentali porta erumpere equites, quasi impetum in castra facturos, alios naues ascendere, & per fluuium urbi contiguū, dum equestri prælio pugnaretur, castra armatis deserta inuaderent. Vrbani signo nolæ congregati condicta peragere, quod in castris usu non ignotum: quapropter & ipsi non segniter præparant. Morā facientibus in erumpendo equitibus clausis ab urbe longius elabunt: exilientesq; de nauibus irruūt in castra, offendentesq; armatos, dum trepidi fugæ cōsulunt, circumfusi undiq; cędunt. Alij naues ingredi nō timore perculsi deuiantes flumine absorbent: alij naues plus æquo ingressi dimergunt, factumq; est ut uix pauci de pluribus superessent. Equites uero ab equitibus fatigati deuictiq;, plures saucij in urbē cogūtur. Miles regius uictor in castra reuersus, unum solummodo letali uulnere

Liudolfi purgatio

forte, Regensburg

Horsedal obsidio

Fames audaces facit

uulnere percussum,pro portis secū reuehunt. Pecus omne urbis loco herboso delatū,qui erat inter †Rein & Danubium fluuios,sed à fratre regis Henrico captū,& inter socios diuisum est. Vrbani crebris prælijs triti, fame quoq; periclitari cœperunt. Vnde egressus urbe Liudulfus cum principalibus uiris pacem postulat,sed non impetrat,quia patri obedientiā negat. Ingressus uero urbem, portā orientalem obsidentē armis tentat Geronem, tot uictorijs quot prælijs clarum. A tertia hora usq; in nonā acriter pugnatū est ante portam urbis. Equo cadente ascensor Arnulfus armis exutus,ilicoq; telis persossus occubuit. Post biduum à muliere famem urbis fugiente,mors illius notificatur,dum antea incertum esset. Cuius morte urbani satis cōfusi,iam de pace tractabant. Interuentu proinde principum iterum Liudulfus cum socijs urbe egressus,dum mense integro & dimidio obsideretur,pacem obtinuit usq; ad condictum diem,dum de his causis dijudicaret,locusq; consilij apud †Fridesleri notabat. Rex redit inde in patriā: Hēricus uero Nouāurbē obtinuit: Reinespurg penè omnis proxima nocte arsa. Exercitandi gratia uenationē agens rex in loco qui dicitur Suueldun, filius patri nudatis plantis ꝓsternit, intima tactus pœnitentia:oratione flebili patri primum,deinde omniū præsentium lacrymas extorquet. Amore itaq; paterno susceptus in gratiā,spondet se obtemperaturū,consensurumq; omni paternæ uoluntati. Interea summus pōtifex ægrotasse nunciatur ac desperari. Quapropter regis placitū modice est dilatatū. Finem summi pontificis qui interfuere satis laudabilem prædicant. Defuncto pontifice uniuersalis cōuentus populi celebratus: Mogoncia post annū & dimidiū regi tradita cum omni Francia: filius ac gener in gratiā suscepti,qua & in finē usi sunt fideliter. Eo anno Sclaui,qui dicunt Vchri, à Gerone cùm magna gloria deuicti,quum ei pręsidio esset dux Cunradus à rege missus. Præda inde ingens ducta: Saxonię lætitia magna exorta. Proximum agens pascha rex cum fratre,ducit post hęc exercitū cōtra Reinespurg, iterum armis machinisq; urbem torquens. Dum præsidio Saxonū destituit ac fame uexatur, portis urbani egressi,cum urbe tradiderūt semetipsos regi. Qui principes exilio damnans,reliquæ multitudini parcit,uictoriaq; gloriosus remeauit in patriā,omni regione Baioarica fratri restituta. Ingressusq; Saxoniā circa Cal. Iul. obuios habet legatos Vngarorū, tanq; ob antiquā fidē ac gratiā eum uisitantes,re autē uera,ut quibusdam uidebat,euentū belli ciuilis cōsiderantes. Quos quum secū aliquot diebus retinuisset,& aliquibus munusculis donatos remisisset in pace,audiuit à nuncijs fratris, ducis scilicet Baioariorū: quia ecce Vngari diffusi inuadunt terminos tuos,statuuntq; tecum inire certamen. His auditis rex quasi laboris oblitus,quē præterito bello tolerauisset, cœpit ire contra hostes,sumptis secum paucis admodum ex Saxonibus,eoq; iam bellum Sclauonicū urgeret. Castris positis in cōfinijs Augustanæ urbis,occurrit ei exercitus Francorū Baioariorūq;: cū ualido quoq; equitatu uenit in castra Cunradus dux: cuius aduentu erecti milites,iam optabāt

Regus nunc & Regel flu.

alii Frislariā

Friderichi mors DCCCCLIIII

Geronis uictoria de Sclauis

Ottonis indefessa fortitudo

non differre certamen: nam erat natura audacis animi, & quod rarũ est auda cibus, bono consilio, & dum eques, & dum pedes iret, in hostẽ bellator intole rabilis, domi militiæq; socijs charus. Igit̃ ab utriusq; exercitus latrocinãtibus agminibus notificabat̃, nõ longe exercitus ab altero fore. Ieiunio in castris in dicto, iussum est omnes in crastinũ paratos esse ad bellũ. Primo diluculo sur gentes, pace data & accepta, operaq; sua primũ duci, deinde unusquisq; alteri cũ sacramento ꝓmissa, erectis signis ꝓcedunt è castris, numero quasi octo le gionũ. Ducit̃ exercitus per aspera & difficilia loca, ne daretur hostibus copia turbãdi sagittis agmina, quibus utunt̃ acerrime, arbustis ea ꝓtegentibus. Pri mã & secundã, tertiamq; legionẽ direxerũt Baioarij, quibus præfuerunt præ fecti ducis Henrici: nam ipso bello interim aberat, eo ꝙ ualetudine corporis laborasset, qua & mortuus est. Quartã uero ordinauere Franci, quorũ ꝓcura tor & rector erat dux Cunradus. In quinta, quæ erat maxima, quæ & diceba tur regia, ipse princeps uallatus lectis ex multis militũ milibus alacriq; iuuen tute, coramq; eo Angelus, penes quẽ uictoria, denso agmine circũseptus. Se xtam & septimã construxerũt Sueui, quibus præfuit Burcardus, cui nupserat filia fratris regis. In octaua erant Bohemi electi milites mille, armis potius instructi quàm fortuna, in qua & sarcinæ omnes ac impedimẽta quæq;, qua si ipsa esset tutissima, quæ esset nouissima. Sed aliter res acta est ac arbitra batur: nam Vngari nihil cunctantes Lech fluuiũ transierunt, circũeuntesq; exercitũ, extremã legionẽ sagittis lacessere cœperũt: & impetu cum ingẽti uo ciferatione facto, alijs cæsis, alijs captis, sarcinis omnibus potiti, cæteros legio nis illius armatos fugere cõpulerunt. Similiter septimã ac sextã aggressi, plu rimis ex eis fusis, in fugã uerterunt. Rex aũt quum intellexisset bellum ex ad uerso esse, & post tergũ nouissima agmina periclitari, misso duce cũ quarta le gione captiuos eripuit, prædam excussit, latrocinantiaq; hostiũ agmina per turbauit. Fusis latrocinantibus undiq; aduersariorũ agminibus, signis uictri cibus dux Cunradus ad regẽ reuertit̃: mirumq; in modũ cũctantibus uetera nis militibus, gloria uictoriæ assuetis, cũ nouo milite, & ferè bellandi ignaro triumphũ peregit. Dum ea gerunt̃ in Baioaria, uarie pugnatũ est à præside Thiederico aduersus barbaros. Quum capere uisus esset quandã urbẽ illorũ usq; introitũ portæ persequutus est aduersarios, cogens illos intra murũ, op pido potito & incenso, & omnibus quæ foras murum erant, captis uel interfe ctis. Quũ iam incendio extincto reuerteret̃, & paludẽ quæ erat adiacens, me dietas militũ transisset, Sclaui uidentes nostros in arcto sitos ob difficultatẽ loci, nec copiã habere pugnandi, nec locũ adeo fugiendi, insequebant̃ à tergo reuertẽtes clamore magno. Peremerũt ex eis ad quinquaginta uiros, fœda fu ga nostrorũ facta. Ingẽs interea pauor omnẽ Saxoniã trepidam pro rege & exercitu eius pro hac re aduersam inuasit. Terrebant nos præterea portenta insolita. Templa deniq; plerisq; in locis tẽpestate ualida cõcussa, uisentibus & audientibus horrorẽ nimiũ incussere: utriusq; sexus sacerdotes ictu fulmi nis interie-

Cunradus gener regis

Angelus signum regis militare

Portenta

nis interfērūt,& alia multa illo tpe cōtigerūt dictu horrēda,& ꝓpterea nobis prætereūda. Totū pōdus prælij ex aduerso iā adesse cōspiciens rex,exhortandi gratia allocutus est socios suos hoc modo: Opus esse nobis bonis opibus *Concio regis ad milites* in hac tanta necessitate,milites mei,uosipsi uidetis,qui hostē nō longe,sed coràm positū toleratis. Hactenus em̄ impigris manibus uestris ac armis semꝑ inuictis gloriose usus, extra solū & impiū meū ubiq; uici: & nūc in terra mea & regno meo terga uertā? Superamur scio multitudine,sed nō uirtute,sed nō armis:maxima enim ex parte nudos illos armis oībus penitus cognouimus: & quod maximi est nobis solatij,auxilio dei. Illis est sola pro muro audacia, nobis spes & ꝓtectio diuina. Pudeat iā nunc dn̄os penè totius Europę inimicis manus dare. Melius, bello si finis adiacet,milites mei gloriose moriamur, quàm subiecti hostibus uitā seruiliter ducamus,aut certe more malarū bestiarū strangulo deficiamus. Plura loquerer milites mei,si nossem uerbis uirtutē uel audaciā animis uestris augeri. Modò melius gladijs quàm linguis colloquiū incipiamus. Et his dictis arrepto gladio & clypeo,ac sacra lācea, ipse primus equū in hostes uertit,fortissimi militis ac optimi Imp. officiū gerens. Hostiū audaciores primū restitere,deinde ut socios uiderūt terga uertere,obstupefacti,nostrisq; intermixti extinguunť. Cæterorū uero alij eqs fatigatis, uillas ꝓximas intrāt,circūfusiq; armatis cum mœnijs pariter cōcremanť: alij flumen contiguū transnatātes,dum ripa ulterior ascendētes nō sustinet,flumine *Hungari Lechomergūtur* obuoluunť & pereūt. Eo die castra inuasa,captiuiq; omnes erepti: secūdo die ac tertio à uicinis urbibus reliqua multitudo in tantū cōsumpta est, ut nullus aut rarus euaderet. Sed nō adeo incruēta uictoria fuit de tā sæua gente: Cunradus quippe dux fortiter pugnās,animi feruore solisq; ardore, qui eo die nimius erat,accēsus æstuat,uinclisq; solutis,dū aurā captat,uulnere sagittæ ad- *Cūradi mors DCCCCLV* uerso gutturis defixæ cadit: cuius corpus iuxta regis imperiū honorifice collectum transportatur Vormaciā, ibiq; sepeliť uir omni uirtute animi & corporis magnus atq; famosus,cum fletu & planctu omniū Francorū. Tres duces gentis Vngariæ capti,duciq; Henrico pręsentari,mala morte,ut digni erant mulctari:suspendio nanq; crepuerūt. Triumpho celebri rex factus gloriosus, *Ottonis triumphus* ab exercitu pater patriæ imperatorq; appellatus est: decretis proinde honoribus & dignis laudibus summæ diuinitati per singulas ecclesias, & hoc idem sanctæ matri eius per nuncios demandās,cū tripudio ac summa lętitia Saxoniā uictor reuersus à populo libētissime suscipiť: neq; enim tāta uictoria quisquā regū intra CC annos ante eum lætatus est: nam ipsi bello Vngarico aberant,Sclauonico certamini reseruati. Igitur ut supra retulimus,quū deficeret in ratione reddenda cōtra suum patruū, Vuicmannus intra palatiū custodiť. Quum igitur rex in Baioariā proficisci uellet, simulata infirmitate ipse iter negauit, unde monitus ab Imperatore quia destitutus à patre & matre loco filiorum eum assumpserit, liberaliterq; educauerit, honore paterno promouerit, rogatq; ne ei molestiā inferret,quum alia plura †grauareť. Ad hæc nihil *al. causaretur*

uile audiens imperator discessit, cōmendato eo Iboni comiti. Aliquantis diebus cum eo degens, petit post hæc uenandi gratia syluā intrare liceret: ibiꝗ absconditos socios secū sumens perrexit in patriā, & occupatis ibi aliqbus urbibus, iuncto sibi Ecberto, arma sumit contra Imp. Industria autē ducis Herimanni facile eos oppressit, trans Albimꝗ coēgit. Illi quū se sensissent duci resistere non posse, sociauerunt sibi duos subregulos barbarorū, Saxonibus

Naco iam olim infestos, Naconē & fratrem eius. Ductus exercitus à duce regni sunt in urbe quæ dicitur Suuitbleiscranne: & penè erat ut caperent cū urbe, ni clamore cuiusdam excitarent, & ad arma ꝓsilirēt: cæsis tamen ante portā urbis ad XL armatis, cæsorumꝗ spolijs potitus dux Herimannus discedit. Erant aūt qui eum adiuuarent Henricus pręses cum fratre Sigifrido, uiri eminentes & fortes, domi militiæꝗ optimi. Facta sunt autem hæc in initio quadragesimalis ieiunij. Barbari uero post proximū pascha irruūt in regionem, ducem habentes Vuigmannū ad facinus tantū, nō ad imperiū: nullam morā agēs, sed & ipse dux Herimannus cum præsidio militari adest, uidensꝗ exercitū hostium grauem, sibiꝗ paruas admodum belli copias adesse, ciuili bello urgente, arbitratus est consultius differre certamen in dubijs rebus constitutis, multitudiniꝗ imperare, quæ maxima in unā urbem cōfluxerat, dum cæteris diffiderent, quoquo pacto possent pacem expostularent: quod tamen consi-

Sigifridus lium milites ægre ualde tulerūt, & maxime Sigifridus, qui erat bellator acerrimus. Faciūt tamen ciues Cocarescemiorū, ut dux imperarat, pacemꝗ eo pacto obtinent, quo liberi cum uxoribus & natis supra murū inermes ascenderent, conditione seruili & omni supellectili in medio urbis hostibus relicta.

Sclauorum seuitia Quum intra urbē irruerent barbari, quidam illorū suum mancipiū agnoscit in cuiusdam liberti uxore: quā quum rapere de manu uiri niteret, ictum pugni accipit, irritumꝗ pactū ex parte Saxonū ꝓclamitat: unde fit ut omnes ad cædem uerterent, nullumꝗ relinquerent, sed omnes perfectæ ætatis neci darent, matresꝗ cum natis captiuos ducerent. Quod scelus imperator ulcisci gestiens, uictoria iam de Vngaris parta, regiones barbarorū hostiliter intrauit. Consultum de Saxonibus qui cum Sclauis conspirauerant, iudicatumꝗ est, Vuigmannū & Ecbertum pro hostibus publicis habere oportere, cæteris uero parcere, siquidē remeare uoluissent ad suos. Aderat & legatio barbarorū, tributa socios ex more uelle psoluere nuncians, cæterum dominationē regionis uelle tenere: hoc pacto pacē uelle, alioquin pro libertate armis certare. Imperator ad hæc respondit, pacē quidem eis nō negare, sed omnimodis dare non posse, nisi iniuriā perpetratā digno honore ac emendatione purgarēt, omniaꝗ uastando & incēdendo per illas regiones duxit exercitū, donec

Raxa flu. tandem castris positis super Raxā fluuiū ad transmeandum paludibus difficillimū, ab hostibus circumfunditur: à tergo nanꝗ arborū robore obstruit, eademꝗ armatorū manu uallat: ex aduerso fluuius, fluuioꝗ cōtigua palus, & cū ingenti exercitu Sclauos bellatores & ab opere & ab itinere prohibēs.

Vexatur

Vexatur autem & alijs incõmodis exercitus,morbo pariter ac fame. Dum talia agerent per plures dies,mittitur ad principē barbarorū, qui dicebat Stoinefgero comes,quatenus imperatori se dedat, amicum per id adepturū, non hostem experturū. Erant quippe in Gerone multæ artes bonæ,bellandi peritia, in rebus ciuilibus bona consilia, satis eloquentiæ, multum scientiæ,& qui prudentiā suā opere magis ostenderet quàm ore : in acquirendo strenuitas, in dando largitas, & quod optimū erat, ad cultum diuinum bonum studiū. Igitur præses super paludem & flumen cui palus adiacens erat,barbarū salutabat. Cui Sclauus æqualia respondit. Ad quem præses, Satis tibi esset,si bellum gereres contra unum nostrûm de seruis domini mei,& non etiam cõtra dominum meum regem. Quis tibi exercitus,quæ arma,ut talia præsumas? Si aliqua uobis uirtus adsit,si artes,si audacia,date nobis locū ad uos transeundi,siue nos uobis huc ueniendi:& æquato loco fortitudo appareat pugnatoris. Sclauus barbarico more frendens,& multa cõuicia euomens, irrisit Geronē imperatoremq;,& omnem exercitū, sciens eum multis molestijs aggrauatum. Gero ad hæc cõmotus, ut erat animi ardentissimi, Crastinus,inquit, dies declarabit,tu & populus tuus fortes uiribus sitis, an non: cras enim nos uobiscū congredientes ꝓculdubio uidebitis. Gero deniq; olim licet multis gestis insignibus clarus haberet, iam tamen magnus ac celebris ubiq; prædicabat,eo ꝙ Sclauos,qui dicunt Vchri,cū magna gloria cepisset. Gero reuersus in castra retulit quæ audierat. Imp. uero de nocte consurgens iubet sagittis & alijs machinis ad pugnā prouocare hostē, & quasi ui flumen paludemq; transcendere uelle. Sclaui autem hesterna cõminatione nihil aliud arbitrati, ad pugnam pariter cõspirauere,iter totis uiribus defendentes. At Gero cum amicis suis miliario fermè uno à castris discedens,hoste ignorante,tres pontes celeriter construxit: & misso nuncio ad imp. totum exercitum reuocauit. Quo uiso barbari & ipsi obuiare legionibus contendunt. Pedites barbarorū dum longiorem uiam currunt,& certamen ineunt,fatigatione dissoluti militibus citius cedunt: nec mora,dum fugæ præsidiū quærunt,obtruncant. Stoinefgero autem colle eminenti cum equitibus euentum rei expectabat: socios inire fugā cernens, fugit & ipse, lucoq; quodā cum duobus satellitibus repertus à uiro militari,cuius uocabulum erat Hosed,certamine fatigatus,armisq; nudatus,capite cæsus est. Satellitum alius uiuus captus,imperatoriq; cum capite & spolijs reguli ab eodē milite præsentatus est. Ex hoc Hosed clarus & insignis habitus:merces tam famosi gesti donatiuū impiale cū reditu uiginti mansuum. Eo die castra hostium inuasa, & multi mortales interfecti uel capti:cædes in multam noctem protrahebatur. Postera die caput Subreguli in campo positum,circaq; illud septuaginta captiuorum capite cæsi, eiusq; consiliarius oculis erutis lingua est priuatus, in medioq; cadauerum inutilis relictus. Vuigmannus uero & Ecbertus scelerum conscij in Galliam profecti ad Hugonem ducem fuga elapsi sunt. Crebris uictorijs imperator gloriosus factus

Geronis laus

Geronis in dicẽdo libertas

Sclaui

Victoria de Sclauis

Hosed celebre facinus

sus factus atque famosus, multorum regum ac gentium timorem pariter & fauorem promeruit: unde plurimos legatos suscipit, Romanorum scilicet & Græcorum Saracenorumque, per eosque diuersi generis munera, uasa aurea & argentea, ærea quoque & mira uarietate operis distincti uitrea, uasa eburnea etiam, & omni genere modificata stramenta, balsamum & totius generis pigmenta, animalia Saxonibus antea inuisa, leones & camelos, simias & struthiones: omniumque circumquaque Christianorum in illo res atque spes sitæ. Luidulfus autem filius imperatoris, quum fidem uult seruare amicis, patria cessit, Italiamque cum eis adijt: quo agente annum ferè totum, diem extremum obijt, toti Francorum imperio relinquens suo uulnere uulnus durum. Funus autem eius à militibus debito honore curatum, & ab Italia Mogonciam corpus translatum, in basilica Albani martyris sepultum est, cum luctu & planctu multorum populorum. Reliquit post se filium patris uocabulo insignitum. Literę autem obitus eius allatæ sunt imperatori, quum esset in militia qua militauit contra Redarios: qui satis plurimum lacrymarum pro filij interitu fudit: de cætero, qui adhuc ordinauit imperium suum, rectori omnium deo fideliter commisit. Eodem tempore Vuigmannus sciens Saxoniam bellatoribus uacuam, à Gallia profectus Saxoniam occulte intrauit, domum coniugemque reuisit, inde se iterum alienigenis immersit. Ecbertus uero interuentu magni pontificis Brunonis in gratiam recipit. Ductus exercitus contra Vuigmannum tertia uice, uix obtinuit ut in fide Geronis filijque sui susciperet, ipsique apud imp. obtinerent, quo patria coniugisque patrimonio cum gratia imperiali frueret. Iniussus sacramentum terribile dedit, se contra imperatorem, imperatorisque regnum nunque aliquid inique consilio aut actu facturum. Ita fide data in pace est dimissus, & bonis promissionibus ab imp. erectus. Peracta cæde barbarorum, eo anno prodigiosæ res apparuere, notæ scilicet crucis in uestimentis plurimorum. Quibus uisis plurimi salubri timore perculsi, aduersa formidabant: ijdemque uitia multa ex parte emendauerunt. Fuerunt & qui lepras uestium interpretarent, eo quod subsequens lepra multos mortales corrumperet. Sapientiores autem signum crucis salutem uictoriamque præfigurasse prædicabant: quibus & nos fidelem assensum præbemus. Eo tempore imp. & ipse ægrotare cœpit, sed meritis sanctorum, quibus fidele iugiter obsequium præbet, maximeque patrocinio inclyti martyris Viti, cui aperuit os suum, de infirmitate conualescit, & mundo ut sol lucidissimus post tenebras ad omnem decorem & delitias condonatur. Rebus igitur rite compositis per omnem Franciam Saxoniamque & uicinos circumquaque gentes, Romam statuens proficisci, in Longobardiam perrexit. Ergo qualiter regem Longobardorum Berengarium duobus annis obsessum, cum coniuge & filijs captum in exilium destinauerit, Romanos duobus prælijs uicerit, Romam expugnauerit, duces Beneuentorum subiecerit, Grecos in Calabria Appuliaque superauerit, in terra Saxonia uenas argenti aperuerit, imperiumque cum filio quammagnifice dilatauerit, nostræ tenuitatis non est dicere; sed ut in initio historiæ prædixi, in-

Luidulfi mors · *Redarij* · *Vuigmanni iusiurandum* · *Cruces in uestibus*

xi.in tantum fideli deuotione laborasse sufficiat. Cæterū erga tuam claritatē serenitatemq́, quam patris fratrisq́ celsitudo patriæ ad omnem honorē nobisq́ ad solatium reliquit,magna deuotio opus humile magnificet. At finis ciuilis belli terminus sit libelli. Enimuero donatus patriæ Vuigmānus,æquanimiter se continuit,donec imperatoris aduentū sperauit. Quum eius reuersio differret,ad aquilonares partes se contulit,quasi cum rege Danorū Haraldo bellum ab integro machinaturus. At ille mandauit ei, si ducem necasset, uel aliū quemlibet principū,nosset sine dolo quū sibi sociare uellet, aliter rem fraudulenter agitasse non dubitaret. Interea ab emptore prætereunte latrocinia eius produnt,sociorumq́ alij comprehensi, & tanq́ contra publicā rem agentes,à duce damnati strangulo uitam ꝑdiderunt. Ipse aūt cum fratre uix euasit. Dani antiquitus erant Christiani, sed nihilominus idolis ritu gentili seruientes. Contigit autem altercationē super cultura deorū fieri in quodam cōuiuio rege præsente, Danis affirmantibus Christum quidem esse deū,sed alios eo fore maiores deos,q̄ppe qui potiora mortalibus signa & ꝓdigia per se ostenderēt. Contra hæc clericus quidā,nūc uero religiosam uitā ducens,episcopus,nomine Poppa,unum uerū deum patrem cum filio unigenito domino nostro Iesu Christo & spiritu sancto, simulacra uero dæmonia esse & nō deos,testatus est. Haraldus aūt rex,utpote qui uelox tradit fuisse ad audiendum, tardus ad loquendum, interrogat si hanc fidē per semetipsum declarare uelit. Ille incunctanter uelle respōdit. Rex uero custodire clericū usq́ in crastinum iubet. Mane facto ingentis pōderis ferrum portare iussit. Confessor Christi indubitanter ferrū rapit,tam diuq́ deportat, quo ipse rex decernit: manū incolumem cunctis ostendit: fidem catholicā omnibus probabilē reddit. Ad hæc rex conuersus,Christum deū solum colendum decreuit,idola respuenda subiectis gentibus imperat,dei sacerdotibus & ministris honorē debitum deinde præstitit. Sed & hæc uirtutibus merito patris tui ascribunt, cuius industria in illis regionibus ecclesiæ sacerdotūq́ ordines in tantū fulsere. Gero igit comes nō immemor iuramenti,quū Vuigmannū accusati uidisset, reūq́ cognouisset,barbaris à quibus eū assumpsit,restituit. Ab eis libenter susceptus longius degentes barbaros crebris prælijs contriuit. Miscā regem, cuius potestatis erant Sclaui,qui dicuntur Licicauiki,duabus uicibus superauit, fratremq́ ipsius interfecit,prędam magnā ab eo extorsit. Eo quoq́ tempore Gero præses Sclauos,qui dicunt Lusiki,potentissime uicit,& ad ultimā seruitutē coēgit,non sine sui tamen graui uulnere,nepotisq́ optimi uiri casu, cæterorū quoq́ quāplurimū nobiliū uirorū. Erant duo subreguli Herimanno duci, inimicitiæ à patribus uicariæ relicti: alter uocabat Selibur,alter Mistau. Selibur pręerat Vuaaris, Mistau† Addritis. Dum inuicē accusant quāsæpe,uictus tandem ratione Selibur,condemnatus est XV talentis argenti à duce. Eam damnationē grauiter ferens, arma sumere cōtra ducem cogitauit: sed quum ei belli

Haraldus ad rebellionem sollicitatur

Altercatio super fide Christiana

Misca

Sclaui

als Abotritis

ei belli copiæ non sufficerent, missa legatione postulat præsidiū à Vuigmanno contra ducem. Ille nihil iocundius ducens, quàm aliquam molestiam inferre patruo, cito cum socijs adest Sclauo. Vt autē suscipitur in urbem Vuigmannus, statim urbs obsidione uallatur ab inimico. Ductus quoq; exercitus à duce, urbem obsedit: interim casu nescio an prudenti cōsilio, Vuigmannus cum paucis urbem est egressus, quasi ad extrahenda sibi de Danis auxilia. Pauci dies intercerant, dum uictus bellatoribus & pabulum iumentis defecerant. Fuerunt etiam qui dicerent Sclauum speciem quidem belli gessisse, non uerum bellum: incredibile omnimodis fore, hominem à puero bellis assuetū bellicas res tam male præparatas habuisse: sed id consilij machinatum ducē, ut quoquo pacto posset nepotem uinceret, ut saltem in patria salutē recuperaret, quam inter paganos penitus perdidisset. Fame itaq; urbani ac fœtore pecorum aggrauati, urbe egredi sunt coacti. Dux Sclauum austerius alloquens, de perfidia & nequam eius actibus arguit: hoc quoq; ab eo responsi accepit, Quid me, inquit, de perfidia arguis? ecce quos nec tu, nec dominus tuus imperator uincere potuistis, in ea perfidia inermes assistunt. Ad hæc dux conticuit, eum suæ ditionis regione priuans, filio ipsius, quem antea obsidem accepit, omni ipsius potestate tradita. Milites Vuigmanni uarijs pœnis afflixit: urbis prædam suis militibus donauit: simulacro Saturni ex ære fuso, quod ibi inter alia urbis spolia reperit, magnum spectaculum populo præbuit, uictorq; in patriam remeauit. Audiens autem Vuigmannus urbem captam, sociosq; afflictos, ad orientem uersus iterum se paganis immersit, egitq; cum Sclauis, qui dicuntur Vuloini, quomodo Misicam amicum imperatoris bello lacesserent: quod eum minime latuit. Qui misit ad Boluzlauum regem Bohemorum: gener enim ipsius erat: accepitq; ab eo equitum duas acies. Quumq; contra eum Vuigmannus duxisset exercitum, pedites primū ei immisit. Quumq; ex iussu ducis paulatim coram Vuigmanno fugerent, à castris longius protrahitur, equitibus à tergo immissis, signo fugientes ad reuersionem hostium mouet. Quum ex aduerso & post tergum premeretur Vuigmannus, fugam inire tentauit. A socijs igitur arguitur sceleris, quia ipse eos ad pugnam instigauerit, fidensq; equo quum necesse fuerit fugam facile inierit. Coactus itaq; equo cessit, pedestris cum socijs certamen inijt, eoq; die uiriliter pugnans armis defenditur. Ieiunio autem & longiori uia, qua per totam noctem armatus incessit, mane cum paucis admodum areā cuiusdam fessus intrauit. Optimates autem hostium quum eum reperissent, ex armis agnoscunt, quia uir eminens esset, interrogatusq; ab eis quisnam esset, Vuigmannū se esse professus est. At illi arma deponere exhortati sunt: fidem deinde spondent, saluum cum domino suo præsentari: hocq; apud ipsum obtinere, quatenus incolumem imperatori restituat. Ille licet in ultima necessitate sit constitutus, non immemor pristinæ nobilitatis ac uirtutis, dedignatus est tali-

Saturni simulacrum æneū

Vuloini

Misica

Misacæ

est talibus manum dare: petit tamen ut Misacæ de eo annuncient, illi uelle arma deponere, illi manus dare. Dum ad Misacam ipsi pergunt, uulgus innumerabile eum circundat, eum acriter impugnant. Ipse autem quamuis fessus, multis ex eis fusis, tandem gladium sumit, & potiori hostium cum his uerbis tradidit, Accipe, inquit, hunc gladium, & defer domino suo, quo pro signo uictoriæ illum teneat, imperatoriq́ amico transmittat, quo sciat aut hostem occisum irridere, uel certe propinquum deflere. Et his dictis conuersus ad orientem, ut potuit patria uoce dominum exorauit, animamq́ multis miserijs & incommodis repletam pietati creatoris omnium effudit. Is finis Vuigmanno, talisq́ omnibus ferè, qui contra imperatorē arma sumpserunt. Imperator itaque acceptis armis Vuigmanni, de nece eius iam certior factus, scripsit epistolam ad duces & præfectos Saxoniæ in hunc modum.

Vuigmanni mors

Epistola Ottonis

Otto diuino nutu Imperator Augustus, Herimanno & Thiederico ducibus, cæterisq́ publicæ rei nostræ præfectis, omnia amabilia.

Deo uolente salus omniaq́ prospera planè succedunt. Cæterum nuncij Constantinopolitani regis, dignitate satis insignes, nos adeunt, pacem ut intelleximus admodum quærentes. Quoquo modo tamen res agatur, bello deo uolente nullo modo nos tentare audebunt. Appuliam & Calabriam prouincias, quas hactenus tenuere, nisi conueniamus dabunt. Si uero uoluntati nostræ paruerint, ut præsenti æstate coniugem cum æquiuoco nostro in Franciam dirigentes, per Fraxinetum ad destruendos Sarracenos deo comite iter arripiemus, & sic ad uos disponemus. Præterea uolumus, ut si Redares, sicut audiuimus, tantā stragem passi sunt: scitis enim quàm sæpe fidem fregerint, quas iniurias attulerint, nullam uobiscum pacem habeant. Vnde hæc cum Herimanno duce uentilantes totis uiribus instate, ut in destructione eorum finem operi imponatis. Ipsi si necesse fuerit, ad eos ibimus. Filius noster in natiuitate domini coronam à beato Apostolico in imperij dignitatem suscepit. Scripta XV Cal. Febr. in Campania iuxta Capuam.

Otto II. filius regis

Redares

His literis lectis in conuentu populi, in loco qui dicitur Vuerla, corā principibus & frequentia plebis, uisum est pacem iam datam Redarijs oportere stare, eo quod tunc bellum aduersum Danos urgeret, & quia copiæ minus sufficerent ad duo bella pariter conficienda. Græcorum itaque legatis imperator satis credens, partem exercitus cum plerisque principalibus uiris direxit ad condictum locum, quo eis secus sponsionem legatorum puella traderetur, & cum honore filio adduceretur. Græci uero ad artes paternas conuersi (nam erant ab exordio ferè mundi plurimarum gentium domini, & quos uirtute nequibant, arte superabant) subito super improuisos, & nihil aduersi suspicantes irruunt, castra diripiunt, plures occidunt, plures capiunt, quos & Constantinopolim imperatori suo præsentant. Qui uero effugere poterant, reuersi ad imperatorem quæ acta sunt nunciabant. At ille super his

Græcorum perfidia

commotus, ad hoc dedecus diluendum cum graui manu uiros eminentes, domesticis & externis rebus iam sæpe claros factos, Guntharium & Sigifridum mittit in Calabriam. Græci autem præterita uictoria elati, & minus cauti, ceciderunt in manus eorum: ex quibus innumera multitudine cæsa, quos superetant capientes, obtruncatis naribus nouam Romã remeare permiserunt. Tributum in Calabria & Appulia à Græcis extorserunt, taliq́ue uictoria illustres facti, & spolijs hostium ditati, ad imperatorem reuersi sunt.

Nicephori interitus Populus autem Constantinopolitanus à suis audiens male pugnatum, consurrexerunt aduersus imperatorem suum, & machinatione coniugis propriæ cuiusdam militis insidijs occiderunt, locoq́ue domini militem in imperio designantes. Constitutus autem rex continuo captiuos absoluit: puellam cum magno exercitu, & clatis muneribus ad imperatorem destinauit. Quã ipse

Ottonis II. nuptiæ statim filio tradidit, celebratis'que magnifice nuptijs, omnem Italiam super hoc & Germaniam lætiores reddidit. Eo tempore quo hæc intra Italiam gerebantur, summus pontifex Vuilhelmus, uir sapiens & prudens, pius & cunctis affabilis, à patre sibi commendatum regebat Francorum imperium. Cuius mater licet peregrina, nobili tamen genere erat procreata. Hic quum audisset ægrotare cœpisse matrem imperatoris, miræ sanctitatis fœminam, no

Mathildæ laus & mors mine Mathildam, dumq́ue eius expectat funus, proprio funere ipsius funus præcedit. De cuius laude si aliquid dicere cupimus, deficimus: quia omne argumentum ingenioli nostri superat uirtus tantæ fœminæ. Quis enim digne possit explicare eius uigilantiam erga cultum diuinum? Omnis nox omnibus modis, & omni genere cellulam suam diuinorum carminum melodia implebat. Erat enim ei cellula ecclesiæ proxima, in qua modice requiescebat, de qua omnibus noctibus consurgens intrat ecclesiam, nihilominus cantoribus & cantatricibus intra cellulam & pro foribus, & in uia trifotmiter constitutis, qui diuinam clementiam laudarent atque benedicerent. Ipsa intra ecclesiam in uigilijs & orationibus perseuerans, missarum solennia expectabat. Deinde infirmos ubicunque audiuit in uicino uisitauit, necessaria præbuit, deinde pauperibus manum porrexit, deinde hospites, qui semper aderant, cum omni largitate suscepit: neminem sine affatu blando dimisit, nullum sine munusculis ferè uel necessarijs adiumentis uacuum reliquit. Sæpe uiatoribus, quos longius de cella prospexit, necessaria transmisit. Talia opera licet ualde humiliter diebus ac noctibus exerceret, tamen nihil de honore regio minuebat: & sicut scriptum est, Quamuis sederet tanquam regio circũstante populo semper & ubique, tamen erat mœrentium consolatrix. Domesticos omnes famulos & ancillas uarijs artibus, literis quoque instituit: nam & ipsa literas nouit, quas post mortem regis lucide satis didicit. Ergo si omnes uirtutes eius uelim narrare, hora deficeret: facundia Homeri uel Maronis mihi si adesset, non sufficeret. Igitur plena dierum, plena omni honore, plena

re, plena operibus bonis & eleemosynis: cunctis diuitijs regalibus distri/
butis seruis dei, & ancillis, ac pauperibus, secundo Idus Martias animam
Christo reddidit. Illo quoque tempore Bernhardus, ut ab omni populo *D. Bernardi*
prædicabatur, suis temporibus sacerdotio dignissimus, diem finiuit extre/ *mors.*
mum. Piam famam super his nemo nos uituperet prodidisse, dum uero pe
riculo non succumbimus. Audiuimus enim à quodam solitario, in spiritu
nescio an manifesta uisione, animam reginæ & episcopi infinitam multitu/
dinem angelorum cum gloria ineffabili cœlos deferre uidisse. Igitur Impe/
rator audita morte matris & filij, cæterorumq́ principalium uirorum (nam
& Gero uir magnus & potens, iam antea defunctus erat) iudicauit ab expe
ditione Fraxineti abstinere, & dispositis in Italia rebus patriam remeare. *Fraxinetum*
Pulsauit quoque fama eum, quasi plerique Saxonum rebellare uoluissent:
quod quia inutile erat, nec relatione dignum arbitramur. Egressus itaque est
de Italia cum magna gloria, capto rege Longobardorum, superatis Græ/
cis, uictisq́ue Sarracenis, cum uictricibus alis Galliam ingressus est, inde
Germaniam transiturus, & proximum pascha loco celebri Quidilingeburg DCCCC
celebraturus: ubi diuersarum gentium multitudo conueniens, restituium pa LXXIIII
triæ cum filio cum magno gaudio celebrant. Manens autem ibi decem & se
ptem diebus, non amplius, descendit inde ad ascensionem domini apud
Merseburg celebraturus. Tristis autem illa loca perambulabat, obitu opti/
mi uiri ducis Herimanni, qui prudentiæ ac iustitiæ, miræque uigilantiæ in *Herimanni*
rebus ciuilibus & externis, cunctis retro mortalibus æternam reliquit me/ *mors*
moriam. Post susceptos ab Aphrica legatos eum regio honore & munere
uisitantes, secum fecit manere. Tertia autem feria ante pentecosten loco de
uenit qui dicitur Mimileuu. Proxima nocte iuxtam morem diluculo de le/ *Mimleuua*
cto consurgens, nocturnis & matutinis laudibus intererat. Post hæc pau/ *locus*
lulum requieuit. Missarum deinde officijs celebratis, pauperibus iuxta mo
rem manus porrexit, paululum gustauit, iterumq́ in lecto requieuit. Quum
autem hora esset processit, lætus & hilaris ad mensam resedit. Peracto mi/
nisterio uespertinis laudibus interfuit. Peracto cantico Euangelij æstuari at/
que fatigari iam cœpit. Quod quum intellexissent principes circumstantes,
sedili eum imposuerunt. Inclinantem autem caput, quasi iam defecisset, re/
focillauerunt, expetitóque sacramento diuini corporis & sanguinis, & acce/
pto sine gemitu cum magna tranquillitate ultimum spiritum cum diuinis of/ *Otto Nonis*
ficijs pietati creatoris omnium tradidit. Transportatur inde in cubiculum: *Maij moritur*
& quum esset iam sero, nunciatur populo mors eius. Populus autem pro e/
ius laude & gratiarum actione multa loquutus, memorauit eum paterna
subiectos texisse pietate, ab hostibus eos liberasse, superbos hostes Aua/
res, Sarracenos, Danos, Sclauos armis uicisse, Italiam subiugasse, delu/

bra deorum in uicinis gentibus destruxisse, templa ministrorum'que ordines constituisse, multáque alia bona inuicem conferentes, regali funeri insistebant. Mane autem iam facto, licet iam olim unctus esset in regem, & à beato Apostolico designatus in imperatorem, spei unicæ totius ecclesiæ, imperatoris filio, ut initio certatim manus dabant, fidem pollicentes, & operam suam contra omnes aduersarios sacramentis militaribus confirmantes.

Otto II. Igitur ab integro ab omni populo electus in principem, transtulit corpus patris in ciuitatem, quam ipse magnifice construxit, uocabulo Magdaburg. Itaque defunctus est Nonis Maij, quarta feria ante pentecosten Imperator Romanorum, rex gentium, diuinarum humanarumq; rerum multa ac religiosa seculis relinquens monumenta. Huius anno primo, qui est à dominica incarnatione DCCCCXXXVII. Vngari Franciam & Alemaniam, & Galliam usque oceanum, Burgundiamq; deuastantes, per Italiam redierunt. Monasteria sancti Galli & sancti Bonifacij cremantur. Rudolphus rex Burgundiæ, & Arnoldus dux Noricorum obierunt.

VITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS gestis Saxonum ac Ottonis, aliorumq; Imperatorum, libri tertij & ultimi finis.

VITA HEN-

VITA HENRICI IIII.

CAESARIS AVGTSTI, DVCIS BAVARIAE VII. PAV/
lo post mortem illius à quodam eius temporis conscripta.

PROOEMIVM

VIS DABIT capiti meo aquam, & fontem la/
crymarum oculis meis, ut lugeam non excidia ca/
ptæ urbis,non captiuitatem uilis uulgi,nõ damna
rerum mearum,sed mortem Henrici imperatoris
Aug. qui spes mea & unicum solatiũ fuit: imò,ut
de me taceam,qui gloria Romæ,decus imperij,lu
cerna mundi extitit? Erit posthac mihi uita iocun
da? erit absq; lacrymis dies aut hora? aut tecum ô
dulcissime potero illius mentionẽ habere sine fle/
tu? Ecce dum scribo,quod dictauit impatientia doloris,cadunt lacrymæ,ma
dent fletu literæ,& quod notat manus,diluit oculus. Sed forsan impatientiã
doloris mei redarguis: & ut fletum meum reprimam,ne forte ijs qui de mor
te imperatoris gaudent innotescat,instruis. Recte me doces, fateor: sed non
possum imperare mihi quin doleam, non possum me continere quin lugeã,
licet in me furorem suum exacuent, licet me membratim discerpere cupiant:
dolor timere nescit,dolor illatas pœnas non sentit. Nec ego solus mortẽ eius
lamentor: hanc Roma plangit,hanc omne Romanum imperiũ deflet,hanc
in commune diuites & pauperes, præter insidiatores potentiæ uitæq; eius lu
gent. Nec mihi priuata doloris causa est: publicam lamentari cladem pietas
me cogit: nam illo recedente iustitia terras reliquit, pax abijt, fraus in locum
fidei subintrauit,chorus laudantium deum conticuit, solennitas officij diuini
siluit, uox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum non auditur: quia
qui hæc omnia solenniter ordinauit,non inuenitur. Monasteria patronũ suũ,
claustra patrem amiserunt,quibus quid commodi,quid honoris ipse confer/
ret,nunc demum agnoscitur,quum extinctus ea non tenet. Ergo claustris o/
mnibus uera dolendi causa subest: nam cum illo sepulto gloria eorũ sepulta
est. Heu Moguncia quantum decus perdidisti, quæ ad reparandam mona/
sterij tui ruinam talem artificem amisisti: si superstes esset, dum operi mona/ *Henrici edi/ficia*
sterij tui,quod inceperat,extremam manum imponeret, nimirum illud illi fa
moso Spirensi monasterio contenderet,quod ille à fundo fundatum usq; mi
ra mole & sculptili opere compleuit, ut hoc opus super omnia regũ antiquo/
rum opera laude & admiratione dignum sit. Qualem etiam ornatum ex au/
ro,argẽto,lapidibus preciosis,& sericis uestibus illi monasterio contulerit, dif
ficile est credere,nisi cui contingit & uidere. Vobis quoq; ô pauperes uel ma
xima causa dolendi est: nam nunc demũ pauperes facti estis,quum pauper/

Largitas Henrici in pauperes

tatis uestræ consolatorem amisistis: ille uos pauit, ille manibus suis lauit, ille nuditatem uestram texit: non ante ianuam, sed ante mensam eius Lazarus iacuit: nec micas, sed regias delitias expectauit. In ipsa mensa saniem & fœtorem ulcerosi, non abhorruit, quum minister mensæ contra fœtentē nares corrugaret aut obstiparet. In cubiculo eius cæci, claudi, & diuersis morbis confecti iacebant: hos ipsemet excalceabat, hos collocabat, hos de nocte consurgens tegebat, nec abhorrebat uel eius tactum, quē ægritudo compulerat usque ad sordidandum lectum: iter eius pauperes præcedebant, comitabātur, sequebantur: quorum curam tametsi suis intimis commendasset, ipsemet tamen eos tanquam nulli commendatos curabat: sed & per curtes suas usquequaq; stipendia pauperibus disposuerat, quorum numerum & obitum ipse scire uoluit, ut & defuncti memoriam ageret, & in eius locum alterum subrogatum nosset. Sed quando sterilitas anni famē indixit, multa milia pauenda suscepit, uere memor uerbi domini præcipientis: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut quum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Quid putamus quo dolore pauperes afficiuntur, quum hæc bona quæ enumerauimus, se habuisse, & nunc non habere recogitant? Quis enim illis hanc humanitatis curam impendit? quis quærit ubi æger cubet, uel quid alimenti postulet? quis amplius ijs misericordiæ officijs inseruit, quibus Henricus imperator inseruiuit? O uirum pietatis & humilitatis laude insignem: imperauit mundo, pauperes illi: mundus illi, pauperibus ipse ministrauit. Hæc de bono misericordiæ in pauperes, quos multum amauit, & quod ab hominibus abscondere non potuit, non pro dignitate facti, sed pro facultate ingenij primo loquuti: quis enim scire posset, quæ solo deo teste peregit? de alijs quoq; uirtutibus quibus claruit, aliqua dicamus: nam omnia dicere non sufficimus. Nemo miretur, si luctui mortis eius, uitæ quoq; eius læta gesta immisceam, quum hic mos dolentium sit, ut quum extinctum amicum lugent, totam eius retro uitam & mores in augmentum doloris sui edisserant. Itaq; iuuat me de eo scribere, iuuat indulgere dolori, & mortuū flere, qui dum uiueret gaudium meum fuit. Ille modò personam imperatoris, modo tanquam militis gerebat: ex uno gerendæ dignitatis, ex altero documentū præbens humilitatis. Tam subtilis ingenij, tamq; magni consilij fuit, ut dum sententia principum uel in causa decernendi iuris, uel in tractandis regni negocijs hæsitaret, ipse cito nodum solueret, & quid æquius, quid utilius esset, tanquam ex ipsius arcano sapientiæ sumptum edoceret. Intendebat aliorum uerbis, ipsemet pauca loquebatur: nec prior ad sententiā erumpebat, sed aliorū expectabat. In cuius uultum aciem oculorum suorum fixisset, eius animi motus perspiciebat, uidebat tanquam lynceis oculis siue aduersum se cor odij, seu gereret amoris. Nec illud laude uacat, quod in turba procerū cæteris eminentior & maior seipso uidebatur, & quod in uultu terribile quoddam decus præ se

ferebat,

ferebat,unde intuitus aſpicientium tanquam fulmine reuerberaret,quum inter domeſticos ſuos, & raram turbam uultu placidus, & ſtatura æqualis appareret. Non ſolum potentes imperij ſui metuebant eum,ſed & reges orientis & occidentis adeo fama eius perterruit, ut ante tributarij ſint facti quàm uicti. Ipſe rex Græciæ ut metum diſſimularet,amicitiam eius expetebat, & quem futurum hoſtem timuit, muneribus ne fieret hoſtis præuenit. Teſtatur hoc aurea tabula Spirenſis altaris, tam artis nouitate, quàm metalli pondere miranda, quam rex Græciæ, dum imperatoris uotum & ſtudium circa Spirenſe monaſterium ferueret cognoſceret, nobile donum, & tam eo qui miſit,quàm cui mittebatur digniſſimum tranſmiſit. Sed & rex Aphricæ, quia potentiam imperatoris multum timuit,eius fiſco multum addidit.Oppreſſores pauperum oppreſſit, raptores in direptionem dedit, contra ſe contumaces, contraq́ ſuam potentiã ſe leuantes adeo retudit, ut in poſteris eorum regiæ uindictæ ueſtigia uel hodie cõpareant: quo nimirũ facto & ſuis in præſenti,& imperij rebus in futurum prouidit, ut diſcant non diſturbare pacem, non armis imperium uexare. Hic uelim abrumpere ſtylum: nam uentum eſt ad factiones,ad fraudes,ad ſcelera,de quibus uera ſcribere periculum,falſa crimen eſt: hàc lupus, hàc canis urget. Quid igitur faciam? eloquar an ſileam? manus incipit & dubitat,ſcribit & renuit,notat & delet, ut penè ignorem quid uelim: ſed turpe eſt inceptam materiam mutilatam relinquere, & caput abſque membris pinxiſſe. Pergam igitur ut cœpi, conſtans & ſecurus inde quod fides tua ea mihi ſpectata eſt, ut hæc ſcripta nulli detegas, aut ſi quà foras exierint, autorem non prodas.

Rex Græciæ

Rex Aphricæ

HENRICI IIII. CAESARIS AVGVSTI VITA.

Vum imperator Henricus, de quo nobis ſermo eſt, patri ſuo glorioſiſſimo imperatori tertio Henrico adhuc puer ſuccederet in regnum (nam illo paruulo pater naturæ conceſſit) regno priorem ſtatum adhuc tenente, non bella pacem diſturbabant non claſſica quietem rumpebant, non rapina graſſabatur, non fides mentiebatur: adhuc iuſtitia ſui uigoris,adhuc poteſtas ſui iuris erat. Hunc beatum regni ſtatum Agnes imperatrix ſereniſſima,uirilis ingenij fœmina,multum iuuit,quæ unà cum filio rempublicam pari iure gubernauit. Sed quoniam ætas immatura parum timori eſt, & dum metus languet audacia creſcit, puériles anni regis multis ſuggerebant animum ſceleris. Igitur quiſque nitebatur maiori ſe æqualis, aut etiam maior fieri: multorum que potentia ſcelere creuit. Nec legis metus ullus erat, quæ ſub rege paruulo paruam autoritatem habebat. Et ut omnia licentius facere poſſent, primo puerum matre ſpoliabant, cuius maturam ſapientiam, graues que mores metuebant, illud cauſantes, non decere

Agnes

regnum administrari à fœmina, quum multę reginæ legantur administrasse uirili sapientia. Sed postquam rex puer de sinu matris abstractus, in manus principum nutriendus uenit, quicquid illi præscribebant faciundum, ut puer fecit: quem uolebant exaltauit, quem uolebant deposuit, ut regi suo non tam ministrasse, quàm imperasse merito dicantur. Quũ regni causam tractabãt, non tam regni, quàm suæ causæ consulebant: idq; præcipuum eis fuit in omnibus quæ agerent, ante omnia suum quæstum facere. Fuit hæc perfidia uel maxima, quod eum quasi sub sigillo seruandum in puerilibus actis suæ potestati relinquebant, ut & sic elicerent ab eo quod affectabant. Sed quum in eã ætatis & ingenij metã euasisset, ut quid honestũ, quid turpe, quid utile, quid non, discernere posset, retractans quæ suggestione principum inductus gessisset, multa quæ gesserat damnauit: & ipse iudex sui factus, ex ijs mutanda mutauit. Prohibebat quoq; bella, uiolentiã, & rapinas: nitebatur pulsam pacem & iustitiam reuocare, neglectas leges restituere, & sceleris licentiã resecare. Quos assuetos sceleri, per edictum coërcere non potuit, per censuram legis & ius curiæ, mitius tamen quàm culpa exigeret correxit. Quod illi non iustitiam, sed iniuriam putantes, & qui legem abiecerant lege cõstringi, & qui per omne nephas ruebant, frena pati respuentes, qualiter eum uel extinguerent, uel priuatum facerent, consilijs incumbebant, nõ recolentes se debere ciuibus suis pacem, regno iustitiam, regi fidem. Igitur Saxones gens dura, bellis aspera, tam præceps ad arma quàm audax, uendicans sibi prærogatiuam laudis ex incepto furoris, repente super regem armis ruebant. Qui cum paucis contra innumeros armatos confligere periculosum existimans, uix elapsus uitã laudi, salutem fortunæ prætulit. Itaq; uidentes inceptum suum uotis non respondisse, ossa filij regis: necdum enim imperator factus erat (o inhumanam mentem, o probrosam uindictam) effodere. Qua utraque iniuria grauissima rex commotus, exercitum contra gentem illam duxit, conflixit, uicit: uicit inquam, aciem contra se instructam, non obstinationẽ erectam: nam licet eos in pugna congressos uinceret, uictos fugaret, fugatos persequeretur: licet bona eorum deuastaret, munitiones euerteret, & omnia quæ uictori libent facere, non tamen ad deditionem cogi potuerunt. Iterum quum inde digressus reparato in breui exercitu eos inuaderet, diffidẽtes uiribus suis, utpote in priori bello grauissime contusis, quod saluti proximum erat, se dedidere, sperantes regem sola deditione contentum, gratiam suam facile donaturũ. Sed longe præter spem euenit: nã rex eos exilio addictos, in alienas terras misit, ubi dura custodia constricti, relaxationis edictum expectarent. De quo exilio alij fuga elapsi, alij propter pecuniam à custodibus dimissi, dum ad patriã & domum suam repedassent, recenti coniuratione se inuicem obligabant, ut parati essent ante mori, quàm denuo deditione subijci. Sed & ualidior eorum coniuratio facta est, quia nonnulli Longobardorum, Francorum, Bauarorũ, Sueuorum

Rex puer

Rex adolescẽs

De Saxonib. uictoria

Sueuorum, data & accepta fide illis cõglutinati sunt, qui regem bellis undiq; pulsarent. Videntes autem regem bellis tangi posse, non deijci: uexari, nõ superari: quippe cuius robur adhuc erat inexpugnabile, ut uires eius extenuarent, cõfictis cõscriptisq; super eo criminibus, quæ pessima & immundissima potuit odium & liuor excogitare, & quæ mihi scribenti, tibiq; legenti nauseã parerent, si ea ponerẽ, uera falsis miscentes apud Ro. pontificem Gregoriũ septimũ eum deferebant, non decere tam flagitiosum, plus notũ crimine quàm nomine regnare: maxime quum sibi regiam dignitatem Roma non contulerit: oportere Romæ suum ius in cõstituendis regibus reddi. Prouiderẽt Apostolicus & Roma ex consilio principũ, cuius uita & sapientia tanto cõgrueret honori. Qua surreptione delusus Apostolicus, simul & honore creandi regis quem sibi fallaciter obtulerãt, impulsus, regem banno innodauit, & episcopis alijsq; regni principibus, ut à cõmunione excõmunicati regis se retraherent denunciauit: se cito uenturũ in Teutonicas oras, ubi de negocijs ecclesiasticis & potissimũ de regno tractaretur. Quinetiã & hoc addidit: absoluit omnes à iuramento, qui fidem regi iurauerant, ut contra eum impelleret absolutio, quos fidei tenuit obligatio. Quod factum multis displicuit (si cui displicere licet, quod Apostolicus fecit) & asserebant tam inefficaciter, quàm illicite factũ quod factum est. Sed non ausim assertiones eorũ ponere, ne uidear cum eis Apostolici factũ refellere. Mox & episcopi, tam illi quos amor, quàm quos timor in partẽ regis traxerat, metuentes ordini suo, ab eius auxilio pleriq; se retrahebant: quod & maior pars procerũ factitabat. Tum uero uidens rem suã in arcto sitã, inito tam occulto quàm astuto cõsilio, subitũ & inopinatũ iter in occursum Apostolici arripuit, unoq; facto duo peregit, scilicet & banni solutionẽ accepit, & suspectum sibi colloquiũ Apostolici cum aduersarijs suis ipse medius intercepit. Pro imposito sibi crimine patũ respõdit: qa ad accusationẽ inimicorũ suorũ, etsi uera fuisset, nõ sibi respõdendũ asseruit. Quid uobis profuit hoc egisse, ut banno illigaretẽ, quũ de banno solutus potentia sua potẽter utatẽ? Quid uobis profuit eũ fictis criminibus accusasse, quũ accusationẽ uestram facili responso, ut uentus puluerẽ, dissipauerit? Imò quæ dementia uos contra regẽ uestrum & orbis tectorẽ armauit? Nihil cõiurata uestra malignitas proficit, nihil pagit. Quẽ dei manus in regno firmauit, uestra deijcere nõ poterit. Vbi fides quam illi iurastis? quare beneficiorum quæ regia liberalitate cõtulit in uos, obliti estis? Vtimini uel adhuc sano consilio, non furore, pœniteat uos incepti, ne fortior uobis superueniens uincat uos, & pedibus suis conculcet uos, & ea uindicta feriat, quæ futuris seculis demonstret, quid regia manus ualeat. Saltem uos ô episcopi uidete, ne pereatis de uia iusta, uidete ne transgressores promissæ fidei fiatis: alioqui quid consequatur uosipsi nostis. Igitur rex ab Apostolico digressus, benedictione pro maledictione acceptа, Rudolphum ducem super se regem creatum, inuenit: qui audita transgressionis

Calumnia

Ro. pont. autoritas

Rudolphus

greſſionis eius fama, ante paratus ad fugam quàm ad pugnam, ante pulſus quàm uictus in Saxoniã fugit: facile eſt regnum accipere, difficile tueri. Sed nulli mirum ſit, uirum in rebus bellicis exercitatũ & ſtrenuum nunc fugiſſe: quia ſæpe iuſtior & uictrix cauſa fortes in metum mittit & in fugam. O auaritiam peſtem peſſimã, quę bonos mores tranſuertit, & ſępe ipſas uirtutes ad uitia trahit. Iſte Rudolphus dux eximius, uir magnæ autoritatis & laudis in toto regno, ueri rectiq; tenax, fortis in armis: deniq; ſpectatus in omni genere uirtutũ: iſte inquam, auaritia, quæ uincit omnia, uictus, & ſupplantator domini ſui factus, fidem incerto poſtpoſuit honori. Fuere tum qui dicerent ab

Gregorius VII Apoſtolico eũ immiſſum, nec unq; tantæ uirtutis uirũ magis auaritiæ quàm cõſilio ceſſiſſe: & hoc in argumentũ ſibi ſumebant, quod Apoſtolicus tacuit, dum poſt abſolutionẽ regis Rudolphus regnum inuaſit, iuxta illud Comici: Qui tacet, ſatis laudat. Itaq; rex cedente Rudolpho, cuius caput, ſi deprehenſus eſſet, uindex gladius digne rotaret: Bauariam, Sueuiam inuaſit, & coniurationis aduerſum ſe ſocios uaſtauit, munitiones eorũ fregit: nec tamen pro iniuriæ ſuæ materia ſe uindicabat, ſed ſciens in ultione freno uti, longe infra metam culpæ cohibebat habenas uindictæ. Sed Rudolphus, ut dedecus fugæ uirtutis facto recompenſaret, Vuirtziburgenſem ciuitatem obſedit: ubi ta

Inſidiæ Henrico tenduntur men fraude magis quàm uirtute pugnatũ eſt. Nam quum rex ad propellendum hoſtem exercitum conuocaſſet, inſtructa ambarũ partiũ acie, & primis inter ſe prælia miſcentibus, quidam equites regiæ partis mercede conducti, qui ſe regis lateri quaſi fidi clientes applicuerant, ſubito in ipſum arma uerterunt: ſed ære munito corpori liuorem, non uulnus inflixerunt. Heu miſerrimi, quibus preciũ & ſceleris cauſa fuit & necis, quos uno in loco & crimen inuoluit & uindicta: nam eos tot uindices dextræ in fruſta concidebant, ut in eis humani cadaueris figura periret: fit tumultus, exoritur clamor, ſpargitur rumor regem interfectum: quo rumore perterritus exercitus fugit, hoſtis inſequitur: & quoniam in equis equitum ſalus, ſolis peditibus miſerabile fatum

Vuirtziburgum capitur incubuit. Ideoq; uictoria quanto maioris, tanto minoris tituli fuit: ſic hoſtis urbe capta, impoſitoq; præſidio, in Saxoniã regreſſus eſt. Quid improbe tibi profuit uel indiſcreta cædes fugientis uulgi, uel fortuna captæ urbis, quum nec urbe diu, nunq; autẽ regno potiaris? rex enim breui pòſt tempore cum exercitu reuerſus, ereptã urbem recepit: nam ij quibus prouincia tuendæ urbis tradita fuerat, ex urbe profugerant. Poſtea Saxoniam cum exercitu ſæpius ingreſſus, aut uictor, aut æqua manu receſſit: ſed ad ultimum reuerſus tam notanda, quàm felici uictoria uicit: magnumq; mundo documen-

Periurij ſupplicium tum datum eſt, ut nemo contra dominum ſuum conſurgat. Nam abſciſſa Rudolphi dextera, digniſſimã periurij uindictam demonſtrauit, qui fidem domino ſuo regi iuraram uiolare non timuit: & tanquam alia uulnera non ſufficerent ad mortem, acceſſit etiam huius membri pœna, ut per pœnam agno

ſceretur

sceretur & culpa. Sed & aliud notandum in illa uictoria contigit, uidelicet quod tam uictor quàm uictus exercitus: nimirũ hoc ordinante desuper diuina clementia, ut post ruinam capitis ex alterna fuga tolleretur nefas alternę cædis. Sed gens dura nec damno monita est, nec signo: quin potius ut obstinatione uinceret, quod manu non poterat, Herimannũ nouum sibi regem constituit, qui & ipse nouo modo periit. Nam quum Saxones cum de terra sua proturbarent, quicquid illud fuerit quod eis in illo displicuit, reuersus in patriã suam portans inane nomen regis, ad Herimannũ Treuirensem episcopum se contulit, quem etiam ad ausum sentiendi contra regem inexpugnabilis munitionũ firmitas impulerat. Quanta potentia regis, qui alendus fuerat, nõ ex suis, sed ex opibus alienis? Quadam die quum iter ageret, incidit animo suo iocus ille, ut ad castellum quo ituri erant, sub specie hostium ruerent, & quæ audacia, quæ uirtus animis defendentium inesset, tentarent: quàm mirabilem uiã, quàm inopinã, sæpe inuenit quod futurum est ut fiat? Quumque portã absque claustris, & absque custode repertam irrumperent, alijs qui intus erant, raptis armis uiriliter contrà procurrentibus, alijs latebras enetuiter quæritantibus, fœmina sexu, fœmina non animo, quæ in turrim euaserat, molarem in caput regis dimisit: & sic ille manu fœminea, ut mors eius turpior esset, occubuit: sed ut hoc dedecus dealbarent, fœminæ factum in uirilem personam ex composito transtulerunt. Post hanc regum fortunam in creatione regum diu hæsitatum est: & casus præteriti metus erat futuri. Vicit tandem cupiditas, & Ecbertum Marchionem ad ambitum regni forti manu impulit: qui tamen in morte sero didicit, quod alter ex alterius damnis instrui possit. Vrbs erat in Saxonia, quæ quia fortunam regis prospero ire cursu uidebat, in partes eius se conuerterat, præsumens fiduciam & ex loci sui firmitate, & ex regia subuentione. Quod indigne ferentes Saxonum proceres, urbem obsidione uallabant. Marchio uero Ecbertus, qui spe potiundi regni intumuerat, ut se accõmodaret ad id quod affectabat, maiore super omnes robore ad obsidionẽ illam ibat, præmissáque multitudine cum paucis ipse sequebatur. Quem deuiantẽ à publica uia, ne forte incideret in hostes (quis enim tam potens, qui hoste careat, aut qui hostiles insidias non metuat?) latens semita per quoddam arbustum duxit. Quàm occulta iudicia tua deus, quàm miro ordine & abscondis quæ facturus es, & aperis quę abscondisti? Iam meridianus ardor solis, equos equorumque sessores urebat, & ut fit, sitim æstus accendebat. Præterea tam grauis sopor fessis obrepsit, ut colla somno languida penderent, & equi frenis non fessi liberam uiam carperent. Haud procul in recessu saltus solitarium molendinum conspexere, quò diuertentes sopori se dedere, misso interim molendinario, qui de uilla potum sitientibus afferret. Qui dum imposito scapulis suis utre festinaret, aliquos scutatos ad prædictam obsidionem tendentes obuios habuit, qui erant occulte fideles regis, licet aduersæ

Herimanni — Herimanni interitus

uersæ partis. A quibus interrogatus, unde prodiret, quò tenderet, cur tam an helus properaret, nesciens celare quod sciebat, hospitem suum, & causam iti neris indicauit. Qui stupefacti, seu metu, seu potius gaudio, uersantes inter se quid agerent, quid periculi, quidq; præmij, quid uirtutis, quid laudis, quid fi delitatis inesset, si tam magnum hostem regis ferirent: occasionem illam nõ frustra sibi oblatam, maximã uirtutem per maxima discrimina probari, inci tatis alternatim animis, immissis equis ad molendinũ properabant. Sed per uenerunt ante uotis quàm equis. Incepta est pugna, quæ diu dura fuit & du bia, quia uirtute pares & numero congressi, hi pro laude, illi pro uita pugna bant. Regis tamen fortuna uicit: & hostis ferocissimus non in acie, sed in mo lendino peremptus turpiter iacuit. Felix nimium es, & multi semper nomi nis mola, ad quam trahit homines nõ tam tuum uolubile officium, quàm fa ma, quæ & molendo pugnam illam narras, & narrando molis. Sic ille con uentus procerum confusus, procinctum soluit, sic ab obsidione infecto nego cio recessit. Itaq; res regis in altiorem & feliciorem statum se quotidie promo uebant: aduersariorum autem eius deorsum uergebant, & omne eorum ince ptum in turpem exitum desinebat. Quum ergo cernerent nullum se habere successum, nec in armis, nec in electione regum, iterũ se conuicijs armauerũt, & eum apud Apostolicũ præter alia multa & nephanda criminati sunt, quod reges Christianissimos, quos ipsi non sine autoritate Apostolici creassent, ille ob crimen suum extorris à regno factus occidisset, regnum sanguine usurpas set, igne, præda, ferro cuncta uastasset, & tyrannidem suam aduersus ecclesiã & regnum omnibus modis exercuisset. Ad quorum criminationem Aposto licus eum iterum banno, ut ipsi iactabant, illigauit: sed non magni ponderis ille bannus habebatur, eo q; non rationis, sed arbitrij: non amoris, sed odij esse uideret. Cernens autem rex Apostolicũ ad hoc tendere, ut se regno pri uaret, nec alia sui obedientia contentũ, nisi ut regno renunciaret, ex obedien tia in rebellionẽ, ex humilitate in tumorẽ, relabi coactus, hoc Apostolico face re parabat, quod Apostolicus sibi faciendum intenderat. Cessa obsecro, rex gloriose, cessa ab hoc molimine, ut ecclesiasticũ caput de suo culmine deijcias, & in reddenda iniuria te reum facias. Iniuriã pati felicitatis est, reddere crimi nis. Quærebat itaq; rex causas & occasiones, qualiter eum eijceret, inuentũq; est eum Ro. sedem olim abiuratã insedisse: quam idcirco abiurauerit, quia ad eam dum archidiaconus esset, adhuc uiuente domino suo, per ambitionẽ aspirare uoluerit. Vtrũ hæc uera sint, an falsa, parum cõperi: alij asserebant, alij figmentum esse dicebant: utrisque Roma fuit in argumentum: ijs quod Roma mundi domina, nunq; pateretur tale nephas: illis q; ea cupiditatis an cilla facile permitteret ob preciũ omne nefas. Mihi autem in medio res relin quenda est, quum incerta nec possim defendere, nec ausim affirmare. Igitur cum exercitu Romam pergebat, proterens in uia quicquid obstabat: oppida fregit,

Accusatur Hẽricus apud Pont. Ro.

Bannus

Ro. cupiditatis ancilla

fregit,tumida pressit, ardua curuauit,factiones dissipauit. In cuius aduentu Roma persuasa, quæ debuerat honores, arma, tanquã Pœnus Hanibal alpes transcẽdisset,parabat, & regi suo uelut hosti portas præcludebat. Vnde rex iusta cõmotus indignatione,urbem obsidione(quã res postulabat)occlusit,& qui sibi aditum,illis exitũ negauit. Missi circumquaq;,qui castella frangerent,uillas euerterent,bona diriperent:prouinciæq; nocuit foris,quod Roma se clauserat intus:foris bella,intus metus erat, undiq; machinæ surgebãt: hinc murũ aries pulsabat,inde miles scalis ascendere parabat. Contrà,qui in urbe erant,tela,saxa,præustas sudes,ignemq; iactabant,interdũ egressi cominus cõmittebant,utrinq; fortiter pugnatum est:hos causa, illos periculum fortes fecit. Quadã die,quum exercitus uterq; pugna æstuq; fessus,circa meridiẽ sopori se dedisset, & nec speculator(ut fortuna uoluit) uigilaret, unus ex scutarijs propius ad murum,ut pila legeret accessit:quumq; erectis & intentis auribus explorasset intus neminem adesse (nam murũ & propugnacula uacua cernebat)adiutus & animi confidẽtia, & corporis leuitate,manibus & pedibus sursum enitebatur, donec tandem muri summitatem apprehendit. Tum uero quum iactatis circumquaq; oculis, neminem uideret, inter spem & metũ positus,toto corporis motu socijs innuebat, uixq; se à clamore quũ tardius innuentem attenderẽt, abstinebat. Qui raptis armis,& scalis properantes,citius (ut aiunt) dicto murum superantes, captam urbem sero defendentes interficiunt,capiunt,fugant. Dedignabatur iam rex reclusum portarũ aditum, ubi & sequens à præeunte tardaretur, & præcedens à sequente premeretur:sed in ultionẽ temerariæ præclusionis iussit,ut fracto muro,tam latũ sibi ingressum panderẽt,quã totus exercitus æquato iunctoq; latere se simul immergeret. Igitur ubiq; mors,ubiq; luctus erat. Roma contremuit,dum impulsa turriũ altitudo corruit. Fugit Apostolicus, & qui omneis in periculum impulerat,omneis in periculo deseruit. Tandem Romã præsumptionis suæ pœnituit,& quæ prius meruisse poterat,ut à rege donis honoraretur,nũc ingenti pecunia apud regem uix obtinuit, ne tota subuerteretur. Mox sedatis omnibus,rex causam quur uenisset in publicũ protulit, quod de Apostolico crimen accepisset,retulit:multisq; hoc ita factum cõfessis, Clementẽ papam ad electionem omnium instituit: à quo ipse cõmuni omnium fauore consecratus, Imperator & patricius factus, Romæ se per aliquod tẽpus,dum omnia in solidam reformaret concordiam continuit. Nec prætereundum,quod & relatio fidelium personarum in Teutonicas oras diffamauit,& ipsa Roma asserit. Imperator consueuerat quoddam oratorium,orationis causa frequentare,& nullum diem quin ueniret,prætermittere. Elegerat autem sibi in eodẽ auditorio locum orationi familiarẽ,ubi tanto intentius,quanto secretius orationi uacaret. Hanc eius consuetudinem,dum quidam prophanæ mentis attenderet:seu propria,seu potius aliena instimulatus nequitia, grande saxum

Romæ obsidio

Roma capta

Gregorius vij

Clemens papa

f super

Insidiæ super trabem ad feriendum desuper caput Imperatoris posuit, sublataq; de laqueari tabula, quæ caput Imperatoris recte despiciebat, mittendo ponderi foramen aperuit, demisso fune sæpe explorans, ne saxum in cadendo falleret. Postquam satis exploratum est, minister doli sursum in nocte scandens, desuper obseruabat, dum Imperator staret ad orandum in loco quo consueuerat. Tamen ille alieni auidus exitij, sed nescius sui, quum pondus in caput Imperatoris libraret (Imperator autem parum se de loco moueat) cum pondere infelix ipse pondus illæso Imperatore cecidit. Per totam Romã cito res innotuit, & plebs quæ non facile sedari potest, dum mota fuerit, inuito Imperatore, semianime corpus per rupes, per saxa tractum, in frusta discerpsit. Tum uero cuncti rem signo nõ euentui assignantes, fide & animis Imperatori deuinctiores facti sunt: & inimicum consilium non solũ illi fideles firmauit, sed & multos ex inimicis fideles fecit: sicq; dum nocere studuit, profuit. Deniq; Imperator omnibus Romæ compositis, impositoq; urbi præsidio, ne ei fidem mutaret, nouæ dignitatis apicem gerens, in Teutonicũ regnũ reuersus est. Sed nulla fortuna longa est: nam hi quos Imperator Romæ præsidio imposuerat, ægritudine correpti, quã & locus & tempus intulerat (erat *Romæ rebellio* enim æstas) ne uno quidem superstite mortui sunt. Tũc Roma iugo præsidij sublato, compos arbitrij sui facta, ad ingeniũ redijt, & præsumptis aduersus Imperatorem armis, pulso Apostolico alium constituit. Nam ille prior Gregorius à uita decesserat. Quod ubi Imperatori compertũ esset, iterũ aduersus Romam exercitũ promouit: sed in Italiam ueniens, quum legati à Roma pactum pacis ferentes occurrerent, & quum inimici moliminis fama sequere*Conradus filius Mathildis commissa* tur, relicto in Italia filio Conrado, iam tum regni sui hærede designato, regressus est, scilicet qui se grassanti Mathildi, & pene totam Italiã sibi uendicanti opponeret, & regnum quod futurum erat suum, de manu fœminæ tolleret. Quid facient inimici, quum insurgant in parentes ipsi filij? unde securitatẽ sibi quis promittat, quũ nec ab eo tutus sit quem genuit? cessent iã connubia: nemo sibi optet hæredem: hæres tuus erit hostis tuus. Nam nõ solum te domo tua, prædijsq; spoliat, sed & uita spoliare festinat. Filius Imperato*Impietas in parentem* ris, quem in Italia relictũ à patre, & quam ob causam relictũ diximus, à Mathilde persuasus (quẽ enim astutia fœminea nõ subuertat, aut decipiat?) iunctus inimicis patris coronã sibi imposuit, regnũ inuasit, prophanauit ius, confudit ordinẽ, impugnauit naturã, quærebat patris sanguinẽ: quia nõ nisi sanguine patris regnare potuisset. Quod ubi ad hostes Imperatoris currens fama pertulit, exultabant, plaudebant, cantabant, laudabant factũ filij, præcipue fœminã ducẽ facti. Mittebant propere legatos, qui stimulũ animo noui regis adijcerent, & adderent oleum camino, qui pro se, sed contra se fidem & opem perpetuã iurarent, quanq; dudum se tam filio quàm patri nunquã ob temperaturos coniurassent. Imperator aũt ad hanc famam tametsi intus doluit, in

luit,in grauitate tamen sua se foris tenuit:& non suam,sed filij fortunam conquestus est.Quũ autem eum ab incœpto reuocare nõ posset, non tam suam iniuriã ulcisci,quàm exemplũ iniuriæ per ultionẽ tollere quærens, filiũ exhæredare, & fratrem eius Henricũ adhuc puerum in regnum promouere cogitabat.Igitur multis procerum conuentibus habitis,Imperator super filio suo Conrado conquestus est:quia additus hostibus regnum inuasisset, & quod patrem non solum regno,sed & uita priuare conaretur: iniuriam suã publicã esse debere:uel si nullum ea mouerent,saltem hoc Reipub.causa præstarent, ut per uim neminem & scelus regnare paterentur:transferrent potius electionem in minorẽ filium suum, quam iure maior amisisset. Pleriq; contrà nitebantur,magis utentes ingenio,quàm iusto & uero.Multi autẽ publico bono fauentes, sententiæ uotoq; Imperatoris concordabant. Tandẽ omnibus in unam sententiam coëuntibus,& concordi fauore approbantibus:Imperator minorem filium, inuasore prius ex decreto curiæ dijudicato, hæredem regni sui constituit: à quo ne & ipse abiret in uiam fratris sui,iusiurandum accepit, uidelicet ne unquã se uel de regno,uel de prædijs patris eo uiuente(nisi forte ex consensu ipsius)intromitteret.Iam tum murmur & metus erat,inter duos fratres intestina bella fore,magnamq; regni cladem futuram:sed qui omnia dispensat,hunc metum leto maioris filij sustulit:& ut regnũ in unam concordiam redire posset,occasionẽ dedit.Quibus ita trãsactis,hostes Imperatoris detruncato toties capite,nõ habentes cui adhæreret,pactione subacti, quod optimum erat,in pacem bella,in domesticam securitatẽ castra conuerterant. Igitũ ut ubiq; pax & tranquillitas esset, conuocatis ad curiã primatibus, pacẽ per totũ regnũ sub iuramẽto firmari fecit, & ad inhibenda mala quæ fiebãt, grauem pœnam in transgressores decreuit. Quod quidem pacis decretum, quantum miseris & bonis profuit,tantum peruersis & potentibus nocuit. Illis copiam,istis egestatem & famem intulit:nam qui in milites bona sua distraxerant,ut multo milite stipati procederẽt,& alijs armorum copia longe præstarent:hi dum sibi licentia rapinarum erepta est (ut pace ipsorum dictũ sit)egestate laborabant,cellaria eorum penuria & fames possidebat. Qui nuper spumeo ferebatur equo,contentus esse cœpit uel rustico iumento: qui nuper non aliam uestem quærebat, nisi quæ rubeo murice tincta arderet, bene secum actum aiebat,si nunc uestem,quam natura suo colore tinxisset haberet:gaudebat aurum non se iam in luto calcari, dum ferreis calcaribus inopiã cogeret uti. Deniq; quicquid uanitatis,quicquid superfluitatis corrupti mores intulerant,totum penuria magistra resecabat.Oppida in ripis posita,quibus præda nauium uictum præbebat,nauta securus esuriente oppiduli præside præteribat. Mira res, nec minus ridicula:alij iniurias suas iniurijs uindicant,Imperator suas pace uindicabat.Quum autem domini cum satellitibus suis per aliquos annos hac lege stringerentur anxij, quod non liceret eis uti

Cõradi mors

Pax exosa militibus

libertate peruersitatis suæ: iterū aduersus Imperatorem murmur mouebant, iterum super eius factis sinistrum rumorem seminabant. Quid illud (rogo) est, quod admisit? Nempe hoc erat, quod scelera prohibebat, quod pacem & iusticiam reuocabat, quod iam latro uiam non obsedit, quod sylua suas insidias non occultauit, quod nautis, mercatoribusq; liberum erat suam ire uiā, quod uetitis rapinis raptor esuriebat. Quur obsecro, uobis non aliunde, nisi ex rapto uiuere placet? Reddite agris quos ex agro deputastis armis: coæquate numerum satellitum ad mensuram facultatum: recolligite prædia uestra, quæ stulte sparsistis, ut multos armatos haberetis, & redundabunt omnibus bonis horrea & cellaria uestra: nec erit amplius necesse aliena tollere, quum quilibet ex proprio possit abundare. Sic fit, ut nec Imperator crimine denotetur, nec bellum in regno moueatur: sic fit, ut & corpori satisfacere habeatis, & animas uestras (quod felicissimū est) saluetis. Sed nihil ago, asinū ad lyram uoco: consuetudo mala, aut nunquam, aut uix tollitur. Igit̃ assueti rapinis, ut occasionem repetendæ consuetudinis inuenirent, mouendis iterū bellis animum intendebant, iterum æmulū Imperatoris reperire quærebāt. Ad quam rem filium eius maxime idoneum existimabant: itaq; ut suggestioni locum inuenirent, quæ prima decipiendi lenocinia erant, frequenter eū uenatum secum abducebant, conuiuiorum illecebris inescabant, iocis in dissolutionem animi mulcebant, & ad pleraq; facienda, quæ adolescentia suadet, secum trahebant. Deniq;, ut fit inter adolescentes, quodam soliditatis glutino uincti sunt, ut etiam fidem, dextramq; mutuis sacramentis darēt. Quum ergo eum multis dolis irretitum decipi posse considerarent, quadam die inter alia tanquam ex obliquo patrem eius in mentionem adducebant: se mirari quod tam durū patrem pati posset: nihil eum à seruo differre, quum omnia quæ serui sunt toleraret: patrem eius senem esse, & moderandis regni habenis inualidū: si inuestituram regni usq; ad obitum eius differret, haud dubium quin alter illud sibi præriperet: illum multos fautores habiturum propter inuidiam & odium patris sui: se autem omnium uota in se transferre, si non cunctaretur suscepti regni gubernacula possidere, maxime quum patrē eius excōmunicatū, & ecclesia dudum abiecerit, & proceres regni reprobauerint: nec sibi obseruandum, quod incaute iurauerit, imò tum demum se sanctificasse, si iuramentum excōmunicato iuratum irritū faceret. Pater uero de filio nihil mali suspicatus, familiaritatē eius cum maioribus regni probauit, sperans eos sibi postmodum tanto fidelius & ualidius auxilium ad obtinendum regnū laturos, quanto prius inuicem in amore magis coaluissent. Quid multa? statim illectus, & abstractus à concupiscentia, malignæ suggestioni (ut semper seductilis est adolescentia) nec uoto defuit, nec facto. Igitur filius Imperatoris obseruans tempus recedēdi à patre, quando id maximo patris incōmodo fieret, euntē illum cum exercitu cōtra quosdam Saxonū rebelles, qui per

Pacis studia

Corruptela iunioris Henrici

qui per legatos obuiam Imperatori missos, pactioni insistebant, repente abstractis ab eo multis, deseruit, proculdubio deserendus ab ijs, qui sibi, ut desertor fieret, persuaserũt. Missis Imperator post eum legatis, tam lachrymis, quàm mandatis reuocauit, obrestans eum ne senem patrẽ contristaret: imò ne patrem omnium offenderet, ne se sputis hominum exponeret, ne se fabulam mundo faceret, Insuper meminisset, qua se sibi cautione obligasset: hostes esse, non amicos: insidiatores, nõ consiliatores, qui sibi talia suggessissent. Ille prorsus abnuit, & se nõ ulterius secum patrẽ habiturum, quia excõmunicatus esset, asseruit. Ita sub specie causæ dei, suam causam egit. Illico Bauariã, Sueuiã, Saxoniã percurrit, proceres cõuenit, attraxit omnes (ut sunt ingenia nouarum rerum cupida) & subintrauit in regiam potestatẽ tanq̃ sepelisset patrem. Mox castellum Norinberch minax obsedit, ubi quanta uirtute pugnatũ sit, clades utriusq; partis argumento fuit. Sed obsessis quanto minus spei, tanto plus animi inerat: & nisi Imperator sceleri parcens, castellum tradere præcepisset, adhuc ibi cassa obsidione laboraret: excepto, si sola fames, quæ cuncta expugnat, illud nõ expugnaret. Ecce quanta pietas patris? Reddidit contra filij factũ paternitatis affectũ: nõ attendit iniuriã, sed naturam. Maluit oppidum tradi, quàm filij discrimine liberari: maluit eius iniurias tolerare, quàm uindicare. Igitur oppidani oblata qualem uellent pactione, oppidum tradiderũt: dimissoq; exercitu rex Ratisbonã se cõtulit, ut eam dum adhuc ancipti penderet animo, stabilem sibi, fixaq; fide immobilem faceret. Quod ubi comperit Imperator (sedit enim tunc in urbe Vuirtziburgensi) reputans filiũ, uel in itinere, uel in urbe comprendi posse: tam præcipiti, tamq; tacito cursu eius uestigia sequebatur, ut iter eius non ante, donec non modica turba suorum transito Danubio ad urbem immissis equis ruerent, præsciret. Obstupefactus filius ad tam subitam & inopinatam rem, ex urbe profugit. Quur fugis non fugiendum? quur fugis patrem tuum? sequitur te, non persequitur: sequitur, inquam, nõ ut hostis, sed ut pater: non ut perdat, sed ut seruet: sequitur ut turbatam ex te rempublicã in quietum statũ restituat, & tuis rebus in futurum prospiciat. Missis illico rex nuncijs per Bauariã, & Sueuiã, sparsum exercitũ recollegit: quæ res Imperatorem, cogeret ut & ipse exercitũ, coẽgit. Igitur exercitus uterq; ad fluuiũ, cui Regino nomen, se sibi opposuit: hinc pater, inde filius: hinc pietas, inde furor consedit. Quumq; potentiores utriusq; partis tanquã tanti dissidij mediatores conuenirẽt, qui ex parte Imperatoris erant, persuasibilibus illecti uerbis, & multis magnisq; pollicitationibus attracti, erga Imperatorem in fide frigebãt: & nisi domesticã fraudem præsensisset, solus cum paucis periculo relictus esset. Igitur quod faciendum fuit, sceleri fortunæq; cedendum putauit, & ad similitudinẽ Dauid, ne filius parricida fieret, fugit. Quàm mirabiliter gratia dei operatur, quàm euidenti signo nos docet, si doceri uellemus, si cæcum cor non haberemus. Cogitans

Noribergenses obsessi fortiter se defenduns

Ratisbona

Regino flu.

Ingenti multitudine Moguntiam uenisse:tunc filius suggessit Imperatori,nõ esse tutum uenire in medios hostes, nisi prætentatis eorum animis:audaciã hominum nullis regi frenis: diuerteret potius ad castellum quod iuxtà erat, dum ipse cõueniret eos,& à sententia incœpti deduceret,& ad eum ob requirendam eius gratiam,secum adduceret. Fecit Imperator ut filius suggesserat: diuertit ad castellum,non cernens laqueũ doli, quem texerat pulchra species mendacis fidei. Quum autẽ Imperator cum paucis intrasset,occlusa porta,fidelibus eius aditus negabatur, detectaq; fraude qui receptus est ut dominus, tentus est ibi ut captiuus. Itaque appositis patri custodibus,cum hoc fraudis triumpho, ad Moguntinam curiam reuersus, tanquam rem uirtutis egisset cum magna iactantia retulit,quo ingenio patrem comprehendisset. Tum uero curia plausu, lætitiaq; resonabat:& nephas iustitiæ,fraudem uirtuti ascribebant. Statim misso legato,patri mandauit, ut si uitam seruare uellet,absq; mora sibi crucem,coronam,& lanceam, cæteraq; regalia transmitteret:& munitiones quas firmissimas tenebat,in manũ eius transferret. Nec ille cunctabatur omnia quæ iussus est facere,nec imperiũ pluris habebat quàm se. Sed nõ in hoc satis fecisse uidebatur,nisi & ipse corãm ueniret,& in cõspectu omnium imperio renunciaret. Venit ergo non suæ potestatis,sed in comprehensione adductus: solus coram eis,qui dudum coram se steterant,stetit: nec rationis libertatem habens, ut captiui fortuna postulabat,loquebatur. Inquisitus de spontanea imperij renunciatione,nõ quod uolũtas habuit,sed quod necessitas coëgit respondit: se uidelicet imperio renunciare, non ui coactum, sed propria uoluntate inductũ,sibi iam defecisse uires ad moderandas regni habenas,non se eius iam cupiditate teneri,quod longo usu didicisset,habere plus molestiæ quàm gloriæ:tempus esse,ut honore cum onere deposito prouideret animæ suæ:tantum filius suus caueret,ne quid tale faceret in se,quod indignum esset,& illum facere,& se pati. Multos & oratio Imperatoris,& fortuna ad gemitus & lachrymas cõmouit: filium autem ad miserationem nec ipsa natura mouere potuit. Et quũ caderet ad pedes filij,orans ut recogitaret in se saltem ius naturæ,nec uultum,nec animum ad patrem reflexit: quũ ipse potius ad proprias pedes aduolui debuisset, eo quod illi regnum (cuius hæres ab ipso designatus fuerat)impatiens moræ præripuisset. Præterea ueniã precabatur ab omnibus,quos unquam iniuste læsisset: sed & pedibus Apostolici legati aduoluitur,orans & obsecrans,ut se à Banno solueret,& communioni ecclesiæ redderet. Laici misericordia commoti,ueniam dabant:legatus autem domini apostolici absolutionem negabat,asserens non hoc suæ potestatis esse:oportere ab ipso apostolico absolutionis gratiam eum expectare. Quid multa? abrenunciata imperiali dignitate priuatus discessit,& ad quandam ciuitatem,quam filius uictui illius permiserat,recessit. Quàm impotens potentia mundi,quàm incerta,quàm instabilis? sed nec potentia dicenda est,

Henricus capitur à filio

O scelera

quæ ad omnia quæ uult,efficax non est: & quam qui assequitur,amittere potest.His ita transactis,finitaq; curia, rex superiores Rheni regiones & urbes pertransit:&,ut res postulabat,hos beneficio,illos iniuria sibi subiecit.Quum autem intrasset Alsatiam , ibi fortuna eius aliquantulum hæsit, ibi pugnam tam infelici euentu,quàm imprudenti gessit incepto.Nam quum in uilla Rufach,quæ multitudine præualet & armis,satellites eius superbe grassarentur, frequentia ciuium iniuriam prohibebat:nec enim dum iniuria modum excederet,patiens esse poterat.Audito tumultu, rex properabat:non ut iniuriam prohiberet,sed iuuaret: non ut pugnam sedaret, sed amplius commoueret. Quæ res totius uillæ turbam exciuit:ruit irreuocabile uulgus,fœmina cum uiro,seruus cum domino,ignauus cum forti, & ut plerunq; fit,animum iniuria ministrauit.Incœpta pugna,incœpta est fuga:nã qui regiæ partis erant, quũ uiderent impetum furentis turbæ,& rem in arto sitam, considerantes in uirtute sua cladem,in sola fuga salutem, qui poterant fuga uitam seruabant. O infelicem euentũ,ô dedecus regni:fugiente rege,regalia insignia uulgi præda facta sunt. Resipisce tandem rex bone resipisce,& supernã iram in hac sorte tua recognosce.Iudicium irę dei est,ut fugeres,qui patrem fugasti:& insignia perderes, quæ patri abstulisti. Sed his postea receptis interueniente pacto pacis & gratia ueniæ, regem sententiam mutare fecit altum uulnus iniuriæ, ut maiori robore collecto, uillam incendio, prædaq; uastaret, & in homines loci illius indiscreta cæde sæuiret. Sed quod in se fortuna tantum ausa est ex patris consilio prodisse suspicatus, nouas iniuriarũ cogitationes in eum cogitare cœpit:& ne sibi esset obstaculi materia , uel ad comprehensionẽ eius,uel ad expulsionem animũ intendit.Itaq; Leodij,ubi cum fidem,& fortunæ suę receptaculũ inuenisse audierat, pascha sibi celebrandũ statuit, ut & ipsum, si fieri posset,comprehenderet, & ab episcopo,qui sui honoris æmulum recepisset,iniuriam expostularet. Quumq; pater uidisset,quod filius Leodij pascha celebrandum statuisset,legationem ad eum in hunc modum direxit,Si interrogem te fili dulcissime,traditio hominum an mandatũ dei præstantius, magisq; tenendum sit:respondebis,nisi à uero deductus sis, similem esse iumentis,qui cœlestia terrenis,humanis diuina non præferat.Quur ergo magis audis eos,qui tibi suggerũt,persequere patrem tuum, quàm uerbum ipsius dei, honora patrem tuum? Isti te decipiunt,nõ instruunt:isti honori tuo nõ prouident,sed inuident:isti sub specie fidei,perfidiæ laqueos nectunt : non aliter peruenire potuerũt ad destructionem honoris tui, nisi per destructionẽ nostri.Fuerit sanè ut peccatis meis exigentibus (quæ sententia aduersariorum meorum est)abiecerit me deus,ne regnem : attamen tuum non erat in abiectionẽ meam operam dedisse,& regnum quod tibi parauerat, mihi præripuisse.Barbara regna tam inhumanũ facinus damnant & deuouent:ipsi pagani abhorrẽt,& qui deũ nesciunt,quid in diligendis hominibus naturæ debeant,

Rufach

Rubeacum incenditur et diripitur

Leodium

Henrici ad filium legatio

beant,recognoſcunt.Sed quid mirum,ſi maligna ſurreptio ſeductilem & im maturam ætatem decepit,quum etiam ſenes,& fixum animi ſtatum,ad malum mala conſilia nōnunquam inflectant?Fortuna mea alieni potius,quàm tui ſceleris eſt.Nam tu in manibus ſuadentium eras,nō illi in tuis. Si autem iniuriam addideris,nō iam excuſari poteris: quū & factam,crimen eſſe ſcias, & infectam non facere queas.Audiui enim quod paſcha Leodij celebrandū decreueris:quo in loco fides & pietas epiſcopi me recepit, quum nō eſſet qui uel beneficiorum noſtrorum recordaretur,uel fortunæ compateret:cuius pro fecto beneficijs in me te decet regia liberalitate reſpōdere:tantoq́ certior de eius fide poteris eſſe,quanto fidelius erga nos probat egiſſe.Hic niſi te forte domo receperit,me ſecum in feſtiuitate paſchali retinendum decreuit.At dicis dignum & conueniens eſſe, ut ea feſtiuitas nos iungat potius,quàm diuidat:te uelle, te cupere,ut ibi tecum agam dies paſchalis lætitię:quod quidem & ego admodum cuperem,ſi non eſſet quod timerem.Neq́ enim non poſſum non timere eos, quos mihi uitam permiſiſſe pœnitet, dum in manibus eorum mors & uita mea fuiſſet. Omnia mihi ſuſpecta ſunt,omnia timenda ſunt,maxime in turba, ubi tanto difficilior eſt periculi cautio, quanto maior ſceleris occaſio.Inde eſt quod ex medio eorū qui me oderunt longe receſſi,& in extremis regni tui finibus me cōtraxi:ut uel ſeceſſu loci tutus ſim,uel ſi fortuna mea poſtulauerit extraneam humanitatem expetere, citius regno tuo cedere poſſim.Precor ergo,ut cauſa patris tui,paſchalem curiam alibi diſponas,& in domo eius qui me humanitatis gratia recepit,quū non liceat Imperatorem,ſaltem hoſpitem eſſe ſinas:ne uel in meum ludibrium,uel in tuū opprobrium narretur, quod in ſolennitate dominicæ reſurrectionis incerta hoſpitia fortuna mea quærere cogatur. Si feceris quod poſtulo,maximas grates habeo:ſin autem non,malo uillicus eſſe in externis regnis,quàm ludibrio haberi in regnis quondā meis.Hanc legationē patris aure ſurda filius audiuit,nec à ſententia ſua deduci potuit. Quam ob rem,quum iam inſtante paſcha,patet recedere uellet,epiſcopus & Henricus dux(qui & ipſe ab epiſcopo ſu erat inuitatus)eum recedere prohibebant:nō ſe poſſe pati,ut in tanta feſtiuitate pulſus è tectis hominum,ſyluas peteret latebraſq́ ferarum:illū quidē abſq́ cauſa deſtitutum imperio,ſed nō amicorum obſequio:ſi pace frui permitterentur,nihil ſe magis quàm pacem uelle: ſin autem res armis agēda ſit, arma ſibi nō defore.Ille uero ne eis materia cladis eſſet,cedere quàm manere utilius aſſerens:tandem eis quum importunius inſtarēt,conſenſit:& ut poſtulabant,manſit. Iamq́ multus equitatus faciē regis longe præcedēs ad pontē fluuij,qui uocat Moſa uenerat: & alterius ripæ crepidinē filius prædicti ducis cum paucis occupat.Nam turbam armatorum non longe per opportuna loca in inſidijs locauerat.Qui ut pugnam prouocaret,nunc equum in rectam curſus lineam immiſit, nunc in orbes flexit & reflexit: & ſi pares numero

Impietas in patrem

confligere

confligere secum auderent, inquisiuit. Nec mora, transierunt ad eos totidem ex parte regis, mixtiq; intra se uario reflexu, nunc pugnam inferebant, nunc fugam agitabant. Interim unus & alter transito ponte sociorum numerũ latenter auxit, & rupto certaminis pacto, ex æquali inæqualem fecit. Quod uidens filius ducis, terga cum suis uertit, nõ tam ut fugeret quàm ut falleret: nec tam ut fugiens periculum uitaret, quàm ut sequẽtes in periculum deduceret. Hi autem, qui ex aduersa ripa erant, uisa fuga, præcipiti cursu pontem transeuntes, fugiẽtes persequebantur, ignari futuræ sortis & fraudis quæ latebat. Postquam autem uentum est ad locum ubi dispositæ fuerant insidiæ, exurgentes de insidijs, impetu magno in persequentes ferebantur. Illi autem inopino territi periculo, metuq; turbante nil rationis in armis habentes, in fugã se retorserũt. Sed quid profuit auertisse pectora, & uulneribus terga dedisse? Itaq; multi capti, multi truncati, multi occisi sunt: uictorq; cruentus nõ alium modum sceleris habebat, nisi quem fastidium faciebat. Ad pontem uero ubi fugax multitudo se coartauerat, tãto plus sceleris impia manus peregit, quanto minus constipata turba se mouere potuit. Sed multo plures fluuius absorbuit, quàm ensis hausit: nam quum hostis à tergo premeret, impellẽte metu in fluuium se præcipitabant, & attoniti confusiq;, de morte in mortẽ ruebãt. Erat ibi cernere & aliam miseriam uel maximam, quum pons multitudine prægrauatus repente corruit, & fluuius homines, equosq; pariter inuoluit. Nulli locus erat euadendi, nulli profuit ingenium natandi: nam aut armorũ pondere, aut inhærentium connexione fatigatus, in profundum trahebatur.

Parasceue Quod malũ, ut scelestius esset, in ipsa die Parasceues contigit, creuitq; magnitudo sceleris ex reuerẽtia temporis. His itaq; transactis, rex iter Coloniã conuertit: sed quũ illa quoq; aditũ sibi præclusisset, in uilla quę dicitur Bonna, dominica tantũ paschæ peracta, Moguntiam festinus redijt: & sparsis ubiq; legatis, querimoniã ad proceres in hunc modũ direxit. Si per inuasionẽ regnũ occupassem, tamen resistentes potestati nostræ retunderẽ inquantũ possem. Nũc aũt quum in sumpta regni dignitate uestris paruerim præceptis, ausus est quispiã impune in publicam contumeliam, regnum & nos armis uexare. Quum enim Leodiũ ituri, ubi nobis curia paschalis habẽda fuerat, ad fluuiũ Mosam uenissemus: episcopus Leodiensis, & dux Henricus, de quorũ fide & obsequij deuotione multum præsumebamus, nobis latenter insidias posuerant, & nostros inscios & ad pugnam imparatos cædebant, capiebant, fugabant: quæ & quanta clades ibi acciderit, tam pudet referre, quàm inultum dimittere. Igitur constrictus & euentus asperitate, & temporis articulo, Colo-

Bonna niam diuerti. Quæ quum me recipere satis superbe refutaret, apud uillã Bonnam sanctum diem paschæ utcunq; peregi. Cui unquam regiæ personæ tanta contumelia facta est? Nec solum me petit hæc contumelia, uos despecti estis: isti præsumptores decreta uestra autoritatem habere nolunt, sua tantũ

statuta

ſtatuta firma eſſe uolūt. Deniq; in quos totū regni pondus ſe reclinet haberi cupiunt. Regē quem conſtituiſtis deſtituere parant, ut nihil eorum, quæ uos decernitis ratum ſit. Igit̃ hæc iniuria mea regni potius eſt, quàm mea. Nam unius capitis licet ſummi deiectio, reparabile regni damnum eſt. Principum autem cōculcatio, ruina regni eſt. An hæc impune feremus? & ex ignobili patientia noſtra, magis tumebit eorum ſuperbia. Abſit, ut qui dicimur inhonorati, dicamur & inulti. Pauca dixiſſe ſat eſt: deſides animi prolixæ cohortationis ſtimulo opus habent, cauſa magis ad incitamentum facit quàm uerba. Quia igitur contra tam ſuperbos hoſtes R. P. uiribus utendum eſt, expeditionem uobis & rogando præcipimus, & præcipiendo rogamus. Cuius collectioni & tempus Calendas Iulias, & locum Vuirziburgenſem urbē præfinimus. Quū ergo audiſſet Henricus dux & Colonienſes cum Leodienſibus, quod ſuper ſe rex exercitū ducere uellet, arma parabant, copias colligebant, urbes firmabant, & ad reſiſtendum pari uoto ſtudioq; ſe accingebāt. Sed & Imperatorē conſilijs & precibus urgebant, ut imperialē dignitatē quam non ratione conuictus, ſed ui ferroq; mortem intentante coactus dimiſiſſet, reſumeret: ſe ſibi nec armis defore, nec animis: multos illum in breui fautores habiturum, quia multi multum abominarentur tam inſolitum facinus & inhumanum. Quorū importunitati hac ille ratione reniti cœpit: impoſſibile eſſe amiſſum imperium armis repetere, quod poſſeſſum armis retinere nequiuiſſet: illud ſibi nō eſſe tanti, ut multorum exitio recipiendū exiſtimaret: beatius ſibi & tutius fore, ut priuatus licet indigne deiectus uiueret. Sic utrinq; data redditaq; ratione, quum inſtare nō deſinerēt, ne benignitatē circa ſe remoueret à ſe, nec ad integrū cōſenſit, nec abnuit, prouidusq; futuri, præcipites eorū animos ſpe dubia ſuſpendit. Igitur primo Coloniam, quæ primum impetū latura fuerat, uallo turribusq; muniebant: & congeſtis belli ſtipendijs, impoſitoq; præſidio, periculum ſuum fortibus animis expectabant. Sic & alias urbes quas inuadendas credebāt, munitione, machinis, & robore militum firmābāt: ſed & edictum ſub comminatione crudeli ubique ſpargebant, ut aduerſus exercitum in magna ſuperbia ſuper ſe uenturum parati eſſent, & patriam libertatem, uitamq; defenderent, neu ſinerent uxores ſuas corruptionis ludibrio ſubſterni, uel agros in alienos dominos diſtrahi. Iā rex Rhenū cum exercitu ualido tranſierat, & primo Coloniam, quæ quaſi caput inter alias urbes eminebat, magno impetu inuaſit: reputans ſe ſibi membra facilius ſubijcere contrito tam ualido capite. Sed res longe præter ſpem euenit: nam cruenta repulſa retroacti, procul locatis caſtris urbem obſidione uallabant. Magis autem dixerim obſeſſores ab obſeſſis obſeſſos: nam præreptis ſibi nauibus quæ per Rhenum deſcendentes exercitui commeatum portabant, premente fame quaſi quadam obſidione conſtricti laborabant. Interim ut urbē ab obſidione liberarent, totius patriæ robur undiq; coibat. Sed Colonia

Imperator

Imperator tam cruentū facinus detestatus, pugnā obnixe dissuadebat:quur eis tantus ardor pellendæ obsidionis inesset, quæ non nisi magna sui clade pelli posset:tollerent omnem solicitudinem capiendæ urbis,quæ & ex firmitate murorum,& ex forti milite tutissima,& omni uictus genere esset opulentissima,accedente & Rheni beneficio, qui per naues delicias quas appeterent inuito obsessore subministraret:sinerent potius eos in cladem suam furere,& inexpugnabilem urbem, unde uulnera tantum, cæsosq; reportarent, impugnare:sinerent eos late uastare,dum ruris copia consumpta esurire inciperēt: sinerent eos grassari,dum equos uirosq; labor eneruaret:fore,ut uictoria sibi paruo constaret,si paululum tolerantia & opportunitate temporis uti uoluissent. Sic Imperatoris hortatu à pugna reuocari,hostiles tantum excursus obseruabant,& ignaros loci passim cædentes,metum hosti ne longius euagaretur,incutiebant. Omnia uero quæ prędixerat Imperator euenerunt. Quoties enim tentabant portas infringere,ariete murum perrumpere, tormentis turres deijcere,infecto negocio, uulnera tantum & funera ad castra reportabāt: homines & equi exhausti,tam alimentorum penuria, quàm laboris improbitate uiribus deficiebant:nam agris in circuitu uastatis nihil reperiebāt:sed nec ulterius progredi latitante in insidijs hoste, præsumebāt. Accessit his malis etiam morbus,quem fœtor castrorum(ut fieri solet)aëre uitiato concitauerat,qui non solum uulgus,sed etiam ipsos principes,aut ægritudine confecit, aut leto rapuit. Huiusmodi rerum aduersitate fatigati, quid facturi essent ambigebant,quia uolentes mori,occasionem pugnæ non inueniebant:aut si reditum pararent, certi quod hostis à tergo premeret, exercitum suum fuga spargendum metuebant. Qua tempestate mentis dum fluctuarent, subito fama ueniens, nubila tantæ perturbationis in serenum conuertit. Retulit enim Imperatorem mortis debitum persoluisse: ad quam famam primo hæsitabant. Sed quum nuncius extremū munus patris,anulum uidelicet & gladium cum mandatis filio portans uenisset, tanta lætitia oborta est, ut uoces gratulantium minime sedari possent. Sed non minor luctus circa funus Imperatoris erat:proceres plangebant,uulgus lamentabatur : ubique gemitus, ubiq; planctus,ubiq; uox dolentium audiebat:ad exequias illas,uiduæ, pupilli,deniq; totius patriæ pauperes conueniunt, deflent se orbatos patre, fundunt in corpus lachrymas, deosculantur largas manus, uix auellebantur ab amplexu extincti corporis,uix illud condendi copia dabatur. Sed nec tumulum deserebant,ibi uigilijs,lachrymis & orationibus uacabant,plangēdo recitantes, & recitando plangentes, quæ nam opera misericordiæ fecisset in se: quanquam mors eius plangenda nō fuit,quam bona uita præcessit,qui fidē rectam,spem firmam, compunctionem cordis amaram in extremis suis tenuit,quem nec de pudendis admissis publicam agere confessionem puduit: qui tota cordis auiditate dominici corporis cibū sumpsit. Felix es Imperator

Henrici mors

Henrice,

Henrice,qui tales excubias,tales intercessores tibi parasti, qui nunc multipliciter auctum de manu domini recipis quod in manus pauperum absconditi: turbulentum regnum pro tranquillo, defectiuum pro æterno, terrenum pro cœlesti mutasti. Nunc demum regnas,nunc diadema portas, quod tibi nec hæres tuus præripiat,nec aduersarius inuideat. Ergo continendæ sunt lacrymæ,si contineri possunt. Huic tuæ felicitati debetur tripudium,nō luctus: exultatio,non planctus: uoces gratulantium,non dolentium. Post hunc rerum euentum hi qui contra regiam maiestatem bellum susceperant, mortua spe sua animis & uiribus deficiebant: & quod in illo rerum articulo faciendum fuit, ad gratiam regis,deditione, pecunia, quôque modo quisque poterat,recurrebant.

Ecce habes de gestis,de expensis in pauperes,de fortuna,de obitu imperatoris Henrici,quæ sicut nō poterant absque lacrymis à me scribi, sic non poterunt absque lacrymis à te legi.

VITAE HENRICI IIII. CAES. AVG. FINIS.

EPISTOLAE ALIQVOT HENRICI IIII. CAES. AVG. AD PONTIFICEM RO. ET ALIOS PRINCIPES.

HENRICVS DEI GRATIA REX ANNONI COLONIENSI Archiepiscopo gratiam,salutem,dilectionem.

IN maximis negocijs maximis maximorum opus est consilijs,qui & facultatem habeant exterius,& uoluntate non careant interius, ut rei cui bene cupiunt, bene consulere & uelint & possint. Quia in cuiuslibet rei profectu nec facultas sine uoluntate,nec uoluntas sine facultate proderit:quod utrunq; tu fidelissime,ut arbitramur, æqualiter possides, uel ut uerius dicamus,licet maximo tibi maxima nō desit facultas, maior tamen adhuc maxima facultate(si te bene nouimus, si fidem tuam diligenter notauimus) in nostram & regni utilitatem tibi exuberat uoluntas: de præteritis enim fideliter exhibitis,in futuris crescit spes fidelius exhibendis. Tuæ antē dilectioni committimus,ne spes nostra maior sit fide tua: quia de nullius regni principum uel episcoporum fidelitate,quàm de tua,maiora speramus:sicut hactenus non modo in præteritarum rerum exhibitione,uerumetiam in sperandarum promissione tua gauisi sumus. Assit igitur hoc in tempore opportuno,tua cum facultate uoluntas,quam non modo nostra,uerum & omnium episcoporum,fratrumq; tuorum, imò totius oppressæ ecclesiæ exoptat necessitas. Non etiam hanc oppressionem ignoras,tantum uide ne oppressę te ecclesiæ subtrahas,sed regno & sacerdotio condoleas: quo utroq; sicut huc

usq; ecclesia est exaltata, ita nunc heu humiliatur uiduata. Nam unus dum utrunq; sibi uendicauit, utrunque dissipauit: nec in uno profuit, qui in neutro prodesse uoluit, nec potuit. Et ne diutius notari nomine te suspendamus, acci

Hildebrandus

pe quẽ dicimus, Hildebrandum scilicet, monachũ habitu quidẽ, dictum Apostolicũ, non pastoris cura, sed inuasoris uiolentia, apostolicæ sedi præsidentẽ, & de sede pacis catholicæ, pacis unitæ uincula dissipantẽ, ut tibimet in promptu est scire. Vt enim de pluribus pauca referamus: regnum ac sacerdotium deo nesciente sibi usurpauit, in quo piã dei ordinationẽ contempsit, quę nõ in uno, sed in duobus duo, id est regnum & sacerdotium principaliter consistere uoluit: sicut ipse dominus saluator in passione sua de duorum gladiorum sufficientia typica intelligi innuit. Cui quum diceretur: Ecce domine duo gladij hic: respondit, Satis est: significans hac sufficienti dualitate, spiritualem & carnalem gladium in ecclesia esse gerendum, quibus omne nociuum foret amputandum, uidelicet sacerdotali ad obedientiã regis pro deo: regali uero gladio ad expellendos Christi inimicos exterius: & ad obedientiam sacerdotij interius, omnem hominẽ docens fore castigandum: & ita de alia in aliam charitate tenderetur, dum nec regnum sacerdotij, nec sacerdotium regni honore priuaretur. Hanc dei ordinationẽ qualiter Hildebrandica insania confuderit, tu ipse nosti, si scire uoluisti: nam nullum eius iudicio licet esse sacerdotẽ nisi qui hoc à fastu suo emendicauerit. Me quoq;, quem deus in regnum, nõ autem illum uocauit ad sacerdotiũ, quia me de deo, & nõ de illo regnare uelle uidit, quia ipse me regem nõ constituit, regno priuare studuit, minitans regnum animamq; mihi se tollere, quõrum neutrũ concessit. Hæc & ijs similia quum sæpius in nostram, ut ipse nosti, contumeliã struxerit, nõ tamen adhuc sufficere credit, qui de die in diem noua & exquisita confusionis genera nobis ingerit, ut in nostris nuncijs nouiter argumentũ dedit: nam charta exponere

Hildebrandi inhumanitas in nuncios regis

non sufficit, qualiter eosdem nostros nuncios tractauerit, quàm indignis modis affecerit, quàm crudeliter eos incarcerauerit, & carceratos nuditate, frigore, fame, siti ac plagis contriuerit, sicq; demum exemplum per medium ciuitatis circumductos omnibus spectaculum præbere iusserit, ita ut eundem cum Decio tyrãno insanire, & sanctos assare credas & dicas. Vnde ne pigeat charissime communi nostrûm, scilicet meæ, & coëpiscoporũ tuorũ petitioni satisfacere, ut in Pentecosten Vuormatiã uenias, & ibi plura, quorum pauca docet chartula, cum cæteris audias principibus, & quid agendum sit doceas: rogatus per dilectionem coëpiscoporum, monitus per ecclesiæ utilitatem, obligatus per uitæ nostræ, & regni totius honorem.

HENRICVS DEI GRATIA REX VNIVERSAE SANCTAE Ro. ecclesiæ, clero & populo gratiam, salutẽ, & omne bonum.

HÆc fides firma & inconcussa creditur, quæ semper & eadem & præsenti & absenti seruatur, nec diuturna eius cui debetur absentia, nec longi

temporis

temporis tædio immutatur. Et de alia epiſtola: Exurgite in eum fideliſſimi, & primus in fide ſit primus in eius damnatione. Non autem ut ſanguinem eius effundatis dicimus: quippe quũ maior ſit ſibi poſt damnationnẽ pœna, uita quàm mors: ſed ut eũ, ſi nolit deſcendere, cogatis, & aliũ cõmuni omniũ epiſcoporum & ueſtro conſilio à nobis electum in apoſtolicã ſedem recipiatis, qui quod iſte in eccleſia uulnerauit, curare uelit & poſſit.

HENRICVS NON VSVRPATIVE, SED PIA DEI ORDINAtione rex, Hildebrando iam non apoſtolico, ſed falſo monacho.

HAnc talem pro confuſione tua ſalutationem promeruiſti, qui nullum in eccleſia ordinem prætermiſiſti, quem confuſionis, non honoris: maledictionis, non benedictionis participem non feceris. Vt enim de multis pauca & egregia loquamur: rectores ſanctæ eccleſiæ, uidelicet archiepiſcopos, epiſcopos, uel presbyteros non modo non tangere ſicut chriſtos domini nõ timuiſti, quin ſicut ſeruos neſcientes quid faciat dominus eorum, ſub pedibus tuis calcaſti: in quorum conculcatione tibi fauorem ab ore uulgi comparaſti, quos omnes nihil ſcire, te autẽ ſolum omnia noſſe iudicaſti: qua utiq; ſcientia non ad ædificationẽ, ſed ad deſtructionem uti ſtuduiſti: ut iure hoc beatũ Gregoriũ, cuius nomen tibi uendicaſti, de te credamus prophetaſſe, dicentẽ ſic: Ex affluentia ſubiectorum plerunq; animus prælati extollitur: exiſtimat ſe plus omnibus noſſe, quũ ſe uidet plus omnibus poſſe. & nos quidem omnia hæc ſuſtinuimus, dum apoſtolicæ ſedis honorem conſeruare ſtuduimus. Sed tu humilitatẽ noſtram timori fore intellexiſti: ideoq; & in ipſam regiam poteſtatẽ nobis à deo conceſſam, exurgere non timuiſti, quam à nobis auferre auſus es minari, quaſi nos à te regnũ acceperimus, quaſi in tua & non dei manu ſit regnum uel imperium: quia dominus noſter Ieſus Chriſtus nos ad regnum, te autem non uocauit ad ſacerdotiũ. Tu enim his gradibus aſcendiſti, ſcilicet aſtutia, quod monachica profeſſio abominatur, pecuniam, pecunia fauorẽ, fauore ferrum, ferro ſedem pacis adiſti, & de ſede pacis pacem turbaſti, dum ſubditos in prælatos armaſti, dum epiſcopos noſtros à deo uocatos, tu non uocatus ſpernendos docuiſti: dum laicis miniſterium eorum ſuper ſacerdotes uſurpaſti, ut ipſi deponant uel condemnent, qui ipſos de manu domini per impoſitionem manuum epiſcoporum docendos acceperant. Me quoq; licet indignus inter Chriſtianos ſum ad regnum uocatus, te teſte, quem ſanctorũ patrum traditio ſoli deo iudicandum docuit, nec pro aliquo crimine, niſi à fide (quod abſit) exorbitauerim, deponendum aſſeruit: quum etiam Iulianum apoſtatam prudentia ſanctorum epiſcoporum non ſibi, ſed ſoli deo deponendum commiſerit. Ipſe uero quid uerus papa beatus Petrus clamat? Deum timete, regem honorificate. Tu autem quia deũ non times, me conſtitutũ eius inhonoras. Vnde beatus Paulus, ubi angelo de cœlo alia ſi prædicauerit non pepercit, te quoq; in

nostri habuerunt: seruato etiam tibi à nobis honore apostolicæ dignitatis, sicut antecessores nostri tuis antecessoribus seruauerunt, & nos præfatis pontificibus. Quod si placuerit tibi paterne nobiscum agere, & eam quam mundus dare non potest pacem deo præstante integre nobiscum cõponere, mitte nobis familiarem nuncium tuũ cum priuatis literis tuis & secreta legatione cum hoc nuncio nostro, ut hoc modo possimus indubitanter cognoscere omnem de hac re certitudinem uoluntatis tuæ. Qua cognita mittemus tibi de maioribus principibus nostris, quales & nos tibi mittere, & te deceat à nobis recipere ad tantã rem cõponendam, per quos exclusa omni ambiguitate manifeste possis cognoscere, nos ueraciter uelle cõplere, quæ tibi mandamus secrete. Præterea quæ hic inscripta non sunt, commisimus huic fidelissimo nuncio nostro quædã tibi dicenda, quibus tam ueraciter quàm scriptis credas.

EPISTOLA HENRICI REGIS AD HILDEBRANDVM.

Vum hactenus ex te ea quæ sunt patris expectarem, tibiq; in omnibus magna fidelium nostrorum indignatione obedirem, recepi à te uicissitudinẽ, qualem oportebat ab eo qui uitæ regniq; nostri perniciosissimus hostis esset. Nam quum primum omnẽ hæreditariam dignitatem, quæ mihi ab illa sede apostolica debebatur, superbo ausu rapuisses, longius inde progrediens, regnum Italiæ pessimis artibus alienare tentasti: neq; hoc contentus, in reuerendissimos episcopos, qui nobis uelut dulcissima membra uniti sunt, manũ mittere non timuisti, eosq; superbissimis iniurijs, acerbissimisq; contumelijs contra diuina & humana iura, ut ipsi aiunt, exagitasti. Quæ omnia quum ego quadam patientia dissimularem, tu hoc non patientiam, sed ignauiam existimans, in ipsum caput insurgere ausus es, mandans quę nosti, scilicet ut tuis uerbis utar, Quod aut tu moreretis, aut mihi animam regnumq; tolleres. *Minaciter*

HENRICVS REX REGI CELTARVM.

Rinceps clarissime, & omnium in quibus post deum speramus amicorum fidelissime: primum & præcipuũ inter omnes uos excepi, cui conqueri & deplorare omnes calamitates meas & miserias necessarium duxi, & etiam genibus uestris aduolui, si liceret salua maiestate imperij. Primum quidem est quod non solum uobis, sed totius Christianæ professionis hominibus grauissimũ ac intolerabile arbitramur, quod de apostolica sede, unde usq; ad memoriam nostri temporis salutifer fructus consolationis, dulcedinis & saluationis animarum oriebatur, modò persecutionis, excommunicationis, & omne perditionis flagellum emittitur: nec ponunt ullum modum sententiæ, tantum ut satisfiat uoluntati indiscretæ. Huius uoluntatis suæ intemperantia adeo usque nunc abusi sunt, ut nec deum, nec quid, aut quantũ mali inde proueniat pensantes, per se & per suos omnibus modis in nos inuehantur, quum obedientiam & omnem sub-

iectionem debitam sæpe obtulerim apostolicæ sedi: si tamen honor debitus & reuerentia, sicut antecessoribus meis, exhiberetur & mihi. Quid autem intendant opportunius significabo uobis, si quando optati colloquij deus copiam dederit nobis. In hac igitur persecutionis & odij sui inflãmatione, quũ parũ uiderent se proficere, cõtra ipsum ius naturę laborantes, quod sine maximo cordis dolore, sine multis lacrymis dicere non ualeo, & quia dicitur uehementer contremisco: filium meum, inquam, Absalon dilectissimum, non solum contra me armauerunt, sed etiam tanto furore animauerunt, ut in primis contra fidem & sacramentum, quod ut miles domino iurauerat, regnum meum inuaderet, episcopos & abbates meos deponeret, inimicos & persecutores meos sustineret: ad ultimum, quod maxime uellem taceri, aut si taceri non potest, uellem non credi: omnem affectum naturæ abijciens, in salutem & animam meam intenderet, nec quicquam pensi haberet, quomodo ui & fraude ad hanc periculi & ignominiæ suæ summã aspiraret. In hac tanta mali sui machinatione, quũ essem in pace & in aliqua salutis meæ securitate, in lo-
Confluentia cũ qui Confluentia dicitur, in ipsis dominici aduẽtus sanctissimis diebus ad colloquiũ euocauit me, quasi de communi salute & honore filius tractatutus cum patre. Quem quum uidi, ilico ex paterno affectu tactus intrinsecus dolore cordis mei, ad pedes suos procidi, admonens & obtestans per fidem, per salutem animæ, si pro peccatis meis flagellandus eram à deo, de me ipse nullam conquireret maculam honori & nomini suo: quia culpæ patris uindicem filium esse nulla diuinæ legis constituit sanctio. At ille tam pulchre, imò miserrime institutus ad malitiam, quasi abominabile & execrabile scelus cœpit detestari. Et procidens ipse ad pedes meos, de præteritis cœpit ueniã deprecari. In reliquũ ut miles domino, ut patri filius, cum fide & ueritate per omnia se mihi obauditurum promisit cũ lacrymis, si modo sedi apostolicæ uellem reconciliari. Quod quum promptissime annuissem, & deliberationi suæ & consilio principum hoc tantum mancipandum promisissem, in præsenti Natiuitate se producturum me Mogunciam., & ibi de honore & reconciliatione mea quàm fidelius posset se acturum, & inde in pacem & securitatem me reducendum promisit in ea ueritate & fide, qua patrem à filio honorari, & filium à patre præcepit deus diligi. Hac promissione, quę & gentili obseruanda est, securus ibam, & filius meus aliquantulum me præcesserat: & ecce quidam fideles me uerissime affirmabant deceptum & proditum sub falsa pacis & fidei sponsione. Reuocatus autem filius meus, & iterum à me instantissime admonitus, sub eiusdem fidei & sacramenti obtestatione, animam suam pro anima mea fore promisit secunda uice. Quum ego ad locum
Binga qui Binga uocatur peruenissem, iam existente die Veneris ante Natiuitatem, numerus armatorũ suorum iam satis augebatur, iam fraus ipsa de se detegebatur: & filius ad me, Pater, inquit, uobis secedendum est in uicinum castellum:

ſtellum: quia Moguntinus epiſcopus in ſuam ciuitatem non admittet uos, quamdiu in banno eritis. Nec uos impacatum & inreconciliatum audeo in/gerere inimicis ueſtris. Illic Natiuitatem cum honore & pace agatis, quoſ/cunque placuerit uobis uobiſcum habeatis: ego interim quanto inſtantius, quanto fidelius potero pro nobis utriſque laborabo: quia cauſam ueſtram meam exiſtimo eſſe. At ego, Mi, inquam, fili, iudex & teſtis ſermonum & fidei ſit inter nos hodie deus, quomodo te in uirum & hæredem meum pro duxerim, quantis tribulationibus meis honori tuo inſeruierim, quot & quantas inimicitias pro te habuerim, & habeam, ſolus conſcius es. Ille autem tertiò ſub eiuſdem fidei & ſacramenti atteſtatione, ſi ingrueret occaſio periculi, caput ſuum pro meo capite fore, mihi promiſit. Sic poſtquam clauſit me in eodem caſtello, quo omnia animo & corde erat loquutus, manifeſte rei oſtendit euentus. Ex omnibus meis quartus ego ſum incluſus, nec quilibet alius admitti potuit. Cuſtodes deputati, qui uitæ meæ erant atrociores inimici. Benedictus per omnia deus, exaltandi & humiliandi quæ uoluerit rex potentiſſimus. Quum ergo ipſo ſacratiſſimo die Natiuitatis ſuæ omnibus redemptis ſuis ille ſanctus ſanctorum puer fuiſſet natus, mihi ſoli filius ille non eſt datus. Nam ut taceam opprobria, iniurias, minas, gladios in ceruicem meam exertos, niſi omnia imperata facerem, famem & ſitim quam perferebam etiam ab illis, quos iniuria erat uidere & audire: ut etiam taceam quod eſt grauius, me olim ſatis felicem fuiſſe: illud nunquam obliuiſcar, illud nunquam deſinam omnibus Chriſtianis conqueri, quod illis ſanctiſſimis diebus ſine omni Chriſtiana communione in carcere illo fui. In illis pœnitentiæ & tribulationis meæ diebus, à filio meo miſſus uenit ad me quidam princeps Vuichbertus, dicens nullum uitæ meæ eſſe conſilium, niſi ulla ſine contradictione omnia regni inſignia redderem ex uoluntate & imperio principum. At ego & ſi omnis terra, quantum inhabitatur, mei regni terminus eſſet, nollem regno uitam † committere: quia uellem nollem, ſic agendum, & ſic definitum intelligebam, coronam, ſceptrum, crucem, lanceam, gladium miſi Moguntiam. Tunc communicato conſilio cum inimicis meis, meus filius egrediens, relictis ibidem fidelibus & amicis meis, quaſi me eò abducturus, ſub multa frequentia armatorum ſuorum me adductum, ad uillam quæ dicitur Engeltzaim fecit me ad ſe adduci, ubi maximam inimicorum meorum multitudinem collectam inueni, nec ipſum filium cæteris mihi meliorem reperi. Et quia firmius & ſtabilius uidebatur eis eſſe, ſi propria manu cogerent me regnum, & omnia regalia exfeſtucare, ſimili modo & ipſi omnes minabantur mihi, niſi omnia imperata facerem, nullum uitæ meæ conſilium fieri poſſe. Tunc ego inquam, Quia de ſola uita mea agitur, qua nihil precioſius habeo, ut ſaltem uiuens pœnitentiam exhibeam deo, quicquid imperatis faciam. Quumque inquirerem, ſi ſaltem ſic

forte.commutare

de uita mea certus essem: apostolicæ sedis legatus, qui ibidem aderat (non dico, qui omnia hæc audiuerat) respondit, me nullo modo eripi posse, nisi publice confiterer, iniuste Hildebrandum persequutum esse, Vuichbertū iniuste ei supposuisse, & iniustam persecutionem in apostolicam sedem, & omnē ecclesiam hactenus exercuisse. Tunc cum magna contritione animi prostratus cœpi per deum, per ipsam conscientiam orare, ut locus & tempus mihi daretur, ubi in præsentia omnium principum, quum innocens essem, uellem ex iudicio omnium me expurgare: & in quo culpabilem me recognoscerē, ex consilio omnium sanioris sententiæ pœnitentiā & satisfactionem quo ordine iuberent quærere, & in principibus regni de fidelibus nostris quoscunque obsides uellent dare. At idem legatus locum & diem mihi abnegauit, dicens: aut ibi totum debere determinari, aut nulla spes mihi esset euadendi. In tanto tribulationis articulo quum interrogarē, si confiterer omnia quæ imperabantur, an confessio mea, ut iustum est, ueniam & absolutionem consequeretur. Idem legatus dixit, non esse iuris sui me absoluere. Et quum ego ad hoc dicerem, Quicunq; confitentem audet recipere, confessum debet absoluere: Si uellem, inquit, absolui, Romam irem, satisfacere apostolicæ sedi. Sic desolatū & spoliatum (nam & castella, & patrimonia, & quicquid in regno conquisieram eadem ui & arte sua extorserant á me) in eadem uilla reliquerunt me. In qua quum aliquo tempore cōmoratus essem, & filius meus ex eodem fraudis suę consilio demandasset, ut ibidem eum expectarem, superueniēs quorundam fidelium meorum legatio, præmonuit, ut siquidem ad monitū ibidem remanerem, aut in perpetuam raperer captiuitatem, aut in eodem decollarer. Quo nuncio satis tunc uitæ meæ diffisus, ilico aufugiēs, fugiendo Coloniam ueni, & ibi aliquot diebus commoratus, postea Leodium ueni. In quibus locis fideles uiros, & in fide regni constantes semper inueni. Horū, cæterorumq; regni fideliū consilio usus, uobis fiducialius & honestius habeo deplorare has omnes meas miserias. Fiducialius quidem, propter mutuæ consanguinitatis & antiquæ amicitiæ debitum. Honestius autem, propter tanti regni nomen gloriosum. Vos igitur per fidem, per amicitiam rogo, in tantis tribulationibus meis ac iniurijs, propinquo & amico cōsulatis. Quæ fidei & amicitiæ uincula etsi inter nos non essent, uestra tamen & omniū regum terræ interesset, iniuriam & contemptum meum uindicare, & tam nefariæ proditionis & malitiæ exemplum de superficie terræ extirpare.

HENRICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMP. Augustus, Henrico filio suo.

I ea nos debita affectione tractasses, qua deberes, lubentissime tecū loqueremur, & paterna tibi mandaremus: uerū quia longe alius quàm paternę affectionis & humanitatis circa nos animus tibi fuit, nequiuimus aliter tecum loqui, uel aliud mandare quàm quod

quod ipsa rei manifestissimæ ueritas habet. Tu enim ipse scis, sicut ipse publico experimento facti tibi conscius es, qualiter data fide & securitate personæ & honoris nostri, omni affectione deuotionis promisisti nos ducere Mogunciam coram principibus, & inde nos securissime reducere quocunque uellemus. Hac fiducia quum tecum amanter & indubitanter ascenderemus, cōtra datam fidem apud Bingam nos cepisti. Vbi nec paternæ lacrymæ, nec patris mœror, nec tristitia, qua ad pedes tuos aliorumque prouoluebamur, te commouit ad misericordiam, quin nos caperes, & captum mortalibus inimicis illudendum & custodiendum traderes. Vbi multimodo genere contumeliç & terroris afflicti, compulsi sumus fermè uenire usque ad ipsum mortis articulum. Ante captiuitatem abstulisti nobis episcopatus, & quicquid de honore regni potuisti, & prædia nostra, & ipsam familiam: in captiuitate uero quicquid residuum erat, & lanceam, & crucem, & omnia regalia insignia ui & timore mortis, ut ipse bene scis, & omni fermè notum est Christianitati, à nobis extorsisti, relicta uix ipsa uita. Quū hoc tibi nō de nobis sufficeret, postea semper ubicunque fuimus, modis omnibus quibus potuisti, nos persequi nō cessasti, ut uel perderes, uel de regno expelleres. Verum nos satis mirari non possumus, qua ratione uel occasione hoc tam obstinate facias, quum de domino papa & Romana ecclesia nulla tibi residua sit occasio. Nos enim nuncio domini papæ & Romanæ ecclesiæ te præsente obedire parati fuimus & sumus, omnem debitam obedientiam & reuerentiam ei coràm & semper exhibere, & consilio principum, & spiritualis patris nostri Henrici Cluniacensis abbatis, aliorumque religiosorum uirorum, & de statu ecclesiæ & honore regni libentissime agere. Te ergo rogamus pro honore regni & tuo, & paterna deuotione, & per autoritatem Romani pontificis & Romanæ ecclesiæ, ut de iniuria nobis illata, & de his quæ nobis ui & iniuste abstulisti, iustitiam facias. Rogamus etiam, ut quum nil rationis tibi sit quare nos persequaris, nos & fideles nostros cesses infestare: imò permittas nos pacifice & quiete uiuere, ut integre & cum tranquillitate possimus omnia supradicta agere. Recognosce etiam & tecum cogita, quia deus iustus iudex est, cui commisimus causam nostram & uindictam, cuius etiam iudicia sunt occulta, uelut abyssus multa. Quoniam quantumcunque super afflictionem & infortunia glorieris, & super humilitatem te extollas, forsitan de sede sancta sua inter me & te gratuita misericordia aliud iam definiuit, intercedente iustitia, quàm tu ipse cogites uel disponas. Quod si nulla alia uel reuerentia, uel intercessio nobis ualet, opto ut iustitiā consequi possimus, uel ut tuæ persecutionis impetus cesset. Ad hoc idem Romanū pontificem, sanctam & uniuersalem sedem Romanam ecclesiam appellamus.

HENRICVS

HENRICVS DEI GRATIA ROM. IMP. AVG. ARCHIEPI/scopis,& cæteris Saxoniæ principibus,ac etiam reliquo populo gratiam & dilectionem,dignantibus eam recipere.

Onquerimur deo omnipotenti,& dominæ meæ sanctæ Mariæ, & beato Petro principi Apostolorum, patrono nostro, & uobis principibus omnibus, quia iniuste, & inhumane, & crudeliter in illa cõsilij fide qua dubitare nõ debuimus,tractati sumus: & tam honore regni,quàm prædijs omnibus,quæ habebamus,contra diuinũ & humanum ius,ad infamiam & uituperiũ regni,ita expoliati sumus,ut nihil penitus præter uitã nobis relictum sit. Vbi quũ fermè omnes essetis,magna pars uestrum uisa est dolore contristari:sed proh dolor nihil nobis uestra contulit tristitia, quin in nobis sibi satisfaceret uoluntas inimicorũ odiosa. Et quia cũ consilio & rogatu filij nostri,fide & securitate uitæ & honoris primum ab eo accepta, fiducialiter & desiderãter Mogontiã in præsentia legati Romani & principum tenderamus,ut eorũ dispositione ageremus tam de statu ecclesiæ & honore regni,quàm de salute animæ nostræ,ipse non est ueritus in hac uoluntate & obedientia nos contra datã fidem capere, & usq; ad articulũ mortis fermè ducere:non ausi sumus ita nos illi credere, ut iniuria & contumelijs nos pro uoluntate sua,sicut prius,ualeat tractare. Quapropter multum uos rogamus,& obnixe precamur,ut pro timore dei,& honore regni, & honestate uestra dignemini studere,quomodo de iniuria in manibus nostris nobis illata,per uos possimus recuperare iustitiã. Nos autem pro consilio uestro, & aliorum,qui nos odio non habent,religiosorum uirorum, parati sumus tam filio nostro,si in aliquo eum offendimus,quàm alicui in regno libenter rationem dare. Præterea sicut domino papæ in præsentia legati sui & uestra,obedire parati fuimus,ita & nunc parati sumus ei omnẽ debitam reuerentiã & obedientiã syncero corde & deuotione præsentialiter exhibere,& tam consilio uestro, quàm spiritualis patris nostri Henrici Cluniacensis abbatis, aliorũq; religiosorum, de statu ecclesiæ, & honore regni, quantũ in nobis est dispone re. Quũ ergo ad hæc omnia parati simus,rogamus uos & obnixe precamur, quatenus pro deo,& honore regni & uestro, instanter moneatis filiũ nostrũ, quum nulla ei secundum præfatã sententiã aduersum nos residua sit occasio, amodo desistat nos & fideles nostros psequi, & pacifice & quiete uiuere permittat,ut supradicta integre & cum tranquillitate perficiantẽ. Quod si noluerit,rogamus uos per autoritatẽ Ro. ecclesiæ,cui nos committimus,& honorẽ regni,ne super nos & fideles nostros ueniatis:quia manifestum est non cum diuinæ legis zelo, uel Ro.ecclesiæ dilectione, sed concupiscentia regni, patre iniuste eo ptiuato, hoc incepisse. Apud quem si interpellatio uestra, nulla q; alia interuentio ad præsens prodesse poterit,appellamus Ro. pontificem, & sanctam uniuersalem Ro. sedem & ecclesiam.

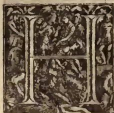
HENRICVS DEI GRATIA IMP. RO. AVG. ARCHIEPISCO/pis, episcopis, ducibus, comitibus, cæterisq; regni principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus ea recipere.

Rogamus filium nostrum, & uos multum precati sumus, ut dimisso exercitu ordinaretur, quomodo possemus conuenire, ut de iniuria nostra & pace componenda ad honorẽ regni possit digne & decenter definiri. Placuit uobis remandare. Vnde nobis longe grauior priori oritur querimonia, quod dimissa obsidione Coloniæ uultis super nos & fideles nostros sub specie colloquij cum exercitu uenire, datis inducijs octo dierum: quæ nunq; datæ sunt homini alicuius conditionis, ut bene scitis, usq; ad hanc diẽ pro legitima definitione alicuius minoris negocij, nedum pro tanta re, secundum legem diuinam uel humanã, uel etiam secundum usum hominũ. Oportet enim nos habere, si uobis placeret, saltem tales inducias, intra quas possemus conuocare, & precibus inuitare ad hanc eandẽ causam, ut sint uobiscum, Moguntinũ, & Treuirensem, & Bremensem archiepiscopos, Frisingensem, Augustensem, Curiensem, Basiliensem episcopos, ducem magnum cum duce Theoderico, & ducem Bohemicũ, & comitẽ Flandrensem cum comite Burgundiæ, & alios, qui ad præfatum negociũ, ut bene scitis, sunt ualde necessarij. Quapropter sicut prius, rogamus & obnixe precamur, quatenus pro deo & anima uestra, & pro appellatione domini Ro. pontificis Paschalis, & Ro. ecclesiæ, & pro honore regni dignemini apud filium nostrũ efficere, ut dimisso exercitu cesset nos persequi, & ordinetur quomodo secure & absq; omni ambiguitate possimus nos cum cæteris supradictis ad agendum de nostra iniuria, & pace in regno componenda, quiete & pacifice conuenire. Quod si nullatenus cessare uoluerit, proclamationem inde fecimus, & semper facimus deo, & sanctæ Mariæ, & beato Petro patrono nostro, & omnibus sanctis, & omnibus Christianis, & uobis maxime, omni deuotione precantes, ut dignemini cessare eum persequi ad persecutionẽ tantæ iniuriæ, & uos eum imitari. Appellauimus, & tertio appellamus dominũ Ro. pontificẽ Paschalem, & sanctam & uniuersalem sedem & Ro. ecclesiam. Quod si hoc tantum nobis, & ad hoc, ut ipse cesset nos persequi, prodesse nõ poterit, committimus nos omnipotenti patri, & filio, sanctoq; spiritui paracleto, & beatæ Mariæ perpetuæ uirgini, & beato Petro & Paulo, & sancto Lamperto, omnibusq; sanctis, ut diuina miseratio, omniumq; sanctorum intercessio humilitatem nostram respicere, nosq; contra tantum, tamq; iniuriosum imperium defendere dignetur. Amen.

EPISTOLARVM HENRICI IIII. CAES. AVG. FINIS.

CONRADI VECERII

REGII SECRETARII LIBELLVS DE REBVS GESTIS IMPERATORIS HENRICI VII.

ISTORIAM quisquis aggreditur scribere, eam maxime uirtutem tacite polliceri uidetur, uti fide nitatur assertio: pusillumq; interest, munus'ne commemorandi res gestas, integritatis suæ conscius ultro quis suscipiat, an publicandorũ potestatẽ actorum Cæsaris permissu nanciscatur. Atq; eo magis quod hunc quum seligit princeps, non illud agit ut bonum grauemq; uelit efficere (quis enim præter immortalem deum, cuiquam probitatem conferat?) sed quo ueracem uideri iniunctione mandati testetur. At historicus ut primum res memorandas cõmendare posteritati decreuerit, primum omnium de moribus suis ipse uidetur iudicium facere, seq; eum promittere, qui & fideliter & accurate cogitata prompturus sit. Has res ego mecum etiam atq; etiam reputans, quanquam nõ ignorabam propensiorem ilico fore lectorẽ ad carpenda quæq; recentia, quàm comprobanda: sperare tamen cœpi, fieri posse, ut quum singularem regem describendi causa iustis rationibus assumptum cognouisset, institutũ nostrum boni consuleret. Nanq; & res dignæ uidebantur quæ referrentur in literas, & extabat qui ante nos id fecisset nemo, quod equidem nouerim. Tum necessitudo patriæ me uel maxime impulit, non ea quidem, ut principis nostri facta plus æquo prædicarem, sed quæ apud uarias sparsim gentes & barbaris linguis, & per partes legi compereram, in corpus libri cuiuspiam Latini possem redigere: omni interim soli naralis affectione seposita: alioquin nec ueterum cuiusquam acceptanda esset industria: qui quum regum res maximis uoluminibus posteritati traderent, eorum ipsorum tamen quos perscribebant, & clientes & populares habebantur: adeo quæ ex officio gerimus, ab ijs quæ forte priuatimq; fiunt, distinguuntur. Nunc ad inceptũ redeo. Qui maiores imperatori Henrico, aut omnino parentes fuerint, quãuis curiosa uestigatione cognoscere nõ potui: sed & uxor illi quæ cuiasq; fuerit, itidem propè in ambiguo est. Ipse, quod constat, Luceburgiæ comitatũ hæreditate obtinuit, Romã profectus, & Baldeuino fratri Treuirensis ecclesiæ archiepiscopatum confecit, & summis antistitibus ac bono cuiq; sapientiæ & comitatis ingens argumentum edidit. Fuit olim Luceburgia Treuirorum portio, idq; ut credam, propinquitate locorũ adducor. Hanc postmodum Henricus Romano admotam imperio, ducatię dignitatis insignibus exornauit. Situs eius ab Arduennæ syluæ termino, quatenus hodie appellationẽ obtinet, ad Mosellam fluuiũ, cuius amnis Burdegalensis Ausonius carmine satis prolixo meminit.

Luceburgia

minit,finitimarum ditionum his limitibus cingitur,Gallico,Lothatingo,Mē
tensi,Treuirico,Iuliaceno,Leodio.Oppida nō amplius nouem,maior quon/
dam numerus. Sed cum & pia,ut aiunt,Henrici liberalitas,tribus municipijs
Sarcburgo,Vitelliaco, & Treuirorum maximo templo donatis, & Gallica
bella coarctarunt.Gens potiore ex parte Germanica,regione tamen Gallicā
spectante,eius quoq; nationis moribus linguaq; utens. Hæc de Henrici ori/
gine patriaq; tametsi pauxilla,tenuitatē confesso præmittere placuit. Quan/
quam non me præterit, circumferri iampridem libellū uernacula lingua con/
scriptum,de fœminæ Melyssinæ præstigijs, octauo quoq; die pubetenus in *Melyßinæ fa*
anguem commutari solitæ. Quam inter maiores septimi nostri cōnumerare *scinamenta*
nituntur.Eum ut nec approbare,ita nec refellere animus est.Quur enim non
ueneficia fieri posse concesserim, dum si tradantur ut ueneficia. Quis enim
non illa fascina legens obstupescat, neq; tamen protinus tanquam conficta
repudiet? Scylla uenit, inediaq; tenus descenderat aluo, Quum sua fœ/ *Ouid. 14.*
dari latrantibus inguina monstris Aspicit,ac primo nō credens corporis il/ *Metam.*
las Esse sui partes,refugit,& Cerboreos rictus p̃ partibus inuenit illis. Sed
à fabulante poëta eos uersus exaratos obijcies.Historiā accipe. Hæc se car/ *Vergil. 4*
minibus promittit soluere montes, Quas uelit ast alijs duras immittere *Georg.*
curas. Sistere aquam fluuijs, & uertere sydera retro, Nocturnosq; ciet
manes,mugire uidebis Sub pedibus terrā. & descendere montibus ornos.
Alius quoque eiusdem professionis scriptor hunc in modum cecinit. Mens *Lucanus 6*
hausti nulla sanie polluta ueneni. Incantata perit. Libet & testimonium
quanquam non admodum diffinitum,unius è nostris sapientibus afferre in
mediū. hæc uel falsa sunt, inquit diuus pater Augustinus, uel tam inusitata, *18. de ciui*
ut merito non credantur. Firmissime tamen credendum est omnipotentem *tate dei*
deum omnia posse facere quæ uoluerit, siue iudicando siue præstando: nec
dæmones aliquid operari secundum naturæ suæ potentiam (quia & ipsa an/
gelica creatura est,licet propior sit uitio maligna) nisi quod ille p̃miserit,cuius
iudicia occulta sunt multa,iniusta nulla. Nec sanè dæmones natura creant,si
aliquid tale faciunt,sed specietenus quę à deo uera sunt creata,cōmutant &c.
Quid an nō consonantia de ortu maximorū quondam principum aliorum
traduntur? Alexandrum nempe Macedonem complexu Olympiæ matris,
draconisq; genitum,ideoq; appellatum fuisse Hammonem? Scipionē Affri
canum & diuum Augustū,eiusdē superstitionis interuentu conceptos? Quin
& in oceani Gallici insula quadam nouem Gallicenas illas fuisse, tradunt au
thores, quum alijs artibus præditas, tum uertendi se in quas formas liberet.
Quibus ex locis ortam fuisse Melyssinam non est absurda coniectio.Sed de
his aliàs. Certe prænobiles,tum in Gallijs, tum apud inferiores Germanos
scio familias,& patriæ nostræ deferentes prænomen,& in Galleato imaginū
apice (cuius stemmatis diligētissima ac minime perfunctoria cura fuit ueteri/

 bus)id

bus)id monstrum cuppæ balneatoriæ insidens. Sed & turrim ingentē medio ciuitatis nostræ sitam, paulo supra ætatem nostram bona ex parte prolapsam uetustate comperi, in qua uanitatem illam fuisse peractam fama per manus traditur. Postremo Carolū felicissimū seculi nostri principem nondū pubescentem, quum de nuptiarū fœdere cum Renata Ludouici Gallorum regis filia ineundo tractaretur (quanquam illi larga potestas erat è subiectis alijs gentibus titulum assumēdi) totis tamen tabulis haud alia quàm Lucenburgiæ appellatione fuisse denotatū, non in minima gloria posuerim usque adeo, ut nisi alijs uitijs supradictum opusculum laboraret, quippe in quo parum uerisimilia referuntur, interdum aduersa, nonnunquam dissonantia, non difficile fidē mihi faceret. Enimuero quo cōmodius ad ipsius Henrici res nostra feratur oratio, & rectum uisum est & necessarium, pauca prius de statu temporum illorum supra repetere.

Carolus Hispaniæ rex

ANno à Christo saluatore genito M. CCCII. Francorū rex Philippus cognomento pulcher, graue aduersum pontificem maximum Bonifacium octauum conceperat odium, tum Gibellinæ factionis studiosiorē existimans, tum quod fidem temere præuaricatū contenderet. Promisisse enim sibi paucis ante annis, quum alia quædam, tum de summa Romani imperij potestate ab Germanis ad Gallos traducenda, atq; adeo Carolum fratrem diserte fuisse in conuentis nominatum, cui id decus primum assignaret. Hæc uidelicet pollicita nūc cecidisse ad nihilū, Alberto Austrino Theutonico principe palàm nuper decretis eius comprobato. Eas rex causas grauius secū considerans, rationem irarum exequendarum perquirit. Neq; difficilis mox uia Bonifacij irritandi inuenta. Columnia gens Romæ opibus & clientelis insignis octauo inter comitiorum arcana suffragij iure, ne legeretur obstiterat. Itaq; eis quoq; Bonifacius per speciem expilati thesauri ecclesiæ effecerat, ut & ædes & suburbana familiæ publice diruerentur, & qui eorum cardinales iam essent, uenerãdo collegio excederēt. Interea Stephanus ex ea gente profugus in Gallia agitans, idoneus Philippo uisus est, per quem initia malorū fierent. Cœptus comiter humaneq; haberi, liberaliusq; quàm fortuna exulantium est. Ad hoc Philippus ne quid impotentiæ prætermitteret, sacerdotales Galliarum titulos à pontificibus antea pro decretis, procq; more sanctæ matris ecclesiæ componi solitos, ipse ordinare citra consensum præsidis Romani statuit. Quæ ubi summus antistes intelligit, grauissime tulit iniuriam, pessimi exempli, id quod erat, existimans, si uel antecessorum recte cōstituta temere rescinderentur, uel autoritatem pontificiam laicus princeps prophanasset. Augebatur indignitas ipsius Bonifacij, supra quàm dici potest ambitiosa magnitudine animi, & contumeliarum insolentis. Itaq; quo partes suæ iustiores uulgo noscerentur, lege potius agere quàm armis instituit. Prelatos Gallicos maiores cōuenire Romam uniuersos iubet, ad publicam synodum celebrandam,

Columnenses

celebrandam.Hi ne regno decederent, Philippi prohibitione intercludunt. Quibus rebus ad Octauum delatis,increpatur rex primum per literas,dein de quum castigationem contumaciæ paruipẽderet, sacrorum participatione arcetur.Neq; eo minus prelatis regni ipse Lutetiam accersitis,causam quoq; suam approbare nititur. Pontifex ne nullam nõ rationem coërcendi Pulchri tentaret,Flandrorum partes tueri aggreditur. Ea tum gens,quod superbius imperatum sibi diceret,Gallicum iugum detrectabat. Cum superis quoque Germanis amicitiam interiorem coniungit, iusso Alberto quibuscũq; posset uiribus, fines Belgarum quatenus Philippici iuris essent,incursare. Sed nihil ea Gallum à consilio dimouerunt. Missi clanculum in Italiam qui Campanos,si qui forsan priuatas ob iras infensi essent Antistiti,corruptos auro traherent in sententiam, cæteraq; comprehendendi eius idonea mature apparerent.Neq; euentus infando commento defuit,Anaginæ agens pontifex,à Sarra Columnio duce Gallicæ multitudinis nõ prouiso irrumpente summa luce circumuenitur, liberæq; custodiæ traditũ oppidani immodice(ut æquũ erat)funesto scelere conturbati,triduo demum elapso,receptis animis exemere. Ipse Romam regressus,dum uindictæ modos altius inuestigat,morbũ, ut creditur,ex ægritudine nactus,interijt. Vndecimus Benedictus Octauũ, Clemens quintus Benedictũ, munere summi pontificatus insequitur. Reyterandum Gotthonem quoad priuatus erat, appellabant Burdegalensem Archiflaminem. Is enim uariantibus nonnihil patrum sententijs, inter alios duos Pulchro ab suarum partium cardinalibus nominatus extiterat,quẽ rex quoniam id temporis plurimũ poterat,si ita sedisset, solenniter nuncuparet. Philippus insperatæ dignationis lætitia gestiens, Reyterandum accersit, in suaq; manu papalia Comitia prolatis epistolis cardinaliũ, reposita edocet, cæterum postulata quædam sex capitibus comprehensa recipi sibi prius q̃ res confici posset,oportere. Gottho nihil minus quàm quæ iactabantur,uel sperans,uel cogitans, illudiq; sibi existimans,cunctari primũ:ubi serio agere principem comperit,actis in præsens gratijs,capita se regiæ petitionis prestiturum promittit.Data acceptaq; fide placita curantur. Raymundum cardinales Gallici duodecim summum ecclesiæ Romanæ sacerdotem in gratiam regis consalutant.Italicos statim patres,ut idem facere uellent,epistolis,nuncijsq; celerrimis adhortati.Gottho ut primũ quæ ab rege acta de se fuerant, Italis quoq; probari cognouit,senatũ statim Cardineum uniuersum,regesq; Transalpinos aliquot conuenire Lugdunum iubet, ad peragenda inaugurandi solennia.Id edictum tametsi prælatis Ausoniæ non perinde arrideret, pontificiam aulam trans alpes concessurã gementibus: coiere tamen in ciuitatem designatam non infrequentes,ibi declaratus ex more maximus ecclesiæ Christianorum episcopus, quintiq; Clementis appellationem sortitus, mox Philippum censuris(namq; id primum postulatorum caput extiterat)

Flandria

Germani superiores

Sarra Columnius

Benedictus 11.

Clemens 5.

quibus innexum à Bonifacio diximus, exoluit, reliqua promissorum tempestiue se effecturum affirmans. Sed nec ea Philippus posthabenda ratus, Pictauos in conuentum accersito Clemente de cæteris desiderij sui partibus referri iussit in medium. Summa petitio erat de abolenda in perpetuũ memoria Bonifacij. Neq; prætextu caruit flagitatio impudens, articulis quadraginta ingenio causidicorum excogitatis, quibus Octaui mores, præter alia facinora de hæretica impietate suggillabantur. Hic uero hærere æstuareq; Clemens, quid nam consilij in re tam inexplicabili caperet. Nanq; inde occurrebat sacramenti interuentu firmata promissio, hinc innocentia Bonifacij, qui ut neque forsan insons prorsus criminum haberetur, ita non ullum extare de obiecto admisso indicium: quin exemplis, decretis, constitutionibusq; declaratum abunde reliquisse, quanto studio, quantáque fide gubernacula culminis apostolici procurasset. Sollicito inter has curas Quinto, opportune Nicolaus cardinalis Pratensis interuenit: cui, quod arbiter omnium arcanorum haberetur, nudantur ordine omnia. Is ut erat ingenio ad subita etiam quæque moderanda dexterrimo, primum confirmato pontificis animo, scire se quid potissimũ illi consilij profuturum speraret affirmat, regias in primis spes ali dissimulanter augeriq; placere, tum doceri cupidum principem, quo magis rata fiant: quæ ad Bonifacij cineres attinent, uideri futurum consultius, si tanta res non nisi publici consilij senatusconsulto firmetur. Quã sententiam ubi Gallus approbauerit, sedem conuentui Viennam inter Allobroges deligat, aliámue ciuitatem quampiam & liberam, & ad excedendũ regijs finibus opportunam. Placuit Quinto cardinalis suggestio. Itaq; de uolũtate Philippi Viennam maximo Christianorum conuentu edicto, Octauoq; de opposita impietate ex sententia patrum absoluto, ipse ibi paucos commoratus dies, Auenionem in Roberti regis prouinciam sese contulit. Nunc tandẽ

Card. Pratensis

Henrici rerũ primordia

ad Henricum nostrum deflectat oratio. Anno à Christo M. CCCVIII. rege Romanorum Alberto per insidias nepotis occiso, nunciatũ est principes, quorum legendi Cæsaris ius est, de sufficiendo Imperatore parum conuenturos. Philippus discordiam Germanorum cœptis suis optime conducturam existimans, secretiorum modo consiliorum arbitros coire iussos de noua dispositione interrogat. Venisse aliquãdo tempus suo quoq; seculo exornandi regni Gallici: sextum antea postulatorum caput, quod ad eum diem cõsulto noluisset Clementi prodere, id uero nunc expromere statuisse, de Carolo fratre substituendo in imperium, deq; ea dignitate per senatusconsultũ in perpetuum transponẽda in Galliam. Esse Clementem iampridem in potestate, posseq; rem & iure & exemplo nixam facile transigi. Cui enim fiat iniuria, si uacantis imperij permutetur conditio? Idem fecisse pontifices olim alios. Deniq; fatorum seriem conuenire cum eiusmodi proposito, ut quemadmodum principatus ille de Græcis quondam in Francos, sicut ei uidebatur, deq; ea gente

gente ad Italos,ac postremū ad Theutones translatus crederetur, ita rursus ad Francorum posteritatē remigret. Mouit uniuersos proceres relatio regia, laudatoꝗ́ nobilitandi Gallorū regni desiderio de consilij sentētia decretum fit, & ut Philippus & Carolus primo quoq; tempore ante etiam quàm Germani irent in suffragium, Clementem numeroso comitatu adeant, rumore quidem disperso, quasi ad persequendam Bonifacij criminationem ueniant, reuera autē ut protinus quàm Auenionem inierint, pontificem de sexta & ad id tempus ignota petitione cōmonefaciant. Eam occultationē nihil fuisse aliud, quàm de Imperatorio apice publice transponendo in Celtas. Abdere uero rem placuisse eatenus, quam apud Bonifacium quoq; tentauissent, ut ne uiuum regnantemq́ Albertum affecisse uideretur iniuria. Nec repugnaturū Clementē quantumuis audaci flagitationi, uidelicet iam instructo exercitu uerius quàm famulitio territum. Edicto per uniuersam ditionem dimisso, generosi clientes ad regium iter apparati conueniunt, equitum sex milia fuisse traduntur. Enimuero sicuti recte institutis diuinus fauor arridet, ita improbe consulta iuxta Sexti Pythagorici sententiam, funestus insequitur exitus. Permanauit certe ad pontificem quamuis latitantis conciliabuli astutia. Quare denuo accersito Pratense intimorum, ut diximus, omnium socio, ac iam ante exoso Philippum ob insectationem Bonifacianæ memoriæ, quæ si tolleretē medio, & acta quoq; illius, in quibus Cardinalatus censebatur, quē Octauus illi contulerat, conuulsum iri uerebatur, nouam huiusmodi ambiguitatē aperit. Ille ad innatam sapientiam uersus, quàm maximis itineribus, inquit, & antequam Gallicæ petitionis mentio in senatu fiat, nunciandū in Germania censeo, de successore quammaxime mature surrogādo. Quum Clemens quem igitur præcipuum crederet, tantæq; successioni idoneum quæsiuisset, Pratensis ecclesiarum ne libertatis respectu, an studio Gibellinarum partiū, an consuetudinis in urbe quondā institutæ memor, Henricum ait Lucemburgiæ comitem nulli Germaniæ principū cedere arbitror, siue religionem, siue fidem, seu certe magnitudinē animi spectaueris. Neq; dubiū, si eò celsitudinis benignitate tua prouectus fuerit, nulla non re uel pontificijs obtemperaturum iussis, uel immunitatē ecclesiæ propugnaturū. Sane clanculum & dissimulanter cuncta fieri oportet, ne si publico senatu in patrumq; conspectu cogitata retexeris, qui cardinales Philippo studēt, proditis illico rebus, uota nostra conturbent. Itaq; quas ipse literas dabis in Alemanniā, pusilla modo formula placet obsignari, quasi non scriptas de rebus grauissimis. Ego seorsum prolixas de tota re alias exarabo. Iuuit assertionem Cardineam Henrici quoque integritatis gloria; quam ex rebus fortiter probeq; gestis fama iam pridem exorta ad Clementem quoq; pertulerat. Delatis ad Germanos epistolis, req; intellecta, Comitiorū solennia maturantur, ualuereq; adeo pontificiæ cardinalisq; literæ (qui & illud adiecerat, nisi bonis consilijs protinus

Pratensis consilium

obsecundarēt, Cæsarei fastigij apicem, iure ne an iniuria, relicto Rheno transitu rū in Galliā) sed & maxime spectata uirtus Henrici profuit, uti cunctorū suffragijs, ac ne uno quidē repugnāte, Romani regni sceptra florenti iuueni deferrentur. Autores habeo Luceburgi transacta fuisse comitia. Quod ascribendū putaui magis ne ignorauisse eam rem crederer, quàm ut morē locūq; uetustū tam tumultuario præsertim tempore prætermissum existimarē. Ille ut cōtra opinionē hominū per Celtas, perq; comitatū pontificis renunciatus rex fuit, Pulchellus qui iam festinabat compellare Clementē, illusum se animaduertens, domū irritus spei repetijt, nunquā postea bene de eo pontifice sentiens. Luceburgius, qui nihil minus quàm Cæsarea gubernacula sibi credenda cogitauerat, omniū primū gratias immortali deo lectoribusq; agendas censuit. Mox ad ea quæ & tempus & res & maleuolorū conatus ferebāt conuersus, mittit in oram Narbonensem, qui à Clemente postulēt, uti ratam sibi facere surrogationē pro more dignaretur. Principes legationis, Sabaudiæ comes (nomen ut in plerisq; sequentibus nō traditur) & Guido Namurcæus Flandri comitis frater, ambo ex propinquis regijs: hi à Clemēte, totoq; cætu Cardineo comiter humaneq; habiti, mēse Aprili, comprobationē actorum in Germania causa cognita impetrarunt. Decretū uti è cardinalibus Pratēsis & Fliscus prima quaque occasione in Italiam proficisci maturarent, gentibusq; cis alpes habitantibus, apostolica uice præciperent, ne qd impedimēti morarúmue quo minus potestas nouo regi petendæ urbis foret, astruerent, quin obedienter atq; hospitaliter aduentū illius curarent excipere. Sunt qui legem adiectam fuisse probationi affirment, ut intra primū bienniū ad motus Italiæ compescendos Romam solita expeditione properaret, simul ipse summos Imperatorij nominis fasces acciperet, quū tres proxime antecedentes principes eum honorē prætermisisse constaret. Sabaudo reuerso, uoluntateq; Clemētina perspecta, conuentus Aquisgranū indicitur. Coiere anno insequente ad id concilium inter alios proceres dux Brabantiæ, comes Flandriæ, & comes Raynaldus. Ibi peractis solennibus generoso uertici regium diadema archiepiscopus Agrippinæ more maiorū ad octauū idus Ianuarij imposuit. Quem diē & constitutiones ecclesiæ celebrari ob memoriam Magorum iusserunt, & tum publica lætitia celebriorē reddidit. Anno à Christo genito M. CCCIX. ad diem VI. idus Maij, cœlum ardere uisum, discurrente flammæ uortice è plaga Boreali in Meridiem. Quo typo aduentū Henrici portendi Italorum multi crediderunt. Interea Carolus Siciliæ rex secundus, Gallicæ originis cis fretum regnans, rebus humanis excessit. Plures huic filij, nempe maior natu Carolus, Martellus cognomine, & Robertus. Martellus uiuo etiamdū patre mortem, sed filio relicto, obijt. Qua in specie, excq; facto ipso, larga disputandi materia Iureconsultis est nata, Nepos ne antecedere iure possit patruū in successione auita. Sed & responsis prudentū & pontificia pronun

Henrici electio *Prodigium*

cia pronunciatione quadã Robertus annixus, compendiũ hæreditatis obti/
nuit,paternaq; nece cõperta,mox Auenionẽ properat. Ibi nullis non modis
Clemẽtis amicitia cõparata,adeo promouit,ut & rex utriusq; appellaret Sici
liæ,& quicquid præterea alieni æris patri, auoq; per belli quondã tẽpora ec/
clesia Romana crediderat,illi ferretur acceptũ:summa aureorũ sex milia supe
rauisse putat. Tantis beneficijs Robertus se obnoxiũ sentiens,actis ad tẽpus
gratijs,operã curãq; Clementi omnẽ gratitudinis ostendendæ pensandæq;
dignationis detulit. Hic Quintus qui Luceburgiũ, ut supra tetigimus,paulo *Clementis in/*
ante regẽ Romanũ declarauerat,siue suspectã habens Henrici potentiã,siue *constantia*
contractæ amicitiæ Vasconico more pertesus, Siculũ Romandiolæ comitẽ
facit.Eamq; Robertus prouinciã Giliberto Zantillio Vicecomiti demanda
uit.Quę res perpulchrã Gibellinis Imperatorij iugi detrectandi potestatem
tribuit,uel tantula rebellandi occasione gestientibus. Luceburgius nihil eorũ
negligendũ ratus, quæ ad amplitudinẽ Augusti principatus pertinent,sum/
ma ope annisus est,ut q; celerrime documentũ aliquod præberet, quãtus &
q; propensus sibi esset animus pontificiæ dignitatis excolendæ. Dimisso edi
cto p prouincias, ut quisquis nobiliũ Augustale beneficiũ obtineret, die con
stituto uellet adesse,solennemq; profectionẽ Romanæ mitræ capiẽdæ causa
pro cõditione,proq; consuetudine sua curaret exornandã. Ipse uniuersa Ger *Ioan. filius*
mania Ioanni filio demandata,cum nõ adeo grandi comitatu iter ingressus, *Henrici*
alpibusq; propinquãs, Lausani cõstitit,reliquã exercitus partẽ opperiẽs. Eò
mox legationes ex Italia salutandi causa certatim occurrũt. At Guelphorum
factio in Hetruria, cis alpinaq; degentiũ, quã semper antehac Theutonicæ
felicitati aduersatam constat,in multo maximũ metũ incidit, & fama nume/
rosi exercitus, & reliquæ Italiæ proniore consensu: præcipue uero Florẽtini, *Florentinorũ*
inter spem metumq; ancipites, hostiliter ne an deditione fortissimũ ducem *rebellio*
exciperent,præualuit tamen sententia,ui potius, q; abiecta formidine agen/
dum censentium. Itaq; quo uel conturbaret inauguratio,uel lentius certe suc
cederet,conscripta per totam ciuitatem iuuentute,accitisq; militibus alijs uo/
luntarijs,præsidium haud cõtemnendũ efficiunt. Ad hoc pecuniã,frumentũ,
cæterasq; res comparant,uel stipendio,uel obsidioni necessarias. Deniq; fœ/
dus cũ Siculo Roberto, ciuitatibusq; Hetruscis ac cisalpinis aliquot faciunt.
Pisanorũ longe diuersa sententia,hi quo sese Gibellinarũ partium,atq; adeo *Pisanorũ be/*
Cæsarei nominis q; maxime studiosos Henrico in ipso Italiæ ingressu com/ *neuolentia*
probarẽt,donũ regi aureorũ milia xl. submiserunt:eo ueluti uiatico prędirus
(quippe cuius ærariũ,ut ueris agamus,uirtute esset q; nũmis instructius) Se/
ptẽbris exitu mouit è Lausano, superatoq; mõte perq; arduo,Senisiũ uocãt
accolæ,Taurinũ est inuectus. Illinc decimo die q; accesserat, Insubres ingre/
dit.ibi quoq; magno apparatu acceptus,Astensiũ dissidia haud exilia sũma
cura cõposuit. Constabat id temporis regius comitatus equitũ duobus mili/
h 4 bus,quum

bus,quum residuum perinde expectaretur. Mansit itaque apud Astam toto bimestri atque amplius, & reliquam, ut diximus, copiarum partem opperiēs, & de ineunda Insubrium ciuitate consultans. Gnidottus Turritus sapientia atque opibus clarus, genti ea tempestate præerat. Is audito in primis aduentu, uereri cœpit, ne diuersæ factionis pars (Gibellini erant, uiolentia illius acti in exiliū) occasione Germani aduentantis in recuperāda dignitate uteretur. Itaque præsidium ad urbis suæ tutelam comparat duorum milium atque amplius. Ipsi fœdus atque hospitium erat cum toto Guelphorum genere, per Italiam agentium. Sed & operam dabat quibuscunque poterat artibus, ne mœnibus reciperetur Henricus, Gibellinæ scilicet factionis patronū, ut paulo ante scripsimus, futurum metuens. Neque tamen obtinere potuit, quin bona ciuitatis pars regis amantior, simul cardinalis Fliscus, tum legatus Apostolicus, Clementinaque mandata conficere cupiens, Luceburgium ultro inuitarent. Rex Romanus, dolentibus Gnidotti oculis, pridie Mediolanum dominici natalis inuehitur, dieque sequente octauo, Antistes eius diœceseos in Ambrosij beatissimi delubro mysterijs uacantis Henrici uerticem secunda corona redimiuit. Augustæ quoque quam unà secum aduexerat, idem honor habitus. Affuere solennibus omnium ferè Italiæ ciuitatum legati Gibellinarum modo partium, ita ut Fluentini duntaxat oratores desiderarentur. Insubrium quoque interim discordiam quanta fieri potuit cura sedauit, adeo ut & Maphæum uicecomitem cum sodalibus, & ciuitatis Archiflaminem, cæterosque proscriptos reductaret in urbem. Eò tum quoque legati frequentes ciuitatum Italiæ gratulatum accedunt, ita ut tota passim Ausonia, Bononiam excipio, & Paduam uicarij Augustales dimitterentur, acciperenturque comites. Inter hæc Gnidottus exosus felicitatem Maphæi, quibuscunque rationibus poterat, uindicare priscam fortunam molitur. Ac ni sapientia uicecomitis infaustis cœpris fuisset occursum (nanque rem omnem ordine primoribus regiæ aulæ exposuit) maximus in ciuitate tumultus extitisset, non partibus modo noxius, sed & formidolosus principi, qui iam securior, bonā exercitus partē per finitima loca neglectim disperserat. Sunt qui dicant Maphæū quo certius animū Turriti pnosceret, simulasse societatē partiū, accusauisseque multis modis supercilium Cæsarum, quod id genus Reipub. principatū nomine, seruitutem re ipsa præseferret. Satius esse æquabilem libertatem omnibus uiribus propugnare, q̄ ingenuos ac fortes animos Germanico iugo supponere, reciperet modo animā, seque in priscam præfecturā ipse reponeret, nec detrectaturū populū ne nunc quoque gubernacula quondā sibi cognita. His atque eiuscemodi dictis peruictum Gnidottum cuncta simpliciter credidisse, promisisseque Maphæo, & uafro aduersario & restituto in gratiā, quem impēse cauendū esse ueteri docemur adagio. Illū, Gnidotto prodito, fabulā omnē denarrauisse Septimo. Neque defuisse impię criminationi fidē, ita ut die dicta

Gnidottus

Maphei calliditas

dicta, Turritoq; adesse iusso, cognitio pararetur. Sed is iudicio consiliorū intellecto, furtim ad Guelphos transijt. Iisdē diebus Cremona, Guidotti exactione comperta, simul Florentinorum adducta instinctu, rebellis Henrico efficitur, sed & qui Brixianorum Gibellini erant successibus Imperatoris auditis, Guelphos urbe exegerunt. Idem Parmæ factum. Quibus rebus Cæsar cognitis, mittit qui eas quoq; rixas cōsopirent, exulibus reductis in patriam. Sed breui post tempore Guelphica pars Felsineorum Florentinorumq; confisa præsidio, Brixia Gibellinos inuicem depulit, ex professoq; hostis Imperatori efficitur, Anno à Christo genito M. CCC XI. mense Aprili. Imperator Henricus obsessa iamdiu Cremona, Geneuensem episcopum, cognatione sibi deuinctum, cum turmis ad Patauinos coërcendos mittit, quos à Bononiensibus stetisse diximus. Ab eo Vicentia, quæ Paduani iuris erat, bello capitur. Præsidium in arce consistens, fuga dilapsum. Ea uictoria ipsos quoq; Patauinos metu usqueadeo perculit, ut suppliciter sese fidei in primis tradiderint, aureorum milia centum ob contumaciam pendere, Cęsareumq; præfectum recipere iussi. Idem Antistes profectus Venetias, tributum pro uetere consuetudine postulauit. Appulso honor ingens habitus, adnumerataq; in tiaram Romanam, talenta Veneta mille. Eadem in ciuitate ipsum insigne confectum, solido ex auro coronam uarijs maximiq; precij gemmis adornantibus: sellam quoq; argenteam, auroq; circumlitam, fabricatam ibi tradunt. Interea sedente ad Cremonam Henrico, obsessi, quia parum muniti erant ad obsidionem ferendam, simul archiepiscopi Rauennatis interuentu, sese sub conditione tributi pendendi ultro dediderunt. Eidem mandatum Antistiti muros ciuitatis, castellaq; demoliri. Cæsar Cremonensi bello perfecto, ad Brixiam quoque circumsidendam festinat, non aliâs pari instructus exercitu: qui parcissime numerant, equestriū Germanorum ualidæ armaturæ sex milia fuisse tradunt. Namq; ut rumor per transalpinas quasq; prouincias de Mediolano, cæterisq; ciuitatibus subiugatis increbuit, uix dici potest, quanta & quàm fida multitudo militum certatim adflueret, pars emerendi stipendij studio, cæteri amore uncti regis adducti. Pro certo creditur Henricū, si in primis abstitisset, relictaq; Brixia processisset in Hetruriam, nō Thuscos modo, qui recentis defectionis sibi conscij, irā iustissimi uindicis formidabant, sed & quantam aperire non interest, partem Italiæ sub iugū missurum, quippe qui parū prouisi essent contra obsidionē, quorumq; nutarēt iam animi, iustitia clementiaq; noui regis impulsi. Sed is dum cisalpinæ pertinacius imminet, maiorū rerum occasionē prætermisit. Adeo uincere maximos duces promptius scire compertū est, q̃ uti uictoria. Quippe uirtus attenuata periculis, nullam non in partem de prouidendo circumspectat: eadem rebus sublata secundis, securaq; sui, quæ futura sunt negligit. Eodem anno ciuitates Hetruscæ Guelpharum partium Florentia, Bononia, Senæ, Luca, Pistorium

Guidotti ad Guelphos fuga

Brixia rebellis Imp.

Tiara & solium

Cremonæ deditio

Brixiæ obsidio

Occasionis neglectus

storium fœdus inter se aduersum Henricum sanciunt. Florentini præsidium equitum Hispani generis cccc. quos à Roberto acceperāt, misere Bononiam, itidemq; Senam & Lucā, si forte ea regione Germanus statuisset incedere. Sed & quicquid Gibellinorum in ciuitatibus Guelphis uersabatur, exactū. Sub hæc perstante Cæsare in obsidenda Brixia, uariæ utrinque clades acce-ptæ: inter cæteros autem proceres, & frater regis & equitum magister Vual-ramus, magnæ indolis, ictu sagittæ percussus interijt. Corpus apud diuum Barnabam cōditur, quod templum nondum ciuitate clausum fuisse, Iacobus philosophus in supplemēto autor est. Eo infortunio, sublatos pauloante Cæsarianorum animos resedisse ob eximij iuuenis necem Brixiani credentes, frequentius iam incautiusq; excursare cœperunt. Etenim die quodam licentius euagantes, intercepti, fusi, fugatiq; sunt. Cæsorū numerus ducenti. Capti ex ciuitatis primoribus quadraginta, inter quos Galeaccus, cognomento Brusatus, obsessorum tribunus. Is quia fidem regi non multo ante datā infregerat, quadrigarum uiolentia diuersam in partem miserum distrahentium corpus perfidiæ pœnas exoluit. Cæteri captiuorū securi percussi. Nihilo magis proficiente ad euincendam contumaciam exemplo seueri supplicij, quin hostes cœlesti quoq; fauore adiuti uidebantur, strue cadauerum odoreq; diuturni exercitus incubantis, corrupto aëre, ita ut plurimi Theutonū uarios in morbos inciderent, cogerenturq; aut miseri è uita excedere, aut inglorij, neque id citra discrimen, repetere patriam. Procerum ea extinctorū tabe præcipuus Guido Namurceus, cuius supra meminimus, Flandrorum quondam tribunus in Curtracensi prælio, atque ob id rerum gestarum claritate spectatus. Quam ob luem magna purpuratorum pars Henricum de soluenda obsidione solicitat. Illo magis intolerabilem ac minime perseueraturam necessitatem hostium, quàm laborem exercitus obseruante, quare decedere nō nisi compos uoti statuit. Quibus rebus intellectis, obsessi effecti supplices, cardinalis quoque Flisci auxilio ueniam consequuti, ad diem xvi. Kalendarum Octobrium fidei principis sese dediderūt. Rex ciuitate potitus, murisq; protinus ac turribus demoliri iussis, tributum aureorum uiginti milium, præterea obsides centum, quos ex omni ciuium multitudine selegisset, belli iure imperat. Magno stetit ea uictoria, nempe uix quarta exercitus parte superstite. Cremonam hinc ut redijt, incœpit consultare de componendis rebus in posterum. Placuit ordinata Longobardia, præsidibus'que per ciuitates impositis, Ligures petere, Mediolanum, ut diximus, procurante Maphæo, Veronam comite Scalari, Parmam Giliberto Corregio, Pascarino Bonoposo Mantuam. Quæ res parum salutaris postea ciuibus extitit: quos præfectos legum seruandarum causa in præsens præposuerat, superbe, auareq; postmodum imperantibus. At illis & in primis occupatio, & aureolorū copia, ut in perpetuum confirmarentur, quæ temporis causa concessa fuerant, effecerunt:

Vualrami interitus · *Galeaccus Brusatus* · *Morbus in castra* · *Guido* · *Brixia deditur*

Guelphorum

Guelphorum ciuitates ubi aduentare Henricum accipiunt, obsideri iussis itineribus Ligurum, remorari transitum illius conabantur. Iisdem diebus Clemens de repetenda urbe Romana ab Henrico compellatus per literas, ipse consilio ecclesiæ generali distentus, Pratensi cardinali petendæ Italiæ inaugurandiq; regis singulari mandato negocium impartitur. Cęsar ad diem undecimum Calendarum Octobrium maximo appatatu Genuã est inuectus. Principem dominumq; solenni more appellantibus: mox componendæ discordiæ ratio habita. Iraque Opicino Spinulæ socijsq; iampridem exulantibus cõfecta restitutio. Quæ res ingentem illi dilectionem ciuium pepererũt. Ipsi milia aureorum dono data centum, regiæ uero coniugi uiginti. Ea quũ insequente mense grauiter ægrotare cœpisset, res humanas reliquit. Elata tumulatáque solennem inter pompam apud beatissimi Francisci cœnobium, pudicitiæ singularis, religionisq; spectatæ fœmina. Anno à Christo genito, M. CCCXII. ad diem quartum Calendarũ Martij, Genua profectus Henricus classe triremium triginta, Pisas aduehitur. Quæ ciuitas nullo non genere apparatus eo uel exquisitissimo regem accepit, dominum quoque inter publicas acclamationes consalutans. Censebatur tamen in primis exercitus mille quingentis transalpinis equitibus: præcipui Germanicorum procerum, archiepiscopus Treuirorum Balduinus, cuius supra meminimus, Episcopus Eburonum, frater Barri comitis, è propinquis regijs: dux Bauarus, comes Sabaudus, uterque è propinquis regijs: comes Foresti, Guido Viennensis Delphini frater, Henricus Flandrorum comitis frater itidem è propinquis regijs, Robertus ipsius Flandrorum comitis filius. Comes Viennæ, Præfectus prætorio, quem nostri Aulæ magistrum appellant, uir maximi in re militari nominis. Eodem anno, mense Aprili, Robertus Siculus, cuius supra mentio est habita, de Romano Henrici itinere certior factus, quum nulla aliunde lacessendi regis extaret occasio, simul ita facere ab Vrsina factione iussus, Ioannem fratrem mittit ad urbem cum equitum sexcentorum præsidio. Literis subinde scriptis ad ciuitates Hetruriæ Guelpharum partiũ, de summittendis opportune Romam auxilijs. Ricardo Lunensi comiti, quẽ Robertus Thuscis imposuerat, datum negotium Latij mature ineundi, idq; cum phalange peditum duorum milium sexcentorũ. Hi ad diem XVI. Calendarum Iunij Romã peruecti, Vrsinos conueniunt, moxq; de sententia consilij Capitolium, Hadriani molem, ac Vaticanum armatis insederunt, Petro Sabaudo senatore urbis cõiecto in uincula. Columnijs alijsq; Cæsarianarũ partiũ Lateranũ, Mariam maiorẽ, amphitheatrũ, Rotundã, sanctamq; Sabinam occupantibus. Inter hęc Pisis Henricus equitibus bis mille, & hoc amplius constipatus, rectà per Thuscos Romam contendit, Viterbiũ absq; negocio capit, ibiq; dies aliquot cõstitit, occasionẽ inuadẽdi Vaticani expectãs. Postquam tempus idoneum uisum est perrumpendis insidijs, Viterbio promouet,

Augustæ mors

Procerum catalogus

Vrsini

Insidiæ Henrico tenduntur

mouet,occurrentesq; Vrsinos leuibus prælijs uertit in fugam.Simul popula ribus in ciuitate rem stenue gerentibus,ante diem calendarum Iunij urbem uisenda pompa introijt,protinus de expugnãdis Roberti clientium reliquijs consultat.Itaq; missis, qui singula factionis præsidia deturbarent, pro certo creditur quicquid ibi Appulorũ Ibericorumq; fuerat, depulsurum, nisi prælio quodam sexto & uigesimo Maij die commisso, quum alij ducum quidã, tum Leodiorũ occubuisset episcopus. Hũc enim perfractis (is erat ardor hominis)uiarum custodijs,in castellũ Angelicum properantem,Robertini Florali ex area per obliquum progressi circumueniunt,fugant,fundunt q;. Cæsarianorum qui capti occisi'ue fuerant,numerus milium duorum traditur.Eburonum, quem iam dicebamus antistitem, in equum ab uictore raptum, uehentemq; inermem Hispanus quispiam conspicatus,cuius paulo ante fratrẽ Alemani confecerant, quum non aliam fraternæ necis ultionem euenturam speraret, letali percussum uulnere, ut paucis post diebus moreretur, effecit. Eius interitu principis, qui & uirtute & autoritate eminuisset,in regia longe maximus pauor Cæsarianos inuasit,Robertinis econtrario lætitiã tristi casu afferẽte.Porrò Luceburgius ne tempus omne urbanis rixis attereret, statuit absoluere res,quarum causa potissimum urbem petiuerat. Itaq; de sententia cardinalium, conuentu in Lateranum ad diem Sextilium Calendarum indicto,Ostiensiq;,Flisco, & Arnoldo Cæsareas infulas sacrato capiti imponentibus, quod felix faustumq; sit,prægrandi apparatu, singularicq; spectantiũ gaudio,Augusti nomen,apicemq; fastigij imperialis accepit. Peracta inauguratione,Bauarus cum parte procerum perfunctum se officio comitãdi existimans,assumpto commeatu in Germaniam abijt. Ipse Tybur paucis post diebus concedens, multa ibi ueneratione incolarum exceptus, Pisas repetit. Guelphicæ ciuitates Hetruriæ, ubi quæ Romæ acta fuerant, deq; principe decedente intelligunt,iter illius rursum includere nitebantur.Ac ueriti,ne parum instructi,copioso agmini minus resistere ualeant, socios in urbe degentes,per literas commonefaciunt, ut & nouum amplecterentur consilium, & properate mox in Thuscos maturarent. Interim Cæsar Gallia repetita, per agrum Perusinum exercitu infesto progreditur,cunctaq; ferro atq; igne deuastat, Castellionem ui capit, Cortonæ, Aretijq; reuerenter occursum uenienti,portæq; apertæ inde crebris cum Guelphica gente prælijs feliciter gestis,uarijsq; Florentinorum castellis euersis, agrisq; uastatis, inopia pabuli proficisci compellitur. Ad eum Bonatiano in prædio(id loco uocabulũ)agentem, legati à rege Siciliæ Friderico mari deportati, donum aureorum milia uiginti adferunt, fœdus, amicitiamq; petentes.Postulatis eorum assensum. Postquam Cæsar Pisas accessit, legibus'que coërcere hostes aggressus, quos bello persequutus fuerat, & asperrima edicta in Thuscos Roberti partium promulgauit, & suos inuicem cliẽtes pulchris beneficijs deuinctiores effecit.

Quippe

Ingressus Henrici Romam

Leodien. episcopi mors

Quippe Spinulæ,cuius supra mentio est habita, Marchioniq; montisferrati cum alia dignationum genera,tum ius monetæ cudendæ tribuit:tum de Roberto castigando tractatum.Causa cognita,deq; consilij sententia ob læsam maiestatē Romani imperij paterno illum regno,prouincialiq; comitatu excidisse pronunciās.Quæ decreta postmodum defuncto Henrico,Pont. Max. Ioannes XXII pro potestate rescidit: estq; ea res in publica monumēta redacta.Sub idem tempus Henricus Flander magister equitū Cęsaris,Pisanū agrum cum turmis circumuagari cœpit,arcemq; fortissimā Petram sanctam Florentinis & Lucensibus suspectantibus expugnauit. Imperator nihil actū ratus uerbosis sententijs,nisi facta consequerentur, ad hoc Hetrusco bello finem commodissime posse imponi, si ducem caputq; damnandæ audaciæ cōtudisset, traijcere in Campaniam ad ipsum Robertū armis perdomandum statuit. Icto,ut ante diximus,cum Friderico fœdere, missisq; in Germaniam qui supplementum legionum conscriberent,placuit uti die constituta expeditam classem in Ligustico sinu explicaret. Numerus Cæsareani exercitus ad armatorum quatuor milia traditur. Accessit eò & Genuensium classis, triremium septuaginta. A Friderico quoq; Arragone triremibus quinquaginta submissis. Pisis Cæsar Nonis Augusti decessit: quo die Fridericum quoque Messana Rhegium traiecisse postea compertum est: eamq; ciuitatem expugnauisse cum oppidis aliquot alijs. Henricus iter per Hetruriam faciens,ubi ad montem apertum accessit (id nomen loco tribuere accolæ) ægrotare manifestò incipit, tametsi iam inde à relictis Pisis initia morbi irrepentis animaduerterat. Sed ipse qua erat integritate,animiq; magnitudine, ne die dicta temere abfuisse crederetur, fidei quàm ualetudinis rationem habere maluit: inter medicamenta autem balneæ maceratanæ indicata fuere. Itaq; eò loci profectus, procuratoq; de medicorum sententia corpore, sese Bonoconuentum contulit. Ibi mox ingrauescente malo, excessit è uita ad diem nonū Calendarum Septembriū, diuo apostolo Bartholomæo celebrem, anno quàm imperiū accepisset quinto,mense octauo. Defuncto Cæsare, id quod fieri in funere magnorū ducum assolet, luctus incredibilis omnem comitatum perculit. Itaq; familiares defecti principe,pars Theutonicos lares repetijt, cæteri regium corpus protinus Pisas, ut uiuus iusserat, singulari fide ciuitatis adductus deportarunt: ibi quoq; non à socijs modo,sed ab oppidanis quoque maiorem in modum defletus, solenni atq; exquisitissima pompa effertur. Vitam instantissimi principis, qua acceperamus ut puto traditione narrauimus,quem non Italia modo,nullis neq; aduersis frangi potuisse, neq; secundis efferri manifestò cognouerat, sed & barbaros lætitia inuicti ducis extincti obtinuit. Qui eo uiuo nihil prorsus rerum nouarū tentare ausi, defuncto cuncta per Italiam,ut postea constitit, miscuerunt. Neque Pisanis cæterisq; optimatibus dubium erat, nisi maturatus fuisset interitus, regnum Roberto

Henrici mors

Sepultura

Henrici fortitudo

bello ablaturũ, quippe cui perexiles essent ad propugnandum copiæ: ita ut ne signa quidem crederetur collaturus, quin cognito mox imperatoris aduentu, nauigio aduolaturum Narbonam. Quod si Campaniæ obtinendæ facultatem dij tribuissent, infinitum esset quantũ ille rex & opportunitate cõmeatuum, & innata uirtute moliri efficereq́ potuerit. Fridericus, cui fœdus cum Imperatore percussum paulo supra tradidimus, medio agens alto, ut excessisse Cęsarem è rebus humanis accipit, ingenti uidelicet molestia animi conflictatur: eratq́ ea constantia Henriciq́ amore, ut quoniam coràm uidere uiuũ nequiuerat, extinctum saltem contemplari exoptaret. Itaq́ Pisas non ob aliã tem nauigans, prolatum corpus regium inter uberes lacrymas conueneratus recondi difficile passus est, constantissimi ducis amicitiam immature sibi deplorans ademptam. Sed & Pisanus populus Henrici imitatus iudiciũ, quem ille socium sibi delegerat, hic principem sortiri decreuit, ultro ei ciuitatis delato imperio. Cæterum Fridericus satius existimans parta defendere, quàm nouis implicari, simul aliam sibi esse tationem quàm Lucemburgio fuerat, tuendi patrimonij successionẽ auitam aduentitiæ ciuitatis procurationi actis gratijs duxit præferendam. Pari cautela Sabaudus Henricusq́, quorũ ante meminimus, usi, delatas sibi quoq́ ciuitatis habenas modeste recusarunt: ita ut tam pertinaci repugnatione principũ, Pisanos suspicio metusq́ haud exilis incesseret. Veteranorum Cæsaris pars multo maxima Germaniam repetijt: reliqui uoluntarij nomina Pisano præsidio tribuerunt. Summa eius reipublicæ in subsidium maiorũ principum ad Vgutionem Faiolam delata est: is & imperatoris antè nomine pręfuerat Genuæ, & magnas postmodum res pro partibus Gibellinorũ patrauit. Florentini non imperatoris modo priusquã obiret, exulumq́ formidine, sed & seditione interna pullulante, coacti imperium ciuitatis Roberto publice detulerunt. Ac ne libertati uetustæ noua immutatio noxia forte fieret, legem adijciunt, ut ne supra quinquennium potestas concessa teneret. Idem ferè reliquæ ciuitates Hetruriæ Guelphæ fecerũt, ita ut euidenter appareret, eò iam necessitatũ Henrici perseuerãtia redactos aduersarios, uti intra paucissimos dies sub iugũ mitti potuerint. Atqui iam olim uarijs experimentis cognitũ est, cum alijs in rebus humanis, tum in bello primas obtinere partes fortunę ludibriũ: ita Magnus Alexãder tentato uerius orbe terrarũ quàm domito, sed cui iam rerũ uniuersitas propter felicitatẽ cœptorũ destinaretẽ, in ipsis iuuentæ primordijs excessit è medio. Sic Hannibal Cannensi uictoria nobilitatior quàm prudentior, occasionẽ capiendæ urbis prætermisit. Scipiones in Hispania duo medijs rebus, medijsq́ annis res humanas reliquere. Patrũ quoq́ nostrorũ ætate Amorates capto Byzantio Hydrunteq́ direpto, omnẽ sibi iam despondẽs Italiã intercipitẽ. Nuper uero Britannię regẽ Henricũ captis duabus ualidiss. ciuitatibus Galliæ, pterritisq́ ac cõsternatis absq́ dubitatione hostibus, sapiẽtia nõ uira destituit: qui aut cęcus fuisse

Fortunæ ludibria

Mahumetes

cus fuisse dictus est, aut certe si tantā opportunitatē prouidebat, neq; tamē for tunę suæ obsequebat, excors. Hos, ut dixi, casus inter fortuita reponebat anti quitas. Nos ad deum optimum maximū publico consensu deferimus, è cuius ęquissimo arbitrio quicquid rerum humanarū uel fit, uel dicit, sumit originē. Varia de genere mortis opinio. Nonnulli uenenum malum niueo libello in ditum asserunt: quod per ineffabilia mysteria commutatum, quotannis mo riturię libamus. Monachos prædicatorū ordinis, quibus ille ministris ute batur in sacrificijs, horrendi facinoris extitisse autores, eamq; rem Beneuenu tus Imolensis seculi eius in literas retulit. Fuisse tamen postea ex ea familia Cartusiensis in fasciculo tradit, qui re delata ad pontificem maximum, decre tum causa cognita impetrarint, quo innoxius eius ueneficij ordo uniuersus pronunciatus fuerit. Dominicani qui Luceburgi agunt, hoc amplius cœno bij sui autorē non alium citant quàm Henricum. Neq; ergo fieri potuisse, uti tantum scelus in tam bene meritum perpetratum extiterit. Nobis potius in medio relinquere placet disputationē funestam, quàm de infandæ audaciæ fama certam proferre sententiam. FINIS.

Varia de Hē rici morte opinio

INVICTISS. ET CLEMENTISS. RO. IMP. CAROLO AVSTRICO, EIVS NOMINIS V. Hispaniarū, Pannoniæ, Dalmatiæ, Siciliæq; regi longe potentissi mo, Hermannus à Nuenare, sacri imperij Germanici Co mes, perpetuam felicitatem.

Vum nostro æuo rei literariæ studiosi homines, ingenij fe licitate & dicēdi copia pollentes, quicquid ad philosophiæ cumulum siue diuinæ siue humanæ facere potuit, abunde persequuti fuerint, uisum est mihi aliquando prudentissi mum illud Pythagoræ consiliū amplectendum esse, quo suis discipulis silentij septennalis rationē proponebat: idq; adeo semper apud me obtinuit, ut per annos aliquot in angulum abditissi mū recipere me statuerim, ubi cum Abderita Democrito, quantū mihi per fortunam liceret, incognitus delitescerem, sic futurum ratus, ut uel ipsa diutur na meditatio uitæ moderationi coniuncta, fructum aliquem mihi reponē ret. Quid enim in tam celebri hominum frequentia, quibus hæc ætas, & hæc natio nunc referta cernitur, nostræ industriæ relictum putabimus? Omnia sunt iam dicta, ut poëta ait, nihilq; prætermissum, unde uel augeri, uel ornari respublica possit. Iandudum siquidem per Germaniā pullulantibus passim ingenijs, mira ubertate res literaria propagari cœpit, ita ut non absurde Ho ratianum illud Germani de se iactare possint,

Venimus ad summum fortunæ, pingimus atque
Psallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis. *Horatius*

 Hæc mihi

Hæc mihi subinde animo uersanti, nō potuit nō placere taciturnitatis ratio, præsertim quæ hoc tempore nō modo conducens, sed propè necessaria uidetur: quippe quū multos ob loquendi libertatē sæuiens uindictæ procella perdere conet: & quod magis dolendum sit, in libera Germania liberas esse linguas non permittit, quod in qualibet libera ciuitate permittendum M. Cicero iudicabat. Verum ex altera parte mecū dissidens, cogitaui nec sic quidem decorem me seruaturū. Nam faustum illud imperij tui exordium, quo totus ad alacritatem mundus excitatur, omnem socordiam metumq; reprimit, ac ueluti reluctantem cogit in tam publico orbis spectaculo frontem deponere, institutoq; Aristippi blandum quoddam & ciuile uiuendi genus amplecti. Repente igitur exēplo Cynici illius Diogenis doliū meū uoluere aggrediar, ne in communi omniū occupatione intempestiuius ociari uideat. Vt tamen aliquā audaciæ meæ apologiā prætexam, duo sunt inuictissime Cæsar quæ mihi fiduciam suggerunt tecum per literas loquendi, amor tui & patriæ gloria, quorū alterum mihi cum optimo quoque cōmune iudico, ita ut id ueniā mereri ab omnibus putem, quod nemo non studet facere, nisi pessimus: alterum ut excusatione non egeat, tua innata clementia facile præstabit, quæ pro culdubio tanto uincit cæteras uirtutes, quanto tu omnibus maior es. Habes itaq; summam excusationis meæ, qua fretus hoc rude & incultum histotiarū opus, tibi qua possum honoris tui præfatione nuncupo, quod quidē nō quasi nostro ingenio partum sit æstimare debes, quum idipsum è Germanicæ uetustatis penu deprōpserim, quale quiddam ante nos ornatissimus uir Conradus Peutinger approbantibus doctissimis hominibus præstitit. Quare mihi Francorū regum, Pipini uidelicet, Caroli magni, atq; Ludouici res gestas uelut postliminio reuertētes in Germaniā reducere sub tui nominis auspicio liceat: quorum potissimū ope ultra omnes totius Europæ prouincias nostra Germania & aucta & ornata legit, ut non minus Francis debeat ipsa, quàm Romanis olim Italia, & suis docta Græcia Athenis. Hæc est enim illa inter omnes Germaniæ gentes clarissima, meritoq; nominis immortalitate celebranda, quæ Germaniā Germaniæ restituit, quum illa prius tot intestinis cladibus dilaniata, uix sibijpsi constaret: hinc Gothis, Vuandalis, Hunis, Langobardis: illinc Herulis, Turcilingis, Saxonibus, Anglis, Nortmannis, Quadis, Burgundionibus, Alemannis in suam parentem sæuientibus. Hæc Galliam tripartitā toties à nostris maiotibus oppugnatam, tandem omni ex parte perdomuit, ipsiusq; non modicam partem in hanc nationem transplantauit, ut ab alpibus, unde Rhenus effundit, usq; ad occiduum oceanū Germanici iuris sit, quod Gallia prius Belgica dicebat. Reliquū autē Galliæ de suo nomine Franciam appellari etiā hoc tempore uidemus: unde constat Gallorum non tam uictores quàm extinctores fuisse. Hæc deniq; Ro. impetiū tanto tempore toti tertarū orbi non formidabile solum, sed etiā onerosum, breui tempo

Diogenis dolium · *Peutinger* · *Belgæ* · *Gallia Celtica Francia dicitur*

tempore contriuit, ipsamq; Italiam uictricẽ quondam gentiũ uictoris ferre iugũ compulit. Sic Germanorũ uirtuti cedere coacti sunt Romani, quos neque ferocia Annibalis cum tota Africa, neq; potẽtia Antiochi cum sua Asia, nec Pyrrhus, quamuis Graeciae esset imperator, frangere potuerunt. Quae res fortissimũ uirum non latuit Fridericum I. cognomẽto Barbarossam, quem admodũ de illo memoriae tradiderunt Otho Frisingensis episcopus, & Guntherus Ligurinus poẽta. Nam hunc ad legatos Ro. sibi in aditu urbis obuiã factos, uere Germanico quodam uultu dixisse ferunt, Ro. imperiũ maiorum meorum Francorũ sanguine emptũ, eisdem quibus accepi manibus tueri conabor: quo suo eulogio uanam Italorũ contudit arrogantiã, qui ad Germanos uenisse imperiũ Stephani papae donatione asserunt, ut precario nos acepisse fingant, quod belli iure possidemus. Qui si uerum dicere uellent, faterentur uti q; Carolum magnũ Italię, à qua per Langobardos eiectus erat, restituisse papam Stephanũ, nec agnoscere donum, quo carebat is quem fingunt donatorẽ: faterentur per hunc in Italia regnare pontificẽ Ro. non Constantinũ, cuius successores usq; ad Theoderichi regis Gothorum tempora, & ipsam Romã, & Italiam totã renuerunt: faterentur hexarchatũ Rauennae cũ Piceno non fuisse unq; sub potestate Ro. ecclesiae, nisi postq; Stephano papae fuit per Pipinũ collatus. Sed Italorũ haec commenta relinquamus, & ad Francos reuertamur: hi sunt enim qui Saxonũ gentem bellicosissimã, & Ro. uiribus insuperabilem, diuturno bello domuerunt, uictamq; Christi sacratissimam religionẽ profiteri compulerunt. Hi Hispaniã prius occupatã Saracenis, Pannonias Hunis, Sarmatiã Sclauis, totũ Balearicũ mare uexatũ Mauris, tam breui tempore subegerunt, ut nescire possis, maior'ne felicitas eorum in consequendis ac retinendis, quàm fortitudo in expugnãdis prouincijs fuerit. Ex hac nimirũ gente tanq; ex equo Troiano totius Germaniae nobilitas prosilijt: neq; enim altius suos auos numerat ulla insignis familia: quum primum ad Ansgisum Maiorem domus uentũ est, ibi uelut ad ancoram sacram haeret. Nec nos mouet quorundam stultitia, suam originẽ ad Ro. referentiũ, qui si scirent nullam in Italia nobilitatẽ esse, quam non Germani eò aduexerint, non haurirent aquã è riuulis, ipso fonte cõtempto. Iam satis constat, maiores tuos Austrię, Burgundiae, Brabantiae, Hollandiaeq; principes è Francorum sanguine fuisse propagatos, neq; hoc augustũ nomen tuũ fortuito obuenisse tibi putaueris, quandoquidem haereditaria quadam successione id in te deriuatum scire debes. Sed ne multis te detineã inuictiss. Caesar, hoc breuiter dixisse sat sit, uix ullum reperiri tam in Germania quàm Gallia coenobiũ, quod illorũ munificentia non fuerit uel extructũ, uel ornatũ. Huius itaq; gentis in nostram nationẽ praeclara & immortalia beneficia si per obliuionẽ premi patiamur, quis ab ingratitudinis crimine nos absoluere poterit? Dicere solebat magnus uir Eumenes, satius esse perire, quàm ingratum uiuere: & nos

fortiter

Italorum de translato imperio commentum

Francorũ fortia facta

Nobilitas omnis à Francis

Probus Aemylius

nos profecto ingratitudinis nota nō carebimus,si quod in priuatos hoies ad mittere nefas putatur,in patriam commiserimus. Accipe igitur iucunda fronte munus exiguū tuo dedicatū nomini,quod etiamsi te dignum minime sciā, non ideo tamen à nobis offerendum non fuit:nam si ad materiā spectes,uix 8. Ethicorum ulla gaza, uix regū atq; tyrannorū opes satisfuerint:recte enim magnus Aristoteles diffiniuit amicitiā id exposcere,quod quis præstare possit,non quod pro dignitate sit:& te quidē inter omnes uirtutes,quibus præditū esse cognouimus, nulla æque decet, ac illa admirabilis animi tui lenitas, quæ potest uel grauiter delinquēti ignoscere:oportet enim te nō minus boni parentis quàm Chrisantas optimi principis specimen exhibere, quēadmodū apud Xenophontē Chrisanta quidam testatᵉ, ὅτι ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει τοῦ πατρὸς ἀγαθοῦ, hoc est, ꝙ bonus princeps nihil differt à bono parente : hæc enim una est in principe laus,qua non potest ulla dari pręstantior:ideoq; ueniæ locū apud te mihi certò polliceor:quā si ego nō mereor, ille tamen facile impetrabit Carolus magnus,cuius in gratiā hoc qualecunq; studiū nostrum desudat: dignus ille qui pro me intercedat,dignus cuius tu uitā & mores imiteris:quod si feceris,nunq; sanè te facti pœnituerit : nam illud præclarū exemplar tuum si nō uinces,saltē æquaueris: longe felicior futurus C.Cæsare Ro.potētissimo, qui sibi uelut scopū quendam Alexandri Magni gesta ante oculos cōstituisse fertur,flagitiosus homo dignū suis actibus exēplar cōsecutus.Tu uero huius uiri sanctimoniam imitatus,iure optimoCarolus Max. appellaberis,ut te omnes per orbem terrarū & colant & admirentᵉ.Interim te mente & corpore ualere opto,deumq; maximum precor,ut imperiū tuum fausto omine inchoatum,optimo felicissimoq; fine concludat. Vale gloriosissime & clementissime imperator. Ex Colonia Calendis Februarij.

EIVSDEM HERMANNI COMITIS NVENARII BREVIS narratio de origine & sedibus priscorum Francorum.

DE origine & sedibus Francorū priusquā in Gallias eruperint,eorum qui hactenus eius gentis historiam scripserunt , nemo satis fideliter accurateq; tractasse uidetᵉ.Quidam enim antiquiores,ꝙ seculum illud infelicissimū esset,ad fabulas pleruq; ꝓlapsi sunt:quoniā delectū nō habebant , nec sine bonarū literarum cognitione de rebus historiæ exactum poterant ꝓferre iudiciū.Fuerūt enim inter eos qui à Troiano excidio Francorū deducerent gentem, idq; tam aperte astruentes,ut etiā regū nomina adscriberēt,nescio quid græcanicæ ꝓprietatis subolentia. His omnibus prior ansam dedit Hunibaldus,quē uixisse putant non multo post Theodosij imp. tempora : licet mihi non multū fidei faciat autor tam fabulosus & barbarus:quem quū multis ex causis,tum uel maxime ob id suppofititiū putauerim, ꝙ Theodosij uel Gratiani temporibus nondum adeo degenerauerat in extremā barbariem Latinus sermo,ut tam abiecto stylo scribere potuisset. Præterea quum, sicut ipse

testatur,

testatur, tam uehemens tunc Francorum in Ro. odium uigeret, ut multis in locis ne uestigia quidem Ro. relinquenda putauerint, quo illorum memoriã extirpare è Germania atq; Gallia possent, mihi uerisimile non uidetur, Hunibaldum ea ipsa lingua gentis suæ historiã tradere uoluisse, quam tam acriter insectabantur omnes, sed opinor studiosum aliquem nonnulla ex Hunibaldo collegisse, eaq; suo more sine ordine, sine iudicio sic in uolumen redegisse, quemadmodum nunc apud quosdam habentur. Quod si quis omnino contendat, hunc ipsum esse Hunibaldum non fictitiũ, sed uerum, huic libens concedam, modo ne me cogat illi fidem facere in ijs rebus, quæ solent spectatæ eruditionis & doctrinæ uirũ expostulare: nõ magnopere enim me illi opponerem, nisi Troianos meliores putasset Germanis, & quos Corn. Tacitus atque C. Plinius homines Ro. indigenas semper fuisse pronunciant, eos ipse Asiaticos origine faceret: sed quàm hoc sine omni iudicio facere aggressus sit, alij mecũ iudicent: nam si Troianum bellum fuisse aliquando (quod pulcherrimis rationibus negat Dion Prusensis, sacra Ægyptiorũ fultus historia) putandum est, certe non facile persuadebit mihi Hunibaldus, tantum hominũ numerũ sub tam famoso duce furtim abscedere potuisse, cuius rei nullus Græcorum scriptor mentionẽ faciendam censuisset: neq; enim tanto hominũ numero in Italiam Æneas & Antenor profugisse leguntur, quanto Priamũ Iuniorem Hunibaldus ad Scythiam uenisse contendit: tamen horum fugã Dares non tacuit, quem nonnulli militasse eo bello putant, & omnes Græcorum historiæ testantur hos solos expugnatę urbis reliquias fuisse, qui in ipso Grecorum insultu fuga salutem quæsiuerint, postmodumq; alter Venetiam, alter Latium inuaserint. At Priami illius iunioris nullus unquam ueterũ meminit, eoq; magis admirari cogor eos, quibus pro miraculo est Hunibaldus iste, quasi confingere regum nomina opus sit laboriosum: præsertim ubi earum rerum quas scribit præter ipsum nemo meminerit historicus. Iam uide quam fidem mereatur, quod ait Francorũ populum profugũ uenisse ad Scythiam, ibiq; ciuitatem construxisse nomine Sicambriã: quis huius unq; ciuitatis autor meminit? An non tam facile nouam urbem confingere sola sua autoritate potuit, quàm ridicule nouam gentem à Troiano deduxit excidio? Nam eos parum admodum curo, qui ipsum sequuti sunt, nempe Gregoriũ Turonensem episcopũ, & Rheginonẽ atq; Sigibertũ Gallum. Mihi nõ probatur aliam esse Sicambriã, quàm illam celebrem Germaniæ prouinciã inter Busacteros paruos & Bructeros Langobardosq;, autoribus Ptolemęo Cornelioq; Tacito, constitutã, ubi etiã abbas Spanheimeñ. putat habitasse Francos, & idipsum mihi à ratione nõ uidetur alienum, primo quod uicini fuerint Gallis: cum illis enim perpetuo bella gessisse traduntur, quemadmodum & ipsorum testantur annales: at qui poterant semper bella gerere nisi cum uicinis, utpote quos tantum Rhenus fluuius separaret: ab altera enim parte uel

Bataui,uel Eburones,uel Menapij,uel Vbij erant, quos omnes uicisse Francos constat prius quàm in Celticā & Lugdunensem mouerent. Iam de Sicābris constat quāto in Gallos odio flagrauerit semper ea gens,adeo ut Octauianus claudere Iani portas non posset,nisi prius traductis in citeriorē Rheni ripam aliquot Sicambrorū milibus: autor est Suetonius Tranquillus.Taceo nūc quod de Francis Hunibaldus scripsit, coma usos,capillitijq; magnā habuisse curam,ideoq; deuictis Gallis in signū seruitutis comā totondisse,ut uictores à uictis eo facilius dinoscerent. Hæc etiam Sicambris optime quadrāt,de qbus initio epigr.Martial. Crinibus in nodū tortis uenere Sicābri. Et calamistro ad ornandam comā usos nonnulli Ro.scriptores tradiderunt: nullæ enim aliæ Germanorū gentes sic à coma prædicant ut Sueui & Sicambri. Porrò q; postea nomen mutauerint,id aliquo euentu factū esse potest,ut quotidie fieri uidemus: qui enim nunc Leodienses, olim Eburones fuerunt: Colonienses Vbij:sic Austria nunc appellat,quæ olim Pannoniæ pars erat: sic Alsatia dicit quę olim Alemania:sic Occidentale uulgo Lotharijq; regnū dicitur nobilis illa Belgicæ pars ab Argentorato usq; ad Treuiros protensa, idq; tantūmodo ob partitū Francorum in tres partes regnū,quarum postrema atq; minor Lothario Cæsari obuenerat,Vuestualia nunc dicitur quę Saxonia olim fuit: quæ breuiter in mediū attulisse sufficiat,ut nulli mirū uideat si mutato nomine,qui ante Sicambri dicebantur,postea Franci appellari potuerint.Siue enim Franci à rege eorū Frācone,ut autor est Hunibaldus, siue à libertate,quod Gregorius Turonensis & Sigibertus putant, non multum ad rem nostram facit.Ex historijs hoc nomen sub Antonini & Probi Impp. tempora agnitū reperio.Trebellius Pollio in uita Probi Cæsaris, Testes, inquir,sunt Franci in inuijs siri paludibus. Et sæpe quum Germanorū enumerat gentes, interserit & Francos. Paludes autem esse nemini ambiguū est ea in parte Germaniæ,quam nos Sicambriā olim dictā credimus,uidelicet ubi nunc Zutphania urbs sita est,& non longe ab Asciburgo,quam Embricam quidam uocari putant,ingens & famosa palus uersus Vuestualos protendit. Præterea ubi Frisij occidentales,hodie Monasterienses & Traiectenses Gelrensibus & Hollandis contermini sunt. Solum ipsum natura paludosum cernitur.Sic etiā intelligi poterit quod de Francorū sedibus I. lib. Gothicorū bellorū Procopius scribit,cuius uerba quia planè in Germania Francos ponunt, eo libentius subscribam,q; sciam quosdam hoc pessime habiturū,qui nostræ gloriæ semper inuiderunt.Describens enimuero situm locorum, ubi Rhenus in oceanum Germanicum præcipitatur, Hisce,inquit,locis paludes sunt non modicę,ubi primitus Germani habitabāt,gens barbara,nec magni tunc momenti uiri,qui nunc appellant Franci,ijs finitimi Arborichi erāt.Hæc Procopius.Sed quantū ad loci descriptionē,quæ χωρογραφία dicit, attinet,condonandū aliqd est illis,q de rebus incognitis atq; remotiss.scripserūt. Fuit enim

Procopius

Procopius uir equestris ordinis, qui apud Iustinianum Cæsarem in Græcia militabat. Verissimum est illud Plinij II. Naturalis historiæ libro dictum, locorum situs diligentissime explanari ab ijs qui inde prodissent. Porrò non multū distant Sicambri ab ostijs Rheni, ut homo Græcus facile hallucinari potuerit: uel certe præter Sicambriā, Batauiā atq; Hollandiā quoq; inhabitauerunt. De Arborichis autē quid sibi uelit non satis intelligo, nisi quod insulæ Arborichæ adiacere dicuntur illi prouinciæ, quæ nunc Hollandia uocatur. Idem autor libro tertio scribit Germanos Galliā debellasse, permissuq; Iustiniani Cæsaris possidendam accepisse, unde inquit & Arelatę nunc habitant. Sed de alia Germanorū gente credi hoc non potest, quum Francos eo tempore tota Gallia potitos constet. Primus enim Francorū Clodoueus uniuersam Galliam, eiectis Romanis obtinuisse traditur. Is uero Martiani imperatoris temporibus regnauit: post quem Iustinianus imperauit centū amplius annorum interuallo, & à Clodoueo usq; ad Carolum magnū res Francorum incrementa semper accepit, donec totius ferè Europæ tenerent imperium. Hos igitur inclytos Germanos Procopius notauit, à quibus etiam hoc tempore Imperator Arelatensis regni titulum retinet. Quos in Sicambria olim sedes habuisse, & uera origine Germanos fuisse indigenas, nō Troianos, ut fabulantur quidam, mea fert opinio, quam nō parum promouet q abbas Spanheimensis ait haberi apud Remos insculpta hæc uerba, quibus beatus Remigius Clodoueum baptizandum alloquutus fuerit, Miris depone colla Sicamber. Neq; Hunibaldus inficiatur hanc Francos inhabitasse prouinciā postq; è Scythia digressi sunt, annis ante Christum natū nō minus CCCC. Quare miror magis eorum regum nomina quæ recenset post aduentum eorum in Germaniā non reperiri apud Ro. scriptores, inter quos Strabo Augusti tempore tres nominat Sicambrorum reges, quorum nullus est in catalogo Hunibaldi. Si quis aliter sentiat, illi non obnitar: liberū cuiq; suum esto iudicium. Hoc tamen pro mea interim sententia adducam, gloriæ cupiditate multos olim fuisse inductos, ut antiquissimā originem suam facere conarentur. Qui enim alijs meliores uideri uolunt, hoc potissimum student ut cum alijs nihil habeant commune. Hinc etiam Saxones, qui semper inter Germanos præcipuum locum habuerunt, origine se Macedonas gloriabantur, hac in re nō minus ridiculi quàm Franci: eamq; ob causam res strenue gestas nequaq; communi uocabulo Germaniæ tribuebant, sic suam gloriam uilescere rati: hoc enim & Gothi & Vuandali factitarunt, unde paulatim à uulgo creditum est eos extra Germaniam fuisse. Sed hæc breuiter attigisse sufficiat.

RESTAT aliqua ex ipsorum Francorum monumētis afferre testimonia, idq; tanta breuitate aggrediemur, ut tædium legentibus nullum afferamus, diligentioribus reliqua committentes. Duas Francos habuisse leges ipsorum autores testant, Salicam atq; Ripuariā, quibus nullus regum ante Carolum magnum

Procopius

Clodoueus

magnum adijcere quicq; tentauit. Ex quum apud ipsos plurimi semper momenti habitæ sint,ac in Latinã linguã posterioribus seculis translatæ reperiãtur,eo maiorem aduersarijs autoritatẽ pręstabunt. Ipsarum quoq; penes me exẽplar fuit ipsius Caroli magni temporibus conscriptũ, in quo passim generis uocabula,quæ Latinis uerbis reddi non potuerũt, uernacula Germanorũ lingua exprimunť, quam rem ex ipsarum legum capitulis probaturi sumus, ut liquidò appareat,nostræ Germaniæ non paruã infligi contumeliã,quum illi sua eripitur gloria, Francorum olim egregijs uirtutibus parta.

Legis Ripuariæ capitulo XV. ubi loquitur de ijs qui interfectum hominẽ cælant, uel in puteũ deijciunt, exponit se hoc modo: quod dicitur ermordet: ermorden enim interficere hominem sonat eo modo quo solent latrones: & est côuicij uerbum. Itẽ passim pro pecunia qua quis mulctã soluit aut redimit,uuergelta ponit: gelt enim pecunia est Germanis,& uueren defendere.

Cap. XXXVIII. ubi enumerat quædam instrumenta armorũ,Spatham inquit cũ cogilo, pro capulo, & helmum pro galea, & beinbergas pro armis quibus teguntur crura: bein enim crus appellamus. Item fredum appellat compositionem,qua quis pacem à principe impetrat: frid pax.

Cap. LXXXIX. hominem ferbannitum, id est, exilio damnatum.

Cap. XC. Grauionem comitem, qui etiam hodie Grauen dicuntur. Multa insuper quæ enumerare opus non puto, de reliquis lector coniecturã faciat. Quod si quis dicere uelit Ripuariam legem solis Ripuarijs fuisse promulgatam,qui Francorum quidem socij,non de eadem gente erant,opponã illi Salicam, quæ proculdubio antiquissima fuit, secundum quam iudicare solebant Franci.

Cap. primo docet, quomodo quis sit maniendus: ubi manire pro citare.

Cap. VI. canem seusium,id est porcarium, uel doctum ad inuestigandos apros,quod nos ein seushundt, uel schuuynhundt.

Cap. VII. Sparuuarium pro aue,quem hodie quoque Speruuer dicimus. Scuriam pro horreo. Cap. XXIIII. Slusa de farinario,pro clausura.

Cap. XXVIII. Skellam de caballo, pro instrumento quo uulgo campanellam uocant siue tintinnabulum,quo utuntur equi onerarij. Reffare segetem, pro uellere.

Cap. LIII. Rachtinburgij dicuntur commissarij,ad componendas lites instituti: rachten enim componere,burgen fideiussores.

Cap. LXI. Durpilum exponit liminare domus. Item ex constitutionibus Caroli magni ad Salicam legem adiectis,teste quoq; Eginharto.

Cap. IIII. Faidosum appellat qui hostis est publicus: feed enim bellum significat. Herbannus multa quæ domino, hoc est, principi debetur. Scaram pro turma. Herbergam pro hospitio,

Cap. LXX sic scribiť: Quicunq; absq; licentia principis de hoste reuersus fuerit,

fus fuerit,quod factũ Franci herescit dicunt, uolumus ut antiqua cõstitutio, id est,capitalis sententia erga illum puniendum custodiatur, ab exercitu quẽ here uocamus. Cætera,quæ multa sunt,partim iam usu abolita, sed adhuc Germanicam originem testantia,quædam etiam adhuc uulgari consuetudine recepta, consulto præterire statui, ne lectorem ad alia iam properantem detinuisse uidear.

VITA ET GESTA CAROLI COGNOMENTO MAGNI, FRANCORVM REGIS FORtissimi,& Germaniæ suæ illustratoris,autorisq́; optime meriti,per Eginhattum, illius quandoque alumnum atque scribam adiuratum, Germanum conscripta.

VITAM & conuersationem,& ex parte non modicas res gestas, domini & nutritoris mei Caroli excellentissimi & merito famosissimi regis,postquã animus scribere tulit,quanta potui breuitate complexus sum, operam impendens ut de ijs quæ ad meam notitiam peruenire potuerũt, nihil omitterem,neq; prolixitate narrandi noua quæq;, fastidientium animos offenderẽ, si tamen ullo modo uitari potest, ut noua scriptione nõ offendantur, qui uetera,& à uiris doctissimis atq; disertissimis confecta monumenta fastidiunt. Et quamuis plures esse non ambigam,qui ocio ac literis dediti,statum æui præsentis non arbitrentur ita negligendum,ut omnia quæ nunc fiunt,uelut nulla memoria digna,silẽtio atq; obliuioni tradant,potiusq́; uelint amore diuturnitatis allecti, aliorũ præclara facta qualibuscunq; scriptis inserere, quàm sui nominis famam posteritatis memoriæ nihil scribendo subtrahere: Tamen ab huiusmodi descriptione non existimaui temperandum, quando mihi conscius eram, nullum ea ueracius quàm me scribere posse, quibus ipse interfui, quæque præsens oculata, ut dicitur, fide cognoui, & utrum ab alio scriberentur nec ne, liquidò scire non potui: satiusq́; iudicaui eadem cum alijs uelut communiter literis mandata memoriæ posterorum tradere, quàm regis excellentissimi, & omnium sua ætate maximi, clarissimam uitam, & egregios, atque nostri temporis hominibus uix imitabiles actus, pati obliuionis tenebris aboleri. Suberat & alia non irrationabilis causa, quæ uel sola sufficere posset,ut me ad hæc scribenda compelleret, nutrimentum uidelicet in me impensum, & perpetua, postquam in aula eius conuersari cœpi, cum ipso & liberis eius amicitia, qua me ita sibi deuinxit, debitorem'que tam uiuo, quàm mortuo constituit, ut merito ingratus uideri & iudicari possem, si tot

si tot beneficiorum in me collatorum immemor, clarissima & illustrissima hominis optime de me meriti gesta silentio præterirē, patererēq; uitam eius quasi qui nunquam uixerit, sine literis ac debita laude manere. Cui scribendæ atque explicandæ non meum ingeniolum, quod exile & paruum, imò nullum penè est, sed Tullianam par erat desudare facundiam. En tibi librum præclarissimi & maximi uiri memoriam continentem, in quo præter illius facta nō est quod admireris, nisi forte quod homo barbarus, in Romana locutione perparum exercitatus, aliquid decenter aut commode Latine scribere posse putauerim, atq; in tantam impudentiam prorupe rim, ut illud Ciceronis putarem contemnendum, quod in primo Tusculanarū libro, quum de Latinis scriptoribus loqueretur, ita dixisse legitur: Mandare quenquam, inquit, literis cogitationes suas, quas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & ocio & literis. Poterat quidem hæc oratoris egregij sententia me à scribendo deterrere, nisi animo præmeditatum esset, hominū iudicia potius experiri, & scribendo ingenioli mei periculum facere, quàm tanti uiri memoriam mihi parcendo præterire

In temere scribentes

VITA CAROLI MAGNI IMP.

Ens Merouingorum, de qua Franci reges sibi creare soliti erant, usque in Hildericum regem, qui iussu Stephani Romani pontificis depositus ac detonsus, atq; in monasteriū trusus est, durasse putatur: quæ licet in illo finita possit uideri, tamen iandudum nullius uigoris erat, nec quicquā in se clarum, præter inane regis uocabulum præferebat: nam & opes & potentia regni penes palatij præfectos, qui Maioresdomus dicebantur, & ad quos summa imperij pertinebat, tenebantur: neq; regi aliud relinquebatur, quàm ut regio tantum nomine contentus, crine profuso, barba submissa solio resideret, ac speciem dominantis effingeret, legatos undecūq; uenientes audiret, eisq; abeuntibus responsa, quæ erat doctus, uel etiam iussus, ex sua uelut potestate redderet, quum præter inutile regis nomen, & precarium uitæ stipendium, quod ei pręfectus aulæ prout uidebatur exhibebat, nihil aliud proprij possideret, quàm unam præparui reditus uillam, in qua domū, ex qua famulos sibi necessaria ministrantes, atq; obsequium exhibentes, paucæ numerositatis habebat. Quocunq; eundum erat, carpento ibat, quod bubus iunctis, & bubulco rustico more agente trahebatur: sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conuentum, qui annuatim ob regni utilitatē celebrabatur, ire, sic domum redire solebat. At regni administrationē, & omnia quæ uel domi uel foris agenda ac disponenda erant, præfectus aulæ procurabat. Quo officio tum quum Hildericus deponebatur, Pipinus pater Caroli regis iam uelut hæreditario iure fungebat: nam pater eius Carolus, qui

tyrannos

tyrannos per totam Franciam dominatum sibi uendicantes oppressit,& Saracenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis prælijs,uno in Aquitania apud Pictauium ciuitatē, altero iuxta Narbonam apud Byrram fluuiū ita deuicit,ut in Hispaniam eos redire compelleret.Eundem magistratū à patre Pipino sibi dimissum egregie administrauit: qui honor non alijs à populo dari consueuerat,quàm ijs qui & claritate generis, & opū amplitudine cæteris eminebant. Hunc quum Pipinus pater Caroli regis ab auo & patre sibi & fratri Carolomanno relictū, summa cum eo concordia diuisum aliquot annis uelut sub rege memorato tenuisset,frater eius Carolomannus, incertū quibus de causis, tamen uidetur quod amore conuersationis contemplatiuæ succensus,operosa temporalis regni administratione relicta,Romam se contulit in ocium,ibiq; habitu permutato monachus factus, in monte Soracte apud ecclesiā beati Syluestri constructo monasterio,cum fratribus secum ad hoc uenientibus, per aliquot annos optata quiete perfruitur. Sed quum ex Francia multi nobilium ob uota soluenda Romam solenniter commeatent, & eum uelut dominum quondam suum præterire nollent,ocium quo maxime delectabatur, crebra salutatione interrumpentes,locum mutare compellunt: nam quum huiuscemodi frequentiam suo proposito officere uidisset,relicto monte in Samnium prouinciā ad monasterium sancti Benedicti,situm in arce Cassiana,secessit,& ibi quod reliquū erat temporalis uitæ,religiose cōuersando compleuit. Pipinus autem per autoritatem Ro. pontificis ex præfecto palatij rex constitutus,quū per quindecim annos,aut eo amplius Francis imperaret,finito Aquitanico bello, quod contra Vuaifariū ducem Aquitaniæ ab eo susceptum, per continuos nouē annos gerebatur, apud Parisios morbo aquæ intercutis diē obijt,superstitibus liberis Carolo & Carolomanno, ad quos successio regni diuino nutū peruenerat. Franci siquidem facto solenniter generali cōuentu,ambos sibi reges constituunt,ea conditione præmissa,ut totum regni corpus ex æquo partirentur: & Carolus eam partem, quam pater eorum Pipinus tenuerat,Carolomannus uero eam, cui patruus eorum Carolomannus præerat, regendi gratia susciperet. Susceptæ sunt utrinq; conditiones, & pars regni diuisi iuxta modum sibi propositū ab utroque recepta est: mansitq; ista,quamuis cum summa difficultate, concordia, multis ex parte Carolomanni societatem separare molientibus,adeo ut quidam etiā eos bello cōmittere sint meditati. Sed in eo plus suspicionis quàm periculi fuisse ipse rerum exitus approbauit, quum defuncto Carolomanno uxor eius cum filijs,& quibusdam qui ex optimatum eius numero primores erant,Italiam fuga peteret: & nullis existentibus causis, spreto mariti fratre, sub Desyderij regis Langobardorū patrociniū se cū suis liberis offerret.Carolomannus quidem post administratū communiter biennio regnum morbo decessit. Carolus autem fratre defuncto, consensu omnium Francorū rex

constituitur. De cuius natiuitate atq; infantia, uel etiã pueritia, quia neq; scriptis usquam aliquando declaratum est, nec quisquam modò superesse inuenitur, qui horũ se dicat habere notitiam, scribere ineptũ iudicans ad actus & mores, cæterasq; uitæ illius partes explicandas ac demonstrandas, omissis incognitis transire disposui: ita tamen ut primo res gestas & domi & foris, deinde mores & studia eius, tum de regni administratione & fine narrando, nihil de ijs quæ cognitu uel digna uel necessaria sunt prætermittã. Omniũ bellorum quæ gessit primo Aquitanicum à patre inchoatũ, sed nondum finitũ, quia cito peragi posse putabatur, fratre adhuc uiuo, & auxilium ferre rogato, suscepit: & licet eum frater promisso frustrasset auxilio, susceptam expeditionem strenuissime executus, nõ prius incepto desistere, aut suscepto labori cedere uoluit, quàm hoc quod efficere moliebatur, perseuerantia quadam, perfecto fine concluderet. Nam & Hunoldum, qui post Vuaifarij mortẽ Aquitaniam occupare, bellumq; iam penè peractum reparare tentauerat, Aquitaniam relinquere, & Vasconiam petere coëgit: quem tamen ibi consistere nõ sustinens, transmisso amne Garonna Lupo Vasconum duci per legatos mandat ut perfugam reddat: quod ni festine faciat, bello eum se expostulaturum. Sed Lupus saniori usus consilio, non solum Hunoldum reddidit, sed etiã seipsum cũ prouincia cui præerat, eius potestati submisit. Compositis in Aquitania rebus, eoq; bello finito, regni quoq; socio iam rebus humanis exẽpto, rogatu & precibus Adriani Ro. urbis episcopi exoratus, bellum contra Langobardos suscepit: quod prius quidẽ & à patre eius, Stephano papa supplicante, cum magna difficultate susceptũ est: quia quidam ex primoribus Francorum, cum quibus consultare solebat, adeo uoluntati eius renisi sunt, ut se regem deserturos, domumq; redituros libera uoce proclamarent. Susceptũ tamen bellum est contra Haistolfum rẽgem, & celerrime completum. Sed licet sibi & patri belli suscipiendi similis, ac potius eadem causa subesse uideretur, haud simili tamen & labore certatum & fine constat esse completũ. Pipinus siquidem Haistolfum paucorum dierum obsidione apud Ticinum compulit & obsides dare, & erepta Romanis oppida atque castella restituere: atq; ut reddita non repeterentur, sacramento fidem dare. Carolus uero post inchoatum à se bellum nõ prius destitit, quàm & Desyderiũ regẽ, quem longa obsidione fatigauerat, in deditionem susciperet, & filium eius Adalgisum, in quẽ spes omnium inclinatæ uidebantur, non solum regno, sed etiam Italia decedere compelleret, omnia Romanis erepta restitueret, Ruodgausum Foroiuliani ducatus præfectum, res nouas molientem opprimeret, totamq; Italiam suæ ditioni subiugaret, subactæq; filium Pipinum regem imponeret. Italiam intranti quàm difficilis alpium transitus fuerit, quantoq; Francorum labore inuia montiũ iuga, & eminentes in cœlum scopuli, atq; asperæ cautes superatæ sint, hoc loco describerẽ, nisi uitæ illius modum potius quàm bellorũ quæ
gessit

gessit,euentus memoriæ mandare præsenti opere animo esset propositũ. Finis tamen huius belli fuit subacta Italia,& rex Desyderius ꝑpetuo exilio deportatus,& filius eius Adalgisus Italia pulsus, & res à Langobardorum regibus ereptæ Hadriano Ro.ecclesię rectori restitutæ. Post eius finem Saxonicũ,quod quasi intermissum uidebać,repetitũ est,quo nullum neq; prolixius, neq; atrocius, Francorumq; populo laboriosius susceptũ est: quia Saxones, sicut omnes ferè Germaniam incolentes nationes, & natura feroces,& cultui dæmonum dediti,nostræq; religioni contrarij, neq; diuina,neq; humana iura uel polluere,uel transgredi inhonestum arbitrant́. Suberant & causæ quæ quotidie pacem conturbare poterant,termini uidelicet nostri & illorum penè ubiq; in plano contigui, præter pauca loca, in quibus uel syluæ maiores, uel montium iuga interiecta,utrorumq; agros certo limite disterminant,in quibus cædes, & rapinæ, & incendia uicissim fieri non cessabant. Quibus adeo Franci sunt iritati,ut iam non uices reddere, sed apertum contra eos bellum suscipere dignum iudicarent. Susceptũ est igitur contra eos bellum,quod magna utrinq; animositate, tamen maiore Saxonum quàm Francorũ damno per continuos triginta tres annos gerebatur. Poterat siquidem citius finiri, si Saxonum hoc perfidia pateretur. Difficile dictu est quoties superati ac supplices regi se dediderint,imperata facturos polliciti sint,obsides qui imperabantur absq; dilatione dederint,legatos qui mittebantur susceperint: aliquoties ita domiti & emolliti, ut & cultum dæmonũ dimittere,& Christianæ religioni se subdere uelle promitterét. Sed sicut ad hęc facienda aliquoties proni,sic ad eadem peruertenda semper fuere præcipites: ut non facile æstimare possis,ad utrum horum faciliores uerius dici possint: quippe quum post inchoatum ab eis bellum uix annus unus exactus sit,quo nõ ab eis huiuscemodi facta sit permutatio. Sed magnanimitas regis, ac perpetua tam in aduersis quàm prosperis mentis constantia, nulla eorum mutabilitate uel uinci poterat,uel ab ijs quæ agere cœperat defatigari: nam nunquam eos huiuscemodi aliquid perpetrãtes,impune ferre passus est,quin aut ipse per se ducto,aut per comites suos misso exercitu,perfidiam ulcisceretur,& dignam ab eis pœnam exigeret,donec omnibus qui resistere solebãt profligatis, & in suam potestatem redactis,decem hominũ milia ex ijs qui utrasq; ripas Albis fluminis incolebãt,cum uxoribus & liberis sublatos transtulit, & huc atq; illuc per Galliam & Germaniam multimoda diuisione distribuit: eaq; conditione à rege proposita,& ab illis suscepta,tractum per tot annos bellum constat esse finitum, ut abiecto dæmonũ cultu, & relictis patrijs ceremonijs,Christianæ fidei atq; religionis sacramenta perciperent,& Francis adunati,unus cum eis populus efficerentur. Hoc bello, licet per multum temporis spatium traheretur, ipse non amplius cum hoste quàm bis acie conflixit: semel iuxta montẽ qui Osneggi dicitur,in loco Thietmelle nominato:& iterũ apud Hasam flu-

Caroli cũ Saxonibus bellũ

Saxonum perfidia

uium,& hoc uno mense, paucis quoq; interpositis diebus. His duobus prælijs hostes adeo profligati ac deuicti sunt,ut ulterius regem neq; prouocare, neq; uenienti resistere, nisi aliqua loci munitione defensi auderent. Plures tamen eo bello tam ex nobilitate Francorũ, quàm Saxonũ, & functi summis honoribus uiri,consumpti sunt: tandem'q; anno tricesimo tertio finitum est: quum interim tot ac tanta in diuersis terrarum partibus bella cõtra Francos & exorta sint, & solertia regis administrata, ut merito intuentibus in dubiũ uenire possit,utrum in eo aut laborum patientiam, aut felicitatem potius mirari conueniat: nam biennio ante Italicum hoc bellum sumpsit exordium:& quum sine intermissione gereretur,nihil tamen ex ijs quæ alicubi erant gerenda dimissum,aut ulla in parte ab æque operoso certamine cessatum est:nam rex omnium qui sua ætate gentibus dominabantur, & prudentia maximus, & animi magnitudine præstantissimus, nihil in ijs quæ uel suscipienda erãt uel exequenda, aut propter laborem detrectauit, aut propter periculum exhorruit. Verum unumquodq; secundum suam qualitatem & subire & ferre doctus,nec in aduersis cedere,nec in prosperis falsò blandienti fortunæ assentire solebat.Quum enim assiduo ac penè continuo cum Saxonibus bello certaretur,dispositis per congrua confiniorum loca prçsidijs,Hispaniam quam maximo poterat belli apparatu aggreditur: saltu'q; Pyrenei superato,omnibus quæ adierat,oppidis atq; castellis in deditionem acceptis,saluo atq; incolumi exercitu reuertitur: præter quod in ipso Pyrenei iugo Vasconicam perfidiam parumper in redeundo contigit experiri.Nam quũ agmine longo,ut loci & angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus, Vascones in summi montis uertice positis insidijs (est enim locus ex opacitate syluarum, quarum maxima est ibi copia,insidijs ponendis opportunus)extremam impedimentorũ partem,& eos qui nouissimo agmine incedentes,subsidio præcedentes tuebantur,desuper incursantes in subiectam uallem deijciunt: cõserto'q; cum eis prælio, usque ad unum omnes interficiunt, ac direptis impedimentis noctis beneficio,quæ iam instabat,protecti,summa cum celeritate in diuersa dispergumtur.Adiuuabat in hoc facto Vasconas & leuitas armorum & loci in quo res gerebatur situs:econtra Francos & armorum grauitas,& loci iniquitas per omnia Vasconibus reddidit impares. In quo prælio Eghartus regiç mensæ prçpositus,Anshelmus comes palatij,& Rutlandus Britannici littoris præfectus,cum alijs compluribus interficiuntur. Neq; hoc factũ ad præsens uindicari poterat:quia hostis re perpetrata ita dispersus est,ut ne fama quidem remaneret,ubinam gentium quæri potuisset.Domuit & Britrones,qui ad occidentem, in extrema quadam parte Galliæ super littus oceani residentes,dicto audientes non erant:missa in eos expeditione,qua & obsides dare, & quæ imperarentur se facturos polliceri coacti sunt. Ipse postea cum exercitu Italiam ingressus,ac per Romam iter agens,Capuam Campaniæ urbem

niæ urbem accessit: atq; ibi positis castris, bellum Beneuentanis ni se dederēt comminatus est. Præuenit hoc dux gentis Aragisus, filios suos Rumoldum & Grimoaldum cum magna pecunia obuiam ei mittens, rogat ut filios obsides suscipiat, seq; cum gente imperata facturum pollicetur: præter hoc solum si ipse ad conspectum uenire nō cogeretur. Rex utilitate gentis magis quàm animi eius obstinatione considerata, & obsides sibi oblatos suscepit, eiq; ut ad conspectum uenire non cogeretur, pro magno munere concessit, unóque ex filijs, qui minor natu erat, pro obside retento, maiorem patri remisit: legatisq; ob sacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda atq; suscipienda cū Aragiso dimissis, Romam redit: consumptisq; ibi sanctorum in ueneratione locorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur. Baioaricū deinde bellum & repēte ortum, & celeri fine completū est: quod superbia simul ac socordia Tassilonis ducis excitauit, qui hortatu uxoris, quæ filia Desyderij regis erat, ac patris exilium per maritum ulcisci posse putabat, iuncto fœdere cum Hunis, qui Baioarijs sunt ab oriente contermini, non solum imperata non facere, sed bello regem prouocare tentabat: quorum contumaciam, quia nimia uidebatur, animositas regis ferre nequiuerat, ac proinde copijs undiq; contractis Baioariam petiturus ipse ad Lechum amnem cum maximo uenit exercitu. Is fluuius Baioarios ab Alemannis diuidit. Cuius in ripa castris collocatis, priusquam prouinciam intraret, animum ducis per legatos statuit experiri. Sed ille pertinaciter agere nec sibi nec genti utile ratus, supplex se regi subiecit, obsides qui imperabantur dedit, inter quos & filium suum Theodonem, data insuper fide cum iuramento, quod ab illius potestate nemini defectionem suadenti assentiri deberet. Sicq; bello, quod quasi maximum futurū uidebatur, celerrimus est finis impositus. Tassilo tamen postmodum ad regem euocatus, neq; redire permissus, neq; prouinciæ quam tenebat ulterius præesse, sed comitibus ad regendum commissa est. His motibus ita compositis, Sclauis, qui nostra consuetudine Vuilsi, proprie uero, hoc est, sua lingua, Vuelatabi dicuntur, illatum est bellum, in quo & Saxones uelut auxiliares inter cæteras nationes quæ regis signa iussæ sequebātur, quanq; uicta & minus deuota obedientia militabāt. Causa belli erat, quod Abotritos, qui cum Francis olim fœderati erant, assidua incursione lacessebant, nec iussionibus coërceri poterant. Sinus quidam ab oceano orientem uersus porrigitur, longitudinis quidem incompertæ, latitudinis uero quæ nusquam centum milia passuum excedat, quum in multis locis contractior inueniatur. Hunc multæ circumsedent nationes. Dani siquidem & Sueones, quos Nortmannos uocamus, & septentrionale littus, & omnes in eo insulas tenent. At littus australe Sclaui & Aisti, & aliæ diuersæ incolunt nationes, inter quos uel præcipui sunt, quibus tunc à rege bellum inferebatur Vuelatabi, quos ille una tantum, & quam per se gesserat, expeditione ita contudit ac domuit, ut ulterius

imperata facere minime renuendum iudicarent. Maximum omniũ quæ ab illo gesta sunt bellorum,prçter Saxonicum,huic bello successit,illud uidelicet quod contra Auares siue Hunos susceptum est,quod ille & animosius quàm cætera,& longe maiori apparatu administrauit. Vnam tamen per se in Pannoniã,nam hanc prouinciam ea gens tum incolebat,expeditionem fecit: cæteras filio suo Pipino,ac præfectis prouinciarum,comitibus etiam atq; legatis perficiendas commisit.Quod quum ab ijs strenuissime fuisset administratum, octauo tandem anno completum est. Quot prælia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur uacua omni habitatore Pannonia, & locus in quo regia Cagani erat,ita desertus, ut ne uestigium quidem in eo humanæ habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas perijt, tota gloria decidit: omnis pecunia,& congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt: neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari,quo illi magis ditati & opibus aucti sint: quippe quum usq; in id temporis penè pauperes uiderentur: tantum auri & argenti in regia cõpertum,tot spolia preciosa in prælijs sublata,ut merito credi posset,hoc Francos Hunis iuste eripuisse,quod Huni prius alijs gentibus iniuste eripuerunt. Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt, Ericus dux Foroiulianus, in Liburnia iuxta Tarsaticam maritimam ciuitatem insidijs oppidanorum interceptus,& Geroltus Baioariæ præfectus in Pannonia,quum contra Hunos præliaturus aciem instrueret,incertum à quo,cum duobus tantum qui eum obequitantem ac singulos hortantẽ comitabantur, interfectus est. Cæterum incruentum penè Francis hoc bellum fuit, & prosperrimum exitum habuit,tametsi diutius sua magnitudine traheretur.Post quod & Saxonicum suæ prolixitati conuenientem finem accepit. Bohemanicum quoq; & Hilinonicum,quæ postea exorta sunt,diu durare non potuerunt,quorum utrunque ductu Caroli iunioris celeri fine completum est. Vltimũ quod contra Nortmannos, qui Dani uocantur, primo piraticam exercentes, deinde maiori classe littora Galliæ atque Germaniæ uastantes, bellum susceptũ est. Quorum rex Godefridus adeo uana spe inflatus erat, ut totius sibi Germaniæ promitteret potestatem. Frisiam quoque & Saxoniam haud aliter atq; suas prouincias æstimabat.Iam Abotritos uicinos suos in suam ditionem redegerat,iam eos sibi uectigales fecerat. Iactabat etiam se breui Aquasgrani ubi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum. Nec dictis eius quãuis uanissimis omnino fides abnuebatur, quin putaretur tale aliquid inchoaturus, nisi festinata fuisset morte præuentus: nam à proprio satellite interfectus, & suæ uitæ,& belli à se inchoati finem accelerauit. Hæc sunt bella quæ rex potentissimus per annos quadraginta septem,tot enim annis regnauerat,in diuersis terrarũ partibus summa prudentia atq; felicitate gessit.Quibus regnum Francorum, quod post patrem Pipinum magnum quidem &

forte

forte susceperat, ita nobiliter ampliauit, út penè duplum illi adiecerit. Nam quum prius non amplius quàm ea pars Galliæ, quæ intra Rhenum & Ligerim, oceanumq́ & mare Balearicum iacet, & pars Germaniç quæ intra Saxoniam & Danubium, Rhenumq́ ac Salam fluuium, qui Turingos & Sorabos diuidit, postea à Francis qui orientales dicuntur, incolitur, & præter hæc Alemanni atque Baioarij ad regni Francorum potestatem pertinerent, ipse per bella memorata primo Aquitaniã & Vasconiam, totumq́ Pyrenei montis iugum, & usq; ad Hiberum amnem, qui apud Nauarros ortus, & fertilissimos Hispaniæ agros secans, sub Dertusę ciuitatis mœnia Balearico mari miscetur, deinde Italiam totam, quæ ab Augusta Prætoria usq; in Calabriam inferiorem, in qua Græcorum ac Beneuentanorũ constat esse confinia, decies centum, & eo amplius passuum milibus longitudine porrigitur. Tum Saxoniã, quę quidem Germaniæ pars nõ modica est, & ad eam quæ à Francis incolit, latitudine dupla putatur, quũ longitudine possit esse consimilis. Postq; utranq; Pannoniam, & oppositã in altera Danubij ripa Daciam, Histriam quoq; & Liburniã atq; Dalmatiam, exceptis maritimis ciuitatibus, quas ob amicitiam, & iunctum cum eo fœdus Constantinopolitanũ imperatorẽ habere permisit. Deinde omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenũ ac Vistulam fluuios, oceanumq́ & Danubium positæ, lingua quidem penè similes, moribus uero atq; habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias effecerit. Inter quas ferè præcipui sunt Vuelatabi, Sorabi, Abotriti, Boëmanni: cum ijs nanq; conflixit: cæteras, quarũ multo maior est numerus, in deditionem suscepit. Auxit etiam gloriam regni sui quibusdam regibus ac gentibus per amicitiã sibi cõciliatis: adeo nanq; Adelfonsum Galatiæ atq; Asturicæ regem sibi societate deuinxit, ut is quum ad eum uel literas, uel legatos mitteret, non aliter se apud illum quàm proprium suum appellari iuberet. Scotorum quoque reges sic habuit ad suam uoluntatem per suam munificentiã inclinatos, ut eum nunquam aliter quàm dominũ, seq; subditos ac seruos eius pronunciarent. Extant epistolę ab eis ad eum missæ, quibus huiusmodi affectus eorũ erga illum indicatur. Cum Aaron rege Persarũ, qui, excepta India, totum penè tenebat orientẽ, talem habuit in amicitia concordiam, ut is gratiam eius omniũ qui in toto orbe terrarũ erant regũ ac principũ præponeret, solumq́ illum honore ac munificẽtia sibi colendũ iudicaret: ac proinde quũ legati eius, quos cũ donarijs ad sacratissimũ domini ac saluatoris nostri sepulchrũ, locũq; resurrectionis miserat, ad eũ uenissent, & ei domini sui uoluntatẽ indicassent, nõ solum quæ petebant fieri permisit, sed etiam sacrũ illum & salutarẽ locũ, ut illius potestati adscriberet concessit: & reuertentibus legatis suos adiungẽs, inter uestes & aromata, & cæteras orientaliũ terrarũ opes, ingẽtia illi dona transmisit, quũ ei paucos ante annos eum quem tunc solum habebat rogãti mitteret elephantẽ. Imperatores

etiam Constantinopolitani Nicephorus,Michaël & Leo,ultro amicitiam &
societatem eius expetentes, complures ad eum misere legatos: cum quibus
tamen propter susceptum à se imperatoris nomen, & ob hoc ei quasi qui im
perium eius eripere uellet,ualde suspectum,fœdus firmissimũ statuit,ut nul-
la inter partes cuiuslibet scandali remaneret occasio. Erat enim semper Ro-
manis & Græcis Francorũ suspecta potentia. Vnde & illud Græcum extat
prouerbium, τὸν Φραγκὸν φίλον ἔχῃς, γείτονα οὐκ ἔχῃς. Qui quum tantus
in ampliando regno & subigẽdis exteris nationibus existeret,& in huiusmo-
di occupationibus quotidie uersaretur,opera tamen plurima ad regni decorẽ
& utilitatem pertinentia,diuersis in locis inchoauit,quædam etiam consum-
mauit. Inter quæ præcipua ferè non immerito uideri possunt,basilica sanctę
dei genitricis Aquisgrani opere mirabili constructa, & pons apud Mogun-
ciacum in Rheno quingentorũ passuum longitudinis (nam tanta est ibi flu
minis latitudo) qui tamen uno antequã decederet anno, incendio conflagra
uit: nec refici potuit propter festinatum eius decessum: quanquam in ea me-
ditatione esset,ut pro ligneo lapideum restitueret. Inchoauit & palatia ope-
ris egregij: unum haud longe à Moguncíaco,iuxta uillam cui nomen est In-
gelheim: alterum Nouiomagi super Vuahalem fluuium,qui Batauorum in
sulam à parte meridiana præterfluit. Præcipue tamen ædes sacras ubicunq;
in toto regno suo uetustate collapsas comperit, pontificibus & patribus, ad
quorum curam pertinebant,ut restaurarentur imperauit,adhibens curam ut
imperata perficerent. Molitus est & classem contra Nortmannos,ædificatis
ad hoc nauibus iuxta flumina, quæ & de Gallia & Germania septentriona-
lem influunt oceanum: & quia Nortmanni Gallicũ littus atque Germanicũ
assidua infestatione uastabant,per omnes portus & ostia fluminum,quã na
ues recipi posse uidebantur, stationibus & excubijs dispositis, ne quã hostis
exire posset,tali munitione prohibuit. Fecit idem à parte meridiana in litto-
re prouinciæ Narbonensis ac Septimaniæ, toto etiam Italiæ littore usq; Ro
mam, contra Mauros, nuper piraticam exercere aggressos, ac per hoc nullo
graui damno uel à Mauris Italia, uel Gallia atq; Germania à Nortmannis
diebus suis affecta est: præterquã quod Centumcellæ ciuitas Hetruriæ, per
proditionem à Mauris capta atque uastata est. Et in Frisia quædam insulæ
Germanico littori contiguæ, à Nortmannis deprædatæ sunt. Talem eum
in tuendo & ampliando, simul'que ornando regno fuisse constat. Cuius a-
nimi dotes & summam in qualicunque, & prospero & aduerso euentu con-
stantiam,cæteraq; ad interiorem atque domesticam uitam pertinentia, hinc
dicere exordiar. Post mortem patris cum fratre regnum partitus,tanta pa
tientia simultates & inuidiam eius tulit,ut omnibus mirum uideretur, quod
ne ad iracundiã quidem ab eo prouocari potuisset. Deinde quũ matris hor-
tatu filiam Desyderij regis Langobardorũ duxisset uxorem, incertum qua
de causa

de causa post annum repudiauit, & Hildegardim de gente Sueuorum præcipuæ nobilitatis fœminam in matrimonium accepit: de qua tres filios, Carolum uidelicet, Pipinum,& Ludouicum: totidemq́; filias, Rotdrudim,Bertam,& Gislam genuit.Habuit & filias tres, Thedradam,Hildrudim,& Rothaidem: duas de Fastrada uxore,quæ de orientalium Francorum, Germanorum uidelicet gente erat: tertiam de concubina quadam,cuius nomen modò memoriæ non occurrit. Defuncta Fastrada, Luidgardim Alemannam duxit, de qua nihil liberorum tulit. Post cuius mortem quatuor habuit concubinas, Mathalgardim scilicet, quæ peperit ei filiam nomine Rothildim, Gersuindam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adeldrudis nata est: & Reginam, quæ ei Drogonem & Hugum genuit: & Adelluidam,ex qua Theoderichum procreauit.Mater quoq; eius Bertrada in magno apud eum honore consenuit.Colebat enim eam cum summa reuerentia,ita ut nulla unquam inter eos sit exorta discordia, præter in diuortio filiæ Desyderij regis, quam illa suadente acceperat. Decessit tandem post mortem Hildegardis, quum iam tres nepotes suos,totidemq́; neptes in filij domo uidisset,quam ille in eadem basilica, qua pater situs est, apud sanctum Dionysium, magno fecit honore humari. Erat ei unica soror,nomine Gisla, à puellaribus annis religiosæ conuersationi mancipata, quam similiter ut matrem magna coluit pietate: quæ etiam paucis ante obitum illius annis in eo quo conuersata est monasterio decessit. Liberos suos ita censuit instituendos, ut tam filij quàm nepotes primo liberalibus studijs,quibus & ipse operam dabat,erudirentur. Tum filios quamprimum ætas patiebatur,more Francorum equitare,armis ac uenationibus exerceri fecit. Filias ueto lanificio assuescere,colóque ac fuso, ne per ocium torperent,operam impendere, atq; ad omnem honestatẽ erudiri iussit. Ex ijs omnibus duos tantum filios,& unam filiam,priusquam moreretur amisit, Carolum, qui maior natu erat, & Pipinum, quem regem Italiæ præfecerat, Rotdrudim, quæ filiarum eius primogenita,& Constantino Græcorum imperatori desponsata erat. Quorum Pipinus unum filium suũ Bernhartum, filias autem quinque, Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertaidem, ac Thedtadam superstites reliquit: in quibus rex pietatis suæ præcipuum documentum ostendit, quum filio suo defuncto nepotem patri succedere, & neptes inter filias suas educari fecisset. Mortes filiorum ac filiæ pro magnanimitate qua excellebat, minus patienter tulit, pietate uidelicet qua non minus insignis erat,cõpulsus ad lacrymas. Nunciato etiã sibi Adriani pontificis obitu, quem amicum præcipuum habebat,sic fleuit ac si fratrẽ, aut charissimum filium amisisset: erat enim in amicitijs optime temperatus, ut eas & facile admitteret, & constantissime retineret: colebatq́; sanctissime quoscunq; hac affinitate sibi coniunxerat. Filiorum & filiarũ tantam in educando curã habuit, ut nunq̃ domi positus sine ipsis cœnaret, nunquam iter

sine

sine illis faceret. Adequitabant ei filij, filiæ uero ponè sequebantur: quarum agmen extremũ ex satellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quæ quũ pulcherrimæ essent, & ab eo plurimum diligerentur, mirum quod nullam earum cuiquam aut suorum aut exterorum nuptum dare uoluit, sed omnes secum usq; ad obitum suum in domo sua retinuit, dicens se earũ contubernio carere non posse: ac propter hoc, licet aliâs felix, aduersæ fortunæ malignitatẽ expertus est: quod tamen ita dissimulauit, ac si de eis nunquam alicuius probri suspicio orta uel dispersa fuisset. Erat ei filius nomine Pipinus, ex concubina æditus, cuius inter cæteros mentionem nullam fecimus, facie quidem pulcher, sed gibbo deformis: is quum pater bello contra Hunos suscepto in Baioaria hyemaret, ægritudine simulata cum quibusdam è primoribus Francorum, qui sibi uana promissione regni illuserant, aduersus patrem coniurauit: quem post fraudem detectam, & damnationem coniuratorũ, detonsum in cœnobio Prumia religiosæ uitæ iamq; uolentem uacare permisit. Facta est & alia prius contra eum in Germania ualida cõiuratio, cuius autores partim luminibus orbati, partim membris incolumes, omnes tamen in exilium acti sunt: neq; ullus ex eis interfectus est, nisi tres tantum, qui quum se ne comprehenderentur, strictis gladijs defenderent, aliquos etiam occidissent, quia aliter coërceri non poterant, interempti sunt. Harum tamen coniurationum Fastradæ reginæ crudelitas causa & origo extitisse creditur: & idcirco in ambabus contra regem conspiratum est, quia uxoris crudelitati consentiens, à suæ naturæ benignitate ac solita mansuetudine immaniter exorbitasse uidebatᷓ. Cæterum per omne uitæ suæ tempus ita cum summo omnium amore atq; fauore & domi & foris conuersatus est, ut nunquã ei uel minima iniustæ crudelitatis nota à quoquam fuisset obiecta. Amabat peregrinos, & eorum suscipiendorum magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non solum palatio, uerum etiam regno non immerito uideretur onerosa: ipse tamen pro magnitudine animi huiuscemodi pondere minime grauabatur, quum etiam ingentia incõmoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compensaret. Corpore fuit amplo atq; robusto, statura eminenti, quæ tamen iustam non excederet: nam septem suorum pedum proceritatẽ eius cõstat habuisse figuram: apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac uegetis, naso paululũ mediocritatem excedente, canitie pulchra, facie læta & hilari: unde formæ autoritas ac dignitas tam stanti quàm sedenti plurima inerat: quanq; ceruix obesa & breuior, uenterq; proiectior uideretᷓ, tamen hæc cæterorũ membrorũ cælabat æqualitas: incessu firmo, totaq; corporis habitudine uirili: uoce clara qdẽ, sed quæ minus corporis formæ conueniret: ualetudine ꝓspera, præter q; antequam decederet, per quatuor annos crebro febribus corripiebatᷓ: ad extremũ uno etiã pede claudicaret: & tunc quidẽ plura arbitratu suo quàm medicorum consilio faciebat, quos penè exosos habebat, q; ei in cibis assa, quibus assue-

Fastradæ crudelitas

assuetus erat, dimittere, & elixis assuescere suadebant. Exercebatꝰ assidue equitando ac uenando, quod illi gentilitium erat: quia uix ulla in terris natio inuenitur, quæ in hac re Francis possit æquari. Delectabatur etiam uaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu corpus exercens: cuius adeo peritus fuit, ut nullus ei iuste potuerit præferri: ob hoc etiam Aquisgrani regiam extruxit, ibiq; extremis uitæ annis usq; ad obitum continue habitauit: & non solum filios ad balneum, uerum optimates & amicos, aliquando etiã satellitum & custodum turbam inuitauit, ita ut nonnunq; centum uel eo amplius homines unà lauarentur. Vestitu patrio, hoc est Francico utebatur: ad corpus camisiam lineam, & fœminalibus lineis induebatur: deinde tunicam quæ limbo serico ambiebatur, & tibialia: tum fasciolis crura, & pedes calceamentis cõstringebat: & ex pellibus lutrinis thorace confecto humeros ac pectus hyeme muniebat. Sago Veneto amictus, & gladio semper accinctus, cuius capulus ac baltheus aut aureus aut argenteus erat: aliquoties & gemmato ense utebatꝰ: quod tamen nõ nisi in pręcipuis solennitatibus, uel si quando exterarum gentium legati uenissent, faciebat. Peregrina uero indumenta quamuis pulcherrima respuebat, nec unquã eis indui patiebatur, excepto q; Romæ semel Adriano pontifice petente, & iterum Leone successore eius supplicãte, longa tunica & chlamyde amictus, & calceis Romano more formatis induebatur. In solennitatibus ueste auro texta, & calceamentis gemmatis & fibula aurea sagum astringẽte, diademate quoq; ex auro & gemmis ornatus incedebat: alijs autem diebus habitus eius parum à communi ac plebeio abhorrebat. In potu & cibo tẽperans, sed in potu temperantior: quippe qui ebrietatẽ in qualicunq; homine, nedum in se ac suis plurimũ abominabatꝰ: cibo enim nõ adeo abstinere poterat, ut sæpe quereretur noxia esse suo corpori ieiunia. Conuiuabatꝰ rarissime, & hoc præcipuis tantũ solennitatibus: tunc tamen cum magno hominũ numero. Cœna quotidiana quaternis tantũ ferculis præbebatur, præter assam, quã uenatores ueribus inferre solebant, qua ille libentius quàm ullo alio cibo uescebatur. Inter cœnandum aut aliquod acroama, aut lectorem audiebat. Legebantur ei historiæ, & antiquorum regum gesta. Delectabatur & libris sancti Augustini, pręcipue ijs quos de ciuitate dei inscripsit. Vini & omnis potus adeo parcus in bibendo erat, ut sub cœnam raro plus ter biberet. Æstate post cibum meridianum pomorum aliquid sumens ac semel bibens, depositis uestibus ac calceamentis, uelut noctu solitus erat, duabus aut tribus horis quiescebat. Noctibus sic dormiebat ut somnum quater aut quinquies nõ solum expergiscendo, sed etiam desurgendo interrumperet. Quum calcearetur aut amiciretur, non tantum amicos admittebat, uerum etiam si comes palatij litem aliquam diceret, quæ sine eius iussu definiri non posset, statim litigantes introduci iussit, & uelut pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dixit. Nec hoc tantum eo tempore, sed

pore, sed etiam quicquid ea die cuiuslibet officij agendum, aut cuiquam mini-strorum iniungendum erat, expediebat. Erat eloquentia copiosus & exuberans, poteratq; quicquid uellet apertissime exprimere. Nec patrio tantum sermone contentus, sed & peregrinis linguis ediscendis operã impendit: in quibus Latinam ita didicit, ut æque illa ac patria lingua orare sit solitus: Græcam uero melius intelligere quàm pronunciare poterat. Adeo quidem facundus erat, ut etiam didascali munus subijsse appareret. Artes liberales studiosissime coluit, earumq; doctores plurimum ueneratus, magnis afficiebat honoribus. In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconum senem audiuit, in cæteris disciplinis Albinum, cognomento Alcuinum, item diaconum de Britannia, Saxonici generis hominem, uirum undecunq; doctissimũ, præceptorem habuit, apud quem & rhetoricæ & dialecticæ, præcipue tamen astronomiæ ediscendæ plurimum & temporis & laboris impertit. Discebat & artem computandi, & intentione sagaci syderum cursum curiosissime rimabatur. Tentabat & scribere, tabulasq; & codicillos ad hoc in lectulo sub ceruicalibus circumferre solebat, ut quum uacuum tempus esset, manum effigiendis literis assuefaceret. Sed parum prospere successit labor præposterus, ac sero inchoatus. Religionem Christianã, qua ab infantia fuerat imbutus, sanctissime & cum summa pietate ac ueneratione coluit, ac propter hoc miræ pulchritudinis basilicam Aquisgrani extruxit, auroq; & argento, & luminaribus, atque ex ære solido cancellis & ianuis ornauit. Ad cuius structuram quum columnas & marmora aliunde habere non posset, Roma atq; Rauenna deuehenda curauit. Ecclesiã mane & uesperi, nocturnis item horis & sacrificij tempore, quando eum ualetudo permiserat, impigre frequentabat, curabatq; ut omnia quæ in ea gerebantur, cum quammaxima fierent honestate: ædituos cõmonens, ne quid indecens aut sordidum aut inferri, aut in ea remanere permitterent. Sacrorum uasorum ex argento & auro, uestimentorumq; sacerdotalium tantam in eo copiam procurauit, ut in sacrificijs celebrandis ne ianitoribus quidem, qui ultimi ecclesiastici ordinis sunt, priuato habitu ministrare necesse fuisset. Legendi atq; psallendi disciplinam diligẽtissime emendauit: erat enim utriusq; admodum eruditus: quanquã ipse nec publice legeret, nec nisi submissim & in commune cantaret. Circa pauperes sustentandos & gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemosynã uocant, deuotissimus, ut qui nõ in patria sua solum & in suo regno eam facere curauerit, uerum trans maria in Syriam & Ægyptum atq; Africam, Hierosolymas, Alexandriam atq; Carthaginem, ubi Christianos in paupertate uiuere compererat, penuriæ eorum compatiens, pecuniam mittere solebat: ob hoc maxime transmarinorũ regum amicitiam expetens, ut Christianis sub eorum dominatu degentibus refrigerium aliquod ac releuatio proueniret. Colebat præ cæteris sacris & uenerabilibus locis apud Romam ecclesiam beati Petri apostoli: in cuius donaria

nária magna uis pecuniæ tam auri quàm argenti,nec non & gemmarum ab illo congesta est,multa & innumera pontificibus munera missa.Nec ille toto regni sui tempore quicquam duxit antiquius,quàm ut urbs Roma sua opera suoq; labore ueteri polleret autoritate: & ecclesia sancti Petri non solum per illum tuta ac defensa, sed etiam suis opibus præ omnibus ecclesijs esset ornata ac ditata.Quam quum tanti penderet,tamen intra XLVII annorum quibus regnauerat spatium, quater tantum illò uotorum soluendorũ ac supplicandi causa profectus est. Vltimi aduentus sui non solum hæ fuere causæ,uerumetiam quod Romani Leonem multis affectum iniurijs, erutis uidelicet oculis, linguaq; amputata fidem regis implorare compulerunt. Idcirco Romam ueniens propter reparandum qui nimis conturbatus erat ecclesiæ statum,ibi totum hyemis tempus protraxit. Quo tempore Imperatoris & Augusti nomen accepit: quod primo tantũ auersatus est, ut affirmaret se eo die quamuis præcipua solennitas esset,ecclesiam non intraturum fuisse,si pontificis consilium præscire potuisset. Inuidiam tamen suscepti nominis Constantinopolitanis imperatoribus super hoc indignantibus, magna tulit patiẽtia, uicitq; eorum contumaciam magnanimitate,qua eis proculdubio longe præstantior erat,mittẽdo ad eos crebras legationes, & in epistolis fratres eos appellando. Post susceptum imperiale nomen quum aduerteret multa legibus populi sui deesse(nam Franci duas habent leges,plurimis in locis ualde diuersas)cogitauit quæ deerant addere & discrepantia unire: praua quoq; ac perperam prolata corrigere. Sed in ijs nihil aliud ab eo factum est,quam quod pauca capitula,& ea imperfecta legibus addidit.Omnium tamen nationum quæ sub eius ditione erant,iura quę scripta nõ erant,describere ac literis mandari fecit. Item barbara & antiquissima carmina,quibus ueterũ regum actus & bella canebantur,scripsit,memoriæq; mandauit. Inchoauit & grammaticam patrij sermonis. Mensibus etiam iuxta patriã linguam nomina imposuit,quum ante id tempus apud Francos partim Latinis,partim barbaris nominibus appellarentur. Item uentos duodecim nominibus proprijs insigniuit, quum prius non amplius quàm uix quatuor uentorum uocabula inueniri possent.Mensium quidem,Ianuariũ appellauit Vuinthermonat.Februarium Hornung,Martium Lentzmonet,Aprilem Ostermonet,Maiũ Vuunnemonet, Iuniũ Brachmonet, Iulium Heumonet, Augustum Aemmonet, Septembrem Herbstmonet,Octobrem Vuynmonet, Nouembrẽ Vuyndtmonet,Decembrem Heiligmonet appellauit. Ventis uero hoc modo nomina imposuit,ut Subsolanum uocaret Ostrenuuindt,Eurum Ostsundren, Euroaustrum Sundostren, Austrum Sundren, Austroafricum Sunduuestren, Africum Vuestsundren,Zephyrum Vuestren,Corum Vuestnordren,Citium Norduuestren,Septentrionẽ Nordren,Aquilonem Nordostren, Vulturnum Ostnordren. Extremo uitæ tempore quum iam & morbo & sene-

ctute premeretur, euocatum ad se Ludouicum Aquitaniæ regem, qui solus filiorum Hildegardis supererat, congregatis solenniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum consilio consortem sibi totius regni, & imperialis nominis hæredem constituit, impositoque capiti eius diademate, imperatorem & Augustum iussit appellari. Susceptum est hoc eius consilium ab omnibus qui aderant magno cum fauore: nam diuinitus ei propter regni utilitatem uidebatur inspiratum: auxitque maiestatem eius hoc factum, & exteris nationibus non minimum terroris incussit. Dimisso deinde in Aquitaniam filio, ipse more solito, quanquam senectute confectus, non longe à regia Aquensi uenatum proficiscitur: exactoque in huiuscemodi negocio quod reliquũ erat autumni, circa Calendas Nouemb. Aquasgrani reuertitur. Quumque ibi hyemaret, mense Ianuario febre ualida correptus decubuit: qui statim ut in febribus solebat, cibi sibi abstinentiam indixit, arbitratus hac continentia morbum posse depelli, uel certe mitigari. Sed accedente ad febrem lateris dolore quem Græci pleuresim uocant, illoque adhuc inediam retinente, neque corpus aliter quàm rarissimo potu sustentante, septimo postquam decubuit die sacra communione percepta decessit. Anno ætatis suæ LXXII. & ex quo regnare cœperat XLVII. quinto Cal. Febr. hora diei tertia. Corpus more solenni lotum & curatum, & maximo totius populi planctu ecclesiæ illatum atque humatum est. Dubitatum est primo ubi reponi deberet, eo quod ipse uiuus de hoc nihil præcepisset. Tandem omnium animis sedit, nusquã eum honestius tumulari posse, quàm in ea basilica quam ipse propter amorẽ dei & domini nostri Iesu Christi, & ob honorem sanctæ & æternæ uirginis genitricis eius proprio sumptu in eodem uico construxit. In hac sepultus est eadem qua defunctus die, arcusque super tumulum deauratus cum imagine & titulo extructus, cuius hæc ferè sunt uerba.

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI ATQVE ORTHODOXI IMPERATORIS, QVI REGNVM FRANCORVM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS XLVII FELICITER TENVIT. DECESSIT SEPTVAGENARIVS. ANNO DOMINI DCCCXIIII. INDICTIONE VII. V. CALEND. FEBRVARII.

Appropinquantis finis complura fuere præsagia, ut non solum alij, sed & ipse hoc minitari sentiret. Per tres cõtinuos, uitæque termino proximos annos & solis & lunæ creberrima defectio, ac in sole macula quædam atri coloris septem dierum spatio uisa. Porticus quam inter basilicam & regiam operosa mole construxerat, die ascensionis domini subita ruina usque ad fundamenta collapsa. Item pons Rheni apud Moguntiacum, quem ipse per decẽ annos ingenti labore, & opere mirabili è ligno ita construxit, ut perenniter durare posse uideretur, ita tribus horis fortuitu incendio conflagrauit, ut præter quod aqua tegebatur, ne una quidem hastula ex eo remaneret. Ipse quoque

quum

quum ultimam in Saxoniam expeditionem contra Godefridum regem Danorum ageret, quadam die quum ante exortum solis castra egressus iter agere cœpisset, uidit repente delapsam cœlitus cum ingenti lumine facem, à dextra in sinistram per serenum aëra incurrere: cunctisq; hoc signum quid portẽderet mirantibus, subito equus cui insidebat deorsum capite merso decidit, eumq; tam grauiter ad terram elisit, ut fibula sagi rupta, baltheoq; gladij dissipato, à festinantibus qui aderant ministris exarmatus sine adminiculo leuaretur. Iaculum quoq; quod tunc forte manu tenebat, ita elapsum est, ut uiginti, uel eo amplius pedum spatio procul iaceret. Accessit ad hoc creber Aquensis palatij tremor, & in domibus ubi conuersabatur, assiduus laquearioru crepitus. Tacta etiam de cœlo in qua postea sepultus est basilica, malumq; aureum, quo tecti culmen erat ornatum, ictu fulminis dissipatum, & supra domum pontificis, quæ basilicæ contigua erat, proiectum est. Erat in eadem basilica in margine coronæ, quę inter superiores & inferiores arcus interiorem ædis partem ambiebat, synopide scriptum, continens quis autor esset eiusdem templi, cuius in extremo uersu legebatur princeps Carolus, notatum à quibusdam eodem quo decessit anno paucis ante mortẽ mensibus, eas quæ princeps exprimebant literas ita esse deletas, ut penitus non apparerent. Sed superiora omnia sic aut dissimulauit, aut spreuit, ac si nihil horum ad res suas quolibet modo pertineret. Testamenta instituit, quibus filias, & ex concubinis liberos ex aliqua parte sibi hæredes faceret: sed tarde inchoata perfici non poterant. Diuisionem thesauroru, pecuniæ ac uestium, aliæq; supellectilis coram amicis & ministris suis annis tribus antequam decederet fecit: contestatus eos, ut post obitum suum à se facta distributio per illorum suffragium rata permaneret: quidq; ex ijs quæ diuiserat fieri uellet, breuiario comprehendit, cuius ratio ac textus talis est.

IN NOMINE DOMINI DEI OMNIPOTENTIS, PATRIS, FILIJ, & spiritus sancti, incipit descriptio atq; diuisio, quæ facta est à gloriosissimo atq; pijssimo domino Carolo Imperatore Augusto, anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi, DCCCXI. anni uero regni eius in Francia XLIII. & in Italia XXXVI. imperij autem XI. indictione IIII. quam pia consideratione facere decreuit, & domino annuente perfecit, de thesauris suis atq; pecunia, quæ in illa die in camera eius inuenta est: in qua illud præcipue præcauere uoluit, ut non solum eleemosynarum largitio, quæ solenniter apud Christianos de possessionibus eorum agitur, pro se quoque de sua pecunia ordine atque ratione perficeretur: sed etiam ut hęredes sui omni ambiguitate remota quid ad se pertinere deberet liquidò cognoscerent, & sine lite atq; contentione sua inter se competenti partitione diuidere possent. Hac igitur intentione atq; proposito omnem supellectilem atq; substantiã suam tam in auro quàm in argento gemmisq; & ornatu regio, quæ, ut dictum est,

illa die in camera eius inueniri poterat, primo quidem trina diuisione partitus est: deinde easdem partes subdiuidendo, de duabus partibus XXI partes fecit, & tertiam integram reseruauit. Et duarum quidem partium in XXI partes facta diuisio tali ratione consistit, ut quia in regno illius metropolitanæ ciuitates XXI esse noscuntur, unaquæq; illarum partium ad unamquãq; metropolim per manus hæredum & amicorum suorum eleemosynæ nomine perueniat, & archiepiscopus, qui tunc illius ecclesiæ rector extiterit, partem quæ ad suam ecclesiam data est suscipiens, cum suis suffraganeis partiatur, eo scilicet modo, ut pars tertia suæ ecclesiæ sit, duæ uero partes inter suffraganeos diuidantur. Harum diuisionũ, quæ ex duabus primis partibus factæ sunt & iuxta metropoliticarũ ciuitatum numerum XXI esse noscuntur, unaquæq; ab altera sequestrata, semotim in suo repositorio cum superscriptione ciuitatis condita iacet. Nomina uero metropoliticarũ ciuitatum, ad quas eadem eleemosyna uel largitio data est, hæc sunt, Roma, Rauenna, Mediolanum, Forumiulij, Gradus, Colonia, Moguntiacũ, Viuanum, quæ & Saltzburgum, Rotomagus, Treueri, Senones, Vesontium, Lugdunum, Remi, Arelatum, Vienna, Tarantasia, Ebrodunum, Burdigala, Turones, Bituriges. Vnius autem partis, quam integram reseruari uoluit, talis est ratio, ut illis duabus in supradictas diuisiones distributis, & sub sigillo reconditis, hęc tertia in usu quotidiano uersaretur, uelut res quã nulla uoti obligatione à dominio possidentis alienatam esse constaret: & hoc tam diu, quoadusque uel ipse superstes esset, uel usum eius sibi necessarium iudicaret: post obitum uero suum aut uoluntariam secularium rerum abdicationem, eadem pars quatuor subdiuisionibus secaretur: & una quidem earum supradictis XXI partibus adderetur: altera à filijs ac filiabus, nepotibusq; ac neptibus suis assumpta, & iusta ac rationabili inter eos partitione diuideretur. Tertia uero consueto Christianitatis more in usum pauperum erogaretur. Quarta simili modo nomine eleemosynæ in seruorum & ancillarum usibus palatij famulantiũ sustentationem distributa ueniret. Ad hanc tertiam totius summæ portionem, quæ similiter ut cæteræ ex auro & argento constat, adiungi uoluit omnia ex ære & ferro, alijsq; metallis, uasa atque utensilia, cum armis & uestibus, aliaq; preciosa aut uili ad uarios usus facta supellectile, ut sunt cortinæ & stragula, tapetes, fulcra, coria, sagmata, & quicquid in camera atq; uestiario eius eo die fuisset inuentum, ut ex hoc maiores illius partis diuisiones fierent, & erogatio eleemosynę ad plures peruenire posset. Capellam, id est ecclesiasticum ministerium, tam id quod ipse fecit atque congregauit, quàm quod ei ex paterna hæreditate prouenit, ut integrũ esset, neque ulla diuisione scinderetur, ordinauit. Si qua autẽ inuenirentur aut uasa aut libri, aut alia ornamenta, quæ liquidò cõstaret eidẽ Capellæ ab eo collata nõ fuisse, hæc qui habere uellet, dato iustæ æstimationis precio, emeret & haberet. Similiter & de libris, quorũ magnã in biblio-

in bibliotheca sua copiam cõgregauit, statuit ut ab ijs qui eos habere uellent iusto precio redimerentur, preciũ in pauperes erogaretur. Inter cæteros thesauros atque pecuniam, tres mensas argenteas, & auream unam præcipuæ magnitudinis & ponderis esse constat: de quibus statuit atq; decreuit, ut una ex ijs, quæ forma quadrangula descriptionem urbis Constantinopolitanæ continet, inter cætera donaria quæ ad hoc deputata sunt, Romam ad basilicam beati Petri apostoli deferatur: & altera, quæ forma rotunda Romanæ urbis effigie insignita est, episcopo Rauennatis ecclesiæ conferatur. Tertiam, quæ cæteris & operis pulchritudine, & ponderis grauitate multum excellit, quæ ex tribus orbibus connexa, totius mundi descriptionem subtili ac minuta figuratione complectitur, & auream illam quæ quarta esse dicta est, in tertiæ illius, & inter hæredes suos atque in eleemosynam diuidendæ partis augmentum esse constituit. Hanc constitutionem atque ordinationem coram episcopis, abbatibus, comitibusq;, qui tunc præsentes esse potuerunt, quorumque hic nomina scripta sunt, fecit atque constituit. Episcopi, Hildeboldus, Richolphus, Arn, Vuolfarius, Bernoinus, Laidradus, Ioannes, Theodulphus, Iesse, Hetto, Vualtgaudus. Abbates, Fridogisus, Adalungus, Engilbertus, Irmino. Comites, Valach, Meginher, Otthulphus, Stephanus, Vnruchus, Burchartus, Meginhartus, Hatto, Richuuinus, Eddo, Erchangarius, Gerholtus, Bero, Gildegern, Rhoculphus. Hæc omnia filius eius Ludouicus, qui diuina ei iussione successit, inspecto eodem breuiario, quamceleritime poterat, post eius obitum summa deuotione adimplere curauit.

VITAE CAROLI MAGNI PER EGINARTUM DESCRIPTAE FINIS.

AENEAE SYLVII TITVLI S. SABINAE, S. ROM. ECCLESIAE CARDINALIS, Senensis, de Bohemorum, & ex his impp. Rom. aliquot origine ac gestis, ad illustrissimum principem & dominum Alfonsum regem Aragonum historia.

INTERITVRA esse quæcunq; nascuntur, atque homines in primis, quos ea de causa mortales appellant, omnes norunt, plurimi damnant. Nam cur hominem natura finxit, cui negata immortalitate, spatiũ quambreuissimũ uitæ indulsit, cornicibus & ceruis, quorum nihil intererat, longissimum largita est æuum? Sed cui de naturæ operibus iudicare permissum, quã nihil esse aliud, quàm deum uel dei decretũ dixerim? Ego illud mihi persuadeo, nisi mors introisset in orbẽ terrarũ, ex duobus alterũ fuisse necessarium, aut terræ scilicet quã incoleremus amplitudinem sine fine patuisse, aut humanã generationẽ interdictã. Nam quis mundi ambitus homines capiat, in horas absq; mortis piculo nascẽtes? Tot preterea calamitates hominẽ circũsiliunt, ut mori satius sit, quàm uitã pducere miserã. Optabant fortasse utcunq; uiuere, queis uitæ alterius adẽpta spes, quãuis & huiusmodi homines mortem sibi aliquando consciuerint. At homini Christiano, qui deum fabricasse mundum constanter credit, nec dubitat illum gubernare quę condidit, iniquitatẽ quoq; omnem ab eo alienam putat. Sacri ueteres nouiq; sermones fidem faciũt, qui animas ex corporibus excedentes, in alia loca meare tradunt, in queis præmia pro benefactis, supplicia pro malefactis expendãt: quãuis in hac mortali uita & uiros bonos aduersis rebus oppressos, & iniquos homines sæpenumero blãdis fortunæ afflatibus in sublime raptos cernimus: licet in omni gẽte, quæ sub cœlo est, hoc uidere: Bohemia tamẽ testimonio satis fuerit. In qua nostra ętate pessimi hoĩes reiecta Ro. ecclesiæ obediẽtia, cõculcata parentũ religione, sacerdotibus Christi occisis, phanis sanctorũ dirutis, sine fide, sine bonis moribus, in latrocinijs, in adulterijs, in omni spurcitia uiuentes, aduersus potentissimos reges, innumerabiles populos, peritissimos duces, structissimos exercitus inuicti perstiterũt: ex quibus pleriq; ad hoc æui peruenere delitijs affluentes, pleriq; quũ diu ex arbitrio uixissent, non morbo, non gladio ex hac luce, sed naturæ necessitate senio confecti obierunt: ut si nihil aliud quàm præsentis uitæ cursum animo uoluas, beatos iudices, qui tot uictorijs potiti, apud suos ciues charissimi, inter opes quamplurimas inoffensi morbis, quantum homini licet, æuum produxere. Contrà uero infelices dicas ac superis odiosos fuisse, qui pro lege patrum custodienda, pro ueritate, pro iustitia, pro honestate, aut in exilio pauperes

peres obiere, aut in medio uitæ cursu rapti, ante ora suorũ miserabili cruciatu necati sunt. Sed uerissima est Christianæ religionis assertio, quę post uitã huius seculi patere alterã asserit, his qui religiose uixerũt iucundam ac beatam, reliquis molestam & infelicem. Cui sententiæ & Iudæi & Saraceni & gentiles, & ipsi quoq; philosophi consentiunt, quos ueti conscios, & humanæ uitæ magistros putant. Nemo homo est cui nõ insit aliquid boni: id deus in terra, & in hac transitoria uita remunerat. Neq; enim mole malorum obstante cœlestem conferre lucẽ potest. Vitia apud inferos plectuntur: uiris bonis, queis terra clausa est, cœlum patet. Peregrina in terris uirtus, in cœlo ciuis. Zischa igit, Ciaccho, & Ptasco, quos felices Bohemi credidere, tot præliorũ uictores, tanto impio præditos, Coranda quoq; & Iacobellus, quibus uelut apostolis Christi, aut angelis è cœlo missis, populorũ aures patuere, cum Procopijs pugna cæsis, cum Ioanne ac Hieronymo Constantię in magna synodo igni damnatis, apud inferos pœnas dant temeratæ religionis, in æternumq; dabũt: eosq; proculdubio Rochezane sequet, & ei qui auscultant, diuinæ legis temeratores, nisi ante finẽ uitæ suæ resipuerint. Viri constantes, qui uel exiliũ, uel carcerem, uel cædem pro testamento Christi fortiter pertulere, cum rege suo in cœlo regnant, ex aliena uictoria triumphantes, quorum multa milia Bohemia tulit. Nam sicut Hussitarum insania Bohemicũ nomen labefactauit, ita & fortium uirorũ constantia illustrauit. Nec prouincia est, quæ tempore nostro plures Christi martyres quàm Bohemia produxerit. Inter quos equitẽ fuisse non est ambiguum, nobilibus parentibus ortum, captum ab Hussitis, admotũ ignibus, pedes primũ, deinde tibias, mox genua coxasq;, postremo reliquas corporis partes exuri passum potius, quàm illorum insaniæ consentiret. Admiranda sunt quæ tempestate nostra inter Bohemos emersere, siue pacẽ, siue bellum recenseas. Mihi uero dum ualetudinis causa in balneis Viterbiensibus ago, procul ab negocijs curiæ, haud indigna cura uisa est, res Bohemicas scribere, atq; hominibus nostris ex barbaris, quæ partim uidimus, partim uero auditu accepimus, digna memoratu nota efficere. Sunt enim multa, quæ in communi nosse perutile est. Et dum cogito cuius potissimũ nomini dedicẽ, tu primus occurris, qui seculum nostrũ nõ doctrina solum ac bonis moribus, sed splendore quoq; rerum gestarũ exornas, & quasi clarissimũ quoddam sydus illustras. Tibi ergo Bohemicã historiam dedico: nam tuo nomini inscripta, facile cum rerum tuarũ notitia, quas doctissimi celebrarũt, ad posteros transferetur: nam ego ab origine gentis in hanc usque ætatem, si deus dabit, producã: in qua etsi uetera digna sunt memoria, illustriora tamen noua existimo, quæ tum certa, tũ admirabilia sunt. Nec mea sententia regnũ ullũ est, in quo æuo nostro tot mutationes, tot bella, tot strages, tot miracula emerserint, quot Bohemia nobis ostẽdit. Hæc ego tuę maiestati libẽs pandã. Vale: & qđ ab hoie deditiss. tibi mittit, quodcũq; est legito boniq; cõsule.

Temere

DE SITV REGIONIS BOHEMIAE, DE FLVMINIBVS EIVSdem & ciuitatibus, ac de Bohemorũ moribus. Cap. I.

Ohemia in solo barbarico trans Danubiũ sita, Germaniæ portio est, Aquilonis flatibus tota fermè exposita. Cuius ad orientẽ uergens latus Morauí obtinẽt & Slesitarũ natio: septentrionẽ ijdem Slesitæ ac Saxones, qui & Misnenses & Thuringi appellanť. Ad
als, iudicum occidentẽ †Aduocatorũ terra est Baioariorũq́; regio. Meridionalẽ plagã tũ
Bauari nunc Baioarij, tum Australes habent, qui ripas Danubij utrasq; accolunt, nec alia Bohemiæ quàm Theutonũ terra coniungiť. Regionis longitudo latitudoq́; penè par: nam formã rotundã ferũt, cuius diametrũ trium dierũ itinere expedito pateat. Sylua uniuersam claudit, quã ueteres Hercyniã uocauere, cuius & Græci scriptores & Latini meminerũt. Flumina quæ terrã irrigãt uniuersa
Albis flu. in Albim exoneranť. Hic in mõtibus oriens qui Bohemiã Morauiamq́; disterminat, mediã fermè prouinciã perlabiť, primo in occidentẽ, deinde septentrionẽ uersus, ubi ꝓuinciã relinquit, per angustias montiũ, & abrupta conualliũ præceps Saxoniã petit, quã duas in partes dirimens in oceanũ ferť, ubiq; à Rheno flumine æquo terrarũ spatio distãs. Quod pleriq; Germaniæ termi
Odera nũ Sarmatiæq́; quondã dixere: sed nostra ætate Oderã fluuiũ, qui Slesiã intersecat, & ipsum Viscellã Prutenorũ amnẽ Germania prætergressa Albim in alueo continet. Amnes alij quos Bohemi memorant, Orlioze, quod Aquilam signat: Egra, qui ex nomine oppidi quod alluit uocitať, in terra Aduoca
Multauia torũ exoriẽs apud Littomeritiã Albi misceť. Sed cunctos Multauia excedit, qui metropolim regni Pragã influit: hic Saczanain & Lusmiciũ & Misam &
Praga Albim secũ trahit. Oppida toto regno memorabilia, Praga regi Pontificiq́; honesta sedes, neq; minor, neq; ignobilior Ethrusca Florentia, treis in partes diuisa, queis nomina indidere, paruã Pragam, ueterẽ, ac nouã. Parua sinistrũ latus Multauiæ fluminis occupat, colliq́; cõiungiť in quo sita est regia, ac sancti Viti pontificale augustumq́; tẽplum. Vetus Praga in plano iacet, uniuersa magnificis operibus adornata. Inter quæ prætoriũ & forũ & lætam curiã, & collegiũ Imp. Caroli mirificis efferũt laudibus. Iungitur aũt minori Pragæ lapideo ponte XXIIII arcuũ. Nouam ciuitatẽ à ueteri fossa disiungit ꝓfunda, utrinq; munita muro, & in quã facile fluminis aqua deriuari poteſt. Hæc quoq; ciuitas ampla est, & ad colles usq; ꝓtendiť, quorũ alterũ S. Caroli, al
als, Vicegradum terũ S. Catharinæ appellant, tertiũ † Vissegradum, in arcis modũ exædificatum, ubi & collegiũ est, cuius præpositum & cancellariũ regni & principẽ uotant. Post Pragã Litemesce, altera in Bohemia pontificalis ciuitas, uicina Morauis. Cuthma quoq; haud parui nominis habeť, ubi argẽti inexhaustæ uenæ suffodiunť: quãuis nostra ætate sępius capta exhaustaq́; fuerit, & in ipsas argenti fodinas pluuiales aquæ deriuatæ. Nec Buduiciũ contemnere oportet
als, Cadanum æque splendidũ & munitũ, habet etiã nomen Slagenuetdiũ. †Eaduũ, Luna, & utraq; Broda, altera Bohemica, altera Theutonica: Budinge colonia Litomericium,

mericiũ,& qđ reginis dotale dicũt,Greziũ,pons insuper Nouadomus Neuburgia,Poggiebraciũ,&diutina obsidione memorabilis Pelzma,Zaziorũq; ciuitas,& si Bohemię dederis Iglatia, quà iter est in Morauiã. Postremo arx hereticorũ asylũq; Thabor,memoria nostra ex ruinis alterius Hauschæ,diffi cili loco conditũ oppidũ,& ab Sigismundo Cæsare ciuitatis honore donatũ. Gelida prorsus regio,pisce atq; armentis abundãs,cũ uolucre ferisq;,frumẽti ferax. Siceta pro uino utit:illi ceruisiã uocãt, quasi ex cerere factũ. Ager toto regno optimus. Circa Zazium colles, apud Litomericiũ consiti uineis. Vinũ quod nascit acerbũ:ditiores ex Austria atq; Hungaria importato utunt. Sermo genti & Dalmatis unus. Mos uetus in hanc usq; diem seruat:In templis sermone Teutonico plebes docẽt,in cœmeterijs Bohemico,ubi secularũ presbyterorũ collegia sunt,aut monachorũ prædia possidentiũ. Solis mendicantibus libertas fuit,qua uellent lingua populum instruere. Quæ res palàm indicat, regionẽ ipsam olim Teutonicã fuisse, sensimq; subintrasse Bohemos. Quod Strabonis testimonio confirmare licet,cuius hæc uerba septimo commentario inuenies: Senones,Sueuorum natio,ut superius dixi,partim intra, partim extra syluam habitant, Getarũ contermina genti. Sueuorũ quidem gens amplissima:è Rheno siquidem usq; ad Albim peruenit fluuiũ: eorũ etiã portio trans Albim loca depascit, quemadmodũ Emondori & Lancosargi. Hæc Strabo. Plebs toto regno bibula,& uentri dedita,superstitionumq; sequax,& auida nouitatũ. Quoties Cretense uinũ caupones uenale proponũt, inuenies quãplures qui iuramento adacti nunq; cellam uinariã egredientur, nisi exhausto dolio. Idem efficiũt in electis Italiæ uinis. Qui paulo excellunt, atq; inter plebem nobilitatẽq; medij sunt,audaces, uersuti, ingenio uario,lingua præcipiti,rapinarũ auidi sunt,&qbus nihil satis esse possit. Nobilitas gloriæ appetens,belli perita, periculorũ contemptrix,ac promissi tenax: quãuis eius ingluuiẽ explere difficillimũ. At uniuersum simul si expendas populum, non est qui religioni aduerset. Sed profecto in omni gente,qualis rector,talem inuenies & populũ. Quomodo autẽ & unde hoc genus hominũ in Germaniã uenerit, scripsi iam pridem integerrimo & præstantissimo patri Dominico cardinali Firmano,tuæ serenitati amicissimo: id hoc loco repetere nõ grauabor,quando historiæ quam teximus omnino quadrat.

Thabor

Siceta

Strabonis locus

Bohemorum mores

De origine gentis Bohemorum. Cap. II.

BOhemi sicut cæteri mortaliũ,originẽ quamuetustissimã ostendere cupientes,Sclauorũ se prolem asserunt. Sclauos autẽ inter eos fuisse,qui post uniuersale diluuiũ condendæ famosissimæ turris Babel autores habent,atq; ibi dum linguæ confusæ sunt,Sclauonos,id est,uerbosos appellatos,propriũ idioma sumpsisse. Relicto deinde campo Sennaar,ex Asia in Europã profectos,eos agros occupasse,quos nunc Bulgari,Serui, Dalmatæ,Croaci,& Bosnenses incolunt. Nondum ego quempiã legi autorẽ, cui fides adhibenda sit, qui tam altæ gentis suæ initium reddiderit,Hebræos excipio,omnium mortalium

talium primos. Multi ex Germanis satis se nobiles arbitrantur ex Romanis ortos, Romani ex Teucris originem ducere gloriosissimũ putant. Franci, qui & Germani fuerunt, Troianum se sanguinẽ esse dixerunt. Eadem Britannis gloria satis est, qui Brutum quendam exilio profectum, generi suo principiũ dedisse affirmant. At Bohemi longe altius orsi, ab ipsa confusionis turre se missos iactitant. Caeterum nec qui tunc principes fuerint, nec quem regẽ habuerint, nec cuius terrae cultorés extiterint, nec sub quo duce, nec quibus periculis in Europam uenerint, nec quo tempore, tradunt. Fuisse illic Sclauonos aiunt, dum labiũ uniuersae terrae confusum est. Vana laus, ac ridenda. Quod si qui Bohemos imitari uelint, nobilitatem generis ex ipsa uetustate quaerentes, non iam ex turri Babylonica, sed ex arca Noẽ, atq; ex ipsa delitiarum paradiso, primisq́; parentibus, & ab utero Euae, unde omnes egressi, facile sibi principia uendicabunt. Nos ista tanq; anilia deliramenta praetermittimus.

Scite Omnes reges ex seruis ortos, omnes seruos ex regibus, scripsit Plato, Veram nobilitatem sola atq; unica uirtus gignit. Multa sunt quae de Bohemis uera ac memorabilia traduntur: ad ea nugis omissis festinat calamus.

De Zechio, primo duce Bohemiae. Cap. III.

Zechius Croatinus haud obscuris parentibus ortus, gentem Bohemicã condidit, qui homicidio domi perpetrato iudiciũ ultionemq́; fugiẽs, in regionẽ eam uenit, cui nunc Bohemia nomen est, ac montẽ incoluit Chezip uocatũ, quod uocabulum latine, respiciens, interpretat̃: surgit enim ex medio camporum aequore, fluuios intuens, qui praecipui Bohemiã irrigant, Albim, Multauiã, atq; Egram. Terram incultã fuisse tradunt, nemoribus atq; sentibus asperã, ferisq́; quàm hominibus aptiorẽ. Credimus id quidem: nam prisci Germani, qui ea loca tenuerunt, pastoralem uitam agentes, agrorũ culturam neglexerunt, ac more Nomadum alimoniã ex pecoribus trahentes, domesticum in carris tollentes instrumentũ, quocunq; sors tulit & opinio, cum suis armentis conuertebant̃. Non assentimur Bohemorũ historiae, quae Zechium illum, omnemq́; familiam suam, nam frater cognatiq́; fugae comites erant, glandibus ac syluestribus pomis tantũ uitam duxisse affirmat, oblitterato iam tum glandium usu: nec post diluuiũ ex his fuisse hominibus uictũ crediderim. Illud mihi persuasibilius fuerit, Zechium paucos inuenisse cultores, quos lacte ac uenatu uiuentes arare terram, triticum serere, fruges metere uescíq́; pane docuerit: atque ita sibi rudes homines, ac penè feros, ad usum mitioris uitae redactos subiecerit. Nec rursus apud me pondus habet, omnia tum fuisse cõmunia, atque tam uiros quàm foeminas incessisse nudos. Neq; enim illa regionis temperies est, ut hominẽ asseruare nudum queat ex Dalmatia uenientem, ubi non defuit uestis usus: nisi fortassis in argumentũ quis

Adamitae aduexerit Adamitas, qui nostra tempestate apud Bohemos emersere, communione rerum omnium, nuditateq́; gaudentes, quos breui deletos constat. Zechio frater fuit nomine Leches, paupertatis & exilij comes. Hic ubi Ger-

manum

manum agris ditatum,bobusq; potentem animaduertit,ad orientem profe ctus in magna camporũ planicie sedem collocauit,Poloniamq; nomen ex lo co dedit: nam planicies Sclauonica lingua pole nominatur:cuius hæredes in numerosam multitudinem breui coaluerunt,ac Rusiam,Pomeraniam, Casubiamq; sui generis hominibus impleuerunt. Zechij quoq; familiam:Bohemos,id est,†diriuos appellant,mirũ in modum germinantes,non solum prouinciam à se dictam, sed Morauiam Lusatiamq; pulsis ueteribus incolis occuparunt. Dum uixit Zechius nihil temere,nihil tumultuose actũ,eius imperio sine controuersia obtemperatum. At eo uita functo, quum sibi quisq; principatũ uendicaret,diu seditionibus agitata prouincia est, sine principe,sine certa lege,iudicio tantum multitudinis gubernata. Postremo quũ potentiores imbecilles opprimerent, & serum atq; incertum esset populare remedium,ex re uisum est rectorem assumere, qui omnibus præsidens imbecilles ac potentiores pari iure gubernaret. *al's diuinos*

De Croco, secundo Bohemorum duce. Cap. IIII.

ERat per idem tempus apud Bohemos uir nomine Crocus, iusticiæ opinione insignis, ac propterea magnæ apud uulgus autoritatis: hunc sibi principem deligunt,summamq; ei rerum committunt. Cuius tanta moderatio fuit,ut non aliter quàm pater à prouincialibus coleret̃:neq; enim ad suam uoluptatẽ, sed pro subditorum utilitate ac quiete prouinciã rexit, ferocemq; populum non tam imperio,quàm beneuolentia quietum continuit. Hic arcẽ apud Stemnã condidit, quã de suo nomine Cracouiã nominauit. Moriens aũt tres filias reliquit,Brelam,quæ castellũ Brelum ædificauit,herbarũ ac medicinæ peritã:Therbã,siue Therbizam augurẽ & sortilegã.Tertiã Libussam quę ut natu minor fuit,ita diuinarũ humanarumq; rerum scientia maior.

De Libussa filia Croci,quæ pluribus annis rexit Bohemiã. Cap. V.

LIbussa autem uelut una ex Sibyllis habita,post obitũ patris fauente populo pluribus annis prouinciã gubernauit:& priusquã Praga ædificaret̃ arcem Vissegradensem cõmuniuit: fuitq; suum imperiũ patribus plebiq; iuxtà gratũ. Postremo non crudelitate aliqua, non tyrannide aut secordia usa, sed rectum iudiciũ faciens popularem fauorem amisit. Contendebant corã ea duo ex optimatibus de possessione agrorũ. Sententia ex bono & æquo dicta,potentior humiliori damnat̃.Ille tanq; iniuria esset potentiorẽ in iudicio succumbere,populares appellans, indecorũ esse indignumq; ait,tantum populum,tot proceres,tantum imperium unius fœminæ subesse arbitrio.Ad cuius uocẽ excitata multitudo, muliebre regimen accusare, uicinarũ gentiũ mores in medium adducere,uirũ qui sibi dominetur expetere. Libussa indicto silentio, desiderium se populi animaduertisse dicit, neq; se illos eo frustraturam: imperium subditis, non sibi post patris obitum tenuisse. Iubet ad diẽ posterum redeant. Obtemperatum est, itum, atq; reuentum.

De Primislao

De Primiſlao tertio Bohemorum duce. Cap. VI.

Libuſſa in concione ubi adeſſe multitudinem uidit, Ego uobis,inquit,Bo
hemi in hanc uſque diem placide molliterq́, ut mulieribus mos eſt, im/
peraui,nulli quod ſuum eſſet eripui,nullum læſi: matrem experti eſtis, nõ do
minam. At uobis meum regimen ingratum, more humani ingenij mecum
agitis: nihil diu placet homini: pium iuſtumq́ principem deſiderant popu/
li magis quàm ferunt. Eſtote ergo iudicatu meo liberi: uirum qui uobis præ
ſit, quiq́ ſuo arbitratu capita ueſtra iudicet, ſicut optaſtis,dabo. Ite, equum
meum albicantem ſternite,atq; in campos late patentes adducite, liberũ eſ/
frenemq́ ibi dimittite,ſequentes eum quocunq; ierit. Curret equus aliquan/
diu:deniq; ante uirum ſubſiſtet in menſa ferrea comedentem. Ille mihi con/
iunx erit, uobis princeps. Gratus ſermo concioni fuit. Emiſſus equus decem
milia paſſuum percurrit. Poſtremo ad flumen Bieli ante aratorem conſtitit,
nomine Primiſlaum. Sequuti proceres popularesq́,poſtquã ſtantem equũ
& aratori blandientẽ adulantemq́ uiderunt, accedentes propius, Salue, in/
quiunt,bone uir,quem nobis ſuperi dederunt principem.Solue boues,atque
aſcenſo equo nobiſcum uenito:Libuſſa te uirũ,Bohemia ducem poſcit.Agrũ
colere,gregem paſcere,nauim regere,texere,ſuere,ædificare,multi ſe ignorare
fatentur: magiſtratũ in urbibus agere,regem gerere, gentibus ac nationibus
imperare,quod eſt difficilimũ, nemo ſibi à natura negatum dicit: etſi pleriq;
ſiue laboris odio,ſiue ocij amore,oblatis regnis abſtinuere. Primiſlaus quã/
uis agreſtis,nuncios benigne excipit,facturumq́ poſtulata reſpondit: tanta
eſt mortalibus regnandi cupido: nemo ſe regno indignũ putat. Solutos bo
ues,ut fabuloſa eſt omnis antiquitas,eleuatos in aëra ferunt,& in altiſſimam
præſciſſæ rupis ſpeluncam delituiſſe,nunquam poſtea uiſos.Stimulum uero
quo boues urgebantur, terræ defixum mox fronduiſſe, ac treis corili ramos
emiſiſſe:ex quibus duo ſtatim exaruerunt,tertiam in arborem eiuſdem gene
ris proceram excreuiſſe. Non recipio ad me ueri iſtius periculum:apud auto
res iſta quærant. Vidi tamen inter priuilegia regni literas Caroli quarti Ro/
manorum imperatoris,diui Sigiſmundi patris: in quibus hæc tanquam ue/
Tres tantum ra continent. Villæq́ illius incolæ,in qua hæc geſta creduntur, libertate do/
liberi uſq; bo nantur:nec plus tributi pendere iubentur, quàm nucum illius arboris exiguã
die 1515 menſuram. Sed nec mihi Carolus fidem facit: nam reges plerunq; creduli
ſunt,nec quicquã non uerum putant,quod generis ſui claritatem aſtruit. Pri/
miſlaus igitur audita legatione, inuerſo uomere, pane caſeoq́ appoſito, uiã
quaſi grandem facturus,cibum ſumpſit.Ea res Bohemorum animos conſor
Menſa ferrea tauit, menſam ferreã,de qua Libuſſa uaticinata fuerat, in uomere cognoſcen
tes.Stupentes edentem circumſtant,ſaturum equo imponunt,iubentq́ feſti
nare. Inter eundũ, quid ſibi uult ſtimulus frondens? interrogant:& cur duo
rami mox aruerunt? Ille qui diuinandi peritiã calleret, treis ſibi liberos naſci

turos

turos ait,ex quibus duo funere immaturo deficiant, tertium nobiles fructus editurum. Quod si ager totus exaruisset ante uocationem, genus eius masculinum perpetuò regnaturũ fuisse: quum ante tempus accersitus sit, eam spem ademptam. Interrogatus, quur nam calceos, querno robore factos secum asferret: seruandos in arce Vissegradensi respondit, ostendendosq; posteris, ut scirẽt omẽs primũ qui principatũ inter Bohemos accepisset, ex agro fuisse uocatum: neq; insolescendum esse, qui ex humili fortuna solium ascenderit. *Calcei è querno robore* Seruati calcei diu apud Bohemos, religiose habiti, ac per sacerdotes templi Vissegradensis ante reges delati, dum pompa coronationis educitur. Quum Vissegradum appulisset Primislaus, ingenti fauore plebis atq; honore exceptus est, Libussamq; sibi matrimonio iunxit. Nec diu moratus, Pragense oppidũ aggere atq; muro cinxit: de cuius nomine dum disceptaretur, iussit Libussa ex artificibus, qui primo occurreret, rogari quid ageret: ac ex primo uerbo eius uocari oppidũ. Interrogatus faber lignarius quispiam: limen se agere dixit, quod Bohemice praha dicit: indeq; nomen urbi datum: sed corrupto uocabulo posteri Pragam dixere. *Praga unde dicta* Exinde leges conditæ, quibus Bohemi longo tempore usi, prouincia pace & ocio fruens, opibus aucta est. Et Libussa castellũ Libus ædificauit, non longe ab Albi flumine: quod morienti sepulchrũ fuit. *Libus* Qua mortua, imperium ad Primislaum solum redijt, quod uiuente coniuge eius maximo consilio administrauit: fœminarũ, quæ illa uiuẽte plurimũ poterant, autoritas extincta.

De puella Valasca, quæ principatum Bohemiæ more Amazonum, septennio potenter obtinuit. Cap. VII.

SEd fuit inter uirgines, quæ Libussæ ministrare solebant, Valasca puella ingẽtis spiritus, & Amazonicæ mentis, quæ clanculũ accersitis comitibus: heram, inquit, ô sorores perdidimus, quæ nos à uirorum contumelia uindicauit, nec passa est seruire uiris: contrà, uiri eiusdem imperium subiere, nos reginarum honore fungebamur. Nunc iugum asperum & miserrimũ ferre oportet: nisi libertatẽ nobisipsis uendicemus, uilissima mancipia sumus. Quod si uobis id animi est quod mihi, facile pristinam autoritatẽ obtinebimus. Ego secretorum Libussæ conscia, Therbicę quoq; sortes noui, herbarum uires nõ minus quàm Brela calleo: quod tres habuere sorores, hoc mihi soli datũ est. Assistite audenti, uobis imperiũ in uiros polliceor. Probant singulæ Valascæ consilium: coniurant, poculũ recipiunt, quo uirile genus odissent. Interea loci Primislaus uirginem sibi per quietem sanguineum ministrare potum uidet. Territus somnio, ac malum quod erat futurũ suspicatus, primores terræ admonet, ne tantum licentiæ fœmineo sexui præbeatur. Mos enim uirginibus erat equos ascendere, fatigare cursu, flectere in gyrum, hasta contendere, gestare pharetram & arcum, sagittare, iaculari, uenari, nihil officij uirilis omittere. Quod Primislao tum periculosum, tum bonis aduersum moribus uidebatur.

batur. At proceres ridere principem, fœmineum sexum nil ausurũ magni crẽdere. Mirari tanto maius atq; amare puellas, quanto agiliores ac doctiores

Muliebris audacia

dicerentur. Valasca monere interdiu noctuq; conspirationis socias, spem bonam facere, audaciam augere, poculis atq; carminibus mẽtes earum à uirorũ amore auertere, dietim plures allicere, prouinciã uniuersam ueneno inficere. Vbi iam uirginum ac nuptarũ satis conuenisse arbitratur, mandat omnibus suos uiros, parentes, germanos, filios, mares, omnes somno uinoq; sepultos noctu occidãt, armis equisq; arreptis, in campũ prodeant, nõ longe à Praga monstratum. Maturatur scelus, uirorum quantum imperatum erat interficitur: ueniũt in campum armatæ fœminæ, prostratoq; uirorum exercitu, qui parricidas insequebatur, ducem in arce Vissegradensi obsident. Quã quom expugnare nequirent, castellum sibi haud procul inde in prærupto undique

Dieuizum

colle, naturaq; munitissimo ædificant, quod Dieuizum appellant, quasi uirginũ castrum. Dieuizæ nanq; eorũ lingua uirgines nuncupant. Res uisa patribus plebiq; perniciosissima, tum propter admissum scelus, tũ quod illarũ exemplo reliquas adduci fœminas uerebant, & hostem cuiq; domi esse formidabile fuit. Hortantur itaq; principẽ, puellas bello coërceat, se cum copijs affuturos promittunt. Primislaus se à dijs admonitum ait, perituros omnes qui puellas armis lacessant, tempus aliud expectandum. Illi spreto consilio, coacto sine principe exercitu, castra ad Dieuizum ponunt, puellasq; cingere obsidione pergũt. Valasca nil territa in maiori discrimine maiorem adhibet

Fortiter

animum, comites ne mente labantur, plena fiducia hortatur, aduenisse tempus affirmat, quo toti Bohemiæ leges imponant, uidere se omnes prouinciæ optimates in suam potestatem uenisse: uires tantum acuant, uictoriã in manibus esse. Neq; nouum uiros mulieribus obedisse, Amazones sibi Asiam uectigalem fecisse, pugnasse ad Troiam, Thesei atq; Herculis arma contempsisse. Si consilium atq; animus mulieribus adsit, uires haudquaquã deesset nullius Bohemi consiliũ suo præferre. Vbi persuasam multitudinẽ animaduertit, palantes hostes, & nil tale uerentes aggreditur. Fit trepidatio in totis castris. Mox fœda orit fuga, instant uirgines, uirosq; passim trucidant. Neq; aliter pugnatũ est, quàm si muliebres uiri animos, uiriles fœminæ induissẽt. Pauci ex ea pugna euaserunt, quos uelocitas equorũ, non sua uirtus à morte redemit. Singularis audaciæ in hoc prælio septem puellas fuisse memorant, Maladam, Nodeam, Suatadam, Vorastam, Radgã, Zastanam, Tristanã. Reginam sua manu septem uiros interemisse. Spolia ingẽtia capta, præmia pro meritis reddita: septem quæ uirtute præstiterant, torquibus aureis atq; armillis donatas, Valascam ueluti deam habitam: neq; post id prælium Bohemis aduersus puellas audaciam fuisse. Illæ populari agros, abducere prædas, rapere, occidere, uillas incendere, potentiã indies augere, fingere interdũ se uirorum amore teneri, amatorias epistolas nobilibus adolescentibus mittere.

tere, detestari fastum atq; insolétiam Valascæ, simulare fugã, rogare in syluã potenti manu uenirent, ac se raperent. Iuuenes qui puellarũ facinora magis admirarentur quàm odissent, uicti blandicijs, captiq; nonnullarũ specie (erãt enim pleræq; pulcherrimæ) imperata faciunt. Sed ingressi syluas, insidijs circumuenti, trucidantur. Alij noua fraude in arcem uocantur, Valascã ueluti per traditionem comprehensuri. Qui mox intromissi, ad unum necant. Vbi iam nulla fides uirginibus est, commentum inauditum excogitant.

De puella Sarca, quomodo dolose nobilem Stiradum deceperit, mortiq; tradiderit Caput VIII.

SArca erat inter puellas admodũ honesta facie, sed animo impuro, & ad omne scelus parato. Hanc in altissimo nemore strictis pedibus ac manibus arbori alligãt, tubamq; uenatoriam, ac uasculum medone plenum iuxtã ponunt: ipsæ in insidijs haud procul delitescunt. Solebat hac iter sæpe facere Stiradus nobilis eques inter Bohemos opibus & autoritate potens, & qui puellarum tyrannidem præ cæteris abhorteret atque persequeretur. Is ergo quum syluam pro suo more uenaturus intrasset, puellamq; uinctam conspicatus esset, miserabundus quid sibi ea res uellet percontatur. Cui Sarca, Nosti, inquit, quot sceleta his in regionibus Valasca perpetrarit, dum sibi potentiam regnumq; uendicat. Ego quoq; pariter in furorem acta, insaniã eiusdẽ aliquãdiu sequuta sum. Peccaui fateor, pœnituit me tamen tot ineptiarum, cogitauiq; quo nam modo scelestã relinquere uitã possem: statui ab iniqua discedere domina: sed dum comitẽ fugæ quæro, prodita captaq; huc deducor: hic de me sumere statuerat suppliciũ sanguinaria carnifex. Interea dũ ligor, dumq; mihi ultima uerba dicuntur, ut auditus est tuorũ canum latratus, atq; hinnitus equorum, illæ meæ lamiæ salutem pedibus quæsiere. At ego te uir clarissime, quem unum perfida turba metuit, per nobilitatẽ tuam oro miserere infelicis fœminæ. Solue me obsecro atq; abducito: aut si hoc nõ placet, iugula me potius quàm hic uiuam deseras: namq; ubi abieris, mox aderit iniqua uirginũ cohors, meq; diris lacerabunt modis: iuuat tua manu perire. Stiradus lacrymis motus muliebribus, puellæq; forma captus, equo desiliẽs uincula soluit, rogatq; medonis uasculum, simulq; tuba apposita quid sibi uelint. Tum Sarca, Medonem, inquit, optimum carnifices attulerunt, quo inter cruciandũ uteret: hunc iam læta securaq; bibam: & hausto sumpto, quod reliquum fuit, Stirado propinauit, qui pariter bibit. Erat autem potus suauissimus, quem Bohemi ex albo melle conficiũt: sed quàm mulieri saluber, herbis & carminibus adhibitis, tam uiro pestilens: qui mentem Stiradi prorsus alienauit. Exinde tuba hæc, inquit, mea fuit dum uenarer, quam mihi mortuæ ad collum suspendere statuerant pessimæ, quasi uenatricis signum: inflabo ut intelligant me uiuentem, fuisq; manibus ereptam esse. Moxq; tuba cecinit. Valasca ubi sonitum audiuit, ex composito cum armatis puellis adest, Medo

Stiradum incautum capit,comites eius obtrūcat. Ferunt dum hæc agerent, auditum tota sylua ingentem ueluti ridentium strepitum: ubi dum esset hominum solitudo, creditum dæmones de puellarū facinore ac fallacia cachinnatos: illas uero instructo exercitu Stiradum cathenis uinctum,in conspectū arcis Vissegradēsis deduxisse,ibiq; prospectante Bohemorum principe nobilem uirum rotæ supplicio, quod est inter Germanos atrocissimū ac miserrimum,peremisse. Post hæc iam plane regionis dominas uiros sibi asciuisse, ex quorum complexu nouis fœtibus Rempub. sustentarēt,sancitum q; lege, ut natæ fœminæ diligenter asseruarentur, masculis dextri oculi eruerentur, amputarenturq; pollices, ne uiri facti aut arcus tēdere, aut armis uti ualerēt. Idq; aliquandiu factitatū. Septem annis ea pestis Bohemiā afflixit,tributariaq; magna ex parte prouincia uirginibus fuit. Qui detrectauere imperiū, intra mœnia clausi, nusq; exire audentes, magnis incommodis affecti sunt. Deniq; quum necessaria deessent,eoq; perducta res uideretur,ut coactos fame deditionem facere oporteret, tumultuarie principem adeunt,dirum puellarum bellum deplorant,ignauiam ducis accusant,malle se fœminis obedire, quàm perire inedia dicunt, aut populum tueatur, aut meliori cedat: probris & contumelijs minas adijciūt.Primislaus tot angustijs circumuentus, quum non tam armis, quàm fortibus ualeret, plebē paucos adhuc dies expectare

Stratagema hortatur,id si faciant, puellarum excidium imminere. Paret multitudo. Ipse medio tempore scribit Valascæ, iniussu suo optimates prouinciæ arma in eam sumpsisse:placere sibi eos subijsse pœnas:se illam filiæ loco amare: neq; inuidere principatum,quæ coniugis suæ Libussę discipula extitisset:imperiū uirtuti suæ deberi,quæ Bohemiā uirili audacia bello attriuisset: senium suum regno ineptum, neq; filio impuberi gubernationem credendam, monere ut arcem Vissegradēsem ex manibus suis accipiat, sic Bohemiam totam in potestatem eius uenturā:filio quam uelit partem faciat:sibi priuato quod restat ætatis,uiuere libeat,atque in agrum reuerti, quem reliquisset inuitus. Potestatem quam sibi fœmina tradidisset,iure optimo se fœminæ restituere. Capitur Valasca suis artibus,missaq; puellarum cohorte,tradi sibi arcem postulat. Intromissæ uirgines,apud principē opipare epulantur. Interea prosilientes ex insidijs iuuenes armati, puellas omnes trucidant:nec morati,castellum Dieuizum cum exercitu petūt. Valasca re cognita,furore amens,cum paucis obuiam egreditur,consertoq; prelio priusquam comites adsint,dum strenue pugnat,inter confertissimas hostiū turmas occiditur. Subsequutæ uirgines, ubi dominam q; cecidisse cognoscunt,non tam spe uictoriæ, quàm ultionis ardore certamen instaurant. Pugnatum est aliquandiu,nunc huc, nunc illuc uictoria inclinante:ad extremū infeliciter præliantes fœminæ,cæsis quamplu ribus,fugæ se commiserunt. Subsequuti hostes, uno agmine, uictores cum uictis castellum irrupere; potitiq; arce, quicquid fœminei sexus inuentū est, ferro

ferro extinxere, atq; hoc pacto magnanimi iuuenes dominatũ fœmineo Bohemiam liberarunt. Valasca inter fœminas clarissimas numeranda, plus ausa quàm sexui suo congrueret, insepulto cadauere iacens, feris ac uolucribus esca fuit.

De Nimislao quarto, ac Mnata quinto, Vorcioq; sexto, necnon Vinslao septimo Bohemorum ducibus. Cap. IX.

PRimislao ex Libussa tres filij nati, duo immaturo rapti funere, tertius morienti seni hæres dictus, Nimislaus nomine, quod nihil excogitans interpretatur. Fuit enim stupidi ingenij, & prorsus iners: inter scorta & cõcubinas ocio marcens. Molliciem eius fortuna confouit, quæ pacem illi perpetuam dedit, nullo uicinorum arma mouente, nec seditionibus studente populo, quem diutina uirginum bella prorsus extenuauerant. Hunc Mnata filius subsequutus est. Mnatam Vorcius, cui duo fuerunt filij, Vinslaus & Vratislaus. Inter quos moriens partitus est terram. Vinslao Praga & ducatus Bohemiæ cessit, Vratislao Lucensis principatus, qui postea Zazensis dictus est.

De Grezomislao, qui & Nedam dictus est, octauo Bohemorum duce. Et graui bello quod gessit cum patruo suo Vratislao. Caput. X.

EX Vinslao natus est Grezomislaus, qui & Nedã dictus est, unicum timoris & pauoris exemplũ. Cuius ignauiã animo uoluens patruus, optimum instrumentum ad subigendam sibi Bohemiam ratus, arma mouens plura aduersus eum bella feliciter gessit. Quibus magnificatus & auctus, urbem condidit inter duos montes Mednã & Pubechã, quam de suo nomine Vratislauiam nuncupauit. Neq; contentus prioribus uictorijs, nouũ nepoti bellũ indicit, capitalẽ pœnam subditis suis interminans, qui gladij longitudinem æquãtes in prælio deessent. Iubet quoq; purpuratos suos falcones atq; accipitres secum afferant, quos humana carne pascere uelit: nõ ad pugnam, sed ad cædem iturus. Postremo se nulli ætati parsurum dicit, ipsosq; lactentes pueros ab ubere matrum rapi atq; confodi mandat, mammasq; mulierũ pullis equorum sugendas tradi. Insolens sanè ac superbissimus, & fortasse crudelior quàm si uicisset. Parte alia, Nedam uit muliere corruptior, trepidare atq; pauere, nihil consilij, nihil spei habere, ultimam uitæ suæ diem aduenisse putare, nõ gladium intueri, nõ milites affari posse, alieno tamen ductus consilio, se pugnæ interfuturum dicit. Et accersito clàm Sclerico nobili equite, figura corporis sibi perquam simili, animi uero fortitudine & corporis robore dissimillimo. Fuit enim manu promptissimus, & audaci animo, atque in primis rei bellicæ peritissimus. Hunc suis armis indutum ac insignibus principalibus honestatum, quàm paucissimis rem scietibus, obire ducis munia iubet. Multa interim uatum præsagia, fœminarũ quoq; spiritu, ut aiunt, pythonico imbutarum uaticinia exquiruntur. Ex quibus una placandos deos humana

hostia respondit, sic enim uictoriam repromitti. Cui Nedam, plus religioni quàm armis fidens, cæso quem sortes designauere iuuene, morem gessit. In alia parte mulierem fuisse tradunt, quæ priuigno bellum petituro, Vratislaum in pugna casurum, maioremq́ populi partem cum eo interituram prædixerit: posse tamen euadere iuuenem, si sibi crederet. Adolescenti se credere, atq; imperata factúrum respondenti, iussisse ut pergeret, quando remanere domi capitale esset, primúq́; qui obuius fieret occidere, atq; utrasq; aures cadenti amputare, & in pera recondere. Exin gladio inter priores equi pedes signum crucis in terram facere, qua deosculata, equum ascendentē fugam maturare. Pugna in campo cui Thusco nomen est cōmittitur, concurrunt acies, magnis utrinq; uiribus ac clamoribus certatur. Stat belli fortuna diu anceps, multi hinc atq; inde uulnerantur, prosternuntur, occiduntur. Ad ultimū Bohemi qui non pro gloria, aut ampliando imperio, sed pro uita, pro focis, pro aris, pro uxoribus ac liberis in aciem uenissent, desperatione in uirtutē uersa, audacibus animis, inuicto robore prælianies, uictoria potiuntur, non sine Sclercij magna laude & summa gloria: cuius in hoc bello, tū ars, tum uirtus plurimum ualuit. Occiditur tamen inter præliādum, & ut iusserat, in eo campo sepultus est, ubi prælium gestum, suaq́; morte uitam ducis, & patriæ liberationem redemit. Ex hostibus cæso principe, quàm paucissimi euaserunt.

Victoria ex desperatione

Prestigium

Aiunt adolescentem, qui nouercæ iussioni paruerat, domum redeuntē, uxorem suam quam unice amauit, interemptam reperisse, ambabus carentem auribus, pectusq́; confossam, & quas hosti amputauerat aures, coniugis suæ fuisse, stupentem tristemq́; cognouisse. Tantum præstigia possunt, aut ueneficarum carmina mulierum.

De infidelitate Duringi, qui Vratislai filium sibi commissum interfecit, pœnamq́; condignam dedit. Cap. XI.

BOhemi parta uictoria, occiso Vratislao, terram eius ferro atque igne deuastant: inuentumq́; Vratislai filium impuberem, principi tradunt. Qui misertus ætatis, patruelem educandum Duringo, ad Egram fluuium imperium possidenti, Vratislao gratissimo quondam comiti tradidit. Qui cęca cupidine captus, tanquam initurus principis gratiam, pueto supra Egram, qui tum glacie constrictus erat, perfracto gelu pisces quærenti, gladio caput abstulit, secumq́; Pragam deferens, ubi ad Nedam introductus est, proferens cruentum caput, Solium, inquit, tuum hodie firmaui: aut perire hoc, aut te oportuit. Securus in utramuis aurē post hac dormies, æmulo regni sublato. Motus haud aliter q̄ par erat princeps tam diro spectaculo: perfidiam, ait, nulla beneficia uincunt. Vt aleres puerum, non ut occideres, credidi. Te neq; meum imperium, neq; amici memoria, neq; innocentis pupilli miseratio retraxit ab scelere? At mihi quietē parare uoluisti. Tui ergo meriti hæc sumito præmia. Ex tribus mortibus, quam malueris optionem habeto: aut gladio teipsum

teipsum cõfodito, aut laqueo perstringito guttur, aut ex Vissegradensi rupe preceps ruito. Duringus accepta sententia, in alni arbore, quę propinqua fuit sese suspendit: alnus postea quamdiu remansit, arbor Duringa dicta est.

De Nostirico nono, & Borsiuoio decimo Bohemorum ducibus. Qui & ultimus Paganorum ducum fuit. & tandem cum uxore sua fidẽ Christi suscipiens, baptizatus est. Cap. XII.

NEdam uero moriens, † Nostiricũ maiorem natu filium hęredẽ instituit, Dipoldo prouinciã Surimensem testamento dimisit. Nostirico Borsiuoius filius successit, ultimus Paganorũ ducum: qui tamen & ipse imperante Arnulfo Cæsare, à beato Methodio Morauorum archiepiscopo, cum Ludmilla cõiuge ad baptismi gratiã perductus est D. CCCCXCV. anno post Christi saluatoris nostri ortum. Ludmilla sancta mulier habita, etiã miraculis claruisse fertur. † al. Hostiuicũ

De situ Morauiæ, & Suatocopio, penultimo rege eiusdem. Qui & ptimus Christianus inter reges Morauiæ fuit. Cap. XIII.

SVatocopius eo tẽpore Morauis imperabat, Christianę religionis cultor, & dignus cuius memoriã ad posteros referamus. Morauia trans Danubium iacet, cui ad Orientẽ Hungari Polonicꝗ regnũ possident, Morava disiuncti amne, qui nomen regioni dedit: occidentẽ solem Bohemi excipiũt, Austriales Meridianũ: Septentrionale latus Slesitæ occupant. Ager uini frumenticꝗ ferax, gens rapinis assueta: nulli tutum iter nisi armato, potentioricꝗ præbet. Hic multos annos regnatũ. Hũgarij, Bohemi, Russani, Polonicꝗ, Morauorũ principi paruerũt: princeps ipse Rom. imperio. Caput regni ciuitas Volegradensis. † Suatocopius regũ penultimus, quũ aliquandiu feliciter regnasset: tandem Arnulpho Imperatori tributũ pendere recusans, cõmisso prælio, quũ suos cadere animaduertisset, clàm sese pugnæ subtraxit: atcꝗ ut erat mutata ueste incognitus, salutẽ solus fuga quęsiuit. Quumcꝗ ad montẽ uenisset, cui Sambri nomẽ est, abiectis armis, equo dimisso pedibus iter fecit, & tancꝗ uiator inops, uastissimã ingressus eremum, tam diu pomis arborũ atcꝗ herbarũ radicibus uitã sustentauit, donec tris eremi cultores obuios habuit: quibus sese adiungens, usꝗ ad extremũ uitæ perseuerauit incognitus, patienter ac sedato animo incõmoda quæcꝗ ferẽs. Vbi uero obitus affuit, accersitis eremitis: nondũ, inquit, quis fuerim, nouistis. Rex ego Morauorũ, prælio uictus ad uos cõfugi, & regiã uitã & priuatã expertus morior. Nulla regni fortuna est tranquillitati eremi præferenda. Hic securus somnus, dulces herbarũ radices atcꝗ undas efficit: ibi curæ atcꝗ pericula nullũ cibũ, nullũ potũ non amarũ reddunt. Quod uitæ mihi fata dederũt, apud uos felix peregi: in regno quicquid eius transactũ est, mors uerius quàm uita fuit. Sepelite me hic postquã anima corpus reliquerit, Morauiamcꝗ deinde petentes, filio meo, si adhuc uiuit, hæc nunciate. Atque his dictis uita excessit. Arnulfus interea uictoria † al. Suatoꝑ cupus Scite

potitus, regnum Morauiæ Suatocopij filio, quem de sacro fonte leuauerat, possidendum reliquit. Is ab eremitis edoctus de fortuna patris, quem cecidisse in prælio existimauerat, corpus eius ex eremo defossum, Volegradum retulit, atque in sepulchris maiorum condidit. Fuit autem Suatocopij filius, quanquam Christianorum sacris imbutus, minus tamen quam decuit, sacerdotes dei ueneratus. Qui uenationem aliquando facturus, archiepiscopo Methodio imperauit, ne ante suum reditum diuina perageret. Expectauit Methodius ad meridiem usque, tandem negligi rem diuinam ueritus, deo sacrificium cœpit offerre. Interea reuersus princeps. ubi se neglectũ animaduertit, sacrã ingressus ædem, multitudinem canum intromisit, tubasque clangere iubẽs, ad altare usque progressus, cõuicia multa ingerẽs, uix manus à uiolatione sacerdotis abstinuit. Ob quam rem, paucis post diebus Methodius in Bohemiam fugiens, regem extra ecclesiam fecit, regnoque sacris interdixit. Quo facto, non solum archiepiscopalis sedes in Morauia defecit, sed in seipso quoque regnum extinctum est. Mortuo nanque paulo post excommunicato rege, imperij Morauorum partem Theutones ac Bohemi, partem Poloni, atque Hungari diripuerunt. Methodius in Bohemia aliquandiu moram traxit, deinde Romam se contulit, ubi fratrem suum Cyrillũ comperit, qui baptizato quondam Suatocopio, Morauis Christiana sacra crediderat, multasque alias Sclauorum gentes ad fidem Christi conuerterat. Ferũt Cyrillum quum Romæ ageret, Romano pontifici supplicasse, ut Sclauorum lingua, eius gentis hominibus quam baptizauerat, rem diuinam faciens uti posset. De qua re dum in sacro senatu disceptaretur, essentque nõ pauci contradictores, auditam uocem tanquam de cœlo in hæc uerba missam, Omnis spiritus laudet dominum, & omnis lingua confiteatur ei: Indeque datum Cyrillo indultum

De Spitigneo undecimo, ac Vradislao duodecimo Bohemorum ducibus. Caput XIIII.

Borsiuoius autem, coniunxque Ludmilla, Christianam ueritatẽ amplexi, fidem catholicam inter Bohemos magnopere ampliarunt. Ludmilla filia fuit comitis Slamborij castelli Bizeniæ, quod postea Melinca dictũ est. Ex qua tulit Borsiuoius duos filios, Spitigneum & Vradislaum. Primus patri successit: sed moriens sine filijs, fratri principatum reliquit. Coniunx Vradislai †Drabonucia, mulier audax, & ad scelus prona, duos pariter filios uiro peperit, Venceslaum & Boleslaum: priorem Ludmillę tradidit educandum, alterũ ipsa enutriuit. Alumni ex nutricibus mutuati mores. Venceslaus pietatem colere, mansuetudinem præferre, Christiana sacra uenerari, elargiri multa pauperibus, nulli noxius esse: Boleslaus idolorum sectari cultutã, honores ambitiose quærere, adulterari, rapere, occidere, in scelera cuncta prolabi.

†al. Drabomicia

De sancto

De sancto Venceslao martyre, tertiodecimo, & fratre suo Boleslao quartodecimo Bohemorum ducibus. Cap. XV.

PAter suprema ordinans, Ludmillæ, cuius integritatē prudentiamq́ optime nosset, quousq́ liberi adoleuissent, gubernationem prouinciæ dimiserat. Id ægre Drahomiciæ fuit, quæ Tymā & Simonē nepharios homines submittens, socrum in castello Thetim strangulari iussit: ipsa deinde imperium accepit. In omnes crudelis, in Christianos sæuissima & intolerabilis, ac propterea Venceslao etiam filio infesta, cui præferre fratrem non dubitauit. Venceslaus De Venceslao hæc referuntur. Potus cibiq́ parcissimum fuisse tradunt, corporis maiestate decorum, uirginitatem ad ultimum uitæ seruasse: diuina in templis officia, diurna nocturnaq́ nunquam neglexisse: & noctis quidē tempore nudis pedibus super glaciem ac niuem iter agentē, uim frigoris minime sensisse: Podium uero eius comitē, quū caligatus obriguisset, iussum uestigia Venceslai pedibus premere, concaluisse. Postera die cruenta sancti uiri uestigia inuenta: iniisse eum populo perurgente, adhuc uiuente matre, principatū. Duci uero Curinensi, nulla iniuria lacessito, cum exercitu in Bohemiam ingresso, atq; agros uastare conanti, armatum cum copijs occurrisse, uocatoq́ in colloquiū, singulare certamen obtulisse. Accepta ab aduersario cōditione, ubi manus conseri debuit, angelos uisos, qui Venceslaum protegentes arma ministrarent: territum ea nouitate Curinensem, ex equo prolapsum ueniam petiuisse. Bohemum libenter humiliato pepercisse, monuisseq́ ne deinceps aliena peteret. Similem angelorū comitatum uidisse aiunt Imperatorē, quū Venceslaus adolescens in eius curia obuersaretur, eamq́ ob causam brachium sancti Viti dono ei dedisse, in cuius honore cathedralis ædes in Praga constructa est. Ferunt tunc Bohemiā sub episcopo Ratisponensi fuisse, ac propterea quum Venceslaus Volgangū præsidem, qui postea inter sanctos relatus est, ad cōsecrationē eius basilicę summis precibus inuitasset, respondisse pontificem, coram deo iam templum suum dedicatum esse, quod futurā metropoliticā cerneret, missurū se tamē, qui sua uice Venceslao satisfaceret. Creuerat iam Venceslai nomen, miraq́ populi charitate atq; admiratione celebrabatur. Sed quanto cæteris acceptior erat, tanto acrius in se odiū fratris matrisq́ concitabat, ac propterea licet dimittere seculum, & in monachum tonderi destinasset, non potuerunt infelices animæ sancti uiri propositum expectare, sed impatientes moræ, piam principis intentionem scelere præueniunt. Fit conuiuium apud Boleslaum, matre iubente, uocatur Venceslaus. Qui & si mortem instare prædixerat, facta tamen cum sacerdote de peccatis suis ex more Christiano confessione, fraternam domum ingreditur, ibiq́ statim Boleslai manu percussus interijt. Dicat aliquis homicidam suspsius Venceslai mors Venceslaum fuisse, negetq́ cœlo dignum, qui certæ se morti obtulerit. Nos Gotthorum instante procella, plurimas Romæ fuisse puellas legimus, quæ

quæ pudicitiæ suæ uim inferri timentes, & ne in manus hostiles inciderēt, in Tyberim sese præcipitauerunt: quæ postea miraculis coruscantes, sanctorū honores meruere. Venceslai sanctitati qua die cæsus est Christum deum testimonium præstitisse, memoriæ prodiderunt, qui regi Daciæ per uisum apparens, suo martyri ædem construi mandauit. Ipsum autem Venceslaum multis miraculis claruisse, atq; inter sanctos martyres ab ecclesia receptū tradunt, Drahoniciā paucis post diebus fatis suis trahentibus, ultionemq; parricidij exigentibus, hiatu terræ apud arcem Pragensem absorptam, Boleslaū multis sceleribus nobilitatum, morbo absumptum duos filios reliquisse, Boleslaum paternum nomen referentem, & Straquatem.

De Boleslao quintodecimo Bohemorum duce. Cap. XVI.

Boleslaus imperio potitus, patrui magis quàm patris æmulator extitit, religionē enim Christi extollens, uiginti ecclesias erexit. Huic soror fuit Milada eximia specie uirgo, sacris imbuta literis, & multa pollēs eruditione. Quæ quum Romam orationis causa petiuisset, à Ioanne pontifice maximo benigne excepta, ipsius autoritate monasterium sancti Georgij in arce Pragensi construxit, ibiq; sacerdos consecrata est. Eadem quoq; sancti Viti ędē, à Venceslao fundatam, in pontificalem eleuari obtinuit. Ditimarus natione Saxo, & opinione sanctitatis insignis, primus ibi episcopus consecratus, cui Adelbertus successit, nobili genere apud Bohemos natus. Straquas, Boleslai frater, relicto seculo apud Ratisponam Baioariæ ciuitatē, in cœnobio sancti Emerammi, monasticā uitam elegerat. Quem Pragam forte aduenientē, aggressus Adelbertus, pontificalē ei cathedrā offert: q quū esset regis frater, ex rege natus, facile populū sub religione continere posset: nam sibi non esse facultatem eius regendæ plebis, quæ rapinis & adulterijs assueta, ius fasq; omne contemneret. Straquas mundanas dignitates quasi malas pestes esfugiendas esse respondit, monasteriū sibi & præsentē uitam suauē præstare, & futurā promittere meliorē, in eo se uiuere moriq; uelle. Scribunt autores, Adelbertū his auditis, prophetico spiritu plenū Straquati dixisse, Poteras modo pontificali honore cum salute defungi: at quod nūc recusas, in perniciē tuam uehementer expetes. Abijsse deinde Romam, ac cum fratre suo beatæ uitæ Gaudentio in monasterio sancti Alexij tamdiu delituisse, donec iussu pontificis maximi suas oues repetere iussus est. Quibus quū esset prorsus ingratus, in Hungariam profectū, regem Stephanum baptizasse, quem inter sanctos relatum aiunt. Exinde Poloniā ingressum, Gaudentiū fratrem, in ecclesia Gnesnensi prædicaturum Euangeliū, pontificem ordinasse. Postremo Prutenos adijsse, apud quos dum Christi legē prædicat, gladio cæsum, martyrio uitam finisse. Interea Straquatem mutato proposito, Pragensem ecclesiam popoſcisse, neq; repulsum, fraterno regioq; fauore adiutū. Sed dum apud Maguntinum archiepiscopum agit, sacris de more imbuendus, inter duos

duos episcopos iacentē pronum, diabolico spiritu arreptum, tamdiu uexatū, donec animā exhalauit, Adeodato natione Teuthonico, ecclesiā cōmissam.

De Boleslao sextodecimo Bohemorum duce. Cap. XVII.

BOleslaus duobus & triginta annis imperio potitus, ex uita decessit, relicto successore filio sui nominis Boleslao tertio; Huic Mescho Polonorum princeps Cracouiam per fraudem eripuit. Bello deinde orto, uastatis agris, induciæ demum dictæ, statutumq; uti ambo duces apud Cracouiam conuenirent. Boleslaus accepta fide eò pergit, atq; in conuiuio captus, luminibus priuatur, comites eiusdem crudeliter necati, exceptis Vrisbuicensibus insidiarum cōscijs, scelerisq; participibus. Qui domū reuersi, tanquam magno ex periculo euasissent, publicam fidem atq; iusiurandū & iura hospitij à Polono uiolata queruntur. Vbi fides habita, Ianurem Boleslai fratrē dolo necare conantur. Cocherem inter Vrisbuicenses consilio, opibus & autoritate maior, adolescentē sub specie uenationis in syluā tractum, ad stipitē arboris alligatū, sagittis confodi iussisse fama est: diuum Ioannē baptistā ab eo preci bus exoratum, hirsuto tegmine sagittas excepisse, uxoremq; eiusdem per uisum cōmonuisse, periclitanti uiro opē ferret. Interea famulū principis Oserā nomine, ex periculo prolapsum, proditionē populo exposuisse, illum tanta nouitate cōmotum, correptis mox armis in syluam procurrisse, captisq; proditoribus atq; occisis, ducem saluum reduxisse. In eo loco ubi hæc acta sunt, monasterium ordinis sancti Benedicti, quod Veliscam appellatur constructum, & aram maiorem ibi sitam, ubi arbor religatum Ianurem tenuit. Mescho autem coacto exercitu, longe lateq; Bohemorum populatus agros, Pragam deniq; obsidione cinxit, eamq; biennio fame laborantem obtinuit, excepta arce Vissegradensi, quæ in fide Ianuris permansit.

De Vdalrico, septimodecimo Bohemorū duce. Cap. XVIII.

FVerat & alter Boleslao frater, Vdalricus nomine, quē pater Henrico Imperatori nutriendum dederat. Is audita Meschonis proditione, clàm ab Imperatore dimissus, castellum Dieuizum natura & arte munitū ingreditur. Exin collecto raptim milite, colles occupat, qui Pragæ supereminēt, tubasq; clangere iubet. Mox alta uoce præconem Pragensibus nunciare, uictos prælio Polonos fugam cepisse, uictorem principem cum exercitu adesse. Qua uoce accepta Polonorum præsidium quod urbem tenebat, metu perculsum excessit. Pragēses aucti animo insequuti, complures in fuga captos necauere. Mescho cum paucis in Poloniā se recepit. Vdalricus Pragam ingressus, germano suo, siue proditoribus suggerentibus, siue quod ætatis beneficio illum sibi præferri uidebatur, effodi oculos iussit. Multa huius facinora referuntur, partim reprehensione, partim laude digna. Inter cætera & illud narratur, redeuntem ex uenatione, puellam uidisse in uilla quadam, iuxta puteum uestimenta lauantem, nomine Bozenam, quod Beatricem interpretatur, eleganti

eleganti forma, & moribus supra quam par esset agresti uenustis, captum specie & alloquio modesto, quamuis amici aduersarentur, coniugē accepisse: Bizetislaum ex ea natū. Is quum adoleuisset, Iutham Imperatoris Ottonis Rufi filiam, quæ apud Ratisponam in monasterio nutriebat, quamuis nunquam uidisset, sola fama commotus, ui rapuit, solusque cum illa ad patrem perrexit, comitibus uelocitatem eius insequi nequeuntibus, ab Imperatore ex fuga retractis atque occisis. Non improbauit pater factum, sed admiratus audaciam, tantum se filium genuisse gauisus, matrimonium cum rapta in Morauia celebrari mandauit: tanto præstantiorem filium æstimans, quanto nobilius est, Imperatoris quàm uillici filiam amauisse. Imperator ea contumelia motus, iureiurando affirmat exercitum in Bohemiam ducturum, terram malis affecturum, sibique sedem in medio regni collocaturum. Statimque cum exercitu Bohemiam instar torrentis cuncta secum rapientis, ingreditur. Cōtrà Vdalricus filiusque castra mouent. Iam duo exercitus ad iactum teli conuenerant, tum Iutha, cuius ex iniuria bellum ortum, crinibus sparsis, scissa unguibus facie, uicto periculorum magnitudine muliebri pauore, ausa telis sese inferre uolantibus, inter primas acies prosiliens, patris alloquium priusquam furor *Iuthæ elegās oratio* ardeat amplior, exposcit. Quo impetrato, Fateor, inquit, pater, iustum te bellum mouisse, cuius filia rapta est, illumque pœna dignum, qui te contempsit, nisi compulisset amor, cuius cæca consilia sæpe ueniam meruere. Sed age obsecro, pone ante oculos quem armis insequaris: gener tuus, mihi maritus, cui tantopere irasceris, & fortasse nepos tuus, eius filius, in uētre meo conceptus est. Parce oro filiæ, parce nepoti: patrem illi, mihi uirum, dimitte. Non est degener maritus, nec solui consummatum matrimoniū Romana ecclesia sinit: nec tibi uictoriæ potestas est: utrique uires, utrique belli artes suppetunt: Mars dubius casum respicit. Ne obsecro pater, mei causa tantam militiam morti obijcito: parce, cui ego prior læsa, peperci. Illacrymatus pater, audita filia: facturumque se quod illa uellet, nisi obstaret iuramentum. Tum Iutha, Et mari*Grauiter*tus, inquit, meus iureiurando astrictus est Theutoniam armis lacessere: sed uana religio, quæ sceleri locum facit. Vim criminibus sacramenta non addūt. Et promissorem maleficij diuina maiestas odit, factorem exterminat. Inueni tamen si libet, uiam, qua te simul promisso, uirumque soluam. Veniet cum patre gener ad pedes tuos, ueniam commissi petet: te regem, te dominum profitebitur: neque impedimento erit, quo minus sedem in medio Bohemiæ colloces, ibique ius dicas. Postremo curiā tuam in Teuthonia petens, uillas aliquas quas iusseris inter equitandum maritus diripiet. Placuit Imperatori cōsilium filiæ, atque in eius uerba fœdus ictum, exercitus consalutati, & in Boleslauia, quæ umbilicum tenere Bohemiæ creditur, sedes Imperatoris lapidea erecta, perpetuum rei monumentum principibus terræ insigne datum Imperialis aquilæ. Exin Bisetislaus Morauiā ex paterno indulto rexit, Polonosque, qui magnam

magnam eius partem occupauerant,bello deleuit,eorumq́ multa milia,liga tis post tergum manibus,in Hungariam uenundandos misit.

De Bisetislao decimo octauo Bohemorum duce. Cap. XIX.

DVm hæc aguntur,anno post Christi ortum tricesimo ac millesimo,Boleslaus apud Cracouiam excæcatus interijt. Vdalricus quoq; frater eius uita functus est.Qua re cognita Ianur & ipse cæcus,Pragam ueniens,ducatũ gẽtis suopte ingenio nepoti dimisit. Bisetislaus ea re cognita,animo auctus, quãuis nulla iniuria lacessitus, exercitũ in Hungariã duxit,magnamq́ inde prædam retulit.Quinq; ei ex Iutha fuerũt filij,Spitigneus,Vratislaus,Conradus,Iaronurus,& Otto:quorũ fiducia plenus, etiam Polonos ulturus,auũ pulsare bello non timuit,Cracouiamq́ armis captam funditus euertit. Gnesenium quoq; metropoliticam urbem diripuit,multorumq́ martyrum sacra tissima inde corpora asportauit, & crucem aureã ccc.pensantẽ libras. Quod quum Imperator Henricus,eius nominis secundus accepisset,indignatus iniussu suo Poloniam uastatam esse, Bisetislaum aut resarcire Polonis damna, aut bellum expectare iussit. Ille nihil se Imperatori nisi tributum debere respondit à maioribus institutum.Pendebat autẽ dux Bohemiæ Romano imperio quotannis centum & uiginti boues, & argenti puri centum quinquaginta marcas:id se neq; neglexisse hactenus,neq; neglecturum.Si quid amplius iusserit Imperator,à bono & æquo recedere, se libertati gentis nihil detracturũ. Imperator his auditis, ex Ratispona in Bohemiã copias traducit: Othardo Saxonum duce ex altera parte cum exercitu properare iusso. Ingressus syluam,qua Bohemiam cingi diximus, præcisis arboribus iter interceptum reperiens,milites uiam securibus aperire iubet. Magnus hic labor equiti,erãt enim uastæ magnitudinis arbores, multaq́ robora incidenda,priusquam iter pateret. Ob quam rem, quum iam opere peracto ad interiora peruenissent,nec hostis in conspectu usquam daretur, fessi ac sitibundi proiectis armis flumina petunt.Bisetislaus ex insidijs prodiẽs, palantes atq; inermes aggressus,stragem haud paruam effecit.Imperator repentino commotus malo,multis suorum desideratis,fuga salutem petit. Othardus uero iam fines Bohemiæ ingressus, Septentrionalem prouinciæ partem longe lateq́ populatus,his cognitis cum præda domum reuertitur. Procopius comes Biliensium,cum parte copiarũ aduersus eum missus, fortuna parum prospera usus,tanq́ pecunia corruptus,effossis oculis, manibus pedibusq́ obtrũcatis in flumine Bicline demersus est: nec tamen eo pacto quies Bohemiæ data. Nam sequenti anno Henricus Imperator,& Othardus, maioribus collectis copijs redeuntes,transmissa sylua ferro ac flamma cuncta uastarunt: Bisetislaum armis diffidentẽ intra Pragæ mœnia clausum obsederũt. Seuerus tũc episcopatũ urbis gerebat,iureiurãdo Imperatori obnoxius, ex cuius indulto pontificali sede præerat.Is noctu cũ pluribus ad Henricũ confugit, obtinendæq; urbis

Gnesna

dexq; urbis uiam ostendit. Quare fractus animo Bisetislaus, errati ueniā petijt: dictæ sunt pacis leges quas uoluit Imperator, & trium annorū tributum pensum: Slesia sub annuo tributo, auri triginta, argenti c l. marcarum Bohemiæ principi tradita: secūdo & quinquagesimo anno post millesimū à Christi saluatoris aduentu, pace cum Imperatore composita, Hungariā sibi subigere Bisetislaus aggreditur: cuius populus suis utens legibus, Romanorū imperium contemnebat. Sed ingressus hostilē prouinciam, mox ardenti febre correptus, ultimū instare diē intelligens, uocatis Bohemiæ primoribus, Spitigneū primogenitū successorē suum designat, reliquos filios Morauia inter eos diuisa, parere fratri iubet. Atq; his demandatis, uita decedit, quarto Kal. Maij. Corpus eius Pragam translatum apud parentes sepultum.

De Spitigneo decimonono Bohemorum duce. Cap. XX.

SPitigneus ut regnum primum potitus, omnes Theutonici generis Bohemia excedere iubet, nec matri potestatem manendi facit. Exinde Morauiam infestis petens armis, fratres bello aggreditur. Vratislaus audito germani aduentu, relicta in Olomucio cōiuge, ad regem Andreā in Hungariā confugit. Conradus & Ottho fratri se dedunt. Vxor Vratislai capta, aliquādiu in uinculis habita. Postremo suadēte Seuero episcopo dimissa, dum uirū in Hungaria petit, uicina partui in itinere decedit. Mœstus ea re coniunx, ab Andrea rege consolationem accepit, qui filiā suam Adilheidam nuptam ei tradit. Quod quū Spitigneus accepisset, ueritus ne uires Hungaricas in se fratter armaret, missa legatione, sine causa illū ex Morauia abijsse dicit, nihil hostile timendum fuisse. Nam quur frater fratrē oderit, secundo post se loco genitum? Seruasse se abeunti bona, non abstulisse: redire eum ad suos debere, cuncta ei salua esse. Nec frustratus est fratrē, redeunti quæ armis abstulerat, cūcta restituit. Iutha uero à filio deiecta, quū secūdo nupsisset, breui mortua est: cuius corpus in Bohemiā translatū, in sepulchris principū condidere.

De Vratislao uicesimo Bohemorum duce Cap. XXI.

SPitigneo uita defuncto, Vratislaus successit. Qui Morauia rursus inter fratres diuisa, Iaronurū, quem pater ecclesiæ dedicatum exortem regni fecerat, in diaconū uel inuitum ordinari iussit. Is relicto Christi habitu, ad Poloniæ duces confugiens, militarē disciplinam sectatus est. Fuerunt Vratislao ex Adilheide tres liberi, Biseristaus, & duæ fœminæ, Ludimilla, & Iuditha. Verum Adilhiede mortua, uxorem alterā ex Polonia duxit, nomine Suatanam, ex qua Boleslaum, Borziuislaum, Vladislaum, Sobeslaumq; suscepit. Inter hæc Seuerus episcopus, qui Bohemiam Morauiamq; sacerdotio tenuerat, Ioanne in Morauorū ecclesia sibi substituto, iam grauis senio ex uita decedit. Ob quam rem Conradus & Otto, Vratislaum precibus onerant: Iaronuro fratri ut ecclesiam Bohemiæ ab Imperatore impetret. Annuit Vratislaus, neq; Imperator aduersatus est, Iaronurus ex Polonia reuocatus, relicta

militia,

militia, episcopus ordinatur, ac mutato nomine† Gebardus appellatur. Qui mox spiritu superbiæ inflatus Morauiã non minus sibi q̃ suo antecessori debitam dicit, illum exterũ, se ciuem: illum infimo loco natũ, se regia stirpe ortũ. Ingressus Morauiã, Ioannẽ episcopum qui cedere nollet, contumelijs & uerberibus afficit. Vratislaus, qui Ioannẽ amaret, ea re cõmotus, Romanũ pontificem contumaciã Gebardi uti corripiat, scriptis hortatur. Missus est in Bohemiam Rodulphus cardinalis, qui causa cognita delictũ puniat. Is uocatũ Gebardũ, quũ minime pareret, sacerdotio abdicauit. Sed rogatus à clero, dignitatẽ ei restituit, iubens & ipsum & Ioannẽ intra annũ coram summo sacerdote se exhibere. Paruerũt ambo. Sacerdos maximus ambobus auditis, Gebardum amouere sacerdotio statuit: fecissetq́; nisi preces interuenissent Mathildis uirginis, filiæ Bonifacij ducis Lucani, quæ tum Romæ fuit, ex Bohemorũ sanguine nata. Hæc est illa Mathildis, fama inclyta, & apud historicos late memorabilis, quæ à Radicofano Senensis agri oppido, usq; Cepranũ interiacentẽ terram donauit ecclesiæ: posteri patrimoniũ sancti Petri appellarunt. Huius ergo interuentu, Romanus præsul utrunq; sacerdotẽ sua dioecesi contentum esse, ac remissis iniurijs, in patriam reuerti iussit.

† al. Gerardus

Mathildis

Vratislaus dux Maguntiæ, in regem creatur per Henricũ Imperatorẽ quartum, regnoq́; Bohemiæ, Poloniã, Slesiam, Lusaciã, Morauiamq́; adiecit. Cap. XXII.

INter hæc Leopoldus Austriæ marchio, Morauiã latrocinijs magis quàm iusto bello infestam reddit, nec Conradi aut Otthonis, qui tunc prouinciæ præsidebant, preces audit. Illi fraterna solatia expetunt. Vratislaus collecto raptim exercitu, Austriã ingressus, instar horridæ tempestatis obuia quæq; prosternit: occurrentẽ Leopoldũ prælio uictũ, in fugã conuertit, ipse onustus spolijs domum reuertitur. Post hæc anno sexto & lxxx. supra mille, ab ortu saluatoris Christi, apud Maguntiã in concilio principũ ab Imperatore Henrico, eius nominis quarto, Vratislaus rex declaratur, Morauorũ regno, quod supra extinctũ diximus, in Bohemiã translato: Polonia, Slesia, Lusacia, Morauia, Bohemorũ imperio adiectæ. Gilbertus Treuirorũ archiepiscopus cum eo Pragã missus, qui coram prouincialibus regem inungar, regalibusq́; adornet insignibus. Id eodem anno factũ, ac clamante populo, Vratislao regi salus, honor atq; uictoria. Suatana quoq; regina cũ eo coronata. Mortuus est per idem tempus Ioãnes Morauorum episcopus, cuius ecclesia, instante Gebardo Pragensi, unita est. Quæ res illi maioris insolentiæ fomentũ fuit: adeo, ut præsente rege interesse diuinis minime dignaret. Ob quam causam Vratislaus, indulgẽte Alexandro papa iij. natione Seneñ. collegium canonicorũ regulariũ in arce Pragensi erexit: in quo dum res agitur diuina, non præpositus tantũ, sed decanus & sacerdos, diaconusq́; & subdiaconus, rem diuinã facientes, episcopalibus ornamentis utunt. Et præpositus quidẽ cancellarius

Primus Bohemorum rex

regni appellatus,principis honore defungiť. In fundatione aūt eius ecclesiæ, regem suis humeris duodecim cophinos lapidum gestasse ferūt.Religiosum principem,dignumq; qui primus inter Bohemos regio diademate uteretur. Gebardum uero indies magis atq; magis insolescentem,ac propterea à Morauorum plebe repulsum, dum per Hungariam ad Romanū pontificē questum iniurias proficiscit̃,apud Strigonium morbo correptū interijsse, Cosmumq; illi suffectū. Fuerūt Vratislao & cum Saxonibus, & cum germano, qui Morauiam obtinebat,inimicitiæ. Illos per filium uicit; germanū ipse ex Morauia armis expulit,urbemq; Olomucensem possidendā filio tradidit.

De Conrado uicesimoprimo,Bizetislao uicesimo secundo,ac Boleslao uicesimotertio,necnon Borziuislao uicesimoquarto, Bohemorum ducibus. Cap. XXIII.

VIta functus Vratislaus,non filium sicut optauerat, sed Conradū fratrē habuit successorem.Qui septimo mense potitus imperio,morbo correptus, nepotibus ex fratre locum fecit. Quinque eos fuisse diximus, qui sibi inuicem pro natiuitatis ordine successere. Duos ex his Vtbuicenses,perpetui regum hostes,fraudibus interceptos necauere.

De Vladislao uicesimoquinto Bohemorum duce, & rege secundo Caput XXIIII.

al.quinti PEnultimus Vladislaus nomine, ex Bisetislao fratre nepotē sui nominis, cum ccc.galeariis equitibus auxilio Hērici† sexti Romanorum Imperatoris Romam misit,qui plurimas inde reliquias sanctorum reportauit. Inueni in historia Bohemorū post Vratislaum primū regem, pluribus annis interregnum fuisse.Nam Conradum fratrem eius, ac deinde Vratislai filios non regis nomine,sed ducis tantum usos,tanq; regni decus homini,non prouinciæ datū fuisset. Vladislaum uero quarto loco Vratislao natum, à Friderico primo, sibi & posteris regiam dignitatē obtinuisse, & quū in expugnatione Mediolanensi egregiam operā nauasset, Imperatori mirifice gratum, leonē rubeum bifurcatæ caudæ,in clypeo albi coloris insigne regium accepisse: candelabrum quoq; Salomonis ex Mediolano asportatū, in ecclesia sancti Viti Pragensis recondisse. Pontē super Multauiam,quo uetus Praga minori innegeretur,magni operis ædificasse,quem Ratisponēsi præferunt, in quatuor & uiginti arcus,ut antea diximus protensum.

De Sobieslao uicesimosexto,& Friderico uicesimoseptimo, nec non Conrado uicesimooctauo,ac Bizetislao uicesimonono,atq; Venceslao tricesimo Bohemorum ducibus. Cap. XXV.

POst eum Sobieslaum quinq; annis ducatu functū, à prouincialibus exactum,in exilio interijsse. Exin Fridericū Vladislai filium successisse, post Conradū,qui apud Apulos in Italiam sequutus Imperatorē, decessit. Conradū Bisetislaus sequit̃,qui & Henricus dictus est. Et quū esset Pragensis episcopus,

ſcopus xvi. annis pontificatũ ſimul & principatũ Bohemiæ tenuit. Poſt eum ducatũ obtinuit Venceſlaus frater eius. Hos quoq; regis nomine abſtinuiſſe conſtat, ſiue quia magis ui quàm iure imperauerunt, ſiue quod Imperatoris Ro. indultũ ſumendæ coronæ, more maiorũ obtinere non ualuerunt.

De Primiſlao triceſimo Bohemorũ duce, & rege tertio. Cap. XXVI.

VEnceſlaum tribus menſibus ducali autoritate functũ, Primiſlaus Vladiſlai ſecundi regis filius, armis deiecit, & à Philippo Ro. Imperatore Friderici ſecundi fratre, quem Romana eccleſia non accepit, tertio loco inter Bohemos reges coronatus eſt.

De Venceslao Bohemorum rege quarto, & de Othocaro Bohemorum rege quinto. Caput XXVII.

PRimislao duo fuerunt filij, Venceslaus & Othocarus: Venceslao regnũ Bohemiæ ceſſit: Othocaro marchionatus Morauiæ. Fuit autẽ Venceſlaus unoculus, & ſine liberis decedẽs, regnũ Othocaro reliquit: qui & alio nomine Primislaus appellatus eſt, inter Bohemiæ reges v. belli appetẽs, & magnorũ operũ effector, cui nec animus in rebus arduis, nec conſiliũ defuit. Imperiũ quod à fratre ſuſceperat, ex mari Baltheo, quod falſò pleriq; oceanũ putauere (eſt enim mediterraneus ſinus) uſq; ad Danubiũ protenſum, ad internum noſtrumq; mare, quod Adriaticũ dicimus, extendit. Nam quũ obiiſſet Fridericus dux Auſtriæ ſine liberis, ſoror eius Margarita hæreditatẽ accepit. Nupſerat hæc olim Henrico Imp. Friderici ſecundi filio, coq; ſine ſobole uita functo, in patriã redierat. Eadẽ iam anus Othocarũ ſibi uirũ aſciuit, qui non tam coniugis ætatẽ, q̃ dotẽ animo uoluens, ſterile matrimoniũ contraxit, & principatũ nobilẽ cõſequutus: more humano, quãto plura poſſedit, tãto maiora cõcupiuit. Vlricus eo tẽpore Carinthiorũ principatũ tenebat. Qui quũ uirili ſobole careret, accepta ex Othocaro pecunia, Carinthiã illi, Carniolã, Marchiã, Sclauonicã, & portũ Naonis, tradidit. Veronenſes, exinde Feltrenſes, Taruiſini, & multi ex Foroiulij, ultro ſeſe ei ſubmiſerunt. Bellũ Hungaris indixit, cõmiſſoq; prælio, uictor ingentẽ prędã reportauit, Stiriamq; prouinciã illis ademit. In Pruſſia, quam ueteres † Vlinrigiã uocauere, ſuperatis Tartaris urbẽ condidit, quam Cuniſpergiũ, id eſt, montẽ regiũ uocãt. Sed quantum aucta eius potentia eſt, tantũ etiã inſolentia creuit. Qui uiuente legitima uxore, & quæ ſibi tantũ imperiũ adiecerat, alterã ſuperduxit Cunigundã regis Maſchoriæ filiã. Vocatus per principes electores ad imperiũ, contẽpſit: palam inter ſuos iactitans, pluris Bohemiæ regẽ, quam Ro. Imperatorẽ eſſe. Rodolphus itaq; Habsburgi comes, qui magiſter curiæ Othocari fuiſſet, nõ minus belli q̃ domi clarus, Chriſtianę Reip. pręfectus eſt. Is miſſis ad Othocarũ legatis, Auſtriã & Carinthiã, cæteraſq; uicinas Italiæ prouincias tanq; iuris imperij repetit, quando nec Auſtria muliebre feudum eſſet, nec Carinthiã iniuſſu Cæſaris Vlricus uenundare potuiſſet. Renuit Othocarus, & im-

al. Vlmerigiã

Rodolphus in Imp. electus

peratori,qui aliquando sibi seruiuisset,impacato respondit animo. Sed interuenientibus amicis, ea lege reconciliati sunt, ut Austria Imperatori cederet, exin datis acceptisq; filiabus, affinitas utrinq; iungeretur: prouinciæ de quibus lis esset,dotales fierent. Adeptus Austriã Rodolphus, Othocarũ in uerba sua iurare more maiorũ exposcit. Id supbo regi grauius uisum,tanq̃ ex domino seruus fieret. Exoriunt nouæ lites, exin bellũ indicit. Quũq; iã duo exercitus ad mille passus alter alteri proximus cõuenissent,ueritus Othocarus Rodolphi potentiã,iniustamq; belli causam animo uoluẽs,legatos mittit,qui se iuraturũ dicant, si modo intra tentoriũ imperiale honoris sui causa fieri Rodolphus uelit. Accipit conditionẽ Imperator potius,q̃ belli fortunã experiatur. Suggestũ in tentorio sublime parat, ibiq; aureũ soliũ eminẽtiori loco erigit: Rodolphus diademate & imperialibus insignibus conspicuus, considẽtibus electoribus imperij:cæteris baronibus circumstantibus,aduenientem regem sedens expectat. Ille cum paucis regni sui optimatibus ingressus ,conscenso suggesto,ad pedes Imperatoris genua flectit:proinde ex ueteri cõsuetudine, admotis sacrosanctis iureiurando se adegit. Interea tentoriũ arte compositũ, à summo usq; deorsum in quatuor proscissum partes, decidit: regẽq;,ut erat in alto loco ad Imperatoris genua supplex,uidendũ exercitibus præbuit. Stabant circum armatæ acies,rei exitũ expectantes: sed q̃ læti Theutones gloriosum Imp. suũ intuebant,tã mœsti tristesq; Bohemi regis sui uecordiã atq; ignauiã excipiebãt,q seruire Imp. magis q̃ præliũ experiri uoluisset. Stupefactus ea re Othocarus, quãuis dolo magis q̃ casu cecidisse tentoriũ nõ ignoraret, subticendũ tamen in præsentia censuit:petitaq; ab Imp. uenia, plenus irarũ domũ redijt. Quẽ,tametsi sua sponte satis fureret,magis tamen ac magis uxor incendit. Quæ cognito rerũ successu,aduenientẽ regẽ hisce uerbis alloquuta fertur. Hæccine nobis spolia,hæc belli adorea domũ refers? Dediti omnes hodie tua opera,ueluti mancipia, ueluti pecudes sumus. Regina prouinciarũ Bohemia,tributaria facta. Quũ te olim superasse Tartaros,exuisse castris Hungaros,Stiriã armis adeptũ esse, Italiã cum exercitu penetrasse audiuerã: felicẽ me quæ tali nupsissem uiro, patrẽ qui me regi magnanimo tradidisset,sapientẽ existimabã,neq; reginã esse ullam orbe toto, cui me cedere oporteret. Nunc falsa omnia experior:nam quæ mulier me infelicior, quis te uirorũ omniũ ignauior? Austriã prouinciarũ nobilissimã, tot urbibus,tot proceribus insignẽ,nulla necessitate coactus,è manibus tradidisti: Stiriam, Carinthiã,& quas possidebas in Italia ciuitates, turpi metu reliquisti,cũ comite Habsburgensi infimi generis affinitatẽ contraxisti. Postremo ei qui satelles quondã tuus fuerat,iureiurando exhibito,te submisisti,& seruus serui factus, tu simul ac maiorũ tuorum gloriã offuscasti. En uirũ qui magnitudine animi renuisse impiũ uideri uult. Laudarẽ,si te illi nõ subiecisses. Age,si tibi animus uirilis deest, neq; gladios exertos intueri potes: sine me regem esse, experiar profecto,

Vxoris ad Othocarũ oratio

profecto,Bohemis an Theutonibus imperiũ debeat. Sũt Poloni,sunt Saxones ac Francones,qui nostra signa sequunt,sunt Slesitæ,Morauiq́;,& uerebimur belli tentare fortunã? Vtinã aut tibi meus animus fuerit,aut mihi obedientia quam te habere animaduerto,sentiret profecto Rodolphus,neq; uires aduersus dominos ualere,neq; dolos. Othocarus,qui uxoris charitate teneret,eamq́; uera loquutam animaduerteret,simulq́; animi magnitudine irrogatã contumeliã ferre nõ posset,accersitis regni primoribus, collectisq́; nouis copijs,Rodolpho qui dolo secũ egisset,bellum indicit: neq; ille certamen detrectat. Conueniunt ambo cum exercitibus in campis Austriæ,trans Danubium cõmissum est atrox prælium,diuq́; Marte dubio depugnatũ, quũ Bohemi multitudine ac robore,Sueui quibus Rodolphus maxime fidebat, ordine ac arte superiores essent. Cecidere quamplurimi ex utraq; parte, maior tamen strages Bohemorũ ædita. Ad extremũ relictus à suis Othocarus,dũ fortiter pugnat, inter confertissimas hostiũ acies occidit. Ferunt Stirienses duos domi nobiles, quorũ frater ab Othocaro per iniuriã extinctus fuisset, eum toto prælio quæsitũ, quũ certis indicijs cognouissẽt, in ultionẽ fraternæ cædis obtruncauisse. Corpus eius,permittẽte Rodolpho,in Bohemiã translatũ regio honore sepultum. Prælium ipsa die B. Ruffi peractũ,anno ab incarnatione uerbi VIII. & LXX. post ducentos & mille. A populatione Bohemiæ Imperatorem abstinuisse,quæ genero deberetur. *Othocari interitus*

De sancto Venceslao Bohemorũ rege sexto. Cap. XXVIII.

VEnceslaũ Othocari filiũ vij. annos natũ,ab Othone marchione Brandeburgẽsi,in Franconiã abductũ, regnũq́; tutorio nomine ab eo v. annis gubernatũ,reuersum puerũ sub impio matris fuisse. Illã Zauisiũ quendã ex baronibus potentẽ amasse,cuius nuptias adeptã,multas regni opes ad eũ contulisse. Sed ipsa breui morbo extincta, Zauisiũ captũ, neciq́; traditũ: regnũ deinde ex Venceslai arbitrio ordinatũ. Quo regnante,eo ipso anno quo Ptolemaida à Saracenis occupata, in hancusq; diẽ tenet, Pragã fermè uniuersam igne familiari exustã, liberalitate regis, ciuiumq́; diligentia atq; impẽsa ita instauratã, ut felix incẽdiũ fuisse uideret. Rodolpho Albertus filius successerat Impator. Huic nõ minores inimicitiæ cũ Vẽceslao q̃ inter parentes eorũ fuere. Has Iutha Venceslai coniunx atq; Alberti soror, mulier uiro cautior,magno labore diremit. Charissimus apud Vẽceslaũ Alexius quidã, pontificio iure consultus habitus est. Qui multa de Rom. nobilitate cũ eo locutus, usq; adeo animũ regis illexit, ut Iuthã filiã admodũ paruulã, in clara Vrsinorũ familia gentili cuidã matrimonio spoponderit. Hinc sequuta inter Vrsinos & Bohemiæ reges amicitia, quæ apud Matthæũ eiusdẽ familiæ cardinalẽ plurimi fuit. Is enim rogatus à Venceslao, Gotiũ Vrbeuetanũ,utroq; iure cos,in Bohemiã misit,q̃ regnũ sub leges reduceret. Sed impediuere principes,q̃bus incerta esse oĩa lucrũ. Huius Vẽceslai soror,noĩe Agnes,Rodol.

nupsit Imperatoris Rodolphi filio,q Pragę moriens ibi sepultus iacet. Ex ea natus est Ioan. qui Albertū Cęsarē patruū suum circa flumen Rhenum non longe ab oppido Schaffhausen, dum simul amice iter agerent, sua manu interfecit. Deinde pœnitentia ductus, Clementē quintū pontificē maximum, qui sibi purgationē indulgeret, apud Auenionē adijt. Pontifex Imperatoris occisorē ab Imperatore iudicandum ait. Venit igit̃ Pisas Ioannes, ubi tum Cæsar Henricus vij. eius nominis Impetator considebat, à quo iussus religionē ingredi eremitarū sancti Augustini, in eaq; perpetuo pœnitere nō recusauit. Mortuus est tandē in eadem urbe, & in æde sui ordinis sepultus. Tumulum eius nos eo anno uidimus, quo iussi ab Imperatore Frederico tertio sponsam eius Leonorā ex Portugallia uenientē, sororis tuæ filiā cum alijs collegis ducturi Senas excepimus. Mater eius Ioānis cordata mulier fuit, & ingenio feroci. Quæ quū accepisset germanū suum contentū regno Bohemiæ, delatū imperiū recusasse. A rego, inquit, si rerū potiar, glebaq; una mihi modo desit, aut quod reliquū est subijciā, aut imperio excidam. Ferunt in coronatione Venceslai nō minus nouē ducēta equitū milia apud Pragā ex regia curia cibos accepisse: peditū uero infinitā multitudinē pastam. Subiecisse & Polonos sibi Venceslaū, à quibus inuitatus, in ciuitate Gnesno diadema susceperit. Filiū quoq; sui nominis xiij. annos natū, petētibus Hungaris regem dedisse. Sed quū Bonifacius pontifex maximus, Carolū adolescentē, Caroli regis Siciliæ filium eò misisset, & Hungarorum animi nutarent, filium suum Albæ coronatū, & sacram simul coronā ad se recepisse, nec diu postea, tertio & tricesimo ætatis suæ anno, ex tabe obijsse. Mortem eius Bohemos magno mœrore prosequutos. Fuerat enim mansuetus & clementissimus princeps, & admirandus opinione sanctitatis, quæ postea uel miraculis confirmata traditur: Ioanni Brixineñ. episcopo, si uera est fama, per quietē apparens, quū eum flentē tristemq; reppetisset, interrogauit quę nam esset causa mœstitiæ. Dicenti se mortem eius æquo animo ferre nō posse, incredulitatē exprobrauit, qui sacris eloquijs fidem nō adhiberet, in quibus hæc uerba potuisset aliquando legisse. Quum te consumptū putaueris, orieris ut lucifer, & habebis fiduciam proposita tibi spe, & defossus securus dormies. Requiesces, nec erit qui te exterreat, & deprecabunt̃ faciē tuā plurimi: subiungensq; paruam esse eius fidem atq; inanem, si mortē sanctorū miserā putaret: repente disparuit. Episcopus excitatus, uerba quidem sibi dicta memoriter tenuit: sed ubi nam scripta essent in sacro codice penitus ignorauit. Euoluto aūt concordantiarū libro, xi. apud Iob capitulo, quod quærebat inuenit. Ad tumulum autē eius insignis latro quum accessisset, exprobrans mortuo uitam, lapideæ statuæ super sepulchrum iacenti colaphū incusit: nec mora, cæcitate percussus impietatis suæ pœnam dedit. Statua postmodū in sacrario erecta est, & alia ænea loco eius reposita, Ioannis Brabantini egregij statuarij nobile opus.

Albertus Imperat. occisus

Ferociter

Venceslai laus

De Ven-

De Venceslao Bohemorum rege septimo. Cap. XXIX.

VEnceslao filius eius successit, quãuis eodẽ nomine, moribus tamen lõgè dispar. Qui quũ ebrietati & turpissimę parti corporis dies noctesq; indulgeret, & aliorũ bona diriperet, aliorũ uxoribus illuderet, apud Olomuciũ Morauiæ ciuitatẽ, dum solus in domo decani pontificalis ædis perambulat, tribus uulneribus confossus, duodeuiginti natus annos interijt. Ignoratus est necis autor, quamuis Conradus eques Thuringus, cruentũ gestans pugionẽ, exire regiã uisus fuerit. Nã is prius obtruncatus est populari tumultu, quàm crimen confiteretẽ. De Rodolpho Bohemorũ rege viij. Cap. XXX.

VEnerat forte eo tẽpore Pragã dux Carinthiæ Henricus, cui altera ex sororibus regis, nomine Anna, natu maior, iam pridẽ nupserat. Hũc Bohemi regẽ sibi deligunt. Id ægre fert Albertus Imp. Qui repente coactis copijs, Bohemiã ingressus, Henricũ regno deturbat, Rodolphumq; filiũ suum regem cõstituit, Elizabet senioris Venceslai relicta in matrimoniũ ei tradita, quo regnũ eius solidius esset. Qui quum magna Bohemorũ spe regnare cœpisset, subitaneo morbo correptus, primo regni sui anno absq; liberis decessit.

De Henrico Bohemorum rege nono. Caput XXXI.

POst obitũ Rodolphi dissentientes inter se Bohemi, alij Fredericũ Rodolphi fratrẽ, alij Henricũ, quẽ deiecerant petierũt. Vicit Henrici factio: trucidatis alterius partis autoribus. Et quãuis Albertus Impator, cũ magnis copijs Bohemiã ingressus, regionẽ lõge lateq; afflixerit, Henricũ tamen regno deijcere nõ potuit, prius à nepote, ut ante diximus, occisus, q̃ meditata in Bohemos exequeretẽ. Successit Alberto Henricus vij. de quo paulo ante mẽtionẽ fecimus, comes Luzelburgensis, cõsilio & animo iuxtà potens. Hic Elizabeth alterã Vẽceslai sororẽ, xviij. annos natã, clàm iussam ad se uenire, apud Spiram Galliæ ciuitatem Ioanni filio suo iiij. annis minori, matrimonio coniunxit. Eodẽ quoq; tempore, tribus cõparatis exercitibus, unũ ipse in Italiam duxit aduersus Brixinenses, quos armis uictos, imperata facere cõpulit, Lombardosq; oẽs in potestatẽ accepit. Alterũ aduersus comites Vuittenbergenses direxit, sacro imperio rebelles, quibus ex octoginta castellis & munitissimis oppidis quæ obtinebant, duo & lxx. armis expugnata ademit. Tertiũ ex Franconibus ac Baioarijs comparatũ, duce Petro archiepiscopo Magũtino, cũ filio in Bohemiã misit. Hic est ille Henricus, q Ro. coronatus renitẽte Roberto rege Neopolitano Florẽtiã obsidione arctissima cinxit, Pisas, Senasq; in potestate habuit, & apud Bohemicũ cõuentũ in agro Seneñ, hostili fraude ueneno extinctus ferẽ. Cuius corpus in uetusto ac nobili Pisarũ tẽplo, sublimi loco post arã maiorẽ amici condiderunt. Pugnatũ est in Bohemia pluribus locis, quũ alij Bohemorũ Ioannẽ regnare cuperẽt, alij Hẽrico studerẽt, q iã cũ tribus Imperatorũ filijs de regni possessione cõtendisset. Obsessa est deniq; Praga regni caput, diuq; oppugnata: quũ Hẽricus & marchio Misnẽsis

haud pigre mœnia tuerentur. Ad extremũ tamen oppidanorum proditione Ioanni tradita, hostis in arcem sese recepit: nec multis post diebus Henricus in Carinthiã profugit. Ex eo tempore usq; ad Imperatorẽ Sigismundũ, Bohemia in potestate Lutzelburgensiũ, fermè centũ uiginti sex annis fuit.

De Ioanne Bohemorũ rege decimo. Cap. XXXII.

IOannes potenti manu regnum gubernauit, & patre in Italia agente apud Germanos uicario nomine administrauit imperiũ. Patre uero defuncto, quũ plurimæ Italiæ ciuitates ei sese dedidissent, penetrauit alpes cũ exercitu, easq; nõ paucis annis tutatus est: tũ Fridericus Austriæ, & Ludouicus Baioariæ principes, de Ro. imperio inter se contendunt. Fuerũt ei & cũ coniuge graues dissensiones: Baronibus regni reginã à rege subtrahentibus, tanq; Bohemorũ inimico, q Theutones in primis haberet acceptos. Ventũ est ad arma, affectũ magnis calamitatibus regnũ. Vix tãdẽ cõpositæ lites. Post hæc Egra à Ioanne recepta est: Vratislauiensiũ ciuitas quam dux Slesiæ occupauerat Hẽricus, Legniciũ quoq;, & quãplures aliæ Slesiæ ciuitates Ioãni subijciunt. Gerit & aduersus Australes bellũ, in quo uictor Ioannes suos milites præda nõ modica ditat. Quũ regnũ Poloniæ quiete obtinere non posset: Casimiro acceptis xx. milibus marcarũ argenti, ius suũ cedit. Cracouiã tamẽ obsidione cingit: sed deficientibus cõmeatibus, abire compellit. Cæcus effectus à rege Francorũ aduersus Anglicos in auxilium accersitus, cum lectissima equitum manu consanguineo solatiũ tulit, prælioq; memorabili & cruentissimo se immiscuit, in quo cum multis milibus cæsus interijt: quũ regnasset xxxv. annis. Bellum in celebritate sancti Ruffi gestũ. Hinc ea dies apud Bohemos atra atq; innominabilis habita, quæ duos reges hostili gladio abstulisset.

De Carolo Bohemorum rege undecimo. Qui & postea Romanorũ Imp. factus, Carolus quartus dictus est. Cap. XXXIII.

VNum & triginta annos agebat Carolus tum filius eius, ex Elizabeth cõiuge natus. Is uiuente patre, aduersus Tartaros feliciter dimicauit: ciuitates Lombardiæ à patre acceptas, armis tutatus est. Pugnauit adolescens cũ Veronensibus, eosq; prælio fudit: in ea pugna bis equo deiectus, nõ dubitauit tertiũ conscendere, facinoraq; fortissimi militis ædere. Ferunt eum iuueniliter lasciuientẽ, quũ Parmę ageret alienos thoros, nõ paucos polluisse, neq; increpatũ à patre abstinuisse. Fuisse per idẽ tẽpus Delphino Franciæ, cũ principe Sabaudiæ bellũ, cui quũ rogatus Ioannes, auxiliũ ferre statuisset, nocte quę decretũ iter præcessit, uisũ esse in somnis Carolo, iuuenẽ forma cõspicuũ, militari manu raptũ, eminẽtiq; loco, unde uideri ab oĩbus posset uestimẽtis exutũ, moxq; uirilia ei execta: quæsiuisse Carolũ ex proximo adolescẽte qui specie supra humanã uenerabilis astabat, ea q; sic geri mãdauerat, quisnã hic iuuenis esset tam crudeliter acceptus, & quur eo supplicio afficeret: interroganti responsum datũ, Delphinũ esse regis Francię primogenitũ, qui talibus modis

modis acciperet, sic plectendos esse qui aliena matrimonia uiolarent. Experrectum Carolū summo mane patri somnium recitasse, rogasseq́ ne frustra exercitum fatigaret, Delphinū enim nō egere auxilio quem interemptū esse nō dubitaret. Contempsisse patrē uerba filij, somnijsq́ nihil inesse ponderis respondisse, duorumq́ dierū itinere cū exercitu profectū, certū accepisse nunciū, Delphinū in obsidione cuiusdā castelli, sagitta in incertū missa, confosso inguine expirasse, copias eius dissipatas esse. Carolum in uilla Terentij Parmensis agri, quo in loco uisum uiderat, in honore beatæ Marię uirginis collegiatam ecclesiā erexisse, magnificeq́ dotasse, quæ adhuc extat. Patronus eius est præcentor ecclesię Pragensis, quēadmodū eiusdē Caroli literæ attestant, quas nos uidimus legimusq́. Nomē huic Carolo in baptismo Venceslaus fuit, quod in confirmatione à Carolo Francorū rege mutatū est, apud quem pueritiæ rudimenta peregit. Fuit aūt hic Carolus uir magnorū operū, qui regnū Bohemiæ, tum religionis cultu, tum legū ac bonorū morū disciplina illustrauit. Nā schola liberaliū artiū ab eo in Praga erecta est, noua ciuitas mœnibus cincta, palatiū regiū magnificentissime exędificatū, monasteria multa fundata, arces cōstructæ admirabiles, pax toti regno reddita. Adeptus imperiū, rursus Italiā ingressus, Longobardos in potestatē accepit: Gibellinos qui iam pridē Florentia exulauerant, eiectis Guelphis, in suū locū restituit: reliquis Hetruriæ partibus pro suo arbitrio leges dedit. Coronatus Romæ magnifico apparatu, nouatores rerū qui aduersus ecclesiā sentiebant, Romano pontifici iudicandos tradidit. Ioāni fratri suo Morauiā possidendā concessit. Vissegradum nouis muris ac propugnaculis cōmuniuit, corpus sancti Viti Pragā detulit. Pontē Multauiæ, qui exundationibus corruerat, in Praga restaurauit: ecclesiā Pragensē ad metropoliticū decus erexit, quū antea Maguntino pontifici subiecta esset. Clarus profecto Imperator, nisi Bohemici regni gloriā magis q̄ Ro. imperij quæsiuisset. Illud quoq́ nomini suo nō paruā inussit maculā, quod Venceslaū ex filijs suis natu maiorē, in imperio sibi successorē adhuc uiuens ordinare conatus est, idq́ pecunia. Nam quum principes electores, haud facile ad eam rem trahi possent, quod uirtute obtinere nō potuit, precio comparauit, promissis cuiq́ electori centū milibus aureis. Quos quū repræsentare non posset, publica illis Rom. Reip. uectigalia obligauit, perpetuū imperij malū. Hinc Romana potestas ad nihilū redacta, nec posthac extollere caput imperiū potuit, quū principes electores omnia sibi retinerent: Imperatoremq́ iureiurando adegerūt, ne pignora reuocaret. Sigismundus alter Caroli filius à rege Hungariæ Ludouico in spem regni adoptatus est: ibiq́ tandē coronā adeptus, pugnauit feliciter contra Turcas, xxxij. Turcarū regulos securi percussit. Tumultu populari captus, ac uiduæ cuius uirū occiderat, in custodiā traditus, beneficio linguæ libertatē adeptus, regnū armis recuperauit. In quo fortunā utrāq́ expertus, inter uiros claros enituit.

De Venceslao

De Venceslao Bohemorum rege duodecimo. Qui & rex Romanorum extitit. Caput XXXIIII.

Venceslaus ætatis suæ anno secundo, permittente patre, regni Bohemici sceptrum assequutus: exin quindecimũ agens annum, cum coniuge sua Ioãna apud Belgas ciuitate Aquensi, Romani regni coronã accepit. Quarto deinde anno, pestis sæuissima Bohemiam populata est. In Praga uero quatuor mensibus in una tantum sancti Stephani parochia tria milia funerum & quinquaginta fuere. Sexto deinde anno regina decessit: & altera superducta est ex domo Baioaria, nomine Sophia, longe uiro suo præstantior. Inter hęc Pragenses populari tumultu excitati, atq; in furorem acti, Iudęorum domus inuadunt, bona eorum diripiunt, domus incendunt, atq; inter duas horas, non sexui, non ætati parcentes, infelicem gentem gladio cædunt. Perijsse aliquot milia feruntur, seruati complurimi infantes misericordia bonorum ciuium, baptismi gratiam acceperunt. Calamitosum genus hominum Iudæi, inter Christianos agentes, qui ubi paululum abundare credunt, mox tanq̃ Iesu Christi dei nostri maiestatem contempserint, aut religioni illuserint, nõ fortunas tantũ, sed uitam quoq; amittunt. Impune apud Pragenses flagitiũ fuit, tum quia populi haud facile corrigunt scelera, tum quia Venceslaus desidia corruptus, præsenti rerum statu contentus, neque præterita corrigere, neq; futura curauit præcauere. Fuit enim Venceslaus longe patri absimilis, uoluptatum sequax, ac laboris refugiens, uini prorsus quàm regni curiosior. Ob quam rem captus à baronibus, xvij. hebdomadas in custodia habitus est. Ioannes dux Lusaciæ, & Procopius Marchio Morauiæ magno Reipub. malo, eum libertati reddiderunt. Captus & secundo per Sigismundum Hungariæ regem, fratrem suum, & Alberto Austriæ duci in custodiam datus. Custodia eius in egregijs ædibus apud Viennam habita, quibus exinde cognomen Praga datum, quod eas rex Pragensium incoluisset. Sed quum parum diligenter custodiret, fugam arripuit, regnoq; rursus potitus est: neq; tamen uitam mutauit, sed priori cõsuetudine uino ciboq; marcens, lucemq; dormiendo nocti coniungens, ab electoribus imperij comprobante Romano pontifice imperio deiectus, domi torpens illaudatum egit æuum.

Iudæorum clades

Venceslai ignauia

De perfida secta Hussitarum, & damnatis articulis professionis illius. Caput XXXV.

Sub hoc rege, nostra demum memoria, ætatis uero suæ anno circiter quinquagesimo, perfida Hussitarum insania ortum habuit: cuius & originem, & progressum hoc loco prosequi animus est, quando ea pestis omnem penè Germaniam conturbauit, neq; adhuc extincta, regni Bohemici magnã partem occupat. Rexerant scholam Pragensem usq; in ea tempora Teuthones. Id molestissimũ Bohemis fuit, hominibus natura ferocibus atq; indomitis. Ex quibus uir quidam genere nobilis, ex domo quam Putridi piscis uocant, apud

apud Oxoniam Angliæ ciuitatem literis studens, quum Ioannis Vuicleui libros offendisset, quibus De realibus uniuersalibus, titulus inscribitur, magnopere illis oblectatus, exemplaria secū attulit. Inter quæ de ciuili, deq; iure diuino, de ecclesia, de diuersis quęstionibus, contra clerum plerăq; uolumina uelut preciosum thesaurum patriæ suæ intulit. Imbutus iam ipse Vuicleuitarum ueneno, & ad nocendum paratus, tum quod erat familiæ suæ cognomen putridum piscem, id est, fœtidum uirus in ciues suos euomuit. Commodauit autem scripta quæ attulerat his potissime, qui Teutonicorum odio tenebantur: inter quos Ioannes eminuit, obscuro loco natus, ex uilla Hus, quod anserem significat, cognomentū mutuatus. Hic quum esset ingenio petacri, & lingua diserta, multūq; dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, auide admodum Vuicleuitarum doctrinam arripuit, eaq; Teutonicos uexare magistros cœpit, sperans eo modo confusos Teutones scholam relictutos. Quod quum succederet, à Vuenceslao impetratum, ut Pragense gymnasium ritu Parisiensis gubernaretur. Ea res magistratum scholæ Teutonibus abstulit. Quam ob causam commoti magistri ac discipuli Teutonici generis, iureiurando adacti, uno die supra duo milia Pragam reliquere: nec diu pòst circiter tria milia sequuti, apud Lipsicam Misnæ ciuitatem, trium dierum itinere à Praga distantem, uniuersale studium erexere. Bohemis scholæ suæ gubernatio libere patuit, quorum princeps est habitus Ioannes Huss, lingua potens, & mundioris uitæ opinione clarus. Qui ubi satis fidei comparatum sibi existimauit, uenenum quod iam pridem occulte conceperat, palàm euomuit. Fundauerat opulentus quidam ciuis in urbe Pragensi sub nomine sanctorum Matthię & Matthæi haud ignobile templum, quod Bethleem appellauit, redditibus additis, ex quibus duo prædicatores alerentur, qui festis profestis'que diebus uerbum dei Bohemico sermone plebibus insinuarent. Horum alter Ioannes assumptus est. Qui quum se libenter audiri animaduerteret, multa de libris Ioannis Vuicleui in medium attulit, asserens in eis omnem ueritatem cōtineri, adijciensq; crebro inter prædicandum, se postquam ex hac luce migraret, in ea loca proficisci cupere, ad quæ Vuicleui anima peruenisset, quem uirum fuisse bonum, sanctum, cœloq; dignum nō dubitaret. Sequebantur Ioannem clerici ferè omnes, ære alieno grauati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & nōnulli doctrina celebres iuncti erant, qui quum in ecclesia consequi dignitatem non potuissent, iniquo animo ferebant, sacerdotia maiorum censuum his committi, qui quamuis nobilitate præirent, scientia tamen uiderentur inferiores. Excæcauit eos inuidia, ut qui uiderant nō uiderēt, & qui intellexerāt, non intelligerent. Proruperunt in blasphemias, & quū aliquibus ignauis fortasse ac uitiosis maledicere possent, in omnes latrare sacerdotes cœpere: & ab ecclesia catholica recedentes, impiam Valdensium sectam atq; insaniam am

Io. Hus

Caute

plexi sunt. Huius pestiferæ, ac iãpridem damnatæ factionis dogmata sunt: Ro. præsulem reliquis episcopis parem esse. Inter sacerdotes nullum discrimen. Presbyterũ non dignitatẽ, sed uitæ meritum efficere potiorẽ. Animas è corporibus excedentes, aut in ęternas euestigio pœnas mergi, aut perpetua consequi gaudia. Purgatorium ignem nullum inueniri. Vanum esse orare pro mortuis, & auaritiæ sacerdotalis inuentum. Dei & sanctorum imagines delendas. Aquarũ palmarumq́; benedictiones irridendas. Mendicantium religiones malos dæmones inuenisse. Sacerdotes pauperes esse debere, sola contentos eleemosyna. Liberam cuiq; prædicationem uerbi dei patere. Nullum capitale peccatum, quantumuis maioris mali uitandi gratia tolerandũ. Qui mortalis culpæ reus sit, eum neq; seculari, neq; ecclesiastica dignitate potiti, neq; parendum ei. Confirmationẽ, quã chrismare pontifices inducunt, & extremã unctionẽ inter ecclesiæ sacramẽta minime contineri. Auricularẽ confessionem nugacem esse: sufficere sua quemq; deo in cubili suo confiteri peccata. Baptisma fluuialis undæ, nulla interiecta sacri olei mixtura recipiendũ. Cœmiteriorum inanem usum, quæstus causa repertum: quacunq; tegantur tellure humana corpora, nil distare. Templum dei late patentis ipsum mundum esse: coarctare maiestatem eius, qui ecclesias, monasteria, oratoriaq́; cõstruunt, tanquam propitior in eis diuina bonitas inueniatur. Sacerdotales uestes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patenas, uasaq́; huiusmodi nil habere momenti. Sacerdotem quocunq; loco, quocunq; tempore sacrũ Christi corpus conficere posse, petentibusq́; ministrare: sufficere si uerba sacramentalia tantum dicat. Suffragia sanctorum in cœlis cum Christo regnantium frustra impetrari, quæ iuuare non possunt. In canonicis horis cantandis dicendisq́; frustra tempus teri. Nulla die ab opere cessandum, nisi quæ dominica nũc appellatur. Celebritates sanctorũ prorsus reijciendas. Ieiunijs quoq; ab ecclesia institutis, nihil inesse meriti. Subinco, cognomine Lepus, claris parẽtibus apud Bohemos ortus, per idẽ tẽpus Pragen. ecclesiã põtificio retinebat, cõsilio & animo illustris. Qui orienti calamitati obuiã ire cupiẽs, priusq; amplius debacchareť, libros Io. Vuicleui ad se ferri, omnesq́; doctorũ uirorum consilio adhibito publice cõcremari iussit. Supra CC uolumina fuisse traduní, pulcherrime conscripta, bullis aureis tegumentisq́; preciosis ornata. Ioanni prædicatio interdicta, & adiectæ minæ, si quãdo priores in populũ errores uulgare auderet. Ipse Praga excedens, apud uillam unde sibi origo fuit ac cognomen, pmittente loci domino, qui eius insaniæ fauebat, uocare plebes, ac docere non destitit: multa in Rom. præsulem, multa in reliquos ecclesiæ pontifices maledicta congerens. Vtq; populi animos sibi magis ac magis cõciliaret, decimas haud aliter quàm eleemosynas sacerdotibus debitas, liberum esse prædia possidentibus, si uelint eas dare: si nolint, nullo iure cogi posse. Nondum error de sacramento altaris irrepserat, sed attulit nouam pestem Petrus Dresensis (id oppidum Misnæ super Albim situm) qui

Hussitarum dogmata · *Subinco*

qui cum alijs Teutonibus paulo ante Bohemiam reliquerat. Cognitus inter suos,quia Valdensi lepra infectus esset,patria pulsus uelut hæreticorum asylum Pragam repetijt,puerorumq; docendorum curam accepit. Apud ecclesiam sancti Michaëlis per id temporis populum prædicando instruebat Iacobellus Misnensis, literarum doctrina & morum pręstantia iuxtà clarus.Petrus hunc aggressus, mirari se ait doctum & sanctum uirum, qui diuina eloquia plebibus exponeret,errorem illum non animaduertisse cõmunionis eucharistiæ,qui iam pridem ecclesiam pessundasset, in qua sub una tantũ specie dominicũ corpus populo ministraretur, quũ apud Ioannẽ euangelistam & apostolum Christo dilectissimum,sub duplici specie,panis uiniq; sumi iubeatur,dicente apud eum saluatore: Nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinẽ,non habebitis uitam in uobis. Commotus his Iacobellus, quum perquisitis uetustis sanctorum doctorum codicibus,Dionysij præsertim & Cypriani,communionem calicis laudatam inuenisset,prohibitus apud sacellum archangeli Michaëlis prædicare,in tẽplo maiore sancti Martini cathedram sortitus ,publice commouere populum cœpit, ne deinceps cõmunionem calicis,sine qua saluari nemo posset, quoquo pacto negligerent. Huic omnes hæretici consenserunt, haud modica gestientes lætitia ,quod articulum inuenissent in euangelica lege fundatum, per quem Romanæ sedis uel ignorantia, uel nequitia coargui posset. Odioso quãuis hæc animo rex intelligeret, desidia tamen corruptus, & inertia torpens, impune debacchari sinebar hæreticos. Subinco archiepiscopus ubi nullum aduersus tantum emergens malum in Venceslao præsidium inuenit, ad Sigismundũ Hungariæ regem confugit, obsecrans atque obtestans, ut negligentiam fratris emendet,neq; labefactari orthodoxæ fidei sacramenta permittat.Dat fidem Sigismundus, petiturum se breui Bohemiam, ecclesiæ catholicæ consulturum, Sed quum dies die ducitur,Subinco apud † Postinium in Hungaria moritur,& Albicus ei sufficitur,natione Bohemus,arte medicus,& Sigismundo propterea charus,unicum extremæ auaritiæ barathrum.Qui claues cellæ uinariæ nulli alteri quàm sibijpsi credidit, & animalia uiuentia dono accepta mox uendidit.Et quia sumptuosos esse coquos didicerat,abiectam anum popinæ suæ præfecit. Interrogatus aliquando, sonorum omnium quem molestius audiret:Maxillarum,inquit,ossa frangentium. Idoneus profecto pontifex,qui surgenti fomentum hæresi daret. Infestabat ea tempestate Romanã ecclesiam Ladislaus rex Neapolitanus,aduersus quem Ioannes papa tertius & uicesimus bellum decernens, plenariam peccatorum remissionem indulsit his, qui ad tuendam ecclesiã arma induerent. Recitabatur in ecclesia Pragensi decretũ pontificis. Quod quum quidam sordidæ artis homines audissent, Ioannem papam antichristum esse magna uoce clamauerunt, qui crucem cõtra Christianos decerneret. Eos euestigio senatus in carcerem rapi iussit: populus

Petrus Dresensis

Subinco

al. Posonium

Albici sordes

pulus uero susceptis armis dimitti omnes petijt. Sed placatus oratione sena tus, tanquam uita captiuorum in tuto esset, suam quisq; domum rediere: de illis clàm supplicium sumptum. At quum sanguis extra prætorij ianuam de fluens indicium necis fecisset, iterum accurrens populus interemptorum cor pora rapuit, & aureo circumuoluta panno per omnes urbis ecclesias detulit, clamantibus eiusdem sectæ sacerdotibus: Isti sunt sancti, qui pro testamen to dei sua corpora tradiderunt. Exin cadauera in sacrario apud Bethleem re posita, quasi martyrum reliquiæ aromatibus condita.

De Ioanne Hus & Hieronymo hæresiarchis, in Constantiensi concilio igni traditis. Cap. XXXVI.

DVm hæc aguntur, generale concilium apud Constantiam Sueuorum urbem cogitur. In quo de rebus Bohemicis sermo habitus, patrũ men tes ingenti cura confecit, uoluentium animo quonam modo sanari prouincia posset. Placuitq; tandem, Sigismundo imperatore suadente, Ioannẽ & Hie ronymũ ad synodum euocari, qui tum cæteris eiusdem regni doctiores, tum populi ductores, ac hæresum principes habebant. Venerunt ambo, non tam uerecunde aliena discere, quàm sua impudenter ingerere parati: docẽdi quip pe quàm discendi cupidiores, & popularis amantes auræ. Auditi sunt in con sessu patrum. Ioannes ætate & autoritate maior habitus, doctrina ac facun dia superior Hieronymus. Lecti ex omni natione patres, diuini atq; huma ni iuris doctores: sæpe cum his colloquium habuere: dogmata eorum à lege diuina aliena esse monstrarunt, neq; bonis conducere moribus. Rogauerunt ne plus sapere quàm ecclesia uellent, sed saperent ad sobrietatem: peregrinas opiniones relinquerent: ingenia sua, quæ quidem essent nobilissima, Vuide uitarum insania ne fœdarent: eloquentiã qua præditi essent, in corroboran dis ecclesiæ institutis, non euertendis: in edocendis populis, non dedocendis exercerent: posse eos & in conspectu dei, & in ecclesia militante sublimẽ con sequi locum, si reiectis nouitatibus patrũ uestigia sequerentur, inuentionesq; suas uniuersali concilio submitterent. Stetere in proposito pertinaces Bohe morum animi, neq; uicti rationibus uinci uoluere. Se ueraces, se sancti euan gelij æmulatores, se Christi discipulos esse: Romanã ecclesiam, cæterasq; per orbem dispersas, longe à traditionibus apostolorum abijsse, quæ opes ac de litias sectarentur, dominatũ in populo, & primos in conuiuijs accubitus ex quirerent, canes, equos alerent, ecclesiarum bona, quæ Christi pauperibus de berentur, per lasciuiã luxumq; consumerent: aut nescire prorsus diuina man data, aut scientes contemnere. Primores magnæ synodi, ubi pertinaciam & immutabiles animos perditorum hominum animaduerterunt, membra ec clesiæ putrida, quæ sanari non poterant, ne reliquum corpus inficerent, rese canda censuerunt. Lata est in consessu patrum aduersus contumaces senten tia: Cremandos esse qui doctrinã ecclesiæ respuerent. Prior igitur Ioannes

combustus

combustus est, Hieronymus diu postea in uinculis habitus, quum resipiscere nollet, pari supplicio affectus. Pertulerunt ambo constanti animo necem, & quasi ad epulas inuitati ad incendium properarunt, nullam emittentes uocē quæ miseri animi posset facere indicium. Vbi ardere cœperūt, hymnū cecinere, quem uix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo philosophorū tam forti animo mortem pertulisse traditur, quàm isti incendiū. Pogius Florentinus, ætatis nostræ nobilis scriptor, de morte Hieronymi ad Nicolaū Nicolai conciuem suum elegantē scripsit epistolam: quamuis paululum sua consuetudine in mores cleri inuectus uideatur. Cineres exustorū ne raperentur à Bohemis in lacū proiecti. Discipuli eorum ex eo solo terram abstulere in quo ignis fuit, eamq; ueluti sacram secum attulere in patriā. Ioannes ac Hieronymus apud Bohemos martyrū honores meruere, nec minores quàm Petrus ac Paulus apud Romanos habiti. Nunciatis enim in Bohemia quæ Cōstantiæ gesta fuerunt de Ioanne ac Hieronymo, discipuli eorum sequacesq; omnes in unum conuenientes, memoriam in primis defunctorū consecrant, celebrandamq; quotannis decernunt. Exin per amicos nonnullas sibi ecclesias à rege tradi extorquent, in queis suæ prædicare plebi, sacramentaq; ministrare libere possint. Neq; hoc modo contenti, apud † Sclauoniam nobile monasterium fratrum Prædicatorū extra mœnia oppidi situm, à fundamentis deijciunt: eaq; prima ecclesiarū ruina in Hussitarū nouitate facta: decurritur in ecclesias monasteriaq; passim: nobilissima superis dicata templa ferro atq; igne uastantur. Nullum ego regnum ætate nostra in tota Europa tam frequentibus, tam augustis, tam ornatis templis ditatum fuisse quàm Bohemicum reor. Templa in cœlum erecta, longitudine atq; amplitudine mirabili, fornicibus tegebant lapideis, altaria in sublimi posita, auro & argento quo sanctorum reliquiæ tegebantur onusta, sacerdotū uestes margaritis textæ, ornatus omnis diues, preciosissima supellex: fenestræ altæ atq; amplissimæ cōspicuo uitro & admirabili opere lucem præbebant. Neq; hæc tantū in oppidis atq; urbibus, sed in uillis quoq; admirari licebat. Fuit inter cætera monasterium aulæ regiæ apud ripam Multauiæ, quà Mosa fluuius illi iungitur, situm, in quo regum corpora condebantur, singularis excellentiæ: nam præter ædem, magni & memorabilis operis amplum dormitoriū, cæterasq; monachorū officinas magnifice constructas, quadrata porticus fuit, quæ nō paruū cōclusit hortum, ambitū uocauere. In huius lateribus uetus nouumq; testamentū ab initio Genesis usq; ad Apocalypsim Ioannis literis maiusculis in tabulis scriptum continebatur, notis quo altius iret paulatim crescentibus, ita ut à summo usq; deorsum facilis lectio præberet. Sed hoc decus post Vuencesslai mortem Hussitarum rabies deleuit. Qui postq; ecclesias quāplurimas deiecerunt, monasteria incenderūt, castellum petentes cui Bechingne nomen est, octauo ferè miliario ab oppido quod nunc Thabor appellāt, triginta cir-

† al. Glauoniā

citet milia hominum conuenere, atque ibi trecentas mensas in patentibus campis erexere, ex quibus populo sacramentum calicis ministrarunt. Terruit ea congregatio Vuenceslaum, uerentem ne tumultu facto in se arma conuerterent, regnumque sibi adimerent. Nec sua res periculo caruit. Vuenceslaus ei saluti fuit cognomento Coranda singulari facundia presbyter, & in plebibus auditus. Qui dum populum de rep. admoneret, inter cætera quæ loquutus

Corandæ oratio

est, Quanque, inquit, uiri fratres, ebriosum atque inertem sorciti regem sumus, si tamen cæteros expendere principes pergimus, nemo est quem nostro regi anteferamus, quem recte omnium regum specimen dixerim, quietum, benignũ, nostri amantem: nam quis eo regnante nos lacessere audet? licet nobis ex uoto uiuere nostro. Si non est eadem sibi quæ nobis de religione sententia, ritũ nostrũ neque ipse perturbat, neque alios perturbare sinit. Quibus ex rebus par esse arbitror preces pro eo ad deum fundamus, utque singuli ei uitam rogemus, cuius desidia, nostra salus, nostra quies est. Quod quum ab exploratoribus rex cognouisset, quieto animo fuit, & factus ex tepido frigidus, Corandam inter amicos habuit. Per idem fermè tempus surrexit & alius pseu-

Io. Præmonstratensis

dosacerdos apud Pragam, Ioannes quidam ex ordine Præmonstratensium impius monachus, & ad omne scelus audax: qui quum prædicaret apud sanctum Stephanum in Piscina, neque bene sapere uideretur, inde amotus monasterium Carmelitarum inuasit. Hoc suasere hæretici, ut suam potentiã ostentarent. Singulis fermè diebus sacram eucharistiam per suas ecclesias circũuectabãt: quas quum paucas esse dicerent, ductore Nicolao uiro nobili eius loci domino, unde Io. Hus originẽ trahere diximus, in regiã tumultuarie prorũpentes, Vuenceslaũ orauere, sibi ut ampliores ecclesias elargiretur, qui iam populi maiorẽ partem obtinerent. Audiuit rex benigne Nicolaum pro multitudine loquentem, utque in posterum diem redirent iussit. Deinde misso populo, ad Nicolaum qui remanserat conuersus, Tu, inquit, qua me regno eijcere orditus es telam: at ego laqueũ inde efficiam quo te postea strangulem. Ille è regis conspectu abiens, populares magis ac magis incendit. Rex in arcem Vissegradensem urbi uicinã, paruoque tantum fluuio disiunctam, sese recepit, & paulo post in castellum nouũ quod ipse construxerat, quinto distans lapide, cum paucis abijt, missis ad fratrem oratoribus, qui eius auxilium implorarent. Consulibus autem nouæ ciuitatis Pragensis, ne ulterius ab hæreticis dominicum corpus in pompa deferri sinerent, imperauit.

De morte Vuenceslai regis. Cap. XXXVII.

AT hæretici pridie Cal. Iulij apud ecclesiam Carmelitarũ conuenientes, ad ædem sancti Strephani eucharistiã per plurimas plateas atque ecclesias armati circumtulere, ibique domum sacerdotis suis ineptijs nõ consentientis diripuere: & sublato clamore ingenti, furentes prætoriũ petiere. Consules XI metu perculsi fuga saluati sunt: septẽ qui remanserãt, & cum his iudex urbis, atque alij nõnulli ciues raptim intercepti, ex altissimis fenestris in forũ præcipitati,

cipitati,lanceis ac uerubus itati populi excepti,dirũ ſpectaculũ dilaniati præbuere,ſtante in foro Ioanne monacho,& ſacrum Chriſti corpus ſanguinario populo oſtentante. Camerarius regni,qui cũ trecentis equitibus ad ſedandũ tumultũ accurrerat,ubi furentem plebem animaduertit, de ſua uita ſolicitus, fuga ſibi conſuluit. Ea quum regi nunciarentur, cunctiq; circumſtantes attoniti facinus deteſtarent, At ego,inquit pincerna,futura hæc præſcierã. Quem rex indignatus correptum repente ante pedes ſuos proſtrauit,& arrepto pugione conatus eſt interficere. Sed impeditus à circũſtantibus, ægre illi uitam dimiſit:nec mora,paralyſi correptus ægrotare cœpit,atq; infra XVIII dies ſignatis nominibus hæreticorũ,quos neci deſtinauerat,fratrẽ aſſidue uocitans & amicorũ auxilia anxius expectãs,ante uita exceſſit quàm uocati principes adeſſent,quũ regnaſſet annis LV.uixiſſet duobus amplius. Conſueuerũt corpora regũ apud Bohemos priuſq; ſepelirent octo diebus aromatibus cõdita per ſacraria urbis circũferri plangiq;, & ſequentibus amicis ac Baronibus conclamari. Hoc in Vuenceſlao neglectũ, non audente regina nouã ingredi ciuitatẽ. Delatũ eſt cadauer ad eccleſiã S. Viti in arce,& inde ad aulam regiã, de qua paulo ante meminimus, ibiq; conditũ in ſepulchro quod ipſe ſibi delegerat. Sed poſtea quum monaſteriũ ipſum ab hæreticis diriperet, & ſepulchra regũ effringerent,cadaueraq; abijcerent,piſciculos quiſpiã cognomine Muſca, Vuenceſlao uẽdere ſolitus, regis quẽ amauerat corpus clàm collegit, & in loculo apud ſe domi condidit. Interiecto deinde tẽpore,rebus in meliorem formã redactis,quũ Vuenceſlai corpus inquireret,acceptis XX aureis illud reddidit,tumq; circũgeſtatio ex more facta,& iuſtũ regi funus exhibitũ. *Venceslai mors*

De Ioanne Ziſcha,hæreticorum Huſſitarum capitaneo, in armis ſtrenuiſſimo ac uictorioſiſſimo. Cap. XXXVIII.

Recens obierat Vuenceſlaus,quum Io. Ziſcha nobilis genere,ex loco cui Troſnouia nomen, cenſu tenui, in curia regis à puero enutritus, & bellis exercitatus, uno carens oculo, quem ſtrenue pugnans iampridem amiſerat, infectus Huſſitarum ueneno,& rapinarum auidus, collecta perditorũ hominum multitudine,in eccleſias quæ reſtabant impetũ fecit,ſimulachra ſanctorum & imagines magni dei perfregit: monaſterium Carthuſienſium Pragæ uicinum inuaſit,& direptum incendit: monachos eius ordinis tanquã populo inutiles,qui ueluti ſues in clauſtro ſaginarentur,migrare aliò iuſſit. Venere per idem tempus ex montibus Pragam CCCC circiter uiri cum mulieribus lepra Huſſitarum infecti, atque in foro ſedentes, cibum ex magiſtratibus petiere, Conſulatus metu plebis, quæ aduenarum miſerabatur, cibaria eis publicitus miniſtrauit. Ziſcha hos ſibi adiunxit, & arcem Viſſegradenſem, quæ negligenter cuſtodiebatur, inuadere cupiens, ad locum quem Cruces appellant, profectus eſt. Ibi ſupra quadraginta milia uirorum ex hæreticis conuenere. Qui ſuam multitudinem conſpicati, animum ad omne facinus audacem ſumpſere. Multa ibi aduerſus Sigiſmundum Cæſarem, quem

regni hæredem suis conatibus infensum norant, excogitata atque decreta. Exin Zischa, duce Coranda, de quo supra meminimus, Pelzinam, ubi complures esse suæ factionis amicos non ignorabat, raptim contendit, eamq; urbem in potestatē receptam ualido præsidio muniji: qui apud Cruces remanserant, arcem Vissegradensem inuasere. Sophia interim anxia quo se pacto tuereť, crebris nuncijs ac literis Sigismundum uocare, uicinorū auxilia petere atq; in oēs partes mentē dirigere. Sigismundū malo usum cōsilio, in Turcas, qui se iam pridē castris exuerant, arma prius mouere quàm Bohemiā petere libido incessit. Quod si mox exercitū Pragam duxisset, anteq; uires hæreticorū cōcaluissent, nunq; ea incēdia quæ postea uidimus, Germaniā exussissent. At dum ille Turcas lacessere parat, Bohemiā amisit, & Hungariā non defendit. Ea propter quū serum esset eius auxiliū, regina cū Cenchone Vuartenbergensi regnū gubernans, ex thesauro regio copias cōparauit: arcē Pragensem & minorē ciuitatem quæ arci adiacet, præsidio firmauit: ponti Multauiæ, ne trāsitus illàc esset hæreticis, ligneas turres ac ianuas adiecit. At illi passim per regnū conuentus agitare, sollicitare populos, hos minis terrere, illos blandicijs allicere, implere nouam ciuitatē suis hominibus, dies noctesq; consultare quibus modis summam sibi rerum acquirerent. Cum quibus Petrus Sterembergius apud insulam Benedicti confligens, æquo Marte prælium diremit. In Praga aucta hæreticorū colluuie, pro ponte pugnatū, multisq; utrinq; cadētibus, pons deniq; in potestatē Hussitarū factus, & pars decliuior Pragæ minoris: fideles in altiorē sese partem receperunt, atq; inde conuersi acribus animis instaurauere certamen. Pugnatū est die noctuq; cōtinuis quinq; diebus, sæuissimis ac crudelibus ausibus: multi utrinque cæsi, magnificæ domus exustæ, prætorium infimo loco situm, incensum atq; deletum.

De Sigismundo Bohemorū rege XIII. & Ro. Imp. Cap. XXXIX.

QVum hic esset rerū status, legati Sigismundi superuenere, qui regni gubernationē accipientes, cum ciuitate Pragensi ea lege inducias fecere, ut arce Vissegradensi reddita, liceret ciuibus ad Sigismundū oratores mittere, deq; re sua cum eo transigere. Zischa Pelzinam, Piestam, & alia quæ occupauerat loca restitueret. Conditionibus acceptis atq; completis, externi hæretici urbem reliquere: cōsulatus ex prisco more gubernationē inijt, quietior reddita ciuitas: nō tamen catholici qui excesserant, redire ausi. Expectabant enim Sigismundi aduentū, cuius præsentia sese tutos fore arbitrabanť. Sed interrupērūt spem omnē literæ ab eo missæ, in quibus scriptū erat, ipsum breui uēturū, regnūq; eo modo gubernaturū, quo pater Carolus prouinciā gubernasset. Quibus ex uerbis intellexerūt hæretici sectā suā exclusum iri, quæ regnante Carolo nondū ortū habuisset: proinde magis ac magis indignari. Sigismundus aūt ad festum natiuitatis dominicę Brunnā, quod est Morauiæ oppidū, petijt. Ibiq; Pragensibus ueniam petētibus ea lege pepercit, ut catenas & repagula

pagula tota ex urbe deponerent, suosq; magistratus acciperēt. Patuit attonita ciuitas, quum primores regni eleuatis in cœlum manibus aduentum noui regis gratulabundi exposcerent, eiusq; rectores sine controuersia reliquæ urbes admitterent. Nec dubium uidebatur quin tota Bohemia Hussitarum labes excessisset, si ex Brunna Sigismundus rectà se Pragam contulisset. Sed diuertit ille, ut fortasse in fatis erat, Vratislauiamq; Slesię caput accessit. Quo in loco populus urbanus non diu antea consulatum à Vuenceslao fratre suo constitutum per seditionem obtruncauerat, cuius sceleris autores securi percussit. Quod ubi Pragæ renunciatū est, diffisi de uenia ciues, exemplum Vratislauiensium ueriti, manifestò desciuerūt, & allecto præmijs Cenchone, qui arci Pragensi præerat, in totum regnum literas dedere, ne quispiā Sigismundo aditum præberet, qui Dalmaticæ linguæ hostis esset, nec alia cura teneretur, quàm regni perdendi, qui †antiquā Prutenorū ciuitatē ordini iure pignoris obligasset, Brandenburgēsem autē à corona Bohemica alienasset, Ioannē ac Hieronymū in Constantiensi cōcilio cremari nō solum pmisisset, uerūetiā pcurasset: dogmata fidei quæ ipsi sequerenť, totis conatibus impugnaret. *al. Marchiā nouam Prutenorum &c.*

De ciuitate Thabor & extructione eius, fratribusq; Thaboritis. XL.

Zischa dum hæc aguntur, relicta ex fœdere Pelzina, bis à fidelibus inuasus, bis uersutijs usus, ex penè uicto uictor euasit. Erant aspera loca, in quibus pugnare oportuit, hostes in equis, milites sui omnes pedites: nec certamen committi nisi pedestre potuit. Vt ergo desilere ab equis aduersarij, mulieres quæ de more suum exercitum sequebantur, proijcere pepla in terrā iussit: quibus implicati per calcaria equites, prius extincti sunt quàm pedes expedire ualerent. *Stratagema* Ipse deinde Auscam petijt, oppidum ad Lusinitium amnē in ripa situm, ex quo Procopius & Vlricus fratres, ueræ fidei cultores, eiusq; loci domini, non paruam populi partem eiecerant cum hæreticis sentientem. Id Zischa prima Quadragesimæ nocte aggressus armis expugnauit, diripuit, incendit. Sed & Lirium castellum, ab eo loco mille passuū distans, quò se Vlricus receperat, ui cepit: Vlricū familiamq; suam gladio occidit, uni tantum uita retenta, qui reliquos obtruncaret. Quumq; ciuitatem quam incoleret, muro cinctam non haberet, locum natura munitum ad eundem amnem elegit, uix octo stadijs ab Ausca separatum. Hunc mœnibus cinxit, & ut quisque tentoria fixerat, ita ædificare sibi domos imperauit, ciuitati Thabor indidit nomen: nam & comites eius, fratres Thaboritæ appellabantur, tanquam cum tribus apostolis saluatoris Christi transfigurationem in monte uidissent, indeq; suas opiniones mutuati essent, quas fidei ueritates appellant. *Thabor* Ciuitas quamuis altis defensa rupibus, muro tamen & antemurali cincta est. Lusinitius amnis maiorem urbis partem alluit: quod reliquum, torrens non modicus ambit. Qui quū rectà in Lusinitiū tenderet, saxeo colle impeditus quàm longa est ciuitas flectere ad dexterā iter coactus, in fine urbis

maiori

maiori fluuio miscetur. Spatium quo per terram acceditur (nam peninsulam duo amnes efficiunt) uix pedes XXX protenditur. Hic fossa profunda manu facta & triplex murus ea crassitudine, quæ nullis effringi machinis queat. Turres in mœnibus crebrę, & propugnacula quæ ipsi Thaboritę, expugnandarum urbium magistri, excogitauerunt, locis opportunis constructa. Hic refugium omnium hæreticorum, arcemq́ Zischa primus erexit: qui cum sequuti sunt, pro suo quisq; ingenio munimenta urbis auxerunt. Nos qualem uidimus ciuitatem descripsimus. In amne Lusinicio auri grana reperiuntur, ciceris æquantia magnitudinem, quæ nullo egent purgamento. Nondum equites apud Thaboritas militauerant, quum essent omnes ferme infimæ plebis homines, & qui non tam nouam fidem sequuti, quàm iudicia & carceres fugisse uidebantur. Nicolaus magister monetæ, quem Sigismundus ad res curandas in Bohemiam miserat, primus omnium equorum copiam Thaboritis fecit, qui cum mille equitibus in uico cui Vogize nomen est, nouis Zischæ motibus occursurus consedetat. In hunc nocte ipsa parasceues Zischa ex improuiso prorumpens, omnes illi equos ademit, arma surripuit: uicum incendit: milites suos equos ascendere, saltare, currere, flectere in girum docuit, neq; posthac absq; alis equitum copias duxit. Nicolaus in arce saluatus est.

De Adamitis hæreticis. Cap. XLI.

Picardus INter hæc & alia apud Bohemos nefanda & inaudita prius emersit hæresis. Pichardus quidam ex Gallia Belgica, transmisso Rheno per Germaniam in Bohemiã penetrauit, qui pręstigijs quibusdam fidem sibi concilians breui tempore non paruam mulierum uirorumq; plebem ad se traxit, quos nudos incedere iubens, Adamitas uocauit: & occupata insula quadam, amne Lusinicio cincta, filium dei se dixit, & Adam uocari. Connubia eis promiscua fuere: nefas tamen iniussu Adam mulierem cognoscere. Sed ut quisq; libidine incensus in aliquam exarsit, eam manu prehendit, & adiens principem: in hanc, inquit, spiritus meus concaluit. Cui princeps: Ite, respondit, crescite & multiplicamini, & replete terrã. Aiebat quoq; cæteros homines seruos esse, se uero, & qui ex eis nascerent liberos. Ex ijs quadraginta uiri insulam exiere, & intrantes uicinas uillas, euaginatis gladijs super ducentos agrestes interfecere, quos diaboli filios asserebant. Zischa ijs auditis, quamuis sceleratus, scelus tamen exhorruit: habet enim hoc natura hominũ, ut aliena magis quàm sua quisq; uitia perhorrescat: neq; summa mala diu inulta manent: ultoreḿq; mali sæpe malum cernere licet. Duxit igitur in eos exercitum, expugnataq; insula Adamitas omnes gladio deleuit, duobus tantũ reseruatis, ex queis gentis superstitionem cognosceret. Audiui ego ex Vlrico Rosensi præstanti regulo quũ agerẽ in Bohemia, fuisse apud se uiros & mulieres eius sectæ captiuos, & mulieres quidẽ palàm dixisse, nõ esse liberos qui uestibus, & pręsertim femoralibus uterent, easq; in carcere apud se pepisse: quas quũ anno elapso

simul

simul cũ uiris igni tradidisset, ridẽtes cantãtesq; flammarũ incendia ptulisse.

Quomodo Sigismundus Bohemiam ingressus coronam regni accepe rit, minusq; feliciter pugnauerit. Cap. XLII.

Sigismundus interea cõuocatis Slesię ducibus, ingressus Bohemiam, Greciũ, exinde Cuthnã infesto exercitu petit. Cenchonẽ ut arcẽ Pragensem sibi reddat magnis sponsionibus allicit: equitum quatuor milia qui urbem lacessant ibidem collocat. Cencho bina proditione insignis domũ reuertitur. Pragenses Zischam accersunt, qui cum Thaboritis nihil moratus, urbem accepit in potestatẽ. Duo tantũ ex Baronibus, Hilco Cruffina Lituburgensis, & Hilco Valdestenensis, ac pauci nobiles, Pragensium signa sequebantᷓ: reliqua multitudo ex plebe collecta. His primũ studium fuit arcem oppugnare: locus ipse natura munitus, nõ aliter quàm fame uinci posse apparebat. Clausi aditus, ne quid cõmeatus importaretᷓ. Sigismundus ferro iter aperuit, obsessisq; necessaria præbuit: nec diu postea ciuitatẽ ipsam, accersitis ex imperio auxilijs, obsidere decreuit. Fuerunt in castris eius Saxoniæ duces, Marchionesq; Brandenburgeñ. & gener eius Albertus Austrię princeps. Oppugnata est ciuitas sex hebdomadibus. Ipse uero Sigismũdus in ęde metropolitica quæ in arce sita est, regni coronam accepit. Conradus natione Vuestualus archiepiscopus, qui postea in hæresim prolapsus est, sacris solennibus rite peractis, diadema ei imposuit. Albicus enim iampridem dignitate cesserat, quũ familiam edentem bibentemq; ferre non posset, & minori contentus officio, auaritiæ seruiebat. Oppugnabatur summis uiribus hæretica ciuitas. Medio tempore reguli Rosenses, & Chrageri Thaboritæ castra tenentes, à Nicolao Hus, quem Zischa cũ parte copiarũ eò miserat, prælio uicti castris exuunᷓt. Greciũ quoq; reginæ ab hæreticis expugnatũ. Imminet urbi Pragensi sublimis mons, quem Videchonis appellant, hunc ne hostes occuparent, Zischa præsidio munierat. Cum queis Marchio Misnensis congressus, magnam militum suorũ partem amisit. Misnenses enim quũ iam montis cacumen occupassent, in partem coacti quæ prærupta erat acrius oppressi, ubi retinere impetum non ualuere, alij cæsi sunt, alij ex monte deturbati per abrupta dilapsi perierũt. Sigismundus obsidione dimissa Cuthnã se recepit. Per idem tẽpus uulgauerant hæretici, ipsa die pentecostes ignẽ de cœlo casurũ, q urbes Bohemicas oẽs exureret: ob quã rem magna ex parte ciuitatũ mœnia relicta, populariter in agris erratũ. Sed quũ dicta die imbres tota fermè Bohemia uehemẽtes fuissent, religio in risum cõuersa, multũ opinionis hæreticis detraxit: uicit tamen obstinatio eorũ, quos rapinarũ cupido magis quàm fidei scelus pellexerat. Zischa apud Pragenses degẽs, ex cõsilio suorũ sacerdotũ omnes basilicas delere adorsus est, quæ sanctorũ nominibus dedicatę fuerãt: neq; enim fas dicebãt, alteri quàm soli deo templa sacrari. Hinc plurima monasteria & nobiles ecclesiæ uno impetu in ciuitate disiectæ. Id Pragensibus ægre fuit, quibus seruandum ædificiorum decus uidebatur. Orta dissensione, iurgioq;

sensim

sensim obrepente, Zischa cum suis abijt, & ad Thaboritas reuersus multa fidelium loca expugnauit. Inter quæ Pragatini præpositi Vissegradensis oppidum diripuit, in quo uiros ac mulieres cum pueris & infantibus cunctosq; loci sacerdotes in ecclesia conclusos immisso igne combussit.

De Orebitis hæreticis. Cap. XLIII.

FVit & alia in Bohemia hæreticorũ factio, fratrum Orebitarũ appellata, quæ territoriũ Gresense uicinasq; gẽtes Ro. ecclesiæ cultũ obseruãtes magnis affecit cladibus, pestifera atq; immanis, neq; Thaboritarũ crudelitate ulla ex parte inferior. Aduersus quam Martinus V. Pont. Max. nominatim crucẽ decreuit, neq; tamẽ in plures annos extirpari potuit. Huius sectæ homines quotiẽs sacerdotes nostros intercepere, aut igne cremauerũt, aut nudos rigẽti hyeme super glaciẽ colligatos dimisere: quos parui momẽti existimarunt, desectis uirilibus abire permiserũt. A Pragensibus inter hæc summis uiribus arx Vissegradensis oppugnat. In qua quũ cætera abessent, equinæ carnes aliquandiu pro cibo fuere. Ad extremũ, nisi ad certum diem Sigismundus auxiliũ ferret, deditio promissa: uerũ ea lex adiuncta, ut ueniente Sigismundo Vissegradenses prorsus quiescerent. Affuit inter diem dictum imperator, ignarusq; conditionis locum ingressus arctum sub arce, in quo facile ab obsessis defendi poterat: quum illi datam fidem obseruassent, inuasus repente à Pragensibus, ingentem perpessus stragem, rebus infectis retro abijt. Ceciderunt ex Morauis XIIII proceres, ex Hungaris cæterisq; gentibus quamplurimi, arx Pragensibus dedita.

De multis prælijs & uictorijs Ioannis Zischæ. Cap. XLIIII.

ZIscha dum hæc fiunt, Booslaum regulum, cui Cygneo cognomen fuit, qui multis antea cladibus hæreticos affecerat, in oppido suo munitissimo ui cepit, & in hæresim suã pellexit. Qui ad Rhetium paucis post annis in Austria dum hæreticorũ copias ducit, uulneratus interijt. Erant in territorio Pelzinensi cõplura cœnobia, opibus & structuris insignia, ex quibus Zischa quinq; combussit. In monasterio uero Clatonensi, quod munitius fuit, præsidium posuit. Huc Sigismundus exercitum admouit. Zischa autem in eum copias ducente, turpi fuga recessit, nec diu postea Bohemiam quoq; reliquit. Zischa ad Pelzinam duxit. Sed quum ciuitatẽ egregie defensam expugnare desperaret, inde soluens Comitauiam petijt, nõ parui nominis oppidum. Quo ui capto, populares cum sacerdotibus in ædibus ligneis reclusos frustra ueniã petentes exussit. Quum uero ante oppidum, cui Rabi nomen est, conuocatis fratribus Thaboritis & Orebitis castra teneret, obsessosq; summa ui oppugnaret, oculum quo uno lumen cœli uidebat, sagitta confossus amisit. Inde Pragam ad medicos uectus, quamuis ex uulnere curatus uitã retinuit, lucem tamen haudquaquam recuperauit. Nec propterea castrensem laborẽ aut rei militaris curam omisit. Cæco populo cæcus placuit ductor: res apud

posteros

posteros plus admirationis habitura quàm fidei. Pragenses autem Veronã, ubi magnum inerat Sigismundi præsidium, armis ceperunt: & paucis uita reseruatis, puberes utriusque sexus interemerunt. Expugnarunt & Brodam Teutonicam, interfecto præsidio: mox Cuthnam pluresque alias ciuitates dedentibus oppidanis in potestatẽ acceperunt. Quum uero ad oppidum cui Pons nomen est, & à Misnensibus possidet, copias ducerent, occurrẽtibus Saxonibus non audentes congredi redierũt. Post hæc Sigismundus principibus electoribus diẽ statuit, ut in celebritate diui Bartholomæi ad occidentalẽ plagã Bohemiam cum copijs ingrederentur, ipse ad orientale latus cum Hungarorum exercitu aggressurus. Venere Moguntinus archiepiscopus, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ duces, Marchio Brandenburgẽsis, & plurimi ex Alemania pontifices, cæteri suos misere. Castrametati ad oppidum Sozium munitissimum locum expugnare non potuere. Vastatus est undique per circuitũ ager, continuata obsidio ad festum usque sancti Galli: tumque soluta quum Sigismundus ad præmissum diem non adesset. Ille autem collecto ex Hungaris, Australibus ac Morauis exercitu, circa solennia dominicę natiuitatis Bohemiã intrauit, & aliquot oppida ui cepit, Cuthnenses per deditionẽ accepit. Sed irruente in se Zischa quamuis cæco, pauidus trepidusque multis ex suis interfectis nobilibus, & amissis impedimentis effugit. Prius tamen Cuthnã exussit, quam Thaborenses propter argentifodinas crumenam Antichristi uocabant. Zischa itinere unius diei imperatorem sequutus, magna fugientiũ præda ditatus est: & oppidum Brodam, quod Teutonicorũ uocatur, ui captum incendit, quod postea XIIII fermè annis sine habitatore permansit. Imperator amnem Iglariam ponte transmisit. Piso Florentinus, qui equites in eam expeditionem XV milia ex Hungaria duxerat, per glaciem iter habuit: quæ multitudinis pondere dissoluta multos mortales in profundum rapuit. Hac uictoria elatus Zischa magis ac magis in ecclesias desęuit: nec iam amplius ullam pati aut statuã sanctorum, aut picturam poterat: nec tolerandum esse putabat, qui prisco more sacerdotalibus indutus uestibus rem diuinam conficeret. Ob quam rem maiores quàm prius inter eum & regni proceres inimicitiæ obortæ. Consules uero Pragenses insolentiam Ioannis apostatæ Præmonstratensis iniquo ferentes animo, eum in prætorium uocauere, & nouem simul scelerum principes tanquam de republica cum his aliquid acturi, intromissos statim gladio percussere: & quasi nihil actum esset pacatam ciuitatem arbitrati, domos quisque suas petierunt. Sed ministri parũ cauti, dum atriũ aqua proluunt, cruorem interemptorũ per aquæductum in forũ transmisere. Eo uiso non latuit populum res gesta. Tumultus e uestigio factus, expugnato armis prętorio, undecim primarij ciues, qui rei autores putabantur, occisi: collegiũ Caroli direptum, & nobilis bibliotheca disiecta. Mulieres, quæ Ioannẽ monachum ueluti diuinum habebant, caput eius intercipientes

Io. Præmonstratensis

cipientes, pluribus diebus ululantes, per urbis ecclesias circumtulerunt, beatum uociferantes, sanctum & deo plenum uirum, qui pro ueritate & patrum traditionibus occubuisset. Contrà uero sacrilegos, nepharios, deo atque hominibus odibiles, qui sacro & optimo sacerdoti manus iniecissent: postremo inter sacras reliquias aromatibus conditum seruati Ioannis caput obtinuere.

Purgellinum Per idem tempus castellum Purgellinum, in quo paruum Sigismundi erat præsidium, & quò multi Pragenses rectæ fidei cultores cum liberis & uxoribus confugerant, per incuriam arsit: qui superfuerunt incendio, Pelzinam se contulere. His actis nonnulli Bohemorum reguli, & consulatus Pragensis legatos ad Vitoldum Lituaniæ ducem misere, eumque sibi regem asciuerunt, aduersante Zischa, eiusque factione, qui liberis hominibus regem habendum esse negabat, & eum potissime qui gentium ritu uiueret. Vitoldus Sigismundum Coributum cum duobus milibus equitum in Bohemiam misit: qui apud Pragenses magnis exceptus honoribus, ciuitatē breui ad meliorem formam redegit: nobilibus & qui quiete uiuere uellent, blandus atque amicus: in insidiosos atque facinorosos asperrimus uindex. In huius aduentu munitissimum castellum in mōte situm oppugnare placuit, quod lapidem Caroli uocant. Hic Sigismundus IIII centurias militum præsidio liquerat. Castra tribus locis posita sunt: obsidio sex ducta mensibus, neque diu neque noctu omissa oppugnatio: quinque balistæ maiores ingentia saxa per omnes horas intra mœnia iactauerunt: uasa circiter duo milia cadaueribus & humano excremento plena in hostes emissa, tantum miseris obsessis fœtorem attulere, ut omnibus infectis dentes aut deciderent aut nutarent: tolerauerunt *Fœtor dentibus inimicus* tamen forti animo, & in hyemem usque protraxerunt certamen, accepto clàm ex Praga medicamento, quo dentes contineri possent. Fons erat extra mœnia in medio præruptæ rupis, unde aquam oppidani necessariam hauriebant: & turris desuper uetusta, qua tuerentur aquantes. Hanc Pragenses diruere machinis conabantur. Fama est, in potestatem obsessorum primarium quendam inter Pragenses ciuem casu factum, eum que in turris culmine deligatum, dato per irrisionem in manum flabello, quo lapides balista missos quasi muscas abigeret: parsuros quippe conciui suo Pragenses arbitrabantur. Illos nulla misericordia flexos, saxa ingentia quamplurima proiecisse: Hominem uero, quum diem integram intactus perseuerasset, hostium magis misericordia, quàm ciuium suorum humanitate seruatum. Interea Fridericum seniorem, Brandenburgensem principem, magnis copijs Bohemiam ingressum, longe latéque prædas agentem, Pragenses ab obsidione discedere compulisse: Vitoldum uero rogatu Vladislai, Poloniæ regis, qui cum Sigismundo Cæsare in finibus Hungariæ conuenerat, patruelem suum Coributum ex Bohemia reuocasse. Putauit ea re Sigismundus hæreticos externis auxilijs destitutos, mox imperata facturos.

sed

sed longe deceptus est. Nā illi magis ac magis insolescentes, subactis intra regni fines catholicæ fidei cultoribus, exercitū extra Bohemiā duxere, uicinas late gentes populati. Ferunt Zischam in Austriam profectum, quū agrestes armenta quæq; nauibus in insulam Danubij transportassent, uitulos, suesq; nonnullos per negligentiā in uillis dimissos, ad ripam fluminis tamdiu deuerberasse, donec pecus insulam depascens, mugitū grunnitumq; audiens, desiderio similis animantis fluuium transnatauit, eoq; modo magnā prædā abactam. Per idem tempus Sigismundus Imperator Alberto duci Austriæ genero suo Morauiam, ne defensore careret, dono dedit: quamuis iam pleriq; illius prouinciæ proceres ad Hussitarum insaniam defecissent. Eo quoq; tempore Ericus rex Daciæ, & infans Petrus regis Portugalliæ germanus, Iacobi cardinalis sancti Eustachij excellentis & clarissimi uiri pater, Imperatorem accedentes, ambo rei militaris peritissimi, exercitū eius & copijs & auxilijs auxere. Ob quam rem castra ad Lutempergam Morauiæ oppidū, Hussitarum peste infectum, statim posita: obsidio tribus mensibus eo loco ducta. Eques apud Pragenses cognomento Aqua, satis opulentus fuit, & inter suos ciues autoritate prędītus. Is sororis filium nomine Procopiū quū sobole careret in suum adoptauit, eumq; grandiusculum, ad Galliā, Hispaniam, Italiā, demū Hierosolymam secū adduxit, reuersus in presbyterū ordinari curauit. Qui, surgente in patria Hussitarum nouitate, Ziscbæ adhæsit, & quum esset robustus, & manu promptus, nulliusq; fugax laboris, magno loco apud eū habitus, primos ductauit ordines, malus malo aptissimus. Hic est ille Procopius, qui postea ob res fortiter gestas Magni cognomen obtinuit. Huic prouincia Morauię cōmissa est, & Lutemburgensiū defensio. Qui nō parua militum manu accepta, inuitis obsidentibus, cōmeatum in obsessum oppidum importauit, irritamq; Sigismundo fecit obsidionē. Dederat Imperator Marchionibus Misnēsibus pontem & Auscam super Albim fluuium: ut eas ciuitates præsidio tuerentur. Obsederunt Auscam Zischa simul cum Pragensibus: Fredericus marchio Misneñ. pater eorum qui modo prouinciam regūt, & frater eius Lantgrauius Thuringiæ, collecto ex Saxonia, Thuringia, Misnia, & utraq; Lusacia milite, obsessis auxilium ferre statuerunt. Commissum est ante urbem prœliū: incerta diu uictoria pependit, quum fortissimi utrinq; caderent, & nunc illi, nunc isti uicti uictoresq; uiderentur. Ad extremum cæca cæcū sequuta penes hæreticos fuit. Burggrauij Misnenses & † Chirpogenses, & comites Glichenses, multiq; nobiles in eo prælio ceciderūt. Ex quibus pleriq; proiectis armis, flexis genibus frustra uitam supplices petierunt. Nouem milia ea pugna ex fidelibus cæsa: Ausca capta, & funditus deleta. Elatus ea uictoria Zischa, insolentius indies agere, ecclesias passim delere, si quæ restabant: sacerdotes qui more maiorū sacra peragerent, crudeliter persequi: nobilibus infensus esse, ciuitatibus grauia imperare tributa: Pragensium qui

Stratagema

Procopius

als, Chiburgenses

detrectarant eius imperium, uicos & uillas incendere. Ob quas res Pragenses Batonum auxilio freti, aduersus eum copias eduxere. Ille quum se armis imparem animaduerteret, ad Albim usque profugit, eratque penè comprensus, nisi pater Georgij eius qui nunc regno potitur, per Poggiebraciū oppidū transitum sibi præbuisset. Nec sic sua res tuta facta est. Patuerūt & hostibus alio loco pontes, per quos Albim transmiserūt: sed Pragenses fugientis ultimum agmen insectati, complures Thaboritas necauere. Peruentum est denique ad montes, ubi Zischa uallem ingressus, quum loci angustias eas esse nosset, in quibus explicare hostes suas acies minime possent, stare signiferū iussit. Exin commilitones pro tempore hortatus, pugnæ copiam fecit. Certamen atrox commissum, uictor Zischa tria milia Pragensium cecidit, reliquos in fugam uertit. Nec moratus, Cuthnam à Pragensibus instauratam iterum ui cepit, atque incendit, & qui Pragenses inerant, eodem igne cōsumpsit. Mox successu rerum tumens, infestis signis Pragam petijt, & ad sagittæ iactum castrametatus obsidere urbem cœpit. Erāt & in ciuitate & in exercitu plurimi, qui hoc dissidium detestabantur, & alij Zischam, alij Pragenses accusabāt. In castris quoque tumultuatum est, dicente milite, indignū esse eam urbē armis premi, quæ caput regni esset, neque de religione secum dissentiret, casuram breui Bohemorum potentiam, si se hostes diuisos nocint. Materiam belli satis magnā à Romano Imperatore præberi, stultū esse consilium in se arma uertisse. Accepit Zischa quæ uulgo dicebantur, & aduocata in concionem multitudine, uas uinarium quod forte aderat conscendens, Nolite, inquit, amari super me fieri fratres, & hominem accusare, qui uobis salutem peperit. Recentes uictoriæ sunt, quas me duce consequuti estis, nunquam ego uos in aliquem locum duxi, unde uictores nō redieritis. Vos clari, uos diuites facti: ego uestri causa lumen amisi, & iā in tenebris ago, nil mihi ex tot bellis feliciter actis, nisi nomen inane superest. Vobis pugnaui, uobis uici: nec laborū pœnitet, nec mihi cæcitas dura, nisi quod rei uestræ priore ex more consulere nequeo. Nec ego Pragenses mei causa persequor, ipsi uestrum sanguinē, non meū sitiunt. Parū eis fuerit me iam senē & utroque cassum lumine perdidisse: uestras illi manus timent, & feroces in periculis animos. Aut uos certe, aut illos perire oportet, qui dum mihi parant insidias, uestras animas expetunt. Domestica uobis arma timenda magis quàm externa, ciuiles auferre seditiones oportet. Pragam prius expugnabimus, seditiososque ciues exterminare licebit, quàm Sigismundo diuisionis nostræ nuncius afferri possit. Cum paucis eiusdē animi tutius Imperatorem expectabimus, quàm si nobiscum dubij Pragenses in castris militent. Verum ne me amplius accuseris, liberam uobis consulendi facio potestatem. Si libet Pragensibus pacem dare, nō abnuo, insidiæ modo absint. Si bellum decernitis, præsto assum. In utramuis partem declinaueritis, Zischa uestri consilij adiutor erit. His dictis, mutati militum animi, bellū decreuere,

Zischæ oratio ad pop.

decreuere, multitudo arma capere, festinare, muros adire, prouocare hostem, pro portis urbis pugnam ciere, egredientes ciues in urbem repellere, Zischa ad oppugnationē urbis cuncta parare.

De Ioanne Rochezana presbytero hæretico. Cap. XLV.

OPpidum est Pragensis ecclesiæ, nō longe à Pelzina, cui Rochezana est nomen. Ex hoc loco puer obscuris parentibus, cēsuq; tenuissimo natus Ioannes nomine, Pragam uenit, mendicatuq; uictum quærens, grammaticā & dialecticam didicit. Quum adoleuisset, nobilis cuiusdam pueri pædagogus factus est: & quum ualeret ingenio, linguaq; promptus esset, in collegio pauperum receptus, auditor Iacobelli fuit. Postremo presbyter ordinatus, prædicare uerbum dei Pragensibus cœpit, ex oppido unde ortum habuit, Rochezanæ cognomen ducens. Et iam nomine & autoritate ualebat, quum Zischa Pragā obsideret. Exijt ergo consentientibus ciuibus, & in castra profectus, ciuitati Zischam conciliauit.

De morte Ioannis Zischæ. Cap. XLVI.

SIgismundus autem ubi Zischæ cuncta ex sentētia cedere animaduertit, & iam illum esse unū, ex quo res Bohemiæ penderēt, clàm sibi eum conciliare tentauit, gubernationē sibi totius regni, militiæ quoq; ducatū, & ingens auri pondus quotannis promittens, si se regem nominaret, & in uerba sua ciuitates iurare cogeret. In magnā profecto regiæ maiestatis ignominiā, & imperialis gloriæ dedecus, atq; infamiam Reipub. Christianæ sempiternam, Sigismundum pluribus regnis præfectū, ex Imperatoribus natū, & ipsum Imperatorem, cuius nomen Italia, Gallia, Germania, & omnis Europa uenerata est, quem barbaræ nationes timuerunt, supplicem uidit nostra ætas homini ex parentibus haud admodum nobilibus nato, seni, cæco, hæretico, sacrilego, & in omne scelus audaci, pecuniā & summos honores offerre, ut suarum esse partium dignaretur. Sed auertit diuina pietas eam pestem, & tantū malum è medio Christianorum eripuit. Nā Zischa cōditionibus annuens, dum conuenta completurus Sigismundum petit, inter eundum apud castellū Priscouiam, diuinitus, ut par est credere, peste tactus, expirauit: monstrum detestabile, crudele, horrendum, importunum: quod postquam manus humana conficere nō ualuit, digitus dei extinxit. Ferunt illum quum ægrotaret interrogatum, quo nam loco mortuus sepeliri uellet, iussisse cadauer suo pellem adimi, carnes uolucribus ac feris obiectari, ex pelle tympanum fieri, eoq; duce bella geri: arrepturos fugam hostes, quamprimum eius tympani sonitum audierint. Thaborenses, qui reliquas picturas abominantur, Zischæ tantummodo, & angeli cuiuspiam calicem manu tenentis effigiem supra portam urbis pinxere, eiq; sacra quotannis agunt.

De Orphanis hæreticis, qui se post mortem Zischæ separauerũt à Thaboritis. Capur XLVII.

ZIscha mortuo ingens mœror inuasit exercitum, trepidare, lamentari milites, accusare fortunam, quæ ducem inuictum, morti uincendum dederit. Nec mora, duæ factiones exortæ. Altera Procopiũ magnũ, quem rasum quoq; uocauere, cuiusq; supra meminimus, sibi ducẽ præfecit. Altera nullum inueniri posse dictitans, qui iure Zischæ succederet, selectis paucis qui communi cõcilio bellum administrarent, sese Orphanos appellauere: inter quos potior habitus est Procopius, cognomento minor. Atque ita Thaboritæ in duos exercitus diuisi, alij uetus nomen retinuere, alijs Orphanorum, ut diximus, ob mortem ducis, inditum nomen. Qui & si aliquando inter se dissentirent, ubi tamen extrinsecus uis ingruit, iunctis uiribus in unis castris sese defenderunt. Muro circundatas urbes nisi necessariorum emendorum gratia perraro ingredi, cum liberis & uxoribus in castris uitam agere. Carros quam plurimos habere, his pro uallo uti. Procedentes ad pugnam, duo ex his cornua facere, in medio peditatũ claudere, alæ equitum extra munitiones prope adesse. Vbi congredi tempus uisum, aurigæ qui cornua ducerent, ad Imperatoris signum, cõprehensa sensim qua uoluerunt hostiũ parte, ordines quadrigarum contrahere: intercepti hostes quibus sui subuenire nõ possent, partim gladio à peditatu, partim missilibus ab his q erãt in carris, uiris ac mulieribus necari. Equitatus extra munimenta depugnare, quẽ si forte hostis oppressisset fugientem, mox aperti currus excipere, indeq; uelut ex ciuitate mœnibus cincta defendi, eoq; modo uictorias quamplurimas cõsequi, quũ eam pugnandi peritiam uicinæ gentes ignorarẽt, & ager ille Septentrionalis late patens, ad explicandos bigarum quadrigarum'ue ordines peridoneus haberetur. Egrediebantur duo exercitus, alter Slesiam, alter Morauiam populabatur, uicinasq; regiones assiduis excursionibus infestabant. Theutones per circuitum habitantes, alios Philisteos, alios Idumæos, Moabitasq; uocabãt, Bohemiam terram promissionis esse dicebant. Quumq; in proximam prouinciam exissent, prius cum præda depopulatis agris reuertebantur, quàm hostis cognouisset aduentũ. Erat & tertius exercitus, quem fratrum Orebitarũ appellari diximus. Huic ductor fuit Bredricus presbyter Strasmicensis, natione Morauus, qui bellis assiduis Slesiam affectauit. Hic etiam hodie uiuit, & urbem Coloniã appellatã possidet. Qui spreta religione Christiana, calcatoq; pontificio iure uxorem publice duxit, & illa mortua alteram ex Polonia superduxit, ex qua filios suæ nequitiæ sectatores sustulit. Quum obsiderent Suetlam oppidum in Austria, Thaboritæ simul & Orphani duabus noctibus & una die absq; intermissione mœnia oppugnauere. Superueniẽte autem Alberto eius terræ principe cum exercitu, ut auxiliũ oppidanis afferret, pugnatũ est quatuor fermè horis, nutante hinc atq; illinc uictoria. Ceciderunt ex

derunt ex utraq; parte primi bellatores. Postremo ita discessum est, ut currus Thaboritæ suos amitterent, Albertus castris exutus abiret, quod negligentia Roperti Vallensis factum credidere, qui tum ductor exercitus fuit. Rediit tamen paulo post Procopius rasus, & oppidum Retium in Austria celebri obsidione cinxit. Pragenses eius signa sequuti, & Boheslaus Cygneus, cuius supra meminimus, qui eo loco sagitta confossus interijt. Retium ui captum, direptum atq; exustum, in quo multi mortales periere, Burchgrauius Maldeburgensis, loci dominus, captus, & Pragã ductus in carcere diem obijt. His gestis, uocati ab Imperatore Bohemorum principes, ad eum usque Posonium profecti sunt. Id oppidum Hungariæ, in finibus Austriæ, atq; in ripa Danubij situm. Neque ingressi mœnia, in tentorijs è regione urbis mansere. Egressus ad eos Sigismundus, multa de iure suo loquutus, paternum atque auitum regnum repetere, si qua essent quę prouincialium mentes ab sese alienarent, ea ablaturum, Bohemis ex quibus natus esset, pacificum, benignũq; regem futurum. Illi se armis ab eo sine causa impetitos dicere, ciues suos in Constantia contra publicam fidem exustos inauditos, Bohemiæ primores tanquam hæreticos à Romana ecclesia damnatos, regnum sacris contumeliose interdictum: non esse tam exiguam Bohemorum potentiam, quæ suo nequeat honori consulere. Responsum à Sigismundo benigne datum ad obiecta, oblatumq; generale concilium, in quo suam innocentiã Bohemi ostendere possent, si se uniuersalis ecclesiæ iudicio submittere uellẽt. Bohemos qui armis uincere consuesset, uerbis uinci nõ tulit, infectisq; rebus domũ abijt.

De expeditione in Bohemiam, contra hæreticos & rebelles, per Martinum papam quintũ instituta. Et de infelici pugna contra eosdem. Caput XLVIII.

AT Martinus pontifex maximus, ubi armatam hæresim crescere indies animaduertit, priusquam pestis amplius inualesceret, cardinalem Vintoniensem natione Anglicum, regia stirpe natum, in Germaniam proficisci iussit, qui contra Bohemicam labem uicinas gentes in arma conciret: cui & Imperator adiumento fuit. Instituti sunt tres exercitus. Saxoniæ duces, & quas uocant, stagnales ciuitates, in primo militauere: secundum ex Franconibus constitutum, Marchio Brandenburgẽsis ductauit: tertio præfuit Ottho Treuerensis archiepiscopus, quem Rhenenses sequuti sunt: Baioarij quoque, & ciuitates Sueuorum Imperiales. Ingressi Bohemiam tribus locis: postquã syluam penetrauere, iuncti simul, ante Misnam castrametati sunt. Hãc urbẽ †Prichicho Elenotensis, inter hæreticos quantũ doctior ac facũdior, tantũ crudelitate ac perfidia nequior, præcedenti nocte ex fideliũ manibus eripuerat. Erat igit͛ consiliũ exercitus, hanc urbẽ prius recuperare, q̃ ultra procederent. Sed quũ hæretici collecto raptim milite, in eos properare nunciarentur, non

als, Prierchο Clenouensis

uisum hostem fugerunt: Thacouiamq; petentes, instrumenta bellica cũ praeda ibi dimiserunt. Nondum cardinalis in exercitu fuerat: sed ad Thacouiam fugientibus occurrẽs, admiratus est tot ducum, tot fortium uirorum pauidã fœdamq; fugam: magnis precibus ut redirẽt in hostem, omni ex parte debiliorem hortatur. Quod quum frustra niteretur, & ipse turpis fugæ comes effectus. Vix syluam ingressi erant, quum superuenientes Bohemi postremũ agmen lacessere cœperunt. Facta est profusior ac pauidior fuga, nec prius Theutones fugere, quàm Bohemi persequi destiterunt. Hostes impedimentis direptis, Thacouiam expugnantes, machinisq; bellicis potiti sunt. Exin Misnam populati, quum per Franconiam redirent, ne Bambergẽ. agrum Normbergensemq; uastarent, pecunia placati diuitẽ exercitum reduxere. Sigismundus his cognitis, Normbergã profectus, noua principũ auxilia comparat. Martinus quoq; pontifex maximus Iulianum cardinalem sancti Angeli, literis ac moribus excellentem, cum ea legatione in Theutoniam mittit, ut Bohemis bellum inferat, & adueniente tempore in Basiliensi cõcilio, quod propediem futurum erat, nomine apostolico præsideat. Is Germaniã ingressus, mox Normbergam ad Sigismundum se confert: quo in loco frequentes Germanorum reguli conuenerãt. Decreta est noua in Bohemos expeditio, ad viij. Kalen. Iulij. Dux belli Fredericus marchio Brandenburgensis declaratus, qui cardinalem sequeretur. Ingressus est Bohemiã, per uiam quæ ducit ad Thopã. Institutus Albertus Austriæ princeps, suas copias per Morauiã ducere iussus est. In ea expeditione Albertus & Christophorus Baioariæ, & Fredericus Saxoniæ duces fuere. Ioannes & Albertus Brandenburgenses principes cum patre, quem penes belli summa erat, Herbipolensis, Bambergensis, Eistetensis episcopi, Societas Sueuorũ quam sancti Georgij uocãt. & imperialium ciuitatũ magistratus, Maguntinus, Treuerensis, & Coloniensis antistites, auxilia miserũt. & cum his prouinciarũ suarum primores, supra xl. milia equitum fuisse traduntur. Peditũ minor erat numerus. Nam Germani patentibus freti campis, equestres plerũq; pugnas agitant. Promiserat & Renatus Lothoringiæ princeps in eam expeditionẽ sese uenturum. Sed domestico bello implicatus, dum comitem Videmontẽsem oppugnare nitit: neq; promisso satis fieri potest: neque comes Palatinus Rheni, qui Videmontẽsi opem tulit, aduersus Bohemos ire permittitur. Cardinalis dum eos opperit, ad Kalendas usq; Augusti profectionem suspendit. Albertus interea ex Austria ducens, quũ ad dictum diem adesse cardinalem minime intelligeret, impar Bohemicæ potentiæ retrocessit. Ingressus deinde cardinalis, numerosum exercitum ductans, multas hæreticorum uillas incendit, oppidaq; diripuit, in quibus non auaritia tantũ, sed crudelitas etiam militũ grassata est, qui mares cũ fœminis obuios, senes puerosq; passim necauere. In extremis tamẽ regni partibus ea calamitas desæuit, quũ duces copiarũ interiora petere formidarẽt.

Bohemi

Bohemi qui iampridē hostem affuturum acceperant, expeditas in armis legiones coegerant, & ubi fidelium domicilia reperiebāt, ea ferro atq; igne uastabant. Inter quæ Stilriuergium oppidum ab Orphanis expugnatū ac direptum, puberes ad unum necati. Interea siue proditio in exercitu fidelium fuit, quod plurimi putauere, siue inanis sua sponte mentes hominum pauor inuasit, totis castris trepidatum est, & prius quàm hostis ullus in conspectu daretur, fœdissima cepta fuga. Mirari Iulianus unde hic timor, quæ ratio tantum exercitum fugere suaderet, ambire duces, hortari arma expedirent, aciem instituerent, forti animo hostem expectarent. Nō de regni gloria, aut agrorum possessione certari: de uita, de religione, de Christi honore, de animarum salute bellum geri. Turpe Germanis esse, quorum nobilitatem uirtutemq; totus orbis celebraret, ex prælio fugere: mori satius, q̃ hosti nondum uiso cedere. Neq; securos intra mœnia habitare posse, qui cāpos hosti relinquerēt, arma uiros non muros tegere. Nisi gladijs modo libertatem suā tuerentur, aut casuros breui hostili ferro, aut seruitutem morte miseriorē laturos. Sed frustra apud eos cohortatio fuit, quorum pudorem metus euicerat. Ablata sunt raptim signa, & tanquā nullus esset in exercitu ductor, tumultuosé quisq; non expectato imperio, nō salutato comite, multi etiā proiectis armis non aliter quàm si hostis à tergo instaret, rapido cursu fugam maturauere. Quibus & cardinalis inuitus sese comitem dedit. Hostis paulo post ex metu alieno factus audax affuit, impedimentisq; omnibus, quibus per syluam nō erat facilis exitus, & ingēti præda potitus est. Albertus tamen quū accepisset intrasse Bohemiā cardinalē, & ipse iterum raptim ex Austria coactis copijs, in hæreticos duxit, Præzorouiamq; munitum oppidum oppugnare adorsus est. Sed fuga cardinalis cognita, ab incepto destitit, & per Morauiam, quæ nondum ei parebat, infesta signa circumferens, supra quingentas uillas ferro atq; igne deleuit. Oppida multa ui cepit atq; diripuit, mortalium maximam cædem fecit: adeoq; gentē illam afflixit, ut iugum eius accipiens, parēre sibi ea lege promiserit, ut circa religionem id sequi teneretur, quod Basiliense concilium decerneret.

Iuliani ad fortitudinē orat.

De inchoatione Basilieñ. concilij, & uocatione Bohemorum ad ipsum conciliū, ut fidei suæ rationem redderent. Cap. LXIX.

Exactus ex Bohemia legatus, Basileam se contulit, ibiq; concilium celebrauit Sigismundus, qui per tempus expeditionis Normbergæ se continuerat. Ad coronam imperij Romæ suscipiendam iter ingressus, primoribus regni Bohemiæ literas dedit, in queis scriptum erat, se natione Bohemum, nulli genti magis quàm suæ affectum. Romam non aliam ob causam petere, quàm coronæ suscipiendæ gratia. Id decus Bohemorum genti accedere, cuius honestandæ sibi maxima semper cura fuerit. Cœptum esse iam sua opera Basileæ concilium, hortari eos qui se audiri de religione cuperent eò

Sigismundi literæ ad Bohemos

rent eò proficisci,nec plus sapere uellent quàm mater ecclesia catholica:auditurum benigne conuentũ rationes eorũ, tantum operam dent,ut cum synodo de religione conueniant,sibiq; redeunti pacatum regnum reseruent: neq; enim se arbitrari Bohemos eius imperiũ fugere,cuius frater,pater,auus apud eos regnauerint: nec se alia lege regnaturum quàm cæteri Christiani reges. Scripsit & ipsa Basiliensis synodus Bohemis,ut legatos mitterẽt qui fidei suę rationem ostenderent, securitatem itineris & dicendi quæ uellent libertatem promittens. Fuerunt inter Bohemos duæ sententiæ: Orphani & Thaboritę & plebes fermè omnes,eundum esse negabant,Ioannis & Hieronymi exemplum in medium afferentes, qui Constantiã ad synodum profecti, sub fide Sigismundi publice combusti fuissent. Nobilitas uero Mainardum sequuta principem Nouæ domus, uirum cordatũ & ingenio dextro, petendum esse concilium prorsus aiebat, nec tolerandos uideri, qui nouas peregrinás ue de fide sententias,nouumq; ritũ religionis inuenissent, nisi dictorũ factorumq; rationem uniuersali ecclesiæ redderent,& quę uulgo inculcauerant,coram doctis defenderent. Vicit hæc sententia. Legatio CCC equitum Basileã missa: cuius principes fuere, Gulielmus Cosca, non tam equestri dignitate,quàm ecclesiarũ direptione insignis: Procopius cognomento Rasus, idemq; magnus multis uictorijs,magnisq; sceleribus nobilitatus: Ioannes Rochezana, pseudo Pragensium apostolus: Nicolaus Galecus Thaboritarum sacerdos,& Petrus Anglicus patria profugus,ac solis elenchis in disputatione cõfidens. Effusus extra mœnia urbanus populus, ex synodo quoq; complures aduentũ fortissimæ,& iam fama celebratissimę gentis pro portis expectauere. Alij frequentes in plateas quà transitus esset conuenere: matronæ,pueri,puellæ fenestras atq; tecta complere;alij hunc,alij illum digito designare:peregrinos habitus,non uisa prius uestimenta mirari: horribiles hominũ facies, truces notare oculos: non esse alienum dicere ab ea hominum specie facta, quæ fama prodiderat: in unum tamen cuncti Procopiũ defigere lumina,illum esse qui toties fidelium fudisset exercitus,qui tot oppida subuertisset, tot hominũ milia neci dedisset,quem sui pariter atq; hostes metuerent:inuictum ducem, audacem,intrepidum,neq; labore,neq; timore superandum.

Bohemorum legatio

Procopius

Oratio Iuliani Cardinalis ad Bohemorum legatos, responsiuaq; eorundem, Cap. L.

EXceptos Bohemorum legatos hospitaliter,postridie in concione accersitos Iulianus Cardinalis benigne alloquutus,& longa & luculenta oratione,quæ adhuc extat,ad ea quæ pacis & unionis essent cohortatus est: ecclesiam Christi saluatoris sponsam omnium fidelium matrem esse dictitãs, claues ligandi atq; soluendi habere, candidam sine ruga, sine macula, in his quæ necessaria ad æternam uitam esse creduntur, errare non posse: qui eam contempserit,alienum,prophanum,& quasi ethnicum publicanumq; censendum:

dum: eam nusquam melius quàm in generali concilio repræsentari. Statuta conciliorum ecclesiæ placita existimari: concilijs non minus quàm euangelijs credi oportere, quorum autoritate & ipsa sacrarum literarum eloquia recepta sunt: Bohemos, qui se filios ecclesiæ dicerent, uocẽ matris audire debere; quæ filiorum obliuisci non potest: eos iampridem seorsim à matre uixisse: neq; id nouum esse. Complures aliquando fuisse qui matrem reliquere, redijsse tamen qui salutẽ optauere: regnante diluuio omnes perijsse qui extra arcam remansere: dominicum agnum in unis ædibus comedendum: extra ecclesiam nõ inueniri salutem: hanc esse conclusum hortum, signatumq; fontem, cuius aquam si quis biberit, non sitiet in æternum. Ex re sua fecisse Bohemos, qui eius aquæ fluenta apud conciliũ requisierint, matremq; tandem audire statuerint. Facessere iam odia debere, ponenda esse arma, omnemq; belli materiam procul abijciendam: audituros benigne patres quæcunq; Bohemi pro sua causa dicere uelint: tantum parati animo sint, ne bene consulta sanctæ synodi consilia respuant: quibus non Bohemos tantum, sed omnes Christi fideles conquiescere oportet, si modo æternæ uitæ participes esse uelint. Audita est Cardinalis oratio summo patrum consensu. Bohemi pauca respondere, quibus par facundia non esset: Se neq; concilia neq; ecclesiam contempsisse: aduersus inauditos sententiam Constantiæ latam: nihil de religione Christiana detrahere: incorruptam apud se patrum autoritatẽ manere: quodcunq; Bohemi asserant, sacris literis atq; euangelio confirmari: uenisse ut innocentiam suam uniuersali ecclesiæ patefaciant, petereq; publicam audientiam; in qua laici quoq; adsint. Neq; id negatum. Interrogati quænã illa essent, in quibus à Romana ecclesia dissentirent, quatuor articulos proposuere. De communione diuinæ eucharistiæ, quam sub specie panis & uini sumendam his qui salui esse uelint necessario affirmabant. De ciuili dominio; quod clericis interdictum diuina lege dicebant. De prædicatione uerbi dei; quam liberam permissamq; passim omnibus arbitrabantur. De publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant, etiam maioris mali uitandi gratia. Nam quamuis plurima sint quæ Hussitarum perfidia aduersus catholicæ fidei ueritatem astruere ac prædicare non dubitat, coram concilio tamen doctorumque patrum cœtu, hæc tueri tantummodo posse arbitrati sunt, eáque regni nomine dicta. Verũ quum legatus alia quoq; de Bohemis accepisse se affirmaret, quæ Christianas aures offenderent: inter quæ illud esset, quod religiones mendicantium inuentum esse diabolicum prędicarent: assurgens Procopius, Neq; hoc falsum est, inquit: nam si neque Moyses, neque ante eum patriarchæ, neque post eum prophetæ, neque in noua lege Christus dominus, neq; apostoli mendicãtes instituere, quis nõ intelligit diaboli tenebrarũq; opus esse? Excepta est ingenti auditorũ cachinno Procopij uox: legatus ueto ut erat mansuetissimus pater, argumentationem indocti hominis placidè

Bohemorum responsio

nis placidè

nis placide dissoluit: neq; enim patriarcharũ prophetarumq́; placita, & quæ Christus instituit, quæ sanxerunt apostoli, duntaxat à deo esse docuit, uerũ ecclesiæ quoq; decreta, quæ sancto dirigente spiritu ducit, opera dei esse monstrauit: quãuis & aliunde mendicantiũ uita ex euangelio sumpta uideri possit. Selegerunt Bohemi quatuor magistros, qui suos articulos ex diuina lege sumptos ostenderent. Qui eos confutarent, ex cœtu patrum totidem assumpti uiri præstantes, & ad dicendum parati. Disputatũ est quinquaginta diebus: multa in utranq; partem adducta. Postremo quum uicta Hussitarum perfidia uinci nollet, ad tractatus uentũ: tentatũq́; si fortasse amice trahi possent. Missi & oratores ex concilio in Bohemiam uiri doctissimi, & qui gentis uersutiam nossent. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis spes facta, nunc belli metus.

De uictoria Bohemorum fidelium, & debellatione morteq́; Procopij, ac aliorum hæreticorum. Cap. LI.

DVm hæc aguntur, Thaboritæ & Orphani Mainardo cæterisq́; nobilibus infensi esse cœperunt, eorumq́; suspectas actiones habere, tanquã concilio auscultarent. Neq; uana opinio. Conuenere nanq; sæpe inter se Barones, errorem suum recognoscere, miseros se dicere: qui quum regis imperiũ abdicauerint, Procopij iugum ferant: illum dominum esse, illum pro sua libidine prouinciã regere, uectigalia exigere, tributa imponere, delectum habere militum, exercitũ quò uelit ducere, rapere, spoliare, occidere, nullum pati qui suis consilijs aduersetur, nobiles iuxta atq; ignobiles ei mancipia esse, nullum hominum genus infelicius esse Bohemis, quos semper in castris uersari oportet: æstates atque hyemes sub diuo agere, in duro iacere solo, arma in omnes horas uersare, nunc ciuilibus bellis, nunc externis agitari, aut bellum geri, aut belli metum impendere. Excutiendum tandem crudelis tyranni iugum, neq; ferendum ut qui cæteras gentes armis uicerint, Procopio seruiant. Placet accersire publice conuentum procerum & ciuitatum, in quo regni status reformetur. In eo Mainardus ei regno bene esse dicit, in quo neq; per ocium marceant homines, neq; per bellum atterantur. Bohemos hactenus expertes fuisse quietis, attritum assiduis calamitatibus regnum: periturum breui nisi occurratur: incultos iacere agros: homines atq; armenta sensim deficere: id accidere, quod omnia in potestate unius sita essent, qui sine consilio procerum & ciuitatumq́; pro suo arbitrio rem gereret. Illi salubre bellum esse: nam si paci locus sit, imperium eius statim casurum. Deligendum unum esse ex nobilitate ducem, cuius potestas annua sit, nonnullosq́; ei adiungendos, quorum consilio domi belliq; rempublicam administret. Ne uero usurpare sibi Barones imperiũ uiderentur, ex media nobilitate assumendum ducẽ consuluit. Itum est fauente conuentu in sententiam Mainardi, Alscio Risemburgensis, antiquæ nobilitatis homo, sed tenui censu, dux gentis declaratus, quẽ capitaneũ uocauere.

Pulchre

Alscio

uocauere. Cæterū maiestatis insignia penes eum fuere, autoritas apud Mainardum extitit. Procopius his cognitis, Orphanos & Thaboritas in expeditionem ducens, ad urbem Pelzinam, quam fideles incolebant, castra ponit: atq; undecim continuis mensibus pertinaci obsidione, crebrisq; oppugnationibus urget. Oppidani extrema omnia passi, ac iam fame pereuntes, ad synodum Basiliensem misere oratum, ne fidelem urbem in manus hæreticorū peruenire sinerent. Patres, quibus non esset publicum ærarium, ex priuato argento symbolum dedere, auri octo milia numûm Mainardo mittentes, qui collecto exercitu subueniret obsessis. Per idem tempus, ea pars Pragæ quæ Nouaciuitas appellatur, ab Orphanis imposito præsidio tenebat: cuius præfectus erat presbyter Lupus Rochezanæ infensissimus: aduersus quem prædicando plebem incitabat. Ille in ueteri ciuitate, apud ædem sanctæ Mariæ ante lætam curiam habitabat, Lupumq; suis & ipse sermonibus probrosisq; maledictis lacerabat. Ob quam rem crescentibus odijs, clauserūt Orphani aditus ueteris ciuitatis in nouam: turresq; ligneas pluriū tabulatorū erexere, quibus oppidanos in aduersa ciuitate missilibus infestarent. Ea occasione usus Alscio, conuocata nobilitate, nihil esse imperium suum dicit, quod Thaboritæ Orphaniq; contemnant, regnum mature periturum, nisi magistratibus pareatur. Rogat proceres in medium consulant. Placet omnibus cum ea manu militum quam Mainardus comparauerat, Pragam peti. Nec morati, ueterem ciuitatem ingrediuntur, ligneas turres amoueri, parereq; omnes Alscioni iubent. Negant Orphani ducem esse, quem neq; ipsi, neq; Thaboritæ suscepissent. Fit tumultus, cōmittitur in urbe prælium. Lupus ubi suos cedere animaduertit, pluresq; cadere, salutem pedibus petijt. Disiectæ turres ciuitatis omnes, in potestatem Alscionis factæ. Pelzinenses re cognita, Procopio è muris illudere, hortari suis ciuibus opem ferat, alienos ne lacessat. Stultū esse eum qui sua tueri nequeat, infestare aliena: nisi suopte ingenio ab obsidione discedat, uenturos breui proceres qui nolentem cogant. Ficta ea Procopius credere, atq; oppidanis ad ferendam fortius obsidionem blandimenta oblata. At ubi certum nuncium de gestis Pragensibus accepit, soluta mox obsidione, plenus irarum, cum omnibus copijs uersus Pragam iter dirigit. Prope tanti cōmunes amici occurrunt, de pace inter eum & nobiles agunt, diuisum inter eos regnum stare non posse, consulendum cōmuni quieti, neq; concordiā sine uiribus, neq; uires sine concordia sufficere: ciuitatibus eius populi inexpugnabile munimētum esse, qui concordibus animis arma tractaret: lites ex arbitrio ducis componi posse, delectis ex utraq; parte pari numero uiris, quorum consilio leges pacis dicerentur. Procopius demum ita se pacem habiturum respondet, si noua Praga sibi restituatur, si munitiones deiectæ reficiantur, si Pelzina eo in statu reponatur, in quo fuerat ante dissolutam obsidionem: nam cōmeatus iam eò importati fuerant. Nobiles ubi res factu dif-

ficilimas peti uident, Procopiumq; uincula, uerbera, cædes minari, quum alia uia pax inueniri non posset, armis decertare constituunt. Relicta itaque ciuitate, cuius nutare animos non ignorabant, obuiam hosti pergunt. Ventum est ad locum inter Brodam Bohemicam & Burim, quatuor milibus & quingentis passibus à Praga distantem, in agris late patentibus. Ibi currus contra currus incurrunt, & sublato clamore, alteri alteros contumeliose compellant. Decreuerat Procopius haudquaquã pugnæ copiam facere, nisi ex occasione prærogatiua daretur. Erat ei animus recta uia Pragam petere, ubi non dubitabat nouam ciuitatem sibi portas aperturam. At equitatus nobilium munitiones eius prætergressus, dum forte ultimam partem apertam uidet, raptim ingreditur, cædemq; magnam facit. Hostes improuiso malo præuenti, quid agant nesciũt. Trepidatur totis castris: insolita res terrorẽ auget. Neq; enim intra munitiones curruũ intrasse prius equites aliquando uiderant. Cædunt passim pedites, fit fuga aperta ex altera parte mole quadrigarũ. Instant nobiles, sternuntur ubiq; fugientes. Procopius ubi suos retinere non potest, nec audire hortamenta periculum metusq; sinit, inter confertissimos hostes dilapsus, cum cohorte quam sibi ex fortissimis magis quàm amicissimis delegerat, aliquandiu hostis impetũ sustinet: multisq; cæsis, uictoriã penè hostibus eripuit. Sed circumuentus multitudine equitum, nõ tam uictus quàm uincendo fessus, telo in incertũ misso transfodit. Pari modo & alter Procopius, quẽ minorem appellari diximus, in eodem globo fortiter pugnans occubit. Atq; is finis duobus illis perniciosissimis ac deterrimis monstris fuit. Sic Thaboritarum & Orphanorũ scelerati exercitus, inuicti prius, uicti ac deleti sunt. Procopium rasum quis occiderit ignoratum est, quamuis Coscha, de quo supra meminimus, id facinus honestũ dignumq; præmio suũ dixerit, qui tum partes nobilium sequebatur. Primus eius uictoriæ autor habitus est Mainardus, post eũ Ptarsconis magna uirtus uisa. Coapcho uero qui Thaboritarũ equitatum ductabat, rei militaris apprime peritus, & qui multis aliquando damnis Prutenos affecerat, & à rege Poloniæ uocatus, usque Gedanum & mare Baltheum, uictorem exercitũ duxerat, ex hoc prælio fuga dilapsus, cum magna parte equitatus in Coloniam sese recepit. Confecto bello quũ multa milia captiuorum essent, Mainardus concilio procerũ accersito, perdere pessimam plebem statuit, quæ nutrita in armis omnem ætatem in castris egerat, nec sub legibus uictura crederet, rapinis, & cædibus, atq; adulterijs assueta, Qua stante, pacatum regnum stare non posset. Sed ueritus ne simul innocentes interficeret, qui ex agris coacti ad pugnã uenerant, uoce præconis edici iubet, nondum bellum peractum esse, fugisse Coapchonem, Coloniam expugnari oportere, uicinasq; per circuitũ gẽtes quę regnũ popularent, armis domandas. Ad eam rem necessarios, qui sub Procopijs militassent, uiros fortes, & in bello exercitatos: decretũ eis ex publico stipendiũ, donec regnũ pacaret.

Procopiorum interitus

Proinde

Proinde omnes qui ſtipēdia facere uellent, in horrea ſeſe proxima reciperēt, cauerent,ne rudes inexpertosq́ꝫ belli,ſecum admitterēt: illos ſua rura,ſuosq́ꝫ lares repetere poſſe. Introierunt horrea quæ apud Bohemos in uillis ex materia culmo tecta, frequentia ſunt, pleraq́ꝫ Thaboritarum & Orphanorum milia,homines nigri, ad ſolem & uentum indurati,aſpectu tetri atq́ꝫ horribiles,& qui circa fumum in caſtris uixiſſent,aquilinis oculis, impexo crine, promiſſa barba, corporibus proceris,membris hiſpidis, cute adeo dura, ut ferrū quaſi lorica repulſura uideret. Clauſa ſunt cōfeſtim oſtia:& ignis immiſſus horreis,quo fex illa & colluuies hominū, ignominioſum agmen,poſt multa quæ patrauerat ſcelera, exuſta,contemptæ demū religionis pœnas dedit.

Quomodo Sigiſmundus Romæ coronatus,poſt multas diſſenſiones & bella cum pace & gaudio à Bohemis ſuſcipitur. Cap. LII.

Sigiſmundus interim ab Eugenio Pont. Max. Romæ coronatus, Baſileā petierat, diſſidioq́ꝫ patrū quod tūc erat cum Eugenio ad tempus ſedato, Vlmam ſe cōtulerat.Ea eſt Sueuiæ ciuitas, ad ulteriorē Danubij ripam ſita: Licius amnis qui Sueuos à Baioarijs diſterminat, eregione urbis in maiori flumine exoneratur.Hic audita Thaboritarū Orphanorumq́ꝫ clade,legatos in Bohemiā mittit, regni proceres cōmendat, qui uiros nocentes deleuerint, hortatur regni quietem procurent, ſeq́ꝫ regem ſuſcipiant,quem fratri ſucceſſorem ius gentium dederit.Illi magno numero apud Ratiſponam eum conueniunt,regemq́ꝫ ſuum ſalutant.Venerunt & ſeorſum,Coapcho & Ioannes Rochezana,de ſuis rebus acturi.Legati quoq́ꝫ Baſilienſes,qui Pragæ fuerāt, & cum Bohemis certo modo conuenerant,eò ſe contulere.Sigiſmundus auditis quæ de religione in cōmunione placuerant,conuenta probauit, eaq́ꝫ ſeruari mandauit. Exin poſcentibus Hungaris, nauibus per Danubiū uectus, Budam petijt,ubi reformato rerum ſtatu,uocatis ad ſe Bohemorum principibus, in Alba regali ſexaginta milia numûm inter eos diſtribuit, pecorūq́ꝫ maximum numerum.Dicta die qua uellet Bohemiam ingredi, nō moratus Iglauiam uenit. Vbi concilio cum Bohemis habito,conuenta legatorū ſynodalium iterum comprobauit firmauitq́ꝫ. Ea huiuſcemodi fuere. Bohemis ac Morauis eccleſiaſticam unitatem,pacemq́ꝫ complectentibus,ſeq́ꝫ in cæteris omnibus,prætereq́ꝫ in uſu cōmunionis utriuſq́ꝫ ſpeciei, uniuerſalis eccleſiæ fidei ac ritui conformantibus.autoritate domini noſtri Ieſu Chriſti, & eccleſię ſponſæ ſuæ.ſub duplici ſpecie panis ſcilicet ac uini,his qui conſueuiſſent, diuinæ euchariſtiæ cōmunicare licebit. An uero ex præcepto dei id fieri debeat, generale concilium in Baſilea congregatum diffiniet,& quod utilitati fideliū ſalutiq́ꝫ congruat,lege in perpetuū ualitura conſtituet.Quo facto,ſi perſeuerauerint Bohemi in eiuſmodi communionis deſiderio, idq́ꝫ miſſa legatione petierint,facet conuentus Bohemiæ ac Morauiæ ſacerdotibus cōmunicandi ſub utraq́ꝫ ſpecie perſonas ſibi ſubiectas,& in annis diſcretionis conſtitutas,

& quæ id reuerenter postulauerint,libertatẽ impartietur:ea conditione adie-cta, ut inter communicandũ plebem publice instruant, non sub specie panis carnem Christi tantum,nec sub specie uini solum sanguinẽ, sed sub qualibet specie totum & integrum contineri Christum.Breuis concordiæ notula,uerũ tot sententiæ, quot uerba,quibus peregrinæ de fide sententiæ, diuersiq́ꝫ de religione ritus eliminari iubentur: & quod ecclesia uniuersalis credit, quod seruat,genti Bohemorũ credendũ seruandumq́ꝫ præcipitur:circa cõmunionem tantum permissa nouitas. Cæterum inter Bohemos & Imperatorẽ aliæ pactiones interuenere, quibus ecclesiarũ prædia occupatoribus iure pignorum relicta sunt,donec certa pecunia redimerent. Religiosis utriusq́ꝫ sexus,qbus adempta monasteria essent, exulibus quoq́ꝫ spes reditus interdicta, Rochezanæ Pragensis ecclesiæ præsulatus promissus:de disponendo ecclesiarũ Bohemicarũ regimine,summo pontifici facultas oblata. His sic constitutis,Rochezana cum alijs quatuor presbyteris, nomine totius cleri sibi adhærentis, sedente Sigismundo pro tribunali in foro ciuitatis erecto, assistente Alberto genero,magnaq́ꝫ procerum & oratorũ circunstante corona, obedientiã Romanæ ecclesiæ sese præstare professus est.Sequẽti uero die,haud absimili solennitate absoluti sunt ab anathemate,cæterisq́ꝫ censuris hæretici, & in ecclesiam per concilij legatos introducti. Vbi quum diuina celebrarent, Rochezana perfidiæ suæ non immemor, altare accedens: diuina re peracta, uni quem iusserat ex laicis adesse, sacramentum ex calice dedit. Et quamuis Ioannes Polomor,alter ex concilio legatus in aliena ecclesia id sibi non licere assereret,cumq́ꝫ prohiberet,in proposito perstitit.Ob quam rem penè in irritũ conuenta ceciderunt. Composita tamen lis est,ex eo cõuentionis capite,quo sancitũ erat,ne paucis pacta uiolantibus, cõmunis cõcordia rumperetur. His compositis,Sigismũdus vi.kal. Septembris,anno vi.& xxx.supra millesimũ & quadringentesimũ ab ortu saluatoris domini, Pragã uenit: ubi,qui paulo ante Bohemorũ hostis,ex adulterio natus,antichristi filius,sacrilegus,publicis hominũ uotis perdendus censebat,extremis honoribus exceptus est. Barones ac ciuitates in eius uerba iurauerunt,& magistratus suos quos ipse constituit acceperunt, certantes inter se, quis alter alteri suo regi obsequentior uideretur, ut est humanũ ingenium utranq́ꝫ in partẽ immodicũ, siue persequi, siue obsequi malit.Philibertus episcopus Constantiensis, natione gallicus,& collegæ sui ex Basilea missi, ecclesiasticos introducere ritus, sacerdotes instituere,ex missarũ solennibus uulgaria uerba,cantilenasq́ꝫ detrahere,sanctorũ imagines reducere,aquam benedictã in ædibus sacris reponere, baptismatis fontes sacrare,altaria ornare,spurcitias omnes abolere. Paruere complurimi, quibus mens sanior fuit. Rochezanæ complices resistere, obloqui, blasphemare,plebem modis omnibus auertere. Ipse quoq́ꝫ incentor malorũ ex parochia sanctæ mariæ ante Lætam curiã, quam propria temeritate inuaserat,

amoueri

amoueri minime potuit: neq; laniare sermonibus suis inter prædicandū Romanam curiam prætermisit, legatisq; sæpe necem per insidias machinatus est. Sigismundus autem quum ecclesias pollutas intrare nollet, templum sancti Iacobi quod fratrum minorum fuerat, & in quo machinæ bellicæ tum seruabant, restitui sibi poposcit. Annuit ciuitas, & aliquot monachi introducti sunt, qui uerbum dei prædicarent. Id olim ne Zischa subuerteret, armati carnifices defendere, sepulchris maiorum consulentes. Redierunt & alij mendicantes, tum Celestini, Sclaui, serui sanctæ Mariæ, Theutones, Hierosolymitani, & nonnullorum monasteriorum abbates. Sacerdos quoq; sancti Georgij in arce Pragensi, quæ principis honore defungit, & pastorali baculo utit, sacris præfecta uirginibus, ab exilio remeauit. Hæc ex ueteri more quotannis in celebritate sancti Viti nouellum regi panem offerre tenet. Restituti sunt & cathedralis ecclesiæ canonici, ac uicarij & mansionarij, ornamēta altaribus reddita, diuinum officium instauratum. Legati Basileam missi, qui declarationem super articulo cōmunionis expeterent: quumq; nulli essent ecclesiæ redditus, ex quibus ali templorum ministri possent, iussit Imperator ex fisco regio per singula canonicorum capita hebdomadatim aureum numum distribui, minoribus clericis dimidium dari. Ea res annue aureorum sex milia apud ecclesiam cathedralē absumpsit. In alia quoq; templa donaria collata. Noua iam facies urbis, nouus populus, uetus redijsse religionis cultus apparebat. Quibus ex rebus liquet, Imperatorem, quæ fœdera cum hæreticis percussit, necessitate magis admisisse quàm uoluntate: uoluisse illum paternā hæreditatem quoquo modo inrrare, sensimq; regni possessione accepta, more maiorum sub ueram Christi religionem prouinciam reducere. Iam reges ei populiq; Christiani de regno recuperato congratulabantur, eiusq; nomen in omni ecclesia magnum erat. Eugenius quoq; pontifex maximus auream rosam indicem suæ lætitiæ ad eum misit. Thaboritæ qui superioribus cladibus superfuerant in oppido conseruati, ea lege in gratiā recepti, ut quinquennio toto suis moribus uiuerent, religionis cultum mutare nō cogerentur, iura ciuitatis haberēt, signū ferrent, in sigillis rubra cera uterentur, tributi nomine singulis annis sexagenas decem penderent. Sed quum nephandas eorū consuetudines Sigismundus accepisset, quibus illi circa rem diuinam uterentur, quinquenniū haudquaq; expectaturū se dicere, correpturū propediem scelerate ciuitatis insaniam, Rochezanam hortari, Romanę ecclesiæ se subijceret, sic posse pontificatum ei cōmitti: superbienti, & aliena de fide sapienti, ascensum desperandum esse, quin uel cōsecratus episcopus eijci deberet. Ille mente superba, & opinione sua inflatus, dietim peior, dietim uenenosior effici, monachorum reditum ægerrime ferre, quorum sermones nō minus quàm suos acceptum iri uerebatur. Ob quam rem occurrente inter prędicandū sermone de monachis, Ueniunt, inqt, noui dietim ad nos dęmones, quos monachos

uocant. His studium est eijcere nos de ueritate: at si uiti fuerimus, prius sanguinem effuderimus. Id Sigismundus ubi accepit, Imò nos, inquit, Rochezanæ sanguinem nõ inuiti ante aras libabimus. Nõ latuit Rochezanam Sigismũdi sermo, qui ex amicis cõmonitus clàm aufugit. Eius ecclesia Rapusconi bono & docto uiro cõmissa, quem nos postea exulem, perturbatis iterum rebus, in noua domo uidimus, priusquã Bohemiã intrasset Sigismũdus. Ioannes Rohacius, nobili loco natus, ingenio malo, mente pessima, non longe à montibus Cuthnis, intra syluas in ædito colle castellũ exędificauit, uocauitq; montem Sion, asserens ex eo loco ueritatẽ aliquando exituram, quæ gentem Bohemicam libertate donet. Euntibus ad Iglauiam cæteris nobilibus Imperatorem suscepturis, ipse domi manens, uicinis infestus prædas agitat, instigantibus nonnullis baronibus, quibus pax noxia, bellum salubre uidebatur. Sigismundũ quoq; lacessit, armenta boum & † ouium quę illi aduehebantur ex Hũgaria rapit. Itinera quæq; insecura, infestaq; reddit, neq; à purpuratis regibus abstinet. Sigismũdus Henricũ Ptarsconẽ qui hominẽ corripiat, cum exercitu mittit: obsidio quatuor ducta mẽsibus, castellũ summa ui occupatũ. Sed in cacumine montis situm, uallo, fossa, murisq; opportune munitum, difficile superatu erat. Eriguntur turres, quæ munitiones murosq; superent, tela intra iaciuntur, multi utrinq; cadunt, obsidentium plures, in quos tela haud frustra cadebant. Accessum ad muros altior fossa prohibebat, quæ licet aqua caruit, laboriosum tamen periculosumq; militi erat, sagittis undique cadentibus in eam descendere, atq; inde rursum uallum quo muri præcingebantur ascendere. Cuniculis igitur aditus in fossam paratur, relicto terræ aliquanto, ne fraus intelligi posset instar ostij ante fossam. Expectatur uentus qui ex castris in castellum spiret. Is ubi uehemens datus est, armati aditũ ingrediunť, tormenta ænea quamplurima simul incenduntur, uentus fumum in castellũ rapit, milites aperto cuniculorum repagulo in fossam prosiliunt, & admotis scalis uallũ ascendere nituntť. Prandebat tum forte Rohacius, pauci qui pro muris excubabant, clamorem attollunt. Fit tumultus, concurritur undiq; ad defendẽdum uallũ. Rohacius quoq; relicto cibo, sumptis armis auxilio suis ex arce aduolat: pugnatur eodẽ tempore pluribus locis acerrime. Vbi Rohacius adest, hostis ex alia parte uallum superat, stragemq; late faciens castellũ ingrediť. Rohacius dum redire in arcem festinat, pręcluso itinere capitur: arx quoq; ui rumpiť, latronibus qui eò confugerant interceptis, Sacerdotiq; Hussitarum uesaniæ participi, qui sacramenta ministrabat hæreticis, indita uincula: ducti omnes Pragam, suspẽdio uitam finiere. Furcarum, quibus damnati pœnas dedere, triplex differentia fuit: è sublimiori Rohacius pepẽdit, imam tenuere latrones circiter nonaginta: media sacerdotem arripuit nomine Medium: atq; ita Medius, in medio furcarum, damnatam animam deuotamq; satanæ reddidit.

Rohacius

† al's, uina

Rohacij interitus

De morte

De morte Sigismundi Imperatoris, & quem reliquerit in testamento hæredem. Caput LIII.

AEgrotare interea Sigismundus cœpit, exaugente morbum senectutis incommodo. Barbara imperatrix de retinendo imperio solicita, Henricum, Prasconem, Sterenbergium, Georgium Poggiebracium, & alios plerosque barones, quorum autoritas apud Bohemos potior, clanculum ad se uocat, Sigismundum breui moriturum asserit, futuras in regno turbas, nisi rei suæ quàm celerrime consulant: quietis unicam uiam esse, si se uiduam rex Poloniæ ducat uxorem. Id ei suasu facile. Nam quis matrimoniũ renuat, quod doralia duo regna sequantur, eaq; maxima, & opulẽtissima? Suo nomine & in Hungaria & in Bohemia oppida munitissima custodiri, comites Ciliæ alterum fratrem, alterũ nepotẽ, auxilia præbituros, multosq; in Hungaria proceres suas partes complexuros. Placet Bohemis imperatricis consiliũ, datisq; dextris fœdus ineunt. Mulier iam anus, nouum coniugiũ mente complexa, filiam quæ in spem regni creuerat, & Alberto duci Austriæ nupserat, ex animo dimouet, nec aliud, quàm noui concubitus gaudia meditatur. Inexhaustam fœminæ libidinem, quæ tumulo quo propior est, eo genitalis thori, nuptialisq; facis cupidior & curiosior redditur. Non latuerunt Imperatorem furentis fœminæ excogitatus. Qui postquam referentibus medicis moriendũ sibi esse cognouit, ex Bohemia cuius sibi dubia fides erat, in Morauiam se uehi iussit, uisurus filiam priusquam uita excederet. Illa cum uiro ad eum in ciuitatem uenit, quam Snoima uocant. Ibi mox Barbara uirum sequuta, custodiæ tradit. Vlricus Ciliæ comes præmonitus, fugam arripuit. Imperator uocatis in cubiculum Hungariæ ac Bohemiæ primoribus, aduentasse resolutionem sui corporis, nec iam amplius se uiuere posse affirmat, iturum se patrum uiam. Cæterum priusquam oculos claudat, de salubri statu regnorum suorũ uelle cum eis agere. Albertũ Austriæ ducem, generũ suum esse, & uirtute præstantẽ, & generis nobilitate sublimem, eum se non minus amare quàm filiũ: successorem itaq; suũ nominare, rogare supremã uoluntatẽ suam exequantur, beatum id regnum futurũ, cui Albertus imperauerit. Exin legatos nominat, qui se mortuo Bohemiam peterẽt, in conuentu procerum testamentũ suum patefaciant. Inter quos Gaspar † Slik princeps fuit, matre Italica ex comitibus alti collis agri Taruisini, patre Theutonico natus, ex familia Lazana prouinciæ Franconiæ, ingenio dextro, facundia suaui, doctrinæ cultor, ad omnia genitus quæcunq; ageret. Quem usqueadeo fortuna & uirtus extulit, ut quod erat prius inauditum, trium Cæsarum successiue regnantium cancellariæ præfuerit, unus ex ducibus Slesiæ filiam sibi in matrimonium tradere nõ recusauerit. Sigismundus illi Egram & Cubitum, & alia in Franconibus oppida dono dedit. Albertus in Hungaria Calesium, & Albam ecclesiam. Fredericus in Austria Grecium. Versatile profecto ingenium, & naturæ

Barbara

In anilem libidinem

al's. Silichius

bonitas singularis, quæ inter tot Imperatores, moribus prorsus dispares, pari gratia uiuere potuit. Nos huius amicitia in curia Frederici Cæsaris usi, si quid profecimus, quod scimus quàm tenue est, adiumento eius consequuti sumus: episcopatum certe Tergestinum, unde reliquæ dignitates prouenere, ipse nobis primus cōmitti curauit. Mortuus est Viennæ ex apoplexia, & apud carmelitas cum coniuge sepultus. Sigismundus supremis suis ordinatis, inter amicorum manus defecit.

De sepultura Sigismundi Imperatoris. Cap. LIIII.

ALbertū barones qui aderant ex Hungaria & Bohemia, cōcordibus animis regē salutauere. Ipse missis in Bohemiā suis à Sigismundo delegatis, uersus Posoniū iter flexit. Miserabile spectaculum, & humanarum rerū singulare documentū, imperatrix captiua, & Imperatoris cadauer unà uehit. Occurrunt lugubres Hungari, nec tenere lachrymas in tanta rerum nouitate possunt. Hinc defuncti regis corpus fletum elicit: inde reginæ uincula cōmiserationē excitant. Solatur tamen miseros noui regis electio, cuius uirtutis multa extabant documenta. Duo inter se pugnantes curæ occurrebant, altera sepeliendi regis, plena mœroris: altera coronādi, læta iocundaq;. Iusta prius defuncto regi persoluta, corpus eius in Varadino, ut in ultima uoluntate placuerat, sepultum. Albertus in Alba regali, cum coniuge sua Elizabeth, kalendis Ianuarij summo consensu & applausu populi coronatus est.

De Alberto Bohemorum rege quartodecimo, & etiam Romanorum rege. Caput LV.

LEgati in Bohemiam profecti, uulgato Sigismundi testamento, Albertū uicinum, potentē, nobilem, uirtute præstātem, Bohemis amicum, regem assumi petunt. Ioannis, Caroli, Venceslai, & ipsius Sigismundi erga regnum merita cōmemorant. Natā ex eorū sanguine Elizabeth, nō esse paterna hæreditate priuandā. Inter Bohemiæ reges & Austriæ principes fœdus extare, procerū cōsensu & imperiali autoritate firmatū, ut deficientibus in altera domo masculis hæredibus, altera regnum accipiat. Defecisse masculos in Bohemia regiæ stirpis, successorē ex Austria uocandū. Neq; alium regno idoneū uiderent, quàm Albertum, qui & uxoris, & suo iure, & soceri iudicio, præferendus sit. Futurū eum regem, quem Bohemi ex cœlo missum putent: Hungari quem cupide regem acceperint, Bohemis haud aspernandum. Flectitur his Bohemorum conuētus: Albertus pridie nonas Maias rex designatur. Verū proceres qui cum Barbara conspirauerant, non alio pacto in Albertum consentiūt, q̄ si postulatis suis mos geratur. Alscio Stemenbergius eorū nomine Albertū adijt: sed frustra eius preces fuere. Albertus ea fermè Bohemis, quæ socer affirmauit. Interea Barbara, dimissis quæ possidebat in Hungaria inexpugnabilibus castellis, libertati reddita est, duodecim milia auri numûm, locis patentibus, quoad uiueret ei singulis annis constituta. Ptarsco de uoluntate

tate Alberti ab Alscione certior factus, accersitis ex factione sua primoribus, quorum pars potior hæretica fuit, Hussitarum sequax erroris, Casimirum regis Poloniæ germanũ, tredecim annos natum, regem appellat, missisq; oratoribus auxilia petit, quibus nobile regnum ei conseruari possit. Inter hæc & electores imperij apud Francfordiã conuenientes, rem Romanã Alberto cõmendant. At illi acceptare imperiũ iniussu baronũ Hungariæ haudquaq; licebat. Id enim eis promiserat, quũ se regem accepere. Vocati primores regni, negabant ex usu esse Hungariæ regi, Theutonicis cæterisq; gentibus imperare: dum Sigismũdus Romanæ rei consulturus, Italiã, Germaniã, cæterasq; prouincias pagraret, Hũgariã Turcarũ direptioni patuisse. Multa in utrãq; partẽ dicta. Postremo uicti precibus Frederici ducis Austriæ tunc adolescentis, assensum dedere: imperium summa Germanorũ congratulatione ab Alberto susceptũ. Nec mora, legati ad regẽ Poloniæ, nomine gentis Bohemicę missi, Ioannes Rabensteinus, & Hẽricus Placius, oratũ ne fratrẽ turbare Bohemiæ regnum patiaẽ, meminerit inter Bohemos ac Polonos ueteris amicitiæ. Albertũ ex Sigismundi testamento, & prouincialiũ decreto, regẽ esse, nõ potuisse paucos qui Casimirũ uocauere, ius regni in alterũ transferre. Si pergat alienũ regnũ fratri parare, caueat ne de suo certare cogaẽ. Polonus ad ea, Bohemos sibi amicos esse fareẽ, cupere beneuolentiã perpetuo stare: at fratri quem primarij barones regem uocauerint, ius auferre non posse: Polonis ac Bohemis unã esse linguã, & unã utriq; genti originẽ: cum Theutonicis nihil Bohemis esse cõmune: nihil prouincialibus incõmodius, q̃ sui regis uocẽ nõ intelligere, atq; in omni colloquio interpretis egere. Regnũ sibi suũ satis tutũ fidũq; esse, neq; se externã uim ullã timere. Proinde orare ut fratrẽ potius ipsi recipiant, q̃ ipsi ab eo recipianẽ: donatosq; preciosis pellibus, ut est mos gentis, oratores dimisit. Legatis autẽ alterius partis, missurũ se propediem auxilia pollicitus: Albertus medio tempore Iglauiam petit, quo in loco ab Vlrico Rosensi, Mainardo, plurimisq; Bohemiæ proceribus percupide expectabatur. Ptarsco uero per nuncios eum rogat, ne prius regnum ingrediatur, q̃ sibi factioniq; suæ faciat satis. Neq; enim passurum se regem esse, quem ipse nõ elegisset. Albertus quod maior pars regni statuisset, id ratum esse debere respondit: hortari ne regni quietẽ interturbet. Inuenturũ benignũ regem, si paci consulat: sin pergat res innouare, plus belli repertturũ q̃ uelit. Exin motis castris Cuthnam occupat, quam Ptarsco sine præsidio reliquerat. Petenti Bragam frequens populus occurrit, atq; ut hostium uictori congratulantur. Et quamuis iterum Ptarsconis factio conuentum peteret, prius q̃ rex coronaretur, reiectis precibus, tertio Kalendas Iulij solenni pompa coronam accepit. Ptarsco uero Coloniam, & alias suæ factionis ciuitates impigre muniuit. Quumq; duo milia equitum ex Polonis ad eum uenissent, populari eorum agros cœpit, qui regem introduxerant: & tanquam diu Bohemia quieuisset,

Albertus imperator factus

uiſſet, nouo exultans bello, adeo gloriabundus in campos exijt, ut captiuos nobiles quos forte interceperat, ea conditione iuratos dimitteret, ut ſe non prius repræſentarent, ꝙ caſtra muris Pragenſibus admouerentur. Albertus &ſi auxilia ex Auſtria Hungariaꝗ aſciuerat, illis tamen nō expectatis, hoſtē copiam pugnandi fecit. Quam Poloni detrectantes, per montes Cuthnæ, & Sobeſlauiam, ad Thaboritas ſe contulere, amicam ſibi ciuitatem, caſtriſꝗ ante urbem poſitis, Albertum expectauere. Ipſe cum copijs egreſſus, per Beneſcauiam ad eos feſtinans, legatos præmiſit, qui Polonis dicerēt, Inter Caſimirum, cuius cauſam agerent, ſeꝗ belli præmium Bohemiam eſſe, cauerent ne incendia agitarent. Experirentur prælio, cuius prouincia eſſet: cultā potius ꝙ deſertam mallent: ſeſe moram minime facturum, quin pugna litem tegni definiat. Poloni ad hæc huiuſcemodi reſponſum dedere. Æquo ſe ferre animo Alberti arrogantiam pugnam petentis: nam ſuperos ſuperbis infenſos eſſe. Venturū, non defuturū prælium, Polonos faciem hoſti, non terga oſtentare ſolitos. Lætus eo nuncio Albertus, quadrato agmine in conſpectum hoſtis aduolat. Quo intra caſtra ſe continente, & ipſe caſtra ſua è regione Thabor ad iactum lapidis tormentalis metatus eſt. Pugnatum ſingulis diebus in campo, qui medius inter bina caſtra iacebat: nunquam totis uiribus in fortunam belli uentum. Polono non tam facile egregia manu facinora adente, quàm uerba magnifica ore iactante. Erant in caſtris Alberti, Chriſtophorus Baioariæ princeps, qui poſtea regno Daciæ potitus eſt, Fredericus Saxoniæ dux, & Albertus marchio Brandenburgenſis, cuius nomen ab eo tempore cultum, magnūꝗ fuit. Triginta milia militū Alberto parebant: Polonis quatuordecim milia, quorum caſtris iuncta ciuitas, magno adiumento erat. Tormenta quoꝗ ænea in utriſꝗ caſtris plurima, maiora apud Albertum fuere. Ex quibus uni quod erat maximū, ignē admoueri iuſſit, cuius lapis emiſſus miræ magnitudinis, quū præter opinionē in caſtra hoſtiū cecidiſſet, multos mortales interemit. Vidiſſes paſſim corpora ſine capite iacentia, capita ꝗꝗ, pedes, membraꝗ ſine corpore in cruore fluitare, iumēta humi procumbere mortua. Neꝗ enim primo ictu duntaxat, ſed multiplici ſaltu pluribus in locis decidens ſaxum ſtragem fecit. Quare cōſternati Poloni, relictis caſtris intra urbem ſe recepere. Georgius Poggiebracius per idem tempus quū Thaboritas peteret, nam & ipſe Ptarſconi iunctus erat, in alam quandā Alberti equitū forte incidens, cōmiſſo prælio hoſtē proſtrauit, atꝗ hinc primum homini nomen datum. Albertus uero quū expugnari Thaboritę aliter ꝙ fame nequirent, ſoluta obſidione, Bragam redijt: Poloni exhauſti argento, amiſſis equis, pedibus in patriā abiere. Fredericus Saxonū princeps, dimiſſo rege domum rediens, hoſtiū inſidias incidit. Sed nihil improuiſa re motus, ordinata raptim acie, ea conſtantia, eaꝗ fortitudine pugnā init, ut penè uictus captusꝗ uictores uicerit, cæſiſꝗ quāpluribus, captos abduxerit. Rex Poloniæ

nondum

nondum cognitis quæ in Bohemia suis acciderāt, cum duobus magnis exercitibus Slesiam ingressus,in Bohemiā properabat. Sed intellecta suorū fortuna, populatis hostiū agris domū rediit. Albertus autem relicto qui regnū gubernatet Vlrico comite Ciliæ,per Slesiam Gorlicium uenit. Vratislauiensibus uero,ea est ciuitas nobilis ac præpotens, & Slesiratū caput: Albertum marchionem Brandenburgensem petētibus belli ducem dedit, qui Poloniā sæpe infesto exercitu petens,longe lateq; prædas egit. Non multis post diebus actum de cōcordia. Rudericus Burgensis episcopus,natione Hispanus, doctrina ac uirtute præstans,arbiter litis ex Basiliensi concilio missus, Albertum conuenit. Disceptatum est inter legatos partium: non conuenientibus, indutiæ belli dictæ,conuentus in aliam diem apud Vratislauiā statutus. Eò ueniens Albertus, ex gradu forte prolapsus, grauiter læsus, pluribus diebus ægrotus decubuit.Exin claudus effectus,infecta pace, per Morauiam in Austriam rediit.Interea comes Vlricus,qui Bohemiæ præerat,inter barones de uendicādo sibi regno agere cœpit. Albertus cognito eius studio,properatim stipendia subtraxit,gubernationē dimisit. Ille materia adēpta,qua Bohemorū animos sibi conciliabat, ex prouincia discessit:nec ultra remissus est, regni cura Mainardo & Vlrico Rosensi cōmissa. Per idem tempus Despotus Seruiæ,quā Rasciā uocant,cum sacerdotibus & nobilibus in Hungariā profugerar,Turcarū impetū ueritus,uno tamen relicto filio,q castellū Sinderouiā in ripa Danubii situ,& à Turcis obsessum, tueret. Albertus ab Hungaris inuitatus,obsessis opē laturus,Budam petiit. Interea Georgius Palotius,Strigoniensiū pontifex,diem obiit, qui coronā regni,diuitemq; regum supellectilē in arce seruauerat. Qua re cognita,Albertus eò se confert: arx reginæ dedit. Quę dum thesaurū regni coram baronibus ad eam rem selectis recognoscit, coronam beati Srephani regis, quam sacrosanctam putant, clam surripuit, anuiq; custodiendam tradit,cætera obsignatis occludit arcis.

De morte Alberti inclyti regis. Caput LVI.

ALbertus Budam reuersus, non expectatis auxiliis, aduersus Turcas exercitum ducit:castra inter Titiam amnem ac Danubiū collocat. Interea Turcarum Imperator euicto castello, excæcatoq; Despoti filio, cuius sororē in matrimoniū duxerat, domum abiit: crudelis, qui neq; coniugii affectum sensit. Verum Turcis matrimonii necessitudo leuis, apud quos singuli pro opibus plures uxores habent: regibus eo amplius nubere licet. Ita animus multitudine distractus, nullā pro socia, pariter omnes uiliter habet. Albertus ubi expugnatā Sinderouiam, Turcas abiisse cognouit,dimisso exercitu,Budā rediit.Sed insolito feruentis Augusti calore uexatus,dum peponibus nimiū oblectat, in uentris solutionē incidit,sentiensq; periculū, moriturus in patria,Viennā repetere statuit. Iter ingressus, quū iam Strigonium præteriisset,in uilla quæ Longa dicit,condito testamēto vi. kal. Nouembris

deceſſit, princeps liberalitate ac fortitudine clarus, & qui cæteris rebus longe religionis ſtudium antepoſuit.

Quomodo Bohemi poſt mortem Alberti, eligunt in regem Albertũ Baioariæ ducẽ, ſed electioni conſentire noluit. Cap. LVII.

BOhemi qui Alberti regis cauſa inter ſe diſſidebant, cognita morte, apud Pragam cõuenientes, unum totius regni corpus efficiunt, atq; ad eligendum nouum regem ad viij. Kalendas Maias diem ſtatuũt. Rochezana qui dudum apud Grecium exulauerat, domum reuertitur, ſnoq; more inſaniens, Romanam eccleſiam, cardinaleſq;, patriarchas, cæteroſq; per orbem epiſcopos blaſphemans, apud ſolos Bohemos incorruptæ ueritatis inueniri ſacramenta dicit: precioſiſſimum Chriſti ſanguinem paruulis ac dementibus præbet. Sacerdotes ſuæ temeritati aduerſantes, domo pellit: popularibus cõmunionem ſub ſpecie uini recuſantibus, eccleſiaſticam ſepulturam interdicit. Redeunt damnata tempora, ſuumq; placitum, ſuum quiſq; ingenium recepit. Regina Elizabet iam filium ex Alberto pepererat viij. Kalen. Martij, Ladiſlaum nomine, atq; Hungarorũ ei coronam impoſuerat. Mittuntur ad eam legati, qui dicant ad eligendum regem diem ſtatutã: ſi quid iuris in regno Bohemiæ ad ſe ſpectare confidat, oratores mittat, qui rem ſuam agant. Regina natum ex Alberto filium in cunabulis oſtendit, rogat ne paterna hæreditate pupillum exuant. Tempus mittendi legatos arctum eſſe, neq; enim amplius quàm dies quindecim ſupererant. Si prorogetur terminus, miſſurã qui pueri iura ediſſerant. Erat inter legatos Procopius Rabenſteinus nobilis eques, doctrina ac morum lenitate præſtabilis, cuius nos amicitia pluribus annis oblectauit. Is quum Alberto ſeruiſſet, habiturum ſe curæ ait quæ regina mandaret. Reuerſus in Bohemiam, eos primũ adijt, qui partes Alberti fouerãt. Exponit reginæ deſiderium, ſuadet proferri cõuentum. Res digna exauditione uidetur. Verum Ptarſco, & qui Alberti recuſarant imperium, quum iam Pragæ conueniſſent, regno conſulendum quantocyus eſſe dixere, reginam ſpernere, inſtare, properare, uocare abſentes: Illi diẽ ex die conſulto proferre, moræ cauſas nectere. Interea legati ab regina ueniunt, fit frequens conuentus. Intromiſſi oratores proceres rogant, Sigiſmundi & Alberti ſuorum regũ meminerint, nepotem filiumq; ne reſpuant: contra ius gentium paternam hæreditatem puero ne adimant, fœdera cum Auſtralibus percuſſa ne uiolent, pupilli atq; orphani miſereantur. Sunt nõ pauci qui læto fauore legatorum poſtulata ſuſcipiunt. At qui Albertum oderant, filium regem negare, cuius patri tanquam regi non paruiſſent. Infantem regno inutilem eſſe, regẽ à regendo dictum: qui regendus ſit, regem uocari non poſſe. Antequam Ladiſlaus adoleſcat, longum tempus effluxurũ poſſe, interim regem aſſumi qui per ſe regat. Satis eſſe Ladiſlao, ſi poſt quatuor & uiginti annos ad regnum uocetur: medio tempore locum alteri faciat. Reges regno dari, non regna regibus.

Fridericum

Fredericum Austriæ ducem, iam Romanorũ regem electũ, Bohemis indulsisse, uti quem uellent regẽ sibi asciscerent. Vicit hæc sententia. Albertus itaq; Baioariæ dux, maiore procerum uoto rex declaratur, qui apud Venceslaum quondam nutritus, Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur ad eum primores regni, inter quos Vlricus Rosensis, homo semper se tempori accõmodans, princeps fuit, qui licet Alberti partes olim defenderit, huius tamen sentẽtiæ suasor extiterat. Quibus ea res indigna uideretur, hi Procopium ad Fridericum Cæsarem clàm ire iubent, rogantes nobile regnum ne pupillo neghgat, cuius tutelam susceperit. Iam enim Elizabet Hungarorum inconstantiam uerita, qui ad Poloniæ regem defecerant, Ladislaũ ad eum miserat educandum. Fredericus audito Procopio, missis ad Albertum Baioariorum nuncijs, hortatur ne regnum sibi alienum usurpare præsumat: quod quũ difficile, tum ignominiosum fuerit Bohemis, quibus defuncti regis hæres esset, non licuisse alium eligere, neq; se potestatem eam dedisse, quemadmodum in Bohemorum conuentu nõnulli ementiti fuerant. Procopium uero in Bohemiã remittit, qui ius Ladislai haudquaquam se neglecturum afferat. Albertus ea uirtute atq; animi moderatione usus est, quæ postquã reges esse cœpere, rarissima semper fuit. Nam uenientibus ad se Bohemorũ legatis, amplũ & nobile regnum offerentibus gratias egit, qui se unum ex omnibus elegissent, cui parẽre uellent, dignumq; tanto imperio iudicassent. Multa se idcirco debere Bohemis, neq; id unquam beneficij obliuioni daturum. At quum regis Alberti soboles extet, indecorum esse cum alterius iniuria regnum quærere, paternam hæreditatem nulli auferendam: qui pupillos suo iure dispolient, dijs atq; hominibus inuisos pœnas aliquando patrati sceleris dare: cognouisse se non uano rumore fœdus antiquum inter Bohemos & Austriales extare, deficiente mascula sobole principem ne foris assumant: fidem seruare pulchrũ, ne cui temere noceatur cauendum. Scelestam execrabilemq; uocem illorum, qui regnandi causa ius uiolandum astruunt. Atq; ita maiorẽ se spreto regno monstrauit, & si uerum fateri licet, clarissimum egit regem. Nam regnũ apud eos est qui spernunt, non qui cupiunt.

Albertus modestia

De Ladislao infante Bohemorum rege XV. Cap. LVIII.

BOhemi ab Alberto repulsi, iterum conuenientes, legatos ad Cæsarem mittunt, petentes tutorio nomine uti regnũ accipiat. Is in Belgiam se iturum dicit, coronę suscipiendæ gratia: quum redierit, de re ipsa transacturum. Reuersum potẽtissimi ex Bohemia proceres adeunt, inter quos Ptarsco quũ esset Alberti filio infensus, seorsum Fredericum alloquitur, regem ut seipsum faciat hortatur, facile id futurum, si tutelam pupilli rejciat. Nam quum cęteri desint, Bohemos suopte ingenio regnum sibi oblaturos, cui ex fœdere tanq; seniori Austriæ principi debeã. Negauit Fredericus orphani cuius tutelam gereret, hęreditatẽ se quoquo pacto inuasurum. Nec tamen Bohemiam tu-

torio nomine administrare uoluit, quam sine profusione magna pecuniarũ retinere non poterat. Nã Bohemi nisi ex regibus quotidiana munera accipi ant, ab officio recedũt. Neq; regnum est cuius fiscus abundat: regię possessio nes in priuatas manus peruenere, argentifodinæ unde opes regiæ in immen sum creuere, maiore ex parte perierũt. Distracti cẽsus, uectigalia prorsus ex tincta: nisi populares in sumptus regios pecuniam conferant, quam uocant

Berna bernam, aut rapere unde uiuat regẽ oportet, aut precario regẽtem mẽdicare. Suasit igitur imperator ipsi per se prouinciam regerent, donec pupillus ado lesceret: donatosque oratores à se dimisit. Domum reuersis gubernatores eli gere placuit, inter quos Ptarsco & Mainardus priores habiti. Stetit aliquan diu cõcordia discors. Nam licet Mainardo Ptarsconiq; factionum capitibus parum conueniret: & alter cõuenta cum concilio habita seruanda esse diceret catholicarum tutor partiũ: alter sperneret, Rochezanæ amicus: ab armis ta men abstinuere, mediumq; quoddam temperamentũ inuentũ est, quo par tium cuique suo uoto liceret uiuere. Verũ Ptarscone ui morbi repente extin cto, Mainardi potestas aucta est, cui quũ Pragenses, tum potiores regni ci uitates paruere. Id ægre fuit aduersæ parti, quæ Ptarscone defuncto ad Ge orgium Poggiebracium se contulerat, eumq; sibi ducem elegerat, iam tum rei militaris peritia, rebusq; strenue gestis insignẽ. Orare igitur ne iacere suas partes sinat, Mainardum indies crescere, Pragam in potestate habere regni Metropolim, sacerdotes qui Romanum ritum introducant magnificare, qui ueritates patrum sequerent́ persequi. Occurrendum temeritati hominis, qui peregrinos mores patriæ anteponat, Pragam ei auferendam, neq; id esse dif ficile: ciuibus nõ placere Mainardi regimen, Rochezanã multos habere ami cos, qui excitato tumultu arma capessant: audendum esse fortibus uiris, for tunam ipsam aperire uictoriam. Georgius ipse qui suapte natura magna cu peret, collaudatis suasoribus nonnullos in urbem ire iubet, qui pertentatis ci uium animis quæcunq; inuenerint ad se referant. Postquam multi aures ad hibent, coniuratione facta, inuadendæ urbis dies constituit́. Coniurati incen dium in parte urbis admodum remota excitant, concurritur ad restingendũ

Praga per proditionẽ capta ignem. Interea Georgius ex aduersa parte cum copijs muros inuadit: nec mo ra, proditores in instanti portas aperiunt: extollit́ clamor ut in capta urbe so let. Hinc tremor suprema timentium, inde exultatio uictorũ exaudiri. Truci

Mainardi mors dantur passim resistentes. Mainardus in eo tumultu captus in arcem conie ctus, ibiq; tandem obijt, siue tædio diutini carceris, siue ut pleriq; putauerũt, exhausto ueneno. Ex illo tempore Praga sine controuersia in potestate Ge orgij fuit, neq; posthac aduersari palàm uoluntati eius ex baronibus quisq; præsumpsit, quibus potestas suspecta uisa, durum imperium, in concionibus laudare hominem, probare regimen, blandiri, adulari, unum eum esse dicere, qui tandem regni calamitatibus modum imponat. Id nulla uia rectius fieri posse.

posse, quàm si rex in regnum ueniat, precari, numen obtestari, id patriæ non deneget, legatos ad Cæsarem mittat, instet, urgeat, facturum tutorem deniq; quod in pupilli rem sit: si pergat aduersari, nihil Bohemis imputandū alium regem quærentibus. Sententia quamuis ingrata Georgio, accepta in auribus populi refelli non potuit. Missi ad Cæsarem oratores nihil impetrauere: pupillaris ætas excusationē præbuit, quanq; sæpius idem tentaret. Venere plurimi ex Bohemis ad Fredericū uisendi regis gratia. Inter quos Georgius nomine Giscra, armorum gloria clarus, qui partes eius unus fermè defenderat in Hungaria, quum rex Poloniæ regnū inuasisset,† prædones sæpe acie fuderat: Ioannē Huniadem bis castris exuerat: rebellantes Hūgaros magnis cladibus affecerat. Is ubi ad conspectum regis intromissus est apud nouam ciuitatem, quo in loco tunc aderamus, astantibus plurimis illachrymans, Ladislai manum exosculatus, in hunc modum uerba fecit, Video te tandē teneoq; mi rex, si scires quæ pericula propter te adiui, quibus me laboribus implicui, quot aduerso corpore uulnera accepi. En cicatrices testimonio sunt, patri ego tuo tibiq; uitam deuoui. Nulla uis est, nulla fortuna, quæ alienare animum à te meum possit, officia mea sola tibi auferet mors. Sed tu hæc per ætatē non intelligis. Et subridens, Quod ergo, inquit, mihi præmiū fidei ac laboris erit? & quod das militi tuo stipendiū? Sextum tūc annum agebat Ladislaus: qui postq̄ Giscra finem dicendi fecit, oculos huc atq; illuc circumuoluens, loculos Ioānis magistri cameræ suspiciens ex phylacterio pendēres, qua ille numos more Theutonico pauperibus erogandos asseruabat: hanc tacitus arripuit, æraq; sex tantū, neq; enim plura inuenit, illinc deprompta Giscræ dono dedit. Admirati omnes pueri factum, & prouidum & liberalem futurum iudicauere. Giscra innexos postmodum auro numos è collo suspendit, regiæ gratitudinis monumentum. Hungari qui mortuo Alberto regem Vladislaū ex Polonia uocauerāt, diu imperium Ladislai obtrectauere, bellumq; aduersus Turcas infeliciter gessere, in quo Vladislaus fortiter pugnās obtrūcatus est. In conuentu deinde ciuitatum procerumq; Ladislaus rex appellatus: missa legatio ad Fredericū Cęs. in qua regni primores fuere, decretū electionis exposuit, Ladislaum in Hungariam mitti coronādum postulauit. Responsum est recte Hungaros egisse, qui regem tandem suum recognouerint, electione tamen haudquaq; opus fuisse in eo, quem natura regē dedisset, neq; coronandum esse, qui semel coronatus sit. Puerum adhuc egere tutore, nullius tutelā salubriorē ei esse, quàm Frederici Imperatoris & proximi consanguinei: Expectarent ætatem regno idoneam, interea per se regnum administrarēt. Diu inter Hungaros & Imperatorem ob negatū regem inimicitiæ fuere, & armis quoq; tentata res est. Ioannes Huniades infestis copijs Austriam ingressus, quamuis ferro atq; igne agros uastauerit, regem tamen coronamq;, & quæ repetebat in Hungaria castella, obtinere non potuit. Pugnauit iterum cōtra

Giscra

† al. Polonos

Turcas, à quibus magno prælio uictus, humilior factus, Cæsaris beneuolentiam & petijt & impetrauit. Ob quam rem quãuis sæpe & ab Hungaris & à Bohemis Ladislaus peteretur, res tamen ad duodecimũ eius annũ protracta est. At quum Fredericus imperialis coronæ suscipiendæ gratia Italiã petere statuisset, rursus Bohemi, Hũgari, & Australes, legationibus seorsum missis, Imperatorem fatigauere, Ladislaum reposcẽtes: postulata omnibus negata sunt. Ad Bohemos, qui ea de re conuentum Pragæ habituri erant, ac ferocius agere uidebãtur, regem alium electuri, nisi mos eis gereretur, legatos mittere placuit, quibus & nos additi sumus. Prouinciales, quibus apud Pragam dies statuta fuerat, grassante illic peste, in Beneschauia cõuenere, quos in frequẽti conuentu, præsidente Georgio Poggiebracio, in hunc modum alloquuti sumus,

Legat. imp. oratio

Petiuistis ex Cæsare uiri Bohemi, Ladislaum regis quondam uestri filium ad uos mitti: idem Hungari, idem Australes, importunis precibus exigunt. Si uobis mos geritur, illos offendere necesse est: si preces aliorum audiantur, contemnere uestras oportet: si necessarium sit alterum ex duobus, uestram amicitiam præferet Imperator. Vetus est enim maiorum suorum cum Bohemica gente fœdus, & acceptorum ultro citroq́; beneficiorum memoria recens. Sin uirtus claritasq́; pensitanda est, quis Bohemico nomini non inuideat, cuius uictorias tempestate nostra plures numerare licet, q̃ reliquæ gentes omnibus seculis comparare potuerint? Verum Cæsari hoc tempore in hanc electionem descendere haudquaq̃ necessariũ uidetur, quando ea pueri ætas est, quæ neq; uobis neq; Hungaris usui esse potest. Esto, ueniat in Bohemiam Ladislaus, quod inde regno emolumentum cedet? Illé ne ius litigantibus dicet? statum Reipub. reformabit? aduersus hostes copias ducet? belli, pacis'ue munia obibit? Nihil horũ præstare potest, cui recte tutela opus est. Illud in primis eius aduentus faciet, Regis pompa ducenda est, ornanda regia, adhibendi ministri, curia more progenitorum apparanda. Ad hæc grandi pecunia opus. Vobis nullum ærarium esse audio, nullos census, nulla uectigalia publica. Ad uestras igitur opes recurrendum, uos præstare sumptus, uos regem alere, uos inexplebilem curiam & insatiabiles ministros explere oportebit. Video præterea inter uos non paucos esse proceres, consilio, autoritate, atque opibus penè pares. Cura regis uni committenda erit, non omnibus: ille dominus, ille rex uester iudicabitur, qui regis corpus in potestate habebit. Et quis uestrum est, qui non eum honorẽ sibi quàm alteri malit? Semina inter uos discordiarum petitis, nisi prius in unum cõueneritis, qui regis curę pręsit. Vos his incõmodis Fredericus liberat, qui suo sumptu pupillũ regnum gubernans, dissensionũ uobis fomitem aufert. Nec uos latet, quandoquidẽ tenera regis ætas est, corpus eius in potestate Cæsaris rectius esse, quàm in alterius cuiuspiam. Ille enim consanguineus est, ex eadẽ familia natus, & Imperator. Et quis pupillo regi conuenientior tutor detur, q̃ princeps

principum?

principum: Si sit inter uos & Hungaros contentio coram extraneo iudice, de custodia corporis regis, par causa uestra atq; illorũ iudicabitur. Vtriq; regem petitis, utrique fidelitatis documenta præstatis. Verum in hoc illi superiores erunt, quia natũ apud se regẽ, coronatũq; dicent. Apud Cæsarẽ uestra causa longe iustior est, q̃ Hungarorũ: seipsum tamen in cura patruelis uobis præfert. Curate regnum, pupillum sibi dimittite, quem postquam pubes fuerit, uobis in primis credet. Quod uero oratores uestri dixere, alium regem accersiendum à uobis esse, id magis terroris incutiendi causa dictum Imperator existimat, quàm quod animo uestro ea sententia sedeat. Neq; enim uestra fides incorrupta prius, hoc repromittit, neq; progenitorũ Ladislai in uos collata beneficia hoc exigunt, nec innocens eius ætas quicq; demeruit. Cæterũ uoluite animo prius ut sapẽtes decet, quem nam Ladislao præferre possitis: cuius sanguinẽ, si matris originem memoria tenetis, quatuor Romanorũ Imperatores produxere. Si paternam prosapiam exquiritis, quinquies imperatoria dignitas in australi domo resedit. Obscuritatem quærat necesse est, cui tanta claritas non satisfacit. Addite potentiã, amicitias, clientelas. Austriã uobis uicinã possidet, Morauia, Slesia illi parent, Hungari & si res nouas moliri uideantur, ab officio tamen non recedent. Imperator à quo regnũ uestrũ dependet, sanguini suo nõ deerit, nec ius familiæ suæ negliget. Baioariæ Saxoniæq; duces, marchiones quoq; Brandenburgenses, & oẽs fermè Germaniæ principes, Ladislaum propinqua necessitudine attingũt. Nõ potest hic pupillus offendi, nisi & tota Germania lædatur. Hæc superflue uobis cõmemorari non ambigo: uerum ita iussit Imperator. Ille in Italiam pupillum secum adducet: reductum, puberemq; factum, si perstiteritis in fide, ad uos primum mittet. Vos interea pro grauitate integritateq; uestra, quod in rẽ Bohemici regni, pupilliq; sit, cõsulere admonet. Verisimilis oratio uisa, neq; sine fauore excepta est: acceptioreq; Procopius noster collega reddidit, q patrio sermõe, latinæ linguæ ignaris uerba nostra interpretatus est. Iussi sumus ex conuẽtu paululũ abire, mox reuocatis responsum datum. Redditæ Imperatori gratię, qui eam legationẽ misisset, atq; in dimittendo rege, Bohemos præferret cæteris. Accipere se bene consulta consilia, missuros ex nobilitate sua primarios iuuenes, qui Cæsarem Italiã petentẽ sequant, eiq; ministrẽt. Expectaturos quiete reditũ, quem felicem faustumq; superũm benignitate futurũ exoptẽt.

De morte Barbaræ imperatricis, uxoris Sigismundi. Cap. LIX.

APud Grecium Barbara imperatrix ea tempestate decedit, inexhaustæ libidinis mulier, quæ inter concubinos illaudatũ æuum publice agitãs, sæpius uiros petijt quàm peteretur, neq; Christianæ neq; alteri cuipiam religioni astricta, quippe quæ superos inferosq; ullos esse negabat. Ferunt eam ancillas suas sæpe orantes ieiunantésue increpasse, quæ corpus suum frustra macerarent, fictumq; cœli numen placari uerbis crederẽt. Viuendũ suauiter

Barbaræ impietas

dum uita suppetit,fruendumq́ uoluptatibus. Id tantum homini datū, cuius anima cum corpore simul extinguitur:somniare,qui alteram uitam sibi promittunt.Congrua moribus sentētia. Nam qui relicto animi cultu, uoluptati corporis se dedere,grauati uitiorū sarcina,non quibus explicent,uitamq́ corrigant,sed quæ cœptum iter approbent,ea dogmata facile imbuunt. Neque inquinatis mentibus solamen ullum ualentius, quàm si totū extingui morte hominē opinentur. Vna salus desperanti cœlum,inferos nō timere. Corpus Barbaræ quamuis infidelis fœminæ, Bohemi Pragam tulere, peractoq́ funere, in sepulchris regum cōdidere. Nec defuere sacerdotes, qui prophanum cadauer ecclesiastico ritu sepelirent. Nō sunt regibus scriptæ leges,nec in Bohemia quicquam non permissum. Fredericus postquā quieturos Bohemos intellexit,quorū motus in primis uerebatur,reclamantibus Hungaris & Australibus,assumpto secum Ladislao rege, Italiam ingressus, Augustalē coronam à Nicolao quinto Pont.Max.Romæ accepit. Exin uisitato apud Neapolim rege Alphonso,cuius tum opes florentissimæ fuerūt, cuiusq́ neptem
als,sororem in matrimonium duxerat, Leonoram regis Portugalliæ† filiam,moribus ac forma præstantem,domum rediit.In eo itinere Ladislaus sæpe fugam molitus est,consilio pędagogi fretus, cum quo postea captus,usque in hunc diem custoditur in uinculis.

Quomodo Australes Ladislaum regem ab Imper.petentes,non exauditi,bellum mouent,Nouamq́ ciuitatē obsident. Cap. LX.

AVstrales interea, suasore Vlrico Eizingero, sumptis armis præsides prouinciæ à Friderico institutos ui pellūt,gubernatores ex seipsis duodecim eligunt, summā rerum Eizingero cōmittunt. Incentorem quoq; nouitatū,alterū Vlricū Ciliæ comitē in societatē accipiunt,auxilia ex uicinis gentibus accersiunt, reuersum Imp.missis legatis,aut regem Ladislaū tradere,aut bellū expectare iubent. Postulatis non tam reiectis q̄ suspensis,impatientes magis moræ q̄ belli,infestis signis Nouā ciuitatē petunt. Cōmittitur primo aduentu atrox pro portis prælium:nullus sagittis modus, cadunt sine numero tela.Bombardæ stragem hostium horrendā ædunt. Miserabile uisu,disiecta passim membra equorū atq; hominum cernere,cruorem late fluentem aspicere.Quà densissima fuit,unus perfregit aciem lapis emissus, idem alius atq; alius fecit,prostratis quicunq; occurrere, inermibus atq; armatis: nec tamen intermissa pugna.Conglobati hostes,magis ac magis instare. Vbi res gladio geri cœpit,ac uir uirum manu prehēdit, equus equū impulit, pugnatum est aliquandiu æquo marte. Postremo Cæsarianorū acies nō tam uirtute q̄ multitudine superata,terga dedit,atq; in urbem trepide se recepit, unius mili-
Poūkircher tis Andreæ Poumkircher, postea à Cæsare ad Baronatū suffecti audacia ciuitatem tutata est.Qui ne uictores cum uictis uno agmine irrūperent, tādiu pro porta solus impetum tenuit,donec cōuersi fugientes,globo facto,ex loco difficili

difficili hoste repulso ianuam clausere. Firmata est deinde obsidio, & oppugnata machinis mœnia. Ex Bohemis solus Henricus Rosensis cum ducentis equitibus, peditibus fermè octingentis in castris fuit. Hungari nondum uenere. Neq; enim per inducias bellũ inferre Cæsari licebat. Australes circiter duodecim milia milites expeditos in armis habuere. Georgius Poggiebracius Cæsari, cuius erat amicus, opem laturus, † sedecim milia militũ cõgregauerat: sed audita concordia, in agrum regulorum Rosensium exercitũ duxit, uillasq; late populatus est. Imperator enim interuentu Caroli marchionis Badensis, Sigismundiq; Salczburgensis archiepiscopi, Ladislaũ e manu sua dedit, Australibus multa promittentibus, quæ postea barbara fide negauerunt. Inter cætera cõuentum erat ad iij.† idus Nouembris conuentum Viennæ habere, in quo uocati utriusq; partis consanguinei, Bohemi quoq; atque Hungari, de tutela regis nondum puberis iudicarent, Ladislaum interea in potestate comitis Ciliæ extra Viennam degere, nihil prius administrare q̃ consilij decretum fieret. Verum puer postridie in urbem ductus, summis nouisq; honoribus exceptus, e uestigio magistratus in ciuitate creauit: præfecturas tota prouincia instituit: sacerdotia donauit: regio more curiã erexit. Hungari ad eum uenere, inter quos Ioannes Huniades fuit, qui tum comitatum Histricensem regia beneficẽtia consequutus, haud aliter quàm principes consueuere, nouæ dignitatis insignia suscepit. Accersiũt & regem suum Bohemi, cum Georgio Poggiebracio, quibus non minora Ladislaus pollicitus, quàm pater atq; auus promiserant. Postquam dies affuit cum Imperatore constituta, Ludouicus Baioariç, & Gulielmus Saxoniæ duces, Albertus quoq; marchio Brandenburgensis, Carolus Badẽsis, & multi ex Germania prælati ac principes aduenere. Frequens conuentus habitus. In quo præsidente Ladislao, oratores Imperatoris, inter quos & ipsi fuimus, ita audiri sunt, ut uicti apud uictorem. Frustra æquitas, frustra honestas, in mediũ deducta. Cuncta ex arbitrio comitis gerebant. Ipse pro rege uerbum facere ac respondere, qui neq; leges neq; pacta uictorem obligare posse aiebat. Fredericum & iure simul & bello excidisse, armatis ac fortibus iura fauere. Postremo infectis rebus conuentus dissolutus. Nicolaus cardinalis sancti Petri, doctrina & uitæ integritate conspicuus, ad componendam pacem apostolico imperio missus, ab Australibus reiectus est. Ladislaus quamuis rex appellaretur, alieno tamen arbitrio ductus, in regnis suis triumuiratum deduxit. Ioãnes Huniades Hungariam rexit, Poggiebracius Bohemiam, Vlricus Austriam. Penes hũc maior autoritas, qui regem in potestate habens, illis quoq; imperare posse uidebat. Promiserat Vlricus & Hungaris & Bohemis regẽ ad eos propediem uenturũ. Hungaris primum satisfacere statuit, diem illis apud Pozoniũ cõstituit, eoq; regem ducit. Conueniunt frequẽtes Hungari, res ibi pro uoluntate Huniadis ordinantur. Potentiori omnia parẽt. Vlterius regnũ ingredi neq;

Margin notes: † al. xl. — † al. Kal. — Ladislai inauguratio — Triũuiratus

regi neq; comiti uisum. Fit reditus in Viennam. Bohemis dies statuitur, qua regem coronandum Pragæ suscipiant. Erat inter Bohemos Ioannes Smiricheus, homo nobilis, & facundiæ gratia inter primos constitutus. Is postquã regem Bohemiam ingressurũ cognouit, literas huiusce modi ad eum dedit,

Smiricbei fortuna Ioannes Smiricheus Ladislao regi salutem. Venturum te quamprimum in regnum tuum probo, si modo imperaturus ueneris, non pariturus. Inermem impotentem'que intrare non laudo, nisi bicipitem mater peperit, ut ex duobus capitibus unum Viennæ apud amicos dimittas, alterum Bohemorũ dubiæ credas fidei. Vale. Epistola comiti reddita est, qui cognito tenore Georgio eam remisit. Ille accersito procerum concilio, inter quos Ioannes nõ in postremis erat, literarũ sensum suppresso scribẽtis nomine recitat, quid mereať scriptor percunctať. Dignũ morte primi iudicãt: nec Ioannes suo loco sententiam dicere iussus, aduersari audet: proditorem & ipse patriæ, afficiendumq; summo supplicio censet, qui ea scripsit. Proferť mox epistola eius manu conscripta, & impressum annuli signum recognoscitur. Damnatus ore suo, comprehenditur: duarum horarũ tempus datur, in quo, si uelit, & animæ suæ saluti, & domesticis rebus consulat. Nec diutius uitæ dimissus, gladio percutiť. Sic uir magis eloquens q̃ cautus, dũ alienã seruare uitã studet, perdidit suã.

De eiectione comitis Ciliæ, & priuatione administrationis suæ. Caput LXI.

COmes interea, ut quàm splendide regem in Bohemiam duceret, haud ignaue operam dabat: ad eam rem non parum auri necessarium erat. Publicum ærarium exhaustũ, qui eam summã crederent, neq; negociatores, neq; proceres inueniri. Mos est Australibus, quoties repentina principi necessitas ingruit, ex subditis pro modo facultatum pecuniam exigere, quam *Steura* uocant steuram. Id tamen iniussu prouincialiũ haud permissum. Huc ergo recurritur. Conuocantur apud nouum Triticiburgũ pro ueteri consuetudine quatuor ordines, sacerdotes, barones, nobiles, ciuitates. Ibi comes præsente rege conuocationis causam edicit. Iter in Bohemiam regi necessariũ ostendit, qua pecunia sit opus exponit, principi suo ut subueniãt hortatur, neq; inopẽ mendicantiq; similem ad coronã suscipiendã ire permittant. Conuentus deliberandi copiam petit. Ibi Eizingerus, qui iampridem à comite spretus, extra regis gratiam eiectus, occasionẽ qua se uindicaret expectabat, idoneum nactus tempus, uocatis seorsum primoribus, quos sibi fidos, comiti infensos

Eizingeri oratio credit, ita loquutus fertur, Quid agimus uiri Australes, semper ne Ciliensis mancipia erimus? Imperatoris iugum excussimus, ut comiti seruiremus? Moderatius certe illius regnum fuit, tolerabilior dominatio: Ille in austria natus, nostrorum principum sanguis erat: & si uerum fateri libet, nostri domini dominus. Quia tamen ex re sua magis quàm principis nostri prouinciam rexerit, arma sumpsimus, prefectos eius eiecimus, regem nostrum uindicauimus.

Hic ille

Hic alienigena nostra demũ ætate principatus honore donatus, nos omnes pro seruis habet. Cui nostrum de Repub. consilium creditur? Iniussu nostro rex in Hungariam ductus est, superis gratia qui remiserunt incolumẽ. Nunc nescientibus nobis promissus Bohemis, Hungarica Bohemicaq́ negocia solus comes pro libidine sua ducit. Neq; contentus duorum regnorũ gubernatores uectigales sibi fecisse, Austriam solus exhaurit. Nam quota portio est, quam regius sumptus accipit? Quicquid reliqui est, comiti cedit. Maior ei q̃ regi familia seruit. Taceo concubinã instar reginæ cultam, cuius uirũ conciuẽ nostrum O Vienenses interfecit. Plena prædonibus & meretricibus domus eius, inter hos regias opes effundit. Magistratus, præfecturas, sacerdotia uendit: ubi non sufficiunt publica furta, ad priuatas facultates manus admouet. Quicquid olim peccauere opulenti, hodie plectitur: nulla uetustas impunitatem criminis habet. Neq; tuta innocentia est, inconuicta puniuntur scelera. Et offendisse maiestatem conuincit, quisquis diues habetur. Nemo suæ substantiæ certus dominus. Equi, serui, liberi, coniuges uestræ, pro libidine comitis auferuntur. omnia ei licent, neq; pauciora uult quàm potest. Nunc sumptus regij petuntur, quibus in Bohemiam pergat. Fateor non iniqua postulatio est, si fraus absit. Cautiorem me comitis artes ac uersutiæ reddunt. Sibi hæc pecunia, non regi quæritur: nouum aliquod bellum, nouum argentũ pariet. Nostris alitur malis, sua quies, pax eius, nostrum bellum est. Insecurum facit nostra securitas. Pudet me patientiæ nostræ, qui si uiri essemus, facile opprobrium hoc è nostris oculis eijceremus. Sed fuit hactenus prohibita conuentio: nunc simul congregatis Reipub. licet consulere. Resumite alacres spiritus, amicos quisq; uestros cõmonitos reddite, ad imperium præsto cum armis adsint. Accingimini mecum, aut uobis libertatem, aut mihi mortem parabo. Illud in primis mihi ex usu uidetur, multitudo ne regi postulata deneget, paucos ex primoribus eligat, qui regẽ adeuntes, semoris arbitris prouinciæ necessitates exponant. Non dubium quin uobis mihiq́ id muneris demandetur. Ego, si regis alloquendi facultas detur, exclusurum me comitẽ nequaquam ambigo. Placet Eizingeri consilium, dant inuicem dextras, iureiurando se astringunt, alterum alteri non defuturum, donec comes eijciatur. In conuentu prouincialium quæ uolunt ex sententia ordinant. Nec morati, regẽ adeuntes, daturos argentum prouinciales offerunt: esse tamen quæ soli sibi mandata perferant, Rempub. Austriæ concernentia. Iussis exire cæteris, soli apud regem manent. Ibi Eizingerus regem Australi sanguine natum dicit, nullos sibi fideliores Australibus esse. Imperium eius illis naturale, cæteris uiolentum. Consilium ab his recipi oportere qui amant. Moleste ferre Australes, principis sui negocia non bene administrari, expilari prouinciam, uexari subditos, uicinorum odia prouocari. Comitem ditare suos, regem ad inopiam redigere: Ladislaum regem uocari, comitem regnare, bellum

Tyrannidis imago

Eizingeri accusatio

bellum ab eo cum Imperatore nutriri. Gubernatorem autem Hungariæ annua quatuor & uiginti milia numũ regi pendere, comiti duodecim milia. Idipsum reliquos prouinciarũ præsides facere, omnes comiti uectigales esse. Nihil dubium quin ea mens hominis ad regnum quoq; aspiret: amouendum cum priusquam meditata perficiat. In atrocibus delictis etiam cogitationes plectendas esse. Posse haud difficile comitem eijci, uerum taciturnitate opus. Aperto consilio postquã regi cuncta placent, intromisso comite deliberatio conuẽrus exponitur: promissa pecunia dicitur. Viennã tamen dum exigitur esse petendam, ordinandam ciuitatem, ne quid in absentia regis turbarum exoriatur. Ficta pro ueris plerique referunt. Commendat deliberata comes. Eizingerus Viennam præcurrit, senatũ de mente regis edocet, cuius reditus ciuitati iucundissimus fuit. Nihil prima die actum. Postera summo mane Eizingerus regiam adit, collocatis in proximo diui Augustini templo mille armatis, qui præsto ad signum erumpant, alios tectis armis intrare palatiũ iubet. Conueniunt frequentes consiliarij, regem in cubiculo salutant, proceres exiturum in aulã expectãt. Ex familia comitis nemo intromittitur. Vltimus omniũ adest ipse comes, qui apud concubinã dormierat: nec tã cito uenisset, nisi uocatus ab amicis in palatio nouas res in palatio parari accepisset. Pulsãti fores non patuere, donec furens calcibus insultauit. Vbi ad regem uentũ est, silentium aliquandiu seruatum. Deinde Eizingerũ innuente rege ita loquutũ accepimus: Ab hac hora comes regiam tibi curiã interdictam scito, abi quò libet gentium. Neq; posthac gubernatoris nomen, neq; consiliarij, neq; regij familiaris usurpes. Hæc me tibi dicere rex iussit. Ad ea comes, nihil mutato uultu, forti & constanti animo indignum se cui talia dicerentur respondit. Aemulorum suorum ea esse, non regis: solere principes qui de se benemeriti essent, his meliora referre: se patri Alberto, se matri Elizabet, se ipsi Ladislao summa fide seruiuisse, pro eo prius fudisse sanguinem quàm nasceretur. Bella eius causa difficilima confecisse, fuisse in carceribus, patrimonium profudisse, Imperatoris odium incidisse, ut regnum ei conseruaret, scire se benignũ regem habere, & accepti beneficij memorem. Quæ dicta essent uerba, moribus suis nõ conuenire: Eizingerum ea excogitasse, qui iampridem sibi fuisset infensus, quoniam pro sua libidine expilare regis bona non potuisset. Orare ne plus inimicorum odia quàm sua merita ualerent: ne bonitatẽ regiam aduersariorum malignitas uinceret. Fit silentium loquuto comite: nõ satis certo senatu, an rex in sententia persisteret, & mutatum eius animum ratione comitis uerebantur, inclinaturi quò ille se uerteret, ex cuius nutu pendere uictoriam norant. Eizingerus de statu suo solicitus, nihil cunctandũ ratus, priusq̃ rex comiti responderet: ita inquit, Ego mandãte rege uerba feci, nihil de meo loquutus sum: ipse adest, ipse me iudicet. Dabo merito pœnas, si meam tibi comes, non regis uoluntatem exposui. Effare tandem rex optime, nec nos ultra

ultra suspensos teneto. Tum rex placide, ut cõsueuit, Ex mea, inquit, intẽtione ac uoluntate loquutus est Eizingerus: atq; his dictis subticuit. Vidisses erectas Australium mentes, & iam comiti tanquã uicto eiectoq; insultãtes. Ille ad proceres exiens, quos in aula congregatos diximus, eiectionis suæ contumeliã exposuit, consilium atq; auxilium expetens. Quibus in uoluntate regis omnia sita respondentibus, ad sororẽ regiam se contulit: ab ea præter lachrymas & muliebrem eiulatum nihil extorquet. Et iam undiq; per palatium ire armatos animaduertit. Cedendum itaq; potenti inuidiæ censuit, neq; parũ putauit ex inimica ciuitate saluũ corpus educere. Clientes eius audita rei nouitate, sibi quisq; fuga consuluerant. Tacitus igitur & cõfuso similis cum quatuor tantum comitibus ex aula discedens, in patriam suã concessit. Albertus marchio Brandenburgensis ne populares saxa in eum iacerent, ad portam usq; tutũ iter fugienti præbuit. Verum queis prohibitæ manus fuere, linguæ libertate usi probrosa in abeuntẽ maledicta omnis generis cõgessere. Inconstantis fortunæ singulare documentum. Nam qui paulo ante tutor regis & secundum in Austria caput erat, in quem omnium oculi respiciebãt, qui belli pacisq; munia solus agebat, unico regis uerbo potestate priuatus, inops consilij, & animo confusus abijt.

De coronatione regis Ladislai. Caput LXII.

REx paulo post magnificentissimis apparatibus Bohemiã petijt, atq; in Praga summos consequutus honores, regni coronam accepit, Bohemi in eius sumptus suorũ quisq; censuũ tertiam partẽ contulere. Ex ea pecunia coronationis solennia peracta sunt, supportata curiæ onera, & nonnulla coronæ castra redempta, quæ uel Georgio Poggiebracio, uel amicis eius cõmisere. Mansit ibi non paruo tempore Ladislaus, nec unquam hæreticorũ ecclesias quãuis sæpe rogatus intrauit, neq; sacris eorũ interfuit. Presbyter quidã ex factione Rochezanæ, in sacello arcis rem diuinam facturus, sacerdotali ueste ornatus ad altare conscẽderat. Rex eo in loco sacra quibus interesset, celebrare iusserat. At ubi hæreticũ id muneris occupasse, nec uelle alteri locũ facere didicit: misso magistro militũ, prophanũ sacerdotẽ nisi abiret, rapi extra sacellum, & de proxima rupe præcipitari iussit. Illi charior uita quàm contumacia fuit. Rochezanã in celebritate corporis Christi sacram eucharistiã per urbem deferentem ex fenestra conspicatus, nullum reuerentiæ signum præbuit. Percunctantibus amicis, ut quid sacramentum inhonestasset: Non me latet, inquit, diuinissimum Christi corpus dignius esse, q; per me satis honorari possit, nec mea reuerentia gloriã eius auget, neq; dehonestatio decus imminuit. Verũ mihi cauendũ fuit, ne dũ Christũ honoro, sacrilegũ presbyterũ Rochezanam popularibus approbasse uidear, quorum plerunq; mores ex principe pendent. Nec illi me deũ contempsisse putabunt, cuius sacratissimũ corpus in catholici presbyteri manu summis me semp honoribus prosecutũ uidere.

uidere. Grauis hæreticæ factioni iam mora regis in Bohemia esse cœperat, cuius sacramēta ab eo & à cæteris principibus dierim cōfluentibus cōtemnebant. Et iā qui decepti errabāt, aliorū contēplati mores, suas ineptias cognoscentes, relicta Hussitarum perfidia, ad ecclesiam reuertebantur. Ob quam rem cupientem in Austriam reuerti regem, nullus hæreticorū est aduersatus. Prius tamen quàm rediret, Vratislauiam nobilem urbem reuisit Slesitarum caput. Ibi quum diuinis interesset in æde pontificali, frequentesqꝫ principes conuenissent, Poggiebracius quoqꝫ proximus regi astaret, fama est, eaqꝫ per
Chilianus histrio uulgata, Chilianū quendam parasitum ex his qui stultitiam simulātes alios stultos faciant, Poggiebracium his uerbis compellasse. Quo uultu sacra nostra inspicias plane aduerto: animum non intueor. Fare obsecro, nónne satis nitida tibi nostra uidetur religio? Vidés ne quàm multi & magni principes, & ipse rex noster unum ritum sequantur? Quur non his potius quàm Rochezanæ cōsentis? An plus sapere paucos Bohemos quàm reliquā Christi ecclesiam censes? Quin relicta incōdita plebe, nobilitati te iungis nobilē?
Poggiebraci grauis oratio Ad quē Poggiebracius: Si tua hæc sunt uerba, inquit, non es quem simulas, tibi tanquam prudēti respondeo. Sin aliena, satisfacere me illis oportet: audi ergo. Ecclesiasticas ceremonias sua quisque pro fide gerit. Sacrificia ea facimus, quę credimus deo grata. Neqꝫ nostri arbitrij est credere quod uelimus. Victa magnis rationibus mens humana, uolens nolensqꝫ capitur: utqꝫ natura instituta est, altera facile trahitur, altera elabitur. Mihi persuasa est meorū sacerdotū religio. Si tuam sequar, homines fortasse fallam, animæ meæ contrarius: deum qui corda inspicit, nequeo fallere. Neqꝫ me tui similem esse decet. Aliud histrioni, aliud uero nobili conuenit. Hæc uel tibi habeto si sapis,
Comitis Ciliæ purgatio uel his referto, qui te submisere. Comes Ciliæ dum hæc geruntur, fractus animo, & omni spe reliqua destitutus, ab eo petere salutem coactus est, cuius saluti fuerat insidiatus. Ad Fredericum igitur confugiens, malo se usum consilio dicit, qui dominum suum reliquerit atqꝫ impugnauerit, recepisse se patrati sceleris pœnam, regia curia deiectum, & in alienis hospitijs auxilia mēdicare coactum. Pœnitere quamuis sero prioris uitæ, dignus tamen cuius Cæsar misereatur, qui non tam nocuisse quàm prodesse possit. Restiturum Austriam, si suo consilio fides sit: nam secum primores prouinciæ sentirent. Petit errati ueniam, & in posterum magna pollicetur, si pristinam in gratiam recipiatur. Cæsar cui uerba dare difficillimum esset, multa se comitis defectione passum damna commemorat, eaqꝫ resarciri expostulat. Neque Austriam sibi promitti sufficere, quæ non esset in comitis potestate: si sua quæ possideret comes traderet, posse reconciliationem sequi, Sin minus, non placere pœnitentiam, quæ non sentiret pœnā. Diu res agitata est. Postremo quū Fredericus facta cuperet, comes uerba tantū offerret, infecto negocio discessū est. Erat per idem tempus inter Franciscū Sfortiā Mediolani ducē, & Rempub.

Venetorum

Venetorum, graue atq; atrox bellum. Alphonsus Siciliæ rex Venetos adiuuabat: atq; ob eā causam Florentinos Francisci amicos armis premebat, eūq; Senenses sequebantur. Nec dubium erat quin Francisci conditio multo inferior uideretur. Quod quū ipse aduerteret, externa ex Gallis auxilia accersiuit, conducto grādi stipendio, Alphonsi æmulo, Renato Lothoringiæ duce, qui paulo ante ex regno Siciliæ fuerat expulsus. Huius aduentu magna fortunæ inclinatio facta est: & Venetorū exercitus loco pulsi, debiliores uisi sunt. Sensit hæc Ciliæ comes, atq; hunc suæ miseriæ finem sperare cœpit. Missisq; ad Venetos legatis, uenturū se cum ingentibus Bohemorum copijs auxilio pollicitus est, & finem bello impositurū, si stipendia darentur. Neq; id erat difficile, nam Bohemi nouarū rerū cupidi, & in armis educati, nullo imperio domi teneri queunt, si quis militantibus mercedem offerat. Adhibuerunt aures Veneti. Sed quū longinqua militia multum auri exposceret, oblatam potius cū hoste pacem accipere, quàm dubiū emere bellum uoluerūt. Frustratus ijs comes, postq; foris nullum exilij sui præsidiū reperit, per amicos reconciliari Ladislao quærit. Neque amplius aduersata fortuna est. Inuisus Baronibus Eizingerus, quorū auariciæ atq; rapinæ obsistebat, conseruare gratiā regis nequibat: quū illi modo per seipsos, modo per filios, qui regi diu noctuq; astabāt, Eizingerum criminarentur, & indigne pulsum comitem dicerent, regi propinquū, & qui sibi regnum restituisset. Libuit igitur ab exilio reuocare comitem.

De reductione Vlrici comitis Ciliæ & restitutione amministrationis sibi factæ. Caput LXIII.

COmes Ciliæ ijs gestis, per amicos clàm regi reconciliatur, reuersurusq; Viennā magno & splendido apparatu, mille ducens equites expeditos armis, adit: uenienti rex obuiam extra urbē factus est. Proceres, nobiles, populares, omnes secuti, salutare, amplecti, laudare comitē: certare inuicem, contumeliosius eiecerint, an magnificentius reuocauerint. Mira rerum mutatio. Qui pauloante mœstus in exilium ierat, in triumphantis modū reuertitur. Eizingherus, qui culmem potentiæ consecutus eum deiecerat, quod in alium statuit, in seipsum pati cogitur. Intrante nanq; urbem comite, ipse cū amicis egreditur, spontaneū exilium eligens. Lubricus apud reges primus est locus, nec solida potestas, unius uolūtate subnixa. Ferunt comitē, Eizingheri cognito recessu, laudasse hominē, qui fortunæ ludibrio se subtraxerit: paratam ei turpissimam fuisse mortem, si iudicium expectasset. Vsurū optimo consilio, si curiales procellas perpetuo declinauerit. Nec etiam sibiipsi curiæ mores placere, fluxa incertaq; omnia esse, omnibus horis instare pericula, acceptam superiori anno ignominiā menti suæ semper hærere, semper ante oculos esse turpem eiectionem, cōtumeliosum exilium, probrosa uerba: mirari quod nō peiora pertulerit. Deo gratias agere, qui pristinum sibi statū reddiderit: satis

Comitis restitutio

Eizingeri exilium

factum honori suo esse, nec plura cupere. Mansurũ tamdiu apud regem, donec eiectionis infamiam gloriosi reditus rumor extinguat: potentiam deinde & regis amicitiã, & populares aures malle se dimittere quam perdere. Non tam fortiter ea fecit, quàm dixit sapienter. Potentiam qui consequutus fuerit, nemo tam facile deponit, quàm damnat. Retinent amici, implicat gloriæ cupido, obstat inimicorũ metus: semper est quod crastinare compellat. Facilius Gordij famosum in Asia nodum quis soluerit, quàm potentiæ regniq́ blandicijs sese explicarit.

De dolo comitis Ciliæ, Ioannem Huniadem ab administratione regni Hungariæ cupientis amouere. Cap. LXIIII.

HVngari postquã regem in Austriam redijsse accipiunt, legatos ad eum e uestigio mittunt, utq́ in Hungariam ueniat, suum regnum uisitatum petunt. Ioannes Huniades per idem tempus Hungariam ferè uniuersam in potestate habuit, regiæ arces in manu eius fuere, equestres pedestresq́ copię uni ei paruere. Id nonnullis regni baronibus inuidiosum ac molestum erat, atq́ in primis comiti Ciliæ, qui locum eius optabat, nec post electionẽ ab eo promissum acceperat aurũ. Criminari ergo Ioannem, regi odiosum efficere, illum regem esse, non Ladislaum, uectigalia ad eum cuncta deferri, munitissima regni oppida, arces, equos, arma in potestate eius esse. Nihil dubiũ qn regni coronam quærat, si nequeat per Christianos, conaturum per Turcas, quibus bis magnos Hungarorũ exercitus prodiderit. Palàm Turcis infestũ uideri, clanculũ esse amicum. Bis fidem ab eo uiolatam, reginam Elizabet, introducto rege Poloniæ, contra ius fasq́ repulsam, Polonũ quem accersierat, in bello desertum. Si pergat in Hungariam Ladislaus, eius manu aut ui, aut ueneno periturũ. Id solum quæri, dum regis in Hungariam transitus petitur: qui prouincias ex arbitrio suo regunt, eos sine fraude dolisue superioris præsentiam nõ expetere, insidias proculdubio in caput regis paratas esse. Præueniendum facinus, & in autorẽ uertendum scelus: promittendum in Hungariam iter, prius tamen Ioannem sub specie pacandi regni ad curiam euocandum, uenientem capiendum atque necandum: sic Ladislaum paterno regno perfrui posse. Tutissimũ illud consilium ac salubre uisum: compositis insidijs, Ioannes ad regem uocatur. Ille ab amicis de fraude certior factus (difficulter enim res magnæ silentur) pariturum se regi in Hungaria respondit, iturumq́ quocunq; iusserit: extra regni fines non esse obnoxium. Mittuntur igitur ad eum primores curiæ cum comite Ciliæ, qui secum in finibus Hungariæ conueniant ad oppidum† Coziæ, conenturq́ Viennam abducere: si nequeant, intra oppidum arte tractum interficiant. Ioãnes ad iactum teli cum duobus milibus equitum constitit, colloquiũ in campis offerens. Comes Ciliæ se regis uicem gerere ait: gubernatori eos adire qui regis mandata perferãt, haud indecorum esse, neq; se ita ignobilẽ, ut cedere Ioanni debeat, colloquiũ intra

†al's, Gorzæ

oppidum

oppidũ & quietius & honestius haberi posse. Ioãnes legationẽ ad se missam dicere, legatos ei cedere ad quẽ mittantur: de nobilitate non esse in præsentia certandum. Cæterũ in Hungaria, comites Ciliæ regni gubernatorẽ sequi solitos: postremo munita se oppida minime ingressurum, nisi præsidium intus habeat, æque ut comes. Ita rebus infectis discessum. Noua deinde fraus excogitata. Vicerũt Ioannẽ cõmunes amici: aduentus eius in Viennã promissus, si modo rex principesq́ nominati suis literis securitatẽ facerent. Oblata sunt omnia quæ optauit. Ille ad octo milia passuum Viennæ appropinquauit. Ad quem Lambergius nobilis eques, iussu comitis egressus, properare eum festine iussit: iam enim rex magno comitatu obuiã exisset, & cum eo comes, qui literas publicę fidei afferret. Motus eo nuncio Ioannes, triginta fermè stadia uersus urbem profectus est, inspiciẽsq́ late campos, quum neminẽ exire obuiam cerneret, in propinqua uilla consedit. Tantisper moratũ, comes cum quadraginta tantum equitibus adijt, & ne regem occurrentem moraretur, equum repente ascendere, festinareq́ iussit. Cui Ioannes: Lare, inquit, campi patẽt, neq́ ego uel regem uel alium quempiam uideo uenientẽ. Tum comes æstum causatus, regem intra uineas & arbores expectare in umbra dixit. Interrogatus de literis, apud regem eas esse respondit. Intellexit fraudem inesse Ioannes, seq́ uerbis incassum duci. Conuersus ad Lambergium, Recte, inquit, mentitus es mihi. Cui Lãbergius, Quæ iussit comes, ea dixi: si quis error inest, eum argue. Ipse suam causam agat, qui mandauit: mihi parẽre necessarium fuit. Rursus Ioãnes comitẽ intuens: Siccine ludificare homines pergis? Fraude me appetis? ego te ui possem perdere. Incideras in foueam quam fodisti, si uellem. Quis prohibere potest, quin ego de te hodie ultionẽ accipiã, dignaq́ tuis factis præmia reddam? Reuerentia regis te saluum facit, illi tuã uitam dono, non tibi: caue posthac meos ante oculos ueneris. Atque ita rursum cõueniendi spes adempta. Multa post hæc inter Hungaros & regẽ agitata sunt: & cum ipso Ioanne pactiones habitæ, arces nonnullæ regi redditę, rex ipse Budam profectus. *Magnanimiter*

De cruce signatis, & pugna eorundem contra Turcas, uictoriaq́ apud Albam in Hungaria. Cap. LXV.

INterea mortuo Romæ Nicolao quinto Pont. Max. qui Eugenio quarto successerat, Calixtus tertius Petri cathedram est adeptus. Qui cognita Mahumetis Turcarum Imperatoris uoluntate, Hungariam sibi armis subijcere cupientis (iam enim Cõstantinopolim Græciæ culmen expugnauerat) Ioannem cardinalem sancti Angeli, uirum industrium ac magnanimum, cum legatione in Germaniam misit, septẽtrionis uires in Turcas concitaturũ. Coactus est exercitus nõ tam armatus quàm fidelis. Vulgus incompositũ, populares, inopes, arma sumpsere, quos æternæ uitæ præmia cõmouerunt: opulẽti homines, præsenti rerum statu contenti, domi mansere. Odiosus plerunque

potentibus sermo diuinus: quibus desunt facultates, leuis in cœlum uolatus. Mahumetes aūt Constantinopolitana uictoria superbus, cōgregatis ingentibus copijs, in Thracia per tribulos in Hungariā properans, centū quinquagiota milia pugnatorum ducere ferebatur. Et inflatus opinione sui, tantoq; tumens exercitu, nil dubitare, qn deuicta Hūgaria, Illyricos penetrare sinus, atq; intima rura, Regna Liburnorū & fontē superare Timaui, rerumq; caput Italiam atq; Romam uno impetu subigere posset. Verū parua urbs, & alioquin ignobilis, tantos eius conatus retinuit. Taurinum appellauere maiores, nostra ætas aliam uocat Albam, ad confluentes Danubij Sauiq; sitam. Hāc primā oppugnare statuit, propter opportunitatē transeundi fluminis. Ioannes Capistranus ordinis Minorū professor, uitæ sanctimonia clarus, ea tempestate Hungaros in arma publicis sermonibus excitabat. Qui ubi appropinquare Turcas accepit, nihil moratus, in Albam se contulit, haud paruam crucesignatorū manum adducens. Ioannes quoq; Huniades contractis raptim copijs, eò profectus est. Cardinalis Budæ remansit, auxilia undiq; ciens. Rex ubi aduenisse Turcas cognouit, nec uires Hungaris esse, quæ tantā uim ferre possent, mobiles gentis animos ueritus, neq; satis tutam Budæ morā arbitratus, sub specie uenationis urbem egressus, in Austriā propere se recepit. Turca interim apud Albā castrametatus, summis uiribus eam urbis partē oppugnare adorit, qua planus patuit aditus, dispositisq; tormentis æneis raræ atq; insolitę magnitudinis, priores muros aperuit. Vacuū haud paruū spatiū intus erat usq; ad murū alterū. Hic crucesignati stationes habuerūt. Parū tecta armis acies, gladijs hastisq; tantū hispida, uerū ferocitate animi, & cœlesti auxilio tuta. Ingressi per muri ruinas Turcæ, atrox cum his prælium commisere. Capistranus ex turri clamitans, Christianos hortari, uexillum crucis ostendere, opem de cœlo promittere, maledicere hostibus, dei præsentiā implorare. Huniades modo huc, modo illuc cum globo militum currere, instaurare ordines, pro fessis ualidos, pro saucijs integros sufficere, Imperatoris ac militis officium exequi. Pugnatū est summa utrinq; ui, modo nostri, modo Turci pedē referre. Hinc uincentiū clamor, inde morientiū exaudiri gemitus. Audaciores, primiq; bellatores confossi gladijs cadere, sup cadauera passim strata belligerari: pulsi extra mœnia hostes, instante suo Imperatore, urgēte, atq; acriter castigante, Turcæ iterū irrumpere, iterū pugnare, Christianos in ultimū discrimen adducere. Postremo Christiana uirtute repulsi, denuo periculi magis q̃ pudoris anxij, oppidū fœda fuga relinq̃re. Rursus sequētibus crucesignatis, extra muros pugnā instaurare. Mox ex proposito fugere, ut q̃ remotissime ab oppido Christianos protraherēt. Interim aciem à latere immittere, quæ reditum in urbem egressis intercipiat: furētes nostri, ac uictoria exultantes, in quod precipitarent discrimen nō aduertere, paululū pcessuris, & à fronte & à tergo periculū imminere. Vidit ex muris Capistranus tranfuersam

Taurini obsidio

Capistrani uirtus

Prelium atrox

uersam

uersam hostiũ aciem, insidiasq́ cognoscens, reuocare suos cœpit. Quũ parũ exaudiretur, tympanis ac tubis confundentibus uocem, præceps in pugnã dilabitur: atq; inter duas acies, inter tela uolantia percurrens, clamoribus ac signis crucesignatos redire coëgit: apud quos nulla erat Huniadis uel fides uel autoritas, quorũ magna pars Theutonica fuit, Hũgarico infensissima generi. Fraudati magna spe Turcæ in castra redierunt: quũ quatuor & uiginti horis interdiu noctuq́, nunc muros quatientes, nunc manu pugnantes prœliũ protraxissent. Multi ex utraq; parte cecidere, plurimi ex Turcis, & hi quidẽ præstantiores. De cæsis hostibus uaria sententia est. Quidã supra quadraginta milia periisse tradiderunt: nõnulli uiginti milia, alij ad summũ quatuor milia cæsa esse affirmant: quod nobis infra uerum fuisse uidetur. Neque enim in tanto exercitu uideri clades ea occidio potuisset. Maior profecto iactura tantum Imperatorem fugere compulit, qui sequẽti nocte incensis castris ac machinis, cum toto exercitu trepidus abijt. Nec tam audax superbusq́ uenerat, quàm timidus dimissusq́ fugam arripuit. Traditum est sub papilla confossum salutem desperasse, uulnus eius obsidioni finem dedisse: inter fugiendũ plures quàm in acie periisse. Victoribus ea tantum præda relicta est, quæ nõ potuit ignis absumere, tormenta scilicet ænea, & arietes ferro graues, machinarumq́ ingens uis. Huniades & Capistranus huic bello interfuere, uterq; rẽ gestã scripsit, neq; alter alterius mẽtionẽ fecit, alteruter solidã sibi rei gestæ laudẽ usurpauit. Ingens dulcedo gloriæ, facilius contemnenda dicitur, quàm contemnitur. Spreuerat Capistranus seculi pompas, fugerat delitias, calcauerat auaritiam, libidinem subegerat, contemnere gloriã non potuit. Qui summo pontifici bellum atq; exitum belli describens, nulla Huniadis, nulla cardinalis facta mentione, totum suum esse dixit, quod gestum erat, quamuis deum in primis uictoriæ confessus fuerit autorẽ. Nemo est tam sanctus, qui dulcedine gloriæ non capiatur. Facilius regna uiri excellentes quàm gloriam contemnunt. Verum paulo post & Huniades & Capistranus alter morbo, alter senio obiere. Felices animæ, quibus tam claro peracto prœlio, tanto populorum fauore quæsito, ægra relinquere corpora datum est.

Capistrani ambitio

al. partiuntur

De interfectione comitis Ciliæ per Ladislaum Huniadis filium patrata. Caput LXVI.

Ladislaus audita Huniadis morte, suadente Ciliæ comite, in Hungariã rediit, duobus ut sibi uidebatur æmulis liberatus, altero qui fraude, altero qui ui suũ regnũ appeteret. Comiti non minus Huniadis obitus, quàm Turcarũ cõflictus cordi fuit, qui sublato aduersario Hungariã iam sibi parère nõ dubitabat. Cæca humanæ mẽtis iudicia, sæpe læta pro tristibus, pro lætis tristia ducunt: futuri nulla homini certitudo. Nemo nouit quid serus uesper uehat, nemo tã superis amicus est, ut crastinã sibi lucẽ promittere possit. Multi dũ se credidere deiectos, in sublime rapti sunt, multos exilia claros fecere, & op-

Humana fragilitas

tata consequutis sæpenumero exitio turpitudiniq́ꝫ fuerunt. Comiti multo sa lubrius fuerat Huniadem uixisse, qui Hungariam suæ neci destinatam clau sisset. Nunc metu uacuus, regē in Albam ducit, hostium spolia recogniturū, & campos uisurum ubi prælia gesta, ubi barbara castra fuere. Eam urbē Ladislaus Huniadis filius ualido præsidio retinebat. Qui uenienti regi purpuratus togatusq́ꝫ portas aperuit, armatorū circiter quatuor milia ab ingressu prohibuit. Hic dum mora trahitur, rem diuinam spectante rege, consilium de more in abdito conclaui proceres ineunt. Vocatus eò comes, an iret aliquandiu hæsitauit. Exin diploide uix penetranda ferro indutus, proficiscitur. Venientem Ladislaus proditorem compellat, qui patri sæpe necem parauerit, infensum q́ꝫ sibi regem reddiderit, nunc diem uenisse quo scelerū pœnas luat. Sunt qui comitem prius arguisse Ladislaum dicant, tanquam regi rebellem, qui eius armatos intrare oppidum uetuisset. Illud constat, comitem arrepto ex manu armigeri gladio, Ladislai caput petentem, nonnullos interiectæ manus digitos amputasse: exorto clamore, Hungaros irrupisse, defendentemq́ꝫ se magno animo comitē, multis confossum uulneribus obtruncasse: nec moratos, ea nouitate regem perculsum adeuntes, occisum regni hostem dixere, digna meritis præmia reddita. Regi nihil timendum esse, cūcta eius imperio parēre: nunc regnum eius incipere, prius apud comitem fuisse. Rex quanquam uehementer cōmotus erat tam atroci facinore, supra tamen quàm eius ferebat ætas, dolorē atq́ꝫ iram compressit: nec dubitauit ui cæsum comitem profiteri. Amicis uero circunstantibus, ferendumq́ꝫ quodcunque id esset dicentibus: atqui sic necessitas, inquit, exigit. Ferendum est quicquid uitari non potest. Ademptā comiti uitam reddere non possumus. Ille suo fato functus est, nos nunc nostra manent, quæ deus Opt. Max. meliora faxit. Iussitq́ꝫ defuncti cadauer plaustro impositum Ciliam deferri, atq́ꝫ in sepulchris maiorum condi.

De laude Ioannis Huniadis per regem Ladislaum pronunciata. Caput LXVII.

IPse autem rex, Alba relicta, comitante Ladislao, Budam repetere statuit: inter equitandum ad oppidum Huniadum peruenit. Ibi coniunx Huniadis obuiam facta est, ob mortem mariti lugubri ueste induta, puellæq́ꝫ quæ circa eam erant, deiectis in terram uultibus, pullis amictibus mœrorem præ

Luctus solatium se ferebant. Rex matronam complexus, Indigna sunt, inquit, hæc uestimēta, quæ ob mortem uiri tui deferas. Ioannes Huniades de morte transiuit ad uitam. Ille Hungariam Christo, mihi regnū seruauit: Christiani nominis hostes fudit, fugauit, perterruit, pacem Hungaris peperit, salutem cunctis fidelibus aperuit. Fortia eius facta etiam hostes admirati sunt, & uitam & mortē posteritas consecrabit. In prælio strenuus, domi mitis: in bello uicit hostes, in ægritudine seipsum superauit. Consilio ac manu suas acies sustētauit, perfregit

fregit hostiles. Vbi adesse extremũ uitæ tempus agnouit, & urgere uim morbi, non est passus dominicum corpus ad se deferri: neq; enim dignum existimauit seruum à domino uisitari, surrexit è lectulo, quãuis labentibus mẽbris: & quũ deficiente uirtute, suis pedibus ire non posset, in ædem se uehi sacram iussit. Ibiq; de more Christiano, si qua extabant humanarum uestigia sordium, confessione detersit, & sacrosanctam accipiens eucharistiam, inter sacerdotũ manus terrena fastidientẽ animam exhalauit. Et quò illũ migrasse credimus, nisi ad eum pro quo tot bella depugnauit? Ad Imperatorẽ suũ perrexit fortis miles, cum Christo regnat, qui pro Christo tot periculis se obiecit. Iampridem debitũ sibi cœlum tenet, non est quur diuinitate fruentẽ lugere oporteat. Congaudere gaudenti æquius censeo. Facessant intempestiuæ lachrymæ, superuacaneiq; luctus, absit omnis mœror atq; inprimis lugubres habitus, pullasq; uestes exuite. Atq; his dictis, purpureas tunicas auro distinctas afferri iussit, easq; uiduæ ac filijs dono dedit. Puellas quoq; pro sua dignitate donatas, mutare habitũ imperauit, totumq; diem lætitiæ dari. Cõuiuia deinde splendide apparata, inter epulas & uina saltatum cantatumq;, quasi celebres nuptiæ per luxum & iocum actæ.

De captiuitate filiorum Ioannis Huniadis, & decollatione Ladislai filij eiusdem senioris. Caput LXVIII.

His blandimentis allecti Huniadis filij, nihil iamdudum ex cæde comitis in caput suum uerti posse confidebant. Itaq; posito metu, regem usque ad Budam sequuti sunt, aulamq; in primis æstimati cultiq; frequentabant. Verũ amici comitis regias aures dietim pulsare, illustrẽ principẽ auunculum regium sine causa necatũ conqueri, maiestatẽ grauissime læsam dicere. Inultũ tam atrox scelus relinquendũ non esse, corrigendũ audacem iuuenẽ, ac temerariam audaciam nisi mature coërceatur, in furorem uerti. Nullum inueniri clementem uirum, qui iuuentutẽ crudelitate insigniuerit. Arma in manus nepharij adolescentis periculosa esse, ausurũ proculdubio etiã in regem, qui regi proximũ obtruncauerit. Iam illi regnandi spem factam: patrẽ eius idem concupiuisse, animum seni, nõ uoluntatẽ defuisse: grauiorem ætatem discrimina quæq; metiri: iuuenem quocunq; libuit factu facillimum credere, per æqua & iniqua ad regnum tendere. Occurrendum priusq; malum amplius serpat. In Ladislao & facta & meditata inueniri facinora ultimo supplicio digna. Rex siue ijs motus, siue suapte natura incensus, designata hora qua filij Huniadis ambo in regiam cõcessissent, armata iuuenũ manu portas claudi iubet, adolescentesq; captos in carcerem rapi. Cum quibus & Ioannes episcopus Varadinensis, raræ uirtutis ac facundiæ, & plerique alij comprehensi sunt, tanquam cædis comitis, & insidiarum quæ regi pararentur, conscij. Ladislaus quatuor & uiginti natus annos, egregio corpore adolescens, flauis de more crinibus super humeros passis, reuinctis post tergum manibus, talari atque

aurea ueste indutus, & eadem fortasse quam sibi paulo ante rex donauerat, in publicum producitur. Erecta ceruice oculis huc & illuc spectantibus, impauidus atq; intrepidus ad supplicium pergit. Vbi ad locum uentum est, quo ceruix amputanda erat, iussus genua flectere, pauca prius pro sui excusatione locutus, carnifici paruit. Præco cui damnatorũ crimina publicare mos est, impetrato silentio, nihil aliud dixit, nisi eo modo corrigi, qui domino suo infideles essent. Carnifex religata Ladislai coma, ne collum impediret, iussus percutere reum, nutans labansq;, uix tandem quatuor ictibus candidã ceruicem abscidit: atq; ita nobilis adolescẽs occiso comiti parentauit. Frater eius in uinculis retentus est. Episcopus Varadinensis, multũ instante cardinale sancti angeli, qui tum legatũ apostolicum agebat, Dionysio episcopo Strigonensi, eidem quoq; cardinali & pari legatione fungenti, secundum canones iudicandus traditur. De cæteris captiuis suspensum iudicium, qui tamen paulo post effractis carceribus euasere. Rex Budæ nõ diu moratus in Austriã se recepit, Mathiam Huniadis filium coæuum captiuũ ducens. Quum per Strigoniũ iter faceret, uocatum ad se Ioannem Varadinensem præsulem, bono animo esse iussit, his uerbis usus: Quũ essem Budæ, feci quod uoluere barones, neq; enim mei iuris eram. Quod te cepi, illorum fuit: quod te supplicio culpaq; libero, meũ est. Spectata mihi tua uirtus, nihil de te sinistrũ credere sinit. Abi, & quem gessisti hactenus episcopatum, gere.

De coniuge regi tradenda. Caput LXIX.

IN Austria de coniuge regi tradenda diu agitatum, multæ uirgines offerebantur, tantum coniugium expetentes. Verum nobilissimo regi quæ coire merito posset, nulla dignior uisa est † Magdalena, Caroli regis Franciæ filia, tum propter ætatem conuenientem, egregiam formam, pudicos mores, tum propter sanguinis excellentiã, raramq; nobilitatẽ, & maiorũ eius late uulgatã gloriã. Placet legatos mittere qui sponsam petãt: de loco nuptijs eligẽdo contentio exoritur: Hungari Budam, Australes Viennam, Bohemi Pragam tantæ celebritati deputandã aiunt. Diu res trahitur nutante rege. Ob eam causam Georgius Poggiebracius cum octingentis expeditis equitibus in Austriam usq; ad Danubium proficiscitur, magna se habere dictitans, quæ regi pandat. Tranare iussus atq; urbem ingredi, Viennam sibi suspectam ait. Rogatus per nuncios quæ uelit pandere, negat se alteri quàm regi arcana dicturum: non esse ab re trans fluuium regem pergere. Eundúm ne fuerit, aliquantisper hæsitatũ. Senatui non placebat tantum licentiæ dare subditis, insolentes eo modo fieri, & maiestatẽ uilescere. Ladislaũ gubernatoris mouebat autoritas, & aliquod subesse arduũ existimabat. Neq; latebat eum honestatem utilitati cedere, ac tempori seruiendum esse. Perrexit igitur inermis ad arma tum, tria milia equitũ sequuta, togatus magis quàm loricatus exercitus. Tentoria in ulteriore Danubij ripa protensa, dimisso spacio inter bina castra, & taberna-

† al. Margarita

tabernaculum in medio collocatum, in quo rex cum gubernatore côueniret. Quatuor diebus colloquium productum est: rex per noctē in urbem rediјt. Primus cōgressus publicus fuit, in quo salutatio de more facta, & honos regi habitus. In altero atque item altero, duo tantum sermoni testes adhibiti. In quatto semotis arbitris, solus cum rege Georgius tabernaculum introiuit: uerba inter eos habita non sunt prodita. Ex ijs tamen quæ postea sequuta sunt, manifestū, de transitu regis in Bohemiā fuisse tractatū. Vbi sermone sæpius habito, nō coiere uoluntates, indignabūdus Poggiebracius, minabundusq; tetro in Morauiam iter flexit. Regi haud salubre consiliū uisum est, dimisisse hominē male pacatum, quē penes regni potestas esset, qui nocere pariter ac minari posset. Misit ergo primos ex curia proceres, qui placatum retraherēt: sin minus, facturū postulata regē promitterent. Inuentus in itinere, nec de reditu uerbū fieri passus est, nec de sententia sua quicquā detraxit. Promissus itaq; in Bohemiā regis transitus, & nuptiarum solennitas Pragæ destinata. Nec dicto fides defuit. Ordinatis Austriæ rebus, etiam ante diem dictā ingenti rex apparatu Bohemiam petijt. Intranti pragam, Rochezana cum sacrilego presbyterorū comitatu pompā ducens, obuiā uenit: & habita oratione, pro fausto fœlicíq; reditu cōgratulatus est. Vix admonente Poggiebracio, rex gratias egit: hæreticum ac pestiferum toruis oculis clerum inspiciens. Vbi uero maioris ecclesiæ sacerdotes sacra ferentes occurrerunt, Hos, inquit, dei ministros agnosco: atq; ab equo prosiliens, consalutatis omnibus, sacram crucem osculatus est. Erāt enim Romanæ fidei sectatores, qui pro testamēto dei exiliū longo tempore passi, Sigismundi tandem uocatione sua loca recuperauerant. Hæc Ladislai pietas multorū offendit animos, qui Rochezanæ studebant ineptijs. Suppressum tamen ac dissimulatum odium. Inde duæ legationes missæ, altera ad Imperatorē Fredericū de pace actura, in qua princeps fuit Eizingherus: altera ad Carolum Franciæ regem, eius filiā petitura. In hac primas partes gessit Vlricus Patauiensiū præsul, moribus ac doctrina præditus, quem tradunt octoginta equos albicantes duxisse. In ea legatione septingenti equites profecti sunt, quadrigæ auratæ, matronæ ac uirgines splendido apparatu, quę sponsam ducerent: uestes prætérea donaq; tanto matrimonio digna missa. Tertia quoq; legatio ad Calixtū Ponr. Max. decreta erat, quæ controuersias de religione dirimeret, regnumq; Bohemorum Ro. ecclesiæ coniungeret. Super his quarta cura regis urgebat animū, comparandi cōtra Turcas ualidi exercitus, quo tandē nostra ætate, scelerata Mahumetis superstitio pelli ab Europa posset. Iam de concordiæ formula cum Frederico côuenerat, instruebantur regiæ nuptiæ maximo sumptu, splendidissimo apparatu, Imperator & Augusta uocati, ambæ regis sorores cum uiris eam celebritatē accessuræ ferebantur, Saxoniæ, Baioariæ, Slesiæ, Franconiæ, Rheni principes: multi quoq; ex Gallia reguli uenturos se promiserant,

non

nõ solum nuptias ornaturos sua præsentia, uerumetiam de tuenda Repub. Christiana contra Turcas acturos. Sed hos tantos cogitatus, has spes pulcherrimas, tantum rerum ordinem immatura mors ac repentina regis inter rupit. Incertæ uanęq; cogitationes hominũ: futurũ quicqd cæca caligine deus occuluit, ipse sibi gubernacula retinet uniuersi. Nihil sine suo nutu mortales agitant. Sapienter ab eo iusteq; cuncta reguntur, sæpe in conspectu eius æquissima sunt, quæ nobis uidẽtur iniqua. Nihil perperã, nihil temere diuina maiestas agit: nos cæci uersamur in tenebris, minimũ est quod cernimus. Ad regimen animæ nostræ liberũ nacti sumus arbitriũ: ad saluãdas animas lux reddita Christianis. De regimine ciuitatum, de mutatione regnorũ, de orbis imperio, minimũ est quod homines possunt, magna magnus disponit deus.

Prouidẽtia diuinæ uis

De infirmitate & morte Ladislai regis. Cap. LXX.

LAdislaus igit᷑ x. kal. Decẽb. hora circiter xij. noctis, ægrotare cœpit. Sunt qui ulcere pestifero percussũ inguine dicũt, pleriq; nullũ pestilẽtiæ signũ apparuisse. Verũ ita mihi res cõscripta est ab his, qui diligẽter quũ medicos, tum cubicularios audiuere. Sed erat in iudicio rex, quod de nobilitate inter Poggiebraciũ & Cernhaorã Morauũ magnis contentionibus agebat᷑, ita ut alter alterũ ad duellũ prouocarit. Neq; de more suo indutus prodierat, linea tantũ indumenta susceperat, & desuper Persicũ habitũ, quã uocãt schubam. Neq; toto auditorio ridere uisus, tristẽ uultũ notauere omnes. Id signũ pręsagiẽtis ægritudinis iudicatũ. Dimisso tribunali, cœnauit inter purpuratos, composito ac graui sermone usus. Post multã noctẽ in cubiculũ ductus, oblatas rapulas, quæ apud Bohemos dulcissimæ sunt, auide comedit, siceramq; bibit: sermonesq; haudquaq; tristes inter cubicularios miscuit. Priusq; lecto decũberet, orationem de more ad superos habuit: qua finita, grauatũ se dixit, & stomachũ uehementer dolere. Cui unus ex cubicularijs natione Bohemus: Ascende, inquit, stratũ, dolorẽ somnus excludet. Paruit rex, quietiq; se tradidit. Quũq; ad horã dormiuisset, uocato iterũ cubiculario, uim doloris qui sensim cresceret, intolerabilẽ esse ait. Ille de se iudiciũ faciẽs, nihil somno melius affirmare, sic dolorẽ cessurum dicere. Iam noctis hora xiij. fermè effluxerat, regi nulla quies dabatur. Ne tamen cubicularijs molestus esset, dolorem in diem tacitus pertulit. Tum medici accersiti, quod suarum partium erat, desperata salute fecerunt. Georgius & ipse uocatus, percunctari ex rege quur doleret, quid morbi esset, spem bonam præbere, ne sibijpsi deesset hortari, peteret quęcunq; uellet: omnia in arbitrio suo posita, mandaret parẽte cupientibus. Ad quem rex, Tua mihi Georgi iampridem cognita fides, spectataq; uirtus est, p te Bohemus usq; in hanc diẽ me regẽ appellauit. Speraui me potiturũ regno, quod ipse paraueras: nunc contrà superi iubent. Mihi moriendũ est, regnũ in tua manu erit. Duo ex te peto: alterũ, uti prouinciales iuste regas, pupillis, uiduis, imbecillisq; rectum iudicium patrociniumq; ne subtrahas: alterum,

Schuba

Ladislai pia oratio

terùm, ut qui me sequuti sunt ex Austria, cæterisq; prouincijs, in patriam suam inuiolatos remittas. Hoc mihi supremum beneficium ne deneges. Prę maturas regis cogitationes Georgius esse respondet. Futurum breui sospitē, ex suo arbitrio regnaturū. desineret ea proloqui quę & sibi incōmoda & alijs forent molesta. Tum rex apprehēsa manu: Aie, inquit, promitte quod cupio: nam me mori certum est. Si feceris quæ iubeo, deum propitium tibi reddam. Neq; enim ita uixi, ut cœlū mihi negari putem: pro cœlestibus terrena relinquo, tu caue postulatis aduersere. Non potuit tenere lachrymas Poggiebracius, deditq; fidem facturū quod rex imperasset. Finito sermone, intromissis sacerdotibus, de curatione animæ actum: Christiano more sacramenta exhibita. Rex ornamenta sua Pragensi ecclesiæ legauit, iussitq; crines in auri modum fulgentes, ne qua superesset uanitas, amputari. Id ministri causas moræ nectentes neglexere. Vbi anima ægra amplius demorari non potuit, sacram candelam petijt, eam q; manu prehendit, & intuens saluatoris imaginē crucifixi, orationem dominicā dicere orsus ad finem usq; perduxit. Pronunciatisq; ultimis uerbis: Sed libera nos à malo: nihil amplius loquutus, non extrema pati, sed quietem arripere uisus, mortalis uitæ lumen reliquit. O imbecillē humanæ naturæ conditionem, ô inanem mortaliū gloriam, ô cæcas hominū mentes. quid iactamur, quid extollimur? Quid est quod dignitates, opes, potentiam tantopere flagitamus? Perpetuo his frui, cui datū? Ladislaus nobilissimus adolescēs, duo de uiginti natus annos, in ipso ætatis flore, in ipso gloriæ culmine, tot regnis, tot gentibus imperās, tot delitijs atq; opibus affluēs, inter tot auxiliantium manus, intra sex & triginta horas postquam ægrotare cœpit, extinctus est. *Ladislai mors*

De opinione & causa infirmitatis, & mortis regiæ. Cap. LXXI.

MOrtem eius alij morbo, alij ueneno imputauere. Medici Theutones, quorum potissima corporis cura fuit, in Austriā reuersi palàm dixere, quamprimum ægrotare rex cœpisset, se uocatos, manifesta mortis ac ueneni signa comprehendisse, neq; ausos in aliena terra manifestare quæ uiderant, timuisse potentiā eorū, quorū scelere rex perijsset, regi clàm aperuisse omnia: respondisse illum, nō ignorare toxicū datū: silentiū imperasse, ne regiæ morti suam adijcerent. Senatus Viennensis ubi uulgari eam famam animaduertit, medicorum sermonem prohibuit, ne Bohemorum aduersus se ferociam prouocarent. Qui uiolentā mortem dicunt, Poggiebracium & Rochezanam criminantur. Poggiebracium iam tum regi fuisse infensum, quū ad Danubium usq; profectus, Viennā ingredi noluit, nō sine causa suspectū ei regem fuisse. Conscias mali mētes metū implere: queis integer est animus, his omnia tuta uideri: ab eo tempore regiæ uitæ paratas insidias. Rochezanā nunquā regi placuisse, idq; palàm factū, quū sicut ante diximus, sacra ferentē contempsit. Nec me latet famam uulgatū esse, idcirco regem apud Pragā nuptiarū celebrationem

tionem decreuisse, ut concurrentibus eò catholicis principibus potenti manu hæreticos comprehenderet, finemq; tandem Hussitarum insaniæ daret. Id præsensisse Rochezanam & Poggiebracium, necemq; regi pro sua salute ma chinatos. Mihi quid horum uerius uideatur non facile dixerim, neq; incerta pro certis ausim affirmare. Aliorum dicta recenseo, & plura scribo quàm cre do. Illud constat, præter Rochezanam, cui regiam mortem nemo non accep tissimā iudicauit, & Georgium, reliquos regni proceres extincto rege in ma gno mœrore fuisse, & publicum toto regno luctū, qui ad vij. Kalend. Decem bres cōtinuatus est. Tūc regia pompa peractis exequijs, defuncti corpus in sinu proaui sui diui Caroli quarti Romanorum Imp. sepultū: circumuectio per urbem more maiorum neglecta. Dum hæc scribo, Alphonsi regis Ara gonum, cui præsentem historiam dedicaueram, multis formidatus, pluribus expectatus, mihi quidem acerbissimus nunciatus est obitus: v. Kalend. Iulij. clausisse oculos traditur. Hispaniæ atq; Italiæ rebus aliam formam præbitu rus, lugēdumq; Camenis fatum, & ingens disertis iactura uiris. Vtinam suc cessori par cura uirtutis sit, minorq; seculo nostro calamitas ingruat q̄ time mus. Nos operi quod iam finē requirit, summā admoueamus manū. Geor gius ea die quę inter mortē Ladislai & funeris eductionē media intercessit, ac cersitis proceribus gubernationem suam non expirasse regis obitu dixit, pro uinciam usq; ad pentecosten commissam sibi fuisse affirmans. Arma tenenti nemo finitum morte mandantis imperium obijcere ausus. Pragenses guber nationi suæ nihil morati se commisere. Matthias Huniadis filius ex Vienna ductus qua die rex obijt Pragam applicuit, atq; in potestatē Georgij factus est. Nec diu postea rex Hungariæ designatus, magnis sponsionibus dimis sus, è carcere uolauit ad regnum. Aduenę qui Ladislaum sequuti fuerant, suā quisq; domum petiere.

Regis Aragonū laus, mors

De Poggiebracio rege Bohemorū sextodecimo. Cap. LXXII.

EXinde constituta die qua nouus rex eligeretꝰ, multi tractatus habiti. Carolus rex Franciæ, qui filiam Ladislao desponderat, regnū alteri ex filijs suis petere, aut ei †cōmitti, cui filiam tradere nō dedignaretur. Casimirus rex Poloniæ sororem defuncti regis sibi nuptam esse aiebat, eiq; regnū deberi. Pari ratione Gulielmus Saxoniæ dux utebatur, cui soror natu maior nupsis set. Fridericus Imperator eiusdem regni ordinationem suam esse affirmabat, in qua feudi solennia neglecta fuissent. Nec sine spe Sigismundus & Alber tus Austriæ duces fuere, qui deficiente rege Bohemię sine uirili sobole ex Au stria uocandum ueteri fœdere principem notāt. Rochezana uenenorū sator, crebris sermonibus usurpare, aut regem suæ professionis eligendum esse, aut si nemo tanto fastigio dignus uideretur, Hebraico more iudices assumēdos, ueteris legis exempla cōmemorans. Vbi dies constituta illuxit, auditis lega tionibus in conuentu procerum, utilitate regni discussa, Georgius Poggie bracius

als, comiti

bracius rex pronunciatur, militiæ domiq́ apprime clarus, cui ad res gerẽdas nec cõsilium nec ætas deesset. Ea res necati regis suspicionem maxime auxit. Ipse ex prætorio primũ in ædem beatæ Mariæ ubi Rochezana præsidet, solenni pompa deductus deo gratias egit, ibiq́ nouello regi publica salutatio exhibita. Mira rerum mutatio, & nouus syderum influxus. Duo potẽtissima regna eodem tempore rege orbata ex nobilissimo atq; altissimo sanguine ad mediocris generis homines peruenere. Sic deo placuit: ludere fortunã dixisset antiquitas. Nos diuinæ prouidentiæ cuncta tribuimus. Vtriusque regis electionem nonnulli calumniantur, uim adhibitam dicũt, neq; iure ualere quod metus extorserit. Nobis persuasum est, armis acquiri regna, nõ legibus.

BREVIS DE VITA AENEAE
Syluij commemoratio.

SEna urbs Hetruriæ est, octingentis stadijs à Roma seiungitur. In qua Æneas Syluius ortus, ingenue educatus, bonas literas gnauiter amplexus est, in quibus strenue adeoq́ feliciter se gessit, ut Delphicam laureã hisce meruerit. Hinc ob eruditionem uitæq́ integritatem, in patriæ suæ Senæ episcopum electus est. Inde Romanus pontifex eum cardinalitio galero donauit. Postremo in sedem apostolicam exaltatus est, ac Pius papa secundus appellatus. Vixit post ortum seruatoris circiter annum millesimum quadringentesimum quinquagesimum septimum, quo tempore regnabat Georgius Poggiebracius, Bohemorum rex decimussextus.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, AD REVERENDVM PATREM RAIMVNdum Liberitanæ ecclesiæ in Hispania episcopum, PRAEFATIO.

EVERENDO totiusq; sanctitatis pleno domino Raimundo Liberitanæ ecclesiæ episcopo, Liuthprandus Ticinēsis ecclesiæ, suis non meritis, Leuites, salutem. Biennio ingenij paruitate petitionē tuam pater charissime distuli, qua totius Europæ me Imperatorū regumq; facta, sicut is qui non auditu dubius, sed uisione certus, ponere cōpellebas. Hæc siquidē res animum deterruere meum, ne id inciperem, copia (cuius sum penitus expers) dicendi, & detractorum inuidia: qui supercilio tumentes, lectionis desides, ac (secundum eruditi uiri Boetij sententiam) philosophiæ uestis particulam habentes, totamq; se habere putantes, hæc mihi sunt insultantes dicturi: Tanta maiores nostri scriptitarunt, ut multo amplius lectores q; lectiones deficiāt. Illudq; Comicū garrient, Nihil dicetur quod nō fuerit dictū prius. Quorum latratibus hoc respondeo, quod philosophi more hydropicorū, qui quo amplius bibunt, eo ardentius sitiunt: quo sæpius legunt, eo auidius noua quæq; perquirunt. Qui si perplexa facundi Tullij lectione fatigant, apertis saltem nænijs animētur. Nam, ni fallor, sicut oculorū obtutus nisi alicuius interpositione substantiæ solis radijs reuerberatus obtunditur, ne pure, ut est, uideat: ita planè mens Academicorū, Peripateticorū, Stoicorumq; doctrinarū iugi meditatione infirmatur, si non aut utili comœdiarum risu, aut heroum delectabili historia refocillatur. Quod si priscorum ritus execrabilis paganorum, non solum inquam non proficuus, uerum auditu ipso non parum nocuus, Thronus memorandus inscribitur, quid istorum Imperatorum facta, Iulij, Pompeij, Hannibalis, fratrisq; eius Hasdrubalis, ac Scipionis Aphricani insignium Imperatorum, laudibus coæquanda silebuntur? quū præsertim insit his domini nostri Iesu Christi, dum sancte uixerint, bonitas recitanda: dum quid deliquerint, salubris ab eodem correctio memoranda. Nec moueat quempiam, si eneruatorū facta regum principum'ue effœminatorum, huic libello inseruero. Vna est enim iusta omnipotentis dei patris scilicet filijq; & spiritus sancti uirtus, quę hos iuste suis pro sceleribus comprimit, illos dignis meritis extollit. Hæc inquam est uera domini nostri Iesu Christi sanctis facta promissio. Obserua & audi uocem meam, & inimicus ero inimicis tuis: & affligentes te affligam, & præcedet te angelus meus. Per Salomonis quoque os, Sapientia (quæ est Christus) clamat, Pugnabit pro eo orbis terrarū contra insensatos. Quod quotidie etiam qui stertit, animaduertit.

Thonus [margin note]

De Fraxineti

LIVTHPRANDI TICI
NENSIS ECCLESIAE LEVITAE, RERVM AB Europæ Imperatoribus ac regibus gestarum, historiæ liber primus.

De Fraxineti oppidi in confinio Italiæ situ, & eius à uiginti Saracenis piratis occupatione & munitione cum Mauro monte, deq; Saracenorum incrementis per inuidiam & factionem uicinorum Christianorum inter se, Caput I.

T AVTEM euidēs ex innumeris subdatᶜ exemplum, me tacente loquatur oppidum uocabulo Fraxinetū, quod in Italicorum prouincialiumq; confinio state manifestum est. Cuius ut cunctis liquido pateat situs (quemadmodū tuam pater prudentiam latere minime reor, imò me melius scire, sicut ab ipsis qui uestri sunt tributarij regis Abderahamenis, potestis cōijcere) mari uno ex latere cingitᶜ, & in cæteris densissima spinarum sylua munitᶜ. Quam si ingressus quispiam fuerit, ita sentium hamis tenetur, & acutissimis aculeis perforatur, ut neq; progressionis neq; reditus nisi cum magno labore habeat facultatem. Sed occulto, & (quoniam secus esse nō potest) iusto dei iudicio uiginti tantum Saraceni lintre parua ex Hispania egressi, nolentes istuc uento delati sunt. Qui piratæ noctu egressi, uillamq; clàm ingressi, Christicolas, proh dolor, iugulant, locumq; sibi proprium uendicant, montemq; Maurū uillulæ cohærentē contra uicinas gentes refugium parant: spineā syluā hoc pacto maiorē & spissiorē sua pro tutione facientes: ut si quis ex ea uel ramū incideret, mucronis percussione hominē exiret. Sicq; factum est, ut omnis præterq; unius angustissimæ uiæ aditus demeretᶜ. Loci igitᶜ asperitate confisi, uicinas gentes circumquaq; perlustrant. Accersitū com plures in Hispaniā nuncios dirigunt, locū laudant, uicinasq; gentes nihili se habere promittunt. Centū deniq; tantūmodo Saracenos secum mox reducunt, qui ueram rei huius caperent assertionem. Interea prouincialium qui illic confederant, uicinorū inuidia cœpit intra sese dissidere, alius alium iugulare: substantiam rapere, & quicquid mali excogitari poterat facere. Sed quia pars partē ut inuidia & dolor postularāt, satis sibi subigere nō poterant: hos quos prædiximus Saracenos nō minus callidos quàm perfidos in auxilium rogant, cumq; his sibi proximum quisq; conterit. Nec iuuat solūmodo proximum trucidare, uerum terrā fructiferā in solitudinē reddere. Sed uideamus quàm iusta secundū quendam profuerit inuidia, quam ita describens ait, Iustius inuidia nihil est, quæ protinus ipsum autorē rodit excruciatq; suū. Que

Fraxinetum captum

Inuidia

dum decipere conatur, decipitur: dum extinguere molitur, extinguitur. Quid igitur? Saraceni quum hoc suis uiribus minime possent, alterā alterius auxilio partis debellantes, suasq́ copias ex Hispania semper augentes, quos primo defendere uidebant, modis omnibus insequuntur. Sæuiunt itaq́, exterminant, nil reliqui faciunt. Trepidare iam uicinæ cæteræ gentes, quoniam secundū prophetā horum unus persequebat mille: & duo fugarunt decē milia. Ex qua re? Quia deus suus uendidit eos, & dominus conclusit illos.

Quis ea tēpestate papa, & qui principes terratū fuerint, & quid gesserint Leo & Basilius, quē Michaël Imperator ex famulo monachi in sociū assumpsit imperij, & quomodo ab eo interēptus est, & Christus Basilio apparuit minabūdus, qui in pœnitentiā ædem diuo Michaëli extruxit. Cap. II.

Leo Imp. HAc autē tempestate Leo Porphyrogenitus, Basilij Imperatoris filius, Constantini huius pater, qui nūc usq́ superest & feliciter regnat, Constantinopolitanæ ciuitatis regebat imperium. *Simeon Bulgarorū rex* Simeon fortis bellator Bulgaris preerat, Christianus, sed uicinis Græcis ualde inimicus. Hungarorū gens, cuius omnes penè nationes expertæ sunt sæuitiam, quæ miserante deo sanctissimi atq́ inuictissimi regis Othonis potentia, ut latius dicturi sumus, mutire nō audet exterrita, nobis omnibus tunc tēporis habebaƭ ignota. Quibusdam nanq́ difficilimis separata à nobis erat interpositionibus, quas clusas nominat uulgus, ut neq́ ad meridianam neq́ ad occidentalē plagam excūdi habuerit facultatē. *Arnulfi potentia* Per idem tempus Arnulfus rex potentissimus defuncto Carolo prænomine Caluo, Baioarijs, Sueuis, Francis, Theutonicis, Lotharingis, audacibusq́ principabatur Saxonibus, cui & Zuuentebaldus Marauanorū dux uiriliter repugnabat. Berengarius & Vuido Imperatores ob regnum Italicū cōflictabanƭ. *Formosus papa* Formosus Portuensis ciuitatis episcopus Romanæ sedis summus & uniuersalis papa habebaƭ. Sed nūc quid sub unoquoq́ horū gestū sit prout breuius possumus explicemus. Leo igitur Grecorū pijssimus Imperator, cuius supra fecimus mentionem, Constantini scilicet huius Porphyrogeniti pater, undiq́ pace habita sancte & iuste Græcorū regebat imperium. *Porphyrogenitus unde* Porphyrogenitū aūt nō in purpura sed in domo quæ Porphyra dicitur natum appello. Et quoniā res processit in mediū, quod de huius Porphyrogeniti genesi audiuimus proferamus. Constantinus Imperator Augustus, ex cuius nomine Cōstātinopolis est sortita uocabulū ciuitas, domū istam ædificari iussit, cui Porphyra nomen imposuit, uoluitq́ successurā nobilitatis suæ sobolē istic in lucem prodire, quatenus qui suo ex stemmate nascerentur luculenta hac appellatione Porphyrogeniti appellarenƭ. Vnde & hunc Constantinū Leonis Imperatoris filium ex eius sanguine nonnulli dicunt originē ducere. Veritas aūt rei huius, ita se habet. *Basilij origo* Basilius Imperator Augustus auus huius, Macedonia humili fuerat prosapia oriundus, descenditq́ Cōstantinopolim τ̃ πενίας ζυγῷ, quod est paupertatis iugo, ut cuidā seruiret

seruiret abbati. Igitur Imperator Michael qui tūc tēporis erat, quū orationis gratia ad monasteriū istud in q̃ hic ministrabat descēderet, uidit hūc forma præ cæteris egregia, accitūcꝫ ad se abbatē rogauit, ut se donaret hoc puero. Quē suscipiens in palatio cubicularij donauit officio. Tantæ deniqꝫ post paululum potestatis effectus est, ut alter ab omnibus Imperator sit appellatus. ἀβ. ἡγεμόνι

Verū quia omnipotens deus seruos suos iuste uisitat, quacunqꝫ uult censura, hunc Imperatorē Michaēlē sanæ mentis ad tempus nō esse permiserat, ut quo eū grauius premeret in infimis, eo misericordius remuneraret in summis. Nā, ut ferť, huius tempore passionis, familiares etiā capitis iusserat damnari sententia. Quos tamen ad se rediens hoc pacto requirebat, ut nisi quos iugulari iusserat redderenť, pati ipsi qui hoc effecerant, sentētia damnarenť. Hoc igiť terrore quos damnari iusserat seruabanť. Sed quum hoc sæpius & iterū Basilio faceret, huiusmodi à sibi obsequētibus, proh nephas, accepit consiliū, ne forte insana regis iussio aliq̃ndo ex industria à te nō diligētibus imò odio habentibus impleať, eū tu potius occidito, atqꝫ imperialia sceptra suscipito. Quod sine dilatione, quū terrore cōpulsus, tum etiā regnandi cupiditate deceptus compleuit. Hoc itaqꝫ interfecto factus est Basilius Imp. Denique paruo transacto tēpore, huic dn̄s noster Iesus Christus ꝑ uisionē apparuit, dn̄i huius Imperatoris, cuius hic necis extiterat autor, dexterā tenēs, eūcꝫ ita conueniens, Vt quid interfecisti regē, hoc est, dn̄m tuū Imperatorē? Expergefactus itaqꝫ, tanti se reū nouit esse reatus: moxcꝫ ad se rediens, quid sup hoc faceret cogitabat. Confortatus itaqꝫ hac dn̄i nostri Iesu Christi per ꝓphetā salubri & uere acceptabili promissione, In quacūqꝫ die peccator ingemuerit, saluus erit, cum lachrymis & gemitibus se peccatorē, se reū, se sanguinis innocentis effusorē esse confitebať. Bono aūt accepto cōsilio, amicos sibi de mammona iniquitatis effecerat, ut quos hic temporalibus subsidijs consolaretur, eorum precibus ab æterno gehennæ incendio liberareť. Fabricauit autē preciosо & mirabili opere iuxta palatiū, orientē uersus ecclesiā quā νέαν, id est, nouam uocant, in honore summi & cœlestis militiæ principis archangeli Michaelis, qui Græce ἀρχιστράτηγος appellatur. Michaelis Imperatoris mors. Basilij pœnitentia

De Constantinopoleos nominibus, situ, & circumhabitantibus, decꝫ uigilia nocturna ibidē constituta à Leone Imp. cuius ut fidem & diligentiam experireť, in habitu iuuenis lasciui illapsus in duas custodias, eas muneribus corrupit, à tertia in carcerem ductus, priores exilio mulctauit, posteriores opibus & honore extulit. Caput III.

NVnc aūt nō pigeat libellulo huic res duas quas eiusdē Basilij filius memoratus Leo Imperator Augustus memoria sua dignas fecit, inserere. Constantinopolitana urbs quæ prius Byzantiū, noua nūc diciť Roma, inter ferocissimas gentes est constituta: Habet quippe ab Aquilone Hungaros, Pizenacos, Chazaros, Russios, quos alio nomine nos Nortmannos appellamus, atqꝫ

mus,atq; Bulgaros nimiũ ſibi uicinos. Ab oriente Bagdas. Inter orientem & meridiem, Ægypti, Babyloniæq; incolas. A meridie uero Aphricã habet,& notam illã uicinã ſibiq; contrariã inſulã Creten. Cæteræ uero quæ ſunt ſub eo climate nationes, Armenij. ſ. Perſæ, Chaldæi, Auaſgi huic deſeruiunt. Incolę deniq; ciuitatis huius, ſicut memoratas gentes diuitijs, ita & ſapientia ſuperexcellunt. Moris quippe eorũ eſt, ne à uicinis gentibus opprimantur, ſingulis quibusq; noctibus p totius ciuitatis biuiũ, triuiũ, quadruiũq; armatos milites cauſa cuſtodiẽdæ ciuitatis qui eã inuigilẽt ponere. Fitq; ut ſi poſt crepuſculũ quenq̃ deambulantẽ aliquò cuſtodes offenderint, captus, ꝓtinus, uerberibusq; cæſus, cuſtodia peruigili cõpedibus in carcere ſtrictus, uſq; in craſtinũ in publicũ producendus ſeruet. Hoc deniq; pacto nõ ſolũ ab hoſtibus, uerũ & à latronibus illæſa ciuitas cuſtodit. Leo itaq; Imp. uigilum fidem conſtantiamq; pbare uolens, ſolus poſt crepuſculum è palatio deſcendens ad primã peruenit cuſtodiã. Quẽ ut uigiles fugientẽ, & quaſi metu declinantẽ uiderũt, comprehenſum quis eſſet interrogauerũt, quò ue pergeret. Qui è multis unũ ſe eſſe, & lupanar petere dixit. Cui mox, cæſum te acriter, inquit, compedibusq; ſtrictũ uſq; in craſtinũ reſeruabimus. Quibus reſpondit, nequaq̃ fratres, nequaq̃, accipite quod porto, permittite ire quò uolo. Qui xij. aureis acceptis, eũ dimiſerũt. Inde uero tranſiens ad ſecundam uenit cuſtodiã. Qua quemadmodũ & in prima captus, datisq; uiginti aureis, eſt dimiſſus. Ad tertiã deinde dũ ueniſſet eſt captus: uerũ nõ ut à prima ac ſecũda datis aureis eſt dimiſſus: ſed ablatis oĩbus, cõpedibusq; grauiter ſtrictus, pugnis, flagrisq; uerberatus, cuſtodia uſq; in craſtinũ producẽdus ſeruat. His itaq; diſcedentibus, cuſtodẽ carceris Imp. ad ſe uocãs, Amice mi, inquit, Leonẽ Imp. noſti? Quomodo, infit, noſcere poſſim, quẽ uidiſſe me nõ meminerim? Ad publicũ ſanè quanq̃ raro dum procedere à longe, quia prope nequeo, eum intueor, mirabile quiddã, & nõ hominẽ uidere uideor. Dare aũt te operã quo illæſus exeas, q̃ id percontari tibi cõmodius eſt. Non æque uos, te quidẽ in carcere, illum autẽ in aureo tridinio fortuna fouet. Parua ſunt hæc, grauiora addanẽ uincula, ne ſit ſpatiũ de Imp. meditandi. Cui ille, Deſine, inquit, deſine, Imp. enim ipſe ſum Leo Auguſtus, qui de palatij dignitate nõ bono omine prodij. Carceris autẽ cuſtos ſperans nõ uera eſſe quæ dixerat, Egon', inquit, hominẽ impurũ, bona ſua cum meretricibus abligurientẽ Imp. credã? Quoniã tete tu neglexiſti, ꝑ te ego deſpiciã matheſim. Mars trigonus, Saturnus Venerem reſpicit, Iupiter quadratus, Mercurius tibi iratus, ſol rotundus, luna in ſaltu, mala fortuna te premit. Imp. uero, ut uera, inquit, probes eſſe quæ dico, dum matutinale dederint ſignum: ante enim nõ auſi ſumus, mecum ad palatium potiori q̃ ego deſcenderim omine uenito: ſi me ut Imp. non iſtic recipi uideris, occidito. Nõ minoris quippe criminis erit me Imp. dixiſſe ſi non ſim, quàm aliquẽ occidiſſe. Si uero te ob id mali quicq; pati formides, hoc faciat mihi

Excubiæ

Leo uigilũ fidem explorat

mihi deus, & hoc addat, si non potius præmiũ pro hac re sumes ꝙ supplicii. Igitur carceris custos credulus effectus, Dato, Imperator ut dixerat, matutinali signo, eum ad palatiũ usq; comitat. Quumq; eòdem uenisset, uenerabiliter sicut à se noscentibus susceptus, comitẽ suum exanimatũ nimia admiratione reddidit. Sanè dum huic omnes dignitates occurrere, laudes reddere, adorare, soccos detrahere, alia atq; alia pro se quemq; facere cõtemplaretur, emori ei satius tunc esse duxit ꝙ euiuere. Cui Imp. Contẽplare, inquit, nunc mathesin, & si uere quo huc adueneris omine dixeris, ueram te augurandi scientiam habere probabis. Prius tamen quæso quid morbi sit proferas, quod te tam pallidum reddidit. Cui ille, Parcarum, infit, optima Clotho iam nere desinit: Lachesis uero in torquẽdo amplius laborare nõ cupit, sæuissima aũt harum Atropos solam imperij tui sententiã expectat, ut fila contrahens abrumpat. Palliditatis autem uultus mei causa hæc est, animam à capite descendisse, secumq; in inferiorem corporis partem sanguinẽ perduxisse. Subridẽs igitur Imperator, Recipe, inquit, animã, recipe, & cum hac bis binas aureorũ libras assume, nulliq; de me nisi aufugisse respondeas. His ita gestis, Imperator uigiles qui se captum dimiserant, quiq; cæsum custodiæ manciparant, uenire præcepit. Quibus & ait, Vigilantibus uobis, custodiãq; ciuitati præbentibus, nunquid fures aliquando adulterosq; offendistis? Qui precio eum dimiserant, nil se uidisse responderunt: qui uero cæsum illum custodiæ mancipauerant, ita responderunt, Præcepit δεσποτεία σου ἁγία, id est, dominatio tua sancta, ut si uigiles post crepusculũ quenquã aliquò deambulantẽ offenderent, captum protinus, uerberibusq; cæsum custodiæ traderent. Tuis itaq; nos parentes iussionibus dominator sanctissime, hac quæ præsentem præcessit diẽ, nocte quendã lupanaria petentẽ cepimus, flagellauimus, carceriq; impositum imperio tuo producendum seruauimus. Quibus Imperator cito inquit, ut in medium proferatur, potestas imperij mei etiã atq; etiam imperat. Nec mora, uinctus ut ducatur, percurrunt. Quem dum aufugisse audirẽt, semiuiui ad palatiũ sunt reuersi. Quod quum nunciassent Imperatori, mox Imperator se exutum, nimisq; cæsum ostendens, Venite, inquit, nolite formidare, ipse ego sum quẽ flagellastis, quẽq; è carcere nũc aufugisse formidatis. Scio enim, & uere credo, quod non Imp. sed Imperatoris inimicum tundere cogitastis. Hos qui non ut Imperatorem me, sed ut latronem, uitæq; meæ insidiatorem dimisere, morte tenus uerberatos, urbe expelli, bonisq; omnibus priuari mea non solum cupit, uerum & iubet autoritas. Vos autem nõ solum meis, sed & horum peruersorũ diuitijs dono. Quod quàm prudenter egerit paternitas tua, in hoc aduertere poterit: quoniam cæteris extũc ciuitatem diligentissime custodire, hũc etiam absentem quasi præsentem sperare necesse erat. Sicq; factum est, ut Imperator amplius de palatio non descenderet, & sui omnia fideliter custodirent.

Parcæ

Animaduersio in uigiles

De altero Leonis Imp. ludo, quo uigiliã unius è xij. corporis ſui cuſtodibus remunerauit, cæteris eluſis ob ſomnolentiam. Caput IIII.

ALterum quem ipſe geſſit ludum, ſilentio tegi abſurdum eſſe dijudico. Conſtantinopolitanũ palatiũ ob Imperatoris ſalutẽ multorum præſidijs militũ cuſtodit: Cuſtodientibus uero uictus cenſusq; quotidie non paruus impenditur. Contigit itaq; duodecim poſt corporis refectionem in ipſo feruore diei una in domo quieſcere (Mos quippe Imp. erat cunctis quieſcentibus totũ perreptare palatium.) Qui quũ die quadam eódẽ quò duodecim memorati lethæo ſeſe dederant ſopori, perueniſſet, ligno modico ut nõ incallidus, oſtij peſſulo proiecto ingrediendi ſibi aditũ fecit. Vndecim uero dormientibus, ut ars artẽ falleret, duodecimus peruigil ſtertere ceu dormiens cœperat, contractisq; in faciẽ brachijs, totum quod Imperator faceret diligentiſſime conſiderabat. Imperator igit̃ ingreſſus dum obdormire cunctos perſpiceret, aureorũ numiſmatũ libram pectori uniuſcuiuſq; appoſuit, moxq; clam egreſſus oſtiũ ut prius fuerat clauſit. Eò autẽ hoc egit, quatenus excitati & de lucro gratularentur, ac qualiter hoc acciderit admirarentur. Deniq; diſcedẽte Imperatore, qui uigil ſolus extiterat, ſurrexit, dormientiumq; numos aureos ſibi aſſumpſit atq; repoſuit. Poſtea uero quieti ſeſe reddidit. Imperator igit̃ de hoc ludo ſolicitus, poſt nonã, xij. hos quos nominauimus, ad ſe uenire pręcepit, eosq; ita cõuenit, Si forte ueſtrum quempiã ſomnij uiſio deterruit, aut hilarem reddidit, ut in medium proferat, mea iubet autoritas: nec minus & ſi quid nouitatis expergefactus quiſq; uidit ut detegat imperat. Hi itaq; quem admodũ nihil uiderãt, nihil ſe uidiſſe reſponderũt. Magis aũt ſuper hoc admirati, conticuere, intentiq; ora tenebant. Exiſtimans Imp. eos non rei ueritate, ſed calliditate aliqua reticere, ſuccenſus eſt, atq; magis cœpit nõnulla terribilia reticentibus cõminari. Quod qui omniũ cõſcius erat ut audiuit, huiuſmodi humillima & ſupplici uoce Imperatorem cõuenit. Humaniſſime Imp. hi quid uiderint, neſcio, ego tamen delectabile atq; utinã quod perſæpe contingeret, uidi ſomniũ. Vndecim his cõſeruis meis & hodie uere, ſed omnino mihi opportune dormientibus, uiſus ſum quaſi non dormiens uigilare. Ecce aũt magnitudo imperij tui, quaſi occulte oſtiũ reſerans, clanculũq; ingreſſa, librã auri appoſuit ſupra ſingulorũ pectus. Quũq; imperiũ tuum quaſi repedare, ſociosq; hac uiſione ſtertentes cernerẽ, cõtinuo ceu lætus exurgens, xi. dormientium tuli libras aureorum numiſmatũ, meoq; marſupio in quo una erat appoſui, quatenus ob tranſgreſſionẽ decalogi, ne ſolũ xi. uerũ ad memoriã apoſtolorũ mea una adhibita, & ipſæ eſſẽt xij. Viſio hæc pater Auguſte, bonũ ſit neſcio, uſq; modo me nõ deterruit, ſed hilarẽ reddidit. O utinã interpretatio alia impio tuo nõ placeat. Nã & me diuinũ & ſomnij uenditorẽ eſſe liquido patet. His auditis, magno eſt cachinno Imp. inflatus, uerum prudentiã eius atq; ſolicitudinẽ plus admiratus, protinus infit, Antehac te neq;

Leo uigiles pertẽtat miro aſtu

diuinum,

diuinum, neq; somniũ uenditorem esse audiui. Hanc uero rem nũc ita aperte dixisti, ac si nulla circumitione usus esses: sed quia uigilandi facultatẽ sine auspicandi scientia habere non posses, nisi diuino esset tibi munere traditũ, seu uerum sit ut speramus, imò credimus, seu falsum: fertur enim de quodam, q dormiens multa reperit, à gallo excitatus nihil inuenerit: tu tamen quicquid uideris, quicquid repereris, tuum sit. His auditis quanta cęteri sint confusione repleti, quantoq; is gaudio sit plenus, eorum quisq; in se personas suscipiens, animaduertere poterit.

De Arnulfi, qui per Hungaros Zuuentebaldum uicit, stolida temeritate, quum genti perniciosæ ad Christianos subiugandos aditum munierit. Cap. V.

ARnulfus interea earũ quæ sub arcturo sunt gentiũ rex fortissimus, quũ Zuuentebaldũ Marauanorũ ducem quem supra memorauimus, sibi uiriliter repugnãtẽ debellare nequiret: depulsis his, proh dolor, munitissimis interpositionibus, quas uulgo clusas nominari prædiximus, Hungarorũ gentem cupidam, audacẽ, omnipotentis dei ignarã, scelerũ omniũ non insciã, cædis & omniũ rapinarũ solũmodo auidã, in auxiliũ conuocat, si tamen auxiliũ dici potest, quod paulo post eo moriente tum genti suæ, tũ cęteris in meridie occasuq; degentibus nationibus, graue periculũ imò excidiũ fuit. Quid igitʼ? Zuuentebaldus uincitʼ, subiugatʼ, fit tributarius: sed dño solus. O cæcam Arnulfi regis regnãdi cupiditatẽ, ò infelicẽ amarũq; diẽ. Vnius homũcionis deiectio, fit totius Europæ contritio. Quot mulieribus uiduitates, patribusq; orbitates, uirginibus corruptiones, sacerdotibus populisq; dei captiuitates, ecclesijs desolationes, terris inhabitatis solitudines, cæca ambitio paras? Legisti obsecro ipsius ueritatis uerba dicentis, Quid prodest homini, si totũ mundũ lucraretʼ, animæ uero suæ detrimentũ patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Quod si te ueri iudicis nõ terruit seueritas, ipsa saltem furorẽ tuũ humanitatis temperaret cõmunitas. Eras enim inter homines homo, si dignitate sublimis, nõ tamen natura dissimilis. Flebilis heu miserabilisq; conditio, quũ illa bestiarũ serpentiumq; seu alitũ genera, quæ intolerabilis sæuitia ac letale uirus ab hominibus separata esse facit, ut sunt basilisci, qui latine reguli, uel rhinocerotes seu gryphes quæ & aspectu suo cunctis perniciosa esse uidenť: inter se tamen pro originis ipsius affinitatisq; cõsortio pacata & innoxia perseuerant. Homo autẽ quum sit ad imaginẽ & similitudinẽ dei formatus, legis dei conscius, rationis capax, nõ solum proximũ non amare potest, sed & odisse plurimum ualet. Videamus igitʼ quid Ioannes nõ quilibet, sed uirgo ille egregius cœlestis secreti conscius, cui Christus in cruce matrem uirginẽ uirgini cõmendauit, super talibus dixerit, Qui odit fratrem suũ, homicida est, & scimus quod omnis homicida non habet uitam æternã in se manentẽ. Sed redeamus ad rem. Deuicto nãq; Zuuentebaldo, Marauani

Marginal notes: *Hungarorũ impietas* — *Ambitionis mala*

Marauanorum duce, Arnulfus pace habita regno potitur. Hungari interim obseruato exitu, contemplatiq; regionem cordibus, malum quod postmodũ in propatulo apparuit, machinabantur.

De Vuidonis (quẽ alij Guidonẽ, alij Hugonẽ uocant) & Berengarij ducũ confœderatione: ita ut mortuo Carolo Caluo, Vuido se Franciæ Romanæ regẽ iniungi curauerit: Berengarius Italiæ. Franci aũt iam Odonẽ regẽ constituerant. Et de causa leui, quur Franci Vuidonẽ reiecerint. Cap. VI.

DVm hæc agunt, rex Galliç Carolus, qui cognominatus est Caluus, pręsentem moriendo mutauit uitã. Cui dum uiueret, duo ex Italia præpotentes principes seruiebant, quorũ alter Vuido, alter dictus est Berengarius. Hi sane tanto sunt amicitiarum fœdere conglutinati, ut sibi hoc iureiurando promitterẽt, quod si regi Carolo superstites forent, alterius alter ordinationi conniueret, simul ut Vuido quam Romanã dicunt Franciã, Berengarius obtineret Italiam. Sed quum sint nonnulla incerta & instabilia amicitiarum genera, quæ diuersis modis humanũ genus dilectionis societate connectunt, ut quosdã præcedẽs cõmendatio postmodũ amicitiæ inire facit cõmercia, alios negociationis seu militiæ uel artis ac studij similitudo, quæ & sicut ex diuersis uel lucri uel libidinis uel necessitudinũ uariarum societatibus acquiruntur: ita intercedente qualibet diuortij occasione soluuntur. Hoc tamen est, hoc inquam amicitiæ genus, quod multis experimẽtis est sæpissime comprobatũ, nullo modo eos qui amicitiarum fœdus coniurationis iniere principio, indiruptam quiuisse seruare concordiã. Sanè quidẽ callidissimus ille humani generis inimicus, ut homines sui præuaricatores faciat sacramenti, celerius fagaciusq; ad irrumpendã amicitiã laborat. Quod si animos recte sapiẽtũ de uero amicitiarũ genere percontamur, respondebimus concordiã ueramq; amicitiã nisi inter emendatos mores eiusdemq; uirtutis & propositi uiros stare nõ posse. Cõtigit itaq; utrunq; Vuidonẽ atq; Berengariũ Caroli regis funeri deesse. Cuius tamen interitũ Vuido ut audiuit, Romã profectus est, & absq; Francorũ consilio totius Franciæ unctionẽ suscepit imperij. Franci itaq; Odonẽ, quoniã Vuido aberat, regẽ constituunt. Berẽgarius uero Vuidonis consilio, quẽadmodũ ei iureiurãdo ꝓmiserat, Italici regni suscepit imperiũ. Vuido aũt Franciã petit. Quũq; Burgundionũ regna transiens, Franciã quam Romanã dicũt ingredi uellet, Francorũ nuncij ei occurrũt, se redire nunciãtes, eo ꝗ longa expectatione fatigati, dũ sine rege esse diutius nõ possent, Odonem cũctis petẽtibus elegerũt. Fertur aũt hac occasione Frãcos Vuidonẽ regẽ sibi nõ assumpsisse. Nã dum ad Metensem uenturus esset urbẽ, quæ potẽtissima in regno Lotharij claret, præmisit dapiferũ suum qui alimẽta illi more regio prępararet. Metẽsis uero episcopus, dum cibaria ei multa secundũ Francorũ consuetudinẽ ministraret, huiusmodi responsa à dapifero suscepit. Si equum saltem mihi dederis, faciam ut tertia obsonij huius parte sit rex Vuido contentus.

Amicorũ uaria genera

Vuidonis repulsa

tentus. Quod episcopus audiens: Non decet, inquit, talem super nos regnare regem, qui decē drachmis uile sibi obsoniū præparat. Sicq; factū est, ut Vuidonem desererent, Odonem autem eligerent. Francorum igitur legationibus non parum rex Vuido perturbatus, nonnullis cœpit cogitationibus æstuare, tam ex Italico regno Berengario iureiurādo promisso, quàm ex Francorū, præsertim quod penitus illud se non posse sciuerat adipisci. Inter utrāq; autem æstimationem quoniam Francorum rex esse nequibat, frangere quod Berengario fecerat iusiurandum deliberat: collectoq; prout potuit exercitu, traxerat sanè & à Francis quandam affinitatis lineam, Italiam'que concite ingressus, Camerinos atq; Spoletinos fiducialiter ut propinquos adijt. Berengarij etiam partibus fauentes, ut infidos pecuniarum gratia acquirit: itaq; Berengario bellum parat. Copijs deniq; utraq; ex parte collectis, iuxta fluuium Trebiam, qui quinq; à Placentia miliarijs distat, ciuile bellum parant, in quo quū partibus ex utrisq; caderent multi, Berengarius fugam petijt, triumphū Vuido obtinuit. Nec mora, diebus paucis interpositis, collecta Berengarius multitudine, in Brixiæ latissimos campos Vuidoni bellum parat: ubi quum maxima strages fieret, fuga sese Berengarius liberauit. *Vuidonis perfidia*

Berengarius Arnulfum in auxilium pollicitationibus pellicit in Guidonē, qui quum alteram fluuij ripam teneret, & congredi nequirent, Baioarius quidam Arnulfi eques Italos ad certamen insolentius prouocauit, & ab Hubaldo quodā uictus occubuit, Arnulfiq; nothus bello decessit. Berengarius autem Arnulfum rursum promissis onerat, qui te diens multas urbes subiugauit. Cap. VII.

IAm uero Berengarius, quum Vuidoni resistere copiarum paucitate nequiret, potentissimū quem prædiximus, Arnulfum regem in auxilium rogat, promittens se suosq; eius potentię seruituros, si uirtutis suæ adminiculo Vuidonē superaret, regnumq; sibi Italicū uendicaret. Huius plane tantæ promissionis gratia accitus rex Arnulfus filium suū Zuuentebaldū quem ex concubina genuerat, ualido cū exercitu, huius in auxiliū dirigit, ueneruntq; pariter omni sub densitate Papiam. Vuido uero ira fluuiolū qui Papiā alluit, Vernauolum nomine, tam sudibus q̄ exercitu munierat, quatenus altera alterā ipso medio discurrente, pars partē oppugnare nequiret. Vnus & uicesimus dies transierat, quū sicut prędiximus, altera pars alteri nocere non posset, & Baioariorū unus quotidie agminibus exprobrans Italorū, imbelles eos, atq; equitandi inscios clamabat. Ad augmentum etiā dedecoris inter eos prosilijt, hastamq; uni ex manu excussit, sicq; lætus in suorū castra repedauit. Hubaldus igit̃ Bonifacij pater, qui pòst nostro tēpore Camerinorū & Spoletinorū extitit marchio, tantū gētis suæ cupiēs dedecus uindicare, clypeo accepto, obuiā mox prędicto Baioario tēdit. Is aūt triūphi præteriti nō solū nō immemor, sed eo factus audacior, ceu de uictoria iam securus hunc contra properat lætus. *Hubaldi uirtus*

Cœpitq;

Cœpitq; uertibilem equum modo impetu uehementi dimittere, strictis modo habenis rettahere. Memoratus uero Hubaldus rectà eum cœpit adire. Quumq; in eo esset, ut mutuis se figerent uulneribus, more solito Baioarius equo uersili uarios flexosq; per anfractus cœpit discurrere, quatenus argumentis posset Hubaldū decipere. Verū quū hac arte terga uerteret, ut mox rediens Hubaldum ex aduerso percuteret, equus cui Hubaldus insederat, uehementer calcaribus tunditur, & per scapulas antequā reuerti posset, Baioarius lancea ad cor usq; perforatur. Hubaldus igitur freno Baioarij præripiens equum, ipsum in medio fluuioli alueo exutum homine reddidit: sicq; suorū iniuriæ ultor de triumpho ad suos redijt hilarior. Hoc sanè factum non mediocrē Baioarijs terrorē, Italicis audaciam intulit. Inito quippe Baioarij consilio, nōnullisq; Zuuentebaldus à Vuidone argenti acceptis ponderibus in propria remeauit. Igitur Berengarius dum ubi prospera inimico, sibi aduersa prospiceret, cum Zuuentebaldo pariter Arnulfi regis adijt potentiam, orans ac pollicens, ut si ipsum adiuuaret, se totam Italiā, ut ante promiserat, ditioni eius suppositurum. Qui tantæ promissionis gratia excitus copijs collectis, cominus Italiam adit. Cui Berengarius, ut promissioni suæ daret fidē credulitatis, arrabonem clypeum portat. Susceptus itaq; à Veronensibus, ad urbem proficiscitur Pergamum, ubi dum firmissima loci munitione confisi, imò decepti homines ei occurrere nollent, castrametatus ibidem belli fortitudine urbem capit, incolas iugulat, trucidat. Ciuitatis etiam comitem Ambrosiū nomine, cū baltheo & armillis, cæterisq; preciosis indumētis suspendi ante portæ ianuam fecit. Quod factum, cæteris omnibus urbibus, cunctisq; principibus terrorē non paruū attulit. Quicunq; enim hoc audierat, utraque auris eius tinniebat. Mediolanenses igitur atq; Ticinenses hac fama perterriti, eius non ausi sunt præstolari aduentum: uerum præmissa legatione, iussioni suæ se obtemperaturos esse promittunt. Othonem itaq; Saxonum potentissimum ducem huius gloriosissimi atq; inuictissimi regis Othonis qui nūc usq; superest, & feliciter regnat, auum Mediolanum dirigit gratia defensionis, rectà ipse Ticinum petit.

Pergamum capitur · *Ambrosius suspensus*

De Vuidonis à facie Arnulfi fuga, Arnulfi metrica ad suos concione: postquam urbs Roma capta est. Et de Formosi papæ ab Rom. persequutione & causa simultatis, Sergijq; antipapæ postmodum intrusi in eum defunctū immanitas: & miraculosa Formosi sepultura. Cap. VIII.

Vuidonis fuga

Deniq; Vuido huius impetum ferre non ualens, Camerinū Spoletumq; uersus fugere cœpit. Quem sine dilatione acriter rex insequitur, urbes & castella omnia sibi resistentia debellās. Nullū siquidē castrum fuerat natura etiā ipsa tam munitū, quod uirtuti huius saltē resistere molitetur. Quid autē mirum, quū ipsa ciuitatū omniū regina magna scilicet Roma, huius impetū ferre nequiuerit. Enimuero dum à Romanis ingrediēdi urbem huic fiducia negaret, cōuocatos ad se milites ita conuenit, Magna

Magnanimi proceres & clari marte secundo, *Arnulfi concio*
Arma quibus studium fuluo radiare metallo,
Romulidæ sueti uacuis quod condere sceptris,
Sumite nunc animos, uobis furor arma ministret.
Non Pompeius adest, non Iulius ille beatus,
Qui nostros domuit proauos mucrone feroces.
Indolis en huius summam deduxit ad Argos.
Protulit in lucem quem sancta †Ritanica mater, *al. Britānica*
Bis torta studium pingues captare Siluros
Cannabe, non clypeos manibus gestare micantes.

His heroës dictis animos accensi uitam auiditate contemnunt. Clypeis
denique cratibusque cateruatim operti muros adire contendunt. Plurima etiam
bellorum parauerant instrumenta, quum inter agendū populo cōsiderante *Leporis*
contigit lepusculum clamore eius exterritum urbem uersus fugere. Quē dum *omen*
populus exercitusque, ut assolet, impetu uehementi sequeretur, Romani putan-
tes se impugnari, de muro sese proijciunt. Quod populus cernens, sagmati-
bus sellisque quibus equis insederant, iuxta murum proiectis, per eorū aceruū
muros ascendunt. Populi uero pars quædam, accepta mox trabe quinqua-
ginta pedum procera longitudine, portam quatiunt, & Romam quam Leo- *Roma capitur*
nianam dicunt, in qua beati Petri apostolorum principis preciosum corpus
quiescit, ui capiunt. Cæteri uero qui trans Tyberim erant, hoc timore com-
pulsi, huius dominatui colla submittunt. Hoc in tempore Formosus papa
religiosissimus à Romanis uehementer affligebatur, cuius & hortatu rex Ar-
nulfus Romam aduenerat, in cuius ingressu ulciscendo papæ iniuriā multos
Romanorū principes obuiam sibi properantes, decollari præcepit. Causa *Papæ & ciuium Ro. discordia*
autem simultatis inter Formosum papā & Romanos hæc fuit. Formosi præ
cessore defuncto, Sergius quidā Romanæ ecclesiæ diaconus erat, quem Ro-
manorum pars quædam papam sibi elegerat. Quædā uero pars non infima
nominatū Formosum Portuensis ciuitatis episcopū pro uera religione diui-
narumque scripturarum & doctrinarum scientia papam sibi fieri anhelabat.
Nam dum in eo esset, ut Sergius apostolorum uicarius ordinari debuisset,
ea quæ Formosi partibus fauebat pars, cum non mediocri tumultu & iniu-
ria Sergium ab altari expulit, & Formosum papam constituit. Descenditque *Sergius antipapa*
Sergius in Thusciā, quatenus Adelberti potentissimi marchionis auxilio iu-
uaretur: quod & factum est. Nam Formoso defuncto, atque Arnulfo in pro-
pria reuerso: is qui post mortem Formosi papa constitutus est, expellitur, Ser
giusque papa per Adelbertū constituitur. Quo cōstituto, ut impius doctrina
rumque sanctarū inscius, Formosum è sepulchro extrahere, atque in sedem Ro-
mani pontificatus sacerdotalibus indumentis indutum collocare præcepit.
Cui & ait, Quū Portuensis esses episcopus, qur ambitionis spiritu Romanā

uniuersalē sedē usurpasti? His expletis sacratis mox exutū uestimentis, digitisq; tribus abscisis, in Tyberim iactare præcepit, cūctosq; quos ipse ordinauerat, gradu proprio depositos iterū ordinauit. Quod quàm male egerit pater sanctissime, in hoc animaduertere poteris, quoniam & hi qui á Iuda domini nostri Iesu Christi proditore ante proditionem salutem seu benedictionem apostolicam perceperant, ea post proditionē proprijsq; corporis suspensionem minime sunt priuati, nisi quos improba forte defœdarāt flagitia. Benedictio siquidem quæ ministris Christi impenditur, non per eum qui uidetur, sed qui non uidetur sacerdotem infunditur. Neq; enim qui rigat est aliquid, neq; qui plantat, sed qui incrementum dat deus. Quantæ autem autoritatis, quātæq; religionis papa Formosus fuerit, hinc colligere possumus, quoniam dum á piscatoribus postmodum esset inuentus, atq; ad beati Petri apostolorum principis ecclesiam deportatus, sanctorum quædam imagines hunc in loculo positum uenerabiliter salutarunt. Hoc nanq; á religiosissimis Ro. urbis uiris persæpe audiui. Sed his omissis ad narrādi ordinē redeamus.

Miraculum

De Firmi per Arnulfum obsidione, & per astum uxoris Guidonis quæ potionem soporiferam Arnulfo propinandā curauerat, solutione, de causa mali in Arnulfo, eiusq; insolētia & templorū prophanatione. De Arnulfi cōsilio in Berengarium cæcandū. Eiusq; deinde contemptu: de seditione & cæde Ticini, quæ nunc Papia dicit, facta. De Anscarij metu: & Arnulfi tetro exitū. Cap. IX.

REx Arnulfus desiderij sui compos effectus, persequi Vuidonem nō desijt, profectusq; Camerinum, castrum uocabulo & natura Firmum, in quo Vuidonis uxor erat, obsedit. Vuido autem in incertis latuit locis. Præfatum igitur castrum nomine & natura Firmum, uallo circundatur, omnia bellorum instrumenta quibus cāpi posset preparant. Quumq; Vuidonis uxor magnis undiq; angustijs premeretur, & euadendi spes illi omnis negaretur, causas mortis regiæ uiperina cœpit calliditate exquirere. Accitum nanq; ad se quendam Arnulfi regis familiarissimū magnis eum muneribus rogat, ut se adiuuet. Qui quum se nō aliter posse testaretur, nisi ciuitatem domini sui traderet ditioni: illa etiam atq; etiam magna auri pondera non solum pollicens, uerum in præsentiarum tribuens, orat, ut quodam poculo ab ea sibi collato dominum suum regem potaret: quod non periculum mortis daret, sed mentis feritatem mulceret. Quæ etiam suis ut fidem dictis præberet, ante illius præsentiam hoc unum suorum potat seruorum. Qui unius horæ spatio conspectu huius astans, sanus abscessit. Verum ueridicam Maronis illius sententiam in medium proferamus.

Firmi obsidio

Aen. 3 Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames?

Potio soporifera Sumptum nanq; letale poculum festinus regi propinat, Quo accepto, tanta hunc

hunc cõfestim somni uirtus inuasit, ut totius exercitus strepitu triduo excitatus euigilare nequiret. Fertur aũt quoniã dum familiares hũc, modo strepitu, modo tactu inquietarent, apertis oculis nil sentire, nil loqui potuisse perfecte. Positus tamen in mentis excessu mugitum reddere, non uerba ædere uidebatur. Huius autem rei actio repedare omnes compulit, non pugnare.

Credo autem Arnulfum regem iusta seueri iudicis censura huiusmodi pestem incurrisse. Secundæ enim res dum imperium huius ubique magnificarent, uirtuti suæ cuncta tribuit, non debitum omnipotenti deo honorẽ reddidit. Sacerdotes dei uincti trahebantur, sacræ uirgines ui opprimebantur, coniugatæ uiolabantur. Neque enim ecclesiæ confugientibus poterant esse asylum. In his nanque symbola faciebant, gestus turpes, cantus ludicros, & debacchationes. Sed & mulieres eõdem publice prostituebantur. Deniq; redeuntem Arnulfum regem cum magna multitudine, paulatim rex Vuido persequitur. Quumq; Arnulfus Bardonis montem conscenderet ibi suorum consilio definiuit quatenus Berengarium lumine priuaret, sicq; securus Italiam obtineret. Cognatorum uero Berengarij unus qui non parua Arnulfo regi familiaritatis gratia inhærebat, huius consilium ut agnouit, absq; mora Berengario patefecit, qui mox ut sensit, lucerna, quam ante Arnulfi regis præsentiam tenebat, alij tradita fugit, atq; Veronam percitus uenit. Omnes extunc Italienses Arnulfum floccipendere, nihili habere, unde quum Ticinũ ueniret, non modica orta est in ciuitate seditio, tantaq; istic strages exercitus facta est, ut cryptæ ciuitatis, quas alio nomine cloacas dicũt, implerentur horum cadaueribus. Quod Arnulfus cernens quoniam per Veronam non potuit, per Hannibalis uiam quam Bardum dicunt, & montem Iouis, repedare disposuit. Quumq; Iporegiam peruenisset, Anscarius marchio istic aderat, cuius exhortatu ciuitas rebellabat. Verum hic Arnulfus iureiurando promiserat, nunquam se à loco eodem discessurum quàm præsentiæ suæ repræsentarent Anscarium. Is autem ut erat homo formidolosus ualde, ei omnino similis qui à Marone canitur, Largus opum, lingua melior, sed frigida bello dextra, de castello exijt, & iuxta murum ciuitatis in cauernis petrarum latuit. Hoc eò fecit, quatenus licite possent regi Arnulfo iureiurãdo satisfacere Anscarium in urbe non esse. Itaq; iusiurandum istud accepit rex, atq; iter quod cœperat peragens abijt. Profectusq; in propria turpissima ualetudine expirauit. Minutis quippe uermibus quos pedunculos aiunt, uehementer afflictus spiritum reddidit. Fertur autem quod præfati uermes adeo scaturirent, ut nullis medicorum curis minui possent. Vtrum uero pro tam immenso scelere, Hungarorum scilicet emissione, secundum prophetam duplici sit contritione attritus, an ut ex præsenti supplicio consequeretur ueniam in futuro, solius dei scientiæ dimittamus: quod & Apostolus dicit, Nolite ante tempus iudicare, quoad usq; ueniat dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarũ, & mani

Nemesis

Arnulfi insolentia

Consilium de excæcãdo Berengario

Arnulfi contemptus

Clades Ticini facta

Anscarij metus

Arnulfi interitus

& manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à deo.

De Vuidonis obitu, Berengarij in regnum receptione, sed mox Lanthberti filij Vuidonis coronatione, populi in eum fauore & principum odio. Nam Maginfredus Mediolaneñ. comes in eum grassabatur: sed uictus capite punitus est: & Adelbertus diues in eum mouit. Cap. X.

IVstus autem deus, uxori Vuidonis quæ huic parauarat mortem, parat uiduitatis dolorem. Sicut enim præfati sumus, dum redeunte Arnulfum rex Vuido e uestigio sequeretur, iuxta fluuiũ Tarum defunctus est. Cuius obitũ Berengarius ut audiuit, uenit festinus Papiam, regnumq́ʒ potenter obtinuit: fideles uero fautoresq́ʒ Vuidonis, ueriti ne ab eis illatam Berengarius ulcisceretur iniuriam, & quia semper Italienses geminis uti dominis uolunt, quatenus alterum alterius terrore coërceant, Vuidonis regis defuncti filiũ nomine Lanthbertum elegantem iuuenem adhuc epbebum minusq́ʒ bellicosum regem constituunt. Cœpit deniq́ʒ hũc populus adire, Berengarium deserere. Quumq́ʒ Berengarius Lanthberto cum exercitu magno Papiam tendenti, copiarum paucitate occurrere nõ auderet, Veronam petijt, isticq́ʒ securus degit. Non post multum uero temporis Lanthbertus rex quum esset uir seuerus, principibus grauis est uisus. Vnde & legatos Veronam dirigunt, & regẽ Berengarium ad se uenire, Lanthbertum uero expellere petunt. Maginfredus prætera Mediolanẽsis urbis comes quinquennio huic rebellis extiterat, qui nõ solum urbem in qua rebellis erat, Mediolanum scilicet defenderat, uerum & uicina circumquaq́ʒ Lanthberto loca seruientia depopulabat. Quod factum rex non passus abire inultum, psalmographicum illud persæpe ruminans: Quum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Nam post paululum capitis hunc iusserat damnari sententia. Quæ res terrorẽ cunctis Italiensibus non minimum incussit. Deniq́ʒ hoc eodem tempore Adelbertus illustris Thuscorũ marchio atq́ʒ Hildebrandus præpotẽs comes huic nisi sunt rebellare. Tantæ quippe Adelbertus erat potẽtiæ, ut inter omnes Italiæ principes solus ipse cognomẽto diceretur Diues. Huic erat uxor nomine Berta, Hugonis pôst nostro tempore regis mater: cuius instinctu tã nepharia cœpit ipse facinora. Nam collecto exercitu, cum Hildebrando comite constanter Papiam tendere festinat.

Vuidonis mors

Lanthbertus rex fit

Maginfredi rebellio

Adelbertus diues Lanthberto rebel.

De Lanthberti strenua uictoria in Hildebrandum quem fugauit, & Adelbertum quem cepit, & cauillo illusit post multorum stragem. Caput XI.

LAnthbertus interea rex harum rerũm inscius, in Marinco iam aliquantis diebus uenationi uacabat. Quumq́ʒ Adelbertus marchio & Hildebrandus comes cum diuerso & inualido Thuscorũ exercitu Bardonis montẽ transirent, Lanthberto regi medio in nemore uenanti ut sese res habuerat, nunciatur. Is uero sicut erat animi constans, uiribusq́ʒ potens, suos nõ passus

est milites

est milites præstolati,sed collectis quos secum habebat centũ ferè militibus, cursu præpeti eis occurrere festinat. Iamiam Placentiã uenerat, quum iuxta fluuiũ Sestertionem ad Burgum in quo sanctissimi & preciosi martyris Do minici corpus positum ueneratur,castra metasse nunciant. Ignorantes igitur quid superuentura nox pareret, temulẽti post nõnulla inutilia τραγῳδεῖματα,id est,cantilenas,somno sese dedere,stertere:nauseam alij sumptus intem perantia facere.Rex igitur animi ferox,tum ingenio callẽs,in ipso eos noctis conticinio opprimit,dormiẽtes ferit, oscitantes iugulat. Ventũ est denique ad illos qui ductores huius exercitus erant. Quũque eis nõ ex multitudine alius, sed rex ipse præclari huius facinoris nuncius esset, non solum pugnandi, sed & fugiendi terror ipse abstulit facultatem. Verum Hildebrandus fuga elapsus, Adelbertum intra animalium præsepe latitantẽ dereliquit: qui dum repertus,atque ante regis præsentiam ductus esset:rex eum ilico ita conuenit: Sibyllino spiritu uxorem tuam Bertam prophetasse credimus,quę te aut scientia sua regem aut asinum facturam se promisit. Verum quia regem noluit, aut, ut magis credendũ est, non potuit,asinum ne mentiretur effecit: dum te etiã cum Archadiæ pecuaribus ad præsepe declinare coẽgit. Præter eum autem & alij cum ipso nonnulli capiuntur,uinciuntur,Papiam ducuntur,custodiæ mancipantur. *Strages* *Salse.*

De mortis Lanthberti duplici opinione, quarum uerior putatur, quod ab Hugone Mediolanensi cæsus sit,quod conqueritur. Caput XII.

HIs ita gestis, rex Lanthbertus iterum præfato in loco Marinco uenationibus occupatur,quo ab omnium principum decreto quid super captis agendum esset deliberaret. Sed ô utinam uenatio hæc feras caperet,nõn reges. Aiunt sane hunc regem,dum sicut moris est, apros effreni consectaretur equo,cecidisse,collumque fregisse. Verum assertioni huic fidem præbere absurdum esse duco. Est enim alia mortis huius quæ mihi uerisimilior uideť, atque ab omnibus populis narratur, assertio. Maginfredus Mediolanensis urbis comes,cuius superius paulo fecimus mentionẽ, dum pro scelere in Rempub. atque in regem commisso capitis iudicio damnaretur, unicum possessionis uicarium Hugonẽ filium dereliquit. Quem dum Lanthbertus rex tum forma egregia,tum animi audacia nonnullos superare uideret: non parumm pro patris morte dolorẽ collatis uisus est beneficijs mulcere quamplurimis. Vnde & eum præ cæteris familiaritatis dilexerat priuilegio. Factũ est autem dum Lanthbertus rex nominato in luco Marinco uenaretur(est enim ibidẽ miræ magnitudinis & amœnitatis lucus adeo uenationibus aptus) huc illucque cunctis ut moris est discurrentibus, hoc cum uno scilicet Hugone ipsum solummodo inibi remansisse. Quumque rex aprum in transitu præstolaretur, diuque multum remorante longa expectatione lassaretur, paululũ sese quieti dedit, *Hugo Mediolanensis*

uigiliæ custodiam huic infido quasi fido committens. Absentibus igitur cunctis, Hugonis mens custodis, imò proditoris atq; carnificis collatorum beneficiorum immemor, plurimũ patris mortem animo cœpit reuoluere: non considerauit genitorem suum iustam incurrisse necem, iusiurandum quod fecerat regi uiolare non metuit, uicarium se Iudæ domini nostri Iesu Christi proditoris appellari non timuit. Verum conamine toto uirium, ligno non modico dormienti collũ fregit. Gladio quippe ferire timuit, ne peccati huius autorem res eum manifesta probaret. Eò nanq; mens peruersa ita egit, ut non gladij cicatrix, sed ligni manifesta collisio, hæc reperiẽtibus fidem daret equo cecidisse, collicq; fractione hominem exiuisse. Latuitq; res per annos quamplurimos: sed dum processu temporis Berengarius rex nullo sibi resistente, regnum uiriliter obtineret, ipse reatus proprij sicut fuerat autor, extitit & proditor. Impleuitq; illud quod propheta canit, Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniqua gerens benedicitur. Sed aliter fecisse minime potuit: propter hæc ipsius ueritatis uerba dicentis, Nihil opertum quod non reueletur: & occultum quod non in publicum ueniat. His itaque gestis quũ Berẽgarius ampliori ac pristina dignitate regia honoraret, Adelbertus marchio & cæteri ad propria destinantur. Iuuat autẽ pater charissime tanti huius obitum regis & deflendo scribere, & scribendo deflere. Inerat nanque illi honesta morum probitas, sancta & formidolosa seueritas, & quem iuuentus ornauerat in corpore splendida, mẽtis canicies decorabat sancta. Planè plus ille reipublicæ quàm respublica decoris ei contulerat. Quod si non cita mors hunc raperet, is esset qui post Romanorum potentiam totum sibi orbem uiriliter subiugaret.

Hugo Lanthbertũ necat

Lantbberti deploratio

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

De Ludouico Arnulfi filio, cuius tempore Hungari Baioariã inuadentes, eam immanissime uastauerunt. In quos Ludouicus bellum parat iuxta Lemannum lacum. Caput. I.

OSTQVAM uitalis calor Arnulfi regis membra deserẽs, corpus reddidit exanime: eius filius Ludouicus rex cunctis à populis ordinatur. Tanti denique casus uiri uicinos Hungaros (sicut nec in toto orbe degentes) latere non potuit. Siquidem leti huius fama fuit ipsis omni festiuitate iocũdior, gratijs omnibus præstantior. Quid igitur? Primo mortis huius, naticq; eius ordinationis anno, permagno collecto exercitu, Marauanorum gentem, quam uirtutis eorum adminiculo rex Arnulfus subdiderat, sibi uen-

sibi uendicant, Baioariorum etiam fines occupăt, castra diruunt, ecclesias con sumunt, populos iugulant, & ut magis magisq; rimeantur, interfectorũ sese sanguine potăt. Ludouicus itaq; rex, gentis suæ depopulationem, illorũq; intelligens crudelitatem, suotum omnium animos hac formidine inflămat, ut si bello eodem quenquam quod tum acturus esset, deesse contingeret, laqueo proculdubio uitam finiret. Innumerabilis deniq; illa gentis pessimę collectio copijs huius obuiam properare festinat. Nec uideas sitientem animă ardentius haustum laticis gelidi quàm prælij diem gentem hanc crudelẽ appetere. Neq; enim haud aliud quàm dimicasse iuuat, Vt autem ex libro qui de origine Hungarorum inscribitur didici, horum matres mox pueris editis, ferro acutissimo faciem secant, scilicet, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, uulnerum tolerantiam subire cogantur: dant huic assertioni fidem uulnera quæ pro deficientium dolore propinquorum, uiuorum corporibus insliguntur: sanguinem neq; prout ἄθεοι καὶ ἀσέβειοι ἀντὶ τῶν ἀκόντων, id est, Sine deo, sine pietate pro inuitis fundunt. Iamiă rex Ludouicus collecta multitudine, Augustam uenerat, quæ est in Sueuorum, Baioariorum, siue orientalium Francorum confinio ciuitas, quum insperata magis, nŏ autem optata gentis huius nunciatur uicinitas. Sequẽti igitur die Lemanni secus fluminis campos Martio operi capacitate sua aptos utræq; acies conuenere.

Hungarorum immanitas

Augustă

Hungari positis insidijs Ludouici copias uincunt & delent, uotiq; compotes, Francorum, Saxonum, Sueuorumq; terras deprædanẽ. Cap. II.

PRius itaq; ac titani croceum linqueret aurora cubile, Hungarorum gens necis sitiens, belli auida, hos uidelicet Christianos adhuc opprimit oscitantes: nonnullos nanq; spicula priusquam clamores euigilarũt. Citius enim ab eis spiritus recessit quàm somnus. Grauis itaque hinc inde oritur pugna. Versi terga seu in fugam Hungari directis acriter belis, id est, telis plurimos sternunt. Nubibus omnipotens Heloim quum condere phœbi, Lumina Chrysocomi uenerandus cœperit atris. Vertice quumq; polum summo clamore remugit. Alios uero cubilibus confossos, neq; strepitus neq; uulnera excitarunt. Fulgura crebra uolant solio demissa tonantis Ignea: mox trepidant qui nigrum in candida uertunt: Conscia tunc metuunt scelerum sulcare suorum Pectora: iudicio pariter ruitura superno. Haud secus è uacuis uolitant concussa pharetris Spicula scinduntur, ualidæ queis tergo loricæ Concutit ipsa ruens segetes cum grando superba, Fit sonitus clangorq; simul per tecta sonorus. Sic galeæ strictis reboant tunc ensibus ictæ, Corpora sicq; cadunt mutuis confossa sagittis. Iam descendens septimam phœbus occupauerat horam, & serenus adhuc Ludouici partibus Mars fauebat: quum Turci sicut non incallidi, positis ex aduerso insidijs, fugam simulant. Quos

lant. Quos dum regis populus doli ignarus impetu ualidissimo insequeretur, omni ex parte prodeũt insidiæ, quasi uicti ipsi uictores interimũt. Rex ipse è uictore se uictum esse miratur: fitq; illi non opinatus grauior casus. Videres equidem saltus, agros passim cadaueribus stratos, riuos & flumina sanguine permixta rubere: tunc hinnitus equorum, clangorq; tubarum, fugiẽtes etiam atq; etiam terrere, persequentes magis magisq; hortari. Hungari præterea compotes uoti sui effecti, Christianorũ hac tam immensa nece propriæ non satisfecere nequitiæ: sed ut tabiem perfidiæ satiarent, Baioariorum, Sueuorum, Francorum omnia deflagrando regna percurrerunt. Nec quisquam erat qui horũ præsentiã, nisi labore nõ paruo, naturáue munitissimis præstaret in locis, factusq; est per nõnullos annos populus hic tributarius.

De Adelbetti comitis rebellione, & capitali sententia in eum circumuentum Hattonis archiepiscopi insidijs lata. Cap. III.

HVius tempore Adelbertus quidam non fortunæ mediocris, sed ex primatibus magnus ille heros simultatem non modicam in castello Bauenburg contra Rempub. exercebat. Sæpe rex Ludouicus cõgregatis omnibus super eum irruetat. Cui nominatus heros non iuxta castellum, ut à plærisq; assolet, sed procul à munitione præparat bellum. Regis itaq; milites priusquam te ipsa huius audaciam mirarentur, regem præeuntes pugnæ prælu dio hunc extra castrum illicere atq; interficere cogitabant: Adelbertus prælu dij huiusmodi non solum gnatus, uerum etiam debriatus, his obuiam tam longe à castro processerat, ut non hunc milites eo usq; ex aduersarijs esse cognoscerent, quo ad eorum ceruices istius mucro cædis impatiens desæuiret. Sed quum septennio fermè Adelbertus heros rebellionem huiusmodi exerceret, sciens Ludouicus istius audaciæ fortitudinẽ haud quaquam se nisi tergiuersatione quadam posse deuincere, Hattonem Maguntinæ sedis archiepiscopum quid sibi super hac re faciendum esset consuluit. Qui, ut erat uersutiæ plenus: Desine ait, ego te securum meis solicitudinibus reddam, ego ne ad te ueniat prouidebo, tu ne redeat curato. Hatto itaque animi confidentia qua nõnullas res ex infortunio secũdas effecerat animatus, Bauenburg quasi Adelberto compassurus adijt. Cui & ait, Si non & aliam uitam præter instantem putares, tamen iniuste faceres quod domino tuo rebellis existeres, præsertim quum & quod agis, facias gratis: eo enim quo ferocitatem animi uinceres, quantum ab omnibus, & præcipue à rege diligaris non intelligis. Consulenti itaque mihi, fidem admitte, iusiurandum accipe, quo sine animi uacillatione de castello exire ualeas & redire. Si sacerdotij mei promissionibus minime credis, iuramento saltem ne diffidas, quoniam ut te saluum & incolumẽ de castello eduxero, ita & reducere procurabo. Adelbertus igitur huius melle dulcioribus elogijs delibutus, imò deceptus iusiurandũ ab Hattone accepit, cumq; ut secum pranderet, protinus inuitauit. Hatto uero tergi

Hattonis uersutia

uersationis

berfationis quã exercere post paululum cupierat, non immemor, eódem se haudquaquam pransurum omnimodis interdixit. Nec mora, Hatto de castello egreditur, cuius Adelbertus dexterã tenens mox eum insequitur. Quẽ quum extra castellum cõspiceret. Pœnitet, infit, me heros egregie quia secundum tuum consultum, præsertim quum longum iter immineat, corpus edulio aliquo non refecerim. Ignorans deniq; Adelbertus quantum incõmodi, quantúmue infortunij hæc scientia habebat. Reuertamur, ait, domine mi, & ne ieiunij maceratione tabescas, cibo saltem paululum te recreato. Conniuẽs itaque eius petitionibus Hatto, per quam eum eduxerat uiam repedauit, & reduxit dexteram tenens. Haud mora, cibus sumitur, atq; ab eisdem die eadem usque ad regem properatur. Clamor in castris oritur, fit tumultus non modicus, quoniamquidem Adelbertus regi aduenisse nunciatur. Rex præterea huius ob aduentum non parum exhilaratus proceres ad se uenire, atque in iudicio residere præcepit. Quibus & ait, Iam ferè septennio Adelbertus quantas strages dederit, quas nobis turbationes egerit, quot rapinarum & incendiorum infortunia nobis intulerit, re ipsa potius quàm fama deferente percepimus. Vnde & sententiam uestram pro hoc tanto scelere quid recompensationis impræsentiarum accipiat expectamus. Qui omnium decretò secundum priscorum instituta regum, maiestatis reus adiudicatus capite truncatur. Verum dum uinctus traheretur ad mortem, Hattonem intuitus: Periurij, infit, reus eris, si me necem incurrere finis. Cui Hatto, Sanum te, inquit, è castro educturum, ita & reducturum promisi: quod me tunc implesse intellexi, quum te è castello eductum, saluum & incolumem mox in castellum reduxi. Tunc se istuc aduenisse dolens, & Hattonis dolum tarde intellexisse suspirans, tam inuitus spiculatorem sequitur, quàm libenter uiueret si liceret.

Hattonis fraudulentia

Adelbertus capite cæsus

De Hungaris, collecto innumerabili exercitu, Italiam petẽtibus, & exploratoribus eorum quale consilium dederint, & quare territi ab Italiæ ingressu sunt reuersi, sed mox reparatis uiribus Italis occurrerint. Caput IIII.

PAucis uero interpositis annis, quum nullus esset qui in Orientali ac Australi plaga Hungaris resisteret. Nam Bulgarorum gentem atq; Græcorum tributariam fecerãt, ne quid inexpertum his esset, quæ sub meridiano atq; sub orientali degerent climate nationes uisere satagunt: immenso itaq; innumerabiliq; collecto exercitu miseram petunt Italiam. Quumq; iuxta fluuium Brennam defixis tentoriolis, imò centonibus, triduo exploratoribus directis qui terræ situm gentisq; multitudinem seu raritatem considerarent, repedantibus nuncijs huiusmodi responsa suscipiunt. Planicies hæc non nullis plena colonis, uno ut cernitis ex latere montibus asperrimis atq; fertilibus, altero mari cingitur Adriatico: oppida uero tum nonnulla, tum munitissima: gentis quanq; ignoretur imbecillitas aut fortitudo, immẽsa tamen conspicitur

ſpicitur multitudo. Neque enim hanc tam paucis copijs inuadere hortamur: uerum quum nonnullæ ſint res quæ nos pugnare compellant, triumphus ſcilicet aſſuetus, animi fortitudo, pugnandi ſcientia, opes præſertim quarũ deſiderio fatigamur, quę hic tot inſunt, quot toto in orbe nec uidimus nec uidere ſperauimus: nobis tamen conſultis, neq; enim longum arduúmue remeandi iter eſt, quod decem poteſt & eo minus diebus perfici, reuertamur quatenus uere omnibus gentis noſtrę collectis fortiſſime redeamus, ſitq; his tum in fortitudine, tum noſtra in multitudine terror. Nec mora, his auditis, ad propria reuertuntur, totamq; hyemis aſperitatem in fabricandis armis, in acuendis ſpiculis, in docẽdis iuuenibus belli notitiam ducunt. Sol necdum piſcis ſignum deſerens, arietis occupabat, quũ immenſo atq; innumerabili exercitu collecto Italiam petunt, Aquileiam & Veronam pertranſeunt munitiſſimas ciuitates, & Ticinum quæ nunc alio excellentiori uocabulo Papia uocatur, nullis reſiſtentibus ueniunt. Rex igitur Berengarius tam præclarũ nouumq; facinus ſatis mirari non potuit: antehac enim neque nomen gentis huius audierat. Italorum igitur Thuſcorum, Volſcorum, Camerinorum, Spoletinorũ quoſdam libris, alios nuncijs directis, omnes tamen in unũ uenire præcepit, factuſq; eſt exercitus triplo Hungarorum ualidior.

Hungarorum in Italiam irruptio

Quur rex Berengarius contra Hungaros non ierit, & quur Hungari Italos fugerint, & quomodo fugientes pacem petierint, & de præludio prælij, in quo prius uicerunt Hungari, poſt fugerunt. Et quomodo propter defatigatos equos ad Brennam fluuium à Chriſtianis deprehenſi, pacem ab eis petierunt, quam non obtinuerunt. Caput V.

QVumq; ſibi Berengarius tot adeſſe copias cerneret, ſuperbię ſpiritu inflatus, magiſq; triumphum de hoſtibus multitudini ſuæ quàm deo tribuens, ſolus cum paucis quodã in oppidulo degens, uoluptati operam dabat. Quid igitur? tantam mox ut Hungari cõtemplati multitudinem animo conſternati, quid facerent, deliberare non poterant, præliari penitus formidabant, fugere omnino nequibant: uerum inter utramq; hanc æſtuationẽ fugere magis quàm præliari iuuat: perſequentibus Chriſtianis, Abduam fluuium natando ita ut nimia feſtinatione plurimi ſubmergerentur, tranſeunt. Hungari denique conſilio non malo accepto per internuncios Chriſtianos rogant, quatenus præda omni cum lucro reddita ipſi incolumes remeare poſſent. Quam petitionem Chriſtiani funditus abdicantes, his proh dolor inſultabant, potiuſque uincula quibus Hungari uincirentur, quàm arma quibus necarentur exquirunt. Quumq; pagani Chriſtianorum animos hoc pacto mulcere nequirent, uetus rati conſilium melius, cœpta ſeſe liberare fuga ſatagunt, ſicque fugiendo in Veronenſes campos perueniunt.

Chriſtianorum primi horum iam nouiſſimos inſequuntur, fitque eódem pugnæ præludium, in quo uictoriam habuere pagani: ualidiore uero propin-

propinquante exercitu fugæ non immemores, cœptum iter percurrunt. Veneruntq; Christicolæ cum idololatris iuxta fluuium Brennam: equi enim nimium defatigati fugiendi copiam negabāt Hungaris. Simul igitur utræq; acies cōuenere, memorati tantūmodo fluuij alueo separatæ. Hungari deniq; nimio terrore coacti, omnem supellectilem, captiuos, arma omnia, equos, singulis tamen quibus cum remeare possent retentis dare promittunt: hoc præterea in honorē suæ petitionis adiungunt, ut si uita tantum comite datis omnibus illos remeare permitterent, se nunquam Italiam amplius ingressuros, filijs suis obsidibus datis. Verū heu Christiani superbiæ tumore decepti, minis paganos ceu iam uictos insequuntur, eisq; continuo huiusmodi apologiam remittunt. Si contraditum nobis, præsertim à cōtraditis iamq; canibus mortuis munus reciperemus, fœdusq; aliquod iniremus, insanos capite non sanus iuret Orestes.

De consilio Hungarorum ex desperatione inito, & uictoria eorū in Christianos per insidias circumuētos, quam uictoriam docet ob Christianorum peccata, non illorum merita adeptos. Cap. VI.

HAc igitur legatione Hungari desperantes, collectis in unum fortissimis, tali sese mutuo sermone solantur. Si hac quæ in præsentiarum cernitur, luce perdita, nihil est, quod deterius prouenire possit hominibus, & quia locus precij nullus, fugiendi spes omnis ablata, colla submittere mori est, quid uerendum est nobis tela inter ipsa ruere, morte mortē inferre? Nunquid non fortunæ & nō imbecillitati casus deputandus noster? Viriliter enim pugnando occumbere, non est mori, sed uiuere. Hanc famam tantam, hanc κληρονομίαν, id est, hæreditatē ut à patribus nostris accepimus, etiam relinquamus hæredibus. Nobis debemus, nobis saltem credere expertis, qui copiarū paucitate nonnunquam plurimos strauimus. Inualidæ plebis sanè congregatio plurima ad cædē tantū est exposita. Sed & fugientem sæpissime mars perimit: dimicantem fortiter protegit. Hi enim qui nobis supplicantibus non miserentur, ignorant, neque mente percipiunt, quia uincere quidem bonū est, superuincere nimis inuidiosum. Hac itaq; exhortatione utcunque animos recreati, tres in partes insidias disponunt, rectà ipsi fluuium transeundo hostes in medios ruunt. Christianorum enim plurimi longa propter internuntios expectatione defatigati, per castra ut cibo recrearentur descenderant, quos tanta Hungari celeritate confoderunt, ut in gula cibum transfigerent, alijs quibusdam fugam equis negarent ablatis. Eóque illos leuius perimebant, quod sine equis eos esse conspexerant. Ad augmentum sanè perditionis Christianorum non parua inter eos erat discordia. Nonnulli Hungaris non solum pugnam non inferebant, sed ut proximi caderent anhelabant, atque hoc ipsi peruersi peruerse fecerant, quatenus dum proximi caderent, soli ipsi liberius quasi regnarent. Qui dum proximorū necessitatibus subuenire

Audacia ex desperatione

Discordia uilis exempli

subuenire negligunt, eorumque necem diligunt, ipsi propriam incurrunt. Fugiunt itaque Christiani, saeuiuntque pagani, & qui prius placare muneribus ne quibant, supplicantibus postmodum parcere nesciebant. Interfectis denique

Hungarorum irruptio. fugatisque Christianis, omnia Hungari regni loca, saeuiendo percurrūt. Neque erat qui eorum praesentiā nisi munitissimis forte praestolaretur in locis. Illorū sanè adeo praeualuerat uirtus, quatenus eorum pars quaedam Baioariā, Sueuiam, Franciam, Saxoniam, quaedam uero depopularetur Italiam. Neque tamen hoc eorum meruerat uirtus, sed uerus domini sermo terra coeloque du

Hier. 5 rabilior mutari non poterat, quemadmodum per Hieremiam prophetā omnibus nationibus in persona domus Israël cōminatur dicens, Ecce ego adducam super uos gentem de longinquo, gentem robustam, gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Pharetra eius quasi sepulchrum patens, uniuersi fortes, & comedet segetes tuas, & panem tuum deuorabit, filios tuos & filias tuas comedet, gregem tuum & armenta tua, comedet uineam tuam & ficum tuam, & urbes munitissimas, in quibus tu habes fiduciam, gladio conteret. Veruntamen in diebus illis ait dominus deus, non faciam uos in consummationem.

. De Ludouici obitu, & Conradi coronatione, & qui principes sub eo fuerint, inter quos Henricus dux Saxoniae, qui regi rebellantes ab eo uicti sunt, fugiente Arnoldo Baioario in Hungariam. Et quomodo Conradus moriturus, principes omnes de pace inter se, & ut Henricū Saxonē regē constituant exhortatur, transmissis ad eum regalibus ornamentis. Cap. VII.

Cōradus rex HAc autē tempestate Ludouicus rex moritur, Conradus ergo Francorū ex genere oriundus, uir strenuus, bellorumque exercitio doctus, rex cunctis à populis ordinatur. Sub quo potentissimi principes Arnoldus in Baioaria, Burcardus in Sueuia, Euerhardus comes potentissimus in Francia, Gisilbertus dux in Lothoringia erant. Quos inter Henricus Saxonū, & Thuringorū dux praepotens clarebat. Secundo itaque regni huius susceptionis anno memorati principes huic praesertim Henricus, rebelles extiterāt. Quos Conradus rex tam sapientiae uigore quàm fortitudinis robore superauit, suamque ad fidelitatē perduxit. Arnoldus aūt nimio eius terrore coactus, cum uxore & filijs ad Hungaros fugit, fuitque ibidem quoad uitalis aura Conradi regis rexerat artus. Septimo denique regni sui anno, uocationis suae ad domini tempus agnouit. Quumque memoratos principes se adire fecisset, solūmodo Henrico nō praesente, ita conuenit. Ex corruptione ad incorruptionē, ex mortalitate ad immortalitatem uocationis meae tempus agnosco, & ut cernitis praesto est: proinde pacem concordiamque uos sectari etiam atque etiam rogo. Me hominem exeunte nulla uos regnandi cupiditas titillet, nulla praesidendi ambitio inflammet. Henricum Saxonum & Thuringorum ducem prudentissimum regem eligite, dominum constituite. Is enim est & scientia pollens,

& iustae

& iustæ seueritatis censura abundans. His itaq; prolatis, propriā coronā nō
auro quo cuiuscunq; ordinis penè principes pollent, uerum gemmis preciosis
simis non solum inquam ornatam sed grauatam, sceptrum & cuncta quæ re
galia sunt indumenta, in medium uenire præcepit, ac prout ualuit, huiusmodi
uerba effudit. Hæredem regiæq; dignitatis uicarium regalibus meis orna-
mentis Henricum constituo, cui ut obediatis non solum consulo, sed & oro.
Quam iussionem mox sequitur interitus: & interitum est obedientia prose- *Cōradi mors*
quuta. Ipso nanq; mortem obeunte, memorati principes coronam, cūctaq;
regalia indumenta Henrico duci contulerunt: atq; ut rex Conradus dixerat, *Henricus fit*
cuncta per ordinem narrauerūt. Qui regiæ dignitatis culmen & prius humi *Imperator*
liter declinauit, ac paulo post non ambitiose suscepit. Verū nisi pallida mors
quæ pauperum tabernas, regumq; turres æquo pulsat pede, Conradū regē
citissime raperet, is esset cuius nomen multis mundi nationibus imperaret.

Hoc eodem tempore Arnoldus cum uxore & filijs ab Hungaria rediens,
honorifice à Baioarijs atq; ab orientalibus suscipitur Francis: neq; enim solū
suscipitur, sed ut rex fiat ab eis uehementer exposcitur. Rex Henricus quum *Arnoldi re*
obtemperare suis omnes iussionibus, Arnoldumq; solum resistere cerneret, *bellio*
perualido collecto exercitu, in Baioariam tēdit. Quod Arnoldus ut audiuit,
eius non passus est in Baioaria præstolari aduentum. Verū collectis quibus
ualuit copijs, huic obuiam properat. Cupierat sane & ipse rex fieri. Quumq;
in eo essent, ut bellum pariter inire deberent, sicut uir sapiens, & deū timens
rex Henricus cogitās, ex utraq; parte irrecuperabile posse damnum accidere,
Arnoldo quatenus cum solo solus loquatur denunciat. Putans igitur Arnol
dus, quod singulari se acciret certamine, ad condictū solus hora statuta per-
uenit. Quem sibi obuiam properantem rex Henricus tali est sermone aggres *Hērici ad Ar*
sus. Insana domini iussis quid mēte resistis? Quod populus regem me cupit *noldū oratio*
esse scias, Imperio Christi quo constat machina mundi, Tartarus hunc me-
tuit, hunc phlegeton timuit. Conterit hic nitidos reges dudumq; tremēdos,
Sublimesq; uolens erigit hic miseros. Quo meritas laudes domino per secu-
la soluāt. Tú ne superbe, reus, perfide, dure, ferox Inuidiæ stimulis sæuaq; cu
pidine tactus, Corpora Christicolûm perdere ualde sitis? Si regem populus
cuperet præponere temet. Protinus is fierē quem magis is cuperet. Hoc igit
quadrifario dicēdi genere copioso scilicet breui sicco & florido rex Henricus
ut erat animo prudens, Arnoldi animum mulcens, ad suos redijt,

Arnoldus uero quum suis omnia retulisset, huiusmodi ab eis audiuit ἀπό
κρισιν, id est, responsionem. Sapiens prompsit illius sapiētiæ ueræ sententiā.
quæ ait, per me reges regnant, principes imperant, & prudentes iustitiam de
cernunt. Qui huic resistit, illum dei ordinationi resistere quis ambigit? Neq;
enim in huius electione totius populi posset animus esse unus, si à trinitate
summa quæ deus unus est, ante mundi constitutionem non esset electus. Si

bonus fuerit, diligendus erit, deusq́ in eo laudandus: si uero malus, æquanimiter tolerandus. Subditorum nanque plerunque exigunt merita, quatenus nonnunquam à prælatis grauentur, non regantur. Æquum autem iustumq́ nobis uidetur, ut à cæteris non dissentiens hunc regem eligeres. Ipse uero te ut tam fortunatum & prædiuitem uirum hoc pacto bearet, animiq́ tui feritatẽ mulceret, ut quod prædecessores non habuere tui, tibi concedat, scilicet quatenus totius Baioariæ pontifices tuæ subiaceant ditioni, tuæq́ sit potestatis uno defuncto alterum ordinare. Conniuens igitur Arnoldus huic optimo suorum consilio, Henrici regis miles efficitur, & ab eo ut iam dictum est, concessis totius Baioariæ pontificibus honoratur.

De Arnoldi Baioarij ex Hungaria reditu, & bellico in Henricũ apparatu. Sed suorum exhortatu Henrico deditus, eidem militat. De Hungaris, audita morte Conradi, Saxoniam inuadentibus. Quibus Henricus quamuis infirmus occurrit, & suos exhortatus est, uotumq́ uouit. Cap. VIII.

PEr idem tempus dum Conradi regis interitum, atq; Henrici in regni successionem Hungari audirent, tali sese mutuo sermone sunt aggressi. Rex forte nouus nouis uti legibus cupit. Copijs igitur collectis nõ minimis, ascendamus, scrutemurq́ debita utrũ Hẽricus rex uelit tributa persoluere. Quod si non ut credimus, regibus dissentit à cæteris, regnum eius cæde atq; immensis depopulemur incendijs: non Baioariorum, sed Saxonum ubi rex ipse est, primo fines occupemus, ut si forte quod nõ speramus congregare exercitum uelit, neq; de Lotharingia, neq; de Sueuia, neq; de Baioaria, ei mature possit occurrere. Sed & Saxonum ac Thuringorum terra facile depopulatur, quæ nec montibus adiuta, nec firmissimis oppidis est munita. Rex Hẽricus grauissima ualetudine detinetur, & Hungarorũ ei aduentus proxime nunciat. Vix finetenus uerba nunciãtis audierat, quũ directis per Saxoniam nuncijs, post triduum quotquot poterat capitali sententia se adire præcipit. Validissimo igitur per quatriduũ collecto exercitu (est enim Saxonum mos laudandus atq; imitandus, quatenus annum post unum atq; duodecimum, nemini militum bello deesse contingat) & si corporis inualidus uiribus, tamen mentis uigore animatus, prout ualuit equum ascẽdit, atq; collectis in unum copijs, huiusmodi uerbis ad pugnandi rabiem excitauit, Indyta Saxonum ceu leo frendens Bella per innumera gens erat olim. Restitit hæc Carolo ense cruento. Qui sibimet totum strauerat orbem, Fugit & hic uictus uictor ubiq;. Quod sibi nos rediẽs subdidit omnes, Id domini pietas gessit ob hoc quod Participes uoluit esse salutis. Nũc mala Turcorum nescia Christi Gens inimica deo gaudet in omnem, Ecclesiæ populum ducere ferrum. Proh dolor heroẽs heus mage quod nũc Subdere nostra uolunt colla tributo. Sumite nunc animos more uirili: Membra secare precor, uiq; ferire Sit furor heus ardens; sancta cupido: Hæc stygias referant munera ad undas, Et calidos

Hẽrici ad milites concio

numerēt igne trientes. Talibus itaq; rex exhortationibus ad pugnam suorum accendi animos uidens, indicto cunctis silentio, hoc iterum diuini munere flaminis tactus adiecit. Priscorum facta regum, sanctorū scripta patrū nobis quid agere debeamus insinuant. Non enim deo difficile paucis plures sternere. Si tamen horum qui id agere cupiunt fides meretur: fides inquam non professionis tantum, sed operis: non solummodo oris, sed etiam cordis. Voueamus itaq;, ac secundum psalmistam uota reddamus. Ego inquā, ego prius, qui dignitate uideor & ordine primus. Simoniaca hæresis deo inuisa, & à beatissimo apostolorū principe Petro damnata, quæ ab antecessoribus nostris hactenus est temere custodita, modis omnibus à nostro sit regno expulsa. Connectet inuicē charitas unitatis, si quos diuisit calliditas dęmonis.

De nuncio, qui Hungaros in Meresburgo esse nunciabat omnia deuastantes. Et de exploratoribus quos Hungari à captiuis moniti mittebāt. Item de pugna cōmissa cum Hungaris. Et de bono consilio Henrici regis & uictoria. Et ubi sit ipsa uictoria depicta. Caput IX.

REx nonnulla his similia dicere cœperat, quum uolipes nuncius Hungaros in Meresburgo, quod castrum in confinio Saxonum, Thuringorū, & Sclauorum, esse nunciabat. Adiecerat etiam eos non modicam paruulorū ac mulierum habere prædam, uirorū uero immensam fecisse stragem. Condixerat enim à decimo & deinceps anno neminē esse superstitem relicturos: quatenus per hoc terrorem nō paruum adhiberet Saxonibus. Rex igitur, ut erat animi constans, talibus nō terretur, uerum magis magisq; ut pro patria pugnare, ac laudabiliter, si necesse sit, occumbere uelint exhortatᵋ. Vinctos interea Hungari si impugnari debeant sciscitantur. Quumq; ab his nō aliter posse fieri testaretur: exploratoribus directis, si hoc uerum esse possit exquiritur. Profecti deniq; exploratores, Henricum regem immenso cum exercitu iuxta præfatum oppidū Meresburgum contemplantur. Deniq; uix ad suos poterant repedare, aduentū exercitus nunciaturi. Neq; enim his fuerat alius, uerum rex ipse belli nuncius. Haud mora, bellū incipitur, atq; ex Christianorum parte sancta mirabilisq; uox κύριε: ex eorum turpis & diabolica hui hui frequenter auditur. Dederat autem rex Henricus suis ante belli inchoationem huiusmodi sapiens ac salubre consilium: quum ad martis præludium cœperitis properare, nemo socium ueloiori quanquam habeat, attētet equo præire: uerum clypeis altrinsecus operti, primos super scuta sagittarum ictus recipite: deinde cursu rapido, impetuq; uehemētissimo super eos irruite, quatenus non prius uobis sagittarum ictus, secundo possint emittere, quoad uestrorum sibi armorum sentiant uulnera peruenisse. Saxones igitur admonitionis huius saluberrimæ non immemores ordinata æqualiter acie, currunt, nec est qui ueloiori transeat equo tardiorem: uerum clypeis ut rex dixerat, altrinsecus cooperti, sagittarum super clypeos recipiūt ictus innocuos: deinde

ut prudentissimus uir dixerat, super hos cursu præpeti ueniunt adeo, ut eorũ prius uita cum gemitu fugeret, quàm secundo iaculorũ fulmina mitterentur. *Vngarorum fuga* Fitq; diuini muneris pietate, ut potius hos fugere ꝙ præliari iuuet. Velox tunc sonipes gaudet pigro queritante. Phalerarũ præterea decor, armorũq; honor nõ Hungaris tutelæ, sed oneri erant. Abiectis quippe arcubus, demissis spiculis, phaleris etiam, quo expeditius equi curreret proiectis, fugæ solũmodo operam dabant. Verum omnipotens deus, qui eis pugnandi audaciã abstulerat, fugiendi etiam copiam omnino negabat. Cæsis igitur fugatisq; Hungaris, immensa captiuorũ turba dissoluitur, atq; in lætitiæ cantum uox gemitus permutatur. Hunc uero triumphum tam laude ꝙ memoria dignũ, ad Meresburgum rex in superiori cœnaculo domus per ζωγραφίαν, id est, picturã notari præcepit, adeo ut rem uerã potius ꝙ ueri similem uideas.

De Ludouico quodã, quem Itali super se regnare inuitabant: & cur Adelbertus marchio hoc fecerit, qui gener erat Berengarij. De Adelberti ex bono in malum mutatione. De eodem Ludouico in uerba Berengarij iurante, & Adelberto eundem instinctu uxoris ad rebellionem solicitante. Qui contra iusiurandum reuersurus, Berengarium Verona expulit: & Lucam profectus, honorifice ab Adelberto illic suscipitur. Cuius conspecta potentia, inuidiæ stimulis agitatur, ob quã rem ab eius fide Adelbertus mox discessit. Caput X.

DVm hæc aguntur, Italienses penè omnes Ludouicum quendam Burgundionum genitum prosapia, nuncijs directis inuitant ut ad se ueniat, regnumq; Berengario auferat, sibi obtineat: huius uero tam turpis sceleris autor Adelbertus Iporegiæ ciuitatis marchio erat, cui & idem Berengarius filiam suam nomine Gisilam coniugio copulauerat, ex qua filium genuerat, cui & aui sui uocabulum dederat. Iste est, inquam, iste Berengarius ille, cuius immensitate tyrannidis tota nunc luget Italia, cuiusq; lenocinio à quibuscunq; gentibus premitur, non iuuatur. Sed ut ad rem redeamus, satis nunc *Adelberti immutatio* dixisse sufficiat. Præterea idem Adelbertus, quod bonis omnibus cauendum est, nequaquam sui similis fuit. Nam dum feruente ætate iuuenilem duceret uitam, miræ humanitatis, miræq; sanctitatis fuit, adeo sane, ut si ei à uenatione redeũti pauper occurreret, aliudq; nõ esset quod illi præstare posset, cornu protinus quod collo eius fibulis aureis dependebat, sine dilatione concederet, rursumq; ab eodem quanti æstimabat acquireret. Tam diræ autem postmodum factus est famæ, ut huiusmodi uera de eo tam à maioribus quàm à pueris cantio diceretur. Et quia sonorius est, Græce illud dicamus, Adelbertus comis curtis μακροσπαθὴς μικροπιστὴς, quo signatur & dicitur longo eum uti ense, & minima fide. Huius itaq; aliorumq; ac nonnullorum Italiensium hortatu præfatus Ludouicus in Italiã uenit. Cui mox Berengarius ut audiuit, obuiam uenit, Quumq; Ludouicus Berengario sibi obuiam uenienti

uenienti magnas adesse copias, sibi uero paucas cerneret, iureiurando ei hoc terrore compulsus promisit, ut si sese dimitteret, quibuscunq; promissionibus accitus amplius in Italiam non ueniret. Fecerat nanq; sibi Berengarius pluri/mis collatis muneribus Adelbertum Thuscorum præpotentissimũ marchionem ualde fidelem, atque ideo Ludouicus tam facile est expulsus. Modica uero temporis transcursa intercapedine, rex Berengarius nominato Adelberto grauis est uisus. Cui rei Berta coniunx sua, Hugonis regis qui nostro post tempore in Italia regnauit mater non modice fomitem ministrauit. Vnde factum est ut consulto eodẽ Adelberto marchione, cæteri Italienses principes propter eundem Ludouicum ut adueniret transmitterent. Qui cupiditate re/gnandi, oblitus iurisiurandi uenit concitus in Italiam. Videns itaque Be/rengarius, quod Ludouicus tam ab Italiensium quàm à Thuscorum susciperetur principibus, Veronam profectus est. Ludouicus uero cum Italiensibus eum prosequi non desistens, Verona etiam illum expulit, totumq; regnum sibi uiriliter subiugauit. His ita gestis, bonum uisum est Ludouico, ut sicut circumcirca uiderat Italiam, uideret & Thusciam. Exiens denique Papia, proficiscitur Lucam, ubi decenter miroq; paratu ab Adelberto suscipitur. *Berta*

Quumq; Ludouicus in domo Adelberti tot militum elegantes adesse co/pias cerneret, tantam etiam dignitatem, totq; impensas prospiceret, inuidiæ zelo tactus suis clanculum infit, Hic rex potius quàm marchio poterat appellari. In nullo quippe mihi est inferior, nisi solũmodo nomine. Quæ res Adel/bertum latere non potuit. Quod Berta ut erat mulier non incallida, audiens, non solum uirum suum ab eius fidelitate amouit, uerumetiam cæteros Italiæ principes ei infideles effecit. Vnde factum est, ut dum è Thuscia rediens, Veronam pergeret, degeretq; ibidem, nihil hæsitans, nihilq; mali suspicans, Berengarius dato precio, custodes ciuitatis corruperit, collectisq; uiris fortissi/mis, in ipso noctis conticinio ciuitatem ingressus fuerit. *Adelberti magnificentia*

Descriptio Veronensis oppidi, & Athesis fluuij, & pontis super eum. Vbi Ludouicus corruptis à Berengario ciuibus traditus, & regno & lumine pri/uatur: Hungaris Italiam laniantibus. Caput XI.

FLuuius Athesis, sicut Romam Tyberis, mediam ciuitatem Veronã per/currit, super quem ingens marmoreus miri operis, miræq; magnitudinis pons est fabricatus: à læua autem parte fluminis quę est Aquilonem uersus, ciuitas posita est, difficili arduoq; colle munita, adeo ut si ea pars ciuitatis quã memoratus fluuius dexteram alluit, ab hostibus capiatur, ea tamen uiriliter possit defendi. In huius uero collis summitate preciosi operis ecclesia est fabricata, & in honore beatissimi Petri apostolorũ principis consecrata, ubi & propter amœnitatem ecclesiæ, lociq; munitionem Ludouicus manebat. Berengarius denique ut præfati sumus, noctu ciuitatem ingressus, clàm Ludouico suis cum militibus pontem pertransiens, in ipso auroræ crepusculo hunc usq;

aduenit. Qui clamore strepituq; militũ excitatus sciscitat quid esset, in ecclesiam fugit, nullusq; eum præter Berẽgarij militum unum ubi esset agnouit. Qui misericordia motus, noluit hunc prodere, sed cęlare. Timens uero idem, ne ab alijs repertus proderetur, uitaq; multaret, Berengariũ adijt, eumq; ita conuenit, Quandoquidẽ tanti deus te habuit, ut tuum proprias in manus traderet hostem, debes & tu eius monita, imò pręcepta magnifacere: infit enim, Estote misericordes, sicut & pa. ue. mi. est. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini: nolite condẽnare, & nõ condẽnabimini. Intellexit itaq; Berẽgarius, ut uir nõ incallidus, hunc quo ipse lateret scire locũ, eumq; hac sophistica responsione decepit. Putás ne me insulse quem mihi dominus tradidit hominẽ imò regẽ uelle occidere? Nunquid & Dauid sanctus regem Saulẽ à deo sibi in manus traditũ seruauit, nõ quod occidere non potuit, sed quia noluit? His sermonibus miles inclinatus locum ostendit, in quẽ confugerat Ludouicus. Qui captus, & ante Berengarij præsentiã ductus, huiusmodi à Berengario sermonibus increpatur. Quousq; tandẽ abutere Ludouice patientia nostra? Nũ infitiari potes te illo tempore meis præsidijs, mea diligentia circumclusum, cõmo uere etiã contrà nõ potuisse, meq; misericordia inclinatũ, quæ tibi nulla debebatur, te dimisisse? Sensisti'ne inquã te periurum in istis esse uictum? Confirmasti sane mihi teipsum nunq; Italiam ingressurũ. Vitam tibi sicut ei qui te mihi prodidit promiserã, cõcedo: oculos uero tibi auferri nõ solum iubeo, sed cõpello. His dictis Ludouicus lumine priuatur, & Berengarius regno potit.

Hungarorũ interea rabies quia per Saxones, Francos, Sueuos, Baioarios, nequibant, totam per Italiam nullis resistentibus dilatatur. Verum quia Berengarius firmiter suos milites habere fideles non poterat, amicos sibi Hungaros non mediocriter effecerat. Sed & Saraceni qui sicut dixi, Fraxinetũ inhabitabant, post labefactionẽ prouincialiũ quasdã summas Italiæ partes sibi uicinas nõ mediocriter laniabant, adeo ut depopulatis pluribus urbibus, Aquas uenirent, quæ est ciuitas xl. fermè miliarijs à Papia distans. Quæ etiã propter thermas miro in terragonũ modo ad lauandũ ibi constitutas uocabulum huiuscemodi sortita est. Tantus timor inuaserat uniuersos, ut nullus esset, qui horum præsentiam nisi forte tutissimis præstolaretur in locis.

Aquæ urbs

De Maurorum Saracenorũ irruptione in Calabriã, Apuliã, Beneuentũ, qui Garelianũ montẽ, quem alij Garganũ scribunt, pro munitione habebãt, Et qua occasione ab Aphrica exierint domino id permittente. Cap. XII.

EOdẽ tempore Saraceni ab Aphrica ratibus exeuntes, Calabriã, Apuliã, Beneuentũ, Romanorũ etiã ciuitates ita occupauerunt, ut unamquamq; ciuitatẽ mediã Romani obtinerent, mediã Aphricani. In monte quippe† Gareliano munitionẽ constituerãt, in quo uxores, captiuos paruulos, omnemq; supellectilẽ satis tuto seruabant. Nemo etiam ab occasu, siue ab arcturo, orationis gratia ad beatissimorũ limina apostolorũ transire poterat, qui ab his

† al., Garganũ

aut non

aut non caperet,aut immodico precio dato dimitteretur.Quamuis enim mi-sera Italia multis Hungarorũ & ex Fraxineto Saracenorũ cladibus preme-retur,nullis tamen furijs aut pestibus sicut ab Aphricanis agitabatur. Ferũt aũt eos hac occasione ab Aphrica exiuisse,atq; Italiam adijsse. Leone atque Alexandro Imperatoribus Augustis hominẽ exeuntibus, Romanus (ut la-tius sumus dicturi) cum Constantino qui nũc usq; superest, leonis Imp. filio Constantinopolitanũ regebat imperium.Et sicut fieri assolet,primo quo Ro-manus suscepit imperiũ anno,nõnullæ ei gentes,præsertim ἀνατολικοὶ, hoc est,orientales,uisæ sunt rebellare. Factũ est aũt dum Imp.exercitũ ad expu-gnandas eas transmitteret,Apuliã & Calabriam binas regiones quæ ei tunc tẽporis seruiebãt,huic rebellasse. Quũq; Imp.maximis orientẽ uersus copijs directis exercitus huc multitudinẽ destinare nõ posset: rogauit primo ut ad sui fidelitatẽ pristinã sponte redirẽt. Qui quũ renuerent,atq; hoc se facturos minime dicerent, ad Aphricanũ mox Imp. dirigit regẽ, cum precio rogans ut se adiuuet,uirturisq; eius auxilio Apuliã sibi atq; Calabriã subdat.Hac ex legatione rex Aphricanus accitus,innumerabiles ratibus copias in Calabriã Apuliamq; direxit,binasq; has regiones Imperatoris dominatui potentissi-me subdidit.Sed dum processu tẽporis has regiones dimitterẽt, Romã uer-sus aciẽ gyrauerũt,montẽq; Garelianũ maxima pro tuitione sibi uendicaue-runt,multasq; munitissimas ciuitates debellãtes ui ceperunt. Dñs uero no-ster Iesus Christus coæternus & consubstantialis patri, sanctoq; spiritui,cu-ius misericordiæ plena est terra,qui neminẽ uult perire, sed omẽs saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire,ne pereant, qui solus deus ante mũdi consti-tutionẽ præuidit,atq; post omnẽ creaturã quasi dñm cæteris utentẽ,ac domi nantẽ creauit hominẽ,quẽq; in fine tẽporis per sui sanguinis effusionẽ uerus homo,uerusq; deus nõ duo sed unus redemit, ad amorẽ sui,propriæq; pa-triæ dilectionẽ quosdã beneficijs inuitat,terroribus alios cõpellit,nõ quo sibi, qui nec augmentũ bonitate nostra,ut propheta testat dicens, Quoniam bo-norum meorum nõ eges,nec detrimentũ malicia sumere possit, sed ut nobis prosit.Placuit itaque ei quia beneficijs noluimus, huiusmodi nos ad tempus castigare terroribus.Sed ne Saraceni nobis diutius insultarẽt & dicerẽt,Vbi est deus eorũ? conuertit deus corda Christicolarũ, adeo ut amplior eis pu-gnãdi quàm fugiendi prius esset cupido.

Romanus Constantinusq; impp.

Melorũ cã.

De Ioanne Rauennate,qui per nephas summum pontificatum inuaserat, per Theodoram uidelicet meretriculam.Item de quodã iuuene Aphricano, qui ad papam uenit, eiq; consuluit, quomodo cum Aphricanis feliciter pu-gnare posset,quod eodem duce factum est. Caput XIII.

QVo tẽpore uenerandæ Romanæ sedis Ioannes Rauẽnas summũ pon tificatũ tenebat.Hic aũt tam nephãdo scelere contra ius fasq; põtificij culmen obtinuit. Theodora scortum impudens huius Alberici qui nuper

x 4 hominem

hominem exuit auia (quod dictu etiam fœdissimum est) Romanæ ciuitatis non inuiriliter monarchiam obtinebat. Quæ diras habuit natas Maroziam atq; Theodoram sibi non solum coæquales, uerumetiam Veneris exortiuo promptiores. Harũ una Marozia ex papa Sergio, cuius supra fecimus mentionem, Ioannẽ qui post Ioannis Rauennatis obitum sanctæ Romanæ ecclesiæ obtinuit dignitatẽ, nephario genuit adulterio. Ex Alberto autem marchione Albericum, qui nostro post tempore Romanæ urbis principatũ usurpauit. Per idem tempus Rauennatis sedis, qui secundus post Romanũ Archiereum archipræsulatus habebat, Petrus pontificatum tenebat. Qui dum subiectionis officio debitæ nominatũ Ioannẽ papam qui suæ minister ecclesiæ tunc temporis habebatur, Romam sæpius & iterũ domino dirigeret papæ: Theodora ut testatur uita eius, meretrix impudentissima Veneris calore succensa, in huius speciei decorem uehementer exarsit, secumq; hunc scortari non solum uoluit, uerumetiã atq; etiam post compulit. Hæc dum impudẽter aguntur, Bononieñ. episcopus moritur: & Ioannes iste loco eius eligitur. Paulopost ante huius diem consecrationis nominatus Rauennas archiepiscopus mortem obijt, locumq; eius Ioannes Theodoræ instinctu priore Bononiẽsi ecclesia deserta, ambitionis spiritu inflatus contra sanctorum patrũ instituta sibi usurpauit. Romam quippe adueniens mox Rauennatis ecclesiæ ordinatur episcopus. Modica uero tẽporis intercapedine deo uocante, qui eum iniuste ordinauerat papa, defunctus est. Theodoræ autem Glycerij mens peruersa, ne amasij ducentorũ miliariorũ interpositione, quibus Rauenna sequestratur à Roma, rarissimo concubitu potiretur, Rauennatis hũc sedis archiepiscopatũ coẽgit deserere, Romanũq;, proh nephas, summũ pontificiũ usurpare. Hoc igitur sanctorũ apostolorum uicario cõstituto, Pœni, ut præfatus sum, Beneuentum Romanasq; urbes misere laniabant. Accidit itaq; Pœnorũ quendam iuuenem iniurijs lacessitum, Pœnos deserere, & ad Ioannẽ papam aduenire, tactumq; diuino spiramine papã ita conuenisse. Sacerdos magne, si saperes, populum terramq; tibi subiectã à Pœnis tam grauiter laniari nõ sineres. Elige igitur iuuenes nimia quasi mobilitate uolipedes, qui me Imperatorem, præceptorem, dominũ æquanimiter audiant. Horum neminẽ præter singulas parmas, singulaq; pila, ensesq; singulos & simplices uestes cum exiguitate obsonij habere permittito. Sexaginta deniq; huiusmodi inuentis, sibiq; traditis aduersum Pœnos properat, latuitq; secus angustas, quà Pœnorum iter erat, uias. Quumq; circumcirca sæpius & iterum Pœni depopulantes redirent, clamore cum maximo ex improuiso atque insperato ex insidijs prosilientes, eos faciliter trucidabant. Clamor ex ore, ictusq; simul à manu processerant. Neque enim Pœni qui quid'ue esset prius scire poterant, q̃ istorum spicula horũ corporibus inhærebant. Hac deniq; fama, hocq; exercitio nonnulli Romanorum acciti, plurimis in locis Pœnos prostrauerant,

callidoq;

Theodoræ turpis filiæ turpiores — *Ioannes papa nothus* — *Albericus* — *Theodoræ libido* — *Pœni contra Pœnos consilium*

callidoq; hoc Aphricani cõsilio attriti,ciuitates penitus rupto inter se fœdere deserebant,solumq; Garelianum montẽ sibi pro munitione deligebant.

De consilio Landulfi Beneuentanorũ principis Ioanni papæ dato, ut Imperatorẽ in auxilium aduocaret: cuius auxilijs fretus, feliciter cum Saracenis pugnatum est,diuis Petro & Paulo opitulari uisis. Cap. XIIII.

IOanne itaq;,ut præfatus sum,papa cõstituto,Landolfus uir quidam strenuus,bellorũ exercitio doctus, Beneuentanorũ & Capuanorum omnium princeps clarebat.Pœnis igitur statum Reipub.labefactãtibus, Landolfum hũc principem egregium quid super re huiuscemodi faciendum esset quam Aphricani agunt,Ioannes consulit papa. Quod princeps ut audiuit,papam per internuncios ita cõuenit.Res hæc pater palàm magnis est inuestiganda consilijs:mittito itaq; ad Græcorũ Imp.cuius & ipsi quæ cis mare est terram sicut & nostrã depopulari nõ cessant.Camerinos etiam atq; Spoletinos nostrum ad auxiliũ inuitato,ineamusq; protectore deo cum his bellum.Si uincimus,non multitudini sed deo imputetur uictoria:si uero uicerint Pœni,peccatis nostris, & non inertiæ deputetur. His auditis, papa confestim nuncios Cõstantinopolim dirigit, suppliciter Imperatoris auxilia sibi dari deposcẽs. Imperator uero ut uir sanctissimus,deumq; timens,copias absq; mora classibus aduehendas direxit. Quumq; per Garelianum flumen conscenderent: affuit & papa Ioannes cum Landolfo pariter Beneuentanorum principe potentissimo,Camerinis etiã atq; Spoletinis. Horrida deniq; inter eos pugna exoritur. Verum dum Christianorum partem Pœni præualere conspicerẽt, in Gareliani montis summitatẽ confugiunt, angustasq; tantum uias defendere moliuntur. Ex parte uero illa qua difficilior erat ascensus,Pœnisq; ad fugiendum aptior:Græci castrum die illa constituunt,in quo residentes Pœnos ne fugerent obseruabant,quotidieq; oppugnantes non mediocriter trucidabant. Græcis igitur Latinisq; quotidie confligantibus, deo miserante, Pœnorum ne unus quidem superfuit,qui non aut gladio trucidaretur, aut uiuus continuo caperetur. Visi sunt autem à religiosis fidelibus in eodem bello sanctissimi apostoli Petrus & Paulus,quorũ precibus Christianos credimus meruisse, quatenus Pœni fugerent,& ipsi uictoriam obtinerent.

Landulfus *Consilium bellicum* *Prelũ atrox*

De Adelberti Thusciæ marchionis obitu,& filij eius Vuidonis præfectura,& matris eius à Berengario captione:& quot suspicati sint Bertham peperisse liberos Adelberto.De rebellione Mediolaneñ.& causa eius. De comite palatij capto,& Lanthberto non opportune commendato, quem Berengarius frustra requisiuit. Caput XV.

HOc in tẽpore Adelbertus Thuscorũ potẽs marchio morit̃.Filiusq; eius Vuido à Berẽgario rege marchio patris loco cõstituit̃. Bertha aũt eius uxor cũ Vuidone filio,post mariti obitũ minoris nõ facta est q̃ uir suus potẽtię.Quæ tũ calliditate & muneribus, tũ hymenei exercitio dulcis, nõnullos sibi

sibi fideles effecerat. Vnde contigit ut dum paulo post à Berengario simul cum filio caperetur,& Mantuę in custodia teneretur,suas ciuitates & castella omnia Berēgario minime reddiderit,sed firmiter tenuerit,eamq; postmodū de custodia simul cum filio liberarit. Hæc,ut rumor est,tres ex uiro suo genuerat liberos: Vuidonem quem prædiximus,atq; Lanthbertū,qui nūc usq; lumine priuatus superest.Ermengardā etiā natam suam sibi Aphroditi dulcedine coæqualem,quam Adelberto Ipotegiæ ciuitatis marchioni Gisila Berengarij regis filia, Berengarij scilicet regis huius matre defuncta, hymenei consortio copulauerat.Quæ ei filium genuerat nomine Anscarium,qui quantæ uirtutis,quantæq; audaciæ fuerit,liber subsequens declarabit. His temporibus idē Adelbertus gener regius, Iporegiæ ciuitatis marchio,atq; Odelricus palatij comes,qui ex Sueuorum sanguine duxerat originē,necnō & Gilebertus prædiues comes,& strenuus Lanthbertus etiā Mediolanē. archiepiscopus,nonnulliq; alij principes Italiæ Berengario rebelles extiterant. Causa autem rebellionis huius hęc fuit, Dum Lanthbertus defuncto antecessore suo Mediolanē. archiepiscopus ordinari debuisset,nō paruam ab eo rex Berengarius contra sanctorū instituta patrum accepit pecuniam, quantā cubicularij,quantā hostiarij,quantam pauonarij, ipsi etiam altilium custodes accipere deberent. Lanthbertus igitur archipræsulatus amore uehementer animatus,quęcunq; rex posceret, quanto cum dolore tribueret ex hoc intelligere poteris,quod subsequēs lectio declarabit. Odelricum palatij comitē, quem prædiximus,uinctum tunc Berengarius tenebat. Quumq; Lanthbertum archiepiscopum cōstitueret,Odelricum ei donec quid de eo ageret deliberaret, commendauit. Is autem pecuniæ multæ quam pro episcopatu erogarat,non immemor, hoc cū pacto cœpit de eius infidelitate discutere. Paucis deniq; interpositis diebus,rex Berengarius nuncijs directis,Odelricum ad se uenire præcepit. Quos ironica hac responsione conuenisse nō dubium est. Sacerdotis officio penitus carere debeo,si iugulandum quempiam in manus alicuius tradidero. Intellexerunt itaq; nuncij hunc publicè rebellasse,quem à rege sibi traditum absq; eius licentia nouerant dimisisse. Qui regressi protinus ad regem, Terentianum illud pro responsione dederunt. Huic cōmendes si quid recte curatum uelis.

Berthæ liberi — *Anscarij ortus* — *Rebellionis causa contra Berengariū*

De Rodulfo Burgundione ad regnū ab Italis accito, & qualiter Hungari Odelricū Berengarij aduersarium occiderint, & Adelbertum ac Gilebertum ceperint: sed Adelbertus astu quodam pro gregario milite redemptus, elapsus sit. Caput XVI.

QVo tēpore Rodulfus rex superbissimus Burgundionibus imperabat. Cui in augmentū potētiæ hoc accessit, ut potentissimi Sueuorū ducis Burchardi filiam nomine Bertham sibi coniugio copularet. Igitur Italienses nuncijs directis hunc ad se uenire, Berengarium uero expellere petunt.

Inter

Inter agendum autem contigit Hungaros Veronã his ignorantibus aduenisse, quorum duo reges Dursac & Bugat amicissimi Berengario fuerant. Adelbertus denicꝫ marchio atcꝫ Odelricus comes palatij, Gilebertus etiam comes, pluresqꝫ alij dum in montem Brixianæ ciuitatis, quæ quinquaginta miliarijs à Verona distat, conuenticula ob Berengarij deiectionẽ haberẽt: rogauit Berengarius Hungaros, ut si se amarent, super inimicos suos irruerent: Hi uero, ut erant necis auidi, bellandi cupidi, à Berengario mox præduce accepto, per ignotas uias à tergo hos usqꝫ aduenihũt, tantaqꝫ illos celeritate confodiunt, ut nec induendi sumendi'ue arma spatiũ haberent. Captis igitur cæsisqꝫ multis Odelricus palatij comes, qui se uiriliter defenderat, occidit̃. Adelbertus autem marchio & Gilebertus uiui capiuntur. Verum Adelbertus ut erat uir non bellicosus, sed sagacitatis miræ nimiæqꝫ calliditatis, dũ irruere Hungaros undiqꝫ cerneret, essetqꝫ illi omnis spes fugiendi ablata, baltheum, armillasqꝫ aureas, omnemqꝫ preciosum apparatum proiecit, uilibusqꝫ se militis induit uestimentis, ne ab Hungaris quis esset dignosceretur. Captus igit̃ sciscitatusqꝫ quis esset, militis cuiusdam militem se esse respondit. Rogauitqꝫ se ad uicinum castellum duci uocabulo Calcinatia, in quo parentes qui eum redimerent, se habere asserebar. Ductus igitur, quia nõ agnitus, uilissimo precio comparatur. Emit autem illum suus ipsius miles nomine Leo. *al. Giselbertus*

De Gilberto humaniter à rege Berengario dimisso: sed perfide ad Rodulfum profecto, quem in Berengariũ sic reduxit, ut eum præter Veronã regno spoliauerit: deqꝫ pugna in Berengariũ & Rodulfum. Cap. XVII.

Gilebertus autem quia agnitus flagellat̃, uinctus seminudusqꝫ ante Berengarij regis præsentiã ducitur. Enimuero dum ante eum fine femoralibus curta indutus† endromade ductus regis ad pedes cõcitus caderet, genitaliũ ostensione membrorũ ad risum omnes cõmouit. Rex aũt, ut erat pietatis amator, misericordia, quę ei nulla debebat̃, inclinatus ei nõ ut populus optauit, malum pro malo reddidit: uerum cõfestim lotum, optimisqꝫ uestibus indutũ, abire permisit. Cui & ait, Iusiurandũ à te nullum exigo, fidei tuæ teipsum cõmitto. Si male contra me egeris, rationem te scias deo redditurum. *for. endymate* *Berẽgarij misericordia*

Hunc denicꝫ ad propria redeuntem, regis gener Adelbertus, cæteriqꝫ qui cum illo rebelles extiterant, accepti immemorem beneficij ad Rodulfum ut adueniat dirigunt. Profectus itaque eódem Gilibertus ante triginta dies in Italiam eum aduentare coëgit. Qui susceptus ab omnibus nil Berengario ex omni regno præter Veronam dimisit, totumqꝫ tenuit per triennium uiriliter regnum. Quum duodecim sibimetipsi hotis hoc placeat, displiceat hoc, modo diligat illud, mox aspernetur, qui fieri potest, ut omnibus semper æquianimiter placeat? Igitur intra triennium iste rex Rodulfus quibusdam bonus, alijs grauis est uisus. Vnde factum est, ut totius regni media pars populi Rodulfum, media Berengarium uellet. Patant itaque ciuile bellum non modicum: *Ingratitudo* *Rodulfi inconstantia*

modicum,& quoniam Placentinæ ciuitatis episcopus Vuido Berengarij par
Preliū atrox tibus fauebat,duodecim longe à Placētia miliarijs iuxta Florentiolam bellū parant. Tum perquam horrida pugna oritur ciuilis & atra, heu quarer ante Kalendas Sextilis: tamen ipse Dum parat horrendos radios emittere phœbus, Buccina martis adest,gnato pater ipse perennem, Infert interitum,perimitq; patrem genitura. Proh dolor acer auus letum parat ecce nepoti, Sternendus per eum,furijs pulsatus ab atris, Fratrem qui fodit,fratrem fodit eminus alter. Berengarius ipse ruit medios rex percitus hostes Et properat. fertur ceu cœlo fulgur ab alto Dum coquit arentes cancri graue sidus aristas: Non aliter dirus miserum rex ipse Rodulfus, Deijcit innocuum stricto mucrone popellum.

De uictoria quam Rodulfus per Bonifacium cognatum suum obtinuit, & Rodulfi in Italia regno.Et de Flamberto Veronensi,qui Berengariū occidere tentauerat. Cap. XVIII.

DEderat rex Rodulfus Vualdradam sororē suam tam forma q̄ sapiētia quæ nunc usq; superest, honestā matronā, coniugem Bonifacio comiti potentissimo,qui nostro tempore Camerinorum ac Spoletinorū extitit marchio. Hic collecta multitudine, cū Gariardo comite Rodulfo regi in auxiliū ueniebat, atq; ut erat uir tam callidus q̄ audax, maluit potius in insidijs positus cum suis rei exitū expectare, quàm primū belli impetum sustinere. Iam Rodulfi pene omnes milites fugerant, & Berengarij dato uictoriæ signo colligere spolia satagebant: quum Bonifacius atq; Gariardus subito ex insidijs properantes,hos tanto leuius,quanto inopinatius sauciabāt.Pepercerat Gariardus nonnullis,hasta eos & non ferro percutiens,Bonifacius nulli parcens immensam fecerat stragem. Signum itaq; uictoriæ Bonifacius ceperat, conueniuntq; qui ex Rodulfi parte confugerant, persequentesq; Berengaricos fugam illos inire cogebant. Berengarius uero in incognitum à domino Veronæ perrexit asylum.Tanta quippe tunc interfectorum strages facta est,ut militum usq; hodie permagna raritas habeatur. His ita peractis, regnum sibi rex Rodulfus potentissime subiugauit, Papiamq; concite ueniens,congregatisq; omnibus,Quoniam inquit,superni muneris largitate mihi contigit deuictis hostibus regni solium adipisci:nūc cordi est meum uestræ regnū fidei commendare,Burgundiamq; patriam ueterem uisere.Cui mox Italienses,Si bonum tibi,inquiunt,uidetur, præsto sumus. Igitur post Rodulfi regis abscessum,malo Veronenses accepto cōsilio,uitę Berengarij insidiari moliuntur: quod Berengarium non latuit:autor autem ac repertor tam sæui faci
Flamberti perfidia noris Flambertus quidam erat, quem sibi, quoniā ex sacrosancto fonte filiū eius susceperat,compatrem rex effecerat. Pridie uero quàm pateretur,eundē ad se Flambertum uenire præcepit.Cui & ait.

De pro

De prudenti Berengarij regis ad Flambertum sermone,& poculo aureo quo eum ut placeret donauit. Caput XIX.

SI mihi tecũ hactenus non & multæ & iustæ causæ amoris essent,& quoquo modo quæ dicuntur credi possent,insidiari te uitæ meæ aiunt:sed nõ ego credulus illis. Meminisse autem te uolo,quantæcunq; tibi accessiones & fortunæ & dignitatis fuerunt, eas te nõ potuisse nisi meis beneficijs cõsequi. Vnde & hoc animo in nos esse debes, ut dignitas mea in amore atq; fidelitate tua conquiescat. Neque uero cuiquam salutem ac fortunas suas tantæ curæ fuisse unquam puto,quantæ mihi fuit honos tuus. In quo mea omnia studia,omnẽ operam,curam, industriam, cogitationem omnẽ fixi. Vnũ hoc sic habeto. Si à te mihi seruatã fidẽ intellexero, non mihi tam mea salus chara, quàm pietas in referenda gratia iocunda. His expletis, aureum non parui ponderis poculum rex ei porrexit atq; subiunxit: Amoris salutisq; meæ causa quod continetur bibito,quod continet habeto. Vere autem & absq; ambiguitate post potum introiuit in illum sathanas. Beneficij quippe præsentis & præteriti immemor insomnẽ illam in regis necẽ populos instigando pertulit noctem. Rex autem nocte illa quemadmodum & solitus erat,iuxta ecclesiam nõ in domo quæ defendi potest, sed in tuguriolo quodam manebat amœnissimo. Sed & custodes nocte eadẽ nõ posuerat,nihil suspicans mali.

De Berengarij cæde,perfidia Flamberti peracta,& sanguine eius adhuc in lapide apparente. Et de Milone milite qui Berengarij cædem ultus est. Caput XX.

SE primum quatiens strepit Gallus, quum uigiles facit Mortales,solito sonat Et pulsata deo canit Iam tunc ænea machina: Inuitatq; docens bene Letheum graue spernere. Laudes huic modo reddere: Qui uitam tribuit dedit Et nobis superam bene Sanctam quærere patriam. Hic rex ecclesiam petit, Ac laudes domino canit. Flambertus properans uolat, Quo cum multa simul manus: Vt regem perimat bonum. Rex eorũ uigil inscius Audit dum strepitum,nihil Formidans properat citus Hoc quid uisere sit, uidet Armatas militum manus. Flambertũ uocat eminus. Quid turbæ est att:en bone Vir quid nunc quid populus cupit Armatas referens manus? Respondit uereare nil. Te non ut perimat ruit. Sed pugnare libens cupit Hac cum parte tuum petit Mox quæ tollere spiritum. Deceptus properat fide Rex hac,in medios simul Tunc captus male ducitur: A tergo hũc ferit impius Romphæa:cadit heu pius. Felicemq; suum deo Commendat pie spiritum. Deniq; quàm innocentem sanguinem fuderit, quàmq; peruerse peruersi egerint, nobis reticentibus lapis ante cuiusdam ecclesiæ ianuam positus sanguinem eius cunctis transeuntibus ostendẽs insinuat. Nullo quippe delibutus aspersusq; liquore discedit. Nutrierat sibi rex Berengarius familiariter lauteq; iuuenem, imò heroem quendã, Milonem nomine, memoria *Lapis sanguine conspersus*

satis ac laude dignum. Cuius si rex fretus consilijs esset, fortunas sibi omnes non tantum aduersari sentiuisset, nisi quia forte & hoc diuinæ prouidétię con silium fuit, ut aliter fieri non posset. Is sanè nocte eadem qua rex Berégarius deceptus est, adhibitis sibi copijs, nocturnas ei uigiliarũ custodias uoluit exhibere. Rex uero promissionibus Flamberti deceptus, Milonem se nõ solum custodire non siuit, uerum etiam atq; etiam uehementer prohibuit. Milo autem sicut uir fidelis & rectus, ac beneficij sibi à rege collati nõ immemor, quẽ defendere quia defuit, nõ potuit, cito acriter uindicare curauit. Tertia quippe post regis necem die, Flambertum eiq; in tam nephario scelere conniuentes, ui captos, suspendio uitã finire præcepit. Fuerũt sanè in hoc uiro nõnullæ perfectæq; uirtutes, quæ deo propitio suis in locis uita comite silétio nõ tegent.

Milonis in regem pietas

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER TERTIVS, qui Antidosis inscribitur.

OPERIS huius titulũ pater sanctifice satis te mirari nõ ambigo. Ais forte, Quum uirorũ illustrium actus exhibeant, cur Antidosis ei inscritur titulus? Ad quod respondeo. Intentio huius operis ad hoc respicit, ut Berengarij huius qui nunc in Italia non regnat sed tyrannizat, atque uxoris eius Vuillæ, quæ ob immensitatem tyrãnidis secunda Iezabel, & ob rapinarum insatietatem lamia proprio appellatur uocabulo, actus designet, ostẽdat, & clamitet. Tanta enim mendaciorum iacula, tanta rapinarũ dispendia, tanta impietatis molimina in me & domum meam, cognationem & familiã gratis exercuere, quanta nec lingua proferre, nec calamus præualet scribere. Sit igit᷑ eis præsens pagina Antidosis, hoc est, retributio, dũ pro calamitatibus meis τὴν ἀσέβειαν eorũ, id est, impietatem præsentibus futurisq; mortalibus denudauero. Nec minus etiã sanctissimis & fortunatis uiris pro collatis in me beneficijs Antidosis erit. Ex memoratis sanè aut memorandis nullus inuenitur aut rarus, hoc uno Berengario scilicet impio excepto, quorũ non beneficijs genitores aut genitus uehemẽter gratulemur. Deniq; quod in captiuitate seu peregrinatione libellus hic conscriptus dicat᷑, præsens indicat exulatus. Cœptus quippe in Franconouord, qui est xx. miliarijs locus à Moguntia distans, in Paxu insula nongentis & eo amplius à Constantinopoli miliarijs usq; hodie exaratur. Sed redeamus ad rem.

Liuthprandi exilium

Quomodo defuncto Berengario, & Rodulfo ab Italia discedẽte, Hungari Italiam dilaniauerint: & de Papiæ conflagratione, quæ metro describitur, & quomodo deo miserante, capta & deleta non sit. Caput I.

REge Berengario defuncto, atq; Rodulfo absente, Hungarorum rabies Salardo duce totam per Italiam dilatatur, adeo ut muros Papiensis ciuitatis

nitatis uallo circundaret,ac defixis per gyrum tentorijs, exeundi aditum ciui bus prohiberet. Qui quum his uiribus resistere non possent peccatis prome/ rentibus,nec munere mulcent, Clarus ab infuso discedens sydere phœbus Zodiaci primũ solito conscendere sydus Incipit, & gelidas dissoluere colle pruinas, Æolus atq; suos bis binos mittere flatus, Hungrorũ furibunda manus quum gaudet in urbem Flatibus Æolijs adiura infundere flammas. Spiritibus ualidis paruus diffunditur ignis, Nec iuuat Hungarios solis hos urere flammis, Vndiq; conueniunt mortemq; inferre minantur. Confo/ diunt telis,calidus quos terruit ignis. Vritur infelix olim formosa Papia, Vulcanusq; suos attollens flatibus artus Templa dei patriamq; simul con scendit in omnem, Extinguunt matres pueri innuptæq; puellæ, Sancta ca teruatim moritur catechumena plebs, tunc Præsul in urbe sua hac moritur, sanctusq; sacerdos Nomine qui proprio bonus est,dictusq; Ioãnes, Quod fuerat longo thecis in tempore clausum, En iacet, hoc aliena manus ne tan/ geret aurum, Atq; per immẽsas dissoluitur igne cloacas. Vritur infelix olim formosa Papia, Cerneres argenti riuos paterasq; micantes, Corpora ma/ iorum passim combusta uirorũ. Iaspidis hic precium uiridis rutiliq; topazi, Spernič & sapphyrus,onyx,pulcherq; berillus. Institor heu faciẽ nullus de/ flectit ad aurum. Vritur,ut supra. Lucidus immensas seruat, nec fonte ca/ rinas Ticinus,sentina simul diffundič igne. Vsta est infelix olim formosa Papia: Anno dominicæ incarnationis D.CCCCXXIIII. iiij.idus Martij, indictione xij. feria, vi. hora iij. Quorum memoriam qui ibidem combusti sunt,uos & quicunq; legeritis faciatis uehementer exoro. Verũ pijssimi om nipotentisq; dei ira,cuius propheta misericordiam & iudicium concinit, cu/ iusq; misericordia plena est terra,usq; ad consummationẽ non defæuit. Nã & si peccatis promerentibus est exusta,non tamen inimicorum manibus tra dita. Impleteq; quod rex & propheta canit. Nunq̃d in æternũ proijciet deus, aut non apponet ubi con.sit adhuc: aut in finẽ m.f.absc. à genera.in genera/ tionẽ.aut ob.mi. deus,aut con.in ira.f. misericordias suas. Itemq; & alius pro pheta dicit, Cũ iratus fueris, misericordiæ re. Reliquiæ igitur quæ supererãt, Hungaris non inuiriliter resistebant, adeo ut lætabundi canerent cum pro/ pheta. Hæc est mutatio dexteræ excelsi.

Papiæ ustatio

Quod Papia beati Syri eiusdem patroni meritis sit liberata. Et quod idem beatus Syrus Papiam ueniens, in spiritu prophetico eius affluentiam & A/ quileiæ casum denunciarit. Et cur Ermegarda post Adelberti mariti sui obi/ tum tam potens extiterit. Caput II.

Accessit ad hoc, magnumq; iuuamen præbuit sanctissimi patris nostri doctorisq; egregij beati Syri,cuius in præfata urbe requiescũt exuuiæ, intercessio gloriosa. Ac ne eius uaticinium falleretur, prædicta urbs Papia ut caderet est impulsa. Verum misericorditer à domino est liberata. Missus si/

quidē prædicationis gratia à beato Hermagora euangelistę Marci discipulo Papiam beatissimus pater huiusmodi eam prophetiæ spiritus præsagio honorauit. Delectare gaudijs urbs Papia, quia ueniet tibi ab æternis montibus exultatio. Non uocaberis minima, sed copiosa in ciuitatibus. Et ut hoc eius uaticinium firmius crederetur, Aquileiæ non ignotæ ciuitatis casum hac eadem hora sermone huiusmodi nūciauit. Væ tibi Aquileia, quia quū inter impiorū incesseris manus, destrueris, nec ultra reędificata cōsurges. Quod ita esse completum uisibus patens ratio manifestat. Aquileia nanq; prædiues, atq; olim ciuitas immensa, ab impijssimo Hunnorum rege Attila capitē atq; funditus dissipatur, nec ulterius, ut in præsentiarum cernitur eleuatur. Papia uero, ut uir sanctissimus dixerat, copiosa & appellatur & cernitur: non solum quippe uicinas sed & longe positas præcellit opibus ciuitates. Quid alias me morem, quum ipsa insignis, & toto orbe notissima Roma hac inferior esset, si preciosa beatissimorum apostolorū corpora nō haberet? Patet igitur quod hanc intercessio beatissimi patroni nostri Syri eripuit, qui eam tam ueridico ac precioso præsagio honorauit. Exusta deniq; Papia, factaq; per Italiā non modica præda, Hungari ad propria reuertuntur. Hoc eodem tempore defuncto Adelberto Eporegiæ ciuitatis marchione, uxor eius Ermegarda Adelberti præpotentis Thusciæ marchionis & Bertæ filia totius Italiæ principatum obtinebat. Causa autem potentiæ eius hæc erat, quoniam quod dictu etiam fœdissimum est, carnale cum omnibus non solum principibus, uerum etiam cum ignobilibus commercium exercebat.

Vaticinium

Aquileiæ direptio

Papiæ celebritas

Ermegardæ libido ac potentia

Quod regi Rodulfo à Burgundia regresso, Ermegarda paulo post rebellis extiterit, ita ut cum Italiensibus Papiam renuerit. Et quomodo Rodulfus illuc tetenderit. Et quomodo astu Ermegardæ Rodulfus suos deserens, ad eam noctu ut transfuga uenerit, & quomodo mane à suis quæsitus sit: & recognita, Mediolanum milites eius fugerunt. Item quomodo Italienses Hugonem accesserunt. Caput III.

PEr idem tempus rex Rodulfus è Burgundia rediens in Italiam uenit: defunctoq; Berengario, regnum potenter obtinuit. Post autē aliquot dies Italienses omnes cœperunt inter se dissidere. Zelo quippe non modico propter Ermegardæ pulchritudinem iuxta carnis huius putredinem trahebant, eo quod ea stuprum alijs præbebat, alijs denegabat. Vnde factū est ut prædiues Mediolanensis episcopus, nonnullicq; alij regis Rodulfi partibus fauerent. Cum Ermegarda uero tot simul rebelles aderant, quot ipsam etiā regni caput Papiam non inuiriliter defenderent. Factum est autem, ut rex Rodulfus collectis copijs, Papiam contenderet, castrametatus quinto miliario ab urbe eo in loco, quo Ticinus simul & magnus ille Padus conueniunt, in cuius laudibus Maro sic canit Fluuiorum rex Eridanus. Idem,

Corniger hesperidum fluuius regnator aquarum.

Ermegarda

Ermegarda, ut non incallida, Rodulfo regi huiusmodi noctu per memoratum alueum fluuij mandata transmisit. Si te perdere uellem, iam longo tempore extinctus esses. Tui qppe omnes te deserere, meq; ardēter adire, si meū modo adsit uelle, contendūt. In his enim es locis, in quibus captus uinctusq; esses, si eorum iamdudum consilijs paruissem. Talibus rex legationibus non solum credulus, ueruetiam territus, nuncijs remissis, se acturū quicquid ea consuleret remandauit. Nec mora, sequēti nocte Rodulfus clàm custodibus dimissis omnibus, dimisso tentorio, lecto etiam bene composito, lintrem ingressus suos deseruit, atq; ad Ermegardam quantocyus properauit. Igitur mane facto, magno silentio regis milites tentorium circuibant: uenientibus uero principibus, nō parua inter eos admiratio erat, quur præter solitum rex hora huiusmodi dormitaret. Quūq; strepitu ut spadones quondā Holofernem euigilare niterentur, nullum quemadmodū ipse, dabat responsum. Introeuntibus autem tentorium, nihilq; reperientibus, raptum hunc alij, interfectū alij clamitabant. Nemo tamen quod transfuga fieret, animaduertere poterat. Verum dum hac admiratione fluctuarent, nuncius uenit qui diceret Rodulfum regem super eos cum aduersarijs eorum uelle irruere. Qui mox animo consternati, tam celeri fuga cœperunt discedere, ut nō hos currere, sed si uideres, diceres transuolare. Quumq; Mediolanum, tutum scilicet ad locum peruenissent, consensu omniū Lanthbertus archiepiscopus Hugoni potentissimo & sapientissimo prouincialium comiti mandat, regnū ut Rudolfo auferat, sibiq; potenter obtineat. Erat enim longo ex tempore multis argumentis & ipse periclitans, si forte regnum posset obtinere Italicum. Hic enim Berengarius iam nominati regis tempore cum multis in Italiā uenerat. Sed quia regnādi tēpus nondū ei aduenerat, à Berēgario territus est atq; fugatus.

Quomodo Rodulfus in Burgundiam reuersus, Burchardū socerum suum ad auxilium adduxerit. Et qua ratione idem Burchardus sit Mediolanū profectus, & ibidem honorifice susceptus, & de eius morte tractatum. Qui Mediolano rediens, Nouariam uenit: ubi & ab Italiensibus cum omnibus suis occisus est. Et Rodulfus Burgundiam repetijt. Hugo uero comes prouinciæ Pisas appulsus est, unde Papiam uenit, & rex Langobardorum fit. Vuido autem Berthæ filius Thusciæ præficitur. Caput IIII.

Rodulfus deniq; quum infidelitate suorū prænominatos aduersarios superare nō posset, in Burgundiam profectus, Burchardo Sueuorū duci, cuius sibi filiam coniugio copulauerat, denunciat ut sibi in auxilium ueniat. Qui collectis copijs, cum Rodulfo confestim conuenit in Italiam. Quumq; peruenissent Eporegiam, Rodulfum Burchardus ita conuenit: Ipse ego ut legationis obtentu Mediolanū proficiscar, nō absurdū uidetur. Hac occasione urbem explorare, atq; eorū potero cognoscere uoluntatem. Profectus itaq; quum iam Mediolanum peruenisset, priusquā urbem ingrederetur, ad beati

preciosiꝗ martyris Laurentij ecclesiam orationis gratia declinauit: sed, ut aiunt, non tantū petitionis gratia, quantū alterius rei causa. Dicūt enim quia prope ciuitatem est ecclesia miro atq; precioso opere fabricata, eum ibidem munitionē construere uelle, qua non solū Mediolanenses, sed & plures Italiæ principes coërcere decreuisset. Inde uero exiens quum iuxta murum ciuitatis

Petulanter equitaret, lingua propria, hoc est, Theutonica suos ita conuenit. Si Italienses omnes uno uti tantummodo calcari, informesq; nō fecero equas caballicare, nō sum Burchardus: fortitudinem siquidem muri huius seu altitudinem qua se muniri confidunt, nihili pendo: iactu quippe lanceæ meæ aduersarios de muro mortuos præcipitabo. Hoc aūt eò dicebat, quoniā neminem aduersariorum suæ ibi linguæ gnatum esse putabat. Verū suo omine non bono quidam istic aderat, quanq; pānosus & despectus, eius tamen loquelæ scius, qui omniū horum Lanthberto archipræsuli celer factus est nuncius: qui ut erat ingenio pollens, Burchardū nō despexit, sed eum alio animo suscipiens, mirabiliter honorauit: sed & inter cætera quasi hoc esset priuilegiū amoris, concessit ceruum, quem is suo in brolio uenaret, quod nulli unq; nisi charissimis magnisq; concessit amicis. Lanthbertus interea Papienses omnes nonnullosq; Italiæ principes ad Burchardi necem inuitat, eumq; tamdiu tenuit, donec congregatos esse omnes speraret, qui eum occidere deberēt. Factū est igit ut Burchardo Mediolano discedēte, Nouariā die perueniret eadem. Quumq; istic nocte transacta diluculo surgeret, Eporegiam tendens ciuitatē, Italicæ super eum irruentes subito apparuere phalanges. Quas contra non ut uir bellicosus properat, uerū mox fugam inceptat. Et quoniā secundū beati Iob sententiā, terminus eius constitutus præteriri non poterat, & fallax equus ad salutem, in fossam quæ muros circuit ciuitatis, equus decidens eum proiecit: ubi

Burchardi interitus & ab irruentibus Ausonijs confossus lanceis uitam morte commutauit. Sui denique hoc uidentes, quoniam aliò non poterant, intra ecclesiam sanctissimi confessoris Gaudentij confugiunt. Ausonij itaq; ut ex Burchardi minis non mediocriter inflammati atq; indignati, ecclesiæ fores frangunt, omnesq; in ea repertos, sub ipso etiam altari confodiunt. Quod Rodulfus ut audiuit, Italiam dereliquit, & Burgundiā percitus uenit. Hæc itaq; dū agunt, Hugo Arelatensiū seu prouincialiū comes nauim conscēderat, & per Tyrrhenū mare in Italiā festinabat. Deus itaq; qui hunc in Italia regnare cupiebat, prospe

Alphea ris eum flatibus breui Alpheam hoc est, Pisam, quæ est Thusciæ prouinciæ caput duxerat: de qua sic maro. Alpheæ ab origine Pisæ. Quumq; eòdem peruenisset, affuit Romani papæ Ioannis scilicet Rauennatis nuncius. Affuerunt etiā penè omnes Italienses nuncij, qui hunc ut super eos regnaret inuitabant. Is autē, ut erat longo ex tempore hęc cupiens, percitus uenit Papiā, cunctisq; cōniuētibus regnū suscepit: post paululū Mantuā abijt, ubi & Ioānes papa ei occurrēs, fœdus cū eo pcussit. Quo tēpore Berta matre Hugonis regis mor

gis mortua, Vuido filius eius quē ex Adelberto genuerat, sicut prædiximus, Thusciæ marchiā tenebat, qui Maroziā scortū Romanū sibi uxorē acceperat.

De plurimis regis Hugonis uirtutibus libidine fœdatis. De duobus filijs eius. De amicitia eius cum Henrico Imperatore. De patre Liuthprādi huius operis autoris ad Imperatorem Græcum ab Hugone misso. De duobus canibus Imperatori missis, qui eum dilaniare parabant. Et de patre, quā tam magnifice sit ab Imperatore susceptus. Caput V.

FVit aūt rex Hugo nō minoris scientiæ ꝙ audaciæ, nec inferioris fortitudinis q̄ calliditatis, dei etiā cultor, sanctęq; religionis amatorū amator: in pauperum necessitatibus curiosus: erga ecclesias solicitus, religiosos philosophosq; uiros nō solū amabat, uerumetiā fortiter honorabat. Qui & si tot uirtutibus clarebat, mulierū tamen illecebris eas fœdabat. Hic ex Francorū genere, ex genere Theutonicorū uxorē acceperat nomine Aldā, quæ filiū ei genuerat nomine Lothariū. Habuerat sanè tunc tēporis ex quadā muliere nobilissima uocabulo Vuandelmoda filiū nomine Hubertū, qui nunc usq; superest, & Thusciæ prouinciæ potens princeps habet. Cuius acta dño propitio suis in locis exponent. Hugone igit regē constituto, sicut uir prudentissimus quocūq; terrarū cœpit nuncios suos dirigere, multorūq; regum ac principū amicitiā quærere: Henrici præsertim famosissimi regis, qui, ut supra memorauimus, Baioarijs, Sueuis, Lotharingis, Francis atq; Saxonibus imperabat. Hic etiā Sclauorum gentem innumerā subiugauit, sibiq; tributariā fecit. Primus etiam hic Danos subiugauit, sibiq; seruire coēgit: ac per hoc nomen suum multis nationibus celebre fecit. Rex igitur Hugo quū reges ac principes amicos circūcirca acquireret, studuit nomen suū etiā Archiuis longe à nobis positis notū facere. Imperabat uero his tūc tēporis memoria satis & laude dignus Romanus Imp. liberalis, humanus, prudens ac pius: cui tū propter morū probitatē, tū ꝓpter linguę urbanitatē genitorē meū direxit nunciū.

Qui quū eōdē peruenisset, inter cætera quæ Imperatori Romano rex Hugo miserat munera, duxit duos canes, quales in eadem patria non sunt alicui uisi. Qui quū ante eius præsentiā adducti fuissent, nisi multorū brachijs constricti fuissent, eum protinus morsibus laniassent. Puto enim quod dū hunc Græcorū more cheristro opertum, habituq; insolito uiderunt indutum, non hominē sed monstrum aliquod putauerint. Deniq; magno cum honore ab eodē susceptus est Imperatore. Nec tam pro rei nouitate, aut munerum magnitudine, quantū quoniā dum præfatus genitor Thessalonicā uenisset, Slauorū quidā qui rebelles Imperatori Romano extiterant, terramq; eius depopulabantur, super eum irruerunt. Verum dei actum est pietate, ut eorū principes uiui nōnullis mortuis caperent. Quos dum præsentaret Imperatori, immēsa affectus est lætitia, magnoq; ab eo genitor munere donatus: ad Hugonē regē qui se illuc trāsmiserat redijt lætus. Post reditū uero eius paucis inter

Hugonis laus

Alda

Hubertus

Henrici Imp. gesta

Romanus

Liuthprandi pater

positis solibus languore correptus monasteriũ petijt, sanctæq́ conuersationis habitum sumpsit, in quo post dies quindecim mortuus me paruulo derelicto migrauit ad dominum. Nunc autem quoniam Imperatoris Romani mentio facta est, quis fuerit, qualitér ue ad imperij culmen peruenerit, hic nõ absurdum mihi uidetur referre.

De leone ferocissimo, quem Romanus qui postea imperauit, fortissime peremit, & de socij eius pauore. Cap. VI.

IMperante quoq; Leone Constantini huius genitore, Romanus iste Imperator quanq; πτωχός, id est, pauper, ab om̃ibus tamen χρήσιμος, id est, utilis habebat̃. Erat autem ex mediocribus ipsis qui nauali pugna stipendia ab Imperatore acceperant. Qui quũ sæpius & iterum εἰς τὴν μάχην, id est, in pugna nonnulla, χρήματα, id est, utilia faceret, à sibi præposito adeo honoratus est, ut primus nauium fieri mereretur. Quadam autem nocte, dum Saracenos exploratum abiret, essetq́; in eodẽ loco palus, atq; harundinetum non modicũ, contigit leonẽ ferocissimũ ex harundineto prosilire, ceruorũq́; multitudinẽ in paludem demergere, unumq́; eorũ capere, sicq́; rabiem uentris mitigare. Ῥωμανὸς δὲ τῶν αὐτῶν, id est, Romanus aũt eorundẽ sonitum audiens, timuit ualde. Putauit enim multitudinẽ Saracenorum esse, qui conspectum se fraude aliqua uellent perimere. Mane autẽ primo exurgens quũ diligentissime omnia consideraret, conspectis uestigijs εὐθέως, id est, cõfestim quid hoc esset agnouit. Leone itaq; in harundineto cõmorante, Romanus

Græcus ignis Græcũ ignem, qui nullo præter q̃ aceti liquore extinguit̃, undiq; per harundinetum pręcepit iactari. Erat aũt in harundineto aceruus harundinibus plenus, in quem leo confugiens, illo ab igne est saluatus. Ventus quippe contraria ex parte flans, ignem ne ad aceruũ usq; perueniret amouit. Romanus pręterea post ignis extinctionem, uno tantũ cum assecla ensem solum dextera, sinistra autem pallium gestans, locũ omnẽ peragrans lustrat, si forte os ex eo uel signũ aliquod reperiret. Iam uero quum in eo esset, ut nihil inueniens repedaret, quid hoc monstri esset quod aceruus ille sit ab igne saluatus, studuit uisere. Quumq́; duo prope assisterẽt, secumq́; rebus ex nõnullis fabularent̃, leo hos tantum audiuit, quoniamquidẽ ob caligantes oculos διὰ τῶ κάπνω, id est, ob fumũ uidere nõ potuit. Volẽs igitur leo animi sui feritatẽ quam ab igne cõceperat, in hos euomere, saltu rapidissimo quà illorũ uoces audierat, inter eos prosilijt. Romanus uero, non ut suus asseclæ pauitans, sed ea potius mente consistens, ut etsi fractus caderet orbis, impauidum ruinæ ferirent, pallium quod manu gestabat, inter brachia misit. Quod dum pro homine leo discerperet, Romanus hunc à tergo totis uiribus inter cluniũ iuncturas ense percussit. Qui dissociatis diuisisq́; cruribus quia stare nõ poterat, penitus cecidit. Leone igit̃ interfecto, Romanus semineceem asseclam suũ solo stratum eminus uidit, quem & uocare uoce præcipua cœpit. Sed quũ nullũ daret omnino

nino responsum, idem Romanus propter eum astitit, pedeq; pulsans, Surge, inquit, miser. Qui consurgens præ admiratione dum leonis immanitatẽ con spiceret, non habuit ultra spiritum. Stupebant autẽ omnes de isto Romano hæc audientes. Vnde factum est, ut tam pro cæteris quàm pro præclaro hoc præsenti facinore nõ multo post à Leone Imperatore tãto donaret honore, ut omnes naues ipsius essent in manibus, eiusq; iussionibus obedirent.

De ijs qui Leoni Imperatori successerunt, & Constantini morte, ac Romani per stratagema & astum ad imperium euectione. Cap. VII.

Leo deniq; Græcorũ pijssimus Imperator, cuius supra fecimus mentionẽ, corporis humani debitum soluens, uiamq; carnis uniuersæ ingrediens, regni sui hæredem, Alexandrum fratrem germanum, unicumq; filium Constantinum, qui nunc usq; superest, & feliciter regnat, paruulum, & ut Græci aiunt, ἄλαλον, id est, mutum & infantem dereliquit. Quibus ad tuendũ palatium, tutandamq; rem priuatam, ut istic moris est, eunuchum officio †Parachimmenon dedit. Focam uero domesticum maiorem, hoc est, terrestris ducem exercitus fecit. Romanum autem non claro natalium ortu, sed cordis magnanimitate nobilem, naualis exercitus principem ordinauit. Alexander post modicum defunctus, soli Constantino paruulo imperiũ dereliquit. Deniq; tempore quo magnus Imperator Leo migrauit ad Christũ, Focas præfatus Domesticus terrestris dux exercitus contra Simonem Bulgarorum regem copias duxerat, eiq; Constantinopolim uenire cupienti non inuiriliter repugnabat. Romanus uero ut nõ incallidus, audito Imperatorum, hoc est, Leonis atq; Alexandri interitu, haud longe ab urbe collecto classiũ exercitu fugit, atq; in insulam paruam iuxta Cõstantinopolim, ita ut è palatio uideri penè posset, ratibus collectis aduenit: ad palatium autem minime transfretauit, laudesq; iuxta consuetudinem Porphyrogenito minime decantauit. Quæ res eunucho Parachimmeno, cunctisq; Constantinopoleos principibus stuporem timoremq; non paruum attulit. Internuncijs itaque quid hoc monstri sit quod regem non adierit, laudesq; debitas nõ soluerit, sciscitantur. His à Romano respondetur, quod propriæ uitæ timens palatium declinarit, & adiecit, quod si Parachimmenos cæteris cum principibus se non adiret, uitamq; iureiurando promitteret, mox se ad Cretensium Saracenorum regem conferret, regnumq; Argiuorum sui auxilij fortitudine debellaret. Quod quàm callide dixerit exitus declarabit. Igitur quod præfati sumus, principes terrore compulsi, ignorantes quod lateret anguis in herba, omnes hunc fiducialiter adeunt, quod mandauerat gratanter cupientes implere. Quos omnes non malo consilio accepto proiectos in sentinam ligat: sicq; securus ad urbem magno cum comitatu festinat, hisq; quos suspectos habuerat, palatiũ purgat, suæ parti parentes ibi collocat: rectorem, magistros, patricios, logothetum, Eparchon, χειτωνίτας cubicularios, protospatharios, spatharios, spatharocan-

Leonis mors ac successores

† forte, παρακοίμενον

Romani dolose mine

tharocandidaros παραθαλασσίους facit. Cæteros ut diximus abdicat. Qui etiam ut cœptum opus firmius patraret, cum Porphyrogeniti matre Zoizone nomine, uenerea eſt dulcedine iunctus. Tota mox ciuitas coronaſ, & Romanus pater Baſileos appellatur.

De Phoca altero ex principibus aulæ, qui audito quod Romanus eſſet ad imperium euectus, uictoriam Bulgaris ſponte conceſſit cum multa ſuorum ſtrage fugiens, quocirca à Romano captus oculis priuatur. De Simeone Bulgarorum rege ex monacho, cuius filius Baianus magica arte homines in lupos uertit. Item de Helena ſeu Irena, quæ Conſtantino Imperatori nupſit. Cap. VIII.

CVm Bulgaris præterea pugnanti Phocæ Domeſtico, qui & ipſe pater Baſileos ardẽter fieri cupiebat, in ipſo bello iam de hoſtibus triumphũ tenenti quid à Romano actũ ſit nunciatur, qui mox animo conſternatus, nimio dolore compulſus, uictoriæ ſignũ quo hoſtes inſequebaſ proiecit, terga uertit, fugam ſuos inire fecit. Reparant itaq; Bulgari Simeonis hortatu animos, & quos prius aduerſo marte fugarat, proſpero poſtmodum inſequunſ, tantaq; tunc Argiuorũ ſtrages efficitur, ut longo poſt tempore campus plenus oſſibus uideretur. Omni deniq; cum feſtinatione iam nominatus Phocas Domeſticus Cõſtantinopolim redit, palatium ingredi cupit, & arte fieri pater Baſileos ſatagit. Sed quia cõſilij uis expers mole ruit ſua, & ut Flaccus dicit: Dij rem temperatam prouehũt in maius, à Romano Domeſticus iſte capitur, atq; utroq; lumine priuatur. Bulgaris non minima uis augetur, ijſq; Græcos depopulandi uiciſſitudo dupla rependitur. Tunc etenim Simeonẽ ἡμίαργον, id eſt, ſemigræcum eſſe aiebant, eo quod à pueritia Byzantij Demoſthenis rhetoricam, Ariſtotelisq; ſyllogiſmos didicerit. Poſt hæc autem relictis artium ſtudijs, ut aiunt, cõuerſationis ſanctæ habitum ſumpſit: uerũ paulo poſt regnandi cupiditate deceptus, ex placida monaſterij quiete ad ſeculi procellam tranſijt, elegitq; potius apoſtatam Iulianũ, quàm beatiſſimũ Petrum cœleſtis regni clauigerum imitari. Qui duos filios habuit, unum nomine Baianum, alterum qui nunc uſq; ſupereſt, potenterq; Bulgaris principatur, nomine Petrum. Baianus autem adeo fertur didiciſſe magicam, ut ex homine fieri lupum, & quamcunq; uellet aliam cerneres feram. Romanus præterea eodem quo pater Baſileos conſtitutus eſt anno, filiam ſuam Helenam Imperatori paruulo ſuo domino Conſtantino Porphyrogenito coniugem dedit. Porphyrogenitum autẽ non in purpura, ſed in domo quam Porphyram ſuperius diximus nominatã, appello: ut uidere eſt libro primo pluribus capitibus. De æde autem ſacra quam ædificauit, hoc addi poteſt, quod ipſam νέαν, hoc eſt nouam alij uocant: alij uero ἐννέαν, quod lingua noſtra nouennalem ſonat, appellant: eo quod ibidem horarũ eccleſiaſticarum machina nouem pulſata ictibus ſeu uocibus ſonet.

[Margin: Simeon] [Margin: Baiani præſtigia]

De oratione

De oratione Romani ad principes Romanos, poſtquam Imperator conſtitutus eſt. De humilitate proſapiæ Romani, qui Chriſtophorum filium ſuum inique Conſtantino Imp. filio in imperij aditione prætulit, quam iniuriam deus morte Chriſtophori ultus eſt. De Conſtantini Porphyrogeniti religione & exercitatione, paceq; cum Bulgaris per Irenam facta.

CAPVT IX.

SEcundo itaq; quo pater Baſileos conſtitutus eſt anno, Romanos conuocatos ad ſe principes ita conuenit: Romanæ dignitatis ἄρχοντες, id eſt, principes, quoniam uobis conſultis nō ſolum inquā pater Baſileos ſum conſtitutus: uerumetiam ſanctiſſimi Imp. fidelitati γλαυκώπιδος Helenæ, id id eſt, uirides oculos habentis coniunctione ſociatus: hic aliquo imperialis ornatus indicio monſtrari dignum in corpore reor, quod celebratur à populis ex nomine dignitatis. Iudicatum deniq; à populo, cōmuniq; decretū eſt conſilio, ut quia tantæ erat dignitatis. & λευκώλενον filiam ſuam Helenā Imp. ei copularat, rubricratarum pellium caligis, ut iſtic Imperatorum moris eſt uteretur. Sed ne hoc quidē ſatis ei uiſum fuit. Siquidē poſt unius anni ſynaxin quum amplioris iam potentiæ eſſet, talibus aggreditur eoſdem principes ſermonibus. Quoniam cōmuni ueſtro iudicio definitū eſt imperialibus me uti caligis, περίφαντοι ἥρωες, id eſt, nobiliſſimi heroes, ueſtræ autoritatis beneuolentiæ quæ contuliſtis, mihimet uidentur precioſa, diligentius uero conſideranti riſum mouere uidentur: illi enim facile ad riſum turbas illiciūt, qui uarijs ſeſe depingunt coloribus. Deniq; riſum non ſolū alijs, ſed & mihijpſi mouent, dum pedibus Imperatorem, capite cōmunem uideor imitari plebem. Namq; comœdiæ mimus quiſq; melior. Igitur aut coronā præbete, aut caligas quibus ridiculus populo uidear, auferte. Hoc plane dicto, magis autē qua cunctis præerat poteſtatis autoritate, omniū iudicio coronā recepit. & caligarum decorem minime perdidit. Huius miretur prudentiā nemo, ſed laudes referat deo cordis ex intimo, Qui erigit eliſos, ſoluit compeditos, cuius in manu calix uini meri plenus mixto inclinans ex hoc in hoc. Is autē humili erat proſapia, ex Armeniorum ſcilicet gente oriundus, neque ſolum mente conceperat futurum, ſe regis in aula eſſe, nedum imperialia ſceptra tenere, ſed quod prophetiſſa Anna dicit, Dominus pauperē facit & ditat, humiliat & ſubleuat, ſuſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, ut ſedeat cum principibus & ſolium gloriæ teneat. Domini enim ſunt cardines terræ &c. Regi itaque immortali, inuiſibili, ſoli deo honor & gloria per cuncta ſeculorum ſecula, Amen.

Romani ad principes Ro. concio

Alia eiusdē concio

Deniq; Romano Imperatore cōſtituto, Chriſtophorū quē ante imperij dignitatē habuerat, Imperatorē cōſtituit. Poſt impij uero ſui ordinationē uxor eius filiū ei peperit nomine Stephanū. Rurſus concepto fœtu aliū ei peperit nomine

nomine Constantinum. Quos omnes Imperatores constituens, contra ius fasq; & secum Christophorum primogenitũ domino suo Imperatori Constantino porphyrogenito præposuit: adeo plane ut procedentes ad publicũ ad sanctam Sophiã scilicet, uel ad ὁλαχέρνας, seu ad sanctos apostolos, Romanus cum Christophoro primogenito præcederet: Constantinus porphyrogenitus, & duo cæteri sequerentur. Quod quàm indigne iustus iudex pertulerit, ultio subsequens declarauit. Nam post modicum Christophorus defunctus est. Constantinus itaq; Porphyrogenitus tum orationi tum lectionibus uacans, totum se domino cõmendabat, opere manuum uictum quæritans, sanè τὴν ζωγραφίαν, id est, picturam perpulchre exercebat. Eodem tempore Simeon cum Bulgaris Argos cœpit uehementer affligere. Quem Romanus filij sui Christophori filia filio illius Petro qui nunc usq; superest, uxore data, ab incœpto furore compescuit, sibiq; fœdere placido sociauit. Vnde & puella mutato nomine εἰρήνη Irene, id est, pax est uocata, eo quod per eam inter Bulgaros & Græcos pax sit firmissima constituta.

Constantini studia

De Vualberto & Gezone Papiensibus, qui seditionẽ contra Hugonem regem concitauerunt, & de Hugonis concione. Caput. X.

HIs temporibus Vualbertus & Gezo, prænomine Euerhardus, Papiæ præpotentes iudices erant. Causa autem potentiæ Vualberti hæc erat. Quoniam Cumis ditissimo in loco filium suum Petrum episcopum fecit: Razam uero natã suam Gileberto comiti palatij coniugio sociauerat. Ea tamen tempestate uterq; defunctus erat. Ticinensis itaq; qui & Papiensis populus omnis ad hunc conuenerat, causasq; omnes & controuersias ante eum decidebat. Participatione deniq; huius potentiæ memoratus Gezo prænomine Euerhardus quoniam affinitate quadam ei iungebatur, præpotẽs habebatur: qui nobilitatem suam prauis moribus deturpabat. Fuit enim ambitiosus nimis, cupidus, inuidus, seditiosus, iuris corruptor, præceptorum dei immemor. Quod deus nõ passus est abire inultum. Et ne diutius protraham sermonẽ, Catilinæ omnino similis, qui sicut consulem & Reipub. defensorem Marcum Tullium Ciceronem conabatur occidere, ita & hic regem Hugonem morti molitus est tradere. Quadam enim die dum nihil mali suspicans rex Hugo, Papiæ cum paucis degeret: hic seditione facta, uoluit super eum irruere: sed Vualberto (qui nõ tam ferocis animi erat) remorante tardatus est. Nec minus etiam eos rex Hugo suis rhetoricis ac melle dulcioribus eloquijs ab incœpto furore compescuit. Dum enim seditionẽ super se exortam, atq; in domũ Vualberti cõgregatam esse cognosceret, huiusmodi omnes per internuncios sermone conuenit. Quid est uiri fortes, quod tam subito, tamq; insperate contra dominum, imò & regem uestrum cõmoti estis? Si quippiam quod displiceat actum est, consolidetur. Neq; enim sera emendatio reprehendi potest, præsertim si nulla negligentia prætermissa est. His auditis cuncti animi furorem

Gezonis uitia

Hugonis ad seditiosos concio

rorem mitigarunt. Solus Gezo in qua prius fuerat proteruia manens operã dabat, ut omnes super regem irruerent, eumq; turpissima morte trucidarẽt. Verum disponente deo, affectus eius prauus effectũ habere nõ potuit. Reuersi igitur ad regem nuncij, prout uiderant & audierant, enarrauerunt.

De Vualberti & Gezonis captorum supplicijs, prudentia Hugonis, & uirtute Samsonis, & fabula Tiresiæ, quur cæci uitales sint, & de Hilduini & Ratherij episcoporum ambitione. Caput XI.

VErum rex Hugo hæc omnia quasi pro nihilo mente subdola ducẽs, Papia egressus, longe aliò properare festinat, missisq; circumcirca literis, milites suos ad se uenire præcepit. Quos inter Samson præpotẽs comes aduenerat, qui iam dicto Gezoni inimicissimus erat. Is deniq; ut regem uidit, ita eum conuenit. Solicitum te equidẽ de urbanis rebus cõtra te tumultuose & moleste his diebus actis intueor. Verum si me audis, mihiq; obtemperas, suis ipsi capientur laqueis. Alteri enim qui melius cõsilium dare possit quàm ego, non facile potest inueniri: tibi certe nemo melius dabit. Vnum tamen peto, ut dum capti fuerint mea opera, Gezo cum omni sua ὑπόστασι, id est, substantia, meis tradat̃ in manibus. Quem dum dari sibi à rege audiuit, adiecit, Leo Ticinensis episcopus ciuitatis Vualberto & Gezoni non habetur amicus. Hi sanè quibuscunq; possunt ei modis aduersantur. Scitis deniq; moris esse, regi ab alijs locis Papiam tendenti ciues fortiores extra urbem occurrere. Mandate itaque clàm episcopo, ut dum statuto tempore Papiam ueneritis, & ipsi nobis extra urbem obuiam uenerint, portas ciuitatis omnes serari faciat, clauesq; sibi ipse retineat, ut dum capere eos cœperimus, nec in urbem confugere, nec ab urbe auxilium possint expectare. Quod & factũ est. Nam dum statuto tempore rex Papiam tenderet, & memorati ei obuiam exirent, episcopus libenter ut ei imperatum fuerat fecit. Rex itaque omnes capere, ut Samson consilium dederat fecit. Confestim igitur Gezo Samsoni traditus, utroq; lumine priuatur, & lingua quæ in regem blasphemiam dixerat, ei abscinditur. O factum bene, si sicut cęcus, ita & mutus cunctis extitisset temporibus. Sed ô scelus. Quoniã lingua abscissa loquelam nõ perdidit, secundum Græcorum fabulas oculorum priuatione uitam sibi protelauit, quæ multis ad perniciem usq; in præsentem diem esse non desinit. Fabulam uero quur cęci plurimum uiuant, secundum Græcorum ineptiam his inseramus, quæ talis est, Ζεὺς καὶ ἥρα &c. hæc est interpretatio, Iupiter & Iuno cõtenderunt de amoribus, uter plures libidines haberet in coitu. Et tunc Tiresian Euri filium quæsiuerũt. Ille enim in utrasq; naturas transmutatus erat, quia draconẽ calcauerat. Hic ergo contra Iunonem pronunciauit. Iuno irata cæcauit eum. Iupiter autem donauit ei multos uiuere annos, & quæcunq; diceret, diuinando dicere. Sed redeamus ad rem. Gezone, ut prædiximus, membris defœdato, substantia illius diripitur. Cæteri complures custodiæ mancipantur. Vual-

Samsonis oratio

Gezonis supplicium

Tiresiæ fabula

Vualberti supplicium bertus postridie capite truncatur, thesaurus cuius infinitus diripit. Vxor eius capitur, & ut thesauros occultos tradat, diuersis cruciatibus laniatur. Creuit extunc nō solum Papiæ, sed & per omnes Italiæ fines regis timor. Neq; hūc ut reges cæteros flocci pendere, uerum modis omnibus honorauere. Eodem Hilduini exilium tempore Hilduinus Laudociensis ecclesiæ episcopus propria sede expulsus, ad Hugonem regem, cui affinitatis linea iungebatur, in Italiā uenit. Qui honorifice ab eo susceptus, Veronensem ei episcopatum ad stipendij concessit usum. Factum est autem, ut post paululum Lambertus archiepiscopus moreretur, & hic loco eius Mediolani episcopus ordinaretur. Venerat autē cum Ratherius præfato Hilduino monachus quidam Ratherius nomine, qui ob religionem septemq; liberalium artium peritiam Veronæ episcopus constituitur: ubi & Milo, de quo supra commemorauimus, comes habebatur.

Qualiter Ioannes papa sit captus, custodiæq; in qua moriturus erat traditus. Qua munitione urbs Roma munitur: & quomodo Hugo per Albericū urbe sit eiectus, quod diuinæ dispositioni ascribendum censet, ob peccatum Hugonis regis. Caput XII.

VVido interea Thusciæ prouinciæ marchio cum Marozia uxore de Ioannis papæ deiectione cœpit uehementer tractare, atque hoc propter inuidiam quam in Petrum fratrem papæ habebāt. Quoniam quidem illum papa quasi fratrem proprium honorabat. Contigit itaque Petto Romæ degente, Vuidonem clām multos habuisse milites congregatos. Quumq; die quadam papa cum fratre, paucisq; alijs in Lateranensi palatio esset, Vuidonis & Maroziæ milites super eos irruētes, Petrum fratrem ipsius ante oculos interfecerūt, eundem uero papam comprehendentes, custodiæ mancipatūt, in qua nō multo post defunctus. Aiunt enim quod ceruical super os eius posuerint, sicq; eum pessime suffocarint. Quo mortuo, ipsum Maroziæ filium Ioannes nonus fit papa nomine Ioannem, quem ex Sergio papa meretrix ipsa genuerat, papam constituunt. Vuido uero non multo post moritur, fraterq; eius Lambertus ipsi uicarius ordinatur. Marozia uero scortum impudens nimis, suos nuncios post Vuidonis mariti sui mortem Hugoni regi dirigit, eumq; inuitat ut se adeat, Romamq; nobilissimam ciuitatem sibi assumat. Hoc autem nō aliter posse fieri testabatur, nisi eam sibi rex Hugo uxorem faceret.

In Maroziæ libidinē

Quid Veneris facibus compulsa Marozia sæuis?
Coniugis ecce tui spectas tu suauia fratris,
Nubere germanis satagens Herodia binis,
Immemor aspiceris præcepti cæca Ioannis,
Qui fratri uetuit, fratris uiolare maritam.
Hæc tibi Moyseos non præstant carmina uatis,
Qui fratri sobolem fratris de nomine iussit
Edere, si primus nequeat sibi gignere natum.

Nostra

Nostra tuo peperisse uiro te secula norunt.
Respondes scio tu, nihil hoc uenus ebria curat.
Aduenit optatus ceu bos tibi ductus ad aram
Rex Hugo Romanam potius commotus ob urbem.
Quid iuuat ô scelerata uirum sic perdere sanctum?
Crimine dum tanto satagis regina uideri,
Amittis magnam domino tu iudice Romam.

Quod recte esse actum non solum sensata, uerumetiã insensata animaduertunt. In ingressu Romanæ urbis quædam est miri operis, miræq; fortitudinis constituta munitio, ante cuius ianuã pons est preciosissimus super Tyberim fabricatus, qui primus Romam ingredientibus atq; egrediẽtibus est: nec est alia nisi per eum transeundi uia. Hoc tamen nisi consensu munitionẽ custodientium fieri nõ potest. Munitio autem ipsa, ut cætera desinam, tantæ altitudinis est, ut ecclesia quæ in eius uertice uidetur, in honore summi & cœlestis militiæ principis archangeli Michaëlis fabricata, dicatur ecclesia sancti angeli usq; ad cœlos. Rex deniq; ob munitionis confidentiam relicto longe exercitu, cum paucis Romam aduenit. Qui decenter à Romanis susceptus, in prædictam munitionem ad prædictæ Maroziæ meretricis thalamum declinauit. Cuius incesto dum potitus esset concubitu, Romanos quasi iam securus despicere cœpit. Habuerat sanè Marozia filium nomine Albericũ, quem ex Alberico marchione ipsa genuerat. Qui dũ matris hortatu regi Hugoni uitrico scilicet aquam funderet, ubi manus ablueret, ab eo pro correctione in faciem cæsus est, eo quod non moderate & prudenter aquam effunderet. Is uero, ut illatam sibi posset ulcisci iniuriam, cõgregatis in unum Romanis, huiusmodi eos sermone conuenit. Romanæ urbis dignitas ad tantam est stultitiam ducta, ut meretricũ etiam imperio pareat. Quid enim fœdius, quid'ue turpius, quàm ut unius mulieris incestu Romana ciuitas pereat? Romanorũ aliquando serui scilicet Burgundiones, Romanis imperent? Si meã priuigni scilicet sui faciem cecidit, quum præsertim nouus habeatur hospes, quid uobis iam inueteratum facturum creditis? An Burgundionũ uoracitatem atq; superbiam ignoratis? Ipsam enim nominis saltem ethymologiam dispicite: Burgundiones ideo dictos, quoniam dum Romani orbe deuicto ex gente hac captiuos ducerent multos, constituerũt eis ut extra urbem domos fustollerent, à quibus & paulo post à Romanis ob superbiam expulsi: & quoniam ipsi domorum congregationem quæ muro non clauditur, Burgum uocant, Burgundiones quod est à Burgo expulsi à Romanis appellati sunt. Cæterũ secundum naturale nomen Galli Allobroges nuncupantur. Ego autẽ πρὸς φρόνησιμ, id est, per sapientiã Burgundiones eos quasi gurguliones appello, uel quod ob superbiam toto gutture loquãtur, uel quod uerius est, quod edacitati quæ per gulam exercetur, nimis indulgeant. Nec mora, his auditis, Hu-

Hugonis uecordia

Alberici in Hugonem concio

Burgũdiones unde dicti

Allobroges

gonem regem cuncti deserunt, atque eundem Albericū sibi dominum eligūt, & ne spatium quidem milites introducendi suis rex Hugo haberet, munitionem confestim oppugnant. Liquet diuinæ dispensationis esse hoc consilium, ut quod rex Hugo tam nephario turpiter cœperat scelere, id cum omni

Hugonis fuga modo obtinere non posse. Tanto quippe est terrore coactus, ut præsertim seipsum ea ex parte qua ciuitatis muro munitio inhærebat, deponens eam desereret atque ad suos confugeret. Expulsus igitur est rex Hugo, & cum præfata Matozia Romanæ urbis monarchiam Albericus tenuit, Fratre Ioanne suo summi atque uniuersalis præsulatus sedi præsidente.

Qualiter & quur Hugo rex Lambertum fratrem suum ceperit, & consilio Bosonis eum excæcauerit. Et quod rex Hugo iusiurandum à Rodulfo rege acceperit, & Henricum regem sibi amicum muneribus effecerit. Et de Danorum subiectione. Caput XIII.

Bertæ liberi supposititij Aiunt Bertam Hugonis regis matrē Adelberto marchioni uiro suo nullum filium peperisse, sed ab alijs mulieribus clàm acceptos simulato partu Vuidonem & Lambertū sibi supposuisse, quatenus post mortē Adelberti, Bertæ non deessent filij, quorum adiutorio omnem uiri sui potentiam possideret. Hoc autem mendacium mihi ideo uidetur esse inuentum, quatenus incestum suum rex Hugo tegeret, & infamiæ ὕβριν, id est, contumeliam & uituperium euaderet. Ea tamen quæ nunc narranda est, quur hoc dictum sit, uerisimilior mihi uidet assertio. Lambertus qui post Vuidonis fratris sui mortem Thusciæ marchiam tenebat, uir erat bellicosus, & ad quodlibet facinus audax. Quem ob regnum Italicum rex Hugo suspectū nimis habebat. Timebat enim ne Italienses se desererent, & Lambertū regem constituerent.

Bosonis malicia Boso denique ex eodem patre regis Hugonis frater, insidiarum huic laqueos parauerat, eo quod ipse marchio Thusciæ fieri uehementer ardebat. Cōsilio igitur huius Lamberto rex Hugo cōminando denunciat, ne se fratrem suum amplius dicere audeat. Is uero, ut erat animi ferocis atque indisciplinati, nō moderate, ut debuit, sed effrenate ita respondit, Ne inficiari rex possit me fratrē suum esse, nos uno ex corpore eundem per aditum in lucem prodisse, duello

Monomachia cupio cunctis cernētibus comprobare. Quod rex ut audiuit, iuuenem quendam Teduinum nomine elegit, qui cum eo hanc ob rem pugnam singularē committeret. Deus autem qui iustus est, & rectum est iudicium eius, in quo non est iniquitas, ut amphibologiam dirumperet, ac ueritatē cunctis ostenderet, fecit ut Teduinus citissime caderet, & Lambertus uictoriā obtineret. Quamobrem rex Hugo non mediocriter est confusus. Consilio autem accepto, eundem Lambertum tenuit, & custodiæ tradidit. Timuit enim, ne si illum dimitteret, regnum sibi auferret. Hoc igitur capto, Bosoni fratri suo Thusciam con-

Lambertus excæcatur tradidit. Et non multo post Lambertum lumine priuauit. His temporibus Italienses in Burgundiam ad Rodulfum mittunt, ut adueniat, Quod Hugo

rex ut

rex ut cognouit, nūncijs ad eundem directis, omnem terram, quam in Gallia ante regni susceptionem tenuit, Rodulfo dedit: atque ab eo iusiurandum, ne aliquando in Italiam ueniret, accepit. Nec minus etiam Henricum, quem supra memorauimus, regem fortissimum multis collatis muneribus amicum sibi effecerat: cuius ex hoc apud Italos nomen maxime tunc clarebat, quod Danos nulli ante subiectos, solus ipse debellaret, ac tributarios faceret. Est enim gens indomita, sub Septentrione in oceano degens, cuius sæuitiam multarum sæpe gentium nobilitas luxit. Hi aliquando classibus per Rheni fluminis alueum conscendentes, ferro & igne cuncta misere laniarunt. Ipsas insuper nobilissimas ciuitates Agrippinam, quæ nunc Colonia uocatur, atque Treueros non longe à Rheno positas, nonnullasq; alias in regno Lotharij debellantes ui ceperunt, cunctisq; ablatis, ea quę secum deferre nō poterant, combusserunt. Thermas etiam Grani palatij atq; palatia combusserūt. Verum his omissis, ad narrandi seriem redeamus. *Dani deuicti* *Aquisgrani, nunc*

De Arnoldo duce Baioariorum in Italiam irrumpente, & Hugone illi occurrente, & Baioariorū strage, & Arnoldi fuga. Et de Verona Hugoni restituta. Et de Ratherio capto, & opere quod ipse in carcere de se composuit. Caput XIIII.

ARnoldus Baioariorum & Carentanorum dux, cuius superius fecimus mentionem, quum non multum ab Italia longe distaret, collectis copijs quatenus Hugoni regnum auferret, aduenit. Qui Tridentinam ea ex parte primam Italiæ marchiam pertransiens, Veronam usque peruenit. In qua à Milone comite atque Ratherio episcopo libenter, ut qui eū inuitarant, suscipitur. Quod rex Hugo ut audiuit, collecto exercitu, ei obuiam tendit. *Arnoldi in Italiā irruptio*

Quumq; eòdem peruenisset, & †caballicatas, ut uulgo aiunt, circumcirca dirigeret, Baioariorum quædam pars non minima de castro uocabulo Gauseningo egrediens, cum Italiensibus pugnare cœpit. A quibus grauiter confossa, uix ex ea uel qui hoc cęteris nunciaret, euasit. Qua ex re Arnoldus dux nō parua est confusione repletus. Vnde factum est, ut consilio accepto, Milonem comitem uellet capere: atque Italia derelicta, fecit illum in Baioariam ducere, quatenus reparato exercitu, cum eo iterum redire posset, quod Milonem non latuit. Qui diuersis cogitationibus æstuans, quid ageret penitus ignorabat. Hugonem regem plane ut meruerat adire timebat: cum Arnoldo uero in Baioariam duci, non solum mortem, sed infernum putabat. Hac itaque in ambiguitate quoniam regem Hugonem cito misericordia nouerat inclinari, Arnoldum fugere, & ad eum deliberat tendere. Arnoldus uero quo citius potuit, in Baioariam est regressus. Munitionem autem quæ in eadem ciuitate erat prius oppugnans, fratrem Milonis, militesq; eius, qui eam defendere conabantur, secum in Baioariam duxit. Quo discedente Hugoni *id est, equitatus*

Ratherij exilium regi mox ciuitas redditur, & Ratherius eiusdem ciuitatis episcopus ab eo captus, Papiæ exilio relegatur. In quo faceta satis urbanitate de exilij sui ærumna librum componere cœpit. Quem si quis legerit, nonnullas ibi hac sub occasione res expolitas inueniet, quæ legentium intellectui non minus placere possunt quàm prodesse.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVARTVS.

Pro prooemio quarti libri dicit se deinceps quæ uidit scripturũ, quomodo uidelicet Hugo Lotharium filium suum regem constituit, & Romam cum exercitu perrexit, ubi Aldam filiam suam Alberico per dolum despondet, uoto tamen non potitur. Caput I.

HACTENVS quæ dicta sunt sacerdos sanctissime, sicut à grauissimis, qui ea creuerant uiris audiui, exposui: cæterum quæ narranda sunt, ut qui interfuerim, explicabo. Ea siquidem tempestate tantus eram, qui regis Hugonis gratiam uocis mihi dulcedine acquirebam. Is enim εὐφωνίαν magnopere diligebat, in qua me coæqualium puerorũ nemo uincere poterat. Igitur rex Hugo dum prospere sibi cuncta prospiceret, filiũ *Lotharij inauguratio* suum Lothariũ, quem ex Alda uxore sua genuerat, cunctis conniuentibus, post se regem posuit. Quo constituto, qualiter Romam, ex qua eiectus turpiter fuerat, posset acquirere cogitabat. Collecta itaq; multitudine, proficiscitũ Romam. Cuius quanquã loca & prouincias circumcirca misere deuastaret, eamq; ipsam quotidiano impetu impugnaret, ingrediendi eam tamen effectum obtinere non potuit. Sperans deniq; calliditate sua Albericum posse *Alda* decipere, ei denunciat, ut filiam suam Aldam Lotharij regis nati sui germanam sibi coniugio tollat, sicq; pace habita, ut suus ipsius filius securus permaneat. Albericus igitur, ut uir haud fatuus, filiã ipsius sibi coniugio iunxit. Romam autem, quam nimis ardebat nõ tradidit, seq; ei minime credidit. Verè tamen Albericum rex Hugo inescasset & cepisset, nisi illius hoc cauisset astutia militum, qui aliquando pacem cum ipso habere non cupiebant. Si quem enim rex suorum uellet corripere, ad Albericũ mox studuit fugere, à quo ob regis metum gratanter susceptus Romæ uixerat honoratus.

De Saracenis, qui Fraxineto relicto, Aquas uenerunt, ubi cõmissa pugna, omnes perierunt. Et de prodigioso sanguinis fluxu apud Genuam, quæ eodem anno ab Aphris capta est. Cap. II.

DVm hæc aguntur, Fraxinetum Saraceni inhabitantes, collecta multitudine, Aquas (qui est locus quinquaginta miliarijs à Papia distans) usq; peruene-

peruenerant. Horum πρόδουλος, id est, prædux Sagitus Saracenus pessimus, impiusq́ue extiterat. Deo tamen propitio pugna commissa, ταλαίπωρος, id est, miser cum omnibus suis interijt. Per idem tempus in Ianuensi urbe, quæ est in alpibus Coccijs octingentis stadijs à Papia distans, supra Aphricanum mare constituta, fons sanguinis largissime fluxit, subsequuturã cunctis patenter ruinam insinuans. Eo quippe anno Pœni cum multitudine classium illò perueniunt, ciuibusq́ue ignorantibus, ciuitatem ingrediuntur: cunctos, pueris exceptis & mulieribus, trucidantes: cunctosq́ue ciuitatis & ecclesiarum dei thesauros nauibus imponentes, in Aphricam sunt reuersi. Genua — Prodigium futuræ cladis

De Manassis Arelatensis episcopi cauillo, & friuola ratione, qua se ad exemplũ diui Petri episcopatus sedem mutasse dictitabat. Et de arguta Liuthprandi in eum responsione. Caput III.

HOc in tempore Manasses Arelatensis ciuitatis episcopus, agnita regis Hugonis potentia, à cuius ipse sanguine affinitatis lineam traxerat, deserta commissa sibi ecclesia ambitionis spiritu, multas uiolaturus, imò laceraturus ecclesias Italiam petijt. Hugo autem rex se regnũ securius obtinere sperans, si affinitate sibi coniunctis regni officia largiretur, contra ius fasq́ue Veronensem, Tridentinam, Mantuanam, cõmendauit illi, seu quod uerius est, in escam dedit ecclesias. Ac ne his quidem contentus, Tridentinam adeptus est marchiam: quo honore impellente, quum miles esse inciperet, episcopus esse desinit. Libet autem pater ἅγιε, id est, sancte, aliquantulum immorarier, suaq́ue ipsius ipsum sentẽtia quur hoc ageret, deo largiente, propria iugulare. Beatus, inquit, Petrus, Antiochena dimissa ecclesia, ad Romanã urbem, quæ potentiæ magnitudine cunctis tunc nationibus imperabat, postmodũ transuolauit: ubi quum disponente deo sanctam toto orbe uenerandam fundaret ecclesiam: discipulo suo beato euangelistæ Marco pristinam Antiochenam simul cõmendauit: ita tamen ut Aquileiensem & ipse primo institueret, atq; Alexandrinam concite peteret. Quod ita factum esse neminem eorum, qui actus apostolicos legerit, nescire cognouimus. Sed ut nobis respondẽtibus ô Manasses, uera te super his nõ sentire cognoscas, ex nominis tui etymologia parentes tuos uidentes fuisse intelligis. Manasses quippe obliuiosus seu obliuio domini interpretatur. Quid enim uerius aut apertius parẽtes tui hoc nomine uaticinari potuerunt? Ita inquam es oblitus tui, ut nec hominem quidẽ te esse reminiscare. Diabolus quippe scripturas nouit: & tamen ut peruersus est, peruerse eas interpretatur: & quum his utitur, ad perniciem, nõ ad salutẽ utitur. Scis'ne hunc quũ tentationum iaculis dominum & redemptorem nostrum Iesum Christũ ausu nephario sauciare conaret, his propheticis male usum uerbis? Quoniã angelis suis mandauit de te, ut in manibus tollãt te, ne unquam offendas ad lapidẽ pedem tuum. Hoc sane ita esse scriptum, ac de Manassis ambitio — Manasses quid

de eo dictum, nullus fidelium ambigit. Sed quàm fraudulenter uera hæc Leuiathan ille proferat: ipsius, qui non solum mortalium, sed & angelorum sensus exuperat, responsione animaduertere poteris: Non tentabis, inquit, dominum deum tuum. Vides igitur quod & tu ueris quidem, sed fraudulentis assertionibus uteris, quemadmodũ & apostata Iulianus respondisse dicitur Christianis, quos auiditate rapinę censu proprio defraudauit: Nolite, inquit magister uester, possidere aurum neq; argentũ. Et illud, Facilius est introire camelum per foramen acus, quàm diuitẽ intrare in regnum cœlorum. Et itẽ, Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Cedò igitur, quid peruersius ille, quid'ue fœtidius te dixisse credendum est? Quod enim Petrus ad iusticiam, tu transfers ad culpã. Credo enim te actus apostolorũ nõ intellexisse, aut quod credibilius est, minime legisse. Ibi planè sic scriptum reperies: quoniã fideles uendebant prædia sua, & ponebant precium ante pedes apostolorũ, quibus erãt omnia cõmunia, nec quisq; aliquid suum esse dicebat: diuidebatur autem singulis prout cuiq; opus erat. Si igitur quod in humano censu est preciosius, tibiq; anima tua charius, Petrus aurũ, quasi quiddam pestiferum, tangere noluit, qua ratione eum Antiochena deserta: ad Romanam asseris ecclesiam transuolasse? Si latras illum, quod omnino falsum est, quæsiuisse censum: ego animarũ lucrum & gloriosum comprobo martyriũ. Prædictũ quippe ipsi à magistro, imò creatore & redẽptore omniũ fuerat: Quoniã quum esses iunior, cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: quũ autẽ senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum. Deniq; & alio in loco post resurrectionem Petro se quò iret interroganti, respondisse dominus dicitur: Romã, iterum crucifigi. Venit igitur Romam Petrus, non ambitione inflammatus, sed martyrio animatus, non quærens aurum, sed animarum lucrum. O felicem, imò beatum, si talem te tua conscientia testaretur. Nec inficiari quidem potes te Veronensem episcopatum uendidisse, quod Petro non cuilibet, sed apostolo illi nunquam didicimus contigisse. Quare non solum spirituali, uerumetiã corporali honore sensus alienatione te priuatum esse cognouimus. Hæc autem interim dicta ad propositũ redeundo sufficiant, quoad largiente deo latius differere suis in locis qualiter Mediolanensem usurpaueris cathedram ueniamus.

De Berengario, & eius uxore, & fratre Anscario. Et de Theobaldo marchione, qui Græcos à se in prælio captos castrauit. Et de muliere, quæ festiuo commento marito uirilia seruauit. Caput IIII.

EO tempore Berengarius ille, cuius tyrannidem nunc luget tota Italia, Eporegiæ ciuitatis marchio habebatur. Cui rex Hugo neptem suam nomine Vuillam, quam ex Vuilla uxore sua Boso Thusciæ prouinciæ marchio regis frater genuerat, coniugem dedit. Anscarius uero Berengarij frater,

Frater, quem ex Adelberto Ermegarda regis Hugonis genuit soror, uirium audacia, potentiaq; clarebat. Theobaldus etiam heros quidam proxima regi Hugoni affinitate cöiunctus, Camerinorum & Spoletinorum marchio erat. Hic in auxiliũ Beneuentani principis contra Græcos qui eum uehementer oppresserant, abijt. Quibus quũ bellum inferret, uictoria est potitus. Contigit deniq; multos Græcorum iam non arua, sed castra obtinentium hunc cepisse. Quibus dum uirilia amputaret, talia στρατηγῷ, id est, qui eis præerat, nunciauit. Quoniãquidẽ uiro sancto Imperatori spadonibus nil preciosius esse cognoui, hos studui paruulos sibi uerecunde transmittere: plures quamprimum, deo propitio, transmissurus. Ludibrium autem, imò sapientiam, quam quædã tunc mulier gessit, his inseramus. Dum enim quadam die Græci cum ipsius terræ hominibus extra castrum quoddã ad pugnam aduersus Theobaldum memoratum exirent, nõnulli ab eodem sunt capti. Quos quũ eunuchizaret, eosq; in castellum dirigeret, mulier quædam mariti succensa amore, eius pro membris nõ parum solicita, sparsis crinibus de castello exijt furibunda. Quæ, quum cruentis unguibus ora discerperet, atque ante Theobaldi tentorium clamosis uocibus fleret: Quid causæ est, inquit, mulier, quod tam sonoris uocibus quereris? Quæ, quia stulticiam simulare loco, prudentia summa est, ita respondit, Nouum inauditumq; facinus est heroẽs, ut bellum non repugnantibus mulieribus inferatis, nostrarum nulla ex Amazonũ sanguine prosapiam ducit: Mineruæ quippe solum operibus deditæ, armorũ penitus sumus ignaræ. Cui quum Theobaldus diceret, Quis unquam sani capitis heros præter q̃ Amazonũ temporibus, bellum mulieribus intulit? Ea respondit, Quod cedò crudelius mulieribus bellum inferre, quid'ue incommodius his potestis auferre, quàm ut ea uiris certetis ὀρχίδια, id est, testiculos amputare, in quibus nostri corporis refocillatio, & quod omnium potissimũ est, nascituræ spes extat prolis? Dum enim eos eunuchizatis, non quod illorum, sed quod nostrum est tollitis. Nunquam armentorum seu ouium copia, quam mihi ante hos dies abstulistis, uestra me castra adire coëgit. Animalium quæ mihi fecistis dispendia laudo, iacturam hanc tantam, tam crudelem, tam irrecuperabilem, modis omnibus horreo, fugio, nolo. Sancti dei omnes talem à me auertite pestem. His auditis, nimio sunt omnes cachinno commoti, totiusq; in eam populi fauor excreuit, ut non solum uirum suũ integrum, uerumetiam cuncta quæ sibi animalia ablata fuerant, recipere mereretur. Quæ quum his receptis abiret, directo Theobaldus post eam nuncio, interrogauit, quid uiro suo auferret, si ad pugnam amplius contra se de castello exiret. Oculi, inquit, sunt illi, nares, manus & pedes. Si hoc egerit, illi quę illius sunt auferat: quæ mea sunt, suæ ancillulæ derelinquat. Verum quia fauorem populi prima sibi loquutione adesse per risum & mariti donum intellexit, hæc postmodum per directum nuncium remandauit.

Anscarius

Theobaldi in Græcos sententia

Muliebre strategema

Scite

De Bosonis

De Bosonis qui consilio uxoris perfidus extiterat, ab Hugone captiuitate, & uxoris eius Vuillæ ab Italia eiectione. Et de balteo precioso impudenter à seruo in loco pudendo comperto. Caput V.

Boso Hugoni fratri rebellis capitur. PEr idē tempus regis Hugonis frater Boso Vuilla uxore sua cupidissima stimulante aduersus regem noua quædā & peruersa molitus est agere. Quod Hugonem minime latuit. Qua ex re captus, custodiæ est continuo traditus. Causa deiectionis eius hæc fuit. Dū Lamberto, quē supra memorauimus, lumine priuato, idem Boso marchiam Thusciæ obtineret, coniunx eius *Vuillæ auaritia* Vuilla φιλαργυρία, id est, amore pecuniæ cœpit flagrare: adeò, ut totius Thusciæ prouinciæ nulla nobilium matronarum, quanti uis se precij ornamentis excoleret. Hæc quum prolem uirilem nō haberet, quatuor habuerat natas, Vuillam, Bertam, Gislam, Richildam. Harū Vuilla Berengarij huius, qui nunc superest, uere marita, hoc effecit ne genitrix sua omnium mulierum esset nequissima. Vt autē non per longas ambages eius acta ponamus, uno turpissimo descripto, quæ & quanta fuerit in cæteris animaduertere poteris. *Balteus Bosonis* Vir eius Boso miræ longitudinis & latitudinis, aureū habebat balteum, qui multarū & preciosarum splendebat nitore gemmarū. Hunc quū Boso caperetur, super omnes gazas eius diligenter rex iussit inquiri: sumptisq; diuitijs, uxorem eius quasi prophanam, & sceleris totius auctricem turpiter de regno Italico præcepit expelli, atq; in Burgundiam, de qua oriunda fuerat, duci. Verum quū diligenter omnia perscrutati, balteum non reperirent, cætera nuncij reportantes, ad Hugonē sunt reuersi. Tum rex, Reuertētes, inquit, phalerarū eius omnem apparatū, puluinar etiam, quod equitando premit, euertite. Et si nec ibi quidē balteum poteritis reperire, uestimentis omnibus eam exuite, ne alicubi super se possit occulere: noui enim q̄ callida, quàmq; sit cupida. Igitur illis redeuntibus, regisq; iussioni parētibus, quum requisitis omnibus, nil inuenissent, uestimentis eam omnibus nudauerūt. Hoc deniq; tam turpe facinus atq; inauditum, quū auertentibus oculis proborū nemo conspiceret, seruorū quidam directo obtutu, purpuream secus natium speroidem, id est, curuaturā uidit dependere corrigiam, quam impudenter arripiens, fœditerq; trahens è secretiori parte corporis, eam sequutus balteus est egressus. Seruus itaq; idem nō solū inuerecundus, sed eo ipso facinore turpi hilarior redditus: *Scurriliter* ha ha he ait, q̄ peritus obstetricandi miles. Rufus puer est natus heræ, quæso ut sit superstes. O me fortunatū, imò omnibus feliciorē, si tales saltem duos uxor mea mihi pareret natos, hos Cōstantinopolim dirigerē nuncios: quoniamquidem ut institoribus narrātibus agnoui, huiusmodi libenter Imperator suscipit. Talibus præterea Vuilla confusa sermonibus, lachrymis effusis, latentem sub corde cunctis aperit dolorem. Seruus autem, ut seruorum proprium est, eius deiectione nō solum non inclinatus, uerumetiā animatus. hæc ad exaggerandum doloris uulnus adiecit,

Vuilla

Vuilla quid insanis? aurum quur condere cæcis
Incipis in membris? proh non audita cupido,
Allecta à furijs, gemmas in corpore condis?
Matribus insolitum tales producere partus,
Hinc tibi nulla decem tulerant fastidia menses.
Alma parens tales nobis haud desine fœtus
Ædere, qui nati superent te ætate parentem.
Talia cunctanti collum percusserat unus
Impiger, ac uerbis illum culparat amaris.

His ita peractis, balteus regi adducitur, eaq; in Burgundiam destinatur. Veruntamen quæ abscondit, an qui eum inquirere iussit, fœdius egerit, mihi quidem uidetur amphibolum. Liquet tamen, quod uterq; auri gemmarumq; nimia sit cupidine animatus.

De morte Rodulfi regis Burgundionum, cuius uxorem rex Hugo duxit: & filiam filio suo tradidit. Et quomodo ob pellices uxoris uxorem suam despexerit, Cap. VI.

BVrgundionū præterea rex Rodulfus mortē obijt, cuius uiduā nomine Bertam rex Hugo, Alda Lotharij regis filij sui matre defuncta, maritali sibi coniugio sociarat. Sed & filio suo regi Lothario Rodulfi & ipsius Bertæ natam nomine Adelheidā, tum forma honestissimā, tum morū probitate gratiosam coniugē tulit. Quod Græcis omnibus nō uidetur idoneū, scilicet, ut si pater matrē, quū sint duo unū, uxorē accipiat: filius filiam non sine reatu ualeat sibi coniugio sociare. Hugo deniq; multarū concubinarum deceptus illecebris, præfatā coniugē suam Bertam maritali non solū non cœpit amore diligere, uerum modis omnibus execrari. Quod q; deus iuste punierit, suis in locis ponere nō pigebit. Verū quū nōnullæ essent cōcubinæ, in tres supra cæteras turpissimo ardebat amore, Bezolam uilissimorū Sueuorum sanguine cretā, ex qua & natum genuit nomine Bosonē. Quē in Placentina post Vuidonis obitum episcopū ordinauit ecclesiā. Rozā deinde Vualberti superius memorati filiam decollati, quæ ei miræ pulchritudinis peperit natam. Tertiā Stephaniam genere Romanam, quæ ei filium peperit nomine Theobaldū, quem postmodum in ecclesia Mediolanensi athidiaconum ea ratione constituit, ut defuncto archiepiscopo, eius ipse uicarius poneretur. Quid aūt fuerit, quod effectū deus habere hæc non siuerit, uita comite, scribēdus ordo nō dabit. Sed & has tres ob turpis impudicitiæ facinus, dearum nominibus, Bezolam uidelicet Venerē: Rozam Iunonē, ob simultatem & odiū perpetuū: quandoquidem ea secundum pulchritudinē carnis, hæc speciosior uidebatur: Stephanam uero Semelen appellabat. Et quoniam non rex solus his abutebatur, earum nati ex incertis patribus originem ducunt.

Concubinæ Hugonis

De morte

De morte Henrici regis,& ubi sit sepultus,& de prudentia eius,qui filium suum Othonem regem constituit,qui Otho ante regni susceptionem sororẽ regis Anglorum duxerat. Caput VII.

Henrici mors EO in tempore rex Henricus in castello, quod est inter Thuringorum & Saxonum confinia,& dicitur Himeleuna, grauissima ualetudine correptus,migrauit ad dominum.Cuius corpus in Saxoniam deportatum, in nobilissimarum ac religiosissimarum monasterio puellarũ,quod in ipsius regis prædio,uocabulo Quintelingaburch situm liquet,intra ecclesiã cum immẽsa est ueneratione repositum.Vbi & uenerabilis eius coniunx,regniq́ consors, Mathildis ex eadem gente nomine Mathildis, ultra omnes quas uiderim & audierim matronas, pro delictorum expiatione celebre exequiarũ officium, uiuamq́ deo hostiam offerre non desiuit. Hæc ante regni susceptionem uiro suo filiũ Otho I peperit,quem uocauit Othonem.Iustum inquam,cuius mundi partes Aquilonaris & occidua potentia reguntur,sapientia pacificantur,religione lętant, iustitię iudicij seueritate terrentur.Post regiam autem dignitatem duos peperit,unum quem patris nomine uocauit Henricum,facetia satis ornatum,consilijs prouidum,uultus nitore gratiosum,oculorum uigilantia placidum.Cuius pro recenti funere non mediocres lachrymas adhuc fundimus. Tertium deinde Brunonem nomine,quem pater sanctus,quoniam Nortmanni Traiectensem destruxerant omnino ecclesiam, ob eiusdem recuperationẽ uoluit militare.Verum istorum actus suis in locis latius explicemus. Quantæ fuerit prudentiæ,quantæq́ rex Henricus scientiæ,hinc probari potest,quod optimum & potissimum,& religiosissimum natorum suorum regem constituit. Imminebat enim rex prudentissime obitu tuo totius populi casus, si tantus regiæ dignitati non subiret uicarius. Qua ex re in amborum laudem hos pangimus uersus,

Ipse qui quondam superare gentes
Impias bello solitus cruento,
Nouimus nunc rex dederis popello
Morte quàm magnas propria ruinas:
Turba certatim uiduata charo
Rege iam cesset lachrymare:quando
Alter exurgit similis cluenti
Filius patri uenerandus orbi
Rex Otho:gentes ditione magna
Qui premet,pacemq́ feret beatam.
Quicquid Henrici perijt recessu,
Præstitit claro populis hic ortu,
Blandus & mitis,patiensq́ sanctis,
Pestifer duris,rabidusq́ sæuis.

Bella

Bella nonnullis tibi sunt gerunda:
Ex quibus nomen referens in astra
Cuncta calcabis pedibus per orbem:
Quæ premit tardus radians bootes:
Et quibus nomen dedit hesper almus:
Lucifer rursus uocitatus idem,
Surgit eoo properans corusco,

Duxerat idem rex Otho ante regni susceptionẽ ex Anglorum gente nobilissimã regis Adelstani fratris filiam sibi uxorem nomine Otgit: ex qua & filium genuit nomine Liutolphum. Cuius ob recentem iacturam quoties memoriam agimus, lachrymis sinum replemus. O si nunquam natus, aut nõ tam mature esset defunctus.

De Henrico peruersorum consilio Othoni rebellante. & exclamatione autoris in eum, Caput VIII.

QVo in tempore regis eiusdem frater Henricus quorundam peruersorũ instinctu eidem est nimiũ aduersatus. Is enim qui post creationis suæ mox clarissimã dignitatem, creatori suo se similem facere uoluit, per audiro res suos talibus Henricum contra fratrem, imò regem & dominum sermonibus instigauit. Recte ne patrem egisse rere, in regia tibi dignitate genito, nõ in eadem genitum proponendo? Planè non discretionis hoc censura ponderauit, uerum passionis magnitudine aberrauit. Ergo age, neq; tibi deerũt copiæ, fratrem deijce, regnum accipe, sitq; tibi regnandi facultas, cui accidit deo largiente & in eadem dignitate natiuitas.

Regnandi tibi quid iuuenum tam dira cupido
Optime Saxigenum prohibet deus?
Haud pater Henricus dedit his quia sceptra mouebat
Astripotens bonus ipse deus pius,
Quo sine, nec regnum capitur, nec tempora sistunt.
Quicquid in orbe deus geritur iubet,
Per quem iura duces cernunt, regesq; triumphant.
Fraternas acies nunc nunc male
Conflictare cupis, fallax, crudelis, inique,
Impie Leuiathan Beemoth paras
Antiquum renouare tua iam fraude duellum
Crimine pro cuncto pœnas lues,
Hic reprobum numeris culpans quod peccat in æuo
Improbe supplicium referes simul:
Et quæcunq; malis debentur flammea cunctis
Vincula, parta tibi misero: neq;
Ignicomas crebi iuste demersus ad undas

Perpetuo tecum affuros trahes
Christicolas: quia siqua sacro baptismate loti
Debita post traxere, dei manet
Gratia, quæ lapsos erexit sanguine gratis.

De Euerhardo, qui Henricum adhuc regi Othoni fratri suo fidelem cepit, & in Franciam abduxit. Item qua ratione Euerhardus dictus Gilibertum à regis fidelitate seiunxerit, & quomodo Gilibertus & Euerhardus Henricum carcere emiserint. Caput IX.

TAnti huius ac tam perniciosi facinoris illex Euerhardus extitit comes: huius enim primæ rebellionis tempore Henricus fratri suo regi & domino, prout, debuerat, adminicula dederat, nisuq; omni aduersarios fatigabat. Verum quia in cutia non solum temporalibus rebus, sed etiam æternis dedi tis, atq; in ipsa internæ contemplationis uisione cõstitutis, lapsum nonnunq; parat, & quod, ut Vegetius Renatus in libro Rei militaris ait: necessario amplior securitas, grauius solet habere discrimen: Henricum in quodam oppido manentem, incautiusq; se tuentem, prædictus Euerhardus collecta multitudine obsedit, ac priusquam ei frater rex adminiculari posset, expugnauit, secumq; illum & gazam non paruam in propria transportauit. Rex igitur tantum fratris, imò suum cupiens dedecus uindicare, præfatum Euerhardum, sibiq; conniuentes toto cœpit conamine persequi. Euerhardus sanè Gilibertum Lotharingorum ducem à regis fidelitate seiunxerat, cuius adiutorio regi non modice resistebat. Quanquam idem Gilibertus regis sororẽ haberet uxorem, maluit tamen suscipiẽdi regni spe animatus regi obsistere, quàm eum, ut debuerat, contra suos æmulos adiuuare. Sed quum se regi nec sic conspicerent posse resistere, non incallido secundum hominem, sed fatuo secundum deum accepto cõsilio, huiusmodi uerbis Henricũ conueniunt, Si consilijs nostris te parere nobis iuramento promitris, non solum quia captus es te dimittimus: sed quod maius est, si tamen rex uelis fieri, nostrum te dominum constituimus. Hoc autem non eò dicebant, ut facerent: sed ut eius auxilio regem debellarent.

Vegetij locus

Qua calliditate Euerhardus Henricum & Gilebertum in acquirendo regno decipere uoluerit, & quomodo id iactanter coniugi dixerit. Caput X.

HAbuerat planè rex nonnullas maximas & fortissimas copias, & earum duces Hermannum scilicet Sueuorum ducem, fratremq; eius Vdonẽ, atq; Conradum cognomine Sapientem. Qui quanq; affinitatis linea Euerhardo iungerentur, maluerũt tamen iuste, si necessitas incubuisset, iusto cum rege occumbere, quàm cum consanguineo iniuste triumphare. Henricus igit præmissa iam promissione deceptus, proprijs mox collectis copijs, totis uiribus ipsos adiuuare, regemq; cœperat debellare. Verum quia scriptum est, Mentita

Sapienter

Mentita eſt iniquitas ſibi,libet paululum immorari, & quemadmodum tũc
mentita ſit iniquitas ſibi,explicare.Euerhardus haud prius Gilebertum à re/ *in Euerhardũ*
gis fidelitate ſeiungere ualuit,donec regẽ eum ſe factũrum eſſe promiſit.Gi/
lebertus autem arte hac Henricũ decipere uoluit, ut dum ſuo adiutorio regẽ
deuinceret, ipſum deponeret, ſibi regni ſolium obtineret. Verũ Euerhardus
longe aliter diſpoſuerat. Voluit enim regẽ poſſe deuincere, regnoq́ priuare
utroſq;,ſibiq́ uſurpare, quemadmodũ ex uerbis ipſius, quæ paulo antequã
moreret̃,uxori ſuæ dixit,conijcere poſſumus. Quam dum foueret in ſinu,Io/
cundare inquit,in gremio comitis,breui lætatura in amplexibus regis.Quod
nõ ita accidiſſe,& iniquitatẽ ſibi mentitã eſſe,tẽpeſtas indicat præſens.

De admirabili uictoria,quam rex Otho orando obtinuit, & de Henrico
in brachio uulnerato in eo prælio. Caput XI.

IGitur ut præfati ſumus, huiuſmodi Henricus promiſſione animatus,imò
deceptus, collecto exercitu, cum Gileberto pariter atque Euerhardo, regi
præparat bellum. Quos contra rex properat lætus, non eorum multitudine
territus, ſed dei pietate confiſus. Sed ut ſcias quàm facile eſt deo in paucis
plures uincere,& quod quiſq; in abundantia uirtutis ſuæ nõ ſaluabitur, audi
antiquum à domino renouatum miraculũ. Regis milites ſupra Rhenum ad
locum uocabulo Bierzuni peruenerant, Rheniq; alueum tranſire cœperant,
ignorantes quod Henricus cum præfatis comitibus tanta uicinitate eis iam
eſſet proximus.Perpaucis deniq; è nauibus egreſſis, uix equos aſcendere,ſe/
ſeq́ armis induere poterant, quum prænominatorũ legiones non nunciant̃
properantes,ſed intuitu ipſo cernunt̃ præſentes. Tali igitur ſeſe mutuo ſunt
ſermone aggreſſi: Fluminis huius,ut cernitis, magnitudo ſocios noſtros no/
bis ſuccurrere,noſq́ etiam quamuis uolentes,redire non ſinit:nec clàm nobis
eſt,quàm ridiculum noſtris præſertim ſit nationibus,fortes uiros ſe hoſtibus
tradere, & non reſiſtendo mortem fugere, uitamq́ ſempiternis opprobrijs
comparare. Quanq́ enim euadendi(quæ nunquam hoſtibus obeſt)oblata
deſperatio, & ſupplicandi opprobrium ſempiternum pugnandi nobis fidu/
ciã præſtent: ea tamen eſt quæ nos præſertim ueritatis ſcilicet & iuſtitiæ cau/
ſa pugnare compellit. Si enim terreſtris domus noſtra reſiſtendo iniuſtitiæ
diſſoluatur,æternam non manu factam recipiemus in cœlis.His itaq; dictis
accenſi,hoſtes inter præcipiti curſu tranſeunt.Rex deniq; ſuorum tantã con/
ſtantiam non ſine diuino inſtinctu conſiderans,quoniã fluuio intercedente,
corporali præſentia ſubuenire ſuis nõ poterat,recordatus populi domini,qui
repugnantes ſibi Amalechitas orationibus Moyſi ſerui dei deuicerat, proti/
nus de equo deſcendit,ſeſeq́ cum omni populo lachrymas fundens ante ui/
ctoriferos clauos manibus domini noſtri Ieſu Chriſti affixos, ſuæq́ lanceæ
impoſitos,in orationem dedit, quantumq́ iuſti uiri ſecundum iuſti uiri ſen/
tentiam Iacobi tunc ualeret oratio,res manifeſta probauit.Eo nanq; orante,

quum ex suis nullus occumberet, hostes sunt omnes in fugam conuersi, nonnulliq; eorum quur fugerent penitus ignorabant: quoniam quidem pre pau citate sese insequentes hostes uidere non poterāt. Cæsis igitur plurimis, Henricus est uehementer in brachio percussus, & quanquam loricæ triplicis fortitudo ad carnem usq; ensis aciem non admitteret, pondere tamen percussionis acerbæ brachium est adeo in liuorem conuersum, ut nullis medicorum curis ita mederi posset, quin subsequente anno dolorem permagnum sentiret. Vnde & paulopost huius facinoris occasione ipsum fassi sunt hominem exuisse. Sed quia lanceæ ipsius sanctæ memoriam fecimus hic, qualiter ad eum peruenerit, inseramus.

Henrici brachium contusum

De lancea dominica per Henricum inuenta, & ad Othonem perlata. Caput XII.

BVrgundionum itaq; rex Rodulfus, qui nonnullis annis Italicis imperauit, lanceam illam à Samsone comite dono acceperat. Erat enim excepta cæterarum specie lancearum, nouo quodammodo opere, nouaq; elaborata figura, habens iuxta limbum medium utrobiq; fenestras. Hæ pro pollicibus perpulchre duæ acies usq; ad decliuum medium lanceæ extenduntur. Hanc igitur Constantini magni sanctæ Helenæ filij uiuificæ crucis inuētricis fuisse affirmant, quæ media in spina, quam limbum superius memoraui, ex clauis, manibus pedibusq; domini & redemptoris nostri Iesu Christi affixis, cruces habet. Henricus itaq; rex, ut erat domini timens, totiusq; religionis amator, audito Rodulfum tam inæstimabile donum habere cœleste, nuncijs directis tentauit, si præmijs aliquibus id posset acquirere, sibiq; aduersus uisibiles, inuisibilesq; hostes arma inuictissima, triumphumq; perpetuum præparare. Quod quum rex Rodulfus modis omnibus se nunquam facturum ediceret: rex Henricus quia mollire hunc muneribus non potuit, minis terrere magnopere curauit. Omne quippe regnum eius cæde atq; incendijs se depopulaturum esse promisit. Quia uero quod petebatur munus erat quo cœlestibus terrea deus coniunxerat, lapis scilicet angularis faciens utraq; unum, Rodulfi regis emolliuit cor, iustoq; regi iusta iuste petenti cominus dedit. Neq; enim pace præsente, simultati locus erat. Nam & eo qui his crucifixus est, à Pilato ad Herodem properante, facti sunt amici in illa die, qui prius inimici erant adinuicē. Quanto aūt amore rex Henricus præfatū inæstimabile donū acceperit, tum in nonnullis rebus, tum in hoc præsertim claruit, quod nō solū eo donantem se auri argentiq; muneribus, uerumetiam Sueuorum prouinciæ parte non minima honorauit. Deus autem, qui quo quisq; quid animo peragat intuetur, non muneris quantitatis, sed bonæ uoluntatis inspector ac retributor, quanta ob prælibatam rem mercede æterno in seculo pium donauerit regem, indicijs quibusdam hoc etiam in tempore prodidit, dum contra se insurgentes hoc uictorifero præeunte signo semper hostes terruit atque fugauit.

gauit. Hac igitur occasione, imò dei uoluntate sanctã rex Henricus adeptus est romphæam, quam filio, unde inpræsentiarum nobis sermo est, decedens cum regno hæreditario dereliquit. Qui quanta donum inæstimabile uenera tione coluerit, uictoria non solum indicat præsens, uerumetiam diuinorum, ut prompturi sumus, admiranda largitio munerũ. His itaq; perterritis atque fugatis, rex rediјt non tantum de uictoria lætus, quantum de diuina misera/ tione magnificus.

Probat autoritate sanctæ scripturæ uictoriam Othonis nõ fuisse fortuitam, sed deo ita disponente prouenisse. Caput XIII.

Libet autem paululum immorari, & quod non fortuitu, sed deo dispo/ nente hæc ita acciderint enarrare, Quod luce nobis clarius constabit, si domini ac saluatoris nostri Iesu Christi apparitionem, quæ post resurrectio/ nem mulieribus & discipulis facta est, in medium proferamus. Fidem Petri, dilectionem Ioannis supra pectus domini in cœna recumbentis, Thomas firmiter nouerat, eosq; ad sepulchrum cucurrisse, nihilq; præter linteamina inuenisse audierat: angelorũ etiam uisiones, qui eum uiuere assererent, mulie/ ribus apparuisse cognouerat. Sed esto, forte mulierum infirmitatem confide rans, mulieribus nõ credebat. Cedò, inquam, sancte Thoma, si duobus disci/ pulis ad castellum Emaus properantibus, quibus non solum apparuit, sed etiam scripturas quæ de se erant, aperuit, imò etiam secundum consuetũ mo/ rem panem benedixit, & fregit, ac dedit, non credis: omnibus tamen condisci pulis, quibus ianuis clausis apparuit, quid fidem nõ adhibere contendis? Me ministi'ne, inquam, eundem dominum & præceptorem tuum, cui te commo riturum promittebas ante passionem, hæc omnia prædixisse? Ait nãq;, Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabunt omnia, quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagella bitur, & conspuetur: & postq; flagellauerint, occident eum: & tertia die resur get. Quur itaq; eum dubitas resurrexisse, quum gẽtibus traditum, flagellatũ, consputum, crucifixum, sicut prædixerat, uideas? Haud ab re est quod domi num tuum manibus proprijs tractare contẽdis. Ipse dominus nanq; rex no/ ster, qui operatus est salutem in medio terræ, qui nouit omnia antequã fiant, multos præuidens hoc errore perituros, ut est misericos & clemens, Infer, ait, digitũ tuũ huc, & mitte manũ tuam in latus meũ, & noli esse incredulus, sed fidelis. Confitere Thoma sancte, & tua dubietate omne nostrũ exclude am/ phibolũ. Dominus, inquit meus, & deus meus. O ambiguũ omni laude di/ gnissimum. O dubium cunctis seculis prædicandum. Si tu nõ dubitares, ego non tam firmiter crederem. Si mulierum credentium, si condiscipulorũ fidẽ, hæreticis, qui non uero corpore dominum Iesum Christum resurrexisse la/ trabant, diceremus, multa nobis argumẽta diabolica calliditate opponerẽt. Sed quum dubitantem Thomam corpus tractasse, uulnerum cicatrices teti/

giſſe, ac mox dubitatione remota, deum & dominum exclamaſſe audiunt: qui prius erant multiſoni, mox ut piſces uidentur inſoni, cognoſcentes quia & uera caro eſt, quæ tractari potuit, & deus, qui ianuis clauſis intrauit. Et quod Thomas dubitauit,nō ſors,ſed dei omnipotentis diſpenſatio fuit. Sic itaq; ſic rex pijſſime inſperata ob militū paucitatē uictoria diuinæ conſilium prouidētiæ fuit,uolens mortalibus indicare quàm charus deo eſſet, qui orando tam immenſum cum paucis triumphū obtinere promeruit. Forte enim, imò certe & tu prius ignorabas quàm charus exiſteres: quod pòſt te cognoſcere fecit,quū tanta uictoria honorauit.Sancti etenim uiri quid uirtutis habeant,& quanti in conſpectu diuini examinis exiſtant,niſi probauerint ignorant.Quod in facto Abrahā filium immolare cupientis,ex uerbis angeli dicentis colligere poſſumus:ait enim,Ne extendas manū tuam ſuper puerum, neq; facias illi quicq́,nunc cognoui quod timeas dñm, id eſt,teipſum & poſteros cognoſcere feci. Nouerat enī dñs etiā anteq́ filiū imolare uellet,quanta Abraham patriarcha ſanctus cum charitate diligeret: ſed is qui diligebat q̄ perfecte diligeret nō nouit, donec per dilecti filij immolationē apertiſſime cognouit.Poſſumus & hanc ex beati Petri promiſſione approbare:Dñe,inquit,tecum paratus ſum & in carcerē & in mortem ire.Cui dñs,Dico,ait,tibi Petre,nō cantabit in hac nocte gallus,donec ter abneges noſſe me. O ſancte Petre,melius q́ tu nouit te,qui fecit te. Tu profiteris quemadmodum putas uerā fidem: ſed qui priuſq́ fiant oīa nouit,ter ſe negaturū te eſſe prædixit. Huius quippe ſententiæ nō immemor,quū poſtmodū te an ſe diligeres interrogaret,magis ipſi credens q́ tibi,amorē tuū hac temperata reſponſione declaraſti dicens,Dñe tù omnia noſti,tu ſcis quia amo te. Conſcientia quidem mea plus diligo te q́ me,niſi quia te diligendo diligo me. Vtrum aūt ut exiſtimo,ita ſeueritas habear,ipſe quàm ego melius noſti,q me ut eſſem feciſti, & ut te diligerē amore iuſtiſſimo inflāmaſti.Bone itaq; rex,non ob tuā hoc, ſed ob infirmorum actum eſt fidem,qui uictoriā non niſi multitudine putāt conſiſtere,& humanas res nō niſi fortuitu prouenire.Scimus enim quia ſi cū duodecim legionibus tranſires,ac uictoriam obtineres, nō eam dño,ſed tibi imputares. Et hæc ratio eſt, quod cum paucis orando uoluit te deus uincere: ut & in ſe ſperantes ad amorem ſui magis accenderet, & te quantum diligeret,neſcientibus indicaret.Sed his omiſſis,ad alia feſtinemus.

De ijs qui in Alſatia Othonem regem fraude Frederici archiepiſcopi deſeruerunt:& de animoſo Othonis ad ſuos reſponſio. Caput XIIII.

Briſacum EST in Alſatiæ partibus caſtellum Briſecgaune patrio uocabulo nuncupatum,quod & Rhenus in modū inſulæ cingens,& naturalis ipſa loci aſperitas munit.In hac itaq; ſuorum Euerhardus poſuerat multitudinē militum, quorum terrore non ſolum ſibi magnā partem præfaræ prouinciæ uendicabat:uerumetiā circumcirca regis fideles miſere laniabat. Rex deniq; bonus, non

non quæ sua, sed quæ suorum erant considerans, collecto exercitũ, in Alsatiã ut præfatum castrum obsideat proficiscitur. Quũq; eodẽ peruenisset, Frederici qui cum eo tunc aderat, Moguntiæ sedis archiepiscopi exhortatione, episcoporũ quamplurimi defixis noctu per gyrũ amissis tentorijs cœperũt regẽ deserere, clàmq; ad ciuitates proprias cõfugere: Frederico cum eodẽ subdole permanente. Quod regis milites cõsiderantes, huiusmodi regẽ sunt aggressi sermone, Cõsule rex saluti tuæ, loca hæc deserẽs, & Saxoniã petẽs. Nec clàm te est quod Henricus frater tuus bellum tibi inferre conat', qui si tam paruas tecum esse copias senserit, ita repentinus irruet, ut nec fugiendi quidẽ locus sit. Melius est igit' reparato exercitu redire, quàm aut mori misere, aut turpiter fugere. Quibus rex imperterritus, ut quondã suis Iudas cognomẽto Machabeus, Nolite, ait, nolite talia loqui. Et si appropinquauit tempus nostrum, moriamur omnes in uirtute, & non inferamus crimen gloriæ nostræ. Melius est enim pro uera iusticia mortẽ subire, quàm eam fugiendo turpiter uiuere. Deniq; si illos dei ordinationi resistẽtes auxilium à multitudine sola, & nõ à deo sperantes iniuste præliari, mori, & ad intermissibiles erebi pœnas descendere iuuat, nihilominus nos imò acrius pugnare delectet, qui & præliari pro iusticia securi, & si sors carnis uniuersæ acciderit, securius possumus mori. Nã pro iustitia pugnatores ob copiarum paucitatẽ ante pugnæ experimentũ terga dare, deo diffidere est. His dictis non solum eos à fugæ proposito reuocauit, uerumetiam ut uehementer pugnarent animauit.

Militũ ad regẽ cohortat.

Responsum Othonis

De animoso & prudenti responso Othonis, quo confutauit impudentiã comitis abbatiã in præmiũ auxilij petentis. Cap. XV.

VNum autem unum pater egregie uelim diligenter attendas, quod quũ audieris, plus eum animi passiones quàm hostes uicisse miraberis. Huiusmodi uincere aduersarios permittente deo nonnunquã & peccatores possunt: inconcussam autem animi tenere uirtutem, prosperis scilicet non extolli, & aduersis nõ frangi, perfectorum solummodo est. Audi igitur in tanta hac fluctuante procella, quo fidei supra petram qui Christus est, sit ardore fundatus. Comes quidam tunc prædiues cum eo erat, cuius multitudo militum regis aciem condecorabat. Hic itaq; uidens quamplurimos ex regis acie desertores ac transfugas fieri, non interiorem, sed exteriorem considerans hominem, tacitus hæc secum uoluere cœpit. Quicquid à rege in hac turbatione constituto petiero, sine dubio impetrabo, præsertim quum & acre nobis bellum immineat, ac se ne deseram rimeat. Nuncijs itaque directis regi supplicat, ut abbatiam quandam Lauresheim dictam, prædijs ditissimã sibi concedat: cuius possessionibus qd' sibi deerat, militibus suis ministrare præualeat. Rex aũt columbina nõ solũ, sed ut erat uiperina calliditate suffarcinatus, non hoc qd portẽderet minime aduertere potuit: unde & huiusmodi nũcijs apolo-

Affectuum uictoria

geticum dedit: Illi quid super hac re sentiam, uerbis ipse potius explicabo quam nuncijs. Quod qui hos direxerat audiens, inmensa est affectus animi lætitia, sperans se quod poposcerat impetrasse. Vnde & moræ impatiens, regem adijt, eumq́ue sententiam super hac re promere postulauit. Cui rex populo circumstante, Obedire, inquit, magis oportet deo quàm hominibus. Quis enim sanum sapiens ignorat te hæc non humilitate petitionis, sed cominationis autoritate dixisse? Scriptum est enim, Nolite sanctum dare canibus. Quod quamuis à doctoribus spiritualiter intelligendum esse prædicetur, ego tamen satis me dare canibus sanctum censeo, si monasteriorum prædia quæ à religiosis uiris deo sunt militantibus tradita, tuleto, & seculo militantibus dedero. Tibi uero tam procaciter iniusta petenti sub testimonio totius populi nec hoc nec aliud unquam te à me accepturum esse testificor. Si cordi tibi est cum cæteris infidelibus auolare, quanto citius, tanto melius. His auditis, quia facies speculum est mentis, cordis uerecundiam uultus rubore nudauit, concitusq́ue regis ad pedes corruens, se peccasse, se grauiter deliquisse confessus est. Perpende itaque qua constantia dei athleta non solum uisibiles, uerumetiam inuisibiles conterat hostes. Antiquus etenim hostis non ei se nocuisse putauit, dum tot fortissimos principes contra illum surgere persuasit, fratrem etiam qui ei regnum auferret instigauit, quoniam hæc exteriora esse damna cognouit: quin & præfatum comitem ad expetendam sanctorum hæreditatem incitauit, quatenus rex eo uelocius offensam dei incurreret, quo seruorum dei stipendia suis iniuste militibus traderet. Verum quia nequiuit, nunc quantum rex sanctus ob tentationis huius constantiam deo pro se pugnante creuit, in medium proferamus.

Quomodo deo pro Othone rege pugnante, Gilebertus & Euerhardus apud Andernacum sint occisi. Caput XVI.

DAuid sanctus ex persona domini dicit, Si populus meus audisset me, Israël si in uijs meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam. Quod in rege hoc dominum audiente, atq; in uijs eius ambulante esse completum, quam prompturus sum ratio declarabit. Euerhardus atq; Gilebertus audito rege in Alsatia esse, quoniam neminem qui eis resisteret uerebantur, permagno collecto exercitu, Rheni alueum ad Andernacum pertranseunt, regisq́ue fideles circumquaq; demoliri procedunt. Vdo sanè Hermanni ducis Sueuorum frater, necnon & Conradus cognomento Sapiens, quos superius regi diximus esse fideles, ipsius in partibus erant, sed quia eorum copiæ istorum copijs impares extiterant, his occurrere trepidabant. Verum iubente deo, non locutionis, sed inspirationis modo, hos cum multis spolijs redeuntes ponè sequuntur. Quumq́ue paululum processisset, quidam eis flens & eiulans obuiam uenit sacerdos. Qui rogatus ab eis quò iret, cur fleret? Ab istis, inquit, prędonibus ego uenio, qui paupertatis meæ ærumnam uno

quod

quod solum possederam iumento ablato, dilatarunt. Quod quum præfatus Vdo ac Conradus audirent, an Gilebertum atque Euerhardū uiderit examussim sunt sciscitati. Quo respondente, quoniā cum præda cunctis penè trans Rhenum missis, ipsi soli cum eorum electis militibus (quod nec bene uertat) capiunt cibum, tanta celeritate super eos irruunt, ut si uideres, nō eos currere, sed diceres transuolare. Quid plura? Euerhardus gladijs occidit, Gilebertus Rheni undis submergit, quas quoniā exorbere præ multitudine nō potuit, anima recedente defecit. Cæterorū uero nullus aufugit, qui non aut uiuus caperetur, aut gladio truncaretur. Vides igitur quemadmodum super regē tribulantes dominus manum miserit, quem in uijs suis ambulantē cognouit.

De nuncio qui Othoni cædem Gileberti & Euerhardi nunciauit, quum templum peteret: & de pietate eius. Cap. XVII

DVm hæc aguntur, rex in Alsatia horū inscius, mori potius quàm aduersarios fugere est paratus. Accidit itaque, ut quemadmodū ei moris erat, mane primo, quoniam ecclesia longe aberat, super equum consideret, eoque se munitū orationibus iret, dum directis procul oculis, obuiare sibi sub nimia celeritate hominē uidit: quem ilico nuncium esse intellexit, eo quod subsequuturam lætitiā quodam præludio hilaritatis ostendit. Hoc igitur indicio, quia secunda eum nunciare qui aderant intelligūt, arrectis auribus ut eum audiāt currunt. Quibus moderata huius processio, capillorum ac uestium compositio, honesta salutario annuerat. Vidit rex populum anhelare, & quod dicēdi moram nuncius faceret, grauiter ferre. Age ait, ad quod missus es fare, præpostero ordine rem prius exprime, circumstantium metus adime, eorumque animos gaudio exple: dehinc per longa exorsa, & rhetorum proœmia salutationibus nos demulce. Non qualiter, sed quid dicas præsens tempus expectat. Malumus enim rusticana simplicitate lætari, quàm Tulliana eloquētia periclitari. His auditis, Euerhardum atque Gilebertum hominem exutos esse primo impetu nunciauit, uolentemque qualiter hoc acciderit prosequi, rex manu compescuit, ac mox de equo descendit, sese que cū lachrymis deo gratias agēs in orationem dedit. Qua expleta, surrexit, atque itinere quò cœperat, deo se commendaturus ad ecclesiam tendit. Scite

Quomodo Otho rex Bertholdo Baioariorum duci amico suo res lætas denūciauit, & nuptias sororis aut filiæ eius obtulit: & de Frederici episcopi inani contra regem factione. Cap. XVIII.

HOc in tēpore Bertholdus Baioariorū dux, Arnolfi ducis frater, uir strenuus, regis partibus toto fauebat conamine. Volens itaque rex, ut quemadmodum tribulationis præteritæ, ita & lætitiæ præsentis fieret particeps, sequenti die quanta erga eum dominus beneficia egerit, nuncijs directis, aperuit. Cui etiam in augmentum lætitiæ, quoniam coniugali minime connubio tenebatur, demandauit: ac iuramento promittere fecit, ut si sororem suam,

suam scilicet Gileberti uxorē habere posset, eā illi coniugio copularet. Quod si minus procederet, ipsius Gileberti ex eadem sorore genitam quam penes se habuerat ferè iam nubilem maritali ei coniugio traderet. Quo audito, Bertholdus immenso est gaudio affectus, elegitq; nondum nubilem potius filiam expectare, quàm matrem quæ iam nupserat tollere. Fridericus deniq; Moguntiacensis ecclesiæ archiepiscopus, cuius consilio nōnulli episcoporum regem dimiserant, ut quàm occulte gestabat, infidelitas cunctis pateret, decē fermè diebus ante prænominatorum interitum regem deseruit, ac Moguntiam concitus uenit, in qua nihil moratus, Metensem urbem adijt. Disposuerat enim regis frater Henricus redeuntibus Euerhardo atq; Gileberto, cum eodem Frederico illic exercitum congregare, sicq; regi in Alsatia degenti bellum maximum præparare. Quumq; illò peruenisset nominatus archiepiscopus, insperate & nō opportune ei nuncij occurretūt, qui iam prælibatos principes morte intercedente non uiuere dicunt. Is autem animo consternatus, quid faceret penitus ignorabat.

De eiusdem Frederici archiepiscopi captiuitate. Et de sorore Henrici, prohibente ne in munitiones quasdam contra regem se recipiat. Et quomodo Henricus tandē ad misericordiā regis fratris sui se submiserit. Cap. XIX.

REx interea Alsatiā deserens, Franciam occupabat. Cuius ob metū Moguntię ciues redeuntem archiepiscopū intra urbis mœnia nō suscipiunt. Vnde factū est ut nō multo post à regis fidelibus captus, & ante eius pręsentiam adductus, custodiæ sit in Saxoniam traditus, in qua aliquandiu cōmoratus, miseratione regis dignitati pristinæ est restitutus. Henricus denique regis sui atq; fratris terrore compulsus, in castellum Capræmons uocabulo non solum ingenijs hominū, uerum natura ipsa munitū ingredi uoluit: quod eius soror uidua scilicet Gileberti prænoscens, non solum ne id facere posset prohibuit, uerum huiusmodi sermonibus eum conuenit. Proh, non tete miseriarum mearum tædet, quas interempto Gileberto marito perpetior: ni etiā meis in munitionibus te occludēdo regis iram super regionem uelut aquam effundas? Non feram, non sinam, nō patiar, non tanta mihi uecordia innata erit, ut ex meis incommodis tua compares commoda. His Henricus auditis, quum aliud quid faceret ignoraret, assumptis secum quorum auxilio iuuaretur quibusdam episcopis, die quadam nudis pedibus regis ad pedes ignorante ipso peruenit, supplexq; misericordiam implorauit. Cui rex, Indignū, inquit, facinus tuum misericordiam non meretur. Verum quia uideo te humiliatum coram me, non inducam malum super te. Iussit itaq; rex eum ad palatium suum quod in Francia in loco qui dicitur Inglinheim cōstitutum est, proficisci, solertiq; illum uigilantia custodiri, quoad iræ remota paululū ægritudine, quid super eum faceret consilio sapientium definiret.

Liuthprandi

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVINTVS.

Qualiter Hermannus Sueuorũ dux Liuthulfo filio regis Othonis Idam filiam suam coniugem obtulerit. Et de eclypsi solis ante uictoriam Radamiri in Hispania: & de apparitione cometæ. Item qualiter rex Hugo Romam uexauerit. Caput I.

FACTVM est ut post mortem Euerhardi atque Giliberti, necnon & Henrici fratris regis inclusionem, concurrẽtibus undiq; ad regem cõgratulationis causa proceribus, ueniret etiam uir ditissimus Sueuorum dux Hermannus, qui post congratulationis satietatẽ talibus est regem aggressus sermonibus, Non clàm domino meo est, tum prædiorum latitudine, tum pecuniarum immensitate prædiuitem me absque liberis esse, nec est præter unam paruulam natam, quæ mearum rerum me redeunte hæres existat. Placeat itaque domino meo regi filium suum paruulum Liuthulfum mihi adoptare filiũ, quatenus unicæ filiæ meæ maritali commercio sociatus, me migrante, mearum fiat hæreditate rerum magnificus. Hoc itaq; quia placuit regi consilium, quod poposcerat sine dilatione compleuit. Hoc in tempore ut ipse pater bene nosti, sol magnam & cunctis terribilẽ passus est eclypsim sexta feria hora diei tertia. Qua etiam die Abdaram rex noster à Radamiro rege Christianissimo Galitiæ in bello superatus est. Sed & in Italia octo cõtinuis noctibus miræ magnitudinis cometa apparuit, nimiæ proceritatis igneos ex sese radios fundens, subsequuturam non multo post famẽ portendens, quæ magnitudine sua misere uastabat Italiam. Eadem tempestate Hugone rege turpiter expulso, Albericus, ut præfati sumus, Romanæ ciuitatis monarchiam obtinebat. Quem rex Hugo quotannis grauiter opprimebat, gladio & igne quæ poterat uniuersa cõsumens, adeo ut ciuitates præter Romam in qua ipse consederat, omnes auferret. Sed & ipsam sine dubio tum depopulando tum ciues muneribus corrumpendo conquisiuisset, nisi occulta & iusta iusti dei sententia illi prohibuisset.

Hermanni oratio

Eclypsis

Cometa

Fames

De Berẽgario & Anscario fratribus, quorũ posterior marchio Camerinorum & Spoletinorũ ab Hugone cõstituit. Item de Sarlio seu Harlio, quẽ rex Hugo contra Anscariũ noua molientẽ miserit: & de Anscarij uerbis. Item de bono consilio Vuiberti, & malo Archodi regi dato. Cap. II.

PEr idem tempus Berengarius atq; Anscarius in Italia fratres clarebant. Vno quidem patre Adelberto scilicet Epotegiæ ciuitatis marchione, sed non una matre progeniti. Berengarium namq;, uti præfati sumus, Gilla Berengarij regis filia: Anscarium autem Ermegarda Adelberti Thusciæ prouinciæ marchionis, quam ex Berta regis Hugonis filia habuerat, peperit. Quorum

Quorum Berengarius consilijs prouidus, ingenio callidus: Anscarius uero ad quodlibet facinus promptus. Quem & rex Hugo nimis suspectũ habuerat, ne se occideret, ac regnum sibimet obtineret. Consilio itaq; accepto, quia Theobaldus marchio hominem exierat, Spoletinorum eum ac Camerinorum constituit marchionem, quatenus eo securius uiueret quo longius hunc ab sese esse sequestratũ cognosceret. Quò dum profectus esset, uti animi impatiens erat, quicquid ex rege mali mens ei cogitando suggesserat, rerum signis continuo declarabat. Quod regem Hugonem minime latuit. Igitur quod remedium huic ægritudini dare posset excogitans, Sarlionẽ ad se Burgundionum ex gente progenitum aduocat. Cui & ait, Camerinorũ ac Spoletinorum hominum non est mihi fides incognita. Est enim calamo similis, cui si inuisus fuerit homo, perforabit manum suam. Vade itaq; atq; accepta à me pecunia, mentes eorum corrumpe, ab Anscarij dilectione eos amoue, tibiq; coniunge. Te nemo est qui possit facere, tum melius, tum commodius. Habes enim illius Theobaldi nepotis mei defuncti optimi marchionis uxorem, cuius auxilijs fretus cunctus ad te ueniet populus. Profectus itaq; est, & eo annitente haud secus atq; rex prædixerat, Camerinorum ac Spoletinorũ populus egit. Congregata itaq; multitudine, ad eam in qua Anscarius erat, ciuitatem properare festinat. Quod quũ audisset Anscarius, antesignanum suum nomine Vuibertũm talibus adorsus est uerbis,

Sarlius imbellis multorum fisus in armis
Pugnaturus adit: cui fortes pectore & armis
Occursare decet, bellumq; inferre cruentum.
Lecta manus iuuenum bellis exercita multis
Post huc tendentem quæ me comitata patronum
Protinus adueniet fuluo decorata metallo.

His auditis, Vuibertus, ut erat uir non audacia solum, uerumetiam scientia fretus, Mane ait, copias prout potis es cõgregato. Pergraue est enim cum paucis innumeris occurrere. Sed & si quibuscum res agitur animaduertis, he roẽs sunt, haud segnius atq; nos bello assuefacti. Iam Anscarius Vuiberto recta sibi consulenti, conniuere decreuerat, directisq; usquequaq; nuncijs, congregare exercitum cupierat, quum Archodus Burgundionũ sanguine ortus, Vuibertum sibi consulentem dictis increpabat amaris. Chremeti, inquit, similis es, qui ob Thrasonis metum Thaidi de occludendis ædibus consilium quo aduocatos sibi à foro duceret, dedit: quem quũ Thais prohiberet, quod cum salute tua ait cauere possis, stultum est admittere. Malo ego uos prospicere, quàm ulcisci accepta iniuria. Optime Vuibertus inquit, Thrasonis fecisti memoriam militis, qui prius ore desæuiens, quum ad rem ueram uentum esset: Syriscum in dextro cornu, Simalionem in sinistro constituens, ipse sibi locum post principia elegit. Burgundiones enim garrulos esse, uoraces ac imbelles,

Terentij locus festiue adductus

belles,nullus qui eos nouerit ambigit.Sed & quàm fortiter sępe feceris,quas fugiendo declinasti,cicatrices indicant corporis.

De prima pugna inter Sarlionē & Anscarium,in qua Vuibertus letaliter uulneratus est,& Archodus fugit. Item de secundo prælio,in quo Anscarius strennue pugnās,Hattonem comitem hasta occidit,ac postmodum de equo per dolum decidens,ab hostibus occisus est. Caput III.

HViusmodi Anscarius atq; Vuibertus excitati dictis, ubi Sarlionem cū multis esse audiunt,quàm mox cum paucis properare contendunt.Sex Sarlio acies habuerat,quarum tres contra Anscarij unam, in qua ipse Anscarius erat direxerat.Ipse uero fluuio interiecto rei spectans euentum cum tribus remanserat. Verebatur enim,quod nec tanta cum multitudo quiret defendere,si suos in eum Anscarius posset obtutus inducere.Haud mora,bellū incipitur,in quo Archodus quia fugerat non uidetur.Vuibertus morte tenus uulneratur,quoniam quidem mori satius quàm fugere duxit.His itaq; omnibus ab Anscario debellatis,duas in eum iterū Sarlius mittit acies, una solummodo secum retēta. Quumq; Anscarius quis suorum occumberet inquirere uellet,nō suo tantum q̄ aliorū sanguine cruentatus Vuibertus ei occurrit,cui & ait,Duæ contra nos acies perpulchre armis instructæ adueniunt, quas te potius declinare q̄ expectare etiā atq; etiam rogo. Archodus, ut ipse bene nosti,pugnę huius incēsor qualiter aufugerit uides.Ego uero positus in extremis,nō cogito iam de pugna, sed misericordē dominum rogo pro anima,ne mihi imputet quæ ob dilectionē tui hodie cōmerui crimina, multa hominū neci dando corpora.His expletis expirauit. Collectis itaq; Anscarius quos potuit, duabus phalangis occurrens,eas inter furibundus insilijt, stragemq; innumerā dedit. Comes quidē Hatto nomine duabus illis præerat aciebus, qui hac occasione & fiducia Anscario occurrit, quoniā confracta iam lancea, solam in manu eius uiderat hastā. Quem dum intuitus esset Anscarius, Tu ne es,infit, qui contempto crucis & sanctorū iuramento, periurus in nomine dei tui me tuū dominū deseruisti, & ad uulpem Sarliū transfuga ac desertor abijsti? Esse aliquos manes & subterranea regna,in quibus periuri puniant̄, Cocytū & Stygio ranas in gurgite nigras, qui usq; modo somniasti, te ipsa experiere. Hæc dicens, hastam quam sine ferro gestabat, per os illius ualide iaciēs, sanguine crebroq; respersam per occipitium duxit:ensecq; abstracto,quoniā multi super se irruerant,dimicare uehementer cœpit.Quūq; nullis sibi adminiculantibus, omniū penè hostium solus imperū sustineret, huc illucq; discurrens,sonipes quo insederat, adeo in scrobem cecidit,ut collo sup posito, cruribusq; & pedibus sursum erectis, eousq; super Anscariū iaceret, donec ab irruentibus hostibus missilibusq; directis occideret̄.Quo mortuo, Sarlius marchia secure potitur,& rex Hugo gaudio immenso afficitur.

Fortiter

Vuiberti mors

Anscarij interitus

B De missis

De missis ab Hugone Constantinopolim ad Imperatorē pro nauibus & igne Græco contra Saracenos. Item de Berēgarij fuga, qui acceperat regem Hugonem oculis suis insidias patare, & se uelle excæcare: & de uxoris eiusdē fuga. Item de imprecationibus autoris in montes qui illis peruij fuerūt. Item qualiter Hermannus dux Berengarium suscepit, & Othoni regi commendauit. Caput IIII.

DVm hæc aguntur, montana quibus ab occidua seu septentrionali parte cingitur Italia, à Saracenis Fraxinetum inhabitantibus crudelissime depopulantur. Quamobrem Hugo rex consilio accepto, nuncios Constantinopolim dirigit, rogans Imperatorem Romanū, ut naues sibi cum Græco igne transmittat, quas chelandria patrio sermone Græci cognominant. Hoc autē eò fecit, ut dum terrestri itinere ipse ad destruendum tenderet Fraxinetum, eam partem qua mari munitur, Græci obsiderent nauigio, eorumq́ naues exurerent, ac ne ex Hispania uictus eis aut copiarum subsidia prouenirēt, diligentissime prouiderēt. Interea Berēgarius memorati frater Anscarij atq; Eporegiæ ciuitatis marchio occulte quædam in regem cœpit moliri. Quod dum regi compertū foret, simulata beneuolentia, dissimulataq́ ira, dum ad sese ueniret, luce eum priuare disposuit. Filius uero eius nomine Lotharius, rex & ipse paruulus, & necessariarum sibi rerum adhuc ignarus, quoniā consilijs his interfuit, celare quemadmodum puer haud potuit, uerum destinato ad Berengarium nuncio, quod pater illi suus facere uellet aperuit. Hoc itaque Berengarius ut audiuit, Italiam quàm mox deseruit, ac per montem Iouis in Sueuiam ad Hermannum ducem properauit. Vxorem uero suam Vuillam per aliam uiam ad eandem prouinciam uenire præcepit Quæ itinere digressionis suæ per montē auium fœta partuiq́ uicina, qualiter montes tam aspe ros atq; inuios transire pedibus potuerit, satis nequeo mirari: nisi quia fortunas omnes aduersas mihi fuisse certo scio. Sed ô quod sibi decipulam Lotharius præparauerit, futuri ignarus uidere non potuit. Dum enim Berengario consuluit, qui regnum & uitam auferret sibimet præparauit. Imprecor itaq; mala plurima non Lothario qui leuitate peccauit pueritiæ, idq́ amare postmodum pœnituit: uerum montibus illis crudelibus contra insuetū omnibus morem facile eis iter præbentibus. Itaq; libet mihi in eorum contumeliā nūc exclamare, Improbe mons auiū tali Neq; tu nomine dignus: Cōseruas quia nam pestem, Nunc quam perdere possis. Inuius esse soles etiam, Cum sol igneus ardet Tēpore quo Cererē messor Curua falce reposcit Tempore quo radijs phœbi Cancri sydus adurit. Pessime nunc es inaudito Rigidæ tempore brumæ Peruius: atq; utinam possent Mea nūc uota ualere, Protinus in barathrum uulsus Alijs montibus isses. Ecce Berengarium seruar, Sinit & tramite recto Mons transire Iouis, mirum Haud sueros perdere sanctos, Efferare malos, uocitant Heu quos nomine Mauros. Sanguine qui gaudent hominum,

Berengarij fuga

In montes

minuum, Iuuat & uiuere rapto. Quid loquar? ecce dei cupio Tete fulmine aduri Consciissusq; chaos cunctis Fias tempore cuncto. Igitur Hermannus Sueuorum dux uenientem ad se Berengarium benigne suscepit, eumq; cum magno honore ante pijssimi regis præsentiam duxit. Quem quanta rex deuotione susceperit, quantis'ue muneribus eum donauerit, quantumq; honorauerit, stilus meus se scribere posse diffidit. Verum quantũ poterit designatis, cuius sanctitatis, quantæ humanitatis rex fuerit, quantæq; etiã Berengarius improbitatis extiterit, facile prudens lector animaduertere poterit.

De legatione Hugonis ad Othonem, ut Berengariũ non suscipiat: & de pecunia illi frustra oblata. Item de legatione Romani Græcorum Imperatoris postulantis nepoti suo Hugonis filiam coniugem. Caput V.

REx Hugo audita Berengarij fuga, nuncios suos regi Othoni direxit, promittens se secundum uoluntatis eius deliberationem auri argentiq; copiam ei daturum, si Berengarium non susciperet, eiq; adminicula non conferret. Quibus rex apologeticum huiusmodi dedit: Berengarius nõ ob dominij uestri deiectionem, uerum, si potis est, ob reconciliationẽ, nostram adijt pietatem, siqua in re adminiculari illi penes dominium uestrum potero, gazas mihi ab illo promissas nõ suscipio, uerum illi meas libentissime tribuo: Berengario uero seu cuilibet nostræ pietatis clementiam imploranti, subsidium nõ præbere, summę dementiæ est. Perpende itaq; quãta eum rex pius charitate dilexerit, qui promissum non solum non accipere, sed propriã pro illo uoluit dare pecuniam. Dum hæc aguntur, Cõstantinopolitanus Imperator cum regis Hugonis nuncijs suos dirigit, mandans naues & omnia quæ desideraret se ei daturum, si nepoti suo filiam suam coniugem daret. Constantinum autem Leonis Imperatoris, non ipsius Romani filium dico. Tres enim cum Romano hoc imperabãt simul, eius uidelicet duo filij, Stephanus atq; Constantinus, & Constantinus Leonis Imperatoris filius. Rex itaque Hugo audita hac legatione, directis iterum nuncijs, Romano denunciat, se legitimam ex coniugio natam non habere: sed si ex concubinarum filiabus uellet, egregiam ei forma posse præstare. Et quoniam Græci in Genescos nobilitate nõ quæ mater, sed quis pater fuerit inquirunt, Imperator Romanus naues continuo cum Græco igne præparauit, munera maxima misit, atq; ut illam nepoti suo coniungeret mandauit. Quoniam meus uitricus uir grauitate ornatus, plenus sapientiæ regis Hugonis fuerat nuncius, pigrum non sit mihi inserere, quod eum de Imperatoris sapientia & humanitate, & qualiter Russios uicerit, audiui sæpius dicere.

Othonis responsio

Græcorum mos

De Nortmannis Russis: & de pugna nauali Romani cum Ingero rege Russorum seu Nortmannorum, quem mirabiliter uicit, inijciendo ignem.

CAPVT VI.

Nordmanni Russi GEns quædam est sub Aquilonis parte constituta, quam à qualitate corporis Græci uocant Russos, nos uero à positione loci uocamus Nordmannos. Lingua quippe Teuthonū Nord aquilo: man autē mas seu uir dicitur, unde & Nordmannos Aquilonares homines dicere possumus. Huius Inger deniq; gentis rex Inger uocabulo erat, qui collectis mille & eo amplius nauibus Constantinopolim uenit. Quod Romanus Imperator ut audiuit, quoniam naualem exercitum suum directum contra Saracenos, & ad insularum custodiā habuit, æstuare cœpit cogitationibus: Quumq; cogitationibus non paucas insomnes noctes duceret, & Inger cuncta mari uicina diriperet, nunciatū est Romano xv. semifracta se habere chelandria, quæ populus ob uetustatem sola reliquerat. Quod ut audiuit τοὺς ναυπηγοὺς, hoc est, nauiū fabricatores ad se uenire præcepit, quibus ait, Properātes sine dilatione ea quæ remanserunt chelandria præparate. Sed & argumentum nō solum in prora quo ignis proijcitur, uerumetiā in puppi, insuper in utrisq; lateribus ponite. Compositis itaq; secundū iussionē suam chelandrijs, sapientissimos in eis uiros collocat, atq; ut regi Ingero occurrant denunciat. Profecti deniq; quū in pelago eos impositos rex Inger aspiceret, exercitui suo præcepit ut uiuos illos caperet, & nō occideret. Deniq; miserator & misericors dominus, qui se colentes, se deprecantes, se adorantes, non solum protegere, uerumetiam uictoria uoluit honorare, uentis tunc placidum reddidit mare. Secus enim ob ignis Ignis nauali prælio eiectus emissionē Græcis erat incōmodum. Igitur in Russorum medio positi ignem circumcirca proijciunt. Quod dum Russi conspiciunt, è nauibus cōfestim sese in mare proijciunt, eliguntq; potius aquis submergi, quàm igni cremari. Alij tunc loricis & galeis onerati, nunquā uisuri ima pelagi petunt: nonnulli uero natantes, inter ipsos maris fluctus uruntur, nullusq; die illa euasit, qui fuga sese ad terram non liberauit. Russorum etenim naues ob paruitatem sui ubi aquæ minimum est transeunt, quod Græcorū chelandria ob profunditatem sui facere nequeunt. Ingenti Inger confusione postmodum ad propria est reuersus. Græci uero uictoria potiti, uiuos secum multos ducentes, Constantinopolim regressi sunt læti. Quos omnes Romanus in præsentia Hugonis nuncij uitrici scilicet mei decollari præcepit.

Vt Hugo Fraxinetū tendens, Græcos eò cū nauibus miserit, qui quū Fraxinetū destruere potuerit noluit, sed cū Saracenis fœdus icit. Cap. VII.

REx itaq; Hugo congregato exercitu, classibus per Tyrrhenū mare directis ad Fraxinetum, terrestri ipse eò itinere pergit. Quò dum Græci peruenirent, igne proiecto, Saracenorū naues mox omnes exurunt. Sed & rex Fraxinetum ingressus, Saracenos omnes in montem Maurum fugere compulit: in quo eos circumsedendo capere posset, si res hæc quam prompturus sum, non impediret. Rex Hugo Berengarium, ne collectis & ex Sueuia & ex Francia

ex Francia copijs super se irrueret, sibiq; regnum auferret, maxime timuit. Vnde non bono consilio accepto, ad propria Græcos mox remisit: ipseque cum Saracenis hac ratione inijt fœdus, ut in montibus qui Sueuiam atque Italiam diuidunt, starent: ut si forte Berengarius exercitũ per eos ducere uellet, transire eum omni modo prohiberent. Eo uero loco cõstituti quàm multorum Christianorum ad beatorum apostolorũ Petri & Pauli limina transeuntium sanguinem fuderint, ille scit solus numerum, qui eorum nomina tenet scripta in libro uiuentium. Perquam inique tibi rex Hugo regnum defendere conaris. Herodes ne terreno regno priuaretur, innocentes multos occidit: tu ut obtineas, nocentes & morte dignos dimittis: atq; utinã ea ratione nocentes illi uiuerent tunc, ne postmodum innocentes interimerent. Puto, seu quod uerius est, credo, te non legisse, imò nec audiuisse, qualiter iram domini incurrerit rex Israël Achab, dum regem Syriæ morte dignũ fœderatũ dimitteret Benadab. Vnus enim de filijs prophetarũ dixit ad Achab. Hæc dicit dñs, Quia dimisisti uirũ dignũ morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro pop. eius. Quod & factum est: uerũ quantũ tibi in hac re obfuerit, stilus noster suis in locis opportunius enarrabit.

Hugonis cum Saracenis fœdus

In Hugonẽ

3. Reg. 20

De Amedeo Berengarij milite astuto, qui explorator in Italiam uenit, & de Hungaris ab Hugone in Hispaniam ablegatis. Cap. VIII.

TEmpore quo Berengarius ab Italia fugit, quendã secum Amedeum nomine militem duxit apprime nobilem: &, ut postmodum claruit, non Vlysse calliditate ac temeritate inferiorem. Fortissimus rex Otho quũ nõnullis impeditus rebus, tum quotannis ab Hugone rege muneribus imměsis delinitus, Berengario copias parare non posset: ipse quem præfatus sum Amedeus Berengariũ ita conuenit, Nec clam te est, inquit, domine, quod inuisum se imperio duro rex Hugo cunctis Italicis effecerit: præsertim quum & cõcubinarum filijs ac Burgundionibus dignitates sit largitus, nec ullus inuenitur Italicus, qui nõ aut expulsus, aut dignitatibus omnino sit priuatus. Et quod in regem non aliquid moliuntur, hæc causa est; quoniam quidem quem sibi constituant principem, non habent. Si itaq; nostrũ aliquis mutato habitu, ne agnosceretur eò tenderet, eorumq; uoluntatem inquireret, consilium procul dubio nobis bonum exculperet. Cui Berengarius, Te, inquit, tum commodius, tum nemo potest facere melius. Igitur Amedeus mutato habitu, cum pauperibus qui orationis gratia Romã tendunt, Romã quasi profecturus, Italiam petijt, principes cõuenit, & quid unusquisq; cordi haberet inquisiuit: neque enim eodem se omnibus habitu ostendebat: nunc niger alijs, subniueus alijs, maculosus alijs uidebatur. Verum fama malum quo non aliud uelocius ullũ Mobilitate uiget, eum in Italia esse auribus regis indicauit. Quẽ dum diligenter iuberet inquiri, ipse prolixam & pulcherrimam barbam pice adeo defœdauit, capillos subaureos nigredine immutauit, faciẽ deturpauit,

Explorandi ratio

Amedei calliditas

debilem finxit, adeo ut inter pauperes regis in præsentia comedentes se regi nudum ostenderet,& uestem ab eo qua indueretur acciperet,& quicquid rex de Berengario & ipso loqueretur audiret. Hoc denique modo cunctis diligentissime perscrutatis, non eodē modo quo uenerat cum oratoribus est regressus. Præceperat enim rex clausarum custodibus, ne quempiā transire permitterent,nisi prius quis esset diligenti inuestigatione inquirerent. Quod Amedeus audiens,per inuia quædam & aspera nulli custodita pertransijt,atque ad Berengariū cum ea qua uoluit legatione peruenit. Hoc in tempore rex Hugo datis decem numorū modijs pacem cum Hungaris fecit, quos ab Italia acceptis obsidibus expulit,atque in Hispaniā dato eis præduce direxit. Quod uero & ad Hispaniam & ad ciuitatem ipsam in qua rex morabatur,Cordubam non uenerint, hæc causa fuit, quoniam triduo per inaquosam & asperam uiam ducti,quum timerēt se siti perituros,præduce sibi ab Hugone concesso morte tenus uulnerato,celeriori cursu reuersi sunt.

De Berta Hugonis ex concubina filia Cōstantinopolim missa nuptum Romano iuniori. De fortitudine palatij Constantinopolitani:& qualiter Stephanus & Constantinus filij Romani,patrem suum è palatio & imperio eiecerint. Caput IX.

Berta HAc etiam eadem tempestate idem rex Hugo Bertam filiam suā quam ex meretrice Bezola ipse genuerat, per Sigefredū uenerabilē Parmēsis ecclesiæ antistitē Constantinopolim direxit Romano paruulo Constantini porphyrogeniti filio copulandā coniugio. Tenebatque summū imperiū Romanus maior eiusque filij duo Constantinus & Stephanus,quibus post Romanum præstabat Constantinus Leonis Imperatoris filius, cuius paruulus ex Helena Romani maioris filia natus iam nominatā Bertā, quam mutato nomine Græci Eudoxiam dixerant,uxorem duxerat. His itaque quatuor imperantibus, Stephanus atque Constantinus fratres ignorante Constantino Leonis Imperatoris filio aduersus Romanū patrem suum quædam dolosa machinabantur. Tædebat enim eos patris seueritate opposita quæcunque uellent facere non licere. Vnde & malo mox accepto consilio quatenus patrem deijcerent pertractabant. Constantinopolitanū palatium nō pulchritudine solum,uerumetiā fortitudine omnibus quas unque uiderim munitionibus præstat,quod etiā iugi militū stipatione nō minima obseruatur. Moris itaque est hoc post matutinum diluculum mox omnibus patere: post tertiam uero diei horam emissis omnibus dato signo quod est mis, usque in horam nonā cunctis aditū prohibere. In hoc igit Romanus aureo triclinio quæ præstantior est pars potentissime degens, cæteras partes palatij genero Cōstantino filijsque suis Stephano & Constantino distribuerat. Hi denique duo,ut prædiximus,nō ferentes patris iustā seueritatē,in cubiculis suis multis copijs congregatis,diē constituerunt,quando patrē deijcere,solique ipsi possent regnare.

Impietas in parentes

Quumque

Quumq; dies adueniret optata, cunctis de palatio iuxta morẽ egressis, Ste/phanus & Constantinus facta congressione super patrẽ irruunt, eumq; de palatio omnibus ignorantibus deponunt, & ad uicinã insulam in qua cœnobitatum multitudo philosophabat, tonso ei, ut moris est, capite, ad philoso/phandũ transmittũt. Fit q̃ mox multitumiger Constantinopoli sonitus, Romanũ quidẽ eiectum, Constantinũ uero eius generũ alij interfectũ clamita/bant. Nec mora, totius populi ad palatiũ fit cõcursus. Romanus quasi Impe/rator abusiuus nõ requirit, uerũ an superstit Constantinus ab omnibus pcon/tat. Quũ seditio inquisitionis nõ modica fieret pro Cõstantino, rogantibus Stephano & Constantino, ex ea parte qua zucanistrij magnitudo porten/dit, Constantinus p cancellos crines solutus caput exposuit, suaq; ostensione populi mox tumultũ sedauit, ac in propria quẽq; repedare coẽgit. Quod fa/ctũ graue duobus fratribus ingessit dolorẽ. Quid pfuit, inquiunt, q̃ abdicato patre, aliũ qui nõ pater est dñm sustinemus? Tolerabilius enim decentiusq; paternã q̃ exterã pateremur dominationẽ. Quid illud, aiunt, quod in huius auxiliũ nõ solum propriæ, sed exteræ uenere nationes? Sigefridus quippe epi/scopus regis Hugonis nuncius, assumptis secũ suæ linguæ nationibus à Mel/uatinis, Romanis, Caietanis nobis ad interitum huic præsidio fuit. Romanus im/perio eijcitur

De eisdem Stephano & Constantino, qui Constantinum Leonis filium conati sunt eijcere, à quo & ipsi sunt capti fraude Diabolini, atq; in monaste/rium apud patrem qui eos lepide redarguit missi. Caput X.

HIs dictis armatorum manibus cubicula pro parte complent. Quibus Diabolinus præfuit, qui & eorum animorum incensor, & post paululũ proditor extitit, Constantinum deniq; libris incumbentẽ ita conuenit: Quæ tibi incommoda & à Stephano & à Cõstantino fratribus, imò inimicis tuis præpatentur, isthæc quæ in te uetus permanet religio ignorat. Si enim infor/tunia tibi parata cognosceres, quatenus posses uiuere cogitares. Vxoris tuæ fratres Stephanus & Constantinus, armatorum manibus congregatis, atq; in cubiculis iam conclusis te nõ ut patrem de palatio expellere, uerum hic co/gitant interficere. Occasio autem tui interitus hæc erit. Cœnatum te post tri/duum Constantinus & Stephanus inuitabunt. Quumq; sessionis tuæ me/dium excellentiæ tuæ quatenus moris est, obtinere tentabis, percusso mox scuto, inclusi de cubiculo exilient, tuamq; fuso sanguine uitam finient. Fidem autem si relatis exposcis, usque inpræsentiarum affirmo argumentis, quo/niam conclusorum tibi personas timis ostendo: deinde quod saluti solennius est tuæ, ostiorũ tibi claues trado. His auditis Constantinus, Age, infit, ut coniuratorum prodidisti perfidiam, quatenus deuincam hanc exprime sen/tentiã. Nõ enim tam mihi salus mea chara, q̃ pietas erit in referenda gratia iocunda. Cui Diabolinus, Nõ enim, inquit, clam te est, Macedones tum tibi deuotos, tum bello duros existere: mittito itaq; ac cubilia propria, Stephano Diabolinus

& Constantino ignorantibus,eis suffarcinato. Quumq; designata dies conuiuij aduenerit, atq; ob sessionis fastum si tumultus irrepserit, dato signo, ut præfatus sum, pcusso scilicet clypeo, quũ illorũ manus armatorũ præsidio eis esse nõ poterit, tui mox ex improuiso prosiliant, eosq; tanto cõmodius, quanto insperatius capiant, atq; ad uicinũ monasteriũ, ad quod patrem suũ, socerũ tuum miserant: tonsis, ut moris est, capitibus, philosophatũ transmittãt. Diuinæ siquidem rectitudo iustitiæ tuum negociũ secundabit, cuius recompensatio ne in patrẽ peccarẽt illos nõ terruit, & te ne offenderes custodiuit. Quod iusto dei iudicio ita accidisse, nõ solũ Europa, sed & Asia nũc cãtat, & Aphrica. Designato etenim die, dũ simulata pace Constantinũ hũc, & Stephanus & Cõstantinus fratres ad conuiuiũ inuitarent, & ob sessionis fastũ tumultus insurgeret, percusso, ut dictũ est, scuto Macedones ex insperato proruũt, duosq; fratres Stephanũ & Constantinũ q; mox cõprehensos, capite tonsos, ad uicinã insulã, ad quam patrem suum ablegarant, philosophatũ mittũt.

De Romani in filios irrisione, & oratione ac ptece, quã contra eos egit, gratias agens deo, quod impietatis pœnas darent, & quomodo filij eius custodiæ addicti fuerint. Caput XI.

Quorum pater Basileus Romanus aduentũ ut audiuit, gratiarum actiones deo exhibuit, eisq; extra monasterij fores læta facie obuians, Festiuum, inquit, tempus, quod humilitatẽ nostrã imperium uestrũ uisitare coẽgit. Charitas puto, quæ me de palatio expulit, filiationẽ uestram non ibi diu permanere permisit. O factũ bene, quod me pridem præmisistis. Cõfratres enim mei & cõmilitones mei, supernæ tantũ philosophiæ incumbentes, qualiter Imperatores susciperent ignorarent, si nõ me iamdudũ imperialibus institutis tritum haberent. Parata iam frigidior occiduis aqua decocta pruinis, Dulces adsunt fabæ, lachana, porriq; recentes. Non hic marinæ delitiæ morbos, sed crebra potius ieiunia creant. Turbam uero hanc tantam, tam sumptuosa modicitas nostra non recipit, uestrum solummodo imperium suscipit, quod ne paternam deserat senectutem, aduenit. Romano hæc & huiusmodi perstringente, Stephanus & Constantinus filij pudibundo contuentes lumine terram, quàm inuite monasterium peterent, nõ est percontari necesse, sed credere. Expansis itaq; post hæc manibus ad altare Romanus ante crepidinem fusus, huiusmodi cum lachrymis deo preces effudit,

Christe pater cum quo pater est & spiritus unum
Iure patris uerbum: per quod pater omnia mundo
Ostendit secreta poli, seu mystica pandens:
Respice figmentum propria bonitate creatum;
Ne patiare precor me dæmonis arte perire,
Sanguine quem sacro uoluisti reddere uitæ:
Da deus ut mundi pompas calcare superbas

Iam

Romanus filijs illudit

Iam ualeam: sistatq́ procul corruptor iniquus:
Cui labor est animas semper fœdare beatas.
Imperium libuit, quum sceptra tuli, haud placet: ergo
Gratia sit tibi, dignatus quod pellere iniquos,
Imperij teneant solium ne forte paternum.

His ita gestis, Stephanus atq; Cōstantinus custodia iugi obseruanł, patrē ea quæ acciderant æquanimiter perferente. Aiunt eni hunc, & sub attestatione confirmant, dum à fratribus lentis ob purgationē culparetur, respondisse: quod luculentius regnaret, qui seruorum dei humilitatibus deseruiret, quàm qui potentibus mundi peccatoribus imperaret. *Pium Romani dictum*

De aduentu Berengarij desyderati in Italiam. Et quur Manasses Arelatensis eius partibus fauit. Et de Milone ac alijs, qui deserto Hugone, ad Berengarium transfugerunt. Et Berengarij in regnū restitutione. Cap. XII.

DEsyderatus interea Berengarius ex Sueuorum partibus paucis ipsum comitantibus à Sueuia per uenustam uallem Italiā petijt, applicuitq́ castra secus munitionem uocabulo Formicariam, quæ à Manasse, ut iam prędiximus, sedis Arelatensis archiepiscopo, tuncq́ Tridentinæ, Veronēsis, atq; Mantuanæ sedium inuasore, Adelhardi eius clerici erat uigiliæ cōmendata. Quūq́ Berengarius nullius machinamenti apparatu, nulliusq́ belli impetu hanc se capere posse cōspiceret, Manassis ambitionem & κενοδοξίαν, id est, uanam gloriā cognoscens, Adelhardū ad se uenire coēgit, cui & ait, Si munitionē hanc potestati meæ tradideris, dominumq́ tuū Manassen ad adiutoriū meū inflectere potueris, illum in cathedrā promoueo Mediolani archiepiscopatus, te uero Cumani episcopatus dignitate post acceptā regni potestatē donabo. Et ut promittenti mihi fidem admittas, quod uerbis spondeo, iuramentis affirmo. Hæc dum Manassi ab Adelhardo narranł, tum ille munitionē non solū Berengario dari iussit, uerumetiā Italos omnes in eius auxiliū inuitauit. *Corruptela munerum* Fama igił, malū quo nō aliud uelocius ullū Mobilitate uiget, Berengarij aduentū q́ mox omnibus nunciauit. Cœperūt mox nōnulli Hugone deserto, adhærere Berengario. Horū Milo præpotēs primus, qui dum Hugoni suspectus, appositis clàm custodibus, obseruareł: simulatus se nō intelligere custodiri, fermè cœnam usq; ad noctis protraxit mediū. *Milo transfuga* Quūq́ omnes tum uino, tū somno aggrauati, corpora quieti traderēt, solo se eo qui portauerat clypeū comitāte, Veronā percitus peruenit, directisq́ nuncijs, Berengariū exciuit, quē & in Verona quo Hugoni firmius resisteret suscepit. Sanè nulla hunc infidelitas ab Hugone diuisit, uerū illata ipsi ab eodem nonnulla incōmoda, quæ iam diu sustinere non potuit. Prosequił hunc Vuido præsul Mutinēsis ecclesię, nō iniuria lacessitus, sed maxima illa abbatia Nonantula, quam & tunc acquisiuit, animatus. Qui Hugonē nō solū deseruit, uerumetiā multorū multitudinē secum abstulit. Quod Hugo ut audiuit, congregatis copijs ad

pijs, ad eius castrũ Niueolam uenit, idq́ uiriliter, sed inutiliter oppugnauit. Quod q́ mendacij alienũ sit, sentẽtia subsequens declarabit. Nã dum eodẽ loco degeret, Berengarius ab Harderico archiepiscopo accitus, Veronã deseruit, ac Mediolanũ concitus uenit. Quo audito rex Hugo, Papiã tristis uenit. Cœperunt interea omnes Italię primates omine nõ bono Hugonẽ deserere, & egenti Berengario adhærere. Egentẽ autem non nihil possidentẽ, sed cui nunquam quicquam satis est aio. Quoniã improbi & auari, qui incertas atq́ in casu positas possessiones habẽt, & plus semper appetunt, nec eorũ quisq́ adhuc sibi sufficiens inuentus est, cui quod haberet esset satis, nõ modo non copiosi diuites, sed etiã pauperes & inopes existimandi sunt. Soli enim sunt diuites, & fructuosas ac sempiternas possessiones possidentes, qui suis rebus contenti satis esse putant, quod est. Non esse cupidũ, uera pecunia est. Non esse emacem, uectigal est. Fateamur ergo, uter est ditior, cui deest, an cui superat? qui eget, an qui abundat? cui possessio quo est maior, eo plus requirit ad se tuendũ: an qui se suis uiribus sustinet? Contentum etenim suis rebus esse, maximæ sunt certissimæq́ diuitiæ. Verũ de hoc nunc id dictũ esse sufficiat. Ad Berengariũ stili initium redeat, cuius in aduentũ aureum omnes seculũ promittebant, & felicia, quæ talem extulerant, tempora clamitabant.

Vincolã *(margin)* — *Auaritiæ descriptio* — *Diuites qui*

Quomodo rex Hugo Lotharium filiũ suum Mediolanum misit, ad concitandam miserationem Italorũ. De Berengarij astutia. De Ioseph Brixiano epõ. Et de Vualdonis epi iniquitate. Cap. XIII.

Hugo pro filio intercedit

EO nanq́ Mediolani degente, ac Italicas dignitates sibi adhęrentibus dispensante, rex Hugo Lotharium filium suum nõ ad Berengarium solũ, uerum ad totius populi præsentiam dirigit, petens, quia se eis non morigerũ abdicauerunt, filium qui nil in eos deliquerat, saltẽ pro dei amore suscipiant, ac uoluntatibus eorum morigerum reddant. Lothario deniq́ Mediolanum petente, Rex Hugo Papia omni cum pecunia egressus, Italiam deserere, atq́ in Burgundiam ire cogitauit. Sed res ista eum retinuit, quoniam dum misericordia inclinati, Lotharium in ecclesia beatorum confessoris & martyrum Ambrosij, Geruasij, & Prothasij ante crucem prostratum erigerent, & regem sibi constituerent, quamprimum ad Hugonem dirigũt nuncium, per quem illum iterum super se regnare promittunt. Hoc plane consilium, imò deceptionem, non omnes, sed Berengarius (ut erat calliditate suffarcinatus) adinuenit, non quo hos regnare disponeret, sed uti post claruit, ne Hugo discederet, atque immensa pecunia, quam habebat, Burgundionum atque aliarum gentium super se populos inuitaret. Hoc tempore Ioseph quidam moribus senex, diebus iuuenis, ciuitatis Brixianæ clarebat episcopus, Quem Berengarius, ut erat tyrannus uehemens, ob morum probitatem episcopatu priuauit, eius'que loco Antonium, qui nunc usque superest, nullo consilio habito, nulla episcoporum deliberatione, constituit. Sed & Cumis tunc nõ Adelhardum,

Berengarij uersutia — *Ioseph*

bardum, ut iurauerat, uerum ob Mediolanensis episcopi amorem Vualdonem quendam ordinauit. Quod quàm bene fecerit, subditorum depopulatio, uirium incisio, arborum decotticatio, multorum oculorum excussio, simul tatis sæpissima repetitio, tum signis, tum gemitibus narrant. Adelbardum autem Regiensi præfecit ecclesiæ. Vualdonis tyrannus

Quur Berengarius Placentinũ & Papiensem episcopos dimiserit, & quur Liuthbrandum autorem huius operis parentes sui Berengario commendarint, factusq; sit eiusdem à secretis. Item quomodo Hugo desperans de uictoria, cum omni pecunia in prouinciã aufugerit. Et quomodo ad eum Raimundus Aquitanorum princeps uenerit, eidem militaturus. Et de Hugonis obitu. Cap. XIIII.

BOsonem uero Hugonis regis spurium Placentinæ sedis, & Liutefredum Papiensis ecclesiæ expellere episcopos cogitauit. Verum intercedẽte precio, ob dei amorem eos se dimisisse simulauit. Quàm immensum tunc Italis gaudium? Alterum Dauid uenisse latrabant. Sed & magno Carolo hũc cæca mente præferebant. Quanquam enim iterato reges Hugonẽ atq; Lotharium Italici susciperent: Berengarium tamen nomine solum marchionem, potestate uero regem: illos uocabulo reges, actu autem neq; pro comitibus habebant. Quid plura? Tanta hac Berẽgarij fama, humanitate, liberalitate, parentes acciti mei, ei ad seruiendum me tradunt. Cui etiam immensis oblatis muneribus, secretorum eius conscium, ac epistolarum constituunt signatorẽ. Cui quum fideliter longo tempore deseruirem, hac me quam prosecuturus sum suis in locis, mercede donauit. Verum hæc retributio penè me ad desperationem usq; pertraheret, si in re consimili cõsocios plurimos nõ excederet. De isto enim pulchre dictum accipimus: pennæ struthionis similes sunt pennis accipitris & herodij. Quum tempus aduenerit, in altum alas erigit, deridet equitem & ascensorem eius. Hic enim superstitibus Hugone & Lothario magnus, uoraxq; struthio non bonus, sed bono similis est uisus. Eis autem decedentibus, & ad regni fastigia omnibus illum promouentibus, quantum alas erexerit, quantisq; diludijs nos omnes irriserit, non tam uerbis q̃ suspirijs ac gemitibus narro. Sed his omissis, ad narrandi seriem redeamus. Liuthprãdus Berengario à secretis. Berengarij ingratitudo

Rex Hugo quum diuinam animaduersionẽ declinare, ac Berengario præesse non posset, relicto Lothario, & simulata pace, Berengarij fidei tradito, in prouinciã omni cum pecunia properauit. Quo audito Raimundus Aquitanorum princeps eum adijt, & pro minis mille se in militem dedit, fidemq; ei iuramento seruaturum affirmauit, etiam congregatis copijs Italiam ingressurum, ac Berengarium debellarum esse promisit. Quod quanto nos omnes cachinno affecerit, gentis illius uilitas palam facit, quæ & si præsidio esse posset, ad effectum tamen haudquaquam perduceret. Quoniamquidẽ uocante domino, Hugo rex breui est uiam uniuersæ carnis ingressus, Bertæ nepti suæ Hugonis mors

suæ Bosonis Arelatensis comitis uiduæ pecunia derelicta. Quam etiã breui spatio intercedente, memoratus Raimundus impudentissimæ gentis princeps impurior sibi maritã effecerat, cuius non solum concubitu, uerumetiam osculo indignũ elegantes formarũ inspectores eum esse confirmant.

De uxore Berengarij accusata crimine incesti, & quomodo sit purgata. Item de pecunia, quam Berengarius causa Hungarorũ pauperibus & ecclesijs dei extorsit. Caput XV.

HVius hoc in tempore soror Berengarij scilicet uxor Vuilla passa est crimen incesti. Quod ita uerum esse non solum aulici uel cubicularij, uerũ aucupes & cupedinarij clamant. Habuit etiam ea presbyterulum capellanũ nomine Dominicum, statura breuem, colore fuligineum, rusticum, setigerũ, indocilem, agrestem, barbarũ, durum, uillosum, petulcum, insanũ, rebellem, iniquum, cuius magisterio duas Vuilla commendarat natas, Gislam scilicet atq; Gerbertam, ut eas literarũ scientia epotaret. Occasione itaq; puellarũ, quas presbyter Dominicus hirsutus, illotus, facete docebat, mater ei propitia uerat, ut uisa ingrata ac tenax, hinc existeret larga. Sententia tamen ueritatis quæ ait, Nihil opertum quod non reueletur, & occultum quod nõ in publicũ ueniat, diu ignorare homines passa non est. Nam quũ nocte quadã Berengario absente ad cubile dominicũ more solito hirsutus idem uellet accedere, canis hunc morsu uehemẽti laniauit. Consurgẽtes deniq; qui in domo erãt, quum eum comprehenderent, & quò iret interrogarent, apologeticum istud anticipãdo domina dedit: Ad mulieres nostras ibat perditus. Sperans itaq; presbyterulus sibi leuius fore, si teneret sententiã dominæ suæ, Ita est inquit. Cœpit itaq; domina uitæ eius insidiari, preciumq; promittere, si esset qui uitam ei auferret. Sed quum timerent omnes deum, & mors eius differretur, peruenit ad Berengarium sermo. Vuilla uero cœpit aruspices, maleficosq; inquirere, quo eorum carminibus iuuaretur. Vtrum autem horum carminibus, an Berẽgarij adiuta sit mollitie, nescio: adeo mẽs eius est inclinata, ut sponte maritali submitteret ora capistro. Presbyterulus itaq; quia ad dominæ asseclas adhinniuit, uirilibus amputatis dimittitur. Domina uero magis à Berẽgario diligitur. Dixerunt autem qui eum eunuchizauerunt, quod merito illum domina amaret, quem priapeia arma portare constaret. Per idem tempus Taxis Hungarorum rex magno cum exercitu in Italiam uenit, cui Berengarius nõ ex propria pecunia, sed ex ecclesiarum ac pauperũ collectione decem modios numorum dedit. Fecit autem hoc non ut populi curam haberet, sed ut hac occasione magnam pecuniã congregaret. Quod & fecit. In omni enim ætate utriusq; sexus, tamq; ablactatus, quàm lactens pro se numum dedit: quibus æs commiscens, ex paucis decem modios fecit, cæteram uero partem, & quicquid ex ecclesijs tulit, sibi retinuit.

[Margin: Amasij Vuillæ odiosa descriptio — Callide — Presbyter castratur — Taxis — Tributũ dolo exactum]

Liuthprandi

LIUTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER SEXTUS.

EMPORIS instantis qualitas Tragœdũ me potius, quàm historiographũ quæreret, nisi pararet dominus in cõspectu meo mẽsam aduersus eos qui tribulant me. Explicare enim non possum, quot peregre profectus quatiar incõmoditatibus, iuuatq́ hominẽ exteriorẽ potius lugere, quàm scribere. Interior uero apostolicis cõfirmatus institutis, in huiusmodi tribulationibus gloriatur, sciẽs quod tribulatio patientiã operatur: patientia autem probationẽ: probatio uero spem: spes autẽ non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Pareat itaq; interiori exterior, suaq́ infortunia nõ solum nõ exhorreat, uerũ in his potius conquiescat: dumq́ scribendo operã dans, fortunę rota hos extolli, illos deprimi dixerit, præsentẽ incõmoditatẽ minus sentiet, eiusq́ mutabilitati congaudens, deteriora, quod fieri nequit, nisi mors aut membrorũ debilitatio intercedat, iam nõ metuat, sed fortunata semper expectet. Instantia enim si maturauerit, salutem quę deest afferet: infortunatũ quod adest expellet. Scribat itaq;, & superioribus ueris hæc quæ sequuntur uera adiungat. *Liuthprandi patientia*

De oratore à Constantino Imp. ad Berengariũ misso cum literis, quibus illi Lotharij custodiã cõmendabat, oratoremq́ ab eo petebat, quem ut sine sumptu mitteret, Liuthprandum impensis uitrici sui misit. Cap. I.

REge Hugone prouinciæ in partibus defuncto, Berẽgarij nomen celebre apud nonnullos, præsertim apud Græcas extitit nationes. Is enim Italicis omnibus principabatᵉ uirtute: rex uero Lotharius solo nomine. Constantinus itaque qui deiectis Romano, filijsq́ eius, Constantinopoleos regebat imperiũ: audito Berengariũ potentia præstare Lothario, per Andreã, qui ab officio comes curiæ dicebatᵉ, literas Berengario dirigit, in quibus continebatᵉ uehementer se Berengarij nuncium uelle uidere, cuius in reditu cognosceret, quanta eum charitate diligeret. Scripsit etiã & cõmendatitias literas eidẽ pro Lothario, ut fidelis ei esset administrator, cui deo largiente extiterat gubernator. Constantinus nanq; solicitudinẽ non paruã Lotharij pro salute habebat, religiose ob amorẽ nutus suæ cogitans, quæ Lotharij soror extiterat.

Berengarius itaq; calliditate suffarcinatus, cogitans quem potissimũ mitteret, cui nil impensæ ob itineris longinquitatẽ præberet: uitricũ meũ, cuius tũc sub cura degebã, cõueniens. Quanti, inquit, esset priuignũ tuũ Gręcas literas non ignorare? Cui quum diceret: Vtinã diuitiarũ mearum ea gratia partem mediã distributã haberẽ. Nõ necesse, inquit, habes, neq; centesimã impartiri. Constantinopolitanus Imperator literis ut meũ ad se nunciũ dirigam, orat. Quod tum ob animi constantiã nemo melius, tum ob dicendi copiã nemo cõmodius facere potest. Quid dicã, q̃ facile doctrinas ebibet Græcas, qui tã

puerilibus in annis epotauit latinas. Hac spe q̃ mox uitricus animatus, impẽsas oẽs distribuit, me q́ magnis cũ muneribus Cõstantinopolim direxit.

Quo tempore Liuthprandus tanquam orator Berengarij Constantinopolim uenerit, Papia egressus, & de mirabili Imperatoris domo, quæ Magnaura aut potius Megaula aut Megaron dicta est: & susceptione nunciorũ & miris ibidẽ ostensis in arbore & solio Imperatoris. Caput II.

DIe quippe Kalendarũ Augustarũ Papia exiẽs, per Eridani alueũ triduo Venetias ueni, ubi & Salomonẽ comitẽ Græcorũ, nunciũ χιτωνίτην eunuchum repperi ab Hispania & Saxonia regressum Constantinopolim uersus tendere cupientẽ, secum q́ ducentẽ dñi nostri tunc regis, nunc Imp. magnis cum muneribus nunciũ Liutefredum scilicet Maguntinũ institorẽ dignissimum. Octauo autẽ Kalend. Septembris die Venetijs egressi, xv. Kalend. Octobris Constantinopolim uenimus, ubi q̃ inaudito miro q́ modo simus excepti, scribere non pigebit. Est Constantinopoli domus palatio cõrigua miræ magnitudinis ac pulchritudinis, quæ à Græcis ρ loco λ posita † Megaura quasi magna aura pro aula dicitur. Hanc itaq; Constantinus, tum ob Hispanorũ nuncios, qui tunc nouiter eò uenerant: tum ob me & Liutefredũ hoc modo parari iussit. Ærea sed deaurata quædã arbor ante Imperatoris oculos stabat, cuius ramos itidẽ æreæ diuersi generis, deaurataæ q́ uolucres replebant, quæ secundũ species suas diuersarũ auium uoces emittebant. In primis uero solium huiusmodi erat arte compositũ, ut in momento humile, excelsius modo, q̃ mox uideretur sublime. Sed sedile quod erat immensæ magnitudinis incertũ utrum ærei an lignei, uerũ auro tecti leones quasi custodiebant. In hac igitur duorũ eunuchorũ humeris incumbens, ante Imperatoris præsentiã sum deductus. Quum q́ in aduentu meo leones rugitum emitterent, aues secundũ species suas perstreperẽt, nullo sum terrore, nulla admiratione cõmotus: quoniam quidẽ ex his omnibus eos qui bene nouerant, fueram percontatus. Tertio itaq; Imperatorẽ pronus adorans caput sustuli, & quẽ prius moderata mensura à terra eleuatũ sedere uidi, mox alijs indutũ uestibus penes domus laquear sedere prospexi. Quod qualiter fieret, cogitare nõ potui, nisi forte eo sit subuectus argalio, quo torculariũ arbores subuehunt. Per se autẽ tunc nihil loquutus: quoniã & si uellet, intercapedo maxima indecorum faceret, de uita Berengarij & sospitate per Logothetã est percontatus. Cui quum consequenter respondissem, interprete sum innuente egressus, & in datum mihi hospitium mox receptus.

al. μέγαρον

Quæ dona Liuthprandus proprijs impẽsis, licet nomine Berẽgarij Imperatori Constantino obtulerit: & quæ ab Imperatore uicissim munera susceperit, & in domum imperatoriam quæ decaennea cubita dicuntur admissus miranda dona ac poma uiderit. Cap. III.

SEd nec hæc pigeat memorare, quid tunc pro Berengario egerim, scilicet

ut agno-

ut agnoſcatur, quanta eũ charitate dilexerim, & cuiuſmodi recompenſationē pro bene geſtis acceperim. Hiſpanorũ nuncij, & nominatus Liuthfredus domini noſtri tunc regis Othonis nuncius magna ex eorũ parte dominorũ munera Imperatori Cõſtantino detulerant. Ego Berengarij ex parte nihil præter epiſtolã, & hanc mendacio plenã detulerã. Æſtuabat itaq; non parũ hac pro uerecundia animus, & quid ſuper hac re faceret cogitabat attentus. Æſtuanti autẽ mihi, & nimiũ fluctuãti, meus animus ſuggeſſit, quatenus dona quæ Imperatori mea ex parte detulerã, Berẽgarij ex parte conferrẽ, paruũq; munus prout poſſem uerbis ornarẽ. Obtuli aũt loricas optimas ix. ſcuta optima cum bullis deauratis vij. cuppas argenteas, deauratas duas: enſes, lanceas, uerua, mancipia: quatuor carſamatia, Imperatori nominatis omnibus precioſiora. Carſamatiũ autẽ Græci uocant, amputatis uirilibus & uirga puerum eunuchũ: quos Verdunenſes mercatores ob immenſum lucrum facere ſolent, & in Hiſpaniã ducere. His itaq; geſtis, Imperator me poſt triduum ad palatiũ uocari præcepit, proprioq; mecũ ore loquutus, ad conuiuiũ inuitauit. Poſtq; conuiuiũ magno me meoſq; aſſeclas munere donauit. Verũ quia narrandi ſe occaſio intulit, qualis eius menſa feſtis pręcipue diebus, qualeſq; ad menſam ludi celebrent, bonum opinor nõ ſilere, ſed ſcribere. Eſt domus iuxta Hippodromũ, Aquilonẽ uerſus miræ & altitudinis & pulchritudinis, quæ decaennea cubita uocat. Quod nomen non ab re, ſed ex apparentibus cauſis ſortita eſt: δέκα enim Græce, Latine decem: ἐννέα nouem: cubita aut à cubando inclinata, uel curuata poſſumus dicere. Hoc aũt ideo, quoniam quidem, xix. menſæ in ea quæ ſecundũ carnẽ eſt domini noſtri Ieſu Chriſti natiuitate apponunt. In quibus Imperator pariter & conuiuæ non ſedendo ut cæteris diebus, ſed recumbendo epulant. Quibus in diebus non argenteis, ſed tantum aureis uaſis miniſtrat. Poſt cibũ autẽ aureis uaſis tribus ſunt poma delata, quæ ob immenſum pondus non hominũ manibus, ſed purpura tectis uehiculis ſunt allata. Apponuntur aũt duo hoc modo: In menſa per foramina laqueatis tres ſunt funes pellibus deauratis tecti, cum anulis aureis depoſiti, qui anſis quæ in ſcutulis prominent poſiti, adiuuãtibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus, per uertibile quod ſupra laquearium eſt ergalium in menſam ſubuehũtur, eodemq; modo deponuntur. Ludos deniq; quos ibi perſpexerim, quia nimis longum eſt ſcribere prætermitto: unum ſolummodo ob admirationem hic inſerere nõ pigebit. *Conuiuiorum apparatus*

De mirabili ſpectaculo ligni in fronte portati, & puerorum ſuper ipſum ludentium, & de familiari Imperatoris cum Liuthprando ſuper ea re diſquiſitione. Caput IIII.

Venit quidam uigintiquatuor & eo amplius pedum longitudinis lignũ ſine manuum adminiculis in fronte gerens, quod cubitũ à ſummitate inferius, bicubitum tranſuerſum in fronte habuerat. Adducti ſunt autẽ duo

pueri nudi, sed campestrati, id est, succinctoria habentes, qui per lignū ascendentes, ita seruauerūt immobile, ac si radicitus terræ esset affixū. Deniq; post unius descēsum alter qui remanserat, eódemq; solus luserat, ampliori me admiratione attonitū reddidit. Quoquo modo enim quoadusq; luserant, lignū per quod ascenderant gubernabāt. Vnus uero qui in ligni summitate remansit, quia ita se æqualiter ponderauit, ut & luserit ac sanus descēderit, ita me stupidū reddidit, ut ipsum etiā Imperatorē mea admiratio nō lateret. Vnde & accersito interprete, quid mihi cæteris mirabilius uideret scíscitatus est: puérne qui se adeo moderate rexerat, ut immobile esset lignū: an is qui ipsum in fronte tam argumentose tenuerat, ut puerorū neq; pondus, neq; ludus illud uel modicū flecteret. Quumq; me ignorare quid mihi θαυμαστότερον. i. mirabilius uideret edicerē, magno inflatus cachinno se similiter nescire respōdit.

Circulatorij ludi genus

De erogatione numismatū & aliorū donorū pro ueteri Imperatoris Græci more ante diē palmarū in magistratus & clientes imperatorios. Cap. V.

SEd ne hoc silētio prætereundū esse arbitror, quid noui miriq; aliud ibidē perspexerim. In ea quæ est ante βαϊοφόρον, quod nos palmarū ramos dicimus, hebdomade, tam in militibus q̄ in diuersis constitutis officijs numismatum aureorum erogationē prout cuiusq; meretur officiū, Imperator facit. Cui erogationi quia me interesse uoluit, me uenire præcepit. Fuit autē huiusmodi: Erat apposita decē cubitorū longitudinis, ac quatuor latitudinis mensa, quæ numismata loculis cōgregata, prout cuiq; dabat, numeris extrinsecus in loculis scriptis retinebat. Ingrediebantur deniq; ad Imperatorem non confuse, sed ordinatim secundū uocantis uocem quæ scripta uirorum nomina secundū officij dignitatē recitabat. Quorū primus uocatus est rector domus, cui nō in manibus, sed in humeris posita sunt numismata cum scaramangis quatuor. Post quem ὁ domesticostos Ascalonas, & ὁ de Longaristis Ploas sunt uocati: quorū alter militibus, nauigantibus præerat alter. Hi itaq; paris numeri, quia dignitas par erat, numismata & scaramanga suscipientes, præ multitudine non iam in humeris portauerunt, sed adiuuantibus alijs, post se cum labore traxerunt. Post hos admissi sunt magistri numero xxiiij. quibus erogatæ sunt numismatum aureorum libræ, unicuiq; secundum eundem numerum uigintiquatuor cum scaramangis duobus. Patriciorum deinde ordo hos ponè est sequutus, & duodecim numismatū libris cum scaramanga una donatus. Qui sicut nec patriciorum, ita nec librarum nisi quod unicuique dabatur, numerum nescio. Turba post hos immensa uocatur, protospatariorū, spatariorum, candidatorum, & id genus clientum.

FINIS DE REBVS VISIS IN GRAECIA, QVIBVS QVIA & alias superaddere proposuerat: nouum de rebus Othonis Augusti exorsus est librū, quē tamen ob breuitatē superiori addidimus.

De Othone primo Imperatore, & legatis ad eū missis, & qualiter ecclesiā Romanam,

Romanã,ac totam Italiam tyrannis liberauit,imperijq; unctionẽ & insignia cum iuramento Ioannis papæ non diu in fide permansuri accepit. De Romanorum,de dicti papæ sacrilegijs,incestis,stupris,& alijs flagitijs querimonia: & papæ ficta promissione de emendanda uita: & acri Imperatoris in eum recriminatione: & eius,hoc est,papæ obstinatione, qui Adelbertum recepit: de utriusq; eiectione: & synodo Romæ celebrata. Cap. VI.

Regnantibus,imò sæuientibus in Italia,& ut uerius fateamur, tyrannidẽ exercentibus, Berengario atq; Adelberto, Ioannes summus pontifex & uniuersalis papa, cuius tunc ecclesia supradictorũ Berengarij atq; Adelberti sæuitiam erat experta, legatos sanctæ Romanę ecclesiæ, Ioannẽ uidelicet cardinalẽ,diaconũ,& Azonem scriniarũ serenissimo atq; pijssimo tunc regi,nũc Augusto Cæsari Othoni destinauit, suppliciter literis & regũ signis orans, quatenus pro dei amore,sanctorumq; apostolorum Petri & Pauli,quos delictorum suorum cuperet esse remissores, se sibiq; cõmissam sanctam Ro. ecclesiã ex suorum faucibus liberaret,ac saluti & libertati pristinæ restitueret. Hæc dum Romani legati conqueruntur,uir uenerabilis Vualbertus, sanctæ Mediolanensis ecclesiæ archiepiscopus semiuiuus ex prędictorũ rabie Berengarij atq; Adelberti liberatus, superius memorati Othonis potentiam adijt, indicans se nõ posse pati Berengarij Adelbertiq;, necnon Vuillæ sæuitiam, quæ Manassen Arelatensem episcopũ contra ius fasq; Mediolanensis ecclesiæ sedi præfecerat. Aiebat sanè hanc ecclesiæ suæ calamitatem, quæ quod se suosq; capere oporteret,intercipere. Sed Vualdo Cumanus episcopus hũc ponè est sequutus, nõ dispatẽ à Berengario atq; Adelberto & Vuilla,quàm Vualbertũ contumeliã se esse perpessum clamitans. Venerant & nonnulli alterius ordinis ex Italia uiri, quos inter illustris marchio Otbertus cum apostolicis cucurrerat nuncijs,à sanctissimo Othone tunc rege,ut dixi,nunc Augusto Cæsare,consilium auxiliumq; expetẽs. Horum itaq; rex pijssimus lachrymosis questibus inclinatus, nõ quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi cogitans, filium suũ sibi cognominẽ contra morem puerilibus in annis regẽ constitutum in Saxonia dereliquit: ipse collectis copijs, in Italiã percitus uenit. Qui tanto Berengarium atq; Adelbertũ celerius regno expulit, quanto euidentius constat, quod cõmilitones Petrum & Paulum sanctissimos apostolos habuit. Bonus itaq; rex dispersa colligens,& cõfracta consolidans, quod cuiq; proprium fuit restituit. Dehinc Romã similia facturus adijt, ubi miro ornatu,miroq; apparatu susceptus, ab eodem summo pontifice & uniuersali papa Ioanne unctionem suscepit imperij. Cui nõ solum propria restituit, uerumetiam ingentibus gemmarũ,auri & argẽti muneribus ipsum honorauit. Iusiurandũ uero ab eodẽ papa Ioanne supra preciosissimũ corpus Petri,atq; omnibus ciuitatis proceribus, se nunq; Berengario atq; Adelberto auxiliaturũ,accepit. Post hæc in patriã properãter repedauit. Interea præfatus papa

Berengarij tyrannis

Vualberti querela

Vuilla,id est, calamitas

Otho tyrannidis exactor

Imp. unctio

iuramenti & promissionis oblitus, quam fecerat sancto Imperatori, ad Adelbertum ut se adeat mittit, iuramento ei affirmans se illum contra sanctissimi Imperatoris potentiam adiuturum. Adeo enim eundem Adelbertum ecclesiarum dei, eiusdemq́ papæ Ioannis persequutorem Imperator sanctus terruerat, ut omnem Italiam deserens, Fraxinetum adiret, seq́ Saracenorũ fidei cõmendaret. Imperator autẽ iustus, qui cur Adelbertum Ioannes papa, quẽ prius uehementi odio insequebatur, nunc diligeret, satis mirari nõ potuit, accersitis quibusdã familiaribus, an hoc uerum esset, Romã dirigit percontatũ. Quumq́ illò ĳdẽ nuncĳ peruenissent, huiusmodi nõ à quibuslibet aut paucis, sed ab omnibus Romanis ciuibus responsa suscipiunt. Non dispar uidetur ratio, cur Ioannes papa sanctissimũ Imperatorẽ, suũ scilicet ex Adelberti manibus liberatorem, & diabolus oderit creatorẽ. Imperator, quemadmodum re ipsa experti sumus, ea quæ dei sunt sapit, operatur, diligit ecclesiastica, & secularia negocia armis tutatur, moribus ornat, legibus emendat. Ioannes papa his omnibus aduersatur. Non clam est populo, quod fatemur. Testis est

Scelera Ioan. papæ Rainera suĳpsius militis uidua, quam cæco captus igne multis præfectam urbibus, sacrosanctis beati Petri donauit aureis crucibus atq́ calicibus. Testis est Stephana eius amica, quæ in effusione, quod ex eo conceperat, recens hominẽ exiuit. Quod si cuncta taceant, Lateranense palatiũ sanctorũ quondã hospitium, nunc prostibulum meretricum, non silebit amicam coniugẽ Stephanæ patris cõcubinæ sororẽ. Testis omniũ gentium, præterq́ Romanorũ absentia mulierũ, quæ sanctorũ apostolorum limina orandi gratia timent ui fere, quũ nonnullas ante dies paucos hunc audierint coniugatas, uiduas, uirgines ui oppressisse. Testes sunt sanctæ apostolorũ ecclesiæ, quæ non stillatim pluuiam, sed totum intrinsecus, supra ipsa etiam sacrosancta altaria imbrem admittunt. Quanta nos terrore tigna afficiunt, quũ diuinã opem eodẽ deposcimus? Mors in tectis regnat, quæ nos orare multa uolentes impedit, atque domum domini mox linquere cogit. Testes sunt nõ solum iuncearum curatura, sed & quotidianarũ formarum mulieres. Cui eædem sunt, & silicem pedibus quæ conterunt atrum, & quæ magnorũ subuehuntur adiutorio iumentorum. Atq́ hoc rei est, quod tanta ei cum Imperatore sancto discordia est, lupis & agnis quanta sortito obtigit. Illi hoc ut impune liceat, Adelbertũ sibi tutorem & defensorẽ parat. Hæc dum à redeuntibus nuncĳs Imperator audiret:

Othonis mansuetudo Puer inquit est, facile bonorũ immutabitur exemplo uirorũ. Spero eum obiurgatione honesta, suasione liberali, facile ex illis sese emersurum malis, dicemusq́ tunc cum propheta, Hæc est immutatio dexteræ excelsi. Et adiecit: Quod prius rerum ordo deposcit, Berengarium in Feretrato monte resistentem propulsemus, dein paterna abdicatione dominum papam cõueniamus: si non uoluntate, uerecundia saltem in uirum perfectũ sese mutet. Sicq́ forsitan deuictus, bene consuescere, studebit his desuescere. His expletis, Papiæ nauim

piæ nauim conscendit,ac per Eridani alueum Rauennã usq; peruenit:indeq; progrediens montem Feretratum, quod oppidum sancti Leonis dicitur,in quo Berengarius & Vuilla erat,obsedit.Quò & præfatus papa Leonem uenerabilem sanctæ Romanæ ecclesiæ tunc protoscriniarium, nunc in eadem sede beati Petri apostolorum uicarium,necnõ & Demetrium optimatẽ Romanorũ illustrissimũ sancto Imperatori nuncios dirigit,mandãs haud mirũ esse,si hactenus iuuentutis igne deuictus, quid puerile gesserit. Iam tempus instare, quũ alieno cuperet uiuere more. Mandauit etiã dolose, quod quendam Leonem episcopum,& Ioannem diaconũ cardinalem suos infideles suscepisset, & quod sanctus Imperator promissionis suæ fidem uiolaret, dum eos,qui eo loci manebant,iuramento nõ ipsi,sed sibi astringeret. Quibus Imperator:Pro correctione,inquit,ac morũ immutatione,quam promittit,gratias ago. De promissis uero fidem mutare,cuius me arguit,an uerum sit ipsi perpendite. Omnem terram sancti Petri,quæ nostræ potestati subiecta est, ecclesiæ promisimus reddere:atq; id rei est,quod ex hac munitione Berengarium cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto terram hanc ei reddere possumus, si non prius eam ex uiolentorum manibus ereptam,potestati nostræ subdamus?Leonem episcopum,& Ioannem cardinalem diaconum suos infideles, quos nos suscepisse accusat, his temporibus non uidimus,nedum suscepimus, Constantinopolim domino papa eos ad iniuriam nostram proficiscentes dirigente,Capuæ sunt,ut audiuimus,capti. Quibuscũ etiam Saleccum natione Bulgarum,educatione Hungarum domini papæ familiarissimum,& Zacheum uirum reprobatum, diuinarum atque humanarum inscium literarum, à domino papa episcopum nouiter consecratum, & Hungaris ad prædicandum, ut super nos irruant, destinatũ, eodem captos esse loco audiuimus. Hæc dominum papam nullis narrantibus fecisse crederemus,nisi literæ fidem admitterent,quæ plumbo signatæ eius nominis characteres monstrant. His expletis, Landohardũ à Saxonia Numendensem, & Liuthbrandum ab Italia Cremonensem episcopos cum præfatis nuncijs Romam dirigit,domino papæ se inculpabilem esse satisfacturum. Quorum etiã militibus hoc Imperator iustus imposuit, ut si secus dominus papa non crederet,duello uerum esse approbarent. Præfati igitur Landohardus & Liuthprandus episcopi Romam ante domini papæ præsentiam uenientes,tanto sunt in honore suscepti,ut non eos lateret, quanto sanctum Imperatorem tædio fastidiret. Ordinatim tamen, prout eis iniunctum fuerat, enarrantes, non iuramento,non duello satisfactionem papa recipere uoluit, sed in eadẽ qua fuerat duritia permansit. Subdole tamen post dies octo Ioannem episcopum Narniensem,& Benedictum cardinalẽ diaconum cum istis domino Imp.destinauit,putans hunc suis posse deludere uersutijs,cui nimis est uerba dare difficile. Ante quorũ reditum Adelbertus, inuitante papa, à Fraxineto

Feretrati obsidio

Tractatus inter imp. & papam

rediens Centumcellas aduenit: deinde Romã profectus, non ut debuit reparatus, sed à papa honorifice est susceptus. Hæc dum aguntur, phœbi radijs graue cancri sydus inæstuãs Imperatorẽ Romanis artibus propellebat. Sed quum uirginale sydus gratã rediẽs tempeniẽ ferret, collectis copijs clam Romanis inuitantibus Romã aduenit. Quid clam dixerim, quũ maior Romanorũ pars optimatũ, sancti Pauli castellum inuaserit, sanctumq́ Imp. obsidibus etiam datis inuitauerit? Quid multis morer? iuxta urbem Imp. castrametatus est. Roma papa simul atq; Adelbertus aufugiunt. Ciues uero sanctum Imp. cum suis omnibus in urbẽ suscipiunt, fidelitatemq́ promittunt: hæc addentes, & firmiter iurantes, nunq̃ se papam electuros aut ordinaturos præter consensum atq; electionem domini Imperatoris Othonis Cæsaris Augusti, filijq́ ipsius regis Othonis. Post triduũ rogantibus tam Romanis episcopis, quàm plebe, magnus in sancti Petri ecclesia fit conuentus, sederuntq́ cum Imperatore archiepiscopi: ab Italia pro Engelfrido Aquileiensi patriarcha, quem in eadem urbe languor repẽte, ut fit, ortus arripuerat, Rodulfus diaconus, Vualbertus Mediolanẽsis, Petrus Rauennas. A Saxonia, Adeltac archiepiscopus, & Landohardus episcopus Numendensis. A Francia, Orgerius episcopus Spirensis, Bubtus Parmensis. Ab Italia, Liuthprandus Cremonensis, Hermenaldus Regensis. A Thuscia, Conradus Lucensis, Euerarius Ariciensis, Pisanus Senensis, Florentius Pestruensis, Petrus Camerinensis, Spoletinus Romanus, Grego. Albanensis, Spoletinus, Sico Hostiensis, Benedictus Portuensis, Lucidus Canensis, Theophylactus Prænestinus, Vuido Sylux candidæ, Leo Velitriensis, Sico Blebensis, Stephanus Serensis, Ioannes Nepesinus, Ioannes Tyburtinus, Ioannes Foroclodensis, Romanus Ferentinensis, Ioannes Normensis, Ioannes Berulensis, Martinus Sutrinus, Ioannes Narniensis, Ioannes Sapiniensis, Ioannes Gallacensis, Phalarensis, Alaterensis, Ortanus, Ioannes Anagniensis, Trebensis, Salibatinus, Tarraconẽsis, Stephanus cardinalis archipresbyter titulo Balbinæ, Dominicus titulo Anastasiæ, Petrus titulo Damasi, Theophylactus titulo Crysogoni, Ioannes titulo Equitij, Ioannes titulo Susannæ, Petrus titulo Pãmachij, Adrianus titulo Calixti, Ioannes titulo Cæciliæ, Adrianus titulo Luciniæ, Benedictus titulo Sixti, titulo quatuor coronatorũ, Stephanus titulo Sabinæ, Benedictus cardinalis archidiaconus, Ioannes diaconus, Bonofilius diaconus, cardinalis Primicerius, Georgius Secundicerius, Stephanus adminiculator, Andreas Arcarius, Sergius Primicerius defensorum, Ioannes sacellarius, Stephanus, Theophylactus, Adrianus, Stephanus, Benedictus, Azo, Adrianus, Romanus, Leo, Benedictus. Item Leo & Leo scriniarij, Leo primicerius scholæ cantorũ, Benedictus subdiaconus & oblationarius, Azo, Benedictus, Demetrius, Ioãnes, Amicus, Sergius, Benedictus, Vrso, Ioãnes, Benedictus subdiaconus, subpulmẽtarius, & Stephanus archiacolytus cum omnibus

Othonis Romam reditus

Synodi patrũ nomina

omnibus acolytis & regionarijs. Ex primatibus Romanæ ciuitatis, Stephanus filius Ioãnis Superista, Demetrius Meliosi, Crescentius caballi marmorei, Ioannes cognomento Nuzina, Stephanus de Muza, Theodorus de Rufina, Ioannes de Primicerio, Leo de Camirzuli, Richardus, Petrus de Canaparia, Benedictus cum Bulgamino filio suo ex plebe, Petrus qui & Imperiola est dictus, astitit cum omni Romanorum militia.

Quæ acta sint in concilio contra Ioannem Romanum pontificem, in quẽ moderato animo & maturo consilio processit Otho: & quæ illi flagitia obiecta sint à congregatis in concilio, enormia certe & uix credibilia, etiam in sicario aut pagano. Cap. VII.

His itaq; residentibus, silentiumq́; summũ tenentibus, ita sanctus est Imperator exorsus: Quoniã decorũ esset tam claro sanctóq; dominũ papã Ioannẽ interesse concilio, quur tantũ declinauerit cœtum uos ô sancti patres consulimus, quibus cõmunis labor ecclesiasticus ac cõmune negociũ existit. Tunc Romani pontifices & cardinales, presbyteri ac diaconi cum uniuersa plebe dixerunt. Miramur sanctissimã prudentiã uestrã nos hoc uelle percontari, quod nec Hibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolas latet. Non hic iam de illis est qui ueniũt in uestimentis ouiũ, intus aũt sunt lupi rapaces: ita aperte sæuit, ita aperte diabolica pertractat negocia, ut nihil circuitionis utat̃. Imperator respondit: Iustũ nobis uidetur, ut accusationes nominatim exprimant̃: deinde quod agendũ est cõmuni consilio pertractet̃. Tunc consurgẽs Petrus cardinalis presbyter se uidisse illũ missã celebrasse, & nõ cõmunicasse testatus est. Ioannes episcopus Narniensis, & Ioannes cardinalis diaconus se uidisse illum diaconũ ordinasse in equorũ stabulo nõ certis temporibus sunt professi. Benedictus cũ cæteris condiaconis & presbyteris dixit se scire, quod ordinationes episcoporũ precio faceret, & q; annorũ decẽ episcopũ in Tudertina ciuitatẽ ordina. et. De sacrilegio nõ esse necesse pcontari dixit, quia plus uidendo q̃ audiendo scire potuissemus. De adulterio dixerunt, quod oculis nõ uiderant, sed pro certo scirent uiduam Rainerij & Stephanam patris concubinã & Annam uiduam cum nepte sua abusum esse, & sanctũ palatiũ lupanar & prostibulũ fecisse: uenationẽ dixerunt publice exercuisse. Benedictũ spiritualẽ patrẽ suũ lumine priuasse, & mox mortuũ esse. Ioannem cardinalẽ subdiaconum uirilibus amputatis occidisse, incendia fecisse, ense accinctũ, galea & lorica indutũ fuisse testati sunt. Diaboli in amorẽ uinum bibisse omnes tam clerici q̃ laici acclamarunt. In ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq́; dęmonum auxilium poposcisse dixerunt. Matutinas & canonicas horas eum non celebrasse, nec signo crucis se muniuisse professi sunt. His auditis Imperator quia Romani eius loquelã propriam, id est, Saxonicam intelligere nequibant, Liuthbrando Cremonensi episcopo præcepit, ut latino sermonẽ hæc Romanis omnibus quæ sequunt̃ exprimeret. Surgens itaq; sic cœpit.

Tractatus contra papam

Crimina in papa

De Impe-

De Imperatoris Othonis matura in Ioannem pontificem maximũ consultatione per interpretem facta: & de patrũ contra eum attestatione, etiam cum sui anathematizatione si minus uera dicerent: deq; consilio inito, ut in persona citetur ad sui purgationem. Caput VIII.

PErsæpe contigit, & nobis expertis credimus, ut in dignitatibus constituti inuidorũ infamia maculentur: displicet bonus malis, quemadmodũ & malus bonis. Atq; hoc rei est, quod hanc in papam accusationẽ quam modo Benedictus cardinalis diaconus legit, & uobiscũ fecit, amphibolam retinemus, incerti utrũ è zelo iustitiæ an impietatis liuore proruperit. Vnde mihi indigno secundum concessæ dignitatis autoritatẽ omnes obtestor per deum quem fallere, & si uult, nemo potest, sanctamq; eius genitricẽ intemeratã uirginem Mariã, perq; preciosissimum apostolorum principis corpus, in cuius hæc recitantur ecclesia, ut nulla in dominum papam iaculentur conuicia, quæ nõ sint ab ipso patrata, atq; à uiris probatissimis uisa. Tunc episcopi, diaconi, clerus, & cunctus Romanorũ populus quasi uir unus dixerunt: Si nõ & quæ per Benedictum diaconum lecta sunt, hisq; turpiora & ampliora Ioannes papa indigna cõmisit facinora, non nos à peccatorum uinculis absoluat apostolorum princeps beatus Petrus, qui uerbo cœlũ indignis claudit, iustis aperit. Simus anathematis uinculo innodati, atq; in die nouissima in sinistra parte positi cum eis qui dixerunt domino deo, Recede à nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus. Quod si fidem nobis nõ adhibetis, exercitui domini Imperatoris saltem debetis credere, cui ante v. dies eum accinctus, clypeo, galea, lorica indutus occurrit, solus Tyberis qui interfluxit, ne sic ornatus ab exercitu caperet impediuit. Mox sanctus Imperator dixit: Tot sunt huius rei testes, quot sunt nostro in exercitu bellatores. Sancta synodus dixit: Si placet sancto Imperatori, mittantur literæ domino papæ ut adueniat, seq; ex his omnibus purget. Tunc eidem sunt literæ destinatæ.

Patrũ in Ioãnẽ obtestatio.

Diploma siue exemplũ literarũ Imperatoriarũ autoritate concilij ad Ioannem papã missarũ, quibus uitia à concilio illi obiecta, summatim recitantur cũ humili obsecratione, ut ad se purgandũ in cõciliũ uenire nõ recuset. Ca. IX.

SVmmo pontifici & uniuersali papæ domino Ioanni, Otho diuinæ respectu clementiæ Imperator Augustus, cũ archiepiscopis Liguriæ, Thusciæ, Saxoniæ, Franciæ, in dominos. Romã ob seruitium dei uenientes, dum filios uestros Romanos, scilicet episcopos, cardinales, presbyteros, diaconos, & uniuersam plebem de uestra absentia percontaremur, & quid causæ esset, quod nos ecclesiæ uestræ, uestriq; defensores uidere noluissetis: talia de uobis tãq; obscœna protulerunt, ut si de histrionibus dicerentur, uobis uerecundiã ingererẽt. Quæ ne magnitudinẽ uestrã omnia lateat, quædã uobis sub breuitate describimus: qm̃ si cuncta nominatim exprimere cuperemus, dies nobis nõ sufficeret unus. Noueritis itaq; nõ à paucis, sed ab oĩbus tã uestri q̃ alterius ordinis

ordinis, uos homicidij, periurij, sacrilegij, & ex propria cognatione, atque ex duabus sororibus incesti crimine esse accusatos. Dicunt & aliud auditu ipso horridum, diaboli uos in amorē uinum bibisse in ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq; dæmonum auxilium poposcisse. Oramus itaq; paternitatem uestrā obnixe, uenire atq; ex his omnibus uos purgare non dissimuletis. Si forte uim temerariæ multitudinis formidatis, iuramento uobis affirmamus, nihil fieri præter sanctorum canonū sanctionē. Data viij. idus Nouemb.

De Ioannis papæ apologetico, id est, responso, ut autor accipit, quū apologiam potius dicat, qua excōmunicatos pronunciat, si ad noui pontificis electionem processerint. Et de rescripto patrum in concilio ad eundem papam, quod uerbis sacris fulcitur. Cap. X.

HAnc epistolā quum legisset, huiusmodi apologeticū scripsit. Ioānes episcopus seruus seruorū dei, omnibus episcopis. Nos audiuimus dicere, quod uos uultis alium papā facere: si hæc facitis, excōmunico uos de deo omnipotenti, ut non habeatis licentiā ullum ordinare, & missam celebrare. Quū hæc epistola in sancta synodo legeretᷓ, aduenerunt qui prius defuerant religiosi à Lotharingia, Hēricus Treuerēsis archiepiscop. ab Æmylia & Liguria, Vuido Muziensis, Gezo Tertonensis, Sigulfus Placentinus: quorū consilio domino papæ ita rescribūt: Summo pontifici & uniuersali papæ dño Ioāni, Otho diuinæ respectu clemētiæ Imp. Augustus: sed & sancta synodus Romæ ob seruitiū dei congregata in dño, Sal. Præterita synodo quæ celebrata est viij. idus Nouēb. literas uobis direximus, in quibus accusatorū uestrorū uerba, atq; accusationis causæ continebantᷓ. Rogauimus etiā eisdē literis magnitudinē uestram, quemadmodū iustum est. A uobis non quales temporis qualitas, sed inconsultorū uanitas exposcit hominū literas accepimus. Non ueniendi ad synodū rationabilis esse excusatio debuit. Sed & præsentes magnitudinis uestræ debuerūt nunqꝫ interesse, qui aut ægritudinis, aut certe difficultatis causa satisfacerent sanctā uos synodū declinasse. Est & aliud uestris in literis scriptum, quod nō episcopum, sed puerilem ineptiā scribere deceret. Excōmunicastis enim omnes, ut non habeamus licentiā canendi missas, ordinandi ecclesiasticas dispositiones, si alium Romanæ sedi constitueremus episcopū. Ita enim scriptum erat, Non habeatis licentiā ullū ordinare. Nūc usq; putauimus, imò credimus, duo negatiua unum facere dedicatiuum: nisi uestra autoritas priscorum sententias infirmaret autorum. Nos uero intentioni uestræ nō uerbis respondeamus. Si ad synodum uenire, & obiecta purgare non differtis, autoritati uestræ proculdubio obediemus. Sed si, quod absit, uenire, & obiecta uobis capitalia crimina purgare dissimulatis, quum præsertim uos uenire nil impediat, non maris nauigatio, non corporis ægritudo, non itineris longitudo: tunc excommunicationē uestrā paruipendemus: eam potius in uos retorquebimus, quoniamquidem iuste facere possumus. Iudas

Excōmunicationis tenor

Synodi cū papa expostulatio.

domini

domini nostri Iesu Christi proditor, imò uenditor cum cæteris prius ligandi atq; soluēdi potestatē à magistro in hæc uerba acceperat: Amen dico uobis, quæcunq; ligaueritis super terrā, &c. Quamdiu enim bonus inter discipulos fuit, ligare atq; soluere ualuit, postquā uero cupiditatis ueneno homicida factus uitā occidere uoluit: quē postea ligatū soluere, atq; solutū ligare potuit, nisi seipsum, quem infelicissimo laqueo strangulauit? Data x. kal. Decemb. & missa per Adrianū cardinalē presbyterū, & Benedictū cardinalē diaconum. Qui quū ad Tyberim peruenissent, eum nō inuenerūt. Pharetratus enim in campestria iā abierat. Nec quisq; erat qui his ubi ipse esset indicare posset. Quumq; eum inuenire non possent, cum eisdē literis ad sanctā synodū quæ tunc tertio est habita, sunt reuersi. Mox Imp. ait, Expectauimus aduentum eius, ut præsente eo quod nobis egerit quereremur: uerū quoniā eum nō affuturū certo scimus, q perfide nobiscū egerit, ut diligenter agnoscatis, etiā atq; etiā flagitamus. Notū itaq; uobis facimus archiepiscopis, presbyteris, diaconis, reliquoq; clero, necnō & comitibus, iudicibus omniq; plebi, quod idē Ioannes papa oppressus à Berengario atq; Adelberto rebellibus nostris misit nobis in Saxoniā nuncios, rogans ut pro amore dei in Italiā ueniremus, & ecclesiā sancti Petri ac seipsum ex faucibus eorum liberaremus. Nos uero adiuuante deo, quantū fecerimus, nō est necesse dicere, ut impræsentiarū uidetis. Ereptus uero mea opera ex eorū manibus, & honori debito restitutus, oblitus iuramenti & fidelitatis quam mihi supra corpus sancti Petri promisit, eundē Adelbertū Romā uenire fecit, & cōtra me defendit, seditiones fecit, & uidētibus nostris militibus, dux belli factus, lorica & galea est indutus. Quid super hoc sancta synodus decernat, edicat. Ad hæc Romani pontifices, reliquusq; clerus, & cunctus populus dixerūt: Inauditū uulnus inaudito est cauterio exurendū. Si corruptis moribus sibi soli, & nō cunctis obesset, quoquo modo tolerandus esset. Quot prius casti huius facti sunt imitatione incesti? Quot probi huius exēplo cōuersationis sunt reprobi? Petimus itaq; magnitudinē imperij uestri, monstrū istud nulla uirtute redemptū à uitijs, à sancta Romana ecclesia pelli, aliumq; loco eius constitui, qui nobis exemplo bonæ cōuersationis præesse ualeat, & prodesse sibi: recte uiuat, ac bene uiuendi nobis exemplū præbeat. Tunc Imp. Placet, inquit, quod dicitis, nihilq; gratius nobis, q ut talis qui huic sanctæ & uniuersali sedi præponatur, inueniri possit.

Imp. de papa accusatio

Sententia contra Io. papā

De Leonis protoscriniarij in summū pontificē electione: & Ioannis depositi largitione, qua Romanos in cædē Imperatoris & noui papæ solicitauit: sed Imperatore uincente, frustra conati sunt. Leonis tamen indulgentia obsidibus remissis quum Imperator abesset, meretricularū illecebris populus Romanus rursum Ioannē recipit, qui in Leonis asseclas mire sæuit, donec à diabolo enectus est. Post quem Romani Benedictum papam declarant: sed Leoni sedes redditur, Benedicto exulante. Cap. XL.

His dictis

His dictis omnes una uoce dixerunt, Leonē uenerabilē sanctæ Romanæ ecclesiæ protoscriniariū uirum approbatū, ad summū sacerdotij gradū nobis in pastorē eligimus, ut sit summus & uniuersalis papa Romanæ ecclesiæ, reprobato ob improbos mores Ioanne apostata. Quū hoc omnes tertio dixissent, annuente Imp. nominatū Leonē ad Lateranense palatiū secundū consuetudinē cum laudibus ducunt, & certo tempore in ecclesia S. Petri ad summū sacerdotiū sancta consecratione attollunt, & fideles se ei affuturos iureiurando promittunt. His ita gestis, sperans sanctissimus Imp. cum paucis Romæ se degere posse, ne consumeret Romanus pop. ob multitudinē exercitus, multis ut redirent licentiam dedit. Quumq; hoc Ioannes, qui deiectus est, papa cognosceret, nō ignorans q; facile Romanorū mentes pecunia posset corrumpere, clàm Romā mittit nuncios, beati Petri, omniumq; ecclesiarū pecuniā repromittentes, si super pium Imp. & dominū Leonē papā irruerēt, eosq; impijssime trucidarent. Quid multis morer? Romani q̄ mox exercitus paucitate confisi, imò decepti, & pecuniæ promissione animati, buccina cōcrepante, super Imperatorē ut eum occidant festinare contendūt. Quibus Imp. super pontē Tyberis, quem Romani plaustris impeditum habebāt occurrit. Cuius fortes milites assuefacti bello, pectore & armis intrepidi eos inter prosiliunt, & quasi accipitres auium multitudinē nullo resistente proterunt. Non latibula, nō corbes, nō concaua ligna, nō cryptæ, sordiū receptacula, fugientibus tutelæ esse possunt. Occidunt itaq;, & ut assolet contingere uiris fugientibus, passim à tergo uulnerant. Quis tūc Romanorū cladis huius superstes fieret, si nō Imp. sanctus misericordia quæ eis nulla debebat inclinatus, suos adhuc interficere sitientes retraheret & reuocaret? Itaq; deuictis oībus, atq; ijs qui supererāt obsidibus acceptis, uenerabilis papa Leo pedibus Imp. prouolutus orat, ut Romanis obsides reddat, seq; eorū fidei cōmendet. Rogatu deniq; uenerabilis papæ Leonis Imperator sanctus Romanis obsides reddit, non incertus, quod prosecuturus sum, incepturos. Igitur Romanorū fidei eundē papam quemadmodū lupis agnum cōmisit. Deinde Roma exiens, Camerinū Spoletumq; uersus, ubi Adelbertū esse audierat properauit. Interea mulieres quibuscum Ioānes, qui dictus est papa, uoluntatis suæ ludibriū exercebat, nō ignobiles & plures concitauerunt Romanos, ut Leonem summum & uniuersalē papam à deo & ipsis electum perderent, & Ioannem in urbē susciperent. Quod quū fecissent, deo miserante, ex eorū manibus est uenerabilis papa Leo liberatus, paucisq; ipsum concomitantibus, ad pijssimi Imp. misericordiā est profectus. Imperator deniq; sanctus tantum dedecus ægre ferens, tum ex domini papæ Leonis deiectione, tum ex Ioanne cardinali diacono, & Azone protoscriniario, quorū alterū manu dextera, alterū lingua, duobus digitis, naribusq; abscisis, Ioannes abdicatus defœdauerat, reparato exercitu, Romam redire disposuit: priusquā tamen sancti Imp. copiæ

Leo pulso Ioanni succedit

Munerū corruptela

Ro. strages

Io. eiecto Leo ne recipitur

essent congregatæ,uolens cunctis seculis innotescere dñs,q̃ iuste esset Ioan nes papa à suis episcopis & omni plebe repudiatus, quàmq̃ postmodũ iniu ste receptus: quadã nocte extra Romã dum se cum cuiusdã uiri uxore oble ctaret,in temporibus adeo à diabolo est percussus,ut intra dierũ octo spatiũ eodẽ sit uulnere mortuus. Sed eucharistiæ uiaticũ ipsius instinctu qui eũ per cusserat,nõ percepit:quemadmodũ à suis cognatis & familiaribus qui præsen tes erant,persæpe sub attestatione audiuimus. Quo mortuo,Romani omnes iuramenti quod sancto Imp.promiserant immemores,Benedictũ cardinalẽ diaconũ papam constituunt,insuper & iuramento nunq̃ se eum dimissuros, sed eum cõtra Imp.potentiã defensuros promittunt. Quo audito Imp.urbẽ uallauit,neminẽ qui nõ membris truncaret exire permisit: machinis & fame usqueadeo afflixit,donec Romanis nolẽtibus urbem reciperet, Leonẽ uirum uenerabilẽ debitæ sedi restitueret,ac Benedictũ summæ sedis inuasorem eius præsentiæ præsentaret. Residentibus itaq; domino Leone summo & uniuer sali papa in ecclesia Lateronensi,necnon & Imp.sanctissimo Othone,& epi scopis Romanis,Italicis,à Lotharingia & Saxonia,archiepiscopis,presbyre ris,diaconis,omniq́ Romanorũ plebe, quorum nomina superius ascribunt: aduenit Benedictus apostolicæ sedis inuasor, eorũ qui se elegerant manibus adductus,pontificialibus uestibus indutus. Quem Benedictus cardinalis ar chidiaconus tali est sermone aggressus, Qua tibi autoritate,quáue lege,ó in uasor,hæc pontificalia indumenta usurpasti,superstite hoc præsenti domino nostro uenerabili papa Leone,quẽ tu nobiscũ accusato & reprobato Ioanne ad apostolicatus culmen elegisti? num inficiari potes præsenti domino Imp. iuramento promisisse, nunq̃ te cum cæteris Ro.papam electurũ aut ordina turũ absq; illius filijq́ sui regis Othonis consensu? Benedictus respondit, Si quid peccaui,miseremini mei. Tunc Imperator effusis lachrymis,quàm mise ricors esset ostendens,rogauit synodũ,ne Benedicto præiudiciũ fieret. Si uel let & posset,ad interrogata responderet:quod si nõ posset,aut nollet,ac se cul pabilẽ redderet,tamen pro timore dei misericordiã aliquam inueniret. Quo audito,ad domini Leonis papæ pedes,ipsiusq́ Imp. idem Benedictus con cite procidẽs, se peccasse,seq́ sanctæ Ro.sedis inuasorẽ esse acclamauit. Post hæc palliũ sibi abstulit, quod simul cũ pontificali ferula quã manu gestabat, domino papæ Leoni reddidit. Quam ferulã idem papa fregit,& fractam po pulo ostendit. Deinde Benedictũ in terra sedere præcepit. Cui casulã, quam planetã uocant,cum stola pariter abstulit. Post aũt omnibus episcopis dixit, Benedictũ sanctæ & apostolicæ sedis Romanæ inuasorẽ, omni pontificatus & presbyteratus honore priuamus: ob eleemosynã uero domini Imperato ris Othonis,cuius sumus opera in sedẽ debitã restituti,diaconatus eũ ordinẽ habere permittimus,& non iam Romæ,sed in exilium destinamus.

Io. papa à dæmone necatur

Benedictus antipapa obiurgatur

Benedicti pœnitentia

FINIS EORVM QVAE EXTANT.

Epitome

EPITOME GERMANORVM, OPERA IACOBI VVYMPFELINGII SELETSTADIENSIS & suorum contexta, ac nuper per eruditum quendam recognita.

IACOBVS VVYMPFELINGIVS THOMAE VVOLPHIO Iuniori, pontificij iuris interpreti, summo amico, S.

IDENS Romanas, Venetas, Anglas, Pannonumq́ꝫ & Bohemorum, ac Francigenũ historias indies lectum iri, excitaueram nuper Sebastianũ Murrhonem, ut ex priscis historiographis, epitomen saltem rerum à Germanis magnifice gestarum comportaret: ne quum cæteræ nationes egregia maiorum suorũ facinora disseminare studẽt, nos ueluti somnolenti & parui animi, gloriæq́ꝫ auitæ contemptores, perpetuo dormitare uideremur. Morem mihi gesturus Murrho, quod cœperat, immatura morte interueniente, neqꝫ perficere potuit, neque reuidere. Ego itaqꝫ quicquid ille meo hortatu aggressus, tanquam fragmenta post se reliquit, cogitabamq́ꝫ in seriem distribuere, augere, & utcunqꝫ absoluere, tibiq́ꝫ mi suauissime Thoma dedicare, non solum ad gloriã nominis tui sempiternã: sed etiam ut omnes Germani in hac epitome antiquitates Germaniæ uideant, uitã nostratiũ Imperatorum legant, Germanorumq́ꝫ laudes, ingeniũ, bella, triumphos, artiũ inuentionẽ, nobilitatẽ, fidem, constantiã, & ueracitatẽ ediscant: atqꝫ ut his breuibus ansam præbeamus studiosæ posteritati, quo maiora indies studeant adijcere, & amplioribus rerum incrementis Germanorum laudes cumulare. Verum à Germanicis laudibus Argentinam, unde tibi: & Seletstadiũ, unde mihi origo est, cæterasq́ꝫ ciuitates ex hoc Rheni littore Galliam uersus sitas, nolumus exclusum iri, quoniam eas ab Octauiani ætate, Suetonio teste, Germani inhabitarunt: unde & Germaniæ nomen meruere. Et Plinius & Cor. Tacitus, Ammianus Marcellinus, Frãciscus Petrarcha, Blondus, Lupoldus, Hermannus, & Æneas Syluius, inter Germaniæ fines illas dinumerant. Ecclesia quoqꝫ Romana, inter Germaniæ metropoles Maguntinam, Treuerensem, & Agrippinam collocauit. Quumq́ꝫ summus pontifex legatos à latere ad Germaniam mittit, in his patriæ quoqꝫ nostræ ciuitatibus munus legationis suæ illi exercent: quod nisi Germaniæ pars essent, quas legati ad Germaniam missi dispensationes, indulgentias ac beneficiorũ prouisiones in eis administrant, irritæ uiderentur & inanes: nam & ad Galliã alij à nostris mittuntur legati, qui in nostris ciuitatibus partes suas nequaquã explent. Adde quod ipse Carolus Burgũdiæ dux, Maximiliani regis socer, ad principes ele

ctores perscripsit, sese & Germanum esse & dici uelle: cuius tamen terræ in hoc Rheni littore sitæ fuerunt, imò ipsarum ciuitatum & pagorum antiquissima nomina Germanicũ sonant,& minime Gallicũ. Et si uel Caroli magni, aut filiorum nepotumq; suorũ ætate, hic unquã Galli habitauissent, uersatũ fuisset & hic proculdubio Gallicũ idioma. At ubi nam inueniuntur ulla Gallicæ linguæ uestigia? ubi libri Gallici? ubi monumenta? ubi epistolæ? ubi epitaphia? ubi literæ contractuũ rerum urbanarũ & ciuilium aut feudorũ? sicut à septingentis & octingentis annis, Latinæ & Germanicæ linguæ apud nos monumẽta reperiũt. Nec mihi persuaderi potest optimos Sueuię duces, qui cathedralẽ apud Spiras ecclesiã, quicq; cœnobiũ diuæ Fidis in patria mea Seletstadio fundarunt & locupletauerunt, magnificas illas impensas, paternãq; substantiã in Galliã traducere, ac inter Gallos profundere uoluisse. Glorietur ergo ille mendicus blattero, qui nostrã Germaniã atq; famam discerpit, se & suũ patrẽ à Gallis descendisse. Nos mi charissime Thoma gloriabimur à maioribus nostris Germanis processisse: quorum in hac epitome mirificas & antiquas laudes, inter reliquas honestas lucubratiunculas, quas auidissime reuoluere soles, cum singulari uoluptate lectitaturum te confido, operamq; daturum, ut non solum propediem calcographia disseminetur, sed etiã doctissimis uiris Baptistæ Mantuano, Philippoq; Beroaldo Bononiensi pręceptori tuo in primis transmittatur ad gloriã Germanorũ sempiternam. Vale felix ex eremitorio diui Guilhermi Argeñ. viij. Kalend. Octobris. M. D. II.

Thomas Vuolphius iunior, Iacobo Vuympfelingio S.

OLENT qui doctrina & eruditione pollent, lucubrationes suas summis terrarum principibus inscribere, ut quæ effecerunt fiant uenerabiliora. Sic Iulius Pollux ad Cõmodũ Cæsarẽ de Grammatica scripsit. Sic Vitruuius ad Augustum de architectura. Sic Oppianus ad Antoninũ de piscibus. Tu uero, ut es omnis gloriæ & ampullosi fastus cõtemptor, epitomas Germanicas, opus mehercule & graue & eruditum sub nomine Thomæ tui, qui cum ærumnarum uarietate quotidie luctatur, publicare uoluisti: haud absimile quiddam à Platone agens, qui Phedoni Elidensi ex cohorte illa Socratica, quanq; is seruus fuit, eius tamen nomini illum librum diuinum De immortalitate animæ dedit. Dicam quæ sentio, nullo unquam munere fui magis delectatus: placeant alijs aurea, argenteaq; pocula, placeant uasa gemmata & thericlea, placeant structuræ magnificę, atq; his se oblectent: nos monumenta literaria laudamus, extollimus, admiramur, & hanc præcipue historiam quam multo labore & uigilia in Germanorum decus excudisti: nihil ea tersius, nihil accuratius scriptum. Perinde ex fide hic omnia narrantur, ac si fides ipsa dictasset. Quum iam defeceris mi doctissime Iacobe, exhibebunt te Epitomæ nostræ tanquam manu tuis posteris, ducentq; per ætates atq; urbes, ut te uideant qui nondum nati sunt, te

audiant,

audiāt, te laudibus prosequanť: facient mihi crede, ut semper sis in manibus, semper in ore uersetis hominū, & eorū maxime qui doctiores sunt & studia politiora amplectunť. Non deerūt fortasse qui parum id operis probabunt: nec te propterea laboris pœniteat. Noui quosdā in hoc orbe, penè dixissem in hac urbe, qui tametsi initiati sunt, & in classe ecclesiastica antesignani habentur, magis tamen ludo tesserario, aut chartulis lusorijs delectātur, quàm Hieronymi aut Cypriani scriptis. Sunt qui dum in æde sacra horarias preces psallunt, intus & in cute torquētur, quid uernula domi agat, & an piperatum egregie conditum sit, an bene salitū assabulum, an lucanicæ crassæ sint & delicatæ, an scitè pisces fricti. Et hi nihilominus quando nec generoso sanguine nec moribus nec doctrina sunt spectabiles: ubi literarū proceres conueniunt, quod cum summo dolore refero, primi accumbere uolunt, & subsellijs honoratioribus sedere, quasi locus ille eminentior splendorem ipsis afferat: quum ediuerso locum homo, non locus hominē exornet, quod & Damonidas apud Cheronensem Plutarchum non ignorauit, & canonica decreta testanť. Volui hæc obiter dicere, ne illi qui fortuna duce, quæ semper cæca est, uel officio uel dignitate præditi sunt, plus nimio sibi blandiantur & arrogēt. Impurissimis uiris, quod nemo ignorat, sæpe honores cōmittunť. Inde Græcanicum illud ac elegans adagium, Asinus mysteria uel sacra portat. Vale mi doctissime Iacobe, & succisiuis temporibus conde ac compone, quæ mox in tempore sis deprompturus: ut sic agas negocium posterorum, teq́ꝫ uixisse testeris. Vale iterum Argentinæ cursim ex ædibus nostris, Anno Christi M. D. IIII. pridie kalendas Ianuarij.

GERMANORVM QVINQVE ESSE GENERA, CAPVT PRIMVM

Ermani quinq́ꝫ constant generibus, Vindelico, quorū pars Burgundiones, à quibus profecti hi qui Gallias obtinent: seu apud Eduos & Ararin fluuium sedes habent, qui Germanorū coloni in ritus moresq́ꝫ Gallicos deformati sunt. Alterum genus Ingeuones, quorum pars Cimbri, Theutoni, ac Chaucorum gētes. Tertium Isteuones Rheno proximi, quorum pars Cimbri mediterranei: deinde Hermiones, quorum Sueui Hermunduri, Chatti, Cherusti. Quintum genus Peucini dicti Bastarnæ contermini Dacis.

Cimbri Germanorum uetustissimi uicere Græcos, Boios, Illyricum, Romanos consules & legatos plurimos, atque Hispanos. Caput II.

EX his fama uetustiores Cimbri, siue illi Theutoni, siue mediterranei fuerint, Homeri celeberrimi poëtarum ætate, uel paulo supra eius ætatem, militiam agitauere usque ad Mæotida paludem, suæq́ꝫ expeditionis moni-

menta, Cimmeriũ Bosphoron reliquere: nam Græci Cimbros κιμμερίους uocant: audacterq́ traiecto Bosphoro ad Ioniã usq; terram decursarũt, Sardibus captis, & Magnetũ gente à Treribus funditus deleta, quæ gens Cimmerica diu secundis rebus usa est. Cimbrorum clima ipse poëta insinuans, quod tenebrosum esset, sic memorat. Aëre & nebula cooperti sunt, Illis sol nunquam Phaeton sua lumina spargit, Perniciosa super nox semper tendiẽ istis. Habitãt autẽ in Germaniæ ora Cimbricũ Chersonnesum ab eis appellatũ inter Albis & Chalusi fluminũ ostia, inter Germanicũ Sarmaticumq; oceanũ. Hi sunt qui ad Ponti dexterã, mediterraneã regionẽ habitantes usq; in Ioniam excurrebant. Hos Scythæ ex his sedibus pepulerunt, Scythas aũt Græci, qui Panticapeum, & alias in Bosphoro urbes habitãt. De his nostris populis, multa apud Straboné reliquosq; Græcos historicos, apud Plutarchum Aristotelemq; philosophos legimus. Vtinã tantũ animi nostris Germanis principibus hodie inesset, ut quas Cimbri olim ob bellicam solũ gloriam subegerunt, hi pro Christi fide & charitate eas sedes ex Turcorũ manibus eriperẽt, quorũ hodie seruituti Ionia, Pontus, Græciaq; omnis, nõ absq; magna omnium Christianorũ regum ignominia miserabiliter & fœdissime subiecta est. Hæc commemorare libuit, uti nosceres, quanta nostrates gloria floruerint ante urbem Romã conditã, Syluijs Albæ regnantibus, anno centesimo sexagesimoq;. Hac enim ætate Homerũ Hesiodumq; poëtas inuenimus claruisse. Romanis autẽ rebus florentissimis, post Punica bella omnia, interq; sociale bellũ, quod fuit anno urbis conditæ sexingentesimo sexagesimosecundo, Boios Gallorũ populos, qui Hercyniam syluam inhabitarunt, Cimbri agmine facto inuasere, à quibus eiecti Istros & Scordiscos Gallicas gentes petiere. Tum Theuriscas & Thauriscos, & hos quoq; nationis Gallicæ, deinde Heluetios adierunt, uiros tum plurimo locupletes auro, cæterum in pace uitam agitantes: quumq; cõflatas hi bellicis artibus opes longe suis ampliores esse uiderent, Heluetios secum sollicitasse, præcipue Tigurinos, & Teygenos, quos uniuersos deleuere Romani, nõ tamen impune. Prius enim Cimbri gens uaga, populabundi in Illyricum, hodie Sclauoniam, uenerunt: ab his Papyrius Carbo consul cum exercitu fusus est. Deinde M. Iunius Syllanus, etiam consul aduersum Cimbros infeliciter pugnauit. Post id bellum Cimbri per legatos à senatu populoq; Romano sedem & agros postulauerunt, quorũ petitione spreta, Cimbri cum Tigurinis, quos ex Heluetijs secũ in militiam sollicitasse retulimus, in Galliam migrauere in fines Allobrogũ, ibiq; cum L. Cassio consule manus conserunt, eumq; cum exercitu trucidãt. Milites qui ex clade supererant, datis obsidibus, & rerum omnium dimidia parte, ut incolumes dimitterenť, cum Cimbris pacti sunt. M. Aurelius Scaurus consulis legatus, à Cimbris fuso exercitu captus, & in consiliũ ab his euocatus, quũ deterreret eos, ne Alpes Italiam petituri transirẽt, eo quod diceret

Romanos uinci nō posse, à Bolo Cimbrorū rege occisus est. Tum ab ijsdem hostibus C. Manlius, & Q. Seruilius Cepio, qui proconsulatū in Gallijs agebant, uicti prælio, binisq; castris exuti sunt: octoginta milia militū occisa, calonum ac lixarum (hi sunt militū ministri) quadraginta milia. Cimbri post eā uictoriā omnibus agris uicisq; iuxta Rhodanum ac Pyreneum uastatis, in Hispaniā transgressi sunt, ibiq; multa loca populati, à Celtiberis fugati, reuertentes in Galliam bellicosissimis Theutonis se coniunxerūt. Atq; C. Marij qui iā Iugurthā deuicerat, summa ui castra à Theutonis Ambronibusq; oppugnata sunt. Marius enim secūdo & tertio absens consul creatus, quarto consulatu contra Cimbros missus post defensa castra duobus prælijs circa aquas Sextias Theutonis Ambronibusq; deletis, Marius absens quintū cōsul creatus triumphum oblatum distulit, donec Cimbros uinceret, tantum roboris in Germanis fuit. Cimbri repulso ab alpibus fugatoq; Q. Catulo proconsule, qui fauces alpium obsederat, & ad flumen Atesim castellum editum insederat reliqueratq;, uirtute sua explicata fugientem proconsulem, exercitumq; prosequuti in Italiam traiecerunt: uerum iunctis eiusdē Q. Catuli, & C. Marij exercitibus, prælio uicti sunt, in quo cæsa traduntur Cimbrorum centum quadraginta milia, capta lx. Hæc sunt quæ Germani ad ea usq; tempora gessere.

De Ariouisto primo Germanorum rege qui contra Iulium Cæsarem pugnauit. Cap. III.

POstea Ariouistus Germanorum rex primus propter bellicas uirtutes amicus pop. Ro. à senatu salutatus est, C. Iulio Cæsare consule. Deinde prouinciam Galliam administrante, quū Heluetijs bellum inferret, Ariouistus cum Cæsare manus conseruit, uictusq; in Germaniam redijt. Crebra deinde bella cum Sueuis, Cæsare trans Rhenum agente, nihil tamen memoria dignum actum inuenio, quàm quod ponte Galliam Germaniamq; coniunxit. Germani equites ex nobilioribus, Cæsaris uirtute, uiriq; integritate moti, ei se coniunxerūt, quorū opera reliquis in bellis sępe usus, eorum etiam fortitudinem in Pharsalo contra Pompeium expertus est: præcipuo enim eorum auxilio Pompeianū Romanumq; militem superauit. In Philippicis etiā campis certatū est inter exercitum Cæsaris & Pompeij æquo marte. Quum aūt iussu Pompeij fusus à cornu erupisset equitatus, repente hinc signo dato, Germanorū cohortes tantum in effusos equites fecere impetū, ut illi esse pedites, hi uenire in equis uiderentur. Et ipse Cæsar in cōmentarijs, suis de Germanis quod ad bella imperterriti fuerint, dum cum eis bellū gerere cōstituisset, hanc eorū ad se fuisse orationem scribit, Germanos neq; priores populo Romano bellū inferre: neq; tamen recusare, si lacessantur, quin armis contendant: quod Germanorum consuetudo hæc sit, à maioribus tradita, quicūq; bellum inferant resistere, neq; deprecari: hæc tamen dicere uenisse inuitos, eie- 4. Com. in principio

ctos domo: si suam gratiam Romani uelint, posse his esse utiles amicos, uel sibi agros attribuant, uel patiantur eos tenere quos armis possederint: sese unis Sueuis concedere, quibus ne dij quidem immortales pares esse possint, reliquum quidem in terris esse neminem quem non superare possint.

Germani Cæsaris custodes eliguntur, Quintilium Varum, Drusumq́ Germanicum superant. Caput IIII.

OB singularem quoq́ peculiaremq́ Germanorū fidem & integritatem, D. Cæsar corporis sui custodes Germanos delegit, qui & Octauij Cæsaris simili curæ præfecti, usq; ad Varianam cladem permansere. Quintilius enim Varus, cuius Horatius meminit, cum tribus legionibus, à Cheruscis obtruncatus est. Salas fluuius Germaniæ est, inter quē & Rhenū Drusus Germanicus quū bellū gereret, uictor oppetijt: tam arduū est nostrates uincere: id quoq; bellum ante Quintilij Vari cædem gestum est. Vnde & cum Cornelio Tacito concludamus, Sexcentesimum & quadragesimum, inquit, urbs nostra agebat annum, quū primum Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone consulibus: ex quo si ad alterum Imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania uincitur: medio tam longi æui spatio multa inuicē damna non Samnis, non Pœni, nō Hispaniæ Galliæ'ue, ne Parthi quidē sæpius admonere: & subdit, Nec impune, C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium uersæ. Inde otium: donec occasione discordiæ nostræ & ciuilium armorū expugnatis legionū hibernis, etiam Gallias affectauere: ac rursus pulsi inde proximis temporibus, triumphati magis q̄ uicti sunt. Quæ laus maior dici potest, q̄ quod homo Romanus, linguaq́ Romana de Germanis triumphos actos esse, uere autem nunquam uictos fuisse asseuerat, nisi quantum beneuolentia, ac benignitate in fidem Romanæ nobilitatis adducti sunt.

Germani externos etiam reges pepulere. Cap. V.

REges etiam externarū gentiū Germani nō timuerunt. Quum enim magnus Alexander domuisset Triballos, Bœotiam, Thraciā, Spartanos, Thessalos, Achaiam, Peloponnesum, Ioniam, Lydiam, Lyciā, Ciliciā, Cappadociam, Cariam, Paflagoniam, maiorē & minorē Armeniā, Syriam, Ægyptios, Persas, Thauros, Hircanos, Medos, Sagas, Indos: deterritus tamen est aspectu & fama Germanorum, ad Danubijq́ ripam substitit: & qui omnem Orientem feliciter calcauerat, eius uim una Germania repressit, impetum compescuit, audaciam retardauit. Darius & Cyrus potentissimi Asiæ reges, traiecto Danubio, Germanos non ausi sunt attingere. Lisymachus rex maximus, quū ingenti coacto exercitu Danubium traiecisset, à Romechæte rege, non modo uictus, sed etiam captus est. Tanta fuit Germanorum

norum uictoria, tantæ eorum clades, qui Germaniam armis petierunt, ut na tum sit inter finitimos prouerbium: Male qui uelit pugnare, cum Germanis pugnet. Quumq; Germani omnium uictores inuictissimi haberentur, ueteres Romani Imperatores illud certatim enixissimeq; contenderunt, ut sicut Scipio ab Affrica Affricanus, & alter ab Asia Asiaticus: ita ipsi propter splendorem prouinciæ Germanici cognominarentur. Tyberius etiam Cæsar filiũ sibi natum, cupiditate eximiæ gloriæ Germanicum appellauit. Domitianus ac Nerua Cæsares titulis cæteris, quos senatus detulerat, repudiatis, solum Germanicum recepere, in quo uno plus ornamenti esse, quàm in cæteris prouincijs positum arbitrabantur. Prouerbium

De armatura fœminarum & puerorum Germanorum ab ipsa natura. Caput VI.

MEmoriæ proditum est, fœminas quoq; Germanas sumptis aliquando pro patria armis, ex integro uirorum pugnas instaurasse, & ad studia bellica prolem suã à primis incunabulis auspicatas esse, ueluti armis initiati & addicti, Martem singulare & præcipuũ belli numen coluere. Enimuero pe ritis astrorum constat uim atq; influxum Martis, hoc est, appetitũ quendam armorum, ardoremq; bellandi Germanis inesse, ut nõ solũ artibus ad arma sint idonei, sed natura ipsa ad rem militarẽ disciplinamq; bellicã geniti esse uideant. Eam ob rem Germanos à natura bellicosos Dionysius uocat. Inde etiam corpora eximia ac procera: uultus etiã, quãuis pace lætos, tamen bello terribiles, & oculos in pugna minaciores atq; incensos, & uocẽ ad terrorẽ plenissime incutiendum naturã dedisse uidemus. Huius non ignatus ætare nostra Bap. Mant. poëtarũ facile princeps ad Robertum Seuerinatem Veneti exercitus ducem, à Germanis uictum atq; fugatum, inquit:

Sed neq; te imbelles Indi mollésue Sabæi.
Pygmæi'ue breues rapiunt, uerum accola Rheni
Gens durata gelu, genus insuperabile ferro,
Quod totiens Romam tum cum ditione premebat
Europæ, Lybiæq; urbes, Asiamq; minorem
Terruit: hi superant Parthos, Thracumq; furores,
Quos Martem genuisse ferunt, hi spicula torquent,
Penthesyleæa non inferiora securi.

Germani Romanos Imperatores multos uicere. Cap. VII.

OCtauij Augusti fortissimæ quondã legiones contra Germanos missæ, apud Chetuscos à Germanis concorditer arma capientibus, ad internitionẽ sunt deletæ: & quæ reliquũ orbem usq; ad solis ortum perdomuerunt, uni Germanorũ exercitui pares esse nõ potuerunt. Ipseq; Octauianus omnes graues ignominias, cladesq; nõ alibi q̃ in Germania accepit, sed præcipue Varianã penè exitiabilẽ, tribus legionibus cũ duce, legatisq;, & auxilijs

omnibus

omnibus cæsis. Hac nunciata, Augustum adeo consternatum ferunt, ut per continuos menses, barba capilloq; submisso, caput interdū foribus illideret, uociferans, Quinti Vare, legiones redde, diemq; cladis quotannis mœstum habuerit. Lugubrem hanc Romanorū cladem, & insignē Germanorum uictoriam, apud Augustam Vindelicam contigisse opinatū est, cumq; locum Perleig, appellatum, eo quod illic perierint legiones, commemorat Otho noster Phrisingensis. Tiberius Augusti successor armis Vindelicos aggressus, Germanis insurgentibus, breui è Germania discedere coactus est. Vespasianus summus postea Imperator, à Claudio Cæsare cōtra Germanos missus, triginta & duabus pugnis uincere Germaniā nequiuit. Antonius Aurelius, & Alexander Cæsares, postulauere à Germanis auxilium, coactiq; sunt præsidia, & copias omnes ex oppidis concordis Germaniæ deducere, & nationē Germanicam æquis conditionibus in amicitiam societatemq; recipere. Traianus suscepto apud Coloniam Agrippinam imperio, non ui aut armis Germaniā coēgit, sed mansuetudine, liberalitate, & iustitia inaudita incredibiliq; eam mitigauit. Hæ res igitur laudi Germaniæ fuere, usq; ad salutis nostræ initia. Tu autē, ut religioni Christi addictū theologumq; decet, quid fidei, quid moribus humanis, artibus deniq; ac disciplinis humano contulerimus generi, à me iā explicari postulas. Fateor me tantis imparē rebus, sed quantum lectione percepi, memoriaq; suggeret, ad te perscribam. Tacebo autem quo pacto Rhetij, Noriciq;, Valeriano Imperatore salutato, Transalpinam Galliam, Lombardiam uulgo dicunt, discursarunt flammis populabundi omnia uastantes, Rauennam usq;: aut quas denique expeditiones cum Gothis, Vandalis, Hunnisq; gessere, inter quos Sueui, Heruliq; militarunt, & ex Germanis Alani: sunt enim alij Pontica natio, ex quibus Gothialani dicuntur Tarraconensem Hispaniam incolentes, quos uulgo Cathelanos dicimus. Fuere & Germani Langobardi, ut nomen sonat, licet ex diuersis Germanis gens collectitia, quæq; ex fortuna duces sortitetur, auspicijs Narsetis militantes, Totila Theiateq; Gothorum regibus oppressis, nomen Gothorum regnumq; ex Italia pepulere. Vtinam uerborum barbariem ut regnum sustulissent.

Errant qui id astruūt. Nam hæc clades nō accidit i Rhetia aut in Vindelicis, sed in saltu Teutoburgiensi, in Germania, autore Tacito

DE ANTIQVITATE BAIOARIORVM.

De Carolo magno primo Germanorum Imperatore post Græcos, & de inhumano facinore Gallorum Modernorum. Caput IX.

QVid de Pipinis, Carolis dicam, qui Germanorum ductores, Langobardorum potentiam, quæ collectitia, ut diximus, gens, toti Italiæ dominata est, comprimentes Desiderio & Aistulpho eorum regibus domitis uictisq;, ac in Germania custodiæ traditis, Ro. pontificibus sæpius rebelles, tandem sub iugum misēre, ducentesimū quartumq; post annū, quo in Italiā

uenerant

uenerant: Anno autem Christi D. CCLXXVI. Carolus enim magnus, cui Franconia natale solum fuit, Platina teste in Hadriano primo, Romam petijt expectatus ab Hadriano cum clero suo in gradibus sancti Petri, pedes pontificis exosculatur, omnes basilicas piè & religiose inuisit, ac muneribus quibusdam ornauit: quæ dono pater Pipinus Gregorio tertio dederat, eadē ipse amplioribus priuilegijs confirmauit, Desiderium ecclesiæ Romanæ persequutorem in exilium misit, Cassinum religionis causa diuertēs, omnia monasterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Mox deinde Carolus nulla interposita mora, in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam discessum rebellauerant, mouet, atque eos postquam à primo in eos bello triginta cum hac gente annos bellauerat, uictos iugū Christi subire coëgit. Id eò spectat, ut Carolum Germanum esse intelligas, nam Transrhenanus est: ideoq; magnifice res per eum gestæ nequaquam Francis modernis, sed Francis Germanis sunt assignandæ, à quibus hi Galli, qui Francorum regni titulo designantur, olim desciuere, uti & hodierna die cum Maximiliano Christianissimo Romanorum rege contra ius gentium humanā societatem integritatemq; defecerunt. Nam Maximilianus ex ea domo ac familia genitus est, de qua Caroli magni stirps propagata fuit. Carolus is est, qui Leonē tertiū à populo Romano fraude Pascalis Primicerij & Campuli presbyteri captum & cæsum, in Germaniamq; usq; ad Saxones (contra quos tum bellum Carolus gerebat) profectum egregio comitatu, Romam remisit. Mox deinde Carolus non diu moratus, per Magontiacos in Belgis positos, Noricumq; montem in Forumiulij descendens, Romā expectatus proficiscitur. Vrbem ingredienti, omnia certe, & merito quidem, honoris genera adhibita sunt. Octauo autem die postea, quàm urbem ingressus fuerat, in basilica Petri astante populo & clero, episcoporum omnium qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, sententias de uita & moribus pontificis rogat: uerum ob omnibus una uoce responsum est, sedem apostolicam omniū ecclesiarum caput à nemine, laico præsertim, iudicari debere: omissa autem ob tam graue responsum à Carolo quæstione, Leo pontifex qui id iudicium maxime expetebat, suggestū conscendens, ac euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit se omnium rerum quæ sibi obijcerentur insontē esse. Fuit is dies idibus Decembris, salutis anno octingētesimo. Dum autem hæc Romæ agerentur, Pipinus mandato patris, Beneuētanos duce Grimoaldo, finitimos suos uexantes aggressus, magnis cladibus ita perdomuit, ut ægre se mœnibus tuerentur, cui bello Vinigisinum Spoletinum ducē præficiens, ad patrem reuertitur, imperij coronam breui sumpturū. Nam pontifex Carolo optime de ecclesia dei merito, aliquam gratiam relaturus, quum uideret Imperatores Constantinopolitanos ægre id nomen tueri, ac ob eam rem urbem & Italiam ipsam magnas calamitates passam, in basilica Petri, post solennia

Francia Germanica dicere debebat

Maximilian.

solennia sacra populi Romani scito & precibus, ipsum Carolū magna uoce Imperatorē decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano, CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PACIFICO IMPERATORI VITA ET VICTORIA. Pontifex item hominem inunxit, unà cum Pipino filio, quem Italiæ regem solenni decreto pronunciauit. Quid gloriosius, quid laude dignius Germanis unquam accidere potuit, quàm propter pręclaras belli sacerdotijq́ue defensi uirtutes, supremi regni, & totius orbis monarchiam, summiq́ue principatus habenas & gubernacula meruisse, ac quoad secula stabunt possidere? Id certo constat, propter ignauiā Imperatoris Constantinopolitani à Græcis in Germanos Romanum imperium translatum esse.

Carolus magnus filijs suis regna distribuit, imperijq́ue fines decernit. Ca. X.

CArolus autē iam senio grauis, quum intellexisset Pipinū: quem, ut diximus, Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuū esse Ludouicū filium minorem natu, Aquitaniæ regem & imperij successorē: Bernardum uero nepotē Italiæ regē declarat, eiq́ue mandat, ut Ludouico rebus in oībus obtemperet. Fines imperij hos esse uoluit, in Gallia, Rhenū ac Ligerim q in Celtis oriens, eos à Biturigibus diuidit. In Germania uero, Danubiū & Sauū fluuios. His autē prouincijs, Aquitaniam, Gasconiā, magnā partem Hispaniæ, Cisalpinam Galliā, Saxoniā, utramq́ue Pannoniā, Istriam, Liburnos addidit. Maritima uero Dalmatiæ imperio Constantinopolitano subiecta erāt, quæ nūc pro magna parte Turcis seruiunt: in dedecus principū Christianorū, qui dū pro sua libidine decertār, magnā Europæ partē Mahumeranæ perfidiæ subiectam esse permittunt. Rebus autem ita compositis, dum Aquisgrani esset ualetudinis causa, propter aquas calidas quæ ibi scaturiunt, febre ac dolore laterum moritur, ætatis suæ anno lxxij. quinto Kal. Februarij. Salutis uero anno, D. CCCXV. Eius autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo beatę uirginis, quod ipse magnis sumptibus Aquisgrani extruxerat, sepelitur, hoc addito epigrammate, MAGNI CAROLI regis Christianissimi, Romanorum Imperatoris corpus hoc sepulchro conditū iacet. Fuit aūt Carolus (si eius res gestas tum domi tum foris inspicis) tantæ amplitudinis & integritatis Imperator, ut postea neminem superiorem, nedum parem habuerit. Adeo autem quum ei per ocium liceret, studijs literarum delectatus est, ut primus, suadente tamen Albino, gymnasiū Parisiense instituerit. Non dubito à te & abbate Spanheimensi in Catalogo Germanorū, de quo mihi scripsisti, consignatum esse Bonifacium archiepiscopum Maguntinum, qui Germanos ad Christi fidem conuertit. Neq́ue prætereas Rhabanum illustrissimum theologum atque poëtam, Strabumq́ue, & Haymonem, uiros in studio sacratissimarum literarum præstantes.

De Lodo-

De Ludouico Pio CAP. XI

Ludouicus Pius imperator ubi intellexit Stephanum quartum, Romanum pontificem in Gallias proficiscẽtem ad sese in Aurelianis aduentare, statim honoratissimum ei quemq; obuiam misit. Ipse uero ad primũ lapidem prodiens cũ hominem uidisset, ex equo descendit, atq; eum (data acceptaq; salute) cũ maxima ueneratione in urbẽ introducit, sustentatq; põtificem imperator, propter impetum multitudinis studio uidendi concurrentis. crucem magni ponderis magnæq; æstimationis sua impensa beato Petro dicauit. dedisse dicit Paschali liberã eligendorum Episcoporũ potestatem, quæ antea ex imperatorũ uoluntate pendebat. Ludouicus eñ natura clemẽs & humanissimus fuit, Ecclesiæ iura & dignitatẽ semper tutatus est. Instituit etiam ne Christi serui ulli seruituti humanæ subiecti essent, & ut unaquæq; Ecclesia suos prouentus haberet, unde sacerdotes uiuerent, ne ob inopiam rerum cultum diuinum desererẽt, neue ob necessitates quæstui sese dederent. Idem præterea Ludouicus octingẽtesimo ac trigesimo nostræ redemptionis anno synodum multorum Episcoporũ habuit, in qua uanitates uestium, luxusq; gemmarum, auriq; & argenti nimia pompa Ecclesiasticis interdictæ sunt. Vtinam nostris temporibus Ludouice uiueres. Sunt qui scribant rogatu Ludouici Gregorium sanctorum omnium celebritatem Kalendis nouembris instituisse. Ludouicus Bernardum fratrem, Italiæ regem, qui ab imperio defecerat capitali supplicio affecit: Episcopos uero huius factionis autores, qui Bernardum instigauerant, in monasteria relegauit. Filium suum primogenitum Lotharium, imperij socium sibi delegit in conuentu apud Aquisgranum habito. Misitq; ad pontificem Paschalem, à quo in Basilica Petri inungitur & Augustus appellatur. Moritur autem Ludouicus imperij sui anno xxxvi. Sepeliturq; Metis in Basilica beati Arnolphi.

De Lothario Primo. CAP. XII

Inter filios Ludouici exortũ est odium, propter imperij diuisionem. Cunque Ludouicus & Carolus contra Lotharium fratrem suum acerrime dimicarent, misit Sergius papa II. Georgiũ archiepiscopum Rauennatem, componendæ rei causa. Fratres totius regni calamitatem miserati, fœdera in hũc modum ineunt, ut pars illa occidentalis regni, quæ à Britannico oceano usq; ad Mosam flumẽ pertinet, Carolo obtemperaret, in eaq; etiam Francorum nomen maneret. utq; Ludouico Germania cõtingeret, usq; ad Rheni fluenta, & trans Rhenum quicquid genitor possedisset. Lotharius aũt cum imperij titulo, urbem Romam obtineret cum Italia, & ea parte Galliæ, quæ olim Narbonensis, nunc Romana prouincia uocatur. Huic autem addidere eam quoque partem, quæ inter Scaldim & Rhodanum fluuios Lothoringiæ à Lothario nomen accepit. Leo iiij pontifex accusatus de transferendo imperio ad Constantinopolitanos consilium inijsse, Lothario se purgans satisfe-

cit, qui ob id delatione quorundam impulsus, Romam uenerat. Dicunt nonnulli Lotharium iam grandem natu sumpto monachorũ habitu, filium Ludouicum imperatorem reliquisse. Vixit his temporibus Nodegerus Germanus primũ abbas sancti Galli, deinde episcopus Leodiensis, in sacris & gentilibus literis eruditissimus. Quique Ecclesiasticas prosas composuit, quæ in Germania ante Euangelium in sacrificio Missæ leguntur: eas enim ut legi in re diuina posuit. Nicolaus papa primus approbauit.

Nodegerus

Nicolaus

De Ludouico secundo CAP. XII

Ludouicus secundus, Lotharij primi filius, quem regni socium pater asciuerat, & in italiam cum ingenti exercitu miserat, cum urbi appropinquasset, ei obuiam honoris causa Romani ciues prodierunt. Sergius secundus pontifex, mutuo osculo, mutuaq; salute data & accepta, eum regem oleo sacro inungit, corona donat. Italiæ regem decernit. Approbauit Ludouicus imperator, edictum quo Nicolaus primus instituit, ne princeps ullus secularis aut imperator, concilijs clericorum interesse auderet, nisi de fide ageretur. Cumque Nicolao mortuo Romani Hadrianum secundum uirum sanctum elegissent, misit Ludouicus imperator literas, quibus Romanos ad modum laudabat, quod summum pontificem sanctè & integrè creassent, non expectato aliorum uoto, qui forte ea in re ob ignorationem personarum minus iudicij habuissent. Qui enim fieri posse dicebat, ut peregrinus & hospes dignoscere posset in aliena Republica, quis potissimum cæteris præferendus sit. Sententia imperatore digna.

Sergius II

Nicolaus I

Hadrianus II

De Carolo tertio. CAP. XIIII

Mortuo Ludouico, Carolum eius filium Ioannes octauus, quo ei liberius in urbe uiuere liceret, imperij corona donauit. Tertiusq; Carolus appellatus est. Qui postea in Normannos exercitum mouens, Franciam & Lothoringiam uastantes, ita eos perdomuit, ut Rothifredus eorum rex, pacem petere & fidem Christi suscipere coactus sit, quem imperator Carolus in gratiam recipiens, baptismatis fonte leuauit, & filiam in uxorem dedit. Hic Carolus multa monasteria condidit, ac rem diuinam auxit: sed hæc eius præcipua laus, quod multos ad scribendum impulit. Nam & ad suam instigationem Milo beati Amandi monachus, eiusdem sancti uitam accommodatè scripsit. & Ioannes Scotus quædam nostræ religionis acutissimè disputata grauissime composuit.

Milo

Ioãnes Scotus

De Arnolpho septimo à Carolo Magno imperatore. CAP. XV

Arnolphus septimus à Carolo Magno imperator, primo quidem strenue, sumptis armis Normannos rebelles perdomuit, uerum mox in Ecclesiasticos sæuiens, dei nutu pediculari morbo, quem Græci φθειρίασιν uocant breui cõsumptus est, relicto Ludouico filio successore. Non inuenimus quempiam filios filiorum suorũ uidisse, aut feliciter tandem mortuum, qui clerum,

qui

qui ecclesiam, qui dei ministros persecutus, dãno uel cõtumelijs eos affecisset.

De Ludouico tertio Arnolphi filio. Cap. XVI

LOdouicus in imperio suffectus, nusquam legitur coronam accepisse, tamen cum Berengario Foroiulianorum duce, qui à Longobardorum regibus originem ducens, auitum paternumq́ꝫ regnum repetebat, armis decertauit, & primo Berengarium uicit atq; superauit. Mox apud Veronam renouato prelio, Ludouicus magna suorũ clade superatur, ac oculis genitalibusq́ꝫ priuatur, sicut Germanorum annales referunt, ne successorem sibi generare posset: qua uictoria, regnum Italicum iterũ ad Longobardos peruenit, annos ferè post centum à Caroli morte, à quo tempore ignaui principes apud Germanos, Italos, Francosq́ꝫ occidentales fuere, pariter & in Petri sede.

De Henrico primo Cap. XVII

HEnricus Germaniç rex, ab hac ignauia liber & immunis, Hungaros qui Alemaniã Saxoniamq́ꝫ populabãtur, apud Meresburgã ingẽti clade superauit. Eodẽ ferè tẽpore Rudolphus Burgundionũ rex, Berengariũ secundum ex Italia in Hungariam pepulit. Quo mortuo Berengarius tertius Berengarij primi ex filijs nepos, Italico regno potitur, Anno D.cccc.xxxv

De Othone primo Cap. XVIII

HIs ignauis principibus, successit Otho Germaniç rex, ex nobilissima Saxonum domo qui Venceslai Bohemorũ regis mortẽ ultus est, eo maximo tempore, quo Romanæ sedi Stephanus octauus pontifex præfuit, qui & ipse Germanus erat. Quũq́ꝫ Berengarius Henrico Bauarorũ duce fugato, Italia potitus imperatoris sibi nomen usurparet, filiumq́ꝫ Adelbertũ Italiæ regem dixisset, coniecta in carcerem Adelhaida Lotharij fratris filia, ne Papiam urbem dotalem repeteret, Agapitus pontifex, Italiæq́ꝫ proceres ob tantam Berengarij superbiam, omnia sibi contra ius phasq́ꝫ uendicantis, Othonem Germanum regem in Italiam uocant: qui quidem per Forumiulij, cum quinquaginta milibus hominum prouinciam ingressus, deturbatis statim è regno Berẽgario & Adelberto, Adelhaidam Lotharij filiã è carcere ductã, in uxorẽ accepit: ex qua postea filiũ suscepit, cui Othoni secundo nomen fuit. Otho tamẽ Italia discedẽs hac modestia usus est, ut Berẽgario & Adelberto gubernandæ prouinciæ arbitriũ permiserit, cõpositis inter pontificem & Berengariũ rebus. Idem Otho Ludouicũ Franciæ regẽ magnis eò propere deductis copijs iuuit, quẽ proceres prouinciæ, adiuuante Hugone Parisiorũ comite, ipsius Othonis sororio propè è regno depulerãt. Otho enim tum magno in precio erat domito Boheslao Bohemiæ rege superatisq́ꝫ tribus grauissimis prælijs Hũgaris Germaniã uastãtibus, ac captis tribus eorũ regulis, quos Germani, cõtradicente imperatore, uitã laqueo finire coẽgerũt. Interim mortuo Romæ Agapito, Octauianus pontificatum occupat, assumpto sibi Ioannis duodecimi nomine; homo sanè ab adolescentia omnibus probris ac

turpitudine contaminatus, uenationibus magis, si quid temporis à libidini-
bus supererat, deditus quàm orationi. Hac indignitate moti duo cardinales,
Othonem literis obsecrant, ut clerum populumq; Romanum, è manibus
Ioannis duodecimi, simuletiam Berengarij tyrannide uendicare conet. Hanc
ob rem Otho in Italiam mouēs, primo quidem Berengarium & Albertum
filium in potestatem suam redegit, alterumq; Constātinopolim, alterum in
Austriam relegat. Mox urbem ingrediēs, ab ipso Ioanne honorificentissime
suscipitur, coronaturq;, accepto Germaniæ Pannoniæq; titulo, quod reliqui
imperatores deinceps obseruarunt. Otho autē composito aliquantulum sta-
tu ciuitatis, cum Ioanne secreto collocutus, hominem primo blande appellā-
do, à flagitijs deterrens, ad uirtutem adhortabatur: uerum quum nequaq;
moueri è sententia uerbis eum cerneret, ad minas conuersus concilium indi-
cit, conuocatis Italiæ Episcopis, quorum iudicio uita sceleratissima hominis
dijudicaretur. Is itaq; iudicium bene sentientium reformidans, in Hernicos
aufugit, in syluisq;, more feræ, aliquandiu delituit. Hanc ob rem Otho, per-
suadente clero, Leonem Romanum ciuem Lateranensis ecclesiæ scriniarium
pontificem creat. Ioanne autem post discessum imperatoris, à suis amicis re-
uocato, & paulo post infeliciter mortuo, Romani in eius locum Benedictum
subrogant, idq; ab imperatore qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt.
At imperator iratus Romanos tanq; iniusta postulantes à se repulit, eosq;
ferro & flamma omnia circa urbem posita uastans compulit, eiecto Benedi-
cto, quem secum in Germaniā exulem duxerat, Leonem suscipere, adactos
sacramento, nil se earum rerum immutaturos, quas ipse imperator in re pon-
tificia constituisset. Leo autem statim Romanorum inconstantiam pertesus,
eligendi pōtificis auctoritatem à clero populoq; Romano ad imperatorem
transtulit. Leone uero mortuo Ioannes tertiusdecimus pontifex, Romano-
rum quoq; seditionibus fatigatur. Accersito enim Iofredo Campaniæ co-
mite, Lateranenses ædes ui irrumpente, Ioannem capiunt, captumq; primo
in Hadriani molem, quam sancti Angeli Castellum uocāt, perducunt, mox
in Campaniam exulatū mittunt. Otho cognita pontificis calamitate, cū O-
thone filio ingentibusq; copijs Romam perueniens, Consules & præfectum
cum decarchonibus, quales sunt qui regionibus urbis Romanæ præsunt, in
uincula coniecit, sciturus coniurationis capita. Quæstionum autem re cogni-
ta consules in Germaniam mittuntur, Decarchones uero laqueo suspensi,
pœnas statim dedere. Petrus autem urbis præfectus, malorum omniū fons
& origo, diu cum ignominia per publica urbis loca tractus, ac uirgis cæsus,
in Germaniam uinctus mittitur. Misit Otho filium suum cum exercitibus
in Italiam, ut Sarracenos ex ea pelleret: nec contentus erat Otho filius, Sar-
racenos cędere, sed Græcos quoq; qui cum Mauris fœdera inierant, grauissi-
mis prælijs ita perdomuit, ut eos ferè omi Calabria & Apulia eiecerit. Otho
deinde

deinde egregius adolescens, Nicephorum Constantinopolitanum imperatorem pepulit, & Ioannem filium in imperio confirmauit, Theophaniamque sororem in uxorem accepit, quam Ioannes tertius decimus una cum Othone marito apud Lateranensem basilicam corona imperij ornauit, annuente Othone sene, qui filium consortem imperij fecerat. Otho uero pater in Germaniam proficiscens senio confectus, optimus princeps, & acerrimus ecclesiæ Romanæ defensor, Viennæ moritur.

De Othone II Ca. XIX

OTho secundus primi Othonis filius, Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum, perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lotoringiam Romani imperij prouinciam occupauerat, Aquisgranensemque agrum populatus fuerat. Otho autem superato Lothario, uastatisque Suessionum agris, ac incensis Parisiorum suburbijs, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam fluuiũ nonnihil incommodi accepit. Deinde uero comparato maiori exercitu, in Italiam contra Basilium & Constantinum Græcorum imperatores ueniens (qui iam Calabriam & eam Italię partem quæ ad Siciliam uergit occupauerant) dum apud Basentellum pugnaretur, propter desertionem & fugam quam Romani & Beneuentani cœperant, superatus est: & ascensa scapha captus, beneficio linguæ (Latinam enim & Græcam calluerat) Diuique Petri patrocinio quem inuocauerat ereptus est. Deinde comparato ingenti exercitu, in desertores Italos animaduertere decreuit: potissimum in Beneuentanos, à quibus initium fugiẽdi factum fuerat, dum apud Basentellum contra Græcos pugnaretur. Itaque in Beneuentanos conuersus, urbem capit & incẽdit: translato inde corpore diui Bartholomei, Romæque in insula Tyberina collocato. Moritur paulo post Otho Romæ, & in uestibulo beati Petri (paradisum uocant) labro Porphyretico quod adhuc introeuntibus ad læuam apparet, honorificentissime sepelitur.

Lotharius

Corpus sancti Bartholomei

De Othone III Ca. XX.

GErmani qui tum in urbe erant, Othonem filium imperatorem eligunt. Cuius authoritate Bruno ex Saxonum genere, Romanus pontifex creatur: Gregorij quinti nomine desumpto. Othone autem in Germaniã abeunte, Crescentius denuo cũ summa potestate à Romanis Consul decernit: qui statim Ioannẽ quẽdã natione Græcum pontificem creat: Gregorio reiecto. Qua indignitate motus Otho, magnis copijs in Italiã uenit: Crescentium cum Ioanne in molem Hadriani, quod est castrum sancti Angeli, fugientem obsedit, acriter arcem his qui in præsidio cum Crescentio erant defendentibus. Tandem sub spe ueniæ deditione facta, dum ex arce ad imperatorem se conferunt: Crescentius à multitudine multis uulneribus confoditur, Ioannes pontificatu deijcitur Gregorio restituto. Gregorius iste cognita imperij imbecillitate, uarietateque fortunæ, utque is qui cæteris uirtute præstaret,

Gregorius V

Crescentius.

Ioãnes. XIIII

præesset etiam dignitate, sanctionem retulit haud abnuente Othone de imperatore deligendo: Anno Christi M. I I. quam usque ad nostra tempora seruatam uidemus, uidelicet solis Germanis licere principē eligere, qui Cæsar & Romanorū rex appellatus, tum demū imperator & Augustus haberet: si eum Ro. pontifex inunxisset: Neque hanc electionis authoritatem electoribus deinceps Ro. pōtifex adimere potest. Quis enim dedit populo Romano imperatoris eligendi potestatem, nisi ius & diuinum & naturale.

De defectione stirpis Caroli magni in Gallijs: deque indignatione Gallorum in electorum institutionem. Ca. X X I I.

QVamuis autem, magnanimo, cōstanti, & ueraci populo, nationique, potius quàm pusillanimi, leui & uersipelli, ecclesiæ patrociniū imperiūque Romanum commissum esset: tulere tamen id iniquo animo Franci occidentales, quos nunc Gallos uocāt. Verum quoniam in Ludouico Lotharij filio, genus Caroli magni in Gallijs defecerat, regimenque Galliarum ad Hugonem ducem, cognomento Caputium uenerat, repetere imperium destitere. Nec indigne, cum uera Caroli stirps sicut à Germanis ortum & originē habuit, ita in Germania permansit: in tribus quidē nobilissimis illustrissimisque & potentissimis, Saxoniæ, Bauariæ, Austriæque domibus. Crebris enim uictorijs, nunc Saxones, nunc Bauaros Carolus magnus deuicit, quibus ex suis cognatis duces designauit: à Francis autem orientalibus qui Germaniam incolunt, ipse Carolus genus duxit. Omnesque Franci transrhenani à Troiana stirpe post Ilium captum, longa serie progeniti. Caroli autē, & huius patris Pipini genus ex Austrasia fuit, sicut Blondo placet, & Robertus Gaguinus asseuerat: qui & apud reges Francorum summo magistratui præpositus extitit, quē sub priscis regibus Magistrū domus appellauere. Beatus Arnolphus ecclesiæ Metensis X X I X episcopus, cum ante adeptū pontificatū, huic quoque magistratui præfuisset: ex legitima coniuge duos filios procreauit, Anghisum & Clodulphū. Anghisi huius nomen ab Anchise patre Aeneæ (qui à Troia in Italiā uenerat) credit esse deductū. Anchisus genuit Pipinū, quo nemo unque fuit audacior: ex illo Carolus nascitur uiris fortissimis conferendus: q inter maxima bella quę gessit, ita pręcipue Sarracenos cōtriuit, ut usque in hodiernū diē, gens illa truculēta & perfida, Francorū arma formidet. Hic itaque genuit Pipinū fortitudine sapientiaque clarissimū. Is Vascones cum principe suo Vaifario perdomuit, miraque facilitate debellauit.

Hugo Caputius · *Saxonia. Bauaria. Austria.* · *Blondus.* · *Robertus Gaguinus* · *Arnolphus Metensis* · *Anchisus* · *Pipinus* · *Vasco*

Carolum magnū & Pipinū patrē suum fuisse Germanos. Ca. X X I I

HVic Pipino, filius fuit Carolus magnus, quem ut Germanū fuisse luce clarius intelligant, qui Gallum eum arbitrantur, audiant coniugū liberorumque eius nomina, quæ germanica sint, non solum uoce, sed & significato fuisse. Carolus ex Hildegarde coniuge, quatuor filios, & filias quinque procreauit. Habuit tamen ante legale connubium ex Himeltruda nobili puella,

filium nomine Pipinum. Natorū sanè quos ex Hildegarde genuit, ista sunt nomina. Primus Carolus patris ac proaui uocabulo nuncupatus. Secundus item Pipinus. Tertius Ludouicus, qui cum Lothario in infantia mortuo, uno partu est genitus. Mortua autē Hildegarde apud urbem Metensem, in beati Arnolphi oratorio requiescit. Vbi & duæ Pipini filiæ humatę sunt: Rodthaid una, altera Adelheid appellata. Cum hæc nomina quiddā apud nos significent, & apud reliquas nationes sint barbara, consequens est non à gallis parentibus, sed Germanis inuenta, & liberis indita fuisse. Hæc ex annalibus Metensium hausimus. quā ob rem Vrbanus secūdus in consilio Claromontensi Carolum germanum fuisse, inter orādum cōmemorauit, quod & M. An. Sabellicus in Venetorum historia narrauit. Taceo q̄ Carolus in Germania natus in ea crebram (dum per bella licuit) moram faciens, in Germania quoq; sepultus, Mensibus & uentis Germanica per sese indidit uocabula. Multasq; sacras ædes, multa sanctorum patrum cœnobia, Carolus & filij nepotesq; eius, in Germania, in Ringauia, & Francia transrhenana siue orientali, & apud Magonum instituerunt, fundarunt, dotauerunt, extantq; hodie arx & ciuitas ab eo in Francia orientali sub episcopatu Herbipolensi extructæ, quæ à suo ipsius nomine adhuc Caroli ciuitas, & arx Caroli nuncupantur. Nemo uero credat Gallos aut Francos occidentales, in Germania transrhenana ditiones & potestatem habuisse, non paterentur id Baioari, Sueui, ac Franci orientales, homines utique magnanimi ac constantissimi, uiros è Gallijs per Rhenum aduenientes, sibi dominari: quos neque Iulius, neque Augustus subiugare potuerunt. At Franci transrhenani, qui sunt orientales, in Gallia dominati sunt, arcésque & urbes & authoritatem in manibus suis tenuere. Dum enim rex quidam Francorum occidentalium regno inutilis à Pontifice deponeretur, Pipinum Caroli magni imperatoris patrem ex Austrasia, quæ Germaniæ pars est, ortum in eius locum substituit: cuius rei sacri canones, & Baldus acutissimus iurium interpres, Blondus Forliuiensis, & multi doctrina præcellentes uiri subscribunt. Itaq; Germani Gallis, non Galli Germanis dominari ceperūt. Adde quod & Innocentius tertius Romanum imperium à Græcis in Germanos translatum refert in personam quidem magnifici Caroli. Eum ergo germanum fuisse liquido comprobatur, ipsumq; patrem suum, Pipinum ex Germania natum, frequentatissimo prouerbio coniectari potest: quo nostrates uel pueri crebro alterutrum colloquuntur, huiusmodi uerbis: etiam si haberes prudentiam regis Pipini, uulgo pippis. Et Aeneas Syluius in capite historiæ Bohemorum asseuerat, Francos siue Gallos ex Germanis descendisse. Errant igitur uehementer pleriq; etiam nostratium, qui Alsatiam, qui nobilem Argentinam, qui cæteras terras à sinistro rheni latere sitas (quæ ad Romanum imperium, & ad nationem germanicam spectant) sub dominium

Rodtheid

Vrbanus .II.

Herbipolis Caroli ciuitas

Innocētius 3

Aeneas Syluius

Gallorum,& regnum occidentalis Franciæ pertinere arbitrantur. Audacter igitur Caroli gentem nobis uendicemus, nec finamus superbos gallos sibi arrogare, quod nostrum est, legemq; Faniam de plagijs intēdamus. nititur enim gallicus fastus cuncta sibi contra ius & fas usurpare. Memoriæ enim proditum est, & Aeneas Syluius palàm scribit, nullam esse gentē quæ Gallorum superet ambitionē. Scribit præterea Flauius Vopiscus quod non prætereundum duximus, Proculum imperatorem occisum prodentibus Gallis, quibus familiare esse ait, ridendo fidem frangere. eosdem nouarum rerum cupidos Iulius Capitolinus refert. Sed missa istæc faciamus. redeo iam ad germanos qui huic inclitæ genti successere.

Apud Vopiscū legitur frācis. Et intelligit de francis Germanis, nā eo tēpore nōdum in Galliā transierant.

De Henrico sancto. Ca. XXIII.

PRimus igitur occurrit Henricus ex ducibus Bauarorum, qui secundum institutionem Gregorij V ex superius dicto senatusconsulto, maioris denique autoritatis Hortensia lege, primus ad imperium sufficitur: De cuius uita moribusq; nihil mihi dicendum assumo: supra enim uires pondus est: cū ob sanctitatem uitæ in numerum sanctorum relatus sit: & ne solam ei uirtutem suffragio fuisse intelligas, genus etiam Othonis cōtingit. fuit etenim magni Othonis ex fratre nepos. Et ne ob pietatem religiosissimamq; uitā res bellicas neglexisse credatur, compositis rebus germanicis in Italiam mouit, acceptaq; imperij corona Sarracenos à Capua expulit, ac Bubaganū Græcorum ducē, qui Mauris fauerat, acri prælio superatū, adeo persecutus est, ut eum quoq; Troia spoliauerit, quam is condiderat, in eo loco ubi quondam Amilcaris filij Hannibalis castra fuere. Moritur autē sanctissimus rex, una cum Kunegunde coniuge sacratissima muliere, anno imperij octauo.

Lex Hortēsia

Capua

De Conrado Sueuiæ duce imperatore. Ca. XXIIII.

POst huius sancti uiri mortem triennale interregnum fuit, cum electoribus minime constaret quem potissimum deligerent. tandem legitimis suffragijs, Conradum imperatorem creauere, qui Franciæ orientalis & Sueuiæ dux fuerat: & ne cum Gallis quispiam erret, exploratū est omnes rheni accolas Francos uocari: præcipue uero Alsates conterraneos nostros. Quod si perpetuam historiam scriberem, uero certius id demonstrarem. Nomen enim Francus liberum denotat. Scimus autem inter cunctos Germaniæ populos, Alsates Romana libertate pollere. Conradus princeps strenuus, & in re militari præstans (qui apud Henricū diu ordinū dux fuerat) ad imperium suffectus, primo pacē teneri edita lege sanciuit. Et quia post mortē Henrici multæ ciuitates Italiæ ab imperio desciuere: coactis copijs, quas prius sub Henrico duxerat in Italiam descendens: primo in Mediolanum mouit, ciuitatem obsidione cinxit, excidium & interitum urbi interminatur. Suadente autem Coloniensium antistite, cui ob id diuum Ambrosium in uisione apparuisse dicūt, obsidionē soluit. profectus deinde Romā accepta imperij corona

Rhenus

Alsates

Francus

Mediolanum

Coloniensis episcopus.

S. Ambrosius

corona, à Ioanne pontifice in Sclauos & Vngaros mouit, qui deficientibus rebellantibusq́ Italis auxilia præstiterant, eosq́ breui perdomuit. Ea tempestate Rudolphus Burgundionū dux, suorū seditionibus uexatus, fidei patrociniōq́ Conradi se submisit: qua de re prouincia Burgundiæ deinceps imperialis aliqua ex parte dicta est, maxime ea quę ad Pyrrhetensem comitatum inter Dubidem sita est. Persecutus deinde est Lupoldū comitem de Kalbo, quod ab eo initium turbatæ pacis, ocij & quietis ortū fuerat. cuius filius Henricus, patre exule, rusticamq́ uitam ducente, Conradi filiam uxorem duxit, diuino nutu, tandemq́ ad imperium (quamuis bis ad occidendum traditus esset) peruenit. Romanis etiam Conradus exitiū interminatus est, si diutius (quemadmodum cœperant) pontificem seditionibus uexassent. Moritur Conradus anno nostræ redemptionis M. xxxix. pridie nonas Iulij in templo Spirensi quod fundarat & dotauerat sepultus.

De Henrico secundo imperatore, Cap. XXV

HEnricus imperator gener Conradi, in loco natiuitatis suæ monasterium condidit, nomine Tempe ceruorum (uulgo Hirschouu) in Hercynia sylua adhuc extans. Mouit deinde in Bohemos exercitū, quoniam rex eorum Polonos iniussu suo uastauerat, decertans primo dubio Marte cum eorum duce Bisetislao: deinde anno sequenti, maioribus copijs collectis, transmissa sylua, ferro ac flammis cuncta uastauit. Tum certamine commisso, ducem superat & capit, uectigalemq́ factū dimisit. Domitis deinde Hungaris, in Italiam cum magno exercitu ueniens, habita synodo Benedictum nonū, Syluestrum tertium, Gregorium sextū, tria pessima teterrimaq́ monstra abdicare se magistratu coëgit. Sindegerumq́ Germanū Bambergensem Episcopum in Petri sede pontificē collocat, Clementem secundum appellatū, acceptaq́ ab eo imperij corona, Romanos in sua uerba iurare coëgit, pontificum electioni nequaq́ se interfuturos, nisi iussu imperatoris. Considerabat enim bonus princeps eò rem deuenisse, ut factiosus quisq́ ac potens corruptis suffragijs, summam dignitatē niteretur adipisci: quæ nisi diuino nutu, tū sanctitate uitæ, tum doctrina bene meritis demandari non deberet. Inde in Apuliam profectus conductis militibus qui Sarracenis hostibus resisterent, in Germaniam est reuersus: quo abeunte, Romano pontifice ueneno sublato, Damasus sine legitimis cleri populiq́ suffragijs, atque imperatoris iniussu, pontificatum occupat. Romani eius causa legatos ad imperatorem mittunt oratum ut pontificem sibi daret.

De Leone IX. Germano electo in consilio Maguntino. Cap. XXVI

HAbita synodo Germaniæ Galliæq́ præsuum in Maguntiaco, statim Brunonem Episcopum Tullensem pontificem creat, Leonem nonum appellatum. Hic Leo ex Alsatia genitus est ex comitibus de Dabisburg, sicut ipse in Bulla propria quæ est in cœnobio Altdorffensi Argentinensis

dioecesis

diœcesis mentionem facit, quam ego ipse Ia cobus Vuymphe. Seletstad. & uidi & legi. Multaq; eius monumenta extant: locus est Sanctę crucis appellatus, ubi monasterium monialium instituit, quod paulum supra nostram ætatem defecit, redactiq; sunt census ad Decani administrationem. Multæ ibidem reliquiæ à Leone loco donatæ sunt. Tres arces iuxta Marpachium & Egisheim uidemus, in quarum una diuus Pancratius frequentissime colitur, per Leonem consecrata. Quare semper Alsaticis papa Leo in ore est, ab anno Christi M. xlix. ex Alsatia enim natus est, multisq; miraculis clarus, de nostraq; patria optime meritus: qui & nonnulla contra hæreses Græcorum que errores scripsit, innocentia, pietate, mansuetudine, hospitalitate nulli secundus. Deniq; apud deum adeo clarus, ut angelos cantantes (ego cogito cogitationes pacis) audire, & Christū in paupens leprosiq; specie hospitio excepisse meruerit. In religionis & fidei rebus adeo diligens solersq; fuit, ut Berengarium quēdam de fide nostra male sentiētem damnauerit, Constantinopolitanumq; imperatorem suis monitis impulerit, dominicū sepulchrum Hierosolymis à Barbaris fœdatum corruptumq; restituere. Idem Leo Argentinæ ædem sancti petri Iunioris anno M. L. dedicauit, maximas concedens indulgentias. Moritur hic uir sanctus, quinto sui pontificatus anno.

De Victore secundo Germano antea Globhardo qui Simoniacos priuauit. Cap. XXVII

LEoni nono Victor II. suffectus est patria Bauarus, iussu Henrici Romanoq; plebiscito. Quem multos Episcopos Simoniaca labe infectos è magistratibus deiecisse constat. Hunc etiam Victorem in Germaniam uenisse legimus, ibiq; Henricum III. Henrici secundi imperatoris filium, Cæsarem creasse. Quamuis nonnulli id legato eius Hiltebrando ascribant, cum quo postea pontifice & Gregorio septimo super iure electionis Romanorum pontificum multis contentionibus decertauit. Quandoquidem potestatem in bonum Reipub. per priores pontifices imperatori traditam, ad populum clerumq; Romanum Gregorius transferre niteretur. His temporibus floruere Burchardus Vuormatiensis, & Bruno Herbipolensis Episcopi, docti ac boni, & Hermannus Cōtractus, acutus mathematicus, qui & de quadratura circuli scripsisse perhibetur.

De Henrico III. & Mathilde, Cap. XXVIII.

HEnrico tertio admodū iuuene ad imperium sublimato, cuncta agebantur per Agnetem matrem eius, quæ mulierum prudētissima optimum quenq; ad prouinciarū prefecturas instituit, principesq; & Henricū filium in officio cōtinuit. Qui accepta imperij corona, toto tēpore pōtificatus Nicolai secundi Allobrogis, qui Stephano nono Lotharingo Germano reiecto Benedicto successerat, nihil contra Ecclesiasticos molitus est. Nequaquam hic silentio prætereibo Stephani Romani pōtificis memorabile factum, Is enim pontificatu

pontificatu adepto, statim Mediolanensium Ecclesiam (quæ à Romana ducentis ferè annis desciuerat eò redegit, ut Romanæ obtemperaret tanquam ueræ omnium Ecclesiarum parenti ac altrici. quam usque huc tanquam pientissimam matrem uti uera filia obseruauit. Vtinam & nostro seculo Romanus pontifex & principes nostri, qui Christiani dici uolūt efficaciter tandem cogitarent, de reducendo Boemiæ regno sub Ecclesiæ Romanæ sanctam ac indiuisam unitatem, siue id pietate & clementia, siue armis & bello commodius fieri posse uideretur. Nec silebo Beatricem Henrici II. sororem filiamq; eiusdem Beatricis Mahtildim, ex Bonifacio nobili ac potentissimo uiro Luca oriundo progenitam, nuptamq; Gotfrido clarissimo uiro, quæ matronæ pudicissimæ cum ab omnibus historicis passim decantatæ sint, merito à nobis quoq; collaudabūtur. Hæc est illa Mahtildis, quæ à Radicophano Senensis agri oppido, Ceperanum usq; interiacentem terram Romanæ donauit Ecclesiæ, quod beati Petri patrimonium sequentes appellarunt. Hæc est illa Mahtildis, quæ cum Ecclesia Romana sensit, eo tempore quo Cisalpini Episcopi Cadolum Parmensem Episcopū, contra Alexandrum II. in pontificem elegere. Hęc est, quę orta inter Henricum imperatorem Gregoriumq; septimū (non absq; magna Christianæ Reipublicæ iactura) ignominiosissima disceptatione, ob pontificum Romanorū electionem, ac cæterorū præsulum confirmationem (quæ utræq; res ad imperatorem tum spectabant) semper cū Ecclesia optime sensit: quæ etiā cum Azone Estensi (qui nunc Ferrariensis uocatur) quē uirum post Gotfridū duxerat, crebris bellis pugnisq; cū Henrico imperatore decertauit. Tametsi tandem per Henricum apud Parmam fuerit superata. Qua uictoria elatus imperator, Romam hostili animo proficiscens, in pratis Neronianis castra collocauit. Cū uero urbem ingredi non posset, Tybur concessit. unde tanq; ex arce Romanos eo inopiæ crebris incursionibus redegit, ut pacem quouis pacto postularent. Admotis deinde urbi copijs pōtificem in mole Adriani, quod angeli castrū dicunt, obsidione cinxit, acriter qui in præsidio erāt, arcē defendētibus. Verū Henricus cognito Guiscardi Apuliæ ducis aduentu, in Germaniā redijt. Miramur hūc Henricum tātis discordijs Gregoriū uexasse, cū alioquin eum principē multis eleemosinis deditū legerimus. Fuit profecto in rebus bellicis strenuissimus: bis enim & sexagies signis collatis pugnauit. M. Marcellum, Iuliumq; Cæsarem supergressus. Quorū alter trigesies, alter uero quinquagies, bis pari Marte decertarūt. Quibus prælijs Saxones sæpe deuicit, quorū dux Rudolphus cōtra eū per Gregoriū depositū à principibus ad imperiū suffectus fuerat. Tandē uero Rudolpho in prælio interempto, Saxones sub iugum misit. De quo bello pulchrū & elegans poëma Heroicū à Germano quodā lucubratū est, quod in bibliotheca Spirensi uidimus & legimus. Captus demum ab Henrico filio proprio, quē principes Cæsarem creauerant, pedore & situ carceris

Boemia

Beatrix

Mahtildes

Bonifacius

Alexander II

Azo Estensis

Guiscardus

M Marcellus

Iulius Cesar

Rudolphus dux Saxoniæ

Gregorius VI

defunctus

defunctus est Anno M. lvi tertio nonas octobres, in ornatissimo Spitensi templo sepultus.

De Henrico quarto. CAP. XXIX

Sub Henrico quarto imperatore, Vrbanus II. in Gallijs apud Clarũmontem concilium celebrauit. Principibus ita animatis ad recuperandam Hierosolymam, iamdiu à Sarracenis occupatam, ut circa annũ domini M.lxxxiiij. trecenta hominũ milia nomen in Christi militiam dederint, crucisq; signum susceperint. inter quos quidam Petrus Heremita uita clarus, incomparabili sanctitate ac innocentia præditus, Germanos (per Pannoniam iter faciens) Constantinopolim usq; perduxit. quos non multo post secuti sunt tres fratres, Gotfridus, Eustachius, & Baldouinus, cognomento Bulionij siue Lothariorum duces siue Galaciæ comites, uiri & animi constantia & corporis robore insignes: tum etiã Ropertus Flandriæ comes: qui traiecto Thracio Bosphoro, Nicea, Nicomedia, Iconio, Tarso, multisq; Ciliciæ urbibus captis, Antiochiam Syriæ, tum demum Hierosolymam tricesimo nono die, postquam obsideri cœpta est, Anno salutis nostræ M. xcix. ceperunt. Anno cccc. xc. posteaq; imperante Heraclio à Sarracenis occupata fuerat. Maxima laus Gotfrido data est, quoniam primus in parte à se oppugnanda murum conscendit, fratriq; Baldouino potestatem fecit, ut in urbem descendẽs Christianis portas aperiret. Vnde uno omniũ Christianorũ consensu, Gotfridus Hierosolymæ rex declaratus est, quòd regnũ quoad ea Lothariorum familia superstes fuit, posteri strenue gubernauere. Tam præclaris autẽ ducibus mortuis, iterum ad infidelium manus usq; hodie peruenit. Ex hac Lothariorum magnifica uictoria, creditu facile est, Renhardum hodie Lothoringiæ ducem, Hierosolymitani regni titulum sibi desumpsisse. Sunt qui scribant Carthusiẽses eo tempore à quodam Brunone Agrippino Germano, originem habuisse. O nobilem auctorem sanctissimæ religionis, quæ nunquam à legibus suis & bona institutione cecidit, sicut cæteræ ferè omnes misere labascunt. Quo autore Brunone, haud indigne nostra Germania lætatur. Henricus autem IIII. patre mortuo Italiam ingressus, tum Italos tũ Romanos pontifices multis affecit incommodis. tandem ægre à Paschali corona imperij suscepta in Germaniam redijt. Cumq; pontifex promissa imperatori quæ per uim extorta dicebat, dissolueret: iterum in Italiam cum magno exercitu descendit. Et quoniam pontifex tum in Apulia concilium habebat, à Bracharẽsi archiepiscopo ante corpus beati Gregorij iterũ coronatus, in patriam reuersus est. Tertio quoq; Italiam hunc imperatorem, hostili animo uastasse legimus. Tandem Calisto II. cõfirmationem Episcoporum sacrosanctoq; Cardinalium collegio liberam Romani pontificis electionem tradidit. Missis ob eam rem in Germaniam legatis, Lamperto Hostiensi Episcopo, Arone sancti Stephani in monte Celio presbytero, Gregorioq;

sancti

sancti angeli diacono, cardinalibus. Hoc tempore fuisse constat Raymundum, Guilhelmi Austriæ ducis filium, cui Antiochia, quæ olim Reblata dicta est, cum ducatu commissa fuit. Nam ei filia Bohemundi Apuliæ ducis nupserat, qui quidem Bohemundus unà cum Tancredo fratris filio, præcipuam operam in capienda Antiochia obsidendaq; nauauerant. Præclarum est etenim apud historicos nomen Bohemundi, qui saltem de expeditione illa Christianissima scribũt. Quapropter nec generum ignauum, sed strenuum solertéq; delegisse putandus est. Moritur Henricus iiij. anno Christi M. c. vi. septimo Idus Augusti, in sacro templo Spirensi sepultus. *Raymundus Guilhelmus dux Austriæ Bohemundus Tancredus*

De Lothario Saxoniæ duce imperatore, & Innocentio papa. CA. XXX.

Turbatis deinde rebus per Petrum Leonis potentissimi Romani ciuis filium, qui facinorosis quorundam seditionibus Antipapa creatus spoliatis Ecclesiarum thesauris, direptisq; urbis Romæ templis, tantum pecuniarum conflauit, ut factiosum quenq; facile in sui sententiam traheret: tum etiam ciues cum Innocentio ij. sentiẽtes, pecuniaq; multos corrumpit, & ab integritate dimouet, sibi conciliat: & quo factionem suam magis stabiliret, Rogerium comitis Siciliæ filium obnoxium sibi facit, eo utriusq; Siciliæ rege creato. Innocentio igitur à bello Apulo in urbem redeunte, cum omnia turbata inuenisset, remq; ad cędem multorum spectare cerneret, sponte cedens, primo Pisas, Genuam deinde, demũ in Franciam peruenit: habitoq; apud Clarum montem concilio, Petrum cum Antipapa damnauit. Viso deinde Aureliani Philippo Francorum rege, quamuis perbenigne acciperetur, nihil tamen ei auxilij cõtulit, donec ad Lothariũ Saxoniæ ducem (quem iam mortuo Henrico principes Cæsarem creauerãt) Leodium perueniret. qui expeditione statim parata, pontificem se restituturum pollicitus, magno cum exercitu in Italiam mouet. admonitoq; pontifice quid fieri oporteret, partitis copijs Innocentius transmisso ponte Mameæ (à matre Alexandri imperatoris nomẽ habente) in Lateranum perducitur. Lotharius occupato Ianiculo mõte (qui Onofrij hodie dicitur) urbem ingressus, nusquã apparente Antipapa cum sua factione Innocentium restituit: miroq; ingenio factionem eò redegit, ut minime Innocentium uexare posset. Quamobrem pontifex Lotharium imperij corona exornat, tanq; benefactorẽ, deq; Romana Ecclesia benemeritum. Abijt tum in Germaniam Lotharius cũ bona pontificis uenia, ad cõpescendos motus, ob absentiam eius in Germania exortos. quibus cõpositis, dum pontifex concilium Pisis celebrat, rursus Antipapa Rogerio Siculo adiuuante in pontificẽ cornua erigit. Quare Lotharius iterum cũ exercitu Italiam repetit: Pisani quoq; classem potentissimã, auxilio pontifici educũt. Quibus copijs Lotharius cum Pisanis Romæ seditione oppressa, Rogerium terra mariq; oppugnatum amissis rebus omnibus Italia in Siciliam breui pepulere. Audita tanta uictoria Ioannes Constantinopolitanus imperator, legatos *Innocentius secundus Rogerius* *Ioannes Constantinopolitanus*

F statim

ſtatim ad Lotharium mittit,de ſuperato hoſte cõgratulans. At uerò põtifex ne abeunte imperatore Rogerius iterũ Apuliam repeteret, Comitẽ Lotharij Hamonẽ cũ aliquot cohortibus relictum, ad propulſandã pontificis iniuriam,ducem Apuliæ creat. Lotharius ille ſapiens & induſtrius,amicus & deuotus Eccleſiæ,diuitijs & uictorijs magnus annis xi. feliciter imperauit.

Hamo comes

De Conrado ſecundo. CAP. XXXI

S. Bernardus

Ea tempeſtate urbs potentiſſima Edeſſa per Sarracenos euerſa eſt. Qua clade audita S. Bernardus Burgundio Germanis imperatoribus familiariſſimus,uir & ſanctitate uitæ & doctrina clariſſimus,patrocinio Chriſtianę religionis aſſumpto,principes omnes Chriſtianos tum nuntijs tum literis exhortatus eſt,uti crucẽ in Sarracenos ſumerent. Statim igitur Conradus Sueuus qui Lothario in regnũ Romani nominis ſucceſſerat,nomen in militiam dedit,multiq́ ex Germanis principes præſulesq́. Comparato igitur magno cruce ſignatorũ exercitu,Conſtantinopolim Conradus peruenit, tum precibus Hemanuelis imperatoris Conſtãtinopolitani cõpellitur,nullo cõparato cõmeatu Iconiũ ducere:omnia eñ ſe pręſtaturũ pollicitus eſt Hemanuel,quę exercitui neceſſaria forẽt. Conrado igit crebris cõgreſſibus hoſtes ſuperãte, tandem Iconio obſeſſa,natura & arte ſatis munita,acriter his qui urbi præſidio erant eã defendẽtibus, facinoroſus Hemanuel græco uſus ingenio gypſum farinæ miſcuit.cumq́ ex ea re panis efficeretur,quo Chriſtianus aleretur exercitus,tot ſtatim milites obiere,ut re infecta obſidione relicta,in Thraciã imperator Romanus ſecederet. Inuicta tamen Germanorũ uirtus,q̃uis fracta,in Syriam tendit,iunctiq́ copijs Ludouici Francorum regis, necnõ Balduini Damaſcum Syriæ Metropolim ſocijs armis obſident: cumq́ tandem fame ſitiq́ laboraretur,nõ ſine cõtumelia obſidionẽ ſoluunt. Tandem Conradus & Ludouicus cõminutis per uaria bella exercitibus,reuertuntur in Europam, An. ſalutis noſtræ M. c. lij. Obijt Conradus cũ regnaſſet annis xv.

Conſtantinopolitanus Hemanuel

Damaſcus

De Friderico primo glorioſiſſimo Germanorum imperatore ex gente Sueuorum CAP. XXXII

Suffectus eſt deinde Fridericus I. cognomento Barbaroſſa, cuius ſi magnifica geſta recenſere uelim, liquido omnibus notum erit, eum nec Carolo magno inferiorem,imò ſine contentione parem fuiſſe. nam imperator creatus Ciſalpinam Galliam ingreſſus Dertonã ui cepit,magnaq́ celeritate Romam uerſus iter facit.cũq́ pontificem Hadrianum quartũ contra ſe ciuitates imperij cõfirmare animaduerteret,remq́ mali excẽpli pręſertim in Petri ſucceſſore ægre ferret,hoſtili animo in Romanos mouit. At pontifex imparẽ ſe tanto exercitui cernens,pace per internũtios compoſita, in agro Sutrino imperatori fit obuiam.qui ex æquo deſcendens,Hadrianum ut uerum Chriſti uicarium ſalutat. Cumq́ ad urbẽ ueniſſent,& pontifex in Baſilica Petri Fridericum imperij corona donaret,Po. Ro. per Hadriani pontem erumpens,

Hadrianus

Teutonicos non quicquam tale timentes passim cędit. Imperator autem tanto tumultu excitus intromisso exercitu qui in pratis Neronianis consederat, Romanos ex Vaticano in urbē retrudit, multis captis cęsisq;. moleste enim ferebāt Romani imperatorem, & Teutonicos cum pontifice sentire. Tantæ aūt tum clementiæ imperator tum pietatis erat, ut captiuos (pontificis precibus lenitus) incolumes dimitteret. Interim Tiburtini ad imperatorem uenientes, se ac urbem omniaq; sponte dedūt: quam Fridericus pontifici restituit, neq; ita diutius moratus in Germaniā redijt. Tum iterum in Cisalpinam Galliam rediens Cremonā obsidet: ubi per legatos ab Alexandro III. rogatur, ut interposita imperiali autoritate seditionē tollat, quæ ob pontificatum inter Octauianum Romanum ciuem, & Alexandrum ipsum exorta fuerat. Respondit tum bonus princeps, utrunq; pōtificem Papiam ire debere, quo & ipse proficisceretur, cognoscendæ disceptationis causa: Alexander uir elati animi, spreto tam salubri responso, Anagniam se contulit. tum imperator honestos episcopos de religione Christi bene sentientes, ad Alexandrū mittit, qui eum ad concilium citarent. Hi ab Alexandro confutati, nimiumq; superbe reiecti, ad Octauianum se conferunt, eumq; Papiam perducunt. Habito deinde concilio, Fridericus Octauianum pontificem confirmat. Alexander hac re permotus, Octauianum & Fridericum anathematis uinculo colligat. Fridericus hac iniuria lacessitus, exercitum in ditionem ecclesiæ duxit, & iam præter Vrbem ueterem & Anagniā, omnes ecclesiæ ciuitates occupat. At cum Alexander in Franciam cōtendit, tum Fridericus direpta Dertona, Mediolanum quoq; solo æquauit. Vnde trium Magorum corpora Coloniam Agrippinam translata tum crediderim, à Rudolpho Coloniensi Archiepiscopo. Vastata tum Cisalpina gallia, Fridericus Papiam se recipiens litteris ac nuncijs regem Frāciæ adhortatur, ut tollendi schismatis causa Alexandrum secū ad conciliū ducat: quò & se una cum Victore (ita enim Octauiano nomen erat pontificium) profecturum pollicetur. Ad locum igitur concilij Fridericus (cōpositis Italiæ rebus) cum Octauiano profectus est. Verum Alexander ad cōcilium se iturum recusabat: Fridericus uero in Germaniam rediens Antipapam in Italiam misit. Quo Lucæ mortuo Guido cremensis Octauiano surrogatur. Interim Alexandro Romam adueniente cisalpinæ Galliæ populi innata perfidia, anno Christi M. C. LXV. iugum Friderici reijciunt, fideiq; immemores, arma sumunt, præsidia imperatoris ex arcibus deijciunt. At Fridericus comparato ingenti exercitu in Italiam ueniens, nequaquam perfidis noxius Padum traiecit: in agrumq; Bononiēsem descendens, copias partitur, missis quibusdā cohortibus Lucam quibus Antipapa tutior esset: ipse cum reliquo exercitu in agrum Picenum proficiscitur: Anconamq; aliquamdin obsidens, in suam tandem redegit potestatem. Eodem tempore Haino comes quē supra Hadrianus ducem Apuliæ creauerat Tusculanis

Alexander III

Corpora triū regum

Guido Cremensis

ſculanis præſidebat. Is accerſitis Germanis, qui apud Nepeſum Sutriumq́ confederāt, tanta Romanos clade afflixit, ut deinceps nix ſe mœnibus tueri, nedum hoſtem laceſſere potuerint. Mouerāt enim Romani in Tuſculanos, cum tributa immoderatius imperata recuſarēt. Tū uero Fridericus Ancona diſcedens Romam mouet, poſitisq́ in pratis Neronianis caſtris, paululum conſtitit, ſi ſaltem Alexander tanquam bonus paſtor, debitas conditiones aliquando acceptare uellet. Pontifex autem non ſatis tuto in laterano conſiſtens, cū iam irrupturos Germanos uideret, ni boni principis modeſtia obſtitiſſet, in ædes Fregepanum ad palladium diuertentes confugit. Inſtabat cum Po. Ro. cui pacem promittebat, Fridericus, uti Cardinales de duobus pontificibus digniorem ſe eligerent, altero eliminato reiectoq́. Quam rem cum pontifex reſpueret, nocte abiens nauigatione, ſalutem ſibi fuga quæſiuit. Moritᷣ interim Guido Cremenſis Antipapa in Baſilica beati Petri, quā magno Friderici præſidio adhuc obtinebat. Friderico mox ob peſtem ex urbe in Germaniam profecto, ſufficitur in locum Guidonis, Ioannes Sirmienſis abbas ex Pannonia. Fridericus per montem Ciniſium in Italiam quinto rediens, Secuſam diruit: Aſtenſes in deditionē accipit, Alexandriam (quam ciuitates rebelles condidere) graui obſidione premens, tandē ob honorem omnipotentis dei in die paſcatis obſidione ſoluta, Papiam uenit, ubi de pace Italiæ eſt actum. Verum cum nequaq́ conditiones æque ſeruarentur, Fridericus in Italiā cum maximis copijs deſcendens, frequentibus prælijs Mediolanenſes ſociasq́ ciuitates afflixit. In quibus prælijs ex Comēſibus Papienſibusq́ qui imperatori fauebant, cum multi deſiderati eſſent, eorum calamitate motus Fridericus cum pontifice in gratiā redire ſtatuit, maxime cum Antipapa furto infamis eſſet. Conuenerat iam Venetias Alexander, compone̅dæ pacis Italiæ cauſa, eo & Fridericus accedēs in ueſtibulo ſancti Marci pontificis pedes oſculatur. ſimul deinde ad altare maius profecti, accepta dataq́ ſalute, de fœderibus pacis inter ſe multum diuq́ collocuti ſunt, quæ poſtea ſequenti die ex ſententia confecta eſt. Abiens deinde imperator cum bona pontificis uenia, Rauennā primo, mox Bertonorum ſe contulit, quod oppidum cum retinere ob oportunitatē loci inſtituiſſet, rogatu Alexandri eccleſiæ tandem reſtituit. Oppugnabatur tum Hieroſolyma à Saladino, cuius humanitas ac fides multum Chriſtianis obſuit. Deuictis enim Chriſtianis ſiniſtra pugna (qua ferè omnes Aſiaticos principes cepit, maxime Guidonem regem & templariorū magiſtrum, quorum etiam multos ſecuti percuſſit) tandem hij qui in præſidio erant deſperatis ſuppetijs. LXXXVIII. anno poſtea quam à Gotfrido lothariorū duce capta fuerat, Hieroſolymam hac conditione dedidere, ut tantum abeunti cuiq́ ferre liceret, quantum ſuis tantūmodo humeris ſuſtinere poſſet. Hanc ob rem Fridericus imperator co

Ioannes Sirmienſis

pias

pias mouet in Christi hostes,per Hungariam iter faciens, Thraciamq; iam Constātinopolim peruenerat:quē certe Isaac Imperator, eius potentiā ueritus,traicere Bosphorū statim adhortat̄. Fridericus copijs traiectis Philomenam urbē de Turcis capit,agrūq; Iconio adhærentē depopulat̄,& Armeniā minorē in potestatē suā redegit,multisq; præclaris rebus æditis,hostibusq; sæpius deuictis,dum lauādi causa rapidū amnē ingreditur in undis perijt,cū maxima Christianæ Reip.iactura. Eo em̄ solo principe Saladinus uinci potuisset. Nescio quidnā potius admiter̄:pōtificis ne superbiā:an imperatoris contumaciā:uel cæterorū principū secordiā ignauiāq;:quod cū tanto Reip. Christianæ interitu, ac irrecuperabili detrimento tam detestandā execrabilemq; pontificis imperatorisq; discordiam pertulere, omniū enim malorum fontē inde usq; ad nostra tēpora profluxisse arbitramur. Imperauit tamen hic strenuissimus & uictoriosissimus Fridericus ex inclyta & nobilissima Sueuorum domo progenitus,magnifice annis septem & triginta.

De Henrico.v.Friderici primi filio. Cap. XXXIII.

SVccessit patri optimo & maximo principi,Henricus filius,qui accepta in matrimoniū Constātia Rogerij Normāni Siciliæ regis filia, statim Siciliæ regnū dotis nomine repetit à Tancredo,qui Guilhelmo suffectus fuerat. Obsessaq; diutius Neapoli soluit tandē obsidionē peste coactus,quæ exercitum populabat̄.mortuo tandē Tancredo regnū occupat.adiecit tamen animum bello Asiatico,misso ad id bellū fratre Philippo duce,& archiepiscopo Maguntino cū magnis copijs. Germani igitur his imperatoribus in Asiam traiciētes,Berytū muniuere à Sarracenis destitutū,&Ioppen obsessam à Sarracenis liberauere. Oritur tum ob mortē ducis qui in castris extinctus fuit, ingens tumultus,ut Germani bellū Asiaticū relinquere cogerent̄.tum etiam ob mortem Henrici imperatoris, qui uita functus est anno uirginei partus. M.C.LXXV. decimo Kalen. Maij. in ecclesia Spirensi tumulatus.

De Othone.IIII.& Philip. Sueuiæ duce in cōtrouersia electis. Ca.XXXIIII

MOrtuo Hērico strenuo & aspero. pars electorū Othonē Saxoniæ ducem. pars Philippū Sueuiæ & Etruriæ ducē, Henrici Germanū(quē Henricus tutorē filij sui Friderici infantuli testamento reliquerat) imperatorem optatunt. At uero Innocētius pontifex (ut omnia tumultu cōplerentur) Othonem cōfirmat. Et ne quid mali ad perturbandū Asiaticū bellū deesset, rex Franciæ Philippo: angliæ rex Othoni fauebat. Indignatus igitur Philippus se à pontifice spretū neglectumq;, Etruria Sueuiaq; firmo præsidio munitis,in Othonē magnis copijs mouet,prius multis principibus in sua uerba iurare coactis, quos omnes bello deuicit. inter quos Argentinū episcopum Othoni fauentem,igne ferro oppidis uicisq; exustis inferiorē(ut dicunt) Alsatiam omnem depopulatus eò redegit,ut uix munitissimis castris se cōtineret,obsedisse tum ciuitatē Argentinā eum constat,quæ in partibus Othonis

erat: Deinde Maguntiæ curia de more celebrata, principibus priuilegia con firmauit. tum Otho coloniæ agrippinæ se continebat quam Philippus obsidione cingens, breui coegit ad eruptionem Colonień. cum quibus & Otho erumpens, cum uiribus Philippi retruderetur, minime à Coloniensibus receptus fœda sibi fuga (ut sæpe prius) consuluit. Colonienses una cum archiepiscopo statim deditioné faciūt. tādē Philippus Bambergæ insidijs à quodā Comite palatino petitus occidit. Spiræ sepultus anno salutis nostræ M.CC. VIII. XI. Kalen. Iulij. Quo mortuo res ad Saxonem deuenere, Othonem IIII. appellatum: quo Romæ ab Innocentio coronato, statim cum copijs quas secum duxerat, occupatis Monteflascone Radicophano multisq; alijs Romanæ ecclesiæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouet id adolescenti Friderico. II. ablaturus, cuius ob ætatem tutores curam adhuc gerebant.

De Friderico. II. Sueuiæ duce & Siciliæ rege magnificentissimo imperatore. Cap. XXXV.

HAnc ob rem principes Fridericum. II. Siciliæ regem uigesimum agentem annum imperatorem deligunt. Quo audito Otho statim in germaniam redijt, ditioni paternæ consulturus, deinde cōparaturus exercitum quo Friderico resisteret, Cum enim Fridericus (quamuis legitimis suffragijs electus) coronā imperij ab Innocentio consequi non posset (credo quiddam odij, in eam familiam latuisse) in germaniam proficiscitur, diademate à Maguntino archiepiscopo accepto, in Othonemq; mouet, quem in Sueuia obuium habens, cum Friderici conspectum ferre non posset, cum exercitu fugientem usq; in Saxoniam persecutus est. Tum eo Aquisgrani deuicto, statim uexillū crucis erexit, ut asiaticis principibus contra Sarracenos pugnantibus auxilio esset. Interea Honorius. III. papa pessimo Christianorū fato, Fridericū anathemate notat, & imperij dignitate priuatū denūciat. Ob quā rē Soldanus (quod ei de inimicitia pōtificis impatorisq; cōstabat) cōparato ingēti milite, fortissimoq; exercitu, Christianos Nili excrescentia nrīs insolita adiuuāte eò pepulit, ut pacē inirēt ea cōditiōe, ut relicta Damiata, captiuis utrinq; dimissis, reddito à barbaris crucis ligno, Christianis Aconē Tyrūq; redire liceret. Damiata itaq; barbaris reddita est, ipso natali beatæ Mariæ uirginis, cum eā in eiusdē celebritate purificatiōis bello cepissent anno salutis. M.CC XXI. quo quidem anno Tartari gens Scythica usq; ad Sarmatas peruenere. Tum Fridericus ducta in uxorem filia Ioānis Hierosolymitani regis, qui cum Christianis in Italiam uenerat, cum nihil in Asia moliri auderent, promulgatoq; Hērico filio Alemaniæ rege, omnibus statim cruce signatis mandauit, ut ad certā diem Brundusij cum armis adessent. Conuenit eò magna Germanorum multitudo, quorum de numero multi tabe perierunt, præcipue Lantgrauius Hassiæ: Tum Fridericus in Cyprum usq; nauigans, Aconem tādem peruenit, nuncijs rogans pontificē, ut se absolueret anathemate,

quoniam in eius potestate deinceps semper sit mansurus. Verum pontifex non solū eum non absoluit, sed & Ioannē Hierosolymitanū regem, in Friderici præfectū Rainaldū, cum magnis copijs mittit. tum Cardinalē Columnam in sancti Germani præfectū Friderici auspicijs militantē cōcitauit. Quibus rebus moti qui in Vmbria & Picētibus Friderico militabāt, relictis quæ occupauerant in regnū redeunt. Interea Fridericus belli Asiatici cupidus, in Italiam redijt cum Gregorio. IX. pontifice in gratiā rediturus, quā tandem ægre obtinuit, uncijs auri centū & uiginti millibus ecclesiæ ob illata damna persolutis. Deinde cum Romani nō satis pontifici obedientes forent, legésq; rogassent, uti oppida ecclesiæ iuxta urbem posita, Romanis uectigal penderent, neq; monitis castigationibusq; pōtificis ad sanitatē reduci possent, Fridericus Reate pontificē cōuenit. cūq; eo in hanc sententiā cōsensit, ut primo quoq; tēpore cōiunctis copijs Romanos adorirenť. Abeunte deinde Friderico in Germaniā, germani milites ad pontificē confluxerūt tanta multitudine, ut Romani nequaq; ausi fuerint aperto marte cum ecclesiæ copijs cōgredi. Recuperauit tum Gregorius pontifex Germano milite patrimoniū sancti Petri, Sabinumq; agrum. Ea tempestate Ecelinus patauinus (cuius auus Teutonicus sub Othone copias duxerat) acceptis à Friderico militibus, magnum sibi in trāspadana Italia potentatū comparauit, in suam potestatē redactis Taruisio, Patauio, Vincentia, Verona, Brixia. Tum Fridericus in Italiam rediens Mediolanenses sociasq; ciuitates apud nouam curtē (ita enim locus appellatur ubi pugnatū est) aggressus, ingēti clade superat trucidatq;. Tum Fridericus iterum à pontifice imperio priuatus, in Venetos mouet qui pontificis partes tuebantur: Eos tum (ueluti ranas) paludibus conclusos uehementer oppressit, maximisq; calamitatibus afflixit.

De Guelphis & Gybellinis. Cap. XXXVI.

INterim uero cōspirantibus omnibus transpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Monte longo Bononieñ. ciuitatis legato anno salutis. M. CC. XL. imperator qui tum Pisis erat, cum nō satis sibi constaret qui partes suas, qui ue pontificis sequerentur, ciuitates Italicas in duas factiones tum primū diuisit. nam qui pontifici fauebant Guelphi, qui uero imperatori gibellini appellati sunt. Hæc quidē duarū factionum nomina, bella plus q̃ ciuilia Italiæ pepererūt, primū apud pistorieſes audita sunt, cū Cācellarij Pansaticos Gibellinos ab urbe eiecissent, cūq; alteri factioni, Guelph, alteri Gibel, Teutonici fratres fauerēt. Florentini præterea nobiles suos pisanis gibellinarū partiū fauētes in exiliū eijciūt. pelluntur & Guelphi ab Aretinis Senēsibusq;. Tāti constat Italis ab imperio Germanorū Romanorūq; desciuisse. Fridericus deinde in Samnites mouet, Beneuētū ui cepit diripuitq;, ac mœnia circūquaq; euertit. Sorāq; quondā Samnitiū ciuitatē, ad Lirim fluuiū sitā ferro flāmaq; uastat, Rauēnam in potestatē suam deniq; redegit. Tum Picenū percurens in

Flaminiam usq; Fauentiam & Bononiam aliquantulum resistentem hi occupat, schola eorũ Patauiũ translata. Tum Fridericus suis suarumq; partiũ cognitis, omnib. eorũ qui aut diuersarũ cẽserent partiũ, aut qui neutris cõsentire uellent expugnata oppida locaq; populatus est. Accepit tamen in suam potestatẽ Fulginates, Viterbiẽsesq;, quos statim secuti sunt eo filio Encio cũ parte copiarũ misso, Ortam, Tuscaneũ, Cornetam, ac Montẽ faliscum inhabitantes, qui corrupte Monteflascõnẽses dicunt. Defecissent tum Romani si celerius Fridericus urbi copias admouisset. Tũ pontifex humanis destitutus auxilijs, ad rẽ diuinã supplicationesq; animũ diuertit, quibus (deo agẽte) Fridericũ auertit hostẽ. Mouet deinde in Cãpanos: Beneuentũ ui captũ uastans, diripiendũ militibus cõcessit. Tum delatus in Picẽtes Asculũ obsedit. Inde in Romãdiolos ducẽs: Enciũ Sardiniæ regẽ filiũ agitandis sibi de Piceno aduersantibus subigendisq; dimisit: à quo adolescente patri simillimo direptiones, incendia uastitatesq; sunt cõmissę, & quicquid resistere ausum est, ad calamitatẽ maximã est perductũ. At Fridericus statim Rauennã populo frequentem ditissimamq; tum diu imperio rebellem subegit.

De obsidione Parmæ à Friderico. II. deq; Entio filio & Innocentio quarto. Cap. XXXVII.

MOrtuis demum Gregorio pontifice Celestinoq; suffecto, uacat tum sedes. XXI. mensibus. detinebãtur enim multi Cardinalium à Friderico, quæ res comitia distulit. Valuit tum apud Fridericum Balduinus precibus autoritateq;, ut cardinales aliosq; ecclesiasticos, quos captiuos detinebat dimitteret incolumes, qui statim Anagnię conuentum habuere. in quo Innocentius patria Genuensis, familia Flisca, ex Lauaniæ comitibus, põtifex creatur. qui cum Friderico antea aliquãdo familiarissime uixerat, multisq; beneficijs eam familiã affecerat Fridericus. At põtifex beneficiorũ immemor, uel ut uerius dicam potentatus auidior, mutato cum fortuna animo, acerrimus Friderico hostis effectus est: quod diuinasse Fridericum ferunt, cũ nuncij Friderici exaltationẽ familiarissimi ex cardinaliũ cetu denunciarent. Instabat tũ annus. M. CC. XLVI. salutis nostræ. Pontifex in galliam proficiscitur, concilium Lugduni celebraturus, quod cõtra Fridericũ indixerat. Seduxit tũ pontifex amicos cõsanguineosq; suos à Friderico, clam monitos ut uel nudi ad Placentiã cõmigrarent. Quod ꝙ primũ est factũ, sententiã excõmunicationis in Fridericũ depositionis priuationisq; pronũciat, omnibus iuramẽto absolutis, quo illi tenerentur, potestate electoribus tradita aliũ quẽ uellent principem deligendi. Quo nunciato Fridericus pontificis necessariorũ ædes Parmę, & uillas speciosissimas funditus euertit. Inito deinde fœdere cũ duce Burgundiæ, proficisci Lugdunũ statuit. mouitq; Parma comitatũ ducens nõ armatorũ magis ꝙ togatorũ, qualẽ quantumq; post stantis Romani imperij tẽpora, nullus aut domi habuerat aut in itinere duxerat imperator. Dimissa

igitur

Igitur Italicarum rerum administratione Encio filio, ea iniunctâ conditione, ut sese apud Parmam continens, quæcunque remotius ingruerent gerêda per legatos administraret: peruenerat iam ad Taurinos Fridericus, cum ei nunciatum est extorres Parmensium (superato Henrico quem Parmæ Encius præfecerat, cum ipse contra quam à patre in mandatis habuit in Brixianos mouisset) Parmam ingressos urbe que potitos esse. Hanc ob rem Fridericus timens cæterarum urbium rebelliône (omisso itinere) Parmam obsidere pergit, quam statim pontifex misso eò Gregorio Montelongo sedis Apostolicæ legato (quem Innocen. pontifex aquileiensi Patriarchatu ornatum apud Mediolaneñ. placêtinosque iusserat permanere) Bononiensiû, Ferrariensium, Reginorum, Mutinensium, præsidijs muniuit. Continuatum est postea per II. annos bellum atrox uariumque, & Lombardiæ omnique Italiæ perniciosissimum. Fridericus castra in urbis modum uallo fossaque munierat, eo animo ut direpta Parma eo loco ubi statiua habuerat Victoriam urbem conderet, inditumque est castris nomê Victoriæ, sanctusque Victor martyr tutelaris de more Christiano in cathe. ecclesia nuncupatus est. Et fuit plane urbs Victoria (ut Blondi uerbis utar) uario gentiû & rerum gestarû cômercio, ac multitudine frequentata, quod per singulos pene dies ex Affrica, Mauritania, Asia, Ægypto, noui homines, noua ueste, nouis moribus sunt uisi. Animalia etiâ uidit urbs Victoria quæ post theatrales stantes Romani imperij ludos Italia nô uiderat, elephantes, dromedarios, Pantheras, leones, pardos, lynces, & ursos albos, cum canes tunc uidisse asserat noster theologus, hinc magnitudine aspectuque horribili, inde extrema pusillitate. Aues quoque & rapaces & cicures Fridericus curauit, præter usitatas in Italia multas, in quibus falcones chiluonesque Astures & girfalchi albi, & quod eam decuit maiestatem imperialem, immensæ magnitudinis barbati bubones fuere perspicui. Hæc Blondus. Velim ego has copias tum pontificis, tum Friderici in Tartaros conuersas fuisse, qui anno ante tertio in exercitum coacti innumerum, bipertito agmine in Asiam Europamque descenderant. & qui in Asiam duxere, Georgianam thamirthanorum olim regionem primû, post superiorem Armeniam peruagati, Iconium usque Turcorum regiam peruenere. Alia manus duce Batone Poloniam & Hungariam excursionibus populati, ad mare ponticû deflexerunt, ubi Russiam siue Rutheniam & Garam amplissimas regiones uastitate maxima afflixere. Eodem quoque tempore Grossonij gens Arabica Soldano Babylonis impellente, Têplarios Hospitalariosque aggressi eos fundunt, ac Hierosolymâ facile capiût, mœnibus carêtem: Christianos, qui tum in ea erant trucidât, sepulchrû Christi quouis genere turpitudinis fœdâtes.

De Henrico Thuringo contra Fridericum Innocentij autoritate electo. Cap. XXXVIII.

Et ne in Germania res quietæ essent, electores imperij Innocentij autori

tate innixi Henricum Lantgrauiũ Thuringiæ, Alemanorũ Romanorumq́ regem designant.& Conradus adolescens Alemaniæ rex à Friderico genito re pridem institutus, Thuringum regni ingressu & possessione prohibet. sed prædicata in Conradum Fridericiq́ fautores (iubente pontifice) crucissignatio multos in noui regis Lantgrauij præsidia fautoresq́ conciuit. Breui tamen Lantgrauius uictus apud Francofurdiam fugatusq́ mortuus est. Postea cum Fridericus Parmæ ui expugnandæ spem abiecisset, fame illam in deditionem cogere est annixus. tandem anno obsidionis II. prope exacto Grego. Montelongus cum præsidio sociarum ciuitatum eruptione facta, Fridericum nil tale metuentem fundit fugatq́, castrisq́ exuit. Reparauit tum breui exercitum in Etruriam mouens: Encio filio cum parte copiarum Fauentiæ relicto, ut Rauennam proximaq́ in potestate retineret. Nam forliuienses Ariminenses Vrbinates ac totum Picenum Friderico parebant. in Vmbria præterea defecerant omnes à pontifice præter Tudertinos, Perusinos, Assisinates. Etruria pariter tota præter Florentinos, quorum maior pars factionis Guelphæ: quos certe adeo bello Fridericus uexauit, ut tandem eos coegerit Guelphos ex urbe pellere, sineréq́ factionẽ Gibellinam rerum potiri. Eiecti pars in exilium abijt, pars uaga & dispersa in Friderici potestatem redacta est, pars in qua nobilitas præcipua fuit, comitem Rudolphũ de Vrsaria & Reynerium Bondelmontem secuta, concessit in Vrsariam. Quos insecutus est Fridericus, & castello ui capto Rudolphus in aqua enectus, Reynerius cum nobilibus quibuscunq́ excæcatus, & sub custodia in Apuliam relegatus est. Statimq́ Fridericus Panormi mortuus est, ad eum diem quæ diei respondet, in qua secundo ante tricesimo anno Romanorum imperator fuerat designatus.

De laudibus Friderici secundi. Cap. XXXIX.

FVit Fridericus ille secundus potentissimus imperator, Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hierosolymæ, & Sueuiæ rex: quo nullus potentior Romanum tenuit imperium à Carolo magno: fuit armorum strennuus, linguarum peritus. fuit uir haud dubie dignus omni bellica laude, non animi solum uigore, sed etiam corporis uiribus excellens. Haud dubie illa ætate, qua nulla uitorum fortium feratior fuit, nemo unus erat uir, quo magis innixa fides Christi stare potuisset, si arma quæ in Italos debacchata sunt, in res Asiaticas uersa fuissent, Sed nescio quo malo fato actũ sit, ut rebelliones Italorum totiens Christianæ Reip. nocuerint noceantq́. Conferamus cum Friderico Hãnibalem Pœnum, qui sedecim annorum possessione Italiam tenuit. Hic noster Germanus duplum supergressus, non à patria (ut ille bello) auocatus, quæ sub Conradi filij præsidijs tuta fuit patris auspicijs militãtis, sed morte surreptus. Quid de Alexandro Macedonum rege? dixerim ne eum Friderico superiorẽ? nequaq́. cui cum Dario res fuit: quem mulierũ ac spadonum agmen

agmen trahentem, inter purpuram atq; aurum ornatum, fortunæ suæ apparatibus prædam potius quàm hostem incruentus deuicit. longe alius Italiæ quàm Indiæ situs est. Apuliæ Lucaniæq; montes ac Apenini saltus, non adeo citam uictoriam Pelleo iuueni præstitissent. Quid de Atheniensibus Lacedæmonijs, Thebanisq; qui separatim in Græcia rerum potiti sunt, dicemus: sunt ne Germanis Friderico duce comparandi? qui contentionibus potius ac dissidijs inter se certasse dicentur, quàm ob principatum in posteros descensurum bella gessisse. Quidā enim ex Græcis in Siciliam profecti ob alterius spem imperij, uictoria caruere. Græcorum quippe potēria & si maximis conflictata prælijs, nunq; ultra Græciam firmiter progressa est, uerum potentes duntaxat extitere se liberos aliquandiu & inuictos se præstando. Fridericus igitur totiens Italis deficientibus debellatis, Guelphis factiosis totiens deuictis, omnibus bellis uix unam alteramq; fortunę aduersitatem perpessus, uictoriosissimus imperator uita functus est, quē multo post tempore, nec mortuum quidē creditū est. cui si arma in Christi hostes ferre Itali impedimento nō fuissent, sicq; minus pontifices inuasisset, iure maximi imperatoris nomen apud Asiaticas gentes obtinuisset, immortaliq; gloria dignissimus censeret.

De filijs Friderici II. & Manfredo filio eius ex nobili Concubina genito. CAP. XL.

Reliquit autem Fridericus tantæ gloriæ successores, Manfredum filium acerrimi ingenij ingentisq; spiritus adolescentē, forma speciosissimū & literis exornatum, quem nō minus ipse diligebat, quàm si eum ex legitimo matrimonio suscepisset. fuit enim ex nobili concubina progenitus: uoluit aūt eundem partem suā habere, in qua uitā uirtute sua dignā duceret, Tarentinum eum principē instituens, multis illi opidis & castellis additis, quę principatus titulo prius nō continebātur. Ad Conradum em̄ legitimo matrimonio editum, quē ex Iole Ioannis Hierosolymitani regis filia susceperat, regnorū potentatusq; omnis successio deuoluebatur. Qui primo quoque tēpore Ecelini de Romano amicitia fretus, in Italiam Veronā uenit, traductoq; in Apuliā exercitu amplissimo paratissimoq;, Neapolitanos primo p̄ oratores aggressus est, eos ad deditionē cōpellans. Læsæ em̄ maiestatis eos reos arguit. Cūq; legitimā defensionē aduersus ambitionē Manfredi, non rebellionē aduersus legitimū Friderici successorē quæsitam ostensuros, minime audire uellet, eos obsedit: fameq; ad deditionē nono mense obsidionis cōpulit, murum urbis euertit, tū meliores quasq; urbis ædes. Inde in Capuam conuersus, quæ Neapolitanis ante ipsius in Italiā aduentū fauerat, eā quoq; muro diruto diripi fecit. pariter Aquinū nobile oppidū ui captū spoliatūq; incendit. tandē secūdo quo aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt. Testamento aūt Conradus Conradinū ex fratre Henrico nepotē regnorū instituit hæredem, datis illi ex Germania tutoribus, q̄bus regni Siciliæ administratio

nistratio

ministratio demandatur. Fuitq; is Henricus, quem ex Constantia regis Castellę sorore, uxore sua, Fridericus susceptum in carcere interfecit. Manfredus uir uigilantissimi ingenij tres potentissimas Italiæ prouincias, Etruriam, Galliam Cisalpinam, & Transpadanam, mortuo Friderico in suis partibus retinere summa diligentia annisus est: adeoq; id egit ut plus in illis certo tempore quam in Neapolitano Sicilię regno potuerit. Nam post Friderici mortem factio Guelpha, Florentia in libertatem uendicata, omnibus Gibellinarum partium eiectis, cæteras Etruriæ ciuitates, Senenses, Pistorienses, Aretinos, Pisanos eò perpulere, ut cóciuibus Gibellinis expulsis, fœderibusq; factis pepigerint, illicitum esse alterius partis extorres fouere. ob quam rem cum Senenses, tunc Florentinos, qui eos fœderum fractores dixerant, statim misit. Quibus copijs Senenses, extorresq; Florentini cum aduersæ factionis copijs cõgressi, Guelphos tanta clade uicere, ut ordines relinquere coacti sint. Post ingentemq; fugam deditionem fecere ingenti Guelphorũ cæde facta, quamuis ex germanis plerique desiderati, tamen quatuor milia captiuorum, cum Charrocio spolijs signisq; militaribus Senas fuere perducti. Qui prælio superati in patriam reuersi sunt, magnam animorum conseruationem Etruriæ Guelphis fecere, sed apud Florentinos maximam, quibus nec extorres expectandi consilium, nec urbem defensandi spes erat. Itaq; undecimo post pugnam die, quam septembris sextamdecimam anni salutis M. cc. lx. fuisse constat, omnes Florentini Guelpharum sectatores partium, pars Lucam, pars Bononiam, migrauere. urbemq; Florentinam paucis habitatam uenientes, Iordanus extorresq; patente porta ingressi, in Manfredi dominatũ subiectionemq; ceperunt. Qua item tempestate Octauianus Cardinalis gente Vbaldinus re Neapolitana & illius administratione Manfredo relicta ad pontificem Alexandrum Viterbij agentem est reuersus. Cuius pontificatus nihil felicius uidit, q̃ Ecelini Albricíq; fratris excidium. quibus mortuis proditorieq; trucidatis, Cisalpini libertatem sunt secuti: quam tamen ægre retinuere Gibellinis factionem Guelpham ubiq; opprimentibus. Redegit tum Manfredus penè omnem Tusciam Picenumq; agrum in suam potestatem, Iordano & Guidone nouello egregijs suarum copiarum ductoribus. Tandem Manfredus acerrima pugna cum Carolo Andegauensi, quem Vrbanus pontifex Siciliæ regem dixerat decertans, ab Italis in secunda acie desidentibus derelictus, strenue pugnans oppressus est. Mortuo itaq; Manfredo, Gibellini duce carentes, Conradinũ Friderici nepotem auitum regnum imperiumq; repetiturum in Italiam uocant. Qui cũ aliquandiu Veronæ desedisset, interim Carolus Bonicio deditione ab oppidanis facta potitus in Pisanos duxit: & populationibus incendijsque late commissis, castella aliquot expugnata diripuit, turresq; communientes Pisanum portum dirutas solo æquauit: maiora perpetraturum nuncij in regnũ reuocarunt. Fridericus

Hispanus

Hispanus namq; omni pene Sicilia (Panormo Syracusis & Messana duntaxat exceptis)pro Cōradino potitus erat. Quam primū uero Carolum mouere, ut se in regnum reciperet, est conspectum: Senenses omniū primi post Pisam, deinde Romanus Senator Conradinum nuncijs ad iter ineundum epistolisq; compulerūt. qui per Papiam in Liguriam mouens Pisana classe Pisas deductus, confluentibus undiq; Gibellinis exercitum in Lucenses exposuit, uastitatem & incendia undiq; committens. tandem iuxta Aretium cum Marescallo(ita enim galli copiarum ducem dicunt) congressus est Conradinus: ubi facta in Guelphis Marescallum comitantibus ac gallico milite ingenti cæde, Marescallus quoq; suis copijs omnino superatis occubuit. Confluxerunt per id tempus ad Conradinum alij à Lombardis Romaniolis Etruscisq; Gibellini, maior militum pars ea quam à Germania eduxerat. Nec fuit tunc dubium quin si moram ibi uel paruā fecisset Conradinus, Aretio primum, post omni Etruria fuerit potiturus. Victoria potita deflexit Senas Conradinus. aliquot ibi moratus dies inde recta in Viterbiēses campos quartis castris se contulit. Propinquanti Romæ Conradino Senator Henricus pompam educens, imperatoribus introducendis adhiberi solitam, illum ad pōtem Miluium excepit: selectiq; ex omni ordine & dignitate primores quique Romani, Conradinum circunfusi in equo sedentem pedibus sunt secuti: & præcedens ac subsequens longo & composito agmine populus in cāpitoliū usq; deduxit. Mouet deinde magnis à Senatore acceptis copijs per Tyburtinos in olim Equiculorū nunc Tallacotij montes, & inde in Marsorum campestria peruenit exercitus. Congressus itaq; (eo loco prius insidijs à Carolo occupato) Cōradinus ex uictore uictus, cum Austriæ duce fuga elapsus est. dum enim nostri post uictoriam auidius spolia legunt, ab hoste ex insidijs prodeunte sternūtur, fugantur, dissipanturq;. Octauo post die Conradinus Austriæq; dux recogniti ad Carolum perducti, publico iudicio capitibus resectis interfecti sunt. Hūc finē rex Sueuorū in Italia habuit. Cōmissum est hoc præliū V Kal. Septēbris, Anno salutis nostræ M.CC.LXVIII Gloriosissimi magnificētissimiq; Sueuiæ duces diuino & occulto iudicio, miserabilem hunc exitum sensere. Poterat gloriam & magnificentiam illustrissimæ domus, sua uirtute resuscitauisse Eberhardus quem Barbatum uocabāt, multis post annis Deccensis & Vuyrtenbergensis dux in regione Sueuorum à Maximiliano rege nostro apud Vangiones institutus, si diutius illi uiuere contigisset: sed fata (ne Germanorum gloria altius emergeret) hunc è medio sustulerunt. De uirtute huius principis nō multa loquor, quia Marsilius Ficinus maximus ætate nostra Platonicus: in epistolari uolumine hūc Eberhardum speciosissimis laudibus, non minus uere quàm grauiter & erudite exornat.

Eberhardus dux Vuirtenbergensis senior
Maximiliāus
Marsilius Ficinus

G De

De Rodulpho de Habisburgo. Ro. Imperatore. Ca. XLI

CVm res Germanica post Friderici filiorumq; eius interitum, diutius sine rege certo fuisset, tandē Gregorio X. Pontifice, Lugduni concilium celebrante, Rudolphus comes de Habisburgo Alsatiæ superioris Lanrgrauius, ab electoribus in regem Romanorum electus est. Qui statim accepta de more Aquisgrani corona, principes in sua uerba iurare coegit, collectoq; ingenti exercitu, in Otocarum Bohemorum regem mouet, qui inter Bohemiæ reges quintus Venceslao fratre defuncto regnū acceperat. Fuit autem Otocarus suapte natura uir belli appetēs, & cui ad res gerēdas magnus esset animus: extēditq; regnū à mari Baltheo (quod Sarmarici Germaniciq; oceani sinus est) usq; ad Danubiū, & ad internū mare quod Adriaticū dicimus. Nupserat Otocaro Margarita Friderici Austriæ ducis soror, quę prius Henrico Friderici. II. filio nupta fuit: quo mortuo sine sobole in patriā reuersa, fratri superstes Austriæ duci sine liberis uita functo in hæreditatem successit. Principatum igitur Austriæ consecutus Otocarus (more humano) quo plura possedit eo maiora concupiuit. Vlricus eo tempore Carinthorum principatum tenebat, qui cum uirili prole careret, Carinthiam illi, Carniolam, Marchiam Sclauonicam, & Portum Naonis pecunia accepta contradidit. Tum Veronenses, Feltrini, Taruisini, & multi Forliuienses, sese Otocaro submiserunt. Bellum Hungaris indixit, commissoq; prælio uictor Stririam prouinciam illis ademit. Rodulphus repetitis prouincijs tanq; iuris imperij, cum Austria nequaquam muliebre feudum (ut dicunt) esset, nec Vlricus iniussu Cæsaris prouinciam uenundare potuisset: cumq; semel interuētu amicorum res cōpositę fuissent, ut acceptis datisq; filiabus affinitas utrinq; iungeretur, prouinciæ de quibus lis esset dotales fierent: Rudolphus Austriā adeptus, Otocarum in uerba sua iurare (more maiorum) exposcit. Indignatus autem rex id à se postulari, ab eo præsertim qui magister curiæ suæ fuisset, id superbo animo tulit. exortæ sunt rursus nouæ lites, tandem Otocarus ueritus Rudolphi potentiam, in uerba sua iurauit. Quod cum ægrius ei coniunx Kunigunda (quam Margarita uiuente insolenter desponsauerat) sæpius obijceret, Rudolpho bellum indicit. Cōuenere exercitus in campis Austriæ iuxta Danubium, atrox prælium dubio marte commissum est, cum Bohemi multitudine ac robore, Sueui Alsatesq;, quibus Rodulphus fidebat, ordine ac arte superiores essent. cecidere quàm plurimi ex utraq; parte, maior tamen Bohemorum strages. ad extremum Otocarus relictus à suis, dum fortiter pugnat occiditur. Assignat tum Rudolphus Austriæ ducatum Alberto filio, qui postea & in imperio ei sufficit. Bohemis deuictis Rudolphus in Heluetios mouet, qui tum comiti Sabaudiæ subditi erant. quibus subiugatis in quendam Pseudofridericū arma dirigit, cui iam multi principes ciuitatesq; adhæserāt. Constans enim fama fuit Fridericū mortuū minime fuisse, ideo in spem dominationis

Lugdunum

Alsatia

Otocarus

Heluetij

Pseudofridericus

minationis adipiscendæ se quidam Fridericum simulauerat. quo deuicto Nussiæq; igni consumpto, principibus ciuitatibusq; qui Pseudofriderico fauerant mulctatis, primo quoq; tempore in Sueuos tumultuãtes, ob defectionem familiæ ducum Sueuiæ copijs ductis, Eberhardum Vuyrtenbergium reliquosq; dynastas ac regulos Sueuorum perdomuit. Gessit tum multa bella, ob tumultũ qui fere tota Germania frequentissimus fuit. Credo equidem illis temporibus teterrimam factionum labem non solum Italiam, uerumetiam Germaniam inuasisse, quæ res sine bono principe haud facile extirpari potest, qualẽ Rudolphum fuisse certũ est. Fuit enim pietate, clementia, religione, humanitate, modestia, humilitate, insignis. In Italiã non uenit, quamuis Bononiã amplissimã Italiæ ciuitatem totamq; Flãminiam ecclesiæ Romanæ dederit. sed tumultuantes Guelphos per Lucinum uicecomitem imperij uicarium, missis ad eum Germanis equitibus bellis attriuit. tum misso ad Italiam epistolarũ suarum magistro, pacem ciuitatibus pecunia accepta tradidit, ut tamen imperio fideles essent. Statueratq; bonus rex milites in Asiam mittere, obsessæ Ptolomaidę opitulaturos. Verum orta inter Christianos principes qui in ea ciuitate erant, discordia, quorum multi partim captatis abeundi causis, partim clandestina per noctem fuga desertores effecti sunt: manserunt tamen ex primoribus, rex Cypri, Patriarcha Hierosolymæ, & hospitalis Templariorumq; Magistri, multitudine prius emissa. quã statim rex Cypri perfidia usus, per fugam est consecutus. Fuitq; exemplo, ut omnes quibus nauigiorum facultas esset, Ptolomaida emigrarẽt. Qui postea cum Patriarcha primum prospera usi nauigatione, tandem sub ipsam Cyprum naufragio periere, eadem die qua Soldanus Ptolomaidam male defensam ui cepit, mortalibus in ea repertis ad unum cæsis, mœnibus inde & urbis parietibus passim solo æquatis, tum fundamentis ita confossis dissipatisq;, ut nullum urbis nullum post hac ędificij uestigium appareret. annus erat salutis. M. CC. XC. quando reliquias amisimus uictoriæ illius celeberrimæ, quam anno ante C. XCIIII. Conradi Franci auspicijs & uirtute Christianorũ expeditio inchoauerat. Saluæ tamen mansere Cyprus insula, & Armenia minor prius Cilicia dicta, quæ eiusdẽ expeditionis occasione in Christianorum manus deuenere. Moritur deinde Rudolphus anno quarto Nicolai Romani põtificis eiusdem nominis quarti: anno regni sui. XVIII, anno uero Christi MCC. LXXXXI. Mense Iulio in die diuisionis Apostolorũ, sicut & sepulchro suo in nobilissimo templo Spirensi inscriptum est. Vixit his temporibus Albertus Magnus totius litteraturæ absolutissimum decus, & quo maiorem in philosophia & litteris sacris terrarum orbis non genuit, & qui Thomam illum Aquinatem tantum quantus est effecit. extat celebris oratio, à Philippo Beroaldo præceptore tuo Bononiæ habita, quum rector Germanicus iniret scholasticam præfecturam, ubi Germanos à studijs litte

tarum neque abhorrentes neque retorridos contendit, quod ut reliquos inquit prætercam, uel unus Albertus abunde demonstrat omnifaria doctrina refertissimus, qui merito Polyhistor & multiscius ac Aristoteles alter, latine loquēs dici potest, Magnus uulgo nominatus à magnitudine (opinor) discipli narum potius quàm Alemanus. Hic etiam Albertus cognomento magnus, dum esset Ratisponeñ. episcopus huc Argentinam uenit, ac in æde. S. Petri Iunioris, in qua tu Canonicus existis, aram quandam in honore. S. Columbæ uirginis & martyris consecrauit manibus proprijs. anno Christi M.CC.LXVIII. Præterea fuere & alij diuersis tempestatibus etiam Germani Theologi præstantissimi, Thomas & Vdalricus Argentineñ. Marsilius de Ingeln: Hugo de Sletstat Bonauēturæ sectator & Ioannes theutonicus decretorum interpres elegantiss. Præpositus Halberstateñ. obijt. anno M.CC.XLV. ibidem.

De Adolpho de Nassou Ro. Rege. Deque Baronibus de Rapolsteyn. Cap. XLII.

ASsumptus deinde est in spem imperijque titulum, Adolphus comes, à Nassone uulgo Nassau, qui statim exercitu comparato, in Colmarienses mouet, qui Alberto Austriæ duci filio Rodulphi fauebant, quem ad uersum resistentemque Adolphus habuit, ob Tyrannidem in quam procliuis habebatur. Capto igitur per deditionem oppido, una cum generoso Anselmo de Rapolstein oppidi prætore ac filio, ablatoque dominatu eorum, arces & castella Henrico fratri Anselmi tradidit. Nitebatur tum Adolphus Albertum è dominijs ducatuque deturbare, cui forti animo atque acri restitit Albertus, Alsatum auxilio fretus, qui iam odium in Adolphū conceperant, ob auariciam Tyrannidemque. Nam quos imperij uicarios in Alsatia constituit, prouinciam citra transque rhenum flammis cædibusque læsere, tum Argentinam eorumque præsulem. Ob quas res principes moti, Albertum Austriæ ducem regem delegere. Adolpho abrogato, iustisque suffragijs deposito. Comparato igitur ingenti exercitu ex Austria, Danubióque traiecto, Albertus Moguncia Germaniæ Metropolim peruenit, statimque in Adolphū mouens, qui pari strenuitate uiribus collectis ad eum tendebat: conuenere tandem in Vangionibus in monte Hasenbul, prope agrum Spirensem, ubi prælio commisso Adolphus occubuit, cum ad medium diei dubio Marte in certáque uictoria pugnatum fuisset. anno domini M.CC.XCVIII. sexto nonas Iulij. anno regni sui. VIII. Spiræ sepultus. Plures eo in prælio capti, inter quos & filius Adolphi, reliqui fuga sibi consuluere. Verum cum Albertus electionem de se factam minus legitimam æstimaret, propter Treuerensem præsulem & Palatinum comitem (qui comitijs non interfuerant) iuri suo renunciauit. Tum electores communibus suffragijs eum elegere, coronatumque Aquisgrani tanquam legitimum regem uenerati sunt, Duxit deinde

exercitum in Bohemos, quorum regnum filio suo Rudolpho tradidit, deiecto duce Carinthiæ Henrico, quem sibi Bohemi iniussu imperatoris regem delegerât. Mortuo deinde Rudolpho, anno regni primo, Fridericum filium Albertus Bohemis regem declarans, magnis copijs Bohemiam ingressus, regionē longe lateq; afflixit. Henricū tamē deijcere nō quiuit, eo quod Gallis bellum illaturus esset, quorū rex Philippus à pontifice Bonifacio desciuerat, regnumq; Franciæ Alberto pontifex assignauit. Quibus bellis cum exercitus comparat, à Ioanne fratris filio inter Rysam Arulamq; Eluetiorum flumina Rheno proximus anno Christi M. CCC VIII. Kalen. Maij interficitur. Eoq; loci per reginam Hungariæ monasterium sanctimonialium ordinis sanctæ Claræ constructum nomen retinet Regij campi. Alberti corpus iuxta patrem suum Rodulphum, in ornatissimo templo Spirensi sepelitur.

De Henrico Lucelburgio. Cap. XLIII.

ANno igitur. M. CCC. VIII. Henricus ex comitibus Lucenburgensium ad imperium deligitur, quem Aquisgrani principes corona & infulis decorauere. Qui statim præmissis in Italiam oratoribus, & ad uicina Germaniæ propinqua alpibus loca sciscitaturus, qui suas secuturi essent partes, comparatisq; tribus ingētibus exercitibus, unum aduersus Vuittenbergenses sacro imperio rebelles quibus ex octoginta castellis & munitissimis oppidis quæ obtinebant, LXXII expugnata ademit: Alterum in Bohemiam ex Francis orientalibus & Bauaris coactum, duce Petro Moguntino Archiepiscopo misit, filio Ioanni id quæsiturus, cui Elisabet Venceslai soror denupserat. Tertium, cui ipse præfuit, in Italiam mouet Gibellinis auxilio futurus. Transgresso alpes Henrico Taurini populariter obuiam facti, sese & urbem eius arbitrio permisere. Pariter paulo post fecere Astēses. Philippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarum, Antonius Visceragus Laudæ, urbium primarij ciues uel potius Tyrannuli, Henrico occurrētes datos ab eo uicarios quisq; in suam urbem recepere. Mediolanensiū res tum in potestate Turianorum & Vicecomitum erat, qui de potentatu cōtendentes potius ciuitatem premebant, quàm ut ipsi gubernarent, aut à populo gubernari permitterent. Mapheus igitur uicecomes ad Lupoldum Austriæ ducem, diu sibi notum, mittens, Henrico spem fecit urbis potiundæ. quorum conatibus cum Guido Turianus resisteret, Henricus pacis auidior quā belli, ab utriusq; factionis capitibus urbem accepit in suam potestatem, imposito urbi præsidio: cui Leopoldus cum Germanis cohortibus præficitur. Orta deinde ciuium rebellione cum passim Germani fœde cæderentur, dux introductis copijs quæ in suburbijs consederant, Gibellinis auxilio fuit: eiectiq; Turiani Vercellas se contulerunt. Ad quem tumultum nonnulli Lombardiæ populi à promissa Henrico fide recesserunt. Primiq; Cremonenses.

Vuirtenberg

Petrus Moguntinus Archiepiscopus

In quos statim Henricus coactum exercitum duxit. cuius urbis Guelphi resistere diffisi, Brixiã cum uxoribus, pueris, & asportata leuiore supellectile emigrarunt. Cremonæ à Gibellinis deditæ, mœnia portasq; & Guelphorum domos Germani euerterunt, Duxit paulo post in Brixiam Henricus, editaq; est in agro omnium quæ excindi uri euertiq; potuerunt uastitas. Fugientibus in montana Guelphis, urbs dedita murorum portarumq; munitiones amisit. Placentini (pulso Alberto Scotto Guelphorum duce) imperialem uicarium admisere. Interea Veneti classem Henrico spondent, qua ad regiones urbi Romæ uicinas transportaretur: Veronenses Vicetini Patauini necnon Taruisini uicarios ab Henrico ad se missos acceperunt. Robertus interea Neapolitanorum rex Marescallum suum in Etruriam misit, uti Ferrarienses, Bononienses, Florentinosq; in partibus conseruaret. at Henricus Genuensium classe Sauonensiumq; Pisas petijt, equitatu terra per Lucenses præmisso, tum Romam à pontifice missis qui tum in gallijs habitabat. Ob tumultum deinde partium cum neutri studiosus esset, Tybur migrauit. Agentem tybure Henricum, nuncij Friderici Aragonum regis adierunt, cum quibus promissa apud Genuam fœdera constituit, affinitatem quoq; regi Siculo honestissimam obtulit. Paulopost Tybure profectus imperator, per Sabinos Vmbrosq; Perusium & inde Aretium amicissimam tunc sibi delatus, uallis Arni superioris oppida & castella nemine resistere auso cepit. Ductum est inde Florentiam, quibus Lucenses, Miniatensesq; & Senenses copias miserant, à Bononiensibus regis Roberti uenerat equitatus. Obsidione igitur incursionibusq; uexatis Florentinis, imperator hyeme instante ad Cassianum oppidum uia Senensi, octauo à Florentia miliario consedit. & præfecti ex Gibellinis duo, unus apud Scarpariam, alter alio loco cum Germanorum copijs relicti, capta de Florentinis seruare, & simul urbem incursionibus infestare curarunt, eoq; Florentinos fame oppressos redegerunt, ut deditionem facere cogitarent. Contulit se deinde Pisas, ut Robertum maiestatis rerum citaret, quem terno edicto citatum nec comparentem, regno priuatum denunciat. Interim tamen Lucenses Miniatensesq; tantis affecit cladibus, ut Lucenses amissis agri oppidis appatuerit eo anno simul cum Florentinis in deditionem fuisse uenturos. Acta igitur Pisis maiori æstatis parte, imperator per Senensem agrum ubiq; uastatum, contulit se Aretium: qua in urbe cum maximis honoribus susceptus, Robertum regem priuatum regno pronunciauit: quam tamen sententiam Clemens in suis constitutionibus improbauit, plus imperatoris odio quàm iuris prudentia. Incidit tamen in ægritudinem imperator, ex qua ut conualesceret (consulentibus medicis) ad Macerati balnea se contulit, à quibus multo imbecillior reuersus Bonconuentum, quod oppidum, XII. à Senis miliario distat, obsidere pergit. ubi ueneno intoxicatus moritur nouo inaudito ac uix credibili ausu:

quod

quod nisi à Florentinis factũ esset nemo crederet, misso equidẽ ueneno in eucharistia. Dum sacra Christi cõmunione perfruit optimus princeps, animæ pabulũ, uitę uero exitium sumpsit, subornato ad tam crudele ueneficium pollicitationibus & præmijs Prædicatorum ordinis fratre quodã, ut Ptolomeus Lucensis scribit. At ne tanti principis mors inulta maneret, quingẽti equites Germani Henrico militare soliti, Hugucionẽ Fagiolanum ducem secuti, Lucenses agris mulctatos, pacem iniquis conditionibus à Fagiolano accipere coegerũt. ager namq; Lucẽsis Pisano est additus & Gibellini exules Albiq; in urbem sunt reducti.

De Ludouico. IIII. Bauariæ & Friderico Austriæ in controuersia electis. Cap. XLIIII.

INterim principes electores cõuenientes duos in cõtrouersia delegerunt, Ludouicũ Bauarię, nepotẽ ex filia Rodulphi de Habspurg & Fridericum Austriæ duces. Qui imperatores primo apud Franckfordiã cõgressi, Mœno fluuio diuisi ad pugnã nõ uenere, cõparato interim ingenti exercitu, Leopoldus Austriæ dux fratri auxiliaturus Ludouico ad Spirã occurrit. fugit Ludouicus. tandẽ cõiunctis copijs, Leopoldus cũ fratre Friderico in Sueuia fugientem Ludouicũ sunt secuti. dubioq; Marte certatũ est apud Esselingã, multis utrinq; desideratis captisq;, ut neutri uictoria cessisse uideatur. Secundo maximis copijs cõparatis, ad Bruscam Alsatiæ fluuiũ conuenere (qui fluuius Alsam per nobilẽ Argentinã ducit) ibiq; longius statiuis collatis, prælium utrinq; pepigere. Vidẽs tum Fridericus Bauarũ peditatu abundare, statuit & ipse equitibus equisq; dimissis pedes pugnare. quo uiso stratagemate Ludouicus Bauarus in fugã uersus in Bauariã se recepit. Tandẽ Ludouicus Fridericũ (fratre Leopoldo absente) aggressus uincit, capitq;: nihilo tamen minus Leopoldus Bauarũ bello persequit. quo tandẽ Argentinæ defuncto Ludouicus regno potitur, uictoriaq; elatus pro imperatore illico se gessit, ardentibusq; bellis dissidijsq; Italiæ ciuitatibus uicarios imperatorio eis nomine imposuit. Primũq; uicecomites Matheum (alij Mapheum scribunt) Galeatiumq;, tum Marcum Luchinum Ioannẽ & Stephanum eius filios ita fouit, ut Mediolano potiti sint, idq; eo fecit quo facilius Romam profecturus coronam aureã acciperet. Sub idem fere tẽpus Robertus rex Genua Sauonãq; partis Guelphæ opera potitus, ad Ioannẽ. xxij. pontificẽ in Gallias se contulit, suadente tum pontifice, Carolũ regis Franciæ Philippi filiũ in Italiã cũ copijs misit, Guelphis Lombardiæ Vercellis apud Guidonẽ de turre cõgregatis auxilio affuturũ. Ingressus Vercellas Carolus dominiũ urbis (quod tamẽ paruo tpe retinuit) accepit. Coactis eñ statim Gibellini auxiliarib. Ludouici copijs, quæ cũ Galeatio militabãt, Vercellas arcta obsidione cingũt, ut Guelphi statim cõmeatus inopia post fame cõpulsi, urbe simul cũ gallis emigrauerint, quam Galeatius dominio suo subegit: uictis deinde ingenti pugna

Florentinis per Accium filiũ Castrutij Lucensis auspicijs militantẽ, qui tum in Etruria imperatoris partes souebat. Et quo Italia turbatior esset, Ioannes pontifex Ioannem Vrsinum cardinalẽ in Italiam legauit, cui factionis Guelphæ gratiã multos fauores sperauit allaturam. Postq́ȝ igitur legatus in Italiam uenerat, statim Guelphos extollere & fouere, ac Gibellinos opprimere annisus est. Vnde gibellinæ factionis principes, Ludouicum precibus pollicitationibusq́ȝ uictum in Italiam descendere coegerũt. Qui superatis alpibus, aliquamdiu Tridenti substitit, deinde Brixiam, tum Mediolanum peruenit. Vbi ciuibus libertate donata permisit, ut XXIIII. ex omni populo creatis Reip. administratio relinqueretur, quibus ipse præsidem addidit, ea solũmodo imperatoria autoritate gesturũ, ad quæ externi magistratus (quos Potestates dicunt) consueuerunt in liberis ciuitatibus deputari. Placatis tum principum animis, ab eo paululum alienatis ob Galeatium ac filios quos ob tyrannidem in carcerem coniecit, in Etruriam iter ingressus à Castrucio Lucæ honoribus summis exceptus, imperatoribus exhiberi solitis, statim in Pisanos mouens urbis dominio potitus est. Commoratus Pisis duos fermè menses Ludouicus, Romam iturus, per maritimam tetẽdit oram. Cumq́ȝ Viterbium peruenisset cum Germanis Castrucijq́ȝ militibus, Carolus statim Florentia relicta & ipse cum copijs profectus ad genitoris regniq́ȝ præsidia festinauit. At Ludouicus à Po. Ro. ingenti honore exultantiq́ȝ fauore susceptus, coronationis pompam tamdiu distulit, quoad proceres & urbium Italicarum primores, qui continuè confluebant, omnes aduenissent, quoadũe pompa pridem ad omnia templa urbisque basilicas destinata, & ad eius accessum inchoata, die præfixa quiesceret. Quo die Kalen. Iunij nona, Stephanus senior Columna iussu cleri & populi corona illũ insigniuit. Aggressus tum rem haud tanto principe congruam, instigantibus Romanis (qui ægre pontificis absentiam ferebãt) Petrum Corbariensem ordinis Minorum fratrem erexit in antipapam, ob quam rem à Ioanne pontifice qui eum excommunicauerat depositus, redijt in Germaniã, copijs Germanicis quæ ab eo defecerant sub Marco Vicecomite relictis. Post Ludouici reditũ in Germaniam Philippo Franciæ rege hortante, Ioãnes Bohemiæ rex Henrici Lutzelburgẽsis filius (quem apud Bonconuentum ostendimus obijsse) ad pontificem misit sequestrum se exhibens, ut Bauarus ecclesiæ reconciliatus, iuri quod imperij electione prætenderet renũciaret, alterq́ȝ Henricus & ipse dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Ludouicum enim Bohemus suo suffragio elegerat, ideoq́ȝ propensior in hanc Bauarorum familiam fuit. Interim Florentini potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obsedere, qua breui fuerant potituri, nisi noua Italiæ Germanica turba incubuisset. Ioãnes enim Bohemus rex à Brixianis accersitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eam urbẽ uicepit: Bergomumq́ȝ tum Spinulæ Genuensi uiro nobili ac ditissimo, qui Lucam

Petrus Corbariensis

cam à Germanis emerat, duomilia equitum, peditum paulominus immisit, solutaque Lucæ obsidione, Florentinus ager populationibus & incendijs est fœdatus. Parma, Rhegium, Mutina, regis Bohemiæ dominium eligētes, se se illi missis oratoribus dediderunt. Mutataque est exinde rerū in Italia conditio, ut quibus pontifex Romanus rexque Bohemus aduersarentur, Robertus rex Florentiniq; nullo Guelphi gibelliniq; nominis discrimine fauerēt. Qua de re fœdus iniere, Vicecomites, Mastinus Scaliger Veronensis, Philippus Gonzaga Mantuanus, Carraria Patauinus, Estensis Ferrariēsisq;, cum Roberto Neapolitano & Florentinis. Quo fœdere Ioannes permotus Carolo filio cum copijs Parmæ Regij & Mutinæ urbium custodiæ relicto, in Germaniam se contulit, maiores copias & tantis necessarias conatibus contracturus. Interea Manfredus Pius Carpi dominus inita cum Carolo societate Estensem aggressi ad Felicianum, fundunt, fugantq;. In ea fusi exercitus pugna, octingentos ex Ferrariensibus occisos constat, captorum numerus ingens: in quibus præstantiores, Nicolaus Reinaldi Marchionis frater, Theobaldus de Castabilis, & Iacobus de Agerijs, & pleriq; ciues Ferrariensis nobilitatis primores. Interim cum equitatu quem in Germania comparauerat reuersus, eoq; Parmæ relicto, Bononiam ad legatum se contulit, eiq; assistentes Brixia Bergomumq; ab eo desciuere. Tum Accius Vicecomes Papiam ingressus, arcem oppugnat, præfectum regis deiecturus. Tum rex in agrum Mediolanēsem cōuersus, magnam ædidit uastitatē: uixq; Parmam redire potuerat, cum Lucæ ciuitatis audit rebellionem, quibus populorum leuitatibus perpensis in Germaniam redijt, Italicas factiones pertesus. Interim pontifex Benedictus prudenti (ut sibi apparuit) consilio, sed pessimo in posteros exemplo, Tyrannos & Lombardiæ primores principes legitimos confirmauit. Luchino enim uicecomiti & Ioanni ei germano fratri, quem Mediolanensem Archiepiscopum instituit, uicariatum Mediolani autoritate Apostolica attribuit. pari modo Mastinus scaliger Veronæ & Vincentiæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ & Rhegij, Albertinus Carrariensis Pataui, Estenses Ferrariæ, Mutinæ & Argentæ uicariatus Apostolica autoritate receperunt. Ludouicus ut par pari (ut aiunt) referret, in ditione Ecclesiastici multos uicarios autoritate imperiali confirmauit. Ioannem de Vico Vrbis præfectum Viterbij: Galeotum Malatestam & fratres Arimini, Pisauri, Faniq́ue: Ferretranum Vrbini, Nolphum & Galeatium fratres, Callij: Alegretum Clauellum Fabriani, Bulgarutium Matelicæ, Ismedutium S. Seuerini, Gentilem Varraneum Camerini, Michaelem montis Milonis, Pangonum Cingoli, Nicolaum Boscaretum Esij, Guidonem Polentensem Rauennæ, Franciscum & Sinebaldum Ordelaphos Forliuij & Cesenæ, Ioannem Manfredum Fauentiæ. Fuit Ludouicus suapte natura, quieti animi, uir comis, blandus ac perbenignus, quibus re-

bus

bus Germanos obsequentiores habuit, quàm alij armis habuere: Ideoq; cum pontifex Clemens VI. Carolum Ioannis filium Cæsarem in Ludouici dedecus depressionemq; declarasset, Ludouico tamen uiuo ad imperiũ peruenire non potuit, tribus etiã post mortem Ludouici suffectis, Eduardo Anglorum rege, Marchione Misnæ & Gunthero comite de Nigromonte.

De Carolo IIII Cap. XLV.

PEruenit tandem Carolus ad imperium neutiquam patri auoq; similis: plus enim regno Bohemiæ, quàm imperio per eum consultũ est. Vueceslaum filium ignauissimum obligatis imperij publicis uectigalibus Cæsarem fecit, XV. agentem annum. Sub hoc secorde stulto rege, uesana hussitarum hæresis, auorum nostrorum ætate ortum habuit, quæ multis malis Germanos circum Boemiam habitãtes afflixit, quæ utinam ex inferiori Germania non tandem ad superiorem serpat & penetret. Libet in superiorum principũ gloriã decusq; magnificũ, eius ætatis uiri disertissimi omniũq; bonarũ artium instauratoris Francisci Petrar. epistolæ cuiusdã uerba recitare, in qua Nerio Forliuieñ. sic scribit. Omnis potestas impatiẽs cõsortis erit, cuius rei si qua antiqua nõ sufficerẽt, uereor, ne recẽs nobis exemplũ casus attulerit, nempe iam Pontifex Romanus principẽ Romanũ Romæ esse uetuerit, quod fama loquit: quẽ nunc diademate cõtentũ ac imperij titulo Romani nõ solũ patit, sed iubet: & quẽ dici imperatorẽ sinit, imperare nullo modo siturus est. Ad ipsum uero Carolũ Petrarcha sic dicit. Nescio quid Romano põtifici pollicitus iureiurãdo interposito, quasi muro ualido seu monte inuio Ro. urbis aditu prohiberis. Quænã ista superbia est, principẽ Ro. publicæ libertatis autorem, libertate priuare, ut cuius esse debent omnia, ipse non sit suus? Innocentius enim pontifex Carolũ anno sui põtificatus IIII per duos cardinales ad eam rẽ missos, at cõditione coronari permisit: ut neq; Romæ neq; in Italia diutius moraretur. Sub hoc Carolo multa mala perpessa est Alsatia ab Anglis, qui deuictis Franciæ populis ingenti prælio, in quo Ioannes Bohemus, Caroli pater occisus fuerat, Italiã petiere, anno salutis. M. CCC. LXV.

Hussitæ

De Venceslao ignauissimo & secordissimo rege. Ca. XLVI

MOrtuo demum Carolo Bohemo Venceslaus eius filius, ignauiter imperium potius occupauit quàm rexit. Passus est enim hussitarum hæresim inualescere. Quamquidem perniciosissimam factionem sanctę Romanæ ecclesiæ, papalisq; excellentiæ, & ceremoniarũ ecclesiasticarũ contemptricem, inde ortũ sumpsisse reperio, q; doctores & insignes litteratura uiri, in Pragensem ecclesiam cathedralem nullo pacto assumebãtur. Eius rei Æneas Syluius in Bohemorum historia capite XXXV. testis est. Ne simile uirus in Germanica natione erumpat, caueat Spirensis ecclesia, caueat & Augustensis, caueant & reliquæ, quæ eliminatis & explosis uiris doctis ingenio & eruditione florentibus, uel eos solos recipiunt, aut recipere laborant,

qui

qui generis nobilitate tantum superbiunt, qui uenaticos & aucupatorios canes, cincinnosq́ suos Christianæ Reip. præferunt, pro libris, quum initiati sint, clypeos & galeas ostentantes. Vt aūt ad Venceslaum transcamus, is à regno Romano omnium suffragijs abrogatur. Discant in hoc Venceslao reges & principes nostri, regna & principatus feliciter regi, conseruari, amplificariq́ non posse, ignauia, torpore, ocio, luxu, delicijs, calamistratura, choreis, libidinibus, aucupio, uenatu, hastiliumq́ congressu: sed labore uigilantia, strennuitate, sapientia, uirtute, iusticia, prudentia, frugalitate, religione, Reip. amore. Discant ad gubernandos populos nequaquam esse opus calamistratis, uetis & fictis fatuis, pantomimis, susurronibus, effeminatis, adulatoribus, ecclesiasticę libertatis & omniū bonarū literarū inimicis: sed grauibus uiris, grādæuis, prudētibus, ueracibusq́, magnanimis, constantibus, integris, doctis, sapiētibus & sapientię amatoribus. Iusto dolore commotis libuit hæc paucula contexere, nunc ad institutū nostrum reuertamur.

De Roberto Bauaro Re. Ro. Cap. XLVII

Deposito Venceslao Robertus gente Bauara comesq́ Rheni Palatinus, Philippi hodierni proauus imperio sufficitur, uir iusticiæ gloria clarissimus. Hic à Florentino populo in Italiam uocatus est, ut Ioannis Galeatij (quem Venceslaus pecunia accepta ducem Mediolani dixerat) potentiam comprimeret. Comparato igitur fortissimorū militū exercitu, in Italiam descendit, & agrum Brixianum ad Benaci lacus oram ingressus, copijs Galeatij congreditur. Vbi fugam Italis perfide cientibus fractus, Tridentum se recepit: unde uocantibus Venetis Paduā est delatus. ad quem Florentini oratores sumptuosissimo apparatu, sed copias minus egregiè instructas ut bellum resumeret, transmiserunt. Videns optimus princeps, Florentinos copiarum paucitati pecuniarum quoq́ paululū addidisse, in Germaniam redijt, sinens Italos suis se militibus conficere. Moritur Robertus. MCCCC.X. & in choro ecclesiæ sancti Spiritus Heidelbergeñ. sepelitur, cum hoc epigrammate sarcophago inciso. Robertus Bauariæ dux co. rhe. Palatinus, Romanorum rex iustus, pacis & religionis amator, dignus deo uisus, qui pro iusticia pateretur, huius sacræ ædis & collegij institutor, hic cum castissima coniuge Elyzabetha, Norici montis Burggrauia quiescit, uita functus anno Christi M.CCCC.X. Kalen. Iunij. XV.

De Sigismundo Magnificentissimo Imperatore, deq́ testimonio in eius laudem Ioannis Gerson. Cap. XLVIII

Successit huic optimo principi in imperiū Sigismūdus Hungarorum rex. Ad quod regnū adoptatus fuit à Ludouico Hūgarię rege sine liberis defuncto: & Carolo eius ex fratre nepote, quē proceres Hūgarię ex Neapolitano regno, cui imperabat Ioāna cū uiro expulsa, accersierāt, à regina quę odiū dissimulauerat obtrūcato an. salutis. MCCC.LXXXV. Is Sigismūdus cum

doctrina

doctrina tum humanitate, tum multarum noticia princeps fuit clarissimus; sæpius cum Turcis pugnauit, terra mariq; duos & triginta Turcorum regulos securi percussit. Tum imperator designatus ægreferens ecclesiæ Christianæq; plebis labem (quam post mortem Gregorij XI ambitione & superbia gallicoq; fastu contraxerat) Vrbano VI. & Gebennensi cardinali ad pontificatum suffectis: cum Itali & Germani Vrbanum: Galli & Hispani Clementem sequerentur, aggressus est facinus Augusto dignissimū magni excelsiq;

Concilium Constantien. animi. Peragratis em Europæ prouincijs singulis regibus principibusq; domi conuentis, effecit, ut cōcilium ex omniū pontificum sequelis ad Constantiam Germaniæ urbem haberetur. Inter multa aūt quæ triennio toto summa grauitate à patribus constituta sunt: illud accuratissime ac spiritusancto indubie autore decretum fuit, ut qui eo in conuentu pontifex crearetur quinto: & successores deinceps singuli VII. quoq; anno: pro seruanda Christianorum unione generalia celebrarent concilia: in quibus liberum foret quæcunq; in rem Christianam uiderentur corrigere, addere, immutare: præsertim in capitibus, quæ dum nutant membra, labāt. Creatus est tum omnium

Martinus V nationū suffragijs Otho Columna patricius Romanus pontifex Martini V (ut fit) nomine desumpto: spretis Petro Luna uiro doctissimo, Angelo Veneto, Corario, & Balthesare Cossa patria Neapolitano: quorum primus Benedicti XIII. Secūdus Gregorij XII. ultimus uero Ioannis XXIII nomen in pontificatu desumpserat. Venit tandem Sigismundus in Italiam per Belitionam ingressus: inde à Philippi ducis copijs pompa Cæsare digna Mediolanū deductus, accepta Mediolani ferrea corona, Romam proficiscitur, uana spe Philippi multa promittentis (ut perfidis quibusdam Italis mos frequens est) sæpe delusus, auream coronam ab Eugenio recepturus substitit Senis per mēses aliquot, in gratiam pontificis rediturus: quem eo quod morigerus Philippo Mediolanensi fuisset læserat. Post uarios itaq; hominum utrinq; missorū conatus, tandem Caspare Slicchio Sigismūdi epistolarum magistro oratore misso (qui prima legatione re infecta redierat) impetratū extitit, ut Sigismundus Romam ueniret imperiali diademate, coronaq; sublimandus. Ingressus est igitur urbem ad diem Kalendarum iuniarum XI. populo Romano cum ingenti illum pompa deducente ad scalas usq; basilicæ diui Petri. Pontifex cum cetu Cardinaliū obuius comiter eum excepit: ac pridie earundem kalendarum solennissimis ceremonijs coronatum, Imperatorem Augustumq; salutauit. Abiens tum Roma Basileam petijt:

Basilea *Eugenius IIII* dissidioq; patrum, qui tum ibi concilium à Martino V indictum & decretum & ab Eugenio confirmatum approbatumq; (Platina teste) celebrabant, ab Eugenio dissidentium sedato: rebus Hungaricis rite dispositis Bohemiam ingressus: Pragam peruenit, anno M.CCCC.XXXVI ab ortu saluatoris nostri, ubi summis honoribus exceptus est: quem pauloante Bohemorum hostem cen

ſebant. Hic Sigiſmundus cum mœrore dicebat ſeſe erubeſcere propter ignorantiam principum electorum, qui Latinas literas neq; legere neq; intelligere poſſent. Habuit ſemper in precio literas & literatos, quos ſupra illos qui genere tantum ſunt nobiles, in ſua curia honorabat & locabat. Interrogatus cur id faceret, nobilitatemq; & illuſtri natos genere contemptui haberet, Reſpōdiſſe fertur: Iure ego illos colo, & cæteris mortalibus præfero, quos natura parens & deus ſingulari donauit ingenio. Subijciens illos ſolos à natura & deo poſſe creari, In ſua autem poteſtate ſitum, ut nobiles titulo & prædijs faceret: quocunq; placeret momento. Is etiam Sigiſmundus, quod præterire nolo, in conſilio Conſtantienſi reprehenſus à Cardinale Placentino, q̄ contra grammaticorum præſcripta, uerba quædam pronunciaſſet: non minus ſcite quàm feſtiuiter ait: Placentine ſi ſupra leges ſumus, quare ſupra grammaticam eſſe non poſſumus? Placentine Placentine, quibus places, placeas, mihi non places. Latinum autē Sigiſmundū fuiſſe & ſapientē, Chriſtianiſſimus Pariſienſis gymnaſij Cancellarius Ioannes Gerſon teſtis eſt, qui inter alia de Sigiſmundo ſic loquitur: Sereniſſimus rex Romanorum ſemper Auguſtus, priuſq; recederet ab hoc concilio ad locū conuentionis cum rege Aragonum, & Petro de luna, orationem ad deputatos habuit, omni religioſa pietate, & uera chriſtiana religione pleniſſimam: quam his auribus non ſine pia compunctione lætus audiui. Idemq; Theologus Io. Gerſon alio quodā in loco ſic ait. Vellem daretur hic ſpacium, quo Sigiſmundū Romanorum regem comparare liceret ipſi Dauidi. Eum namq; incredibilis labor actiuæ uitæ iugiter exercet, in quo nihilominus ſpiritum deuotionis habere compertum eſt per collocutiones deuotas, uſq; ad compunctionē lachrimoſam audientium: his oculis uidi & ſenſi, laus erit hæc Sigiſmundi ſempiterna. Multi uero noſtræ tempeſtatis principes literas odiunt, Latinum ſermonē (etiam ſi ſciant) loqui erubeſcunt. Quoniam aſſentatores & calamiſtrati qui principibus noctes & dies (ſicut ſanguiſugæ) cohærent, auertunt innocentiſſimos eorum animos, dicūtq; eſſe indecorum principi, diſcere & loqui nobiliſſimā linguam. Timent enim impudici canes, & mancipia diaboli, ſi principū ſpiritus inuadat ſanctus ardor ſapientiæ, ſtudij literarum, prudentiæ, uirtutū, hiſtoriarum, ſeſe qui barbarie pleni ſunt contemptum iri: doctoſq; & graues uiros ſibi præponi: qui nihil didicere aliud quàm aucupio, uenatu, furore, blaſphemia, crudelitate, luxu, ocio, ludo, libidine, humani ſanguinis eccleſiaſticarum rerum ſiti, & omni ueſtium, uerborum, operum leuitate, calamiſtraturaq; noſtram nationem infamem deſpectamq; reddere, ac mirum in modum apud exteros contemptam & abiectam. Perſuadent etiam principibus noſtris hæc ſanguiſugæ poſſe Reſp. feliciter gubernari, abſq; doctis & literatis hominibus: neſcientes quod ſcribit Iulius Capitolinus hiſtoriographus elegantiſſimus, Marcum Imperatorem ſemper in ore habuiſſe, illud

Gerſon

diuini Platonis, Florere ciuitates si aut philosophi imperarent, aut imperatores philosopharentur.

De Alberto Austrio Bohemiæ & Hungariæ rege, in Romanum regem electo. Ca. XLIX.

MOritur tandem Sigismundus, morbo ætateq́; confectus: Albertū Austriæ ducem generum suum, & uirtute præstantem, & nobilitate sublimem, regnorum relinquens hæredē, quem statim nobiles Hungariæ Bohemorumq́; regem salutauere. Postq́; uero Sigismundo parentatū extitit, Albertus in Alba regali cum coniuge sua Elisabetha, summo consensu applausuq́; populi coronatus est. Inter hæc electores imperij apud Francofordiam conuenientes, rem Romanā Alberto demandant: quam sine Hungarorum consensu ei acceptare non licuit: id enim eis promiserat, cum se regem suscepere. Postremo multis utrinq; habitis consultationibus, proceres Hungarorum Friderici ducis Austriæ tunc adolescentis, hodie imperantis, precibus uicti, assensum præstitere: imperium summa Germanorum congratulatione, ab Alberto esse susceptum. Prascon interea factionis hæreticę caput, Polonorum regis fratrem XIII annos natū regem appellat: qui acceptis à fratre auxiliaribus copijs Alberto Bohemiam ingredienti aliquādiu restitit, nunq́; ausus tamen pugnæ facere copiā: relicto tandē Vlrico Ciliæ comite, qui regnū gubernaret, Albertus in Slesiam peruenit. Vratislauiensibus uero (ea est ciuitas nobilis ac potens & Slesitarum caput) Albertū Marchionē Brandenburgensem petentibus belli ducem dedit, qui Poloniam sæpe infesto exercitu petēs, longe lateq́; prædas egit. Per idē tempus Despotus Seruiæ cum sacerdotibus & nobilibus in Hungariam profugerat, Turcorū impetum ueritus: uno tamē filio relicto, qui Synderauiam castellū in ripa Danubij situm, & à Turcis obsessum tueret. Albertus ab Hungaris inuitatus, obsessis opē laturus Budam petijt, aduersus Turcos exercitū ducit: qui iam castello capto aufugere. quo rescito Albertus dimisso exercitu Budā redijt, ubi ob calorē æstatis uehementiorē morbū cōtraxit, tandēq́; in Austriā iturus in rure quod Longū dicitur, cōdito testamēto VI kal. Nouēbris decessit, Princeps clemētia, liberalitate, ac fortitudine clarus, & qui cęteris rebus longe religionis studiū antepofuit. Regina Elysabetha Sigismundi filia VIII kalen. Martij iam filium ex Alberto pepererat Ladislaum nomine, cui postea utrūq; regnum paruit.

De Ladislao Alberti filio, & de integritate Alberti Bauarię ducis. Ca. L.

ALberto tamen mortuo Bohemi de rege disceptantes (licet regina filiū regem natū in cunabulis ostenderet) in uarias partes scindūtur: nōnullis persuadentibus, ut Sigismūdi & Alberti regū meminerint: nepotē filiūq; Ladislaū ne respuant, cōtra ius gentiū paternā hæreditatem puero ne adimant, fœdera cū Australibus percussa ne uiolent, pupilli atq; orphani misereantur

reantur. At in contrarium ij, qui Albertũ regem oderant, proponunt regem à regendo dictum, qui regendus sit regem uocari nõ posse. Vicit hæc sententia. Albertus itaq; Bauariæ dux maiore procerũ uoto rex declarat, qui apud Venceslaum quondã nutritus, Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur primores regni ad Albertum, inter quos Vlricus Rosensis, homo se tempori accõmodãs: prius enim partes Alberti regis fouebat. Albertus uero Bauariæ dux ea uirtute atq; animi moderatione usus est, quæ postquàm reges esse cœpere rarissima semper fuit. Nã uenientibus ad se Bohemorũ legatis, amplũ & nobile regnum offerentib. gratias egit, qui se unũ ex omnib. regem elegissent: multa se idcirco Bohemis debere. At cũ regis Alberti filius extet, indecorum esse cũ alterius iactura regnum quærere: paternã hæreditatẽ nulli auferendã: qui pupillos suo iure spolient deo atq; hominib. inuisos. Quàm præclara sententia iusto atq; optimo principe digna: hic Albertus Bauariæ dux, Bohemorum rex esse potuisset: sed quia iure nõ potuit, assumere recusauit. Si idem nostri hodie principes efficerent, ut nulli suũ contra deũ & præter iustitiã aufferrent, dominandi libidine incitati, pax uigeret, iustitia cresceret, charitas seruaretur, pauperes nõ interirent: pacta & fœdera manerent illesa, Christiana uirtus in Turcis augeretur, principibus ad superos pateret ascensus, qui sua uiolentia & iniusta principatuũ & dominiorũ amplificatione seipsos in stygiam paludem præcipitant atq; demergunt.

De Friderico Austrio III Romanorũ Imperatore. Cap. LI

FRidericũ Austriæ ducẽ electores Cæsarem decernunt, qui & tutorẽ Ladislao se præstitit, magnaq; cũ integritate ei muneri præfuit. Tandẽ insidijs, disceptationib. multis bellis etiã Bohemicis, Hungaricis, & Australibus fatigatus, adolescentẽ præstantissimæ indolis regnis suis tradidit: quẽ nõdũ principatus iniciantem Bohemi per Georgium Podiebratium & Rochezanam hæresiarcham (quod Fridericus uir integerrimus semper ueritus fuit) ueneno interfecere: qui solus patriæ spes, & fideliũ defensor futurus sperabatur. Fridericus ad imperium legitimis suffragijs suffectus, compositis statim Austriæ rebus: primo quoq; tempore legẽ promulgat, qua cunctos sub imperio degentes, ad pacem minis pœnisq; cõpellit, tum animũ sedulo applicat ad scissionẽ tollendã, quæ inter Eugeniũ pontificem, & cõciliũ Basiliense suborta fuerat: in quo conuentu Amedeus Sabaudiæ dux (reprobato Eugenio) in pontificẽ per patres declaratus fuerat: qui ad eam rem suasu Philippi ducis Mediolani hostis Eugenij inducti, Amedeũ ipsum, Felicem uocatum, pontificem creauere. Eugenio tamen uiuo res subdole orta sopiri nõ potuit, quàuis crebris legationibus, prudentissimorũq; deniq; principũ consultationibus sæpius laboratũ sit, dissolutio tamen concilij facta fuit, tum peste, tum bello quod Eugenius Suitensibus & Basiliensibus (ut Platina scribit) indixit per Lodouicum Caroli regis Franciæ filium, quem Delphinũ dicũt: qui uictorem exercitum Anglis ex regno deturbatis, in Basilienses per Sequanos

ingressus traduxit in Germaniã:uictiq; prælio haud incruento (subsidiaria manu Suitum,quę Basiliẽsibus ex omnib. Suitũ pagis selectissima subsidio missa fuit)mille & quingentis peditibus occisis Germanos se uicisse (ut mos est populo)omnes iactãtes. quãuis triginta Gallorũ milia in paucos Suitenses duo forsitan milia irruerint,tamen Suitenses quasi leones per omnẽ exercitum uagantur,cedunt,sternunt:& nõ in spem uictoriæ,sed in mortis ultionẽ pugnant, nõ tam uicti q̃ uincendo fatigati,prius tamẽ octo milibus Armeniacorũ occisis ceciderunt. Quatuor Armeniaci Heluetiũ unum insequebantur:quem cũ telo cõfodissent strauere,& in corpus exanime grassabant. Tum alter Heluetius huius comes arrepta bipenne in quatuor illos effœminatos Gallos fertur.Ex quibus duos obtruncauit,alios uero in fugã dedit,ac deinde semianimũ corpus super humeros recepit:& inuitis hostib. portauit ad suos.Q̃ gloriosa uictoria Gallorũ,qui non uirtute, sed multitudine superarunt,sicut ipsi solent,& de eis Vegetius scribit.Miror Lepontios, siue Suitenses paratiores eſſe ut sequãtur signa regis Gallorũ,q̃ Romanas aquilas, cũ tanta immanitate,tamq; lugubri & cruenta strage superiores Gallorũ reges absq; iusto bello sine causa,innocentes eorum patres,& auos,patruos,& auunculos affecerint & obtruncarint. Miror etiã quosdã ex nostratibus, qui cupiunt Gallos Germaniæ dominari,quos ego admonitos uelim, ut quis finis inde sequeretur,diligẽter cogitẽt:neq; post factũ(q̃d stultissimũ eſſe Cicero affirmat)dicãt:Nõ putaramus id, quod crebro fatua res est negotio peracto cõsiliũ quęrere,& acta agere.Qui principib.nostris persuadent gratiã inire fœderaq; percutere cũ externis regibus,si nihil aliud agũt, id saltẽ efficiũt, ut nuncij & oratores facti,alienas terras uideant: uiarũ solatio tædiũ leuent, & donaria forsitan secũ asportent.Optarem principes nostros pituita nõ laborare,sed mutuam inter sese concordiã fouere,quo solo patriæ salutem,sibi decus, posteritati gloriã, ac in quoslibet hostes præcipue Turcum collectas inuictasq; uires cõpararẽt.Nihil utilius nihil felicius credidit Cornelius Tacitus Romanis optari posse,q̃ si eorũ inimici inter sese dissiderent & altercarẽtur.Maneat,inquit Cornelius,quæso,duretq;, gentibus si nõ amor nostri, at certe odium sui,quando urgentibus imperij fatis,nihil iam præstare fortuna maius potest,q̃ hostium discordiã. Missa istæc.Gallorũ rex Ludouicus quũ Delphinis cũ suis Armeniacis,& cæteris gẽtib.uniuersos Alsatiæ uicos, & nõnullas ciuitates,dolo,proditione,blãdimentis intrauit,fidẽ ægre seruauit,Alsatiã omnẽ (ea tẽpestate Cerere & Baccho locupletissimã) miserè uastauit.ædes,domos,casas ciuiũ,pauperũ uiduarũ,orphanorũ,puerperarum, atq; ipsa dei nostri sacratissima templa,igni succendit. Anno salutis nostræ M. CCCC. XLIIII atq; ubi satis sęuitum est in nostros,cum omnia uitæ alimenta norasset, & omnem libidinem in ruinas ędificiorum expleuisset, mutilum fractumq; exercitum in Gallias cepit traducere) uix tertia adhuc parte salua,incolumi restanteq;.Neq; illam quidem partem (quantulacũq;

superetat) integram & illesam potuit ad sua reducere: quãuis crederet Alsati cos usqueadeò perculsos & attonitos, ut nec quispiam eorum à secretissimis suis penetralibus prodire foras auderet.

De triumpho & uictoria ciuitatis Seletstadij in ultimam Delphini cohortem. Cap. LII

CVm enim Delphinus cum copijs quæ supererant, diuisis tamen exercitibus in Galliam redire instituisset, ultimã eius cohortem (quæ prædas passim ab Alsatibus direptas tutò sperabat ad Galliam inferre) Seletstadiẽses ciues, & magna præsertim eorum cohors, qui ex uicis & uillis eò tãquam ad asylum fugerant, quibus una salus fuit, nullam sperare salutem, sese densis saltibus & præruptis nemoribus abdentes, insperatoq́ ex insidijs erumpentes duce & primipilo Conrado (quem Longum uocabant) secũdis auspicijs obtruncarunt, ac spolia quæcunq; feliciter ademerunt, eaq́ in uicum imperij Romani Seletstad cum magno plausu gloriose inuexerũt. Belli quoq; signa plurima magnifice per nostros conciues à Gallis capta, in templo parochiali, ut omnibus uidenda pateant, erecta sunt, in tanti triumphi memoriã sempiternã. His rebus cõcilio dissoluto diffractoq́ neutralitas (uti dixere) schismaq́ Nicolao quinto pontifice Romæ à Cardinalium senatu electo, Friderici Cæsaris industria, religionisq́ ac pacis amore tũ cessauere. Floruere sub Friderico tertio Germani ingenio præstantissimi tum in Theologia, tum in mathematica & astrorum scientia, humanitatisq́ literis non solum Latinis, sed etiam Græcis, quales fuere (ut aliquos saltem & perpaucos nominemus) Nicolaus de Cusa Treuerensis, Cardinalis sancti Petri ad uincula, & episcopus Brixinensis, cuius doctrinam omnifariam, eloquẽtiam singularem, ingenium perspicacissimum, Ioannes Andreæ Aleriensis episcopus eleganti quadam epistola laudauit & extulit. Hic Nicolaus de Cusa multa in mathematicis, multa in Theologicis disciplinis cõscripsit. Cardinalatũ doctrina & uirtutibus meruit. Obijt Tuderti, anno salutis nostræ M. CCCC die undecimo Augusti: Eius cadauer Romam aduectum, & in ecclesia sancti Petri ad uincula humatum est. Floruit & ea tempestate Iacobus Teutonicus ordinis Carthusiensium, uir diuinarum scripturarum eruditissimus, dubiorum cautissimus interpres, uita & cõuersatione deuotus, hac tempestate multa ac uaria edidit opuscula: de annó Iubilei, de causis passionum, de moribus Christianorum, de triplici statu hominum, & multa alia clarissima opera quæ numerare esset longissimum. Dionysius natione Teutonicus, & ipse Carthusiensium ordinis professus, uir & Theologia atque alijs disciplinis eruditissimus hac tempestate claruit. Qui cum esset ingenio subtilis, & eloquio disertus, tot & tanta scripsit, ut numero opusculorum præter diuum patrem Augustinum apud Latinos parem habuerit neminem. Laurentius Teutonicus patria Coloniensis Theologus atq; philosophus maximus, disputator acerrimus, gymnasium Parisiense, quod in Gallijs celebratissimum est, legendo,

Der lãg Cuonrat. Erat miniſter publicus ciuitatis Seletstadiensis

Nicolaus de Cusa

Iacobus Teutonicus

Dionysius

Laurentius

docendo, disputando, ac uarios libros ac tractatus componẽdo egregie illustrauit. Henricus natione Teutonicus patria Coloniẽsis, præclarus fuit theologus & declamator, haud ignobilis, homo admirandæ sanctitatis. De præceptis decalogi, de tribus partibus pœnitẽtiæ, & multa alia opuscula edidit. Ioãnes abbas in monasterio Nuicellẽsi in Theologia & iure Canonico eruditissimus. Scripsit opus insigne & præclarum, quod prænotauit Canonum & Bibliæ concordantia. Benedictus Germanus patria Saxo, ex Halli oppidulo ortus, oriũdusq́;, in philosophia & Theologia atq; alijs liberalibus disciplinis habitus fuit clarissimus. Apud Gymnasium Erphordiẽse, q̃d apud nos Germanos principẽ locũ obtinet, multa dictauit opuscula, doctrinæ nõ protritæ, nec lectionis spernendæ, ut sunt eius commentaria in Genesim, in Exodum, in Leuiticum, in Deuteronomium. Georgius Purbachius Viennę mathematicam docuit, & in eo disciplinę genere pulchra uolumina reliquit. Ioannes de Monte regio Georgij Purbachij discipulus, uir & Græca & Latina lingua peritus, cuius ingenium in mathematicis & astronomicis disciplinis etiam doctissimi Italorum extollunt & laudant, ut Picus Mirandulanus comes in libris contra astrologos. Is multa scripsit in Gerhardũ Italum, natione Cremonẽsem, quę & grauia sunt & erudita. Scripsit præterea Ephemerides. Mortuus est Romæ accitus à Sixto quarto pont. max. ut emẽdaret paschalem Dionysij compotum. Ioãnes de Vuesalia sacerdos, Theologus, & philosophus acutissimus Erphordiense studium uarijs libris à se editis, & lectione publica mirifice decorauit. In eodem etiam studio, & eodem tempore floruit Luttrea doctor insignis. Rodolphus de Grunigẽ natione Friso uulgo Agricola cognominatus, philosophus fuit & rhetor atq; poëta eminentissimus, Græcæ, Latinæ, atq; Hebraicæ linguæ nõ imperitus, cuius ingeniũ & eruditionem, & summã morum innocentiam ipsi Itali laudauerunt. Extat Hermolai Barbari uiri eloquentissimi in eundem Epitaphiũ Rudolpho nostro testimonium præbens, quod hic subnotatum est,

Inuida clauserunt hoc marmore fata Rudolphum
    Agricolam, Frisij spemq́; decusq́; soli.
Scilicet hoc uiuo meruit Germania, laudis,
    Quicquid habet latium, Græcia quicquid habet.

Illustrauit & legendo & docẽdo gymnasium Heidelbergense, in quo obijt Anno 1486. die 28. Octob. Ex Hebræo Psalteriũ transtulit, ex Græco autem quædã Platonis opera, Dionysium Areopagitã quo minus traduceret, morte est impeditus. Composuit & alia multa. Petrus Schottus, patria Argentinensis, conterraneus noster in literis politioribus Rodolpho Agricola usus præceptore, Bononiæ Pontificias & Cæsareas leges sitienter hausit. In Academia Parisiensi philosophiam & Theologiam didicit. Fuit in his omnibus eruditissimus, nec Græcas literas ignorauit. Scripsit multa, quæ passim circumferũtur. Mortuus est argentinæ in natali solo, Anno ætatis suæ XXXI.

Sepultus

Margin notes: Henricus — Ioannes abbas — Benedictus Saxo — Laus Gymnasij Erphord. — Georgius Purbachius — Ioannes de Monte regio — Ioannes Vuesalia — Rodolphus Agricola — Petrus Schottus

Sepultus in æde sancti Petri Iunioris, in qua Canonicus fuit. Mihi quoque summa amicitia iunctus extitit, & meum Thomam Vuolphium iuniorem ex baptismatis fonte leuauit. Cōradus de Zabernia oppidulo ad quartum lapidem ab Argentina distante, ipsum Amphionem in Musica superauit. Scripsit de Monochordio librum unum. De modo bene cantandi librum unum, & sermones uarios, quæ omnia & ingenij, & doctrinæ suæ magnitudinem præ se ferūt. Fuit idem sacerdos, & homo magnæ religionis, & exempli recti. Henricus Friso Carthusiēsis scripsit Chronicam sui ordinis, librum de nouitiorum instructione, de uita Christi librum unum, & multa alia. Nicolaus patria Moguntinus, philosophus ac Theologus fuit clarissimus, ob eius ingenium & doctrinam Friderico Augusto fuit charissimus. Edidit commentaria in libros Sententiarum, & alia quædam non absurda. Iacobus Stralem sub hoc Friderico philosophus & Theologus, fuit in studio Coloniensi maximus senex, Theologiam gloriosissime docuit. Composuit acutissimas quæstiones in Apocalipsim Ioannis apostoli. Gabriel Byel Spirensis, Theologus fuit magni ingenij & doctrinæ, legit in Gymnasio Tubingensi cum summa gloria. Composuit commentaria in libros Sententiarum, & quædam annotamenta super Canonem missæ. Et hos paucos ex multis numerasse sufficiat. Vt autem ad Fridericum Cæsarem redeamus, fuit is Imperator pacificus, quietus, admirandæ patientiæ & mansuetudinis, cleto & ecclesiasticis nequaquam inimicus.

Conradus de Zabernia

Henricus Friso

Iacobus Stralem

Gabriel Byel

De prudentia rei militaris. Cap. LIII

VT ad rem de qua scripsimus reuertar, sine controuersia quæ sentio dicam, administratores bellorum (quos ueteres Imperatores appellauere) Germanos iure optimos esse & fuisse dijudicandos. Si enim exercituum copiam, metandorum castrorum peritiam, signorum collationem acierū instructionem, ordinū pertinacem obseruantiā, oppidorū solertem oppugnationē cōsideres, ac cōmeatuū facilitatē frugalitatēq; & stratagematū, insidiarumq; faciēdarū & uitandarū occasionē, neq; Atheniensiū Miltiadē Cononis filiū, neq; Themistoclē Neoclis, neq; Aristidē Lysimachi, neq; Cononē Miltiadis Alcibiadē Cliniæ, neq; Thrasibulū, Cononē, Iphicratē, Chabriā, Timotheūq; Germanicis Imperatoribus cōparabis. Cedāt Lacedæmonij, Leonidas inclytus rex, Pausanias magnus homo, sed in omni genere uitę uarius, Lysander qui Atheniensiū temp. destruxit, tyrannidemq; Athenis induxit, Agesilaus optimus rex, cum à cæteris scriptoribus, tum à musa Attica Xenophonte Socratico collaudatus. quid thebanum Epaminundā quē & musicen didicisse egregieq; saltasse cōperimus, quod multis à persona principis alienum uidetur, qui alienos mores ad suos referunt, & quæ eis leuia uidenť pari modo apud cæteros arbitratur esse, sed græcanicum est etiam in olympia uincere, Epaminundam dico Pelopidamq; tum Germanis comparabimus? Quid de Philippo Amyntæ filio, Alexādroq;, Antigono, De-

H 4 metrio

metrio,Seleuco,Lyſimacho, Ptolemæo,innumeriſq; alijs, qui ab Alexādro ueluti ex equo Troiano prodierunt.Habeant Pœni, Hamilcares,Hannibales,Aſdrubaleſq;.relinquant nobis Henricos,Othones,Carolos,Cōrados,Fridericoſq;.De Aſſyrijs,Perſis,Parthiſq; non eſt quod dicam,cum principum noſtrorum ſerui libertiq; illis Ventidios præſtare queant. Poſſem hic mille numerare Germanos,qui humili loco nati,nullis opibus, ſed ſola militatis rei pericia & fortitudine ſubnixi, apud exteras gentes immortalem gloriam ſunt conſecuti.Sic noſtra ætate Martinus Schuuartzius nouus homo, ſed inſtar Marij in armis acer fuit & bellicoſus: cuius pugnæ & uictoriæ in conuiuijs Britannorum (quorum tamen hoſtis fuit) crebertimè ad lyram cantantur.

Martinus Schuuartzius

De triumphis Germanorum, quodq; eorum auxilio Romani quoq; triumpharint,& quod ipſi quandoque Romanis dominati ſunt. Cap. LIIII

DIcam igitur quod ſentio,Germanos omnium gentium uictores,uictricemq; gentem,nedum à Romanis, qui omnium gentium præſtantiſſimi uictores triumphatoreſq; fuere,uictos: & ſi partem aliquam Germaniæ uicere,non tamen ſine Germanis uictoria potiti ſunt, ſed Germanis militibus totius mundi populos deuicere. Merito igitur gentem uictricem dixerim,cuius auxilijs alij certauere.Ipſi in toto liberi,tandem florentiſſimā Romanorum rempublicam aggreſſi,quod ſtipendijs militiaq; meruerant, imperium,& totius orbis monarchiā ſibi ſubdidere. Vera nobilitas, uera libertas,& in militari diſciplina fides, robur, fortitudo, conſtantia apud Germanos ſunt.Hiſtoricos mirari ſoleo ueteres probatiſſimos(non hos nouos, qui aſſentatores potius appellandi ſunt) quibus cum lex prima ſit, ne quid falſi dicere audeant,deinde ne quid ueri taceant, ne qua ſuſpitio gratiæ ſit in ſcribendo,ne qua ſimultatis,quod cum de Germanis ſcribunt, uitia narrare ſoleant (& ea quidem minima) uirtutem uero quaſi cum faſtidio celebrant, uel non debita laude pronunciant,uel ſilentio prætereundo obticent.Quare optime Alexandrum dixiſſe legimus,cum Achillis ſepulchrum contemplaretur,ô Fortunate adoleſcens, qui uirtutū tuarū præconem Homerum inuenisti.Si Germanis ea copia ſcriptorum fuiſſet, quæ fuit Imperatorum, non Scipiones, non Catuli, non Metelli frequentius in oratorum ore uerſarentur, quàm Germanorum & duces & Imperatores, atq; maximarū urbium expugnatores:quorum tanta copia, tanta multitudo fuit,ut ſi quiſpiam domeſticas ſolum res bellicas narrare inciperet,Liuianum codicem ſcriptis ſuis exequaret.

De Friderico Bauariæ duce Philippi Moderni patruo & tutore. Cap. LV

SOla Friderici Bauarorum ducis uictorioſiſſimi facinora,propriam hiſtoriam flagitarent:qui Philippi principis Comitis Rheni palatini tutor & patruus

patruus,raptores & prędones in primis exterminauit,eorũq; arces solo æquauit, terrarũ itinera uiolatorib.tutissima fecit, tres illustres & nominatissimos hostes deuicit.pridie Kalend.Quintiles, Anno Christi M. CCCC. LXII inter Rhenũ & Neccarũ miliario uno ab Heidelberga.ad hoc insigne certamen Dietherus Isenburgensis,Maguntinus archiepiscopus suppetias Friderico tulit.Morit Fridericus pie & catholice,corpusq; eius humatũ est in sacello à seipso extructo apud Cordigeros Heidelbergeñ. Cuius sarcophago sequens Epigrãma per circuitũ inscriptũ est : Fridericus Bauariæ dux, Comes Rheni Palatinus,sacri Romani imperij elector,salus patrię,prędonũ fulmẽ, tris illustres hostes uicit,principatum auxit,& pie uiuis excessit.Anno 1476. pridie Idus Decemb.Fuit eius uitæ socia uirtus,gloria mortis comes.

De alijs quibusdam ducibus Bauarorum. Cap. LVI

FVit eidẽ Friderico pater Ludouicus princeps pius, q Christi amore Hierosolymã petijt, Teutonicorũ ordini apud Prussiã auxilio fuit, Latinas literas(Catonis exemplo)senex didicit,quod audierat Sigismundũ imperatorem dixisse, pudore sese affici ob principũ electorũ barbariẽ, qui latinarũ inertes essent literarũ,quas tamen necessario scire deberent.Fuit hic Ludouicus Roberti filius,quẽ inter Romanorũ reges posuimus.Cuius pater eiusdẽ nominis, duobus prælijs Saxones uicit, & Robertus auus Heidelbergense gymnasiũ ex ecclesiasticis prouentib. in Germania primũ & antiquissimũ, fundari & erectũ iri à summo pontifice impetrauit.Habuit quoq; Fridericus fratrẽ Ludouicũ principẽ pacificũ.Huic successit Philippus. Patruelẽ habuit Fridericus Roberti regis nepotẽ, Albertũ Argentineñ. episcopũ, qui nostra ætate non solũ cũ pace & mansuetudine terras suas gubernat, sed etiã ecclesię cui præest nõ modica iura,quondã alijs obnoxia restituit.Quod ego monitis Cancellarij suæ illustrissimæ clementiæ redegi in sequens carmen.

Ex ducibus bauaris Albertus episcopus istam
Instaurans arcem nobile fecit opus
Mansuetusq; pater patriæ,multo ære redemit
Vallem,cui nomen perflua Prusca dedit.
Et quæ pro uoto poterant intrare Trebotes
Oppida cum pagis libera restituit.

Hoc idem soluta oratione hortatu meo ita expressisti.

Albertus ex illustri Bauarorũ familia procreatus, Argentinensis antistes hanc arcem carie & uetustate inter rudera penè obrutã pristino decori munificentius restituit. Vallem eius fluminis quod incolæ Pruscam uocant graui ære redemit. Arces ac oppida quæ ciuibus Argentinensibus seruitutẽ seruiebãt ueluti alter Brutus libertati reddidit, Anno à natali Christiano secundo & quingentesimo supra millesimum Alexandro VI Pont.Max. & Maximiliano Augusto regnantibus. Valete posteri.

Operis uiolator infelix esto.

Ad Lũdo/

Ad Ludouicum patrem Friderici redeo: cuius ætate ex Germania supra quadraginta milia equitum, ad Bohemicam sectam expugnandam conuenisse traduntur. Aberat autem Ludouicus palatinus, qui comiti Videmontensi contra Lotharingos opem tulit, missis ab eo in eius auxilium electissimis ex uniuerso palatio militibus: qui miseranda leuium quorundam Gallorum siue fuga, siue proditione circumuenti sunt, deserti sunt, occisi sunt, anno salutis nostræ M. CCCC. XXXI sexto Non. Quintiles. Ad id bellum Videmontanum Ioannes Vuimphelingius patruus noster adolescentē forma & nobilitate insignem de Hohenstein nuncupatum iussu amicorum secum duxit: horrendamq; proditionem pro sua prudentia sentiens, innocentissimum ephebum à strage feliciter eripuit, incolumemq; in terras nostras reduxit. Fuit ille adolescens ex nobilioribus patriæ nostræ familijs satus, licet & aliæ quoque sint altissimo stemmate fulgentes, qui & principes auos possint referre: sicut est mi Thoma, Albertus ex familia Ratsamhusen in Stein, theseus tuus, quem tu ubiq; concelebras, utpote hominem & literis & ingenio, & armis clarissimum. Magnam mihi uoluptatem affert mirū hoc Tetrastichon Baptistæ Mantuani, ubi in amicitiā uestrā ita suauiter olim Bononiæ cecinit,

Fallor? an hi duo sunt? duo sunt, plures'q; duobus
Hi duo, & hi plures, sunt tamen unus homo
Corporibus duo, corde unus, cum uiribus addat
Vnio, tres. sic sunt, tres duo, & unus homo.

Ausim hoc affirmare, me nihil in lingua latina repperisse quod his uersiculis sit tersius, qui uel soli sufficiūt ad uestri nominis immortalitatem. Sed nunc de bello Burgundico paucula dicamus.

De bello Germanico cum Carolo Burgundionum duce. Cap. LVII

POssem hic bellum afferre Germanicum cum Carolo Burgundionum duce magnanimo & potenti Maximiliani regis nostri socero, qui Romani imperij loca sitiens, Nussiam expugnare, Lotharingorum ducem uincere, & Alpinates, Alsaticosque supprimere moliebatur. At illi, Nussia constantissime multis mensibus restitit, duce ac patrono gauisa Hermanno Hassiæ tum Lantgrauio, hodie archiepiscopo Agrippino: tandemq; Friderici Imperatoris tertij aduentu, absque bellorum periculis, & absque humani sanguinis effusione prudēter erepta. Carolus autem paulopost à Germanis tum Lepontijs aut Alpinatibus, tum Alsaticis, potissimum uero Argentinensi Rep. ex cōsilio & ductu Petri Schotti prudentissimi senatoris. (Is est ille Petrus Schottus, qui postea filiū habuit eiusdē nominis, cuius editiones & ingenij monumenta ubiq; expetuntur.) Reinhardo Lotharingiorū duci auxiliantibus, à Nansensi ciuitate pulsus, uictus & occisus. Ignorabat enim Carolus (licet antehac persæpe fugatus) non tā facile Germanos atq; leues

Nussia *Hermannus Hasso* *Reinhardus Lotharingorum dux*

Gallos

Gallos(quos pro nutu suo usq; ad Parisiorũ urbem uexauerat)bello uel absterreri uel superari posse. Verũ constantiam, magnanimitatẽ, rei militaris exercitationem,intrepidasq; Germanorũ uirtutes crebra sua fuga, thesauri maximi direptione apud Gransiam,terribiliq; suorũ strage apud Murthã expertus est,& tandẽ apud Nansen miserrime occisus Anno Christi super M. CCCC. LXXVI.nonis Ianuarijs.Cecinit de hac re tritum distichon Ludouicus Dringenbergius præceptor meus. Gransia Murtã

Oppida trina tibi dux Carole duta fuere,
In rebus Gransen,grege Murthein,corpore Nanse.

De Constantia Germanorum, Ca.LVIII.

NEc solum Nussia Carolo constanter restitit,sed aliæ quoq; Germanorum ciuitates,hostibus sese obsidione premẽtibus, animose reluctatæ sunt,adeo ut exercitus,moræ impatiens desperata expugnatione sępe castra soluere uideretur.Hanc constantiam uidimus in Vualshuda à Lepontijs, in Vuyssenburgo à Friderico Bauarorũ duce, in Metensibus à Lotharingorũ ducibus,in Brunsuiga ab eiusdẽ nominis principibus, in Bopardia à Treuerorum põtifice occupata & afflicta.Nõ enim solẽt Germani,cũ obsidiõe premuntur facile hostẽ admittere,aut se in deditionẽ offerre. Quippe qui prouerbium istud exterorũ apprime detestantur & abhorrẽt, Viuat qui uincit.

De bellis Maximiliani. Ca.LIX.

MAximilianus Augustus,ipso Alexandro magno uere dici potest militarior:Qui dum adhuc ephebus esset & imberbis,cum Gallis, Sicambris,Batauis,Morinis,Eburonibus:nunc eques nũc pedes in prima acie congressus,de eisdem etiã gloriosissime triumphauit. Sub hoc Cæsare felicissime degimus,quo uno nemo in suos benignior,in hostes atrocior.Cuius pręclaras uictorias,Hermolaus Barbarus,& Marullus Constantinopolitanus, hic uersu,ille prosa laudauit.Fortitudinẽ Cæsaris nostri ipsi quoq; Pãnonij, mortuo Mathia Coruino eorũ rege,cũ magna calamitate(quod nemo ignorat)experti sunt.Sed qd uetera memoramus?quid illud est? quod superiore ætate feliciter confecit?Vicit Bohemos,& in ipsa acie primus hostiũ telis sẽ obiecit,omnesq; occidione occidit.Pręterea quosdã Germaniæ principes dĩ uitijs & copijs militaribus instructissimos, Romano imperio rebelles, penẽ funditus deleuit.Fuit profecto gloriosissimus triumphus,quem ex hac Bohemica strage reportauit.Huic præclaro facinori & plusquam memorabili, non sine gloria interfuit Caspar Vuolphius,qui ut Cæsari suppetias ferret. à S. P. Q. Argentinen.cũ quingentis peditibus in Bauariam missus, & illic strenui ducis officio fungens, perinde ac alter Furius Camillus pro patriæ libertate fortiter depugnans,ex Bohemis opima spolia reportauit, quatuor militaria uexilla, ui & armis ex hostibus cepit.Ea in hanc urbem Argentinam magno totius populi applausu aduexit,nunc in tẽplo maximo urbis

nostræ affixa uisuntur. Huius in re militari peritiam, fortitudinē, fidem, agilitatem, constantiam, in bello Cimbrico, Gallico, Britannico, Burgundico, Pannonio, Bohemico sæpius Germana nobilitas experta est. Itaq; in ipsis castris, ab Alberto Saxonum duce, non semel militari cingulo donatus: Anno autem proxime transmisso: qui fuit à Natali Christiano quartus & quingentesimus supra millesimum, à Maximiliano Cæsare inuictis. haud procul à Ratispona, una cum Philippo de Rechbergk eques auratus designatus est. & insignia gentilicia sibi & liberis & suis ex fratre nepotibus hoc est tibi charissime Thoma Vuolphi, fratribusq; tuis, ac omnibus ex eiusdem legitime descendentibus, pro Cæsarea liberalitate, liberaliter decreta sunt: non ita ut multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra uiderunt, nunquā deniq; tubarum sonum (nisi in spectaculis) audiuerunt. Ab imperatore nostro non fuit molestum, ad Casparem Vuolphium patruum tuum diuertere, q; is Romanas aquilas, & tyro & ueteranus sequutus, de imperatore, de Rep. nostra, de literis ac literatis bene meritus, mihiq; amicitia non uulgari coniunctus. Igitur Vympfelingum hoc uiro in omni uita integerrimo, inuicto, infracto, præstitissime nullus admiratione capiatur.

Philippus Rechberg

De bello Sigismundi Archiducis Austriæ contra Venetos. Ca. LX

TAceo memorabile bellum Sigismundi Archiducis Austriæ, In quo Veneti germanicam uirtutem experti sunt. Dux exercitus Venetorū Robertus Sanseuerinas Italorum Achilles, una cum magna exercitus sui parte, in flumine Athesi submersus est. Cæteri partim uel deleti, uel occisi, uel capti sunt: partim sibi salutem pedibus quęsiuerūt, prope arcem Bisenum, quod nobiles cognomento Trappi, incolunt. Facta est hæc strages die Laurentij: Anno M. CCCC. LXXXVII. Senserunt tum Veneti (ut alias sæpe) quā periculosum sit cū Germanis ferro ac armis decernere. Multi Itali à nostris parua manu fusi sunt. Hoc memorabile bellū Burckhardus de Anuuil Germanus, uir nobilis & egregius uersu Heroico complexus est. Extat quoque Baptistæ Mantuani ad Andream Bentiuolum de eadem re elegans carmē. Roberti Sanseuerinatis cadauer paucis post diebus inuentum ab Vdalrico de Frundsperg, tunc pōtifice Tridentino, & eius ciuibus in æde Diui Vigilij honorifice tumulatur. Est in eum tale Epitaphium.

Italiæ uictor Seuerina stirpe Robertus,
Sigmundum Australem sensit in arma ducem.
Ter proceres Veneti, bello petiere Tridentum,
Ter uicti, hic uictus ecce Robertus adest.

Filius quoq; Roberti Sanseuerinatis Antonius Maria, quē tu Bononiæ & Mantuæ sæpissime uidisti, cum nepote principis Camerini captus fuit. Postea tū singulari certamine cōgressus cū Ioanne comite de Sōnenburg: ab eodem q́q; uictus, ita ipsi Veneti in omni re uirtute nostra inferiores extitere.

Solas

Solas quinq; germanorum gentes exercitum uictorem in Turcos suppeditare posse. Et de ordine theutonicorum Cap. LXI.

QVid uerbis opus est, cum ex quinquaginta & eo amplius germanorũ gentibus quinq; duntaxat, Bauari, Sueui, Lepontij, Saxones, & Cymbri, quoscunq; hostes, quoduis regnum, ipsos etiam immanissimos Turcos & Sarracenos, auspicante deo aggredi & superare possent. Ideoq; mirum & monstro simile est atq; solius dęmonis inuentũ (qui inter Germanos discordiam seminat) quod uniuersi Christianæ religionis principes & populi somno pressi, Constantinopolim non eripiunt, finitimisq; Christianis non succurrunt, Illyricos, Dalmatas, Styrios, Croacios, Lyburnos, Pannonios, Austrios ab impijssimis perfidissimisq; Turcis, & ab eorum miseranda seruitute in quam indies abducuntur, nõ liberant, nõ protegunt, neq; cogitant rem quoq; eorum agi proximus cum paries ardeat, & neglecta uires incendia sibi cumulare. Posset nimirũ huic bello magnas præstare suppetias ordo Teutonum à Teutonibus ex pietate christianæq; religionis amore apud Sarracenos cœptus proq; incremento ac defensione fidei nostræ laudabiliter institutus.

Ad Vniuersos germaniæ principes. Cap. LXII.

QVid non speratis uos facturos, posita prius simulate, cũ exigua quondam germanorũ portio ex incognitæ insulæ collecta manu, breui omnem Europam & Africæ atque Asiæ partem subiugarint. An non uniuersi uos nunc non poteritis, quod olim Gothi exigua pars uestrum potuere? An erit minus in uniuerso corpore quàm in uno digito uirium? Quousq; igitur finitis, ò uos saltem magni germaniæ principes, fidem catholicam negligi. Constantinopolim orientalis imperij caput, ac totius græciæ columen iniustè occupari. Vrbes incendi, christianum sanguinem effundi, altaria euerti, sanctorum reliquias canibus obijci, dei & suæ matris imagines lanceis effodi, sputis lutoq; deturpari, christianos in seruiturẽ abduci. Iusta forsitan inter uos geritis bella. At iustius est ꝑ Christo pugnare, maiorq; necessitas Christi est hęreditatem quàm uestram defendere. Cogitate de communi periculo, maiora minoribus anteponite. Ne grauemini pacis causa, & dei redemptoris uestri amore, æqualibus deferre. Sumite sapientiam, qua furori temperantiam, arrogantię humilitatem, duriciei mansuetudinem, obijciatis. Ponite tandem latens odium. Sit finis germanicæ discordiæ, ut quorum consueuit in armis esse inuicta uirtus, unitis iam uiribus ac concordibus animis, in Turcos militaria signa feratis. Redimite, liberate infœlices christianos qui à Turcis in compedibus retenti, miserè seruiturem seruiunt. Byzantium regiam urbem quę nunc Constantinopolitana dicitur quo pacto recuperetis cogitate. Id uester honor, id uera Christi fides, & religio, Id christianæ Reipub. salus exposcit. Nobiles estis, insignia militaria palam geritis, & ceruices torquibus

auratis,& digiti ueſtri annulis, enſesq; & calcaria auro reſplendẽt: chriſtiani eſtis,chriſtiani dici & cenſeri uultis, agite nobilitatem,militiam chriſtianam, religionem atq; fidem re ipſa & facto oſtendite. Ne finite gloriam ueſtram à uobis transferri. Cauete ne uobis æmuli,ſecordiam,ignauiam,ocium,ebrietatem,luxum,choreas,ſpectacula,uenerem,furorem,puſillanimitatem,delicias,aucupium,uenatum,obiectare poſſint. Nolite calamiſtrati & mulieroſi uideri. Attendite gloriam ueſtram, reſpicite Chriſtũ, penſate ſalutem patriæ. Moueant uos exhortationes iamdudum in conuentionibus ueſtris Ratiſponæ, Nurenbergæ & Francofurdiæ factæ,à Beſſarione Cardinale Græco, à Ioanne Antonio Campano,ab Aenea Syluio Senenſi. Moueant uos aſpera, ſed uera uerba, Franciſci Petrarchæ, quæ uobis in uita ſua ſolitaria facit. Diſcite quid hij uobis loquuti ſint. Mouebitur cor ueſtrum,ſi ſaltem ulla chriſtiani ſanguinis gutta uobis inheſerit.

Ad Maximilianum Romanorum regem. Cap. LXIII.

Quid opus eſt,inuictiſſime rex Maximiliane, adhortari maieſtatem tuam,cum ipſe pronus ſis ad bellum cõtra Chriſti hoſtes ſuſcipiendum, ad ſuccurrendũ fidelibus, ad Chriſti fidem amplificandam,ad eripiendam Conſtantinopolim,ad comprimendam Turcorum rabiem,ad ulciſcendam Chriſti ſuęq; matris iniuriam,ad honorem ſacratiſſimis locis reſtituendum, ad recuperandam terram in qua Chriſtus pro nobis natus & mortuus eſt, in qua ſimul omnes aſtabimus ante tribunal eius iudicandi, ad reparandas terras auitas & paternas,ad illuſtrandam Auſtriæ domum,ad ſatisfaciendũ regali titulo,quo decoratus es, Tu eccleſię patronus es,tu fidelium defenſor, tu dux & caput militiæ chriſtianæ. Surgat igitur tua maieſtas,& chriſtianæ religionis periculo remediũ adhibeat. Cæteri principes in te ſuos oculos torquent, neq; à Carolo Magno unquã fuit rex,de quo ſibi omnis ordo,ſexus, ætas,uel maiora uel plura ſpoponderit. Tu etenim regnorũ terrarumq; potentia,militari gloria,experientia rerum,diuerſarum linguarum noticia,ſapientia,laborum & uigiliarũ tolerantia,omnes imperatores,quantumuis egregios uincis,ſuperas,excellis.

De Machina oppugnatoria,quam uulgo Bombardam uocant,à Germanis inuenta. Cap. LXIIII.

Anno domini M. CCC. LXXX. inuentum eſt bellici tormenti genus à Germanis noſtris,quod uulgo Bombarda dicitur,à ſono,ut opinor ac tonitru. Hac una re nihil ſolertius, nihil terribilius eſſe contendit Philippus Beroaldus præceptor tuus. Quod enim teli genus,quæ tormenta maiorẽ formidinem,terrorem,iacturam ipſis hoſtibus afferunt,quàm maiores, minoresq; Bombardæ,quę non modo rumpi muros,ſed cœlum etiam quati poſſe docuerunt. Ita nõ ſolũ Germani noſtri(uel ipſis exteris teſtantibus) bellatores ſemper fuiſſe acerrimi, ſed inſtrumentorũ quoq; bellicorũ inuentores ſubtiliſſimi uidentur.

De in-

De inuentione celeberrimæ artis impressoriæ. Capũt. LXV.

ANno Christi. M. CCCC. XL. Friderico tertio Romanorum imperatore regnante, magnum quoddam ac pene diuinum beneficium collatum est uniuerso terrarum orbi à Ioanne gutenberg. Argeñ. nouo scribendi genere reperto. Is enim primus artem impressoriam (quam latiniores excusoriam uocant, in urbe Argeñ. inuenit. Inde Magunciam ueniens eandẽ fœliciter compleuit. Interea Ioannes Mentel id opificij genus inceptans, multa uolumina castigatè ac politè Argentinæ imprimẽdo, factus est breui opulentissimus. Huic successit Adolphus Ruschius. mox Adolpho Martinus Flachus, qui & ipsi Argentineñ. in natali solo cũ laude & gloria hanc artem exercuerunt. Is est ille Martinus Flachus, qui dum in humanis esset, iunctus affinitate fuit nostro Mathiæ schurer, homini sane docto, probo ac integro, cuius quotidiano conuictu, assidua familiaritate ac consuetudine, charissime Thoma, & ualde recreatis, & mirificam uoluptatem capis. Nec solum nostri in hac arte Argentinæ floruerunt, sed eandem etiam alibi tractantes, & decus & emolumentũ sunt consecuti. Ita Sixtus Rusinger Argentinus, Neapoli anno M. CCCC. LXXI. libros quomodo imprimi possint, primus monstrauit. Ob quod factũ Ferdinando regi & Neapolitanæ nobilitati charissimus extitit. Huic sæpe ab ipso rege episcopatus & amplissimæ dignitates oblatæ sunt. His omnibus patriam Argentinam præferens, ad nos cõcessit, estq; hodie uita superstes, uir ob dignitatẽ sacerdotalem & senium reuerendus. Præterea Vdalricus cognomento han, sub idem fermè tempus formas librarias, rem inauditam, nec unquam Romanis uisam, Romam attulit. Fuit is natione germanus, cui cognomentum (ut dixi) erat han, id latine gallum gallinacium significat. Hoc ideo scribo, quia Campanus & aliquot docti, existimauerũt hunc Vdalricum natione gallum fuisse, quod plane falsissimum est. Is tamen error ideo emanauit quod cognomen familiæ traductum fuit in latinum, quod Hermolao barbaro auctore nunquã fieri debet. nomina enim & cognomina, opidorũ propria, sicut hominum quacunq; lingua retineri solent. Itaq; Vdalricus han, cũ hoc diuino opificio, rem litterariam ex inopia ad ingentem ubertatem perduxisset, Antonius Campanus in illum iocatus hoc Tetrastichon edidit.

Anser Tarpeij custos Iouis, unde quod alis
Constreperes, gallus decidit, ultor adest
Vlricus gallus, ne quem poscantur in usum,
Edocuit pennis nil opus esse tuis.

Non est prætereundus Ioannes Prus municeps noster, qui hanc artem hodie in urbe Argentina diligenter excolit, qui infinita uolumina literarum studiosis legenda dedit. Multi summi & celebres uiri hoc impressorium munus laudauerunt, ut Polydorus Vrbinas, ut Beroaldus præceptor tuus. Is in qua

dam oratiōe sua,quod inquit ingeniosius inuentū, ꝙ litteraria Impressoria, uel ut Latinius loquar excusoria,qua nihil utilius. & alibi idem Beroaldus in quodā hēdecasyllabo: O germania muneris repertrix,Quo nil utilius dedit uetustas, Libros scribere quæ doces premendo. Nō piguit in præsentia eos qui chalcographiam,uel inuenerūt,uel illustrarūt,memorare. Nō sunt enim tantæ rei autores sua laude fraudandi, præsertim ut posteritas sciat: quibus hoc diuinum & immortale munus acceptum referre debeat.

De Architectura Germanorum. Ca. LXVII.

IN Architectura Germani excellentissimi sunt, quorū ædificia Æneas Siluius mirari se potuisse scribit nō cōmēdare,Sūt meo,inquit, iudicio Theutonici mirabiles Mathematici,omnesqꝫ gentes in Architectura superāt.hoc homo Italus de germanis testatur,nec falsa loquutus est,quod ut cætera ędificia(quæ passim in Germania magnificentissimè extructa sunt)omittā,Argentinense templū & turris in eo ædificata abūde demonstrāt.Hac una structura nihil in uniuerso orbe cōtēderim esse preciosius,nihil excellētius. Quis satis mirari,satis laudare potest Argentineñ. turrim,quæ cælatura,statuis,simulachris,uariarūqꝫ rerum effigie,omnia Europæ ædificia facile excellit. cuius altitudo excedit numerū ccccc & xv cubitorū.Miraculū est tantam molem in tam altum attolli potuisse.quid si isti à laudatis autoribus laudati artifices reuiuiscerent,Scopa,Phidias,Ctesiphon,Archimedes,profecto in Architecturæ disciplina se uictos esse à nostris uel palàm faterentur:atqꝫ hoc opus Dianæ Ephesię templo, & Pyramidibus Ægiptiacis, atqꝫ his omnibus quæ inter septem spectacula numerantur longe anteferrent.

De Pictura & Plastice. Cap. LXVIII.

NOstrates quoqꝫ pictores esse omniū præstantissimos uel ipsa experientia(quæ rerum magistra est)apertissime docet.Icones Israhelis Alemani per uniuersam Europam desiderātur,habenturqꝫ à pictoribus in summo precio.Quid de Martino Schon Colmatiensi dicam,qui in hac arte fuit tam eximius,ut eius depictæ tabulæ in Italiam,in Hispanias,in Galliam, in Britanniam,& alia mundi loca abductæ sint. Extant Colmariæ, in templo diui Martini, & sancti Francisci,præterea Seletstadij apud prædicatores in ara quæ diuo Sebastino sacra est, imagines huius manu depictæ, ad quas effingendas exprimendasqꝫ pictores ipsi certatim cōfluunt,& si bonis artificibus & pictoribus fides adhibenda est,nihil elegantius, nihil amabilius, à quoq̄ depingi reddiqꝫ poterit.Eius discipul. Albertus Durer & ipse Alemanus hac tēpestate excellētissimus est,& Nurēbergę imagines absolutissimas depingit,quæ à mercatorib. in Italiā trāsportant̄, & illic à ꝓbatissimis pictorib.nō minus ꝓbant̄ ꝙ Parasīj aut Apellis tabulę.Ioānes Hirtz Argētineñ nō est omittendus,qui dū in humanis esset,apud pictores omnes in magna fuit ueneratione,cuius in pictura peritiā clarissimę ac speciosissimæ imagines

tum

tum alibi,tum Argentinæ in natali solo depictæ testantur. In Plastice (hoc est figulina arte,quæ ex terra similitudines itidem fingit) Germani præstantes sunt,quod ipsa figulina uasa & plurima uasorum fictiliū genera quæ modo humanæ uitæ usui sunt,indicant & demonstrant. Hic sunt quos uel Corebus Atheniensis figulinę artis inuentor admirari possit & laudare.

De fortitudine Germanorum. Cap. LXIX

MUlti Græci & Latini autores fortitudinem Germanorum extulerunt. Breuitatis tamen causa multis obmissis Philippi Beroaldi præceptoris tui ex quadam oratione uerba subnotabo. Germani, inquit, quos & uulgus & historici luculenti Alemanos appellant,in uniuersum animosi,liberales,ingeniosi.scriptores Prisci Germanos extollunt, quod à paruulis duriciei & labori studentes in uenationibus, atq; in studijs rei militaris cōsisterent, quibus arma tractare ludus fuerit, feras excipere uoluptas.quàm acres forēt bellatores,& libertatis retinentissimi,sæpe Romani experti sunt, & quidem infeliciter, quorum exercitus quinq; consulares sub totidem ducibus per interualla temporum fusi profligatiq;. Nec impune Caius Marius cū pugnacissima gente conflixit. Diuus quoq; Iulius magis arma Germanis ostentauit quàm intulerit. Augustus Cæsar uirtutem Germanicam duabus cladibus expertus,Loliana scilicet & Variana. Sed Varianam adeo exitiabilem sensit tribus legionibus cum duce cæsis,adeoq; consternatus est,ut barba capilloq; promisso caput interdum foribus illideret,uociferans, Quintili Vare legiones redde. Quid multa? Germani ob unicam fortitudinē ac uim bellicam,Herculem,Martemq; perinde ac uirtutis præsides in primis coluerūt, nihil neq; publicæ rei,neq; priuatæ,nisi armati agentes,prædíti proceris corporibus, & statura prorsus militari. Nec apud nos Germanos soli uiri pugnaces & egregij sunt bellatores,ipsę fœminę cum res postulat ad arma paratæ sunt studia bellica tractantes. Proditum est memoriæ fœminas quoq; Germanas sumptis aliquādo pro patria armis ex integro uirorū pugnas instaurasse,& sicut Cornelius Tacitus autor est,nullā aliam dotem afferre consueuisse in Maritorum domos q̄ frenatum equum, & scutum, & frameam.

De nobilitate Germanorum. Cap. LXX

IOannes Teutonicus ille egregius Decretorum interpres in quadam glossa dist. xxxiiij. Germania,inquit,à germine dicitur, est enim uerū germen nobilitatis. Atq; hunc Teutonem dices & suæ genti blanditum. Alterius igitur nationis hominem afferam Germanorum alioquin hostem & detractorem Antonium Campanum, qui de Germanis loquens sic ad uerbum ait: Illi domi concordes,foris strennui,& acquisiere imperium,& tantam illustrium uirorum multitudinem pepererunt, ut per reliquum orbem ueluti Colonijs nobilitatis usquequaq; deductis familias nobilissimas & regias propagauerint: nec ulla sit familia in Gallijs, ne regia quidem, nulla in Hispa-

nia, aut in Italia paulo illustrior, quæ si antiquitatem repetat suam, non statim è Germania esse prædicet, & ueluti è seminario quodam uetæ nobilitatis è uobis uenisse glorietur. Nam quis obsecro familiam Gallorum regum tam celebrem, tam laudatam protulit? Germania, Pipino Germano autore. Quis Hispaniæ domum tam insignem, quæ nunc regnum obtinet, & prope ad Libiam usq; protéditur? Germania, Richardo Visigotho Germano autore. Quis tot nobilissimas familias per uniuersam Italiam, tanquam excusso gremio nobilitatis fudit, sparsit, seminauit? Germania, Hético Germano autore, qui Ordelaphos, Varanos, Malatestas, Mástedos, Gallassos, Ferretranos, Vicecomites, Gõzagas, aliasq; innumerabiles & instituit nobiles, & locupletauit: ut uere dici possit, fontem nobilitatis uiuum & perennem fuisse Germaniã, aut mare potius, quod omnes prouincias Europæ suo splendore uelut æstu quodam nobilitatis inundauit, dum in Galliam, in Hispaniam, in Italiam nationesq; alias propagauit imperium. Nõ ergo à Romanis Germania traxit, sed Romanis potius Germania nobilitatem immisit, quam maiores nostri uirtute, gloria, rebus gestis magnifice pepererunt. Si enim à uirtute nobilitas nascitur, Germani profecto Romanis uirtute minime inferiores extiterunt, utpote qui fidem, integritatem, iustitiam, liberalitatem, ueritaté semper coluerunt. Si magnificentia rebusq; gestis nobilitatem adipiscuntur homines, quæ natio magnificentior, minusq; inuicta Germanis? Quod si ex antiquitate & longo æuo nobilem quempiam iudicabimus, fuere Germani longe uetustiores Romanis. Roma enim Christũ antecessit annis septingẽtis & quinquaginta duobus. At nobilissimam urbem Treuerim, quæ Ammiano Marcellino autore in Germania sita est, cõstat duobus annorum milibus Christi ortum excedere diuturnitate, id quod nec ipsi Romani inficiantur.

De liberalitate Germanorum Cap. LXXI

GErmanos comes faciles, & pecuniæ liberales esse, nemo unquam negauerit, quum nõ solum inter sese, sed etiam in aduenas & peregrinos hospitalitaté (decorũ liberalitatis genus) obseruẽt: quorũ domus hospitibus nõ modo facile patẽt, sed etiam ipsi errãtib. comites & sine fastidio uias demonstrãt: tamẽ in quo uirtuté suã cęteris impédere nitunť, et in quo laudẽ mereri debent, in eo ignominiosam uitij labem sibi cõparant. gulæ enim & ebrietatis arguunť ab his, qui suã auaritiã & odiosam tenacitaté simulata moderatione fictaq; frugalitate norũt obumbrare. Germanorũ humanitaté diuus Athanasius quũ in toto orbe tutus nõ esset, furoré Imperatoris ab Ario se ductĩ euasit, ac duobus ferè lustris hospitio clam exceptus, apud Germanos fidei symbolũ cæteraq; cõscripsit. Germanorũ humanitaté, liberalitaté, & in hospites munificẽtiã Cornelius Tacitus probat. Cõuictibus inquiens, & hospitijs non alia gens effusius indulget. Quemcunq; mortaliũ arcere tecto nefas habetur. Quid mirum, nos hodie hospitalitatem diligere, postea quàm Christus

Hoc ideo dicit, quod plerique Belgarũ à Germanis sunt oriundi. Nam alioqui cõstat Germanos sub Constantio nõdũ in Galliã fuisse trãsgressos.

Christus & diuinissimus Paulus eam tantopere commendarint, quum maiores olim nostri nondum Christianæ religionis conscij, naturalis solum rationis ductu, in aduenas benefici fuerunt, & perliberales. Viderint qui nobis ebrietatem ascribunt, si non uirtutem nostrã in uiciũ calumniatores uertant.

De fertilitate Alsatiæ. Cap. LXXII

VT multas Germaniæ regiones obmittamus, Alsatiæ fertilitatem prosequamur. ea tametsi Germaniæ portiuncula est, tamen aëris temperie, soli fertilitate, aquarũ copia, nemorũ salubritate, Cereris ac Bacchi abundantia, ac omniũ rerum ubertate est effluentissima, quæ merito cella penuaria & Germaniæ nutrix nominari potest. Ægyptus, Sicilia, Italia, Hispania, sicut receptissimi autores prodiderũt, sunt quidẽ regiões uberrimę fertilissimæq;: frumenta tamẽ & uina quæ illic colligunt, crassa sunt & pinguia, & sciti saporis, minime tamen duratura, quæ tamen apud nos ad 60. usq; annũ incorrupta, illesa, sincera, pura, & ad mortaliũ usum accommodatissima permanent. Huc adde, quod Alsatici diuina ingenia sortiunt ex aëris lociq; tẽperie. Multos protulit patria nostra claros doctrina & eruditione uiros. Extãtq; hodie etiã in quocũq; disciplinæ genere peritissimi. Si Theologũ desideras, ad manum est Keysersbergius: si iureconsultũ, Bernardus Vurmser condiscipulus tuus in prõptu est, qui tecũ unã Bononię diuini & humani iuris professorib. operã dedit, & in legali doctrina ita acutus, ita disertus euasit, ut merito dici possit nostri temporis Papinianus. Is quanq; ætate iuuenis, tamen eruditione ueteranus est, quod & illius respõsa & cõsilia lucidissime testant. Sed heu succurrit nũc Amãdus Vuolphius tuus Germanus frater iurecon. egregius, q superiori æstate morbo intercuris aquæ perijt, cui si uitã prorogasset deus, exornasset seculum nostrũ. Sũt in medicina, sunt in mathematica, oratoria, Poëtica, qui nec spernẽdi sunt, nec abijciendi. Loquar de Thoma nostro Aucupario, ob breuitatem reliquis obmissis, qui nescio quid magni ac alti de se pollicetur, qui si ætate processerit, proculdubio non tam Alsatiã quàm Germaniam poëmatis suis illustrabit.

Conclusio per Epilogum.

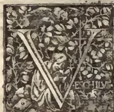
DEniq; ut ad calcẽ properemus, exploratũ esse nõ dubitamus in toto orbe Germaniã cæteris p̃stare nationib. uirorũ multitudine, fœminarũ pudicitia, ducũ, principũ excellentia, eorũq; sincera ac pura nobilitate, militũ fortitudine & proceritate, atq; cõmuni liberalitate, fide, integritate, libertate, constãtia artiũq; præcipuo ingenio, episcopatuũ magnificẽtia, urbiũ & ciuitatiũ numerositate, magnitudine, ac studiosissima templorũ instauratione, Romanæ sedis obedientia, decimarũ oblationũ & elemosynarũ largitione, honesto uestium usu, tum situ salubritateq; cœli iucũdissima. Præterea ipsa Germania, benignissimo uentorũ afflatu, latissimorũ fluuiorũ et Thermarũ copia, nemorũ & saltuũ iocũda utilitate, crudeliũ ferorũq; animaliũ carentia & magna soli fertilitate principatum obtinet. Quicquid est quo uita nostra

carere non poteſt, id omne dcus Germaniæ non inuidit, opes, pabula, lacus, fruges, uineta, uariǰꝗ generis uina, uel unica Alſatia, multis exteris abunde pręſtat, uellera, lina, ueſtes, iuuenci, equi. Metalla, aurũ, argentum, æs, ferrum, non ſolum montes, ſed & flumina Rhenus, Danubiusꝗ proferunt, ut nec Pactolo, neq; Tago cedat Germania, longe à mari diſtans, quod Plato improbitatis magiſtrum appellat. Sunt demum Germani ſacroſanctæ Chriſti religioni deditiſſimi, ac obſeruantiſſimi, à qua nec uinculis, nec carcere, nec ipſa denique morte diuelli poſſunt, ſicut neque à ueritate (quam ipſis Perſis ſanctius colunt) recedere uidentur, quod profecto ſanctiſſimum & omnium præſtantiſſimum eſt diǰudicandum.

F I N I S

CHRONICON VETVS RERVM MAGVNTIACARVM PER CONRADUM episcopum.

Continet autem de ecclesiasticis uestibus,instrumentis, & ornamentis templi Maguntini, & submotione Henrici ab archiepiscopatu,cæde Arnoldi qui corruptis pecunia Romano pontifice & Cardinalibus sedem occuparat. Item de Rodolpho Clobelouch fratre ducis Zeringensis quem populus Maguntinus elegit.De Conrado Bauaro & Christiano Cancellario Frider.I.De Sigefridis archiepiscopis & Conrado Ar. Coloniensi postulato. Posttemo de Christiano propter probitatem exautorato,& Gerardo F. comitis sylue stris,Des Valdtgrafen: qui Maguntinam episcopen emit C C. Marcis pecuniæ præsentis,à legatis sedis Romanæ per Conrad.episcopum.Sunt autem hæc gesta sub Frid.I. Henrico VI.Friderici F.Philippo rege,& Friderico II. filio Henrici VI.nepote Friderici I.Nec reperiuntur in uulgatis Chronicis.

ENERABILI patri domino Theodorico abbati,& fratribus C.Ludouico priori Ioan.Rudolpho sacerdotibus C. presbyter episcopali nomine indignus,gaudia electis dei ante mũdi exordia præparata.Solent plerunq; res olim gestæ si scriptis non fuerint commendatæ sic obliuionis conculcari pede, ut nulla de ipsis à posteris memoria habeatur, cum tamẽ earum noticia posset forte fore alijs causa cautelæ,& instrumentum euadendi pericula uel uitandi. Quod si non fit, saltem legentibus & audientibus tedium tollitur,dum ea transierint,eis quasi quædam recentia renascuntur. unde fit ut ex hoc in admirationem ducantur uel stuporem,uel certe ad pa ssionis gemitũ prouocentur. Scripturus itaque uobis iacturam & oppressionẽ, qua annis iam c.cepit ruere ecclesia Maguntineñ.ipsius inuoco gratiam cuius ea quæ sustinuit & adhuc sustinere nõ desijt,mala,iudicio est oppressa.Igitur ut eius miserabilior calamitas quã patitur,& flebilior elucescat,prius quibus honoribus claruit, quibus diuitijs & ornatibus referta fuerit,succinctè & breuiter differemus.Erant ibi purpurarũ ptæciosarũ tantæ copiæ ut diebus festiuis totum monasteriũ cum sit tamen longum & latum,intrinsecus tegeretur,& tamẽ adhuc supe rfuerunt.Erant tapetia &

petia & dorsalia mira picturæ uarietate distincta, quæ operis subtilitate &
pulchritudine animos intuentiū admiratione delectabant. Præter ista erant
& alia quæ super pauimentum templi & scamna & coram altaribus sterne-
bantur. Erant pallæ altarium auro intextæ præciosæ. Inter quas tres erant
præcipuæ, quarum una æstimabatur posse ualere marcas C. alia LX. at-
que aliæ non minoris uel parum minoris poterant æstimari. Erat in casulis
Dalmaticis subtilibus & cappis sericeis & purpureis auro & gemmis intextis
preciosus & copiosus thesaurus. Inter quæ sex cappæ præcipuæ erant, qua-
rum una æstimata est ad LX. Marcas. sic enim & obligari poterat. aliæ
quinque minoris erant æstimationis. ex hijs duas ego uidi, quarum una ue-
tustate fuit sic consumpta & attrita, quod alicui usui non ualebat. data ergo
est igni, & reddebat tres Marcas auri cum dimidia. Alia quæ adhuc recen-
tior uidebatur uendita est cum una palla altaris: quid pro hijs acceptum fue
rit uel quo deuenerit uenditum acceptum penitus ignoratur. Inter casulas
autem sic de quolibet colore duo paria: duæ nigræ aurifrigiatæ & eiusdem
operis duæ Dalmaticæ. & duo subtilia latis aurifrigijs ornata. & hæc om-
nia ualde bona. Item duæ casulæ de samito albo & eiusdem fili Dalmaticæ
duæ. subtilia duo cum auro ornata omnia ualde bona. Item duæ casulæ
de rubeo samito, & tot Dalmaticæ & subtilia aurifrigiata ualde bona. Item
duæ casulæ de uiridi samito, & tot Dalmaticæ & subtilia aurifrigiata ualde
bona. Item duæ casulæ de croceo samito, tot Dalmaticæ & subtilia ualde
bona. Vna inter cæteras erat casulas ante paucos dies uiolacea, latis & ma-
gnis aurifrigijs, longa & larga, aureis lunulis & sideribus insertis: quæ tanti
erat ponderis propter aurum ut plicari non posset, & in ipsa uix aliquis po-
terat nisi ualde robustus diuina mysteria celebrare. Vestiebantur tamen illa
pontifices & prælati festis præcipuis canturi. Sed post euangelium cantato
offertorio, factis oblationibus, illam deponentes flexibiliorem sumentes
in illa diuina perfecerunt. Item multæ tunicæ diuersorum colorum, uidelicet
rubei uiridis & uiolacei coloris, uirgulatæ, crocei, albi, quibus utebantur mini-
stri altarium & acoliti & crismatis portatores. In Albis, cingulis humerali-
bus stolis & cæteris ornamentis paucis credenda copiosa diuersitas: Erant
insulæ uel thiaræ XVIII auriphrigiatæ, chirothecæ ualde bonæ. XVI
annuli pontificales boni & magni. de Robino unus & impositis alijs gem-
mis minutis. de smaragdo unus. de saphiro unus. de Topazio unus. Baculi
pastorales duo uestiti argento. Caligæ VIII. & tot sandalia. Hæc de uesti-
mentis. Nunc de ornatu & thesauro ecclesiæ, & primo de pertica audiatis.
erat pertica argentea concaua deaurata, quæ tantū præcipuis festis ut in pas-
sione, Pentecoste, in dedicatione ecclesiæ, in festo patroni gloriosi confessoris
beati Martini, in natiuitate saluatoris ante altare dependebat. In qua ua-

scula

scula suspendebantur, quædam eburnea, quædam argentea, formarum di/uersarum, omnia reliquijs plena. In horum omniū medio fulgebat smarag/dus suspensus catenis aureis duabus, habens quantitatem & spissitudinem dimidij peponis magni, & per omnia similitudinem habens peponis, & ipse concauus: huic solebat aqua infundi cum duobus uel tribus pisciculis paruis: & deposito desuper operculo, cum mouebantur pisciculi, simplices & uetulæ lapidem uiuere affirmabant. Erant thuribula X. argentea deaurata, & unum aureum habens auri Marcas III. & acerræ X I. inter quas una erat de lapi/de integro Onychino concauo, habens similitudinem uermis horribilis id est, ut buffonis: concauitas eius patebat in dorso, ubi & circulus argenteus cum literis græcis ambiebat. In fronte huius acerræ quia caput habebat simile uermi monstruoso, erat lapis Topazius ualde preciosus, magnitudi/nem habens dimidij uitelli oui: in oculis eiusdem acerræ duo Robini, quos Carbunculos uocant. adhuc eadem acerra habetur hic, sed gemmæ non. Item erant duæ grues argenteæ concauæ, quæ solebant poni iuxta altare hinc & hinc, & dorso patebant, impositis carbonibus & thure uel thymiama te boni odoris fumum per guttura & rostra emittebant. Erant autem grues tantæ magnitudinis cuius uiuæ. Erant libri qui pro ornatu super altare po/nebantur, ut euangeliorum epistolarum plenariorū &c. aliqui uestiti ebore sculpto, alij argento, alij auro & gemmis. Erant pelues IIII. argenteæ, & ur/cei diuersarū formarum quos manilia uocant eo quod aqua sacerdotum ma nibus funderetur ex eis, argenteam quædam habentes formam leonū, quæ/dam draconum, auium uel gryphonum uel aliorū animaliū quoruncunq;. Erant candelabra magna duo quę iuxta altare ponebantur argentea, & alia minora quæ super altare ponebantur, quibus rotæ supponebantur latæ pro/pter stillicidia candelarū nescio quot. Erat corona magna pendens in choro ad similitudinē eius quæ adhuc pendet ad sanctū Albanū, & una in medio templi, atq; aliæ tres minores ante altare sancti Martini, omnes ex argento diligentius fabricatæ. Erant cruces argenteæ portatiles miræ pulchritudinis, quarū duæ in Palmis, duæ in paschate, duæ in ebdomada paschæ, duæ in ro gationibus, duæ in die ascensionis domini ferebantur. X. per totū. Erat & una crux tantæ longitudinis, ut totū brachium magni uiri, in qua erant sanctorū reliquiæ multæ & magnę. In medio uero cōtinebat de ligno dominicę crucis ad quantitatē digiti, ad longitudinē uero palmæ uirilis: uestita erat hæc crux auro purissimo, & gēmis preciosis & multis. Erat & alia crux lignea auro op/timo uestita, in qua imago erat aurea domini crucifixi, quę imago cuiuslibet cōmunis hominis magnitudinē excedebat, cōcaua, sed multū spissa, cuius uē ter plenus erat reliquijs & gemmis preciosiss. dicebatur autē nec Romanum imperium meliores habere: hæc crux poterat dissolui membratim in iunctu ris, primo in talo, in genuibus, in femore, in humeris, in cubito, in manibus,

in collo

in collo, ubi corpori inherebat, cætera pars corporis dorsum scilicet & uenter pariter coherebāt,& hoc ideo ut cōmodius & securius posset in archa sibi ad hoc deputata specialiter reseruari. hæc raro ponebat nisi forte præsente rege uel alio magno principe & in festis paschæ uel natalis domini & pontifice hoc iubente. Cū autē hoc fieri oportebat tunc in loco ualde eminenti in templo super trabem, ubi nulli alieno patebat accessus, à ministris fidelibus locabatur. In huius imaginis capite loco oculorū erant duæ gemmæ quas carbunculos uocant, tantæ magnitudinis, ut duo uitelli ouorum: qui in tenebris coruscabant. huic cruci inscriptus erat uersus iste, Auri sexcentas habet hæc crux aurea libras. Et nota quod una libra habet duas marchas auri. Sic ergo erant mille & cc. marchæ auri probatissimi. Nec silendū arbitror: pro speciali huius auri examinatissimo ualore crux ipsa proprio nomine censebatur, uocabatur autem Benna.

Libra auri continet duas Marcas.

Benna.

De indumentis quotidianis, crucibus, calicibus, ampullis, attinentibus, & thuribulis mentionem facere propter multitudinem non bene possum. Sed quia de calicibus dicimus subijt memoria quod fueram iam oblitus. Erant calices XII. argentei omnes deaurati eiusdem ponderis cum patenis, scilicet de tribus marchis, dempto calice qui pertinebat ad maius altare, & is cæteros dimidia marcha præcellebat. cuilibet calici erant speciales ampullæ argenteæ, & pypis argentea ad hostias deputata. Præter hos calices erant tres aurei. In uno horū poterat celebrari. qui etiam suas habuit ampullas & pyxidem ad hostias ex auro puriss. & margaritis, & perā ad corporalia filis aureis insertis miri operis & decoris. Habebant etiā calices alij suas peras ad corporalia ex purpura & auriphrigijs adornatas. Erant Fistulæ quinque ad cōmunicandū argenteæ deauratæ. Erant colæ argenteæ nouem, per quas uinum poterat colari si necesse fuisset: præter eam quæ attinebat calici aureo & hæc aurea erat. Hoc aureo calice solus pontifex uel prælatus ecclesię maioris in summis festiuitatibus utebantur. Alij duo calices tantæ erāt quantitatis quod cū ipsis diuina mysteria nequaquam poterant celebrari. Erat enim unus maior altero. Minor habebat cum patena marcas auri electissimi XVIII. in cuius pede per circuitum preciosi erant lapides ualde, & in patenæ circuitu limbus eiusdem operis ambiebat, & ipse quidem gemmis preciosis non carebat. calix maior quot marcas auri habuerit nescio: certum autem est quod spissitudo eius erat digiti, & per totū tam in pede quàm supra gemmis erat præciosiss. adornatus. habebat etiam idē calix duas ansas quæ poterant manus replere leuantis, sicut solent habere mortarij in quibus piperata & salsa præparantur. huius patena talis erat latitudinis & spissitudinis quod ipsi cōgruebat, & ipsa gēmis per circuitū decorata. hic calix habebat altitudinē unius ulnæ & capere poterat dimidiū sestariū uini. Nec ab omni homine poterat leuari à terra cōmode. Nullus me in hoc scripto arguat obsecro falsitatis

Calices XII. argentei. trium Marcharum. Ampullæ argenteæ. Pixis argentea. Calices aurei tres. Fistulæ 5.

Nam

Nam Ecclesia ipsa & sedes ab omnibus regibus & imperatoribus, principibus, comitibus, baronibus, liberis &c. & omni populo uenerabilis habebatur propter pontificum sanctitatem, cleri deuotionē, ciuium pietatem, qui tamen in rigorem pessimum, & superbiam modo & duriciam sunt conuersi. O Maguntia felix, tot bonis inclyta, si tu mutares gentē rationis ac honoris egentem. Igitur quum sicut iam supra dictū est, sic pontifices se haberent, & clericalis disciplina optime seruaretur, ita ut plebes clero, clerus prælatis obedientiam & reuerentiam exhiberent, inuicem honorātes, inuicem diligentes, præsidente tunc quodam Henrico Archiepiscopo uiro utiq; pacifico, & benigno, ac multis uirtutibus dotato: diabolus qui hoc ferre non ualebat, ipsi uenerabili uiro, quia ueritatis ac pacis amator erat, lites & incōmoda excitauit. Nam quia semper ei erat cordi, ut clerus honore debito gauderet, populus iustitia regeretur, terra pace publica exultaret: ecce accusatur apud papam, quòd somnolentus & inutilis haberetur. Quod uir uenerabilis ut cognouit, solennes nuncios pro sua excusatione ad summum pontificem decreuit protinus destinare. Misit ergo omnium suorum secretissimum cognitorem quendam Arnoldum clericum, quem ipse Archiepiscopus ad præposituram maiorem promouerat iam recenter, tanquam eum qui non posset esse immemor beneficij tam nouiter consecuti, & propterea eidem iam præposituram sancti Petri etiam contulerat: Insuper & Camerarium constituit ciuitatis Maguntinensis. Erat autem idem Arnoldus miri ingenij & facundiæ, atq; congestor pecuniæ infinitæ. Is itaq; ueniens ad Curiam Romanam, pontificatumq; ambiens Magūtinensem, primū sibi Cardinales pecunia fauorabiles acquisiuit: deinde duos specialiter pecunia corrumpens qualiter de sua propria promotione ageret, & postmodū consummaret, cum illis familiarius pertractabat. Tandem ab illis instructus, & de se certificatus, cœpit in suum dominum accusationis iacula dirigere, quem uenerat excusare. Breuiter tantum in sua processit audacia, & effecit ut duos legatos destinari peteret huius rei cognitores & iudices: obtinuitq́ue eosdem duos quos corruperat. Tandem tractu temporis multa interuenerūt facta, quæ sicut scribentibus esset onerosum, ita legentibus tediosum. Veniunt ergo legati Vuormaciam, Henricus Episcopus citatus comparet, nihil prętendere poterat pro se, qd' admittere uellent iudices siue legati supradicti. Præsidentes aūt iudicio in loco qui Neuhusen uocatur, Henricum laudabilem uirum ab episcopatu amouent Maguntinen. Arnoldum substituunt: dicebatur autem quòd Fridericus imperator huic negocio assensum præbuerit, sed occultū. Venerabilis uir Henricus tam manifesta peruersitate turbatus, ipsos peruersos alloquitur in hunc modum. Si ad sedem Apostolicam appellarem contra uestrum iniquum processum, papa forsan ipse nihil amplius attentaret, & nihil mihi accresceret, nisi labor corporis, amissio rerū & afflictio spiritus, & euisceratio mentis,

Henricus archiepiscopus

Arnoldi malitia

Henricus ad Christum appellat

& euacuatio gratię. Appello ergo ad dominum Iesum Christum tanquam iudicem iustissimum: uos cito ad eius tribunal, ibi mihi coram summo iudice me responsurũ exhibeo. Nõ enim iuste, nec secũdum deum, sed mercede corrupti, sicut placuit iudicastis. At illi: Quũ tu pręcesseris, nos sequemur. Hæc aũt ridentes & deridentes dixerunt. Acta sunt hæc anno gratiæ M. C. V.

Dominus Henricus abijt ad quoddam claustrum Cistercieñ. ordinis, non monachus effectus, sed in cõsueto habitu uitam ducens. Arnoldus non moram faciens, quũ suisset ut moris est ab imperatore regalibus inuestitus, Maguntiam uenit, ibiq; solenniter est susceptus. Post annum ferè & dimidium uenerabilis Henricus præsul defunctus, deo ad quem appellauerat, totum processum lachrymabiliter assignauit. Arnoldus autẽ primordia sui consecrans præsulatus, purpuram optimam de almaria tollens, sibi fecit uestes, tunicam sorcotium & mantellum, ut in imperatoris curia gloriosior appareret. Sed omnipotens deus non diu sustinuit istud nefas: orta est enim dissensio ualde grauis inter ipsos ciues Maguntineñ. Nam una pars dolebat uehementer uenerabilem uirum dominum Henricum ab episcopatu amotum: alia gloriabatur & superbiebat Arnoldum substitutum. Erat enim oriundus de ipsa parte ciuitatis quæ Selehosen nominatur. Tam grauis autem crescebat de die in diem inuidia inter ciues, ut tribus diebus in septimana congrederentur, & per plateas cum gladijs, & fustibus, ac contis, cuspidibus, & lanceis inuicem se mactarent, caderẽtq; hinc & hinc tanquam oues occisionis. Nec se Arnoldus interponere curauit pro pace & concordia reformanda: sed suos fautores potius contra partem aduersam animauit. Propter quod accidit ut pars illã de Selehosen quã fouebat & animauit Arnoldus, maius monasterium occuparet, illocq; pro castro uterẽtur cõtra aduersarios. Durabat hæc dissensio dies multos, & clerus grauiter oppressus contemptus habebatur: quia iam copia maioris Ecclesiæ eis concedebatur ad diuinum officiũ exequendum, non nisi pro illorũ libitu laicorum, qui illud temere occupauerãt: & iam quidẽ multi uenerabilẽ Henricũ conquerũtur mortis debitũ exoluisse. Rem refero fratres omibus illius seculi notissimam. Mors uenerabilis Henrici multis innotuit: peruenit etiã ad aures illorũ Cardinaliũ qui ab episcopatu eum amouẽtes se promiserant sequuturos, & ludentes ad alterutrum dixerunt: Ecce pręcessit, suo tẽpore nos sequemur. Et ecce transijt tempus breue, & ambo uno die moriuntur. Nam unus sedens in sede naturæ ut purgaret uentrem, omnia intestina sua in cloacam eiecit, & animam miserabiliter exhalauit. Alius manuum suarũ digitos articulatim abmordens & de ore expuens, deformatis manibus, quasi se ipsum deuorãs expirauit. O deus ultionũ. d. d. ul. h. e. iustũ exercens iudicium, & in his omnibus nõ est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Audita sunt hæc in terra nostra & fama celebri diuulgata, nec à quoquam aliud dicebatur quàm Benedictus

Sorcotium *Selehosen* *Nemesis ultio*

dominus, qui uenerabilis Henrici iuſtè iniuriam uindicauit. Sic iſti dies ſuos clauſerunt. Creſcebat autem in malum uehementius odium & pugna ciuium prædictorum. Iam conducuntur de foris auxiliatores milites ab utraque parte, peruenitur iam ad maiores. Nam quidam comites promiſſionibus attracti huic prælio ſe immiſcuerunt. Tractatur ab utraq; parte de ſumptibus acquirendis: & pars quam fouebat Arnoldus, feſtinatum conſilium inuenerunt, & ut mutuo acciperent de Eccleſiæ ornatu, ſecretum habuere tractatum. Iam integritas ipſius ornatus in parte eſt nō modica uulnerata. O Cardinales carpinales, pacem de terra accepiſtis, & ut homines ſe inuicem interficiant, uos feciſtis. Quodcūq; mali prouenit, quæcūq; fuerint homicidia perpetrata, ueſtra eſt in cauſa peruerſitas, ueſtra eſt iniquitas operata, ut ueniat ſuper uos omnis ſanguis qui effuſus eſt, & deinceps effundetur. Ecce in omni terra non eſt qui huic malo uelit occurrere ad ſedandum, ſed creſcit & intumeſcit mare iſtud plenum frementium beſtiarum, uentis afflantibus utique ex inferno. Iam ſe immiſcet Arnoldus, qui quū eſſet Archiepiſcopus loci, fautores plurimos acquiſiuit in propriæ ciuitatis interitum & iacturam, nolens parcere ut quidā ei imponebāt, nec ſexui nec ætati. Propter quod conſilium pars aduerſa ut in mortē ſui domini armarentur, iniit. Longo ergo & ſecretiſſimo habito tractatu, in propoſito ſcelere ſe inuicem adhortantes, ſe roborant & cōiurant, tacent & abſcondunt quicquid pro ſua ſit malitia perpetrandum. Sed nihil opertum quod non reueletur. Per plures enim admonitus Arnoldus eſt præmonitus ut ſe cautius obſeruaret. Qui fertur ſuis monitoribus reſpondiſſe, Canes Maguntinē. mordere non norunt, nec aliquid ualent quàm latratibus deterrere: à corde carentibus timeantur. Erat quidam Abbas in clauſtro Ebetbach ordinis Ciſtercien̄. qui ipſum Arnoldū pro ſuis exceſſibus ſæpe literis arguit, & imminentia pericula intimauit. Erat quędam ſancta uirgo nomine Hildegardis, quæ per ſpiritum uidit ipſum Arnoldum citius moriturum: ſcripſiſſe quoq; dicitur ei in hæc uerba: Pater proſpice tibi, canibus enim ſunt funes abſtracti, qui inſequūtur te. Non aūt acquieuit monitis aliquorum. Accidit ut in uigilia Ioannis Baptiſtæ poſt prandiū de quodam oppido Bingen ciuitati Maguntinē. appropinquaret, ac ſe in clauſtro monachorum iuxta muros ciuitatis ad ſanctū Iacobum in monte ſpecioſo, ſic enim dicitur, ſe locaret: & ecce Maguntinē. uſq; in craſtinum ſeſe armant & condunt, ut quū in ipſo die Ioannis audita fuerit campana, quilibet ſit paratus: & factum eſt ita. Venit dies, & maturius ſolito prandent omnes, pulſatur campana, & à maximo uſq; ad minimum uniuerſa ciuitas cōgregatur. Præſul Arnoldus ſe iam dederat quieti, & audito campanæ ſonitu ultra q̄ credi poſſit uehementer expauit, & timor irruit ſuper eum, amiſſoq; rationis gubernaculo quid poſſet facere ignorabat. Obſtruxit autem repagulum & lapidibus & lignis quibus poterat, ianuas om̄es monaſterij memorati. Tur-

ba autem turbata ex aduerso omnes portas & fenestras, uel quoscun que alios exitus obseruabat, ne euaderet quem quærebant. Iam ignem ad officinas ad mouebant: uix & cum multa difficultate monachi recessum obtinuerunt: & dum monasterium fumo plenum, flammisque per circuitum premeretur, ipse præsul turrim monasterij ascendens, misericordiam deprecatur, & si quem offendisset uerbo uel facto, satisfacturum se suppliciter pollicetur. Sed turba uiso pontifice clamare cœpit furiose, nec poterant supplicantis uerba præ tumultu turbatæ turbæ intelligi uel audiri. Sed admoto igne ad turrim in qua stabat, ipsum de turri descendere compellebant: flamma iam monasterio dominatur. Videns ergo monachos obtenta securitate abscedere, tentat si forte & ipse cum eis & inter eos possit euadere: assumpto itaque habitu monastico occultari tentat, ut & ignem qui inualuerat, & gladium euaderet, quem timebat. Apertis Ecclesiæ ualuis cum monachis fere abscesserat: sed à quodam est cognitus & detentus infelix. Quidam primo gladiũ uibrans collo Episcopi immersit. Alter in fronte eius percutiens mucrone ab aure usque ad aurem, superiorem partem capitis ad inferius diuisit. Sicq́ue actum est ut alij contis, alij fustibus, alij gladijs, alij lapidibus mactantes, solo tenus præcipitarent. Iacentem sic & uulneribus & sanguine deformatum uulgus nequam & peruersum uestibus spoliarunt, quidam anulos de digitis abstulerunt. Reliquiæ quædã quas collo pendentes solitus erat ferre, ab alijs sunt ablatæ. Hæc autem circa horam nonam parum ante uesperas sunt peracta, nec poterant clerici ab ipsis malefactoribus aliquatenus obtinere, ut saltem occisus in loco traderetur debito sepulturæ. Sic ergo iacebat in campo super fossam ciuitatis, ubi canum & luporum transitus habebatur, desiderantes eum & ab huiusmodi bestijs deuorari. Tribus diebus sic nudus toto corpore manens, ueniunt aliquæ maledictæ fœminę, caseorum, & ouorum, atque olerum uenditrices, mercatrices, meretrices, saxisque dentes pontificis contuderunt. Aliæ uero stipites ardentes, & titiones fumantes eius gutturi infixerunt, adijcientes linguis & labijs maledicta. Post diem tertium canonici sanctæ Mariæ ad gradus, iam incognoscibilem & fœtentem furtim sublatum, deferunt in ipsam Ecclesiam, lachrymosis suspirijs sepeliendo. O furiam Maguntinam, o maledicta gens, dura corde, gens immitis, gens intractabilis, gens indomabilis, gens iniqua, inuisa cœlo & terræ. Impia in deum, seditiosa in inuicem, temeraria in sancta pace, quam nemo neminem honorantem honoret, nemo neminem amantem amet, nemo &c. Væ tibi infelix Maguntia, quæ proprium patrem mactas, ut te in superbiam ponas, & parias genimina uiperarum. Acta sunt hæc Anno Millesimo centesimo sexagesimo.

O Cardinales, huius rei uos estis initium: Venite ergo uenite, haurite nunc, & ferte architriclino uestro diabolo, eiq́ue offerte cum ea quam deglutistis

gluti∫tis pecunia etiam uo∫metip∫os. Perpetrato hoc ∫celere aliud ∫ibi curare ∫atagunt, nullam clericis quorum intererat eligendi pote∫tas, licentiam conce dentes. A∫∫umptoq́ue quodam Rudolpho cognomine Clobelauch fratre Friderici ducis Zeringiæ in ∫edem collocant, adhuc occi∫i præ∫ulis ∫anguine fumigantem. Hoc autē factum e∫t, ut po∫∫ent ultionem imperatoriam quam metuerant euitare. Erat enim idem Rudolphus uir potens, amicus ip∫ius imperatoris con∫anguineus propinquus. Hic pro inue∫titura regalium, & con∫ecratione ∫ua, ac pallio acquirēdo, qd' e∫t pontificalis honoris in∫igne, con∫ultans ac pertractans, quando ∫umpta nō habentur in promptu, unde po∫∫int res huiu∫modi acquiri, quibus in honore ∫uo acqui∫itis dignitas obtineri, & obtenta ualeret con∫eruari: & ad nutriendum ignem ∫umptuo∫æ ambitionis qua∫i lignorum ∫truem ∫ecretiores con∫iliarij con∫ilia ∫ubmini∫trant: The∫aurus Eccle∫iæ nimius & inutilis perhibetur: quid enim grues argēteæ ad ∫umigandum altare? po∫∫et & Eccle∫ia tota thurificari thuribulis cupreis habundanter. Item ad quid calices aurei & gemmati tantæ quantitatis, ut in eis non ualeant diuina my∫teria celebrari? Hæc & ∫imilia con∫ilia placuerūt. Quæ eo poterant facilius & citius adimpleri, quo percu∫∫o pa∫tore grex di∫per∫us, iam abierat uagabundus. Rudolphus ergo iam dictus Epi∫copus nominatur, di∫ponensq́ itineri ∫uo brachium ab illa magna cruce, de qua ∫upra mentionem fecimus quæ Benna uocabatur, ad u∫us nece∫∫arios amputauit: fideliter promittens ∫e reparaturum brachium æqualis ponderis & ualoris, ∫i peracto negocio pro∫perū iter ei faceret deus. Profici∫citur uer∫us Romam, ∫ed præuolauerat fama ad curiam, quæ facta fuerant manife∫tans: & papa tactus dolore cordis intrin∫ecus de morte crudeli∫∫ima Archiepi∫copi, & de infamia intru∫ionis Rudolphi per manum laicam, & eorum maxime qui crimen homicidij perpetrarunt: ip∫am intru∫ionem intrudentes cū intru∫o excommunicationis anathemate condemnauit. Rudolphus Clobelauch ad curiam non peruenit, inq́ uia diem clau∫it extremum, proculdubio eius crucifixi occi∫us brachio, cuius ip∫e brachium amputarat. De the∫auro hoc ∫ciatur, quòd qui olim affluxit, nunc uelocius auolauit. Magna eius pars imperatori creditur afflu∫i∫∫e, pars ab alijs ablata, pars Iudæis pignore obligata, pars furtim ∫ubtracta: di∫per∫i ∫unt lapides ∫anctuarij, non quidem in capita platearum, ∫ed in bur∫as furantiū. Quæ uindicta ∫equuta ∫it mortem domini Arnoldi, hic credimus non tacendum. Ab imperatore pro∫cripti perpetuo exilio ∫unt damnati, hi ∫cilicet qui manu nephanda ip∫um facinus perpetrarunt: ip∫a ciuitas omnibus iuribus & libertatibus ac priuilegijs perpetuo e∫t priuata. Murus, & fo∫∫atum, & aliæ turrium munitiones ∫ententialiter condemnata, & de∫tructa funditus & euer∫a, ita ut ciuitas ip∫a deinceps lupis & canibus, furibus & latronibus pateat peruia: nec unquam reædificandi habeat facultatem; in∫uper & plebs ip∫a perpetua infamia ∫ubiaceat

Clobelauch

ceat,totius deinceps exors gratiæ & honoris: destructæ etiam sunt munitiones ipsius Ecclesiæ in diuersis locis, & Ecclesia multipliciter afflicta. Successit post hoc dominus Conradus imperatoris consanguineus, de Bauaria oriundus. Sed suscitauit diabolus inter imperatorē & Archiepiscopū immortales inimicitias, quia erat adhuc misera Ecclesia Maguntineñ. amplius castiganda. Causam huius discordiæ longū esset enarrare, ideo prætermitto, nam & præsentē materiā non contingit. Dominus itaq; Conradus imperatoris non habens gratiā, exul & profugus fugit, Romā uenit, ibiq; imperatori quicquid mali poterat fabricauit: Papa pro quadam causa imperatorē excōmunicauit: ortumq; est graue schisma inter Ecclesiam seu clerū & imperiū. In his omnibus dominus Cōradus fuit imperatori aduersarius capitalis. Sic ergo iterum Ecclesia Maguntineñ. patris spiritualis est solatio destituta. Nō erat qui clericos in ipsa diœcesi ordinaret, chrisma consecraret, pœnitētes admitteret, moniales uelaret, capellas & ecclesias consecraret. Hæc omnia mala ob ueneranbilis Henrici ab episcopatu amotionē, cuius supra memoriā fecimus, pullularunt. O misera Ecclesia Maguntineñ. quid pateris? o lugubre & amarum poculum, quod tibi ira dei miscuit ad potandum. Videns dominus Fridericus imperator durum sibi fore, & contra papam & Archiepiscopum certamē gerere, domino Conrado aduersariū suscitauit. Instituit ergo dominum Christianum suæ quidem curiæ cancellariū, loco domini Conradi Bauari uirū utique miræ prudentiæ, in rebus ambiguis & arduis subtilissimi consilij & uelocissimi inuentorem. Erat etiā uir miræ patientiæ in aduersis. Nulla in prosperis superbia extollebatur, uultus benignitate omnibus gratiosus, & aliàs honestis moribus adornatus. Hūc ergo quia tam Ecclesiasticarū q̄ secularium personarum fauorē cognouit habere, cōstituit Episcopū Maguntineñ. Durauit hoc schisma annis XVIII. Tandem dominus Christianus se interponēs inter papam & imperatorem, ambos ad concordiā reuocauit. Actumq; est de episcopatu Maguntineñ. ut domius Christianus archiepiscopatū Maguntineñ. obtineret pacifice & quiete, & dominus Cōradus Saltzburgeñ. archiepiscopatūaccipiens gubernaret. Erat etiam in ipsa Ecclesia à puero enutritus. Quieuerunt mala per tempus modicū, & dominus Christianus obijt. Obijt aūt iuxta Romam. Grauiter ægrotauit, uicinus erat summus pōtifex, qui episcopū ut proximaret, paternis literis hortabat. Quūq; papa ad Archiepiscopum peruenisset, sed languor in tantum præualuerat, ut patri sancto assurgere non ualeret. Facta ergo confessione summo pontifici, de manu eius cōmunicationem sanctam accepit, aliaq; Ecclesiæ sacramenta: & dominus papa facta & dicta indulgentia in pace abijt, & dominus Christianus deo animam reddens, mortem obijt. Audita morte domini Christiani imperator intime doluit, & uniuersa eius curia, & omnes quotquot intellexerūt grauibus suspirijs sunt turbati. Rursum etiā misera ecclesia Maguntineñ plorās. plorauit, quia dolor eius renouatus est. Post hæc principes quidā dominū Conradū Saltz-

Conradus Bauarus

Christianus

burgeñ. archiepiscopũ, imperatoris recuperata gratia reformãt, ita ut ipse imperator eundẽ archiepiscopũ Conradum ad Maguntineñ ecclesiã redire postularet, qđ ipse dominus Conradus maximo desiderio affectabat. Suscipit ergo dominus Cõradus in ecclesia Maguntineñ. tanq̃ fuisset angelus dei. In cõtinenti aũt postea grauẽ ponebat exactionẽ in clerum, & mirati sunt uniuersi, & omnes qui audiebant dicebãt: Qualis est hic, qui tributariũ facit clerum? Sed cõualuit hæc pressura, & exin hoc suis deinceps successoribus relinquebat. Modico tẽpore post imperator Fridericus dũ transiturus esset riuulũ paruulũ qui pedibus poterat transmeari, impetu aquæ quasi submersus est. Ipse dicebat fuisse aliquantũ grauis uenerabili uiro domino Henrico archiepiscopo, & ad ipsius depositionẽ occulte consiliũ ministrasse. Huic filius suus Henricus VI successit, quieuitq; terra à prælijs. Iam sperabat ecclesia Maguntineñ. post tot calamitates, miserias, pressuras, iacturas, ærumnas, fletus & uulnera in statũ surgere potiorẽ, & pastoris proprij protectione & præsentia cõsolari. Sed adhuc diuia hoc ultio nõ admisit, nã ignis egressus de foro fœni, quẽ ueniẽs uentus ab oriẽte detulit super templũ, cõbustaq; ecclesia, & libri multi & boni, priuilegia quoq; multa, & ualde utilia sunt cõsumpta, etiã pars ornatus magna partim ignibus deuorata, partim p asportationẽ subtracta. Venerabilis aũt põtifex dñs Conrad. nouã monasterij fabricam inchoauit, sed nõ cõsummauit. In his omnibus nec clerus à suis se lasciuijs tẽperauit, nec laici à sua malitia respirarunt. Post paucos annos uentus ueniẽs ab occidente pinnaculũ templi deiecit. Erat aũt ligneũ & super ciboriũ antiquũ collocatũ. Cũ tanto aũt impetu in ipsam structurã uentus irruit occidẽs, ut quasdã trabes in Rhenũ mitteret, quasdã ultra Rhenũ ad miliare iuxta uillã Hocheim in aëre deportaret. Certissimũ à multis famabatur, q nõ uentus sed diabolus hoc fecisset. Erant enim trabes quercinæ & abiegnæ quantitatis illius quæ in torcularibus solẽt esse. Ego memor sum istud ultimũ accidisse. In omnibus his non est auersa ira domini, sed adhuc manus eius extenta. Post hæc iter cœpit idẽ archiepiscopus transfretare, & de manibus Sarracenorũ eripere terrã sanctã, atq; restituere cultui Christiano: seipsum & alios multos cruce signauit, mare transiuit, ferè tribus annis militãs domino in ptibus trãsmarinis. Circa finẽ anni tertij Henricus morit imperator: heu heu, uæ terræ de partibus Hierosolymitanis. Redit archiepiscopus, terrã repit desolatã incẽdijs & rapinis. Nusq̃ enim ubi rex nõ est, gubernator uel potẽs, nõ potest à populo pax haberi. Desiderat ab omnibus Conradi archiepiscopi aduẽtus, & ecce uenit desideratus, & terrã inuenit prælijs & incẽdijs conturbatã, studebatq; omni desiderio pacẽ terris, & quietẽ prouinciæ reformare: & hoc fecisset, si mortis debitum nõ soluisset. Graui enĩ ægritudine fatigatus, & cũ de die in diem se cõualescere speraret, subito & insperata morte prẽuẽtus deo spm̃ reddidit. M.CC.

Henricus imperator

Librorum cõflagratio

Audita morte Archiepiscopi dux Bauariæ filius fratris eius omnem thesaurum & ornatum quem in casulis, & infulis, & cappis habuit copiosum, &

Ecclesiæ donare deposuerat Maguntinen. abstulit uiolenter: quod tamen deus non reliquit inultum. Nam & ipse dux post multum temporis interfectus, turpiter interijt, neque corpori Christi participans, neque regno, ut existimatur. Equidem iuste satis superq́ue satis, ut qui beatum Martinum debito sibi decore spoliauerat & ornatu, ipse quoque cœlesti ornatu & gloria priuaretur. O altitudo & profunditas iudiciorum iusti iudicis dei, terribilis in consilijs super omnes filios hominum. Imperator abierat, & surgunt duo reges pro imperio litigantes: non est qui à malis imminentibus se abscondat. Maguntinen. Archiepiscopus non est, & duo pro eo quis eorum fiat maior decertant. Ex utraque parte amici & fautores promissionibus & muneribus acquiruntur. Et turpe est dicere, ipsi clerici electores simoniæ uitio maculantur, & multiplicantur mala super terram, & scinditur Ecclesia Maguntinensium. Qui uni adhærent, cum eo recedunt: alij remanent cum altero. Sufficere poterat ad desolationem terræ unum schisma. Sed funes peccatorum dupliciter circumplexi, difficilius dissoluuntur. Peruertunt cuncta simul hæc duo schismata iuncta, Regum, pontificum, nec nouit amicus amicum. Vna pars quæ remanserat canonicorum cum suo electo excommunicatur. Sed ipsi hanc excommunicationem se simulantes ignorare, diuina celebrare non omittunt. Durauit hæc contumacia annis VIII. Contigit post hæc ut rex Philippus, qui fouebat hanc partem interdictam, occideretur in ciuitate Bambergensi, & hæc pars debilitata est, atque fautores alterius Episcopi qui de ciuitate exierant, conualuere. Anno domini Millesimo ducentesimo octauo. Principes post mortem Philippi regis in Othonem conueniunt, qui fuerat aduersarius Philippi pro imperio, cuius parti etiam papa fauebat. Iste Otho maturauit ad papam uenire pro imperiali consecratione: solenniter proficiscitur, consecratur: post annum excōmunicatur. Eiq́; filius Henrici imperatoris rex Siciliæ Fridericus suscitatur à papa: redeunt mala, surgunt incendia, spolia reuiuiscūt. Fridericus uenit de Apulia contra Othonem: post annos aliquos Otho moritur. Fridericus dispositis pro ut melius potuit rebus, Romam proficiscitur in imperatorem consecratur Anno domini Millesimo ducentesimo uicesimo, ab Honorio papa. Quo mortuo Gregorius papa succedit. Hic etiam Fridericum excōmunicauit, lætantur prædones, & exultant lictores capta præda. Conuertuntur uomeres in gladios & falces in lanceas, non est qui in latere non deferat chalybem & lapidē in præparationē incendij, & in exustionē: omnia mala confluūt specialiter super Ecclesiam Maguntinen. & maxime circa partes Rheni de ciuitate Spirensi usq; Colonien. Post mortē domini Siphridi archiepiscopi Maguntinen senioris succedit dominus Siphrid. fratris eiusdē filius: hic duobus annis laudabiliter uixit. sed quia elati cordis erat & superbiæ magnæ, nimis se cōtra Fridericum imperatorē erexit, nō quidem ut diuinā, sed papalem gratiā obtineret. Graui etenim

Dißidium inter Othonem & Philippum

Schisma inter duos Archiepiscopos

Otho

Fridericus II.

ul. etenim infamia non solum apud papam,sed & apud omnes homines laborabat.Hic ergo uultum & animum leonis induēs, Leo factus est,& cœpit orphanos & uiduas facere, uillas combutere, ciuitates destruere, homines deuorare,terram in desertum deducere,& papæ mirifice complacere.Et quia iam inquisitionis literas contra Episcopum dederat, ex hijs factis fratrem uenerabilem appellabat. Hic Siphridus Episcopus malum opus operatus est,qui per flammam ignis terram depauperauit,& thesauros Ecclesiæ ablatos,prædonibus dispersit, dedit raptoribus, iustitia eius non manet in seculum seculi. Is itaque Lantgrauium Thuringiæ in regem eligi procurauit:sed breui uiuens tempore,& regnum & animam resignauit. Interea Gregorius papa moritur, sedes uacat annis duobus uel tribus. Huic autem papa successit Innocentius quartus,qui in concilio Lugduneñ contra Fridericum imperatorem depositionis sententiā promulgauit.Mortuo Lantgrauio rege Vuilhelmus comes Hollandiæ in regem eligitᶜ tantū ab Archiepiscopis Maguntineñ.& Colonieñ.Post breue tempus dominus Siphridus Archiepiscopus etiā rebus ualedicit humanis,abiens in regionem longinquā,nec tamen ideo cessant mala.Conuenerunt ergo fratres Ecclesiæ Maguntineñ.tractantes de patre futuro, persuasi qui posset ipsam tot & tam grauibus oppressam miserijs, & tanto tempore iam plorantem paternis affectibus consolari, & concorditer in uenerabilem uirum dominum C. Colonieñ Archiepiscopum uota sua transtulerunt, postulantes à sede Apostolica ipsum sibi præfici in pastorem: sed heu heu hoc non poterat obtineri,non est hæc postulatio admissa, sed electio capitulo restituta. Et ne Archiepiscopus Colonieñ. ægre ferret suum desiderium non completū,ipsi legationis dignitas est commissa: consedere rursum fratres Ecclesiæ Maguntineñ. eligunt suum præpositum nomine Christianum, qui à cunabulis fuerat in ipsa Ecclesia enutritus. Eadem die est à legato qui tūc erat præsens,cōfirmatus,& à rege regalibus inuestitus die Petri & Pauli. Omnia hæc acciderunt uno anno,scilicet quòd dominus Colonieñ.est postulatus,quòd factus est legatus, ꝙ dominus Christianus factus est Episcopus, & consecratus quòd pallium est assequutus. Omnes religiosi,& qui deum præ oculis habere credebantur,super huius hominis promotione gaudebant,sperantes pacē rebus dari maxime,quia idem bellicis rebus non fuerat assuetus:etiam qui negocio fuerant inimici, congratulantur ei. Sed non stetit diu in episcopatu: accusatur enim apud papam quòd omnino inutilis esset Ecclesiæ,& quòd euocatus ad expeditiones regis inuitus ueniret: hoc autem uerum erat, eo quòd fierent incendia, sectiones uinearum, deuastationes segetum. Dicebat etenim nequaquam decere talia sacerdotem. Sed quicquid deberet per gladium spiritus quod est uerbum dei, omnimode se promptum asserebat, & uoluntarium seruitorem. Cumque eius prædecessorum sequi uestigia moneretur, respondit,

Sigefridus II

Christiani pietas

Scriptum

Deponitur, q. nollet bellare Scriptum est, Mitte gladiū in uaginam. Ob hoc in odium regis & multorum incidit laicorum. Qui omnes eum accusantes, apud papam obtinuerunt eum ab episcopatu omni submoueri. Cessit ergo Anno domini M. CC. LI. Substitutus est autem ab eodem legato adolescens subdiaconus Gerhardus *Vualdgrauen* nomine, filius comitis Conradi, qui dicebatur Syluester Comes. Hūc autem substituit Cardinalis presbyter & legatus inductus à quodā Henrico Archiepiscopo Herburgduneñ. qui socius erat ipsius legati: nec tamē hoc ipse Henricus Archiepiscopus consuluit sine causa: acceperat enim occulte CC. marchas pecuniæ numeratæ à Gerhardo, quem idem Archiepiscopus institui procurauit. Nihil opertum quod non reueletur. Præter has autem CC. marchas factæ sunt destructiones multæ Ecclesiæ Maguntineñ.

Excriptum Maguntiæ è libro quodam uetusto.

FINIS.

INDEX TERNIONVM.

α β a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z.
A B C D E F G H I K.
Omnes terniones præter β quaternionem.

BASILEAE EX OFFICINA IO. HERVAGII, MENSE MARTIO ANNI M. D. XXXII

